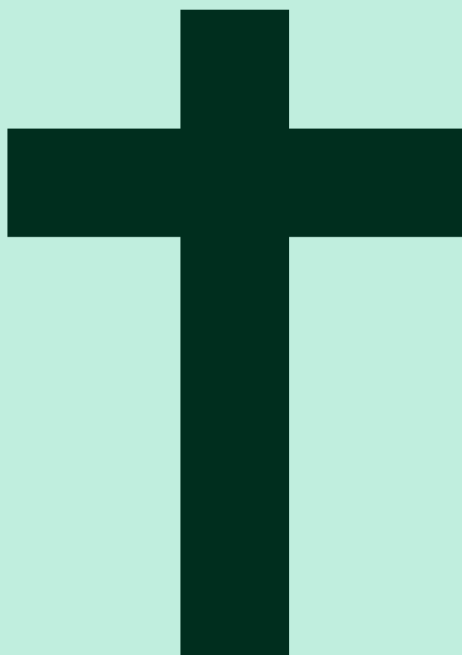

Nek Bible

Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua
New Guinea

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua New Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829

Contents

Nek	1
Matayo	3
Maleko	57
Luka	90
Yoane	146

Nek Bible
New Testament portions in the Nek language of Papua New Guinea

Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

Nek Bible

New Testament portions in the Nek language of Papua New Guinea

Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

[nif]

Translation: 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
 © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas

tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Table of Contents

Giñgít manda kindem Matayoli youkuk Ama Wapmañ Yesu indañguk

Yesu en ama wapmañ Devit endok sambat

¹ Anutuli Yesu en Mesia * nimbí taleñguk endok soliilok kot sambat wín ñíndiñ: Yesu endí ama wapmañ Devit endok sambat, tímbe Devit endí Ablaamdok sambat. ² Ablaam wín Aisak endok beu, Aisak wín Jekop endok beu, tímbe Jekop wín Juda gíta dal kwayañii endok besi. ³ Juda wín Peles gíta Sela endok beset. (Menjettok koi Tama.) Tímbe Peles wín Heslon endok beu, Heslon wín Ram endok beu. ⁴ Tímbe Ram wín Aminadap endok beu, Aminadap wín Nason endok beu, Nason wín Salmon endok beu. ⁵ Tímbe Salmon wín Boas endok beu. (Meñlok koi wín Rahap.) Tímbe Boas wín Obet endok beu. (Meñlok koi Rut.) Tímbe Obet wín Jesilok beu, ⁶ Jesi wín ama wapmañ Devit endok beu.

Tímbe Devit wín Solomon endok beu. (Solomon meñ wín dama Ulialok tamín pakuk.) ⁷ Tímbe Solomon wín Reoboam endok beu, Reoboam wín Abia endok beu, Abia wín Asa endok beu. ⁸ Tímbe Asa wín Jeosafat endok beu, Jeosafat wín Jeolam endok beu, Jeolam wín Usia endok beu. ⁹ Tímbe Usia wín Jotam endok beu, Jotam wín Ahas endok beu, Ahas wín Hesechia endok beu. ¹⁰ Tímbe Hesechia wín Manase endok beu, Manase wín Amon endok beu, Amon wín Josaia endok beu. ¹¹ Tímbe Josaia wín Jeoiakin gíta dal kwayañii endok besi. Nain wolonda Babilon nasili Israeal amatam kaikan giñginembi, endok kwelan kuñgulok yanañgip ñañgíliñ.

¹² Yesulok solii Babilon ña pakíliñ, walinin bíkap Yesu en indañguk endok kot sambat wín ñíndiñ: Jeoiakin wín Sealtiel endok beu, Sealtiel wín Selubabel endok beu. ¹³ Tímbe Selubabel wín Abiut endok beu, Abiut wín Eliakim endok beu, Eliakim wín Asol endok beu. ¹⁴ Tímbe Asol wín Sadok endok beu, Sadok wín Akim endok beu, Akim wín Eliut endok beu. ¹⁵ Tímbe Eliut wín Eleasa endok beu, Eleasa wín Matan endok beu, Matan wín Jekop endok beu, ¹⁶ Jekop wín Josep endok beu. Tímbe Josepti tamín Malia tímbe tímbe, Maliali wakan Yesu apmíñguk, koi Mesia kítiñ.

¹⁷ Wíndiñda ama sambat Ablaamdok plon kusei kímpí bíkap Devittok plon talelak wín 14, tímbe sambat wíndiñgangot Devittok plon kusei kímpí bíkap Babilon ñañgíliñ endok plon talelak wín 14, tímbe walinin ama sambat nombo inda-ta-bíumbi, Mesia indañguk endok kunakunatsi wín bo 14got.

Yesu indaindanlok kasat

¹⁸ Yesu Mesia indañguk wolok kasat wín ñíndiñ. Endok meñ Malia Josepta giñgít wílimíñgíliñ. Endí gama yakan ním kuñlímbi, Díndim Woñdí kundit tímbe tímbe, Maliali gwañgwa mínjíp tíñguk. Wíndiñ indañmíñguk wín inda-dakleumbi, ¹⁹ giñgítíñ Josep endí biup nandíñguk. Gan endí ep tíndin kindem kuñgukta síngi mayek ním múp nandíñpi, gitakan biup nandíñguk. ²⁰ Wíndiñ tímbepi nanandí kena tí-kuñlímbi, Wopum Anutuli añelo no ní-mulímbi, lat plon indañmímbi níñguk, “Josep, ama wapmañ Devit endok kombli, dík ñíndiñ nandí: Malia gwañgwa mínjíp tílak wín Díndim Woñ endoññan nanin, wala tímbe dík en tamga tímbe ním mísíwíñ. ²¹ Gwañgwa apmekak en wakan amatamñii yomjílok toptop plon nanin epmekak, wala tímbe koi Yesu kítiñkañ.” Añeloli wíndiñ níñguk.

²²⁻²³ Wopumdí plofet ama no damañgan kuñguk endok man plon ñíndiñ indauktok eñguk,

* **1:1:** Anutuli ama wapmañ no amatamñii epmektok ní-mulektok e-kwambíñ da tím bíñguk. Ama wolok koi Juda amatamdok manda plon wín Mesia, tímbe Grik manda plon Klisto kítiñkañ.

“Nandañ. Wembe sim ama gita gama nim dounguk noli gwañgwa m+njip tĩmbi, gwañgwa apm+umbi, endok koi Emanuel kit+nekal+ñ.” ✧

(Kot wolok kusei w+n ñ+ndiñ, ‘Anutul+ n+n gita kulak’). Manda wal+ bien indauktok nepek w+ndiñ Malialoñ indañm+ñguk.

²⁴ Tĩmbi Josepti dounan nanin m+lapi, Wopumdok añeloli molo manda niñguk wolok tuop klembi tñguk. Endi tam+n Malia nañg+il+mbi, ilnan ñañg+m+k. ²⁵ Tĩmbi endi wapat tamdok kuñgu gama nim kuñg+m+knan Malial+ gwañgwa apm+umbi, Josepti gwañgwa wolok koi Yesu kit+ñguk.

2

Soliña nandi-tale amal+ Juda amatamdok ama wapmañ komblin kanepi biñg+il+ñ

¹ Elotti Juda amatamdok ama wapmañ pal+ñ+il+mbi, Yesu gwañgwal+ Betleem it kwelan, Judia distrik wandiñ indañguk. Tĩmbi soliña nandi-tale amal+ maim lamb+lak kandañ nanin b+mbi, Jelusalem it kwelan tombi ² e-nandi+mbi eñg+il+ñ, “Gwañgwa Juda amatamdok ama wapmañ kuuktok indak endi kwet delok patak? Nñdi endok soliña maim lamb+laknan indaumbi kañbi, ‘Milelem tiñm+ina’ embi kle bam+ñ.”

³ Tĩmbi ama wapmañ Elot endi manda w+n nandi+mbi, nandum m+latañguk, tĩmbi amatam Jelusalem kuñg+il+ñ git+ik endi bo w+ndiñgangot tñg+il+ñ. ⁴ Tĩmbi Elotti tapma ama bies+ ba end+ikñe manda nandi-tale ama kit+semum b+umbi e-nandi+ tĩmbi enguk, “Mesia endi it kwet delok sin+ik indauktok een?” ⁵ Eumbi tambane niñg+il+ñ, “Betleem it kwelan, Judia distrik kandañ. Neta, plofet ama noli Anutulok manda no ñ+ndiñ youp biñguk patak,

⁶ ‘Betleem it kwet Judia kwelan, dikok kandañ telak dama no indambi, Israel amatamnai yanañg+pi yambi-d+ikñeukak, wala tĩmbi dik Juda it kwet damandama tañ diw+n endok p+mbiñ nim. Nim sin+ik.’ ✧

⁷ Tĩmbi Elotti manda w+n nandi+mbi, soliña nandi-tale ama telak gitak entiañeum b+umbi, soliña wal+ dawanda sin+ik indañguk wolok en-nandi+k+liñ eumbi ni-dakleñg+il+ñ. Ni-dakleum nandi+mbi, ⁸ Betleem ñanel+ñdok en-mupi eñguk, “Sñdi ñambi, e-lonji ti-k+liñ embi, gwañgwa w+n tĩmbi indanekal+ñ. Tĩmbi indaumbi, nombo undane b+m nanb+m nandi+mbi, nak bo w+ndiñgangot ñambi, milelem tiñmetat.”

⁹ W+ndiñ eumbi, endi Jelusalem bimbi, Betleem ñañg+il+ñ. Telak plon ñañ+pi, soliña maim lamb+laknan kandañ kañg+il+ñ wal+ b+ndambo inda-sembi, telak dama ti-semum ñambi, Betleem tomg+il+ñ. Tomb+mbi, soliñal+ gwañgwa pakuk it wolok plon ña kwambiñ dam pakuk. ¹⁰ Pal+m kañbi, walenji k+ndem daumbi, sil+sil+ wopum sin+ik tĩmbi, ¹¹ it wolok g+nañnan loñg+il+ñ. Lombi, gwañgwal+ meñat pal+mbi kañg+il+ñ. Kañbi m+ilelem ti-ñ+mbi, nepek kusei kusei tuan loloñ mep biñg+il+ñ w+n jimbi, t+m+it p+sapi, s+mba k+ndemda m+ñg+il+ñ. W+n gol wak+it tuk m+il+ñ k+ndem siñgin plon saplesaplelok, ba nepek m+il+ñ k+ndem sin+jilok wandin m+ñg+il+ñ. ¹² Tĩmbi Anutul+ doulat plon Elottok kandañ nim undane ñanel+ñdok molo manda enb+mbi, endi telak tambon nolok isi kuseinan ñanepi ñañg+il+ñ.

Anutul+ Yesu gwañgwa ti+ke-kamaiñguk

¹³ Soliña nandi-tale amal+ ña-taleumbi, Wopumdok añelo noli doulat plon Joseptoñ indañm+mbi niñguk, “Ama wapmañ Elot endi mik amañii gwañgwa ñ+n lonji+mbi w+il+ k+mmel+ñdok en-mulepi tilak. Wala tĩmbi dik m+lapi, gwañgwa meñat yanañg+il+mbi, Isip kwelan pi ñambi, wandiñ kunekal+ñ, nak undane b+mb+lok ganbetat wolok tuop.” ¹⁴ Eumbi, Josepti m+lapi, gwañgwa meñat yanañg+il+mbi, tim Isip kwelan ñanepi ñañg+il+ñ. ¹⁵ Ñambi, wandiñ pat-ta-kuumbi, Elotti semb+ñguk.

Wopumdi plofet ama nolok man plon ñindin indauktok eñguk,
 “Ñina Isip kwelan kuumbi kitinmambi biniguk.” ✧

Win manda wali bien indauktok wakan endi Isip kwelan ña kuñglin.

¹⁶ Elotti solina nandi-tale amali julunit tinminglin win ka-nandi-tombi, gimbit kolan timbi, mik ama en-mulimbi, Betleem it kwelan ba kwet diwin ñasiñgan pakañ wandin ña nglin. Nambi, gwañgwa gwilat tipet nim makleñglin win gitik yandipmum kim-taleñglin. Neta, solina nandi-tale amali Elotta ñindin ninglinnda timbi, “Ninid solina win ka-ta-binambi, gwilat tipet tilak.” ¹⁷ Nepek windin indaumbi, plofet Jelemaiali manda ñindin eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ “Rama it kwelan kwawa indaumbi,
 mano kwilim wopum tañ.

Win Resellok komblinii endi gwañgwanjii gitik kim tale-sinik tañglinnda kut-blambla eumbi,

binelin dok en-busumbusuk ti nim ka biañ.” *

¹⁹ Ama wapmañ Elotti sembinigukta, Wopumdok añelo noli Joseptoñ Isip kwelan lat plon indanmimbi niniguk, ²⁰ “Gwañgwa wali kimbektok eñglin endi ip gitikkan kim-taleñglin, wala timbi dik mlapi, gwañgwa meñat yanañglimbi, Israel kwelan undane ñawit.” ²¹ Eumbi mlapi yanañgpi, Israel kwelan undane biniguk. Bi tombi, ²² ‘Elottok ninan Akelao endi beulok kinjan Judia distriktok ama wapmañ indambi yambi-dikñelak’ gñgit win nandimbi, kwet wandin ña kuupi misiniguk. Gan lat plon molo manda nandimbi, Galili distrik wandin ñambi, ²³ it kwet no koi Nasalet wandin ña pat-kuñguk. Plofet amali Mesiala “Nasalet ama nnekalin” eñglinnda timbi Josepti wandin ña papi kuñlimbi, manda wali bien inda nguk.

3

Yoane tuk ii-sem kena tiniguk win endi Yesulok telak tinindimeñminiguk

¹ Yesuli gama Nasalet it kwelan kuñlimbi, Yoane amatam tuk i-semliniguk endi Judia distrik wandin kwet silanin kambaññan wandinnan ña kuñpi, amatam gñgit manda ñindin enguk, ² “Nain nim ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gitik inda ngan yambi-dikñeukak, wala timbi sindi tinpañgipañglembi, ginañji tambanewit!” ³ Win Yoanela ngan plofet Aisaiali manda ñindin embi youkuk patak,

“Kwet kambaññan silaninnan ama noli ñindin kitilak,
 ‘Wopumdok telak tinimbi,

tinindime kena tinminekalin.’” ✧

⁴ Yoaneli plofet ama no nomik dasidasin kamel domdi tindin win dasimbi, boñgunan bit gwilapti tembi pa kuliguk. Timbi endok nanañ win gotak gita bupit tuk ko ngom kli ginañ nanin epi pa naliguk. ⁵ Timbi Jelusalem it kwet ba Judia distrik ba Jodan tuk tombo tombonan nanin amatam asupgandi endon bimbi, ⁶ yomji e-jamilaumbi, Jodan tuknan ginan tambatambatok tuk i-semliniguk.

⁷ Timbi endi Falisi ba Sadusi ama asup tuk inepi bum yambimbi, ñindin enguk, “Sindi ama manji manbenji malet upmat nomik. Anutuli kolanjlok tuan ombi-samepi tilak. Sindi nokoñ bimbi, ñindin nandañ ba, ‘Tuk inetaminnda, endok gimbit wilambane-kotnetamin?’ Nanandinji wali bien nim tilak! ⁸ Sindi ginañji tambaneñglinnda, wolok tuom ep tindinji kindem wolok bien daut nimumbi kana! ⁹ Nim kañbi, ginañjili manda julun ñindin enelin, ‘Ninid Ablaamdok sambatta timbi kolandok kinjan nim tikenekamin.’ Nak sanba nandiwit: Anutuli gumañ eumbi, sindok kinjan kawat ñali Ablaamdok sambat indanelin! ¹⁰ Kapinoñgo ipkan komba

✧ 2:15: Hosea 11:1 * 2:18: Jeremaia 31:15 Dama ngan Resel win Jekoptok tamn kuñguk, Josep git Benjamin endok meñjet. Juda amatamdi enda nandum endi endok menjil wandin tilak. ✧ 3:3: Aisaia 40:3

kuseinan kımıkımılın patak, wala tımbi kombalı bien kındem nım pa laliyañ wın gıtık jınım̄bi, komba gınañ silok.

¹¹ Amatam dıwıslı gınañjı tambaneñgılıñ wın sambı-nandınelıñdok nak tukgot i-samlet. Gan ama no sıngına kandañ indaukak endı Dındım Woñ gıt komba dındın i-samekak. Endı loloñ sınık, nak kambak ñandin ñalı kesi gwılap kiundıli-mettok tuop nım. ¹² Endı amatam kındem ba kolan ep danbepi tılak, wın amalı plaua nanañ mınjıp gıt gwılap ep danbi, bien wısi-kopi, gwılap ba kılıkılık siu dılak, wındıñgangot ama walı kındesı epbi, kolası komba kımıkım nımnat gınañ ep siu dınekalıñ.”

Yoanelı Anutulok Nıññañ Yesu tuk iñmiñguk

¹³ Nain wolonda Yesulı Galili distrik bimbı, Jodan tuknan ña tombı, Yoanelı tuk iñmektok niñguk. ¹⁴ Gan Yoanelı Yesulok kusei ka-nandı-tombı, “Wındıñ nım” embı, kımısip ñım̄bi niñguk, “Dık mek nak tuk i-nameñ ñak. Nıteka tım̄bi nokoñ bılañ?” ¹⁵ Gan Yesulı tambane niñguk, “Man ñındıñgıt nandı-nambı, nak elet wındıñ tı! Wındıñ tıñıpi, Anutulı dındım kuñgula elak wın tuopkan kımıt-klendetamık.” Wındıñ eumbı nandıñımbı, gınan tambatambattok tuk iñmiñguk.

¹⁶ Iñmi-taleumbı, wolongan tuk pawan lambı ipi kañguk wın: kunum tombımbı, Anutulok Woñdı mambaip wandın endok plon pıumbı kañguk. ¹⁷ Kañlımbı, kunum gınañ nanın manda no ñındıñ kıtıu pıumbı eñguk, “Ñıne nokok niñana sınık. Nak gınañnalı en kasılembı, nandı-koñgom tıñmılet.”

4

Satandı Yesu tı-kuyuk tıñmiñguk

¹ Yesulı tuk i-taleumbı, Satandı tı-kuyuk tıñmektok Dındım Woñdı en nañgılımbı, kwet kambaññan sılaninnan ñañguk. ² Ñambı, tim sandap 40 nanañ gıtık kımısip tı-talembı, nanañ gawat kuñguk. ³ Tım̄bi tı-kuyuk amalı endoñ bımbı niñguk, “Tıkap dık Anutulok Nıññañ sınık kulañda, kusaka tım̄bi dakleuktok kawat ñı pakañ enbımbı, kınjan nanañ indawıt.” ⁴ Eumbı, mandan wılabane-kopi tambane niñguk, “Anutulok mandan ñındıñ youyoulın patak, ‘Nanañlıñgot kuñgu nım mlak. Nım. No en Anutulok man mandan kımıt-klombı tañgonelakta endı wakan kuñgunat tılak.’” ✧

⁵ Wınaña Satandı Yesu nañgıpi, Anutulok it kwet, Jelusalem, wandıñ ñambı, tapma it pendım malap plon lo kımıpi ⁶ niñguk, “Ale. Dık Anutulok Nıññañ sınıkta, dıkopi ma pı! Neka, manda ñındıñ youyoulın patak, ‘Anutulı añeloñıi gambı-dıkñenelıñdok enbımbı, dıkok pıuñda kısılı gepmumbı, kawat nolı kesıka no nım youlekak.’” ✧

⁷ Eumbı, Yesulı tambane niñguk, “Nım. Manda nombo ñındıñ youyoulın patak, ‘Dık Molomga Anutu endok gembın inda-dakleuktok tı-kuyuk nım tıñmekañ.’”

⁸ Wındıñda Satandı nombo nañgıpi, kwet jañgın ombap sınık no wolok plon lo kımıpi, kwet gıtık wolok gembın ba paman daulımiñguk. ⁹ Daulımbı niñguk, “Tıkap dık naka mılelem tı-nambı, nan-wowoñ tımbetañda, nepenepek kalañ ñın gıtık sınık dıkok bı-gametet.” ¹⁰ Eumbı niñguk, “Satan, dık nambımbı ñau! Manda ñındıñ youyoulın patak, ‘Dık Molomga Anutu en noñganda mılelem tı-ñımbı, kuñguñga endok gıñgıt wıli-mekañ.’” ✧ ¹¹ Yesulı wındıñ eumbı, Satandı kak bim ñaumbı, añelolı bımbı tım̄bi platañgılıñ.

Yesulı amatam Anutulok kapmalnan kuñgula enı-daut tı-semguk

Yesulı Kunum Molomdok kenan kusei kımıkuk

¹² ‘Yoane tıkembi, it kwambıñ gınañ kımılın patak’ gıñgıt walı Yesulok pawañ gınañ pıumbı, nain wolondañgan endı Judia distrik bimbı, Galili distrik undane ñañguk.

¹³ Gan endi il kusei Nasalet wandiñ nım kuñguk, endi Kapaneam it kwelan pit mlat tımbektok wandiñ ñambi kuñguk. It kwet wın Galili tuk guañ baliliñ patak. Kwet wın sambat tıpettoñ, wın Sebulon gıt Naptali, endok kweset. ¹⁴ Plofet amalı nepek indauktok eñguk wın inda-dakleuktok Yesuli Kapaneam ñañguk. Neta, plofet Aisaiali ñındiñ youkuk,

¹⁵ “Sebulon gıta Naptali endok kweset, wın Galili kwet, wandiñ amatam asuptı kuañ, Judalok sambat endiñgot nım. Kwet wın telak Galili tuk guañnan ñalak wandiñ patak, Jodan tuk tambon kandañ.

Amatam wandiñ kuañ enda ñındiñ elet:

¹⁶ amatam yomjılok kılım gınañ kuañ

enda Anutulı enlok kolsalen wopum kolı sale-semguk, tımbi kımkmlok gıñgıt kuañ endok kañdañ bo saleñguk.” ✧

¹⁷ Yesuli wandiñ ña tombi, kusei kımıpi, gıñgıt manda ñındiñ eu piñguk, “Nain nım ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gıtık indağan yambi-dıkñeukak, wala tımbi sındi tıpañgıpañgılembi, gınañjı tambanewıt!”

¹⁸ Tımbi nain nola Yesuli Galili tuk guañ baliliñnan ñañıpi, pis tiatia ama tıpet, dakwaya yambiñguk, wın Simon koi no Petlo, tım kwayañ Andlu. Endi guañnan pis tiatia likset kop palımbi, ¹⁹ Yesuli yambım enguk, “Sıtı bımbi, nak nep kle-kuumbi, nak ama tiatia kena san-daut tı-sametat.” ²⁰ Eumbi, wolongan likset bımbi, Yesu kle ña en gıta kuñgımık.

²¹ Tımbi Yesuli yousı ñañıpi, ama dakwayañgot tıpet nombo ep tımbi indağuk, wın Sebedilok niñañıit Yakobo gıt kwayañ Yoane. Endi beset Sebedi gıt kıkeñ plon papi, pis tiatia lıksı gılıne-pakılıñ. Tımbi Yesuli kıtı-semumbi, ²² wolongan beset gıt kıkeñ kak bımbi, Yesu kle ña en gıta kuñgımık.

²³ Tımbi Yesuli Galili distrik tuop kle-gımbut kuñguk. Kuñıpi, amatam it kiyaunjı gınañ enı-daut tı-sembi, Anutulı amatam nıtek yambi-dıkñelak wolok gıñgıt manda kındem eu piumbi, amatam jımbat kusei kusei inda-semguk ep tımbi kındem dañgılıñ. ²⁴ Endi wındiñ tımbımbi, koi gıñgıttı Silia provıns tuop pındi dağuk. Tımbi amatamdi jımbatsıat gıtık endoñ yanağıpi bıñgılıñ, wın ama jımbat ba piñgıp gawat kusei kusei inda-semguk, ba ama yal kolanjıat, ba ama kım katap tağgılıñ, ba ama kesıt kuñgulok tuop nım gıtıkkan endoñ yanağıp bıumbi, ep tımbi kındem dañgılıñ.

²⁵ Tımbi amatam kımın wopum Galili nanin, ba Dekapolis, Jelusalem, Judia, ba Jodan tuk tambon kandañ nasi endi endoñ pa bımbi kle kuañgılıñ.

5

Kunum Molomdi amatam nıtein yambi-dıkñelak?

¹ Tımbi Yesuli ama kımın wopum kle kuñgılıñ yambımbi, kwet kımınnan lombi pipakuk. Pipalımbi, gwañgwañıilı endoñ bım kımın tımbımbi, ² kusei kımıpi, ñındiñ enı-daut tı-sembi enguk,

³ “Amatam Anutulok dainan nısıla nandum piımbıñen tılak endi wakan Kunum Molomdi yambi-dıkñelak,

wala tımbi endi amatam dıwın yapma kle-pakañ.

⁴ Tı-blamblae tımbi mano tı-kuañ

endi wakan Anutulı en-busumbusuk tı-semekak,

wala tımbi endi amatam dıwın yapma kle-pakañ.

⁵ Kayombıneımbi kuañ

endi wakan Anutulı kwet gıtık endok gıñgıt wısem-taleñguk wın kasılenekalıñ,

wala tımbi endi amatam dıwın yapma kle-pakañ.

✧ 4:16: Aisaia 9:1-2

⁶ Anutulok dainan dindim kuneliñdok nandi-koñgom wopum tañ endi wakan Anutuli ep timbi plap taumbi, wolok tuop tinekaliñ, wala timbi endi amatam diwin yapma kle-pakañ.

⁷ Nosiila ginañ busuk ti-semañ enda wakan Anutuli windiñgot ginañ busuk ti-semekak, wala timbi endi amatam diwin yapma kle-pakañ.

⁸ Ginañji Anutulañgot biñmañ endi wakan kunum ginañ ñambi, Anutu kanekaliñ, wala timbi endi amatam diwin yapma kle-pakañ.

⁹ Mik gimbit nain plon kulan busuk timbi indañ endi wakan Anutuli 'wembe gwañwanai' enbekak, wala timbi endi amatam diwin yapma kle-pakañ.

¹⁰ Amatam Anutulok man tañgoneañda timbi, mlap kusei kuseili inda-semlak endi wakan Kunum Molomdi yambi-dikñelak, wala timbi endi amatam diwin yapma kle-pakañ.

¹¹ Kwapme kwapme amatamdi sindi giñgitnai kuañda timbi kosi timbi kolaumbi, mlap kusei kusei sambu, julunit manda kolan kusei kusei sindok plon embi, siñgiñji siañ, nain wolonda sindi amatam diwin yapma kle-pakañ. ¹² Neta, tuanji wopum kunum ginañ pat-samlak, wala timbi walenji kindem daumbi, silisili tinekaliñ. Amatamdi plofet ama damañgan kuñgiliñ enda bo windiñgangot mlap kusei kusei ti-semmañgiliñ.”

Kunum Molomdok kapmainan nitek kulok?

¹³ Yesuli yousmbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Palañdi* kena tilak wolok tuop sindi amatam gitiktok boñgipsinan windiñgangot tañ. Gan palañdok koñgom pitaleumbi, nek ñala bindambo koñgom dawik? Windiñ tindilok tuop nim. Palañ wandin wali kena nimnat, win slak kwet plon yalimulim ñaumbi, ama kesisili yali-pañgipmañ.

¹⁴ It kwet no jañginnan indañgan palimbi, nepek noli nim masipmek. Windiñgangot sindi kwelalok amatam endok kolsalen. ¹⁵ Ama noli kolsalen pindopi, kambotti tapliwik ba? Nim a. Endi win indañgan kimilimbi, it ginañnan pit mlalat tañ gitik enda koli sale-semlak. ¹⁶ Windiñgangot sindok kolsalenli amatam koli sale-semsemlok. Kusei ñindiñda windiñ tilok: endi sindok kunditsi kindem ka-nandañda timbi, Bepsi kunum ginañ patak en ni-kindem danekaliñ.”

¹⁷ Yesuli yousmbi enguk, “Sindi naka ñindiñ nim nandi-nambi enekaliñ, ‘Anutuli endikñe manda Moselok kiinan kimit-nimguk, timbi plofet amali manda nini-daut tinimgiliñ. Yesuli manda wakan wialettok indañguk.’ Sindi windiñ nim enekaliñ. Nak manda win wialettok nim indañgut, tambo nak wolok kusei timba inda-dakleuptok indañgut. ¹⁸ Nak biañgan sinik sanba: kunum kwet patekamik tuop endikñe manda youp bimbin pakañ wali gitik papat kwambiñ patnekalin. Win Anutuli nepek indauptok elak win gitik gama nim indañilimbi, endikñe manda lakat sinik noli bo no nim paitnekalin. Nim sinik. ¹⁹ Windiñda tikap sindi endikñe manda lakat sinik wandin no lapipi, amatamdi windiñgangot tineliñdok eni-daut sem ti-semañ, Kunum Molomdi sinda nandum giñgitñiilok boñgipsinan pimbiñen silanin sinik tilak. Gan tikap sindi endikñe manda gitik tañgonembi, amatamdi windiñgangot tineliñdok eni-daut sem ti-semañ, Kunum Molomdi sinda nandum giñgitñiilok boñgipsinan loloñ tilak.”

* 5:13: Palañ win monik manda plon sol.

²⁰ Yesuli yousimbi enguk, “Dindim kuñgula nak ñindiñ sanlet: endikñe manda nandi-tale ama git Falisi ama endi endikñe manda youyoulin patak win gitik kimitle-kiliñ eañ. Tikap sindi ama win nim yapma klembi, Anutu nitek kuneliñdok nandilak windiñ nim kunekaliñda, sindi Kunum Molomdok giñgitñii nim indanekaliñ.

²¹ Sindi ama damasila manda ñindiñ enenin win nandi-taleañ, ‘Dik ama no nim wili kimbekak. ✧ No en ama no wili kimbekakta, endi manda plon kimittok.’ ²² Gan natna ñindiñ sanlet: no en nolla gimbit tilakta, en manda plon kimittok. Ba no en nol manda winjit nimbini suambatak, en wakan ka-dikñelok min wopum ginañ kimittok. Ba no en nol ñindiñ nilak, ‘Dik ama kamen sinik’, endi jimbini dok komba ginañ ni-muttok. ²³ Wala timbi dik tapma timbepi sisuetnan ña ipi, nokali nandi-kola ti-gamek win nandi-siwitañda, ²⁴ kak, nepenepeka sisuet kuseinan kimipi, dindim gan ña noka timbi indaumbi, en gita manda e-sale timbi, not busuk tndekamik. Windiñ ti-tale-bimek, kindem ñambi tapma timbekañ. ²⁵ Ba tikap ama noli manda plon gapilep tilakta, siti telak plon yakan ñandemik, wolondañgan plapkan sinik tambon ti-dindimelok manda en gita eum dindim eukak. Nim kañbi, ama wali kañ-dan amalok kiinan gapilimbi, kañ-danli bo tem dumanlok kiinan gapilimbi, endi gepmbi, it kwambiñ ginañ gapilek. ²⁶ Nak biañgan sinik ganba: dik it kwambiñ ginañ papi, minem ombimilok een win ombi-taleumek gambiumbi piukañ.

²⁷ Manda ñindiñ damañgan een win sindi nandi-taleañ, ‘Dik ama nolok tam in gita telak joñgo nim kuukañ.’ ✧ ²⁸ Gan natna ñindiñ sanlet: ama noli tam no ka-galkta tilakta, en wakan ikan enlok ginan nanandin ginañ tam win en gita telak joñgo kulak. ²⁹ Windañda tikap dauka tombonli gep tiañeumbi, yomdok sisoñ plon pi piwini ñala dauka win gitnei kopi, dauka tombongot kuukañ. Nim kañbi, gwilapka gitik jimbini gep kolim piuañ a. ³⁰ Ba tikap kika tombonli gep tiañeumbi, yomdok sisoñ plon pi piwini ñala kak dombi kopi, kika tombongot kuukañ. Nim kañbi, gwilapka gitik jimbini ñauñ a.

³¹ Timbi damañgan ñindiñ pa eñgiliñ, ‘No endi tam in kle-kolep tilakta, wolok tuop kundit yout daklembi miukak.’ ✧ ³² Gan natna ñindiñ sanlet: tam telak joñgo nim kuñguk en slakan nim kle-kokottok. Neta, ama no en tam in wandin kle kolimbi, wapai kombli tikewikta, ama wali tam in wak it endok wapai kombli yom plon yapilimbi, telak joñgo kundemik.

³³ Sindi ama damasila ñindiñgangot enenin win nandi-taleañ, ‘Dik manda e-kwambiñ dañguñ win nim maklembi tambilekañ. Dik Wopumdok dainan nepek nek tndilok e-top tiñguñ wolok tuop timbekañ.’ ✧ ³⁴⁻³⁵ Gan natna ñindiñ sanlet: e-kwambiñda manda no nim enekaliñ, win kunum ba kwet ba Jerusalem wolok plon nim enekaliñ. Ñindiñda: kunum ginañ Anutuli pipapi, amatam yambi-dikñelok, timbi kwetti win kesilok gembañ timbimbi, kesi wolok plon kimitak. Timbi Jerusalem win Ama Wapmañ wopum endok il kwel. ³⁶ Timbi dik kumbañga sak bip ba satnin timbi indauktok tuop nim, wala timbi kumbañgala bo nim e-kwambiñ daukañ. ³⁷ Ama noli nepek nola san-kaumbi, dindim gan tambanembi, ‘Oñ’ ba ‘Nim’ ninekaliñ. Tikap sindi mandanj timbi kwambiñ daneliñdok nandañ win Kolan Molomdok kandañ nanin bilak.”

³⁸ Yesuli yousimbi enguk, “Sindi manda ñindiñ damañgan een win nandi-taleañ, ‘No en ama nolok dai timbi kolaukta, endok dai bo timbi kolalok. Ba no en ama nolok man kwandai wili giloñmekta, endok man kwandai bo wili giloñmilok.’ ✧ ³⁹ Gan natna ñindiñ sanlet: ama no kolan ti-samumbi, tambon nim ombiñminekaliñ. Nim sinik. Tambon sindi ñindiñ tinekaliñ: tikap ama noli bumga tombon wilekta, tombon

✧ 5:21: Kisim Bek 20:13 ✧ 5:27: Kisim Bek 20:14 ✧ 5:31: Lo 24:1 ✧ 5:33: Wok Pris 19:12, Namba 30:3, Lo 23:22 ✧ 5:38: Kisim Bek 21:24, Wok Pris 24:20, Lo 19:21

windiñgot wilektok tambaneñmekañ. ⁴⁰ Ba tìkap ama noli kiupiñga kasileuktok manda plon gapilepi nandilakta, sauloñga windiñgot biñmekañ. ⁴¹ Ba tìkap ama noli kaikan gan-giñg+nembi, nepenepeli wìn kwet kìmìn noñgan † wolok tuop bembì ñañmeñdok elakta, dìk kwet kìmìn tìpet wolok tuop bembì ñañmekañ. ⁴² Ba tìkap ama noli nepek nola gan-nandi tìlakta mìukañ, ba nepeka no nain dumangot tìke-kuup ganlakta nandiñmekañ.

⁴³ Sindi damañgan ñindiñ een wìn nandi-taleañ, ‘Dìk nokala ginañ kindem tìñmekañ, tìmbi kanjikkala nandi-kola tìñmekañ.’ ✧ ⁴⁴ Gan natna ñindiñ sanlet: kanjiksiila ginañ kindem tì-semnekalìñ, ba ama mìlap kusei kusei tì-samañ enda Anutuli gwìlam tì-semektok nìmolo tì-semnekalìñ. ⁴⁵ Windiñ tìñipi, sindi kunum Bepsìlok wembe gwañgwa kuañ wìn inda-dakleukak. Neta, endi ama gitiikkan, wìn ama kindem mandan kìmìt-kleañ wakìt ama kolan mandan wìkañ enda gitiik maim kolì sale-sembi, gwi nì-mut-semalak. ⁴⁶ Tìkap sindi ama ginañ kindem tì-samañ endañgot ginañ kindem tì-semneliñda, nektok kuseila Anutuli tambon ombi-samek? Wìn takis epep ama kolan ‡ endi bo telak wakangot kleañ wìn! ⁴⁷ Ba tìkap sindi nosiilañgot not tì-semañda, kunditsi walì amatam dìwìn endok kunditsi nìtek maklewìk? Amatam Anutu nìm nandiñmañ endi bo windiñ nìm tañ ba?”

⁴⁸ Yesuli wìndiñ embi yousìmbi, dìndim kuñgula manda eñguk wolok bien wìn ñindiñ enguk, “Kunum Bepsìlok ginan nanandìn ba ep tìndìn wìn gitiik kindem ba dìndim sìnìkgot. Windiñda tìmbi sindok ginañ nanandìnjì ba ep tìndiñjì bo gitiik kindem ba dìndim sìnìkgot palekak.”

6

Ginañ tiptok kena nìtek tìlok

¹ Yesuli yousìmbi, gwañgwañiila enguk, “Sindi ginañjì tiptok kena tìñipi ka-kìliñ embi, amatamdok dausìnan ep tìndìnjì sambì-dakleneliñdok nìm tìnekalìñ. Nìm kañbi, Besì kunum ginañ patak endi tuanji tambon nìm ombi-samek.

² Ama manji manbenji malet nomìk endi it kiyau ginañ ba ipaka boñgìpnan giñgìlì wopumgan tìñipi, mìnem nepenepek ama pìmbiñesìla emañ, wìn amatamdì kosì giñgìt tìke-loneliñdok windiñ tañ. Nak biañgan sanba: endi tuanji ikan kasìle-taleañ. Wala tìmbi nain nola ba nola dìk plap kena tìñipi, windiñ nìm tìmbekañ. ³⁻⁴ Dìk ama pìmbiñesì ep kìmìliñipi, plap kenañga tìlañ walì dausìnan sembìn palektok dìk kìka dìndìmdì nek tìlak wìn kìka kepmala nìm nìmbekañ. Tìmbi Bepkalì nepek dausìnan sembìn indalak wìn kalakta endi tuan ombi-gamekak.

⁵ Ama manji manbenji malet nomìk endi it kiyau ginañ ba telak balambalak ba pañga indanan ipi, nìmolo tìnepi nandañ, wìn amatamdì yambi-dakleneliñdok windiñ tañ. Nak biañgan sanba: endi tuanji ikan kasìle-taleañ. Wala tìmbi nain nola ba nola dìk nìmolo tìñipi, windiñ nìm tìmbekañ. ⁶ Dìk nìmolo tìmbepi, dìtnañgan doundou ika ginañ lombi, yamañga sipbi, Bepka kwet sembìn patak enda nìmolo tìñmekañ. Tìmbi Bepkalì nepek dausìnan sembìn indalak wìn kalakta endi tuan ombi-gamekak.

⁷ Amatam anutu juluñgan nìmolo tì-semañ endi manda sìlanin asup pinapi, ‘Nìmolo ombapnìla nandi-nìmetak’ windiñ nandiñipi pa tañ. Gan sindi nìmolo tìnepi, ⁸ endok nìmolonjìlok telal nìm klenekaliñ. Sindi Bepsìla nepek nola gamañ nìm nì-nandiñìlìmbi, nekta lonjiañ wìn endi ikan nandi-talelak. ⁹ Windiñda nìmolo ñindiñ tìnekalìñ,

† **5:41:** Griik manda kesìk yali ñañañ 1,000ndok tuop elak, wìn Roma amalok mail noñgan ba 1.5 kilomita netepok.

✧ **5:43:** Wok Pris 19:18 ‡ **5:46:** Juda amalì takis epep amala nandum endi takis epñipi, amatam julufit tì-sembi, Judalok kanjiksi, wìn Roma ama, not tì-semañ, wala tìmbi endi Anutulok dainan ñaneliñdok tuop nìm.

‘Kunum Bepni, dikok koka win giñgiñgan ti-gamlok.

¹⁰ Dik amatam gitik nip timbi giñgitgai indambi, kunum ginañ kuañdi mañga tañgoneañ wíndiñgangot nindi kwelan ñolok tañgoneneñ.

¹¹ Dik nanañ sandap ñolok tuop nimin.

¹² Nindi amatamdi yom ti-nimañ win bi-semamñ, wíndiñgangot dik yomni bi-nimin.

¹³ Dik ti-kuyuk plon nim nimbwiñ, tambo kolandok kiinan nanin nipmin.’

¹⁴ Nandañ. Sindi amatam ep tindinji kolan win bi-semnelinda, Bepsi kunum ginañ patak endi bo sindok yomji bi-samekak. ¹⁵ Gan, tikap sindi amatam ep tindinji kolan nim bi-semnelinda, Bepsi endi bo ep tindinji kolan nim bi-samekak.”

¹⁶ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Ama man manbenji malet nomik endi nanañ gitik kimisip tñipi, dei blamblae ba ti-kolakola embi, nanañ kimisip tañ win amatam dausinan inda-daklenelindok. Nak biañgan sanlet: endi tuanji ikan kasile-taleañ. Wala timbi nain nola ba nola sindi nanañ gitik kimisip tindilok telak kimik-kleñpi, wíndiñ nim tinekaliñ. ¹⁷ Dik nanañ gitik kimisip tñipi, tuk imbi, kumbañga sak youlekañ. ¹⁸ Wíndiñ timbeñda, dik nanañ kimisip tñipi win Bepka kwet sembin patak en noñganlañgot inda-daklewñ, amatamda nim. Timbi Bepkal nepek dausinan sembin indalak win kalakta endi tuan ombi-gamekak.”

¹⁹ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Kwelan ñolok kwinakam ba bapapti nepenepek timbi kolalak, timbi kumbu amal it wiapi, kumbu tañ. Wala timbi sindi gwilaptok kenañgot timbi, nepenepesi tuan wopum kwelan ñolok pat-samektok nim ti-jumit tinekaliñ. ²⁰ Tambon sindi tuanji kindem win kunum ginañ pat-samektok ti-jumit tinekaliñ. Win kunum ginañ kwinakam ba bapapti nepek no nim timbi kolalak, timbi kumbu amal bo it wiapi, kumbu nim tñi, wala timbi tuanji nim pailekak. ²¹ Kusei ñindiñda timbi wíndiñ tindilok sanlet: nepek nekta sinik nandum loloñ tilak walañgot ginañ nanandinjili pat-samlak.

²² Daut endi tipala nomik, endi piñgipnlok kolsalen. Tikap daukali kindem patakta, kolsalenli piñgipka ginañ gitik kolli salelak. ²³ Gan, tikap dauka kolanla, piñgipka ginañ gitik kilime-patak. Wíndiñda timbi, tikap nepek gep kolli salelok wali kilim indañgukta, biañgan kilim mulum ginañ kulañ.”

Anutu en noñganla kena tñimlok

²⁴ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Kena gwañgwa silanin endi molom tipettok kena ti-semektok tuop nim. Wíndiñ timbekta, molomñin nola not tñimbi tike-kwambiñ dambi, molomñin nola nandi-kunjit tamba, siñgi wilimek. Wíndiñgangot sindi nepek tipelat, win Anutu git minem kwilikwili, endok kena tinelindok tuop nim.

²⁵ Wala timbi ñindiñ sanba nandiwit: sindi kuñgunjila ba gwilapsila nandimbi, nanañ tuk ba dasindasinji tuop pat-samlak wala nandi-bendi nim tinekaliñ. Biañgan sinik: nepek nek ñali bien sinik? Win kuñgunjili nanañ maklelak, timbi gwilapsili dasindasinji maklelak. ²⁶ Sindi monik yambi nandiwit: endi nanañ tipimbi met-na wisi-kot wíndiñ nim tañ, gan sindok Bepsi kunum ginañ patak endi ep towilak. Timbi nittek? Sindi monik endok pimbiñ ba? Nim a! Sindi endok loloñ sinik, wala timbi endi wíndiñgangot sep towilak. ²⁷ Ba sindoññan nanin ama nin ñali sinik kuñgunla nandi-bendi wopum tñipi, kuñgun lakat nombo guma yousum ombatawik?

²⁸ Timbi dasindasinjila nekta nandi-bendi wopum tañ? Sindi pepekañgolalok paman klinan indambi pakañ win ka nandiwit: endi dasindasinjilok kena nim tañ,

²⁹ gan pamanji win kindem bien sinik. Nak wala ñindiñ sanlet: ama wapmañ

Solomon endi dasindasin pamanat dasiñguk, gan endok pama win kli wolok paman nim makleñguk. ³⁰ Kli nepek pamanji mangan indambi, desa yañetambi bindip pilak win bo Anutu en dasindasinji emlakta, nitek timbi endi dasindasinji nim timbi inda-samek? Nanandi-kiliktiñji lakat nim pat-samlak ba? ³¹ Windiñda sindi nandi-bendi timbi, ñindiñ nim enekaliñ, ‘Nindi nanañ tuk nek ep na tinekamaiñ?’ ba ‘Nindi dasindasin nek dasi kunekamaiñ?’

³² Ama nindi Anutu biañgan en nim nandiñmañ endok ginañji ba nanandinjili nepenepek gitik wandindokgot pat-semalak. Timbi kunum Bepsiñ ñindiñ nandi-sam-talelak: sindi nepek gitik win nim pat-samekta guma nim kuneliñ, wala timbi nepek wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ. ³³ Sindi ginañ nanandinjili dama nepek ñala kimilim pat-samekak: sindi Anutulok giñgitii indam kumbi, dindim kuñgu kunekaliñ. Windiñ tinekaliñda, nepek diwin gitik wandin wali bo inda-samekak. ³⁴ Wala timbi sindi desa nek indauk wolok man nandi-bendi wopum nim tinekaliñ, win desalok giñgit. Sandap nolok mlap win sandap wolok tuop. Nim kañbi, yousimbi e-ta-ñaumbi mlatauk.”

7

Sindi amatamdi nek ti-samneliñdok nandañ, windiñgangot enda ti-semnekalaiñ

¹ Yesuli manda yousimbi ñindiñ enguk, “Sindi amatamdok ep tindinji kañ-danbi, endi kolasì windiñ nim enekaliñ. Nim kañbi, Anutuli sinda windiñgangot ti-samek. ² Nekta, telak nitek plon sindi amatam yambi-dan ti-semañ, windiñgangot Anutuli bo sambì-dan ti-samekak. Timbi kusei nitektok tuop sindi amatam yambi-dan ti-semañ, kusei wolok tuopkan Anutuli bo sambì-dan ti-samekak.

³ Di k nitek timbi nokalok dainan kilikilik minam win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem pakamlak win nim ka-daklelañ? ⁴ Ditnalok dauka ginañ komba bem windiñ patakta, nitek nokala ñindiñ tuop nimbeñ, ‘Notna, nak dauka ginañ kilikilik patak win klewa lambi-gamek.’ ⁵ Di k ama juluñgandok. Dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle-kopmek, siñgi kindem dei-kiliñ embi, nokalok dai ginañ kilikilik minam patak win kle-kolekañ.

⁶ Sindi nepek no Anutulok giñgit wilimimim win tikembi, kamotta nim emnekalaiñ. Nim kañbi, kamottì undanembi, sinla sep saneliñ. Ba sindi sinlok kokomji tuan lolon win bitta nim emnekalaiñ. Nim kañbi, bit kesisili yali mina dam kotneliñ.” *

⁷ Yesuli yousimbi, nimolo tindila ñindiñ enguk, “Sindi nepek nola tipikañ wala ni-nandi tinekaliñ, timbimbi nandi-samekak. Sindi nepek nola lonjimbi tipikañ wala lolonji tinekaliñ, timbimbi nepek wolok bien kanekaliñ. Sindi yaman wìwìt tinekaliñ, timbimbi Anutuli pisat-sambi sep plaptaukak. ⁸ Win kusei ñindiñda: ni-nandañ tuop nandi-semalak. Lonjañ tuop bien kañ. Yama wikañ tuop yama pisat-semekak. ⁹ Sindoññan nanin nindi niñañ nanañla eumbi kawat miwìk? Nimbek noli tuop nim. ¹⁰ Ba pìsla eumbi, malet no nim nanalok kindem miwìk ba? Win bo tuop nim. ¹¹ Sindi ama yomat, gan nepenepek kindem gwañgwa bisatsila emneliñdok nandi-kiliñ eañ. Windiñda timbi, sindi ñindiñ sinik nandiwìt: Bepsi kunum ginañ patak endi mek sapma klembi, nepenepek kindem ama nindi enda ni-nandañ enda guma emekak.

¹² Sindi amatamdi nek ti-samneliñdok nandi-koñgom tañ, windiñgangot enda ti-semnekalaiñ. Manda wali wakan endikñe manda Moseli kimìt-nimnguk ba manda plofet amalì nini-daut ti-nimgiliñ wolok kusei timbi inda-daklelak.

¹³ Sindi yama gik wandiñ lonekaliñ. Jimbiñ ñañalok yama win wopum, timbi telak jimbiñ kandañ ñalak win basakñanen, ba kesitti ñañalok pañgitnin, wala timbi

* **7:6:** Yesuli e-yout manda windiñ eñguk win endi Anutulok giñgit manda kindem wala nandum tlal tilak ama wandisì wala nim enendok eñguk.

amatam asupgandi telak wɪn kleañ. ¹⁴ Gan kuñgu kwambiñ ñañalok yama wɪn gik sɪnik, tɪmbi kuñgu wandiñ ñañalok telak wɪn bo tip tɪmbi gliñgliñnat. Wala tɪmbi ama noñgan noñgandiñgot telak yama wɪn kañbi, gɪnañ loañ.”

Ep tɪndɪnjɪlok bien wali kusasi tɪmbi daklelak

¹⁵ Yesuli yousɪmbi enguk, “Plofet ama julunjuluñ enda yambi-kiliñ embi kunekaliñ. Endi sipsip busukñanen wandin nomɪk sɪndoñ bañ, gan gɪnañ nanandɪnjɪ wɪn kamot moyen sañan wandin: endi sep tɪmbi kolaneliñdok nandiñ. ¹⁶ Sɪndi endok ep tɪndɪnjɪ ba kenanjɪlok bien kañbi, kusasi ka-dɪndɪm enekaliñ. Kuañgɪmdɪ mandañ bien nanalok lalilak ba? Ba gɪnjatti gip bien nanalok lalilak ba? Nɪm a. ¹⁷ Komba tɪpitɪpin kɪndem endi bien kɪndemgot lalilak, komba kolan endi bien kolan lalilak. ¹⁸ Komba kɪndem endi bien kolan lalilali wɪn nɪm patak, ba komba kolan endi bien kɪndem lalilali wɪn bo nɪm patak. ¹⁹ Tɪmbi komba no bien kɪndem nɪm laliumbi jɪnbɪm gɪloumbi, komba gɪnañ silok. ²⁰ Wɪndiñgangot sɪndi plofet ama julunjuluñ endok ep tɪndɪnjɪ kañbi, kɪndem kusasi ka-daklenekaliñ.

²¹ Amatam ‘Wopumna, Wopumna’ pa naniñ endi gɪtikandi Kunum Molomdok gɪñgɪt nɪm indambi kunekaliñ. Wɪn Bepna kunum gɪnañ patak endok man mandan tañgoneañ endiñgot kunum gɪnañ lonekaliñ. ²² Kunum Molomdi amatam yambɪ-danbekak wolonda asuptɪ ñɪndiñ nanɪnekalɪñ, ‘Wopum, wɪn dɪkok kokala nɪndi plofet manda eñgɪmɪñ, yal kolan ep kle-semgɪmɪñ, tɪmbi kundit gembɪnat engano asup tɪñgɪmɪñ yañ!’ ²³ Wɪndiñ eumbi, ñɪndiñ e-daklembi enbetat, ‘Sɪndi Anutulok endikñe manda makleñgɪliñ. Nak nɪm nandi-samlet. Sɪndi nambimbi ñawit!’ ”

²⁴ Yesuli yousɪmbi enguk, “No en manda gɪtik ñɪn san-talelet wɪn tɪke-kulakta, endi ama nanandɪnat ñandin: endi il kɪndilɪpi, ita mambɪ ilɪmbi, kawat ta kusei gɪnañ melɪ pɪumbi, gembɪnatkan youlɪ gɪlɪm da-taleñguk. Wɪndiñ tɪmbi, il kɪndit-talem palɪmbi, ²⁵ nain nola gwi gwam wopum sɪnik it plon suañguk, tɪm sasalelɪ bo it pendɪt-tɪlalɪmbi, dɪñdam pakuk. Nekta, kawat ta kusei gɪnañ melɪ pɪumbi youlɪ gɪlɪm dañgukta nɪm gɪloñguk. ²⁶ Gan no en manda gɪtik ñɪn san-talelet wɪn nandiɪmbi nandi-kɪmkɪmmelakta, endi ama kamen ñandin: endi il kɪndilɪpi, ita kenanjat sɪlanin plon mambɪ ikuk. It kɪndit-talem palɪmbi, ²⁷ gwi gwam wopum sɪnik it plon suambi, kɪnanjat kɪndilɪmbi, sasalelɪ bo it pendɪp yout mɪnjulɪmbi gɪlom pɪmbi, lɪlɪme-taleñguk.”

²⁸⁻²⁹ Yesuli amatam kɪmɪn wopum nanandi emguk, wɪn endi endikñe nandi-tale amanjiilɪ eni-daut tɪ-semmañgɪliñ wolok tuop nɪm tɪñguk. Nɪm, endi enlok man ba gembɪn plon eni-daut tɪ-sem tɪ-kuñguk, wala tɪmbi manda eu taleumbi amatamdi nandi-gɪtɪñgɪtik tɪmbi, dambenji pɪumbi pakɪliñ.

Ama Wapmañli gembɪn Juda amatamda daut semguk

8

Yesuli amatam asup ep tɪmbi kɪndem dañguk

¹ Yesuli kwet jañgɪnnan nanin pɪ ñaumbi, amatam kɪmɪn wopumdi en kle ñañgɪliñ. ² Tɪmbi ama no wanda kwambiñnat endi Yesuloñ bɪmbi, mɪlelem tɪ-ñɪmbi nɪñguk, “Wopum, tɪkap dɪk nep kɪmɪlep nandiñlañda, guma jɪmbatna tɪmbi taleumbi, kɪndem dawa.” * ³ Eumbi, kii kot-suapi, ama wɪn tɪke-kambi nɪñguk, “Nak nandi-gamlet. Dɪk kɪndem da” eumbi, wolongan wanda kwambiñ wali pailɪmbi kɪndem dañguk. ⁴ Tɪmbi Yesuli ñɪndiñ nɪñguk, “Nandiñlañ. Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nɪm tɪ-semekañ. Nɪm. Dɪk ñambi, gwɪlapka tapma amala daulɪmɪmbi, jɪmbatka talelak

* **8:2:** Juda amalok nanandi-kɪlɪktɪnjɪ ñɪndiñ pakuk: jɪmbat ba ep tɪndɪn dɪwɪn wali ama ep tɪmbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasɪñgan ñaneliñdok tuop nɪm.

win gambi-dakleukak. Timbi dik amatamdi wandaña bianañgan ip talek win gambi-nandineliñdok Moseli endikñe manda kim-it-nimguk wolok tuop tapma timbekañ.”

⁵ Timbi Yesuli Kapaneam it kwelan ñaņguk. Ña tombimbi, Romalok mik ama 100 endok telak damanji endi Yesuloñ bimbini-giņg-nembi ⁶ eņguk, “Wopum, kena gwaņgwana jibat wopum indaņmumbi, kii kesi dalandaumbi, piņgip gawat wopum nandinbi, ilan patak.” ⁷ Eumbi niņguk, “Ale, nak ña timba kindem dautak.” ⁸ Gan mik amalok telak damanji tambanembi niņguk, “Wopum, nak ama pimbiñenen, nittek dik nokoñ ilan biwñ? Dik mandaņgot eumbi, kena gwaņgwana kindem dawin. ⁹ Kusei ñindiñda windiñ elet: lolonalok kapmalnan win natna kulet, timbi nokok kapmalnan mik ama diwin noli kuañ. Timbi nak nola ‘Dik ñau!’ nimbambi ñalak, ba nola ‘Dik bo!’ nimbambi bilak, timbi kena gwaņgwana ‘Kena ñin ti!’ nimbambi, kena win tilak.”

¹⁰ Yesuli manda win nandinbi nandi silikñembi, amatam en kle ñaņgiliñ enda ñindiñ enguk, “Yakñesi! Sindi ama ñin kawit! Bianañgan sanlet: endi Juda ama nim, gan endi nanandi-kilikti wopumnat! Nak Israel sindok boņgipsinan nanandi-kilikti wandin nim kaņgut. ¹¹ Nak ñindiñ sanba: Kunum Molomdi kusei kimpipi, amatamii indaņgan yambi-dikñembi, nanañ sina wopum ti-semekak, wolonda amatam asup kwet tuopnan nanin endi bimbini, Ablaam, Aisak git Jekop en gita nanañ nanekaliñ. ¹² Gan Anutuli Juda amatam dama giņgitiñii ep kasileņguk win asup ep kleumbi, kilim ginañ pimbi, wandiñ mano kwilim timbi, manji si-gilim danekaliñ.” ¹³ Timbi Yesuli mik amalok telak dama nimbini eņguk, “Dik ñau. Nanandi-kilikti tilañ wolok tuop indagametak.” Eumbi, wolongan sinik telak damalok kena gwaņgwa jibat taleumbi kindem daņguk.

¹⁴ Timbi Yesuli Petloloñ ilan ña loņguk. Lombi kaņguk win: Petlolok yapman tam piņgiu komba diumbi, ipat plon dou-pakuk. ¹⁵ Timbi Yesuli kii plon tike-kaumbi, jibat taleumbi, tam wali mlapi, nanañ tuk timbi plaptaņguk.

¹⁶ Maim pimbi, ama yal kolanjiat asup yanaņgipi, Yesuloñ biņgiliñ. Bimbi, man mandaliņgot yal ep kle-kopi, amatam jibatsiat gitik ep timbi kindem daņgiliñ. ¹⁷ Windiñ tiņgukta, endi plofet Aisiali kundit indauktok eņguk wolok tuop tiņguk, win ñindiñ, “Endi jibat ba piņgip gawatnii nipma tikembi bem-nimguk.” ✧

Yesuli en kle-kuņgulok manda enguk

¹⁸ Amatam asupti Yesu kle-gimbup palim yambimbi, gwaņgwañiili tuk guaņ tambon kandañ ñaņalok eni-dikñeņguk. ¹⁹ Timbi endikñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ bimbini niņguk, “Endaut. Dembek dembek ñaukañ tuop nak gep kle-kuutat.” ²⁰ Eumbi tambane niņguk, “Kamot moyen klinalok endi kwet tombaņjiat, timbi monik endi bo isiat, gan Amalok Niñañ en il no nim palmilak.” ²¹ Timbi gwaņgwañiiloñ nanin ama noli Yesu ñindiñ niņguk, “Wopum, nandi-namumbi, dama ña bepna kindit tapli-bimek bim gep kle-kuutat.” ²² Gan Yesuli niņguk, “Nim a. Ama ginañji tip kimbimn endi kindem nosi tike kimpipi kinditneliñ. Dikta bim, nep kle.”

Yesuli sasale wopumda manda nimbimbi biņguk

²³ Timbi Yesuli kikeñ plon lumbi, gwaņgwañiili en kle ñambi loņgiliñ. ²⁴ Timbi tuk guaņ plon ñañilimbi, sasale wopum plapkan sinik pendipi, tuk munjulimbi, kikeñ kot tapliupi tiņguk. Gan Yesu enla dou kamalam pakuk. ²⁵ Timbi gwaņwali Yesu timbi silikñeumbi niņgiliñ, “Wopum, nipmi plata! Kuņguni taleupi tilak.” ²⁶ Eumbi enguk, “Nekta gembini pimbi misañ? Nanandi-kiliktinji lakat nim pat-samlak ba?” Windiñ embi mlapi, sasale git tuk enombimbi, sasaleli biumbi, tukti busukñanen

✧ 8:17: Aisaia 53:4

dounguk. ²⁷ Tĩmbi ama Yesu gĩta pakĩliĩ endĩ ka sũlikĩnĩmbi eĩngĩliĩ, “Ama ñĩn nĩtein sĩnĩk, ñala sasale gĩt tuktĩ mandan taĩgoneamĩk?”

Yesulĩ ama tĩpet endok yal kolan kle-semguk

²⁸ Galili tuk guaĩ tambon kandaĩ, Gadala nasilok kwelan, ama tĩpet yal kolanjĩat endĩ sumnan pa kuĩngĩmĩk. Endĩ ama saĩasĩt sĩnĩkta tĩmbi ama nolĩ endĩ kuĩngĩmĩknan kandaĩ ñaĩambĩt tĩndĩlok tuop nĩm. Yesulĩ wolok ña tombĩmbi, ama tĩpet endĩ sumnan nanin pĩmbi, en tĩmbĩ indambi ²⁹ kitĩmbi nĩĩngĩmĩk, “Anutulok Nĩñaĩ, dĩk nekta nĩndoĩ bĩlaĩ? Kwelan kuĩngulok nainnii gama nĩm dumalaĩĩlĩmbi, kena gĩm nĩmepi bĩlaĩ ba?”

³⁰ Bĩt kĩmĩn wopum no kambak mayaĩngan kuĩĩpi, kwet minañ-pakĩliĩ. ³¹ Tĩmbi yal kolan endĩ Yesulĩ nandĩ-semektok nĩ-gĩĩngĩnĩmbi eĩngĩliĩ, “Tĩkap dĩk nĩp kleup tĩlaĩnda nandĩ-nĩmumbi, bĩt kĩmĩn da pakaĩ endok gĩnaĩjĩ gĩnaĩ ña pĩna.” ³² Eumbi enguk, “Ale, pĩm ñawĩt!” Tĩmbi wolongan yal kolan endĩ ama tĩpet yambĩk bĩmbi, bĩt asup endok gĩnaĩjĩ gĩnaĩ ña pĩngĩliĩ. Pĩumbi, bĩt gĩtĩk endĩ gembĩnat woĩepi, kwet yaliup jĩlopi, jĩmbĩĩ pĩmbi, tuk guaĩ gĩnaĩ tuk naĩbi kĩm-taleĩngĩliĩ. ³³ Tĩmbi bĩt ka-dĩkĩe ama endĩ pĩm ñambi, it kwet wopumnan ña tombi, bĩttok kasat ba ama tĩpet yal kolanjĩat kuĩngĩmĩk endok kasat gĩtĩk amatamda tĩ-semgĩliĩ. ³⁴ Wĩndĩĩnda tĩmbi amatam it kwet wopumnan kuĩngĩliĩ gĩtĩk endĩ Yesu bĩ kaĩbi, kwesĩ bim ñauktok nĩ-nandumbi nandĩ-semguk.

9

Yesulĩ ama no kii kesi dalandan endok yomĩn bĩmbi, tĩmbĩ kĩndem daĩnguk

¹ Tĩmbi Yesulĩ kĩkeĩ plon lombi, tuk guaĩ tombo kandaĩ undane ñambi, enlok il kwelnan tomguk. ² Tĩmbi ama dĩwĩndĩ ama no kii kesi dalandan taĩgonĩmbi, endoĩ bĩĩngĩliĩ. Bĩu yambĩmbi, nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩlok kusei ka-nandĩ-tombi, ama taĩgo plon pakuk enda ñĩndĩĩ nĩnguk, “Notna, waleĩga busukĩeun: nak yomga gĩtĩk bi-gamlet.” ³ Wĩndĩĩ eumbi, endĩkĩe manda nandĩ-tale ama dĩwĩndĩ wala nandum pĩumbi, nĩsĩngan ñĩndĩĩ eĩngĩliĩ, “Ama ñalĩ yom bĩĩmektok elak endĩ Anutula en wandĩn eĩĩpi nĩ-lakatalak yaĩ!”

⁴ Yesulĩ gĩnaĩ nanandĩnjĩ ka-daklembi enguk, “Nekta gĩnaĩjĩ gĩnaĩ nanandĩ kolan wandĩn tĩ-namaĩ? ⁵ Anutulĩ gembĩn nĩm namumda, nak ama ñala ‘Yomga bi-gamlet’ ba ‘Dĩk mĩlapi, kesĩttĩ ñau!’ wĩndĩĩ nĩmbambi, bien kĩndem indauk ba? Nĩm a! ⁶ Wĩndĩĩnda Amalok Nĩñaĩ kwelan ñolok yom bĩmbilok gembĩn palmĩlak wĩn nak ñĩndĩĩ daut sametet.” Yesulĩ wĩndĩĩ embi, ama kii kesi dalandanla nĩnguk, “Dĩk mĩlapi, ipaka tĩkembĩ, ikanan ñau!” ⁷ Eumbi, wolongan mĩlap ipi, ipal tĩkembĩ, ilnan ñaĩnguk. ⁸ Tĩmbi amatam kundit wĩn kaĩngĩliĩ endĩ mĩsĩmbi, Anutulĩ gembĩ wandĩn amala emguk wala nĩ-kĩndem daĩngĩliĩ.

Yesulĩ yom ama gĩta yakan nanaĩ naĩnguk

⁹ Tĩmbi Yesulĩ walinĩn pĩ ñaĩĩpi, ama no koi Matayo takis epep ilan kena tĩ-palĩmbi kaĩbi nĩnguk, “Dĩk bĩmbi nep kle-kuukaĩ.” Nĩmbĩmbi, wolongan mĩlapi kle ñaĩnguk.

¹⁰ Tĩmbi Yesu gĩt gwaĩngwaĩii endĩ it gĩnaĩ lo pipapi, nanaĩ naĩngĩliĩ. Naĩĩlĩmbi, takis epep ama ba ‘yom ama’ * asup dĩwĩndĩ bĩ yousĩmbi, en gĩta nanaĩ yakan na-pakĩliĩ. Na-palĩĩlĩmbi, ¹¹ Falisi ama dĩwĩndĩ wĩn kaĩbi, nandum pĩ-sĩnĩk taumbi, Yesulok gwaĩngwaĩii en-nandĩmbi eĩngĩliĩ, “Sandautsĩ endĩ neta takis epep ba yom ama en gĩta nanaĩ nalak?” ¹² Yesulĩ manda wĩn nandĩmbi enguk, “Kĩndesĩ endĩ gwasap amalooĩ nĩm ñaĩ. Wĩn jĩmbatsĩat endĩngot gwasap amalooĩ ñaĩ. ¹³ Sĩndĩ ñambi, Anutulok mandan ñĩndĩĩ youyoulĩn patak wĩn pinapi, bien ka-daklenekalĩĩ,

* **9:10:** Falisi amalĩ amatam dĩwĩndĩ endĩkĩe manda nĩm kĩmĩt-kle-kĩliĩ eaĩngĩliĩ enda nandum yom ama tĩngĩliĩ.

‘Nak ama ginañ busuk ti-semneliñdok nandi let, tapma ti-namañ wala nım.’ ✨ Wındiñda nak yom ama en-tiañeuttok indañgut, ama nisila nandum dındım sınık tılak enda nım.”

Yesulok endaut manda komblin wakıt ep tındın damanin wın nım kiuttok

¹⁴ Nain wolonda Yoane tuk ii-sem kena tıñguk endok gwañgwañiılı Yesuloñ bımbi nı-nandımbi eñgılıñ, “Falisi ama gıta nındı nanañ kımısip pa tamıñ, gan nıtekta dık kok gwañgwañgailı wındiñ nım pa tañ?” ¹⁵ Eumbi, Yesulı gwañgwañiılı kusei nekta ep tındın damanin nım kımıt-kleñgılıñ wın eu dakleuktok eyout manda dıwın eñguk. Eñpi, enla ba gwañgwañiilok plon nındiñ embi enguk, “Ama nolı tamın tılakta tımbi, sina mın na-sılısılılok nain indaumbi, noliılı kındem blandok telak kleñpi, nanañ kımısip tıneliñ ba? Wolok tuop nım. Gan ama wın noliilok boñgıpsınan nanin yapma tıke-ñaumek, noliılı blandok telak klenepi, nanañ kımısip pa tınekalıñ.”

¹⁶ Yesulı wındiñ embi yousımbi enguk, “Ama nolı dasindasin damanin dıkñendıkñen mambupmeupi sandum kusip komblin nım tıkelak. Wındiñ tımbekta, dasindasin wılımbi, sandum kusip komblin walı ña titambi, dasindasin damanin tiañeum blañganeumbi, gınañ wopungan sınık indauk. ¹⁷ Tımbi wain tul komblin bo meme gwılap kawai gınañ nım wılı gılolok. Wındiñ tımbekta, wain tullı bendı wopum dambi, meme gwılap kawai tımbı tawa kolaumbi, wain kwelan lamıt pı-talewık. Wala tımbi wain tul komblin wın gwılap komblin gınañ pa wılı gılolok, tımbi nıset tıpelat kındemgot patemık.”

Yesulı tam jımbalat no gembınlı tımbı kındem daumbi, wembe semбіsembın no tımbı mlakuk

¹⁸ Yesulı wındiñ eñlımbi, ka-dıkñe ama nolı endoñ bımbi, kuañ kuseinan mılelem tıñpi nıñguk, “Wembana kombıkan sınık semбіlak. Gan wandıngan dık bımbi, kıkka endok plon kımılımbi, kuñgun nombo indañmun.” ¹⁹ Eumbi, Yesulı mlapi, gwañgwañiılı gıta ka-dıkñe ama klem ilnan ñanepi ñañgılıñ.

²⁰⁻²¹ Tımbi tam no tam jımbat † indañmı palımbi, gwılat 12 taleñguk endı enla nındiñ e-nandıñguk, “Nak Yesulok dasindasingot tıke-kautatta, kındem daulat.” Wındiñ eñpi, endok sıngı kandañ ñambi, dasindasin kusipgot tıke-kañguk. ²² Tıke-kaumbi, undanem tam kañbi nıñguk, “Wembe, waleña kındem dawın. Nanandı-kılıktıñgalı gep tımbı kındem dalañ.” Tımbi nain wolondañgan tam walı kındem dañguk.

²³ Tımbi Yesulı ka-dıkñe ama endok ilnan ña tombi yambıñguk wın: amatam asup kımın tı-palımbi, dıwısilı blandok kap pakñuaktı pendılımbi, dıwısilı mano tımbi, losala wopungan tıñgılıñ. Tı-palımbi yambımbi ²⁴ enguk, “Sındı mlapi ña-talewıt. Wembe tip endı nım semбіk. Endı slak dou-patak.” Eumbi ka-kwalepgılıñ. ²⁵ Gan amatam ep kleum pawan pı-taleumbi, Yesulı wembe pakuknan lombi, kii plon tıkeum mlakuk. ²⁶ Tımbi kundit wolok gıñgıttı kwet wolok tuop sapakñeñguk.

Yesulı ama tıpet dauset sipmısipmın gıt ama no man sipmısipmın ep tımbı kındem dañgılıñ

²⁷ Yesulı walıngan pı ñañlımbi, ama tıpet dauset sisipmın endı sıngı kandañ klembi kıtıñmım eñgımık, “Devittok Komblin, dık nıta blan tı-nımıñ.” ²⁸ Yesulı it gınañ lo palımbi, ama tıpet walı endoñ bıñgımık. Bımbi en-nandımbi eñguk, “Nak gumañ sep tımba kındem dandemık wın sıtı nandı-kılıktı tı-namamık ba?” Eumbi nıñgımık, “Oñ, Wopum, wındiñgan.” ²⁹ Eumbi, kiılı dauset tıke-kambi enguk, “Nıtek nandı-kılıktı tı-namamık wolok tuop inda-samun.” ³⁰ Eumbi, daulatset tombımbi, kımısip manda kwambıñ nındiñ enbi eñguk, “Sıtı nepek ñın inda-samlak wın ama

✨ 9:13: Hosea 6:6 † 9:20-21: Juda amatamdı nandum jımbat walı tam ep tımbı kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasıñgan ñaneliñdok tuop nım.

diw'in nola n'im en'ndekam'ik." ³¹ W'indi'n e'nguk, gan endi n'ambi, Yesulok gi'ng'it w'in kwet wolok tuop e-sapak'ne'ng'im'ik.

³² Ama t'ipet wali walinin pi n'ani'l'ambi, amatamdi ama no yal kolanli man t'imb' sipm'inguk w'in Yesulo'n na'ng'ip bi'ng'ili'n. Na'ng'ip b'umbi, ³³ yal kolan kle'n'm'umbi, man sisipm'in endi kusei k'im'ipi, manda e'nguk. T'imb' amatamdi w'in ka s'lik'ne'mbi e'ng'ili'n, "Dama Isael kwelan nepek n'andin no n'im inda'nguk." ³⁴ Gan Falisi amal' n'indi'n pa n'ani'ng'ili'n, "Yal kolandok telak damanj'li gemb' m'umbi, yal kolan pa ep kle-sem'lak."

Ama Wapmañli kena gwañgwañii molo manda enguk

Yesuli kena gwañgwa 12 en-tiañembi, kena t'inel'iñdok molo manda enbi en-mukuk

³⁵ T'imb' Yesuli it kwet wopum ba tip gi't'ik kle-g'imbulepi n'anguk. N'ani'pi, amatam it kiyaj' g'inañ eni-daut ti-sembi, Anutuli amatam yambi-d'ik'nelak wolok plon gi'ng'it manda k'indem eu p'umbi, amatam j'ibat kusei kusei inda-semguk ep t'imb' k'indem da'ng'ili'n. ³⁶ T'imb' endi ama k'im'in wopum yambi'nguk w'in endi sipsip ka-d'ik'nenj' n'imnat ba ti-plaplaenj' n'imnat nom'ik kuumbi yambum m'lat'amb' blan ti-semguk. Blan ti-sembi, ³⁷ gwañgwañiila n'indi'n enguk, "Nanañ bien mepmettok asupgan pakañ, gan kena ama w'in lakatgot." ³⁸ Wala t'imb' s'indi Anutu kena molom n'imolo t'ñmumbi, kena ama ep t'imb' indaumbi, kenan g'inañ en-mul'm n'ambi, bien ep k'im'in kotnekal'iñ."

10

¹ T'imb' endi gwañgwañii 12 kiti-semum b'umbi, yal kolan ep kle-semnel'iñdok ba j'ibat kusei kusei ep t'imb' k'indem danel'iñdok gemb' emguk. ² Ama enmumul'in 12 endok kosi n'indi'n: dama Simon koi no Petlo, t'imb' kwayañ Andlu, gi't Sebedilok n'ñañiit Yakobo g'ita kwayañ Yoane, ³ Filip gi't Batlomio, t'imb' Tomas gi't Matayo takis epep ama, t'imb' Yakobo Alifaialok n'ñañ gi't Tadaio. ⁴ T'imb' Simon Selot * gi't Judas Iskaliot en Yesu bola t'ñmi'nguk.

⁵⁻⁶ T'imb' Yesuli gwañgwa 12 wala wakan en-mupi, molo manda embi enguk, "Isael amatam endi sipsip pait-pakañ wandin, wala t'imb' s'indi endo'ngot n'a yamb'inekal'iñ. S'indi Samalia amatam endok isi kwes'inan n'im lonekal'iñ, ba amatam Judalok sambat n'im endoñ n'im n'anekal'iñ, Juda amatamdo'ngot n'anekal'iñ. ⁷ N'ani'pi, gi'ng'it manda n'indi'n en'inekal'iñ, 'Kunum Molomdi amatamñii yambi-d'ik'nelak w'in inda-dakleup t'lak.' ⁸ T'imb' j'ibatsiat ep t'imb' k'indem danekal'iñ, ba k'im'k'im'in ep t'imb' m'lat'nekal'iñ. Wanda kwambi'nj'at ep t'imb' gi'ita-semnekal'iñ, ba yal kolanj'at ep kle-kot-semnekal'iñ. Gemb' samsam'in w'in tuan n'imnat, wala t'imb' s'indi kena tuan n'imnat kenane-semnekal'iñ.

⁹⁻¹⁰ Ama kena t'lak enda tuan m'lok, wala t'imb' s'indi n'anepi, m'inem gi'm'in ba satnin n'im mep n'anekal'iñ. S'indi l'iksi n'im ta'nginekal'iñ. T'imb' kiup' t'ipet wak'it kes'isi gw'lap ba toña youtilok n'im mep n'anekal'iñ. ¹¹ S'indi it kwet wopum ba tip nolok ba nolok lonekal'iñ, wolonda ama k'indem noli not ti-samektok e-lonj'ambi en-nandi t'inekal'iñ. En-nandi t'imb'mbi, n'isi inda-dakleumbi, en g'ita n'ambi, wand'iñ patnekal'iñ tuop endok ilnangot dou m'lat t'inekal'iñ. ¹² Endok ilnan loñ'ipi, amatam n'indi'n en'inekal'iñ, 'Busuk s'indok kandañ palekak.' ¹³ T'ikap it wolok g'inañ pakañ endi not ti-samnekal'iñda, busuk wali endok kandañ palekak. N'imda, Anutu n'nandumbi, busuk w'in yapma t'ikeukak. ¹⁴ T'ikap it ba it kwet nolok ama noli not no n'im ti-sammel'iñda ba mandanj' no n'im nandi'nel'iñda, yambinekal'iñ. Yambinep

* **10:4:** Selot ama endi Roma nasili Juda amatam yambi-d'ik'ne'ng'ili'n w'in endok kwelan ep kleu n'anel'iñdok nandi'mbi, mik ti-semg'ili'n.

tĩñpi, dausinan kesisi plon kwiliñ sapak wit sapleum pĩumbi, ‘Anutuli siñgi wit-nimlak’ wĩndiñ sambi-nandi-daklenekaliñ. ¹⁵ Nak biañgan sanba nandi-wit: Anutuli amatam yambi-danbekak wolonda it kwet sinda siñgi wit-samnekalĩñ endok kolanji wolok tuan wali amatam kolan papait nindi damañgan Sodom gĩt Gomola it kwelan kuñgiliñ endok kolanjilok tuan makleukak.” †

Yesulok gwañgwañii endi amatam yambi-kiliñ embi kulok

¹⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Nandañ. Nak amatamdoñ san-mulam ñambi, kanjiknailok boñgipsinan kunekaliñ. Endi kamot moyen sañan wandin, timbi sindi sipsip gembñji nimnat wandin. Endi sep timbi kolaneliñdok nandañ, wala timbi sindi nandi-kiliñ timbi kuñpi, yom nim tinekalĩñ. ‡

¹⁷ Sindi ama yambi-kiliñ embi kunekaliñ. Endi manda plon sep kimtneliñdok ama biesilok kisinan sapilimbi, it kiyajñji ginañ sep waipnekalĩñ. ¹⁸ Endi naka timbi ama wapmañ ba ka-dikñe ama endoñ mandala sanañgiliñ, telak inda-samumbi, giñgit manda kindem en ba diwin Juda ama nim enda bo enekaliñ. ¹⁹ Mandala sep ñañilimbi, ‘Nek enetamiñ, ba manda telal nitek plon enetamiñ’ wala nandi bendi wopum nim tinekalĩñ. Neta, manda plon ilimbi, wolongan Anutuli manda eelok daut samumbi enekaliñ. ²⁰ Manda enekaliñ win sinlok nim. Win Bepsi enlok Dindim Woñ endi sep timbi pañgitaumbi enekaliñ.

²¹ Ama diwin nak nim nep kleañ endi dasii ba kwayañjii nandi-kilikti namañ win kanjiknailok kisinan yapipi, yandipmi kimneliñdok. Ba besii diwindi gwañgwañji bisat wĩndiñgangot ti-semnekalĩñ. Timbi wembe gwañgwalĩ menjĩ bepsila wĩndiñgot kanjik ti-sembi, amalĩ yandipmi kimneliñdok enekaliñ. ²² Timbi nokok giñgitnai kuañda timbi amatam gitikti nandi-kunjita wopungan ti-sam ti-kunekaliñ. Gan no en mĩlap wandin indañmekak tuop nep kwambiñ dambi nim nambiukak, endi wakan Anutuli kuñgu taletalen nimnatnan tike-kimilekak. ²³ Timbi it kwet nolok nasili mĩlap kusei kusei samnekalĩnda, it kwet nolok pimbi ñanekaliñ. Nak biañgan sanba: sindi Israel it kwet patak tuop kenanjĩ gama nim timbĩ taleñilimbi, Amalok Nĩñañ en bi tombekak.”

Yesulok gwañgwañii endi Anutu en noñganla mis-ñimlok

²⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Mĩlaptok kandañ nak ñĩndiñ sanlet: gwañgwalĩ nĩndaulĩ nim makle-patak, timbi kena gwañgwa silanin endi molomñin nim makle-patak. ²⁵ Wala timbi amalĩ nĩndaut ba molom mĩlap nitek ti-semnekalĩñ, wĩndiñgangot gwañgwan ba kena gwañgwanla ti-semnekalĩnda, wala endi manda nimnat. Endi naka Belsebul nangiliñ, win Satan. Sambatsilok kumbamla wĩndiñ niñgiliñda, nitek timbi sambatnai nim san-kolakolae sinik ti-sanneliñ?

²⁶ Gan amala nim misinekalĩñ. Nepek sembĩn patak win sindi amatam enbi tawaumbi, ba manda sembĩn gitik win eu inda-dakleukak. ²⁷ Manda tim sinlañgan sansanin win maim plon amatam gitik eni-dakle-semnekalĩñ, ba manda janjat sanlet win indañgan e-koli piukak. ²⁸ Sindi amatamda nim misinekalĩñ. Endi gwĩlapsiñgot wipi, ginañji tip wĩwĩttok gembĩ nim pat-semalak. Gan Anutu endi gwĩlap git ginañ tip niset tipelatkan ep munjulim jimbĩñ pĩndemĩktok gembĩ palimlak endañgot misinekalĩñ.

²⁹ Monik tipnam tipet minem kwandai gimĩn noñganliñgot tuatuan, gan noñgan piulekta, sindok Bepsi win nandi-talelak. Endi monik kambak wandin yambi-dikñelakta, ³⁰ sindi bo sambi-dikñelak, timbi kumbanjĩ saktok kunakunat win bo

† **10:15:** Sodom gĩt Gomola nasilok timipmĩle wandin wala Anutuli ep siu diñguk. (Stat 18:17–19:29) ‡ **10:16:** Grik manda plon Matayoli manda win ñĩndiñ youkuk, “Sindi malet nandi-daklenat ba mambaip yom nimnat wandin kunekaliñ.”

nandi-talelak. ³¹ Sindi Anutulok dainan loloñ sɪnɪk, monɪk tiptip asupgan yapma kleañ, wala tɪmbi amatamda nɪm mɪsɪnekalɪñ.

³² Sindi amalok dausɪnan ‘Nak Yesulok gɪngɪt kulet’ wɪndiñ e-dakleañ, nak bo wɪndiñgangot kunum Bepnalok dainan sɪnda nɪ-dakleutat. ³³ Gan sɪndi naka amalok dausɪnan ‘Nak nɪm nandiñmɪlet’ eañ, nak bo wɪndiñgangot kunum Bepnalok dainan sɪnda ‘Nak nɪm nandi-semlet’ eutat.”

Yesulok sambaliilɪ mɪlap bembɪmbi, no en epmɪ plap taukak enda tuan palmekak

³⁴ Yesulɪ yousɪmbi, gwañgwañiila ñɪndiñ enguk, “Sɪndi ñɪndiñ nɪm nandi-namnekalɪñ, ‘Endi kwelandok mik gɪtɪk tɪmbi taleupi indañguk’. Nak mik tɪmba taleuktok nɪm indañgut. Nɪm. Nak kakit nomɪk ³⁵ amatam ep tambɪleptok indañgut. Wɪndiñda ama nolɪ beula kanjɪk tɪñmumbi, wiulɪ meñla kanjɪk tɪñmum, tamɪnlɪ nambɪn tamla kanjɪk tɪñmekak, ³⁶ wɪn ama nolok sambalii endi endok kanjɪkñii tɪnekalɪñ. ✧

³⁷ Nandañ. Ama no en gɪnañli nak nep kasɪlelak, gan gɪnañli meñ ba beu ep kasɪle-sɪnɪk talakta, nandiñmam tuop nɪm tɪ-namlak. Tɪmbi ama no gɪnañli nak nep kasɪlelak, gan gɪnañli wemben ba gwañgwan kasɪle-sɪnɪk talakta, nandiñmam tuop nɪm tɪ-namlak. ³⁸ Tɪmbi ama no kloñbalɪ nɪm bembɪ nep kle-kulakta, enda bo nandiñmam tuop nɪm tɪ-namlak. ³⁹ Ama no kuñgun enlok biñmɪlak, endok kuñgun pailɪmekak. Gan ama no naka tɪmbi kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen nɪmnat indañmekak.”

⁴⁰ Yesulɪ yousɪmbi enguk, “No en sɪnda not tɪ-samlak, endi naka not tɪ-namlak, tɪmbi no en naka not tɪ-namlak, endi Anutu nan-mukuk enda not tɪñmɪlak. ⁴¹ No en plofet ama no endok kenanla tɪmbi not tɪñmɪlak, enda Anutulɪ plofeta tuan kɪndem mɪlak wɪndiñgangot mɪukak. Tɪmbi no en ama dɪndɪm no endok dɪndɪm kuñgula tɪmbi not tɪñmɪlak, enda Anutulɪ ama dɪndɪmɪla tuan kɪndem mɪlak wɪndiñgangot mɪukak. ⁴² Sɪndi gɪngɪtnai kosi nɪmnat ñɪn endoññan nanin no ka-nandi-wɪt. Nak biañgan ñɪndiñ sanlet: no en ama wolok kusei ka-daklembi, plap tɪñmɪlak ba tukgot gɪpi mɪlak endok tuan wɪn biañgan Anutulɪ kɪmɪlɪm palmekak.”

11

¹ Yesulɪ gwañgwañii 12 wɪndiñ eni-dɪkñe-sem-talembi, walinin pɪ ñambi, Juda amatam eni-daut tɪ-semɪ, gɪngɪt manda kɪndem enbektok it kwet pakɪlɪñnan ñañguk.

Yesu en Juda amalok ama wapmañ ba nɪm wala gɪnañ tɪpet tɪngɪlɪñ

Yoane tuk ii-sem endi Yesulok telak dama tɪñmɪnguk

² Tɪmbi Yoane tuk ii-sem kena tɪnguk en it kwambiñ gɪnañ kɪmɪlɪm pakuk. Papi, Yesu Mesialɪ kundit kusei kusei tɪnguk wolok gɪngɪt nandiñgukta, gwañgwañii dɪwɪn en-mulɪm Yesuloñ ñambi, ³ ñɪndiñ nɪkañbi eñgɪlɪñ, “Anutulɪ ama nɪ-mulɪm bi-nɪmektok een wɪn dɪk wakan ba? Ba nola mandɪ-ta-kunekamɪñ?” ⁴ Eumbi, Yesulɪ tambanem enguk, “Sɪndi undane ñambi, kunditna dausɪlɪ kañ ba pawanjɪlɪ nandañ wolok kasat Yoanela ñɪndiñ tɪñmɪnekalɪñ: ⁵ dausɪ sipsipmɪn endi deiañ, kesɪt nɪm kuañ endi kesɪt kuañ, wanda kwambiñjɪat endi wandanjɪ gɪlɪtalak. Pawanjɪ kamalañguk endi manda nandañ, kɪmgɪlɪñ endi nombo ep tɪmba mɪlap kaik pakañ, ba pɪmbɪñen enda gɪngɪt manda kɪndem enba nandañ. ⁶ Tɪmbi no en kusatna ka-nandumbi, nanandi-kɪlɪktɪn nɪm pipɪlak, endi amatam dɪwɪn yapma kle-patak.”

⁷ Tɪmbi Yoanelok gwañgwañiilɪ Yesu kañbim ñañlɪmbi, Yesulɪ amatam kɪmɪn tɪ-pakɪlɪñda Yoanela ñɪndiñ enguk, “Sɪndi kwet kambaññan sɪlaninnan ñañgɪlɪñ, wɪn nek kanepi ñañgɪlɪñ? Wɪn klinandok kundɪt no sasalelɪ pendɪlɪmbi ña-bɪt tɪmbɪm

✧ 10:36: Maika 7:6

kanepi ñaṅg+liñ ba? ⁸ T+kap n+mda, s+ndi nek kanepi ñaṅg+liñ? Ama no dasidasin k+ndem pamanat kanepi ñaṅg+liñ ba? Nandañ: ama wandis+ endi ama wapmañdok is+nan pipat m+lat ti+kuañ. ⁹ W+ndiñda nek kanepi ñaṅg+liñ? Plofet ama no ba? Biaṅgan. Gan plofet ama kaṅg+liñ wal+ plofet s+lanin no n+m. Nak ñ+ndiñ sanlet: Yoane endi engano. ¹⁰ Endi Anutulok g+ṅg+it ee ama, w+in enda wakan manda ñ+ndiñ youp bimbin patak, ‘Nandi+lañ, nak g+ṅg+it ee amana no ni-mulambi, telak dama ti-gambi, telak ti-d+ndi+me kena ti-gamekak.’ * W+in Yoanela manda w+ndiñ youp bimbin patak. ¹¹ Nak biaṅgan sanba: Yoanel+ amatam g+it+k dama kuṅg+liñ ba man ñ+ndiñg+it kuañ endok loloñ s+nik yañ, gan ama p+mbiñesi g+it+k Kunum Molomdok g+ṅg+itñii kuañ endi bo Yoane makleañ.

¹² Yoanel+ tuk ii-sem kena kusei k+im+pi tiñguk walinin b+kap man ñ+ndiñg+it nepek ñ+ndin indalak: ama kolan ba sañan endi Kunum Molomdi amatamñii n+tek yambi-d+ikñelak wolok endaut manda w+in mik ti-ñ+mbi, t+mbi kolaneliñdok g+ṅg+ine kena tañ. ¹³ Yoanel+ kenan gama n+m kusei k+im+liñ+li+mbi, Mose g+ita plofet ama g+it+k endi Kunum Molomdi amatamñii telak n+tek yambi-d+ikñeukak wolok plon manda youk+liñ. ¹⁴ T+kap s+ndi manda ñ+in ti+ke-dasineliñdok tuopta w+in ñ+ndiñ: plofet amal+ Elia Mesialok telak dama indauptok eṅg+liñ w+in Yoane wakan. ¹⁵ No en pawañnat endi mandana nandi+mbi nandi-k+liñ eukak.”

Amatamdi Yesulok kenanla nandum tlal tiñgukta enombiñguk

¹⁶ Yesul+ yous+mbi enguk, “Nak amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+nda n+tek ewit? S+ndi wembe gwaṅgwa wandin ipakanan pipapi, nosiila ñ+ndiñ k+ti+semañ, ¹⁷ ‘Pakñuak pend+tnambi, s+ndi kap n+m til+ñ. Ba n+ndi kap blan tinambi, mano n+m t+liñ.’ ¹⁸ Kusei ñ+ndiñda t+mbi s+nda wembe gwaṅgwa sanlet: Yoanel+ indambi, nanañ g+it+k k+im+sipbi, wain tuk no n+m pa nalak, t+mbi s+ndi ‘Yal kolanli p+ñ+m+lak’ pa n+añ. ¹⁹ T+mbi Amalok N+ñañ endi indambi, nanañ g+it wain tuk pa nalak, t+mbi s+ndi ñ+ndiñ pa n+añ, ‘Wi kawit! Endi nanañ g+it wain tuk nana molom, takis epep ba yom ama not ti-semalak!’ Gan amatam Anutulok nanandi kleñ+pi kundit k+ndem tañ endi nanandi w+in d+ndim s+nik t+mbi dakleañ.” Yesul+ w+ndiñ eṅguk.

²⁰ Endi dama it kwet d+iw+nnan kundit engano gemb+nat s+nik asupgan tiñguk, gangan w+inasil+ g+inañji n+m tambaneṅg+liñ, wala t+mbi endi kusei k+im+pi, it kwet w+in enomb+mbi eṅguk, ²¹ “Kolasin g+it Betsaida nasi s+ndi kilañmet! Anutul+ mek salam+lekak! Nak kundit engano gemb+nat asup s+ndok kandañ tiñgut, gan s+ndi g+inañji n+m tambaneṅg+liñ. Kundit w+in Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, endi g+inanji tambaneañ w+in inda-daklenepi blandok dasindasin dasimbi, kw+liñ plon pipatneliñ. * ²² W+ndiñda sanba nandi+wit: Anutul+ amatam samb+danbekak wolonda s+ndok kolanj+lak tambon wal+ Tilo g+it Sidon nasilok tambon w+in makleukak.

²³ T+mbi Kapaneam nasi, s+ndi ‘Anutul+ kunum g+inañ n+p loukak’ w+ndiñ n+m nandi+nekal+ñ! N+m s+nik, s+ndi j+mbiñ sep kol+ p+mb+lakgot. Nekta, nak kundit engano gemb+nat asup s+ndok kandañ tiñgut, gan s+ndi g+inañji n+m tambaneṅg+liñ. Kundit w+in Sodom kwelan indaumda, w+inasil+ g+inañji tambaneumbi, Anutul+ it kwet w+in n+m t+mbi kolaumbi, ñ+ndiñg+it guma palek. ²⁴ W+ndiñda sanba nandi+wit: Anutul+ amatam samb+danbekak s+ndok kolanj+lak tambon wal+ Sodom nasilok tambon w+in makleukak.”

Amatamdi Yesu enloñ b+neliñdok enguk

²⁵ Nain wolonda Yesul+ ñ+ndiñ eṅguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñ+ndiñda gan k+ndem dalet: dik nanandiñga d+iw+in ama nanandiñjat ba nandi-daklenjat enda k+im+sembiñguñ, gan nanandi semb+n w+in amatam nanandiñji n+mnat enda t+mbi

* **11:10:** Kisim Bek 23:20, Malakai 3:1 * **11:21:** Kolasin g+it Betsaida nasi endi Juda amatam, Tilo g+it Sidon nasi endi Judalok sambat n+m.

dakle-semguñ. ²⁶ Bep, białangan sınık, dik wındiñ indauptok nandiñguñ.” ²⁷ Eñipi yousimbi, amatamda enguk, “Bepnalı gembın nanandın gıtık wın naka nam-taleñguk, tımbi en noñganlıñgot Nıññañ nandi-namlak. Tımbi Bep wın nındı nandiñmañ? Wın Nıññañ en ba ama nin endı epmbi, Bep daut semlak endıñgot Bep nandiñmañ.

²⁸ Kena gım tımbi mılap bemañ sındı gıtık nokoññan bı-talewit. Bıumbi, nak pat-nandı samambi, sımbası busukñewın. ²⁹ Nak kulan busuk molom, natnala nım ewa lolak, wala tımbi sındı nambium sanañgılambi, manda san-daut tı-samlet wın tañgonenekalıñ. Wındiñ tı-kuñıpi, gınañjılı busukñaneukak. Tañgotañgo nak tañgonenelıñdok samlet wın tıkembi tañgonenekalıñ. ³⁰ Wın mılap nım, wın pañgıtninga n.”

12

Yesulok mandalı endıkñe manda damañgan youkılıñ wın maklelak

¹ Sabat pat-nandı nain nola Yesulı plaua nanañ kena boñgıpnan ñañılımbi, gwañgwañii en kle-ñañgılıñ endı nanañjıla tımbi, kusei kımıpi, plaua mınjıp mep nañgılıñ. ² Tımbi Falisi ama dıwındı wın kañbi, Yesu nımbi eñgılıñ, “Wı ka. Gwañgwañgailı Sabat pat-nandı naindok endıkñe manda maklembi, kena tañ.” ³ Eumbi enguk, “Devit gıt nolii en gıta pakılıñ endı nanañ gawat inda-semgukta Devitti nıtek tıñguk? Sındı kasat wın pinapi nandañ, gan nandı-kamalañ bek? ⁴ Endı Anutulok sel it gınañ lombi, plaua nanañ simbi, Anutula tapma tıñmımın wın mep pıumbi, sambalı gıta nañgılıñ. Plaua wın tapma ama endıñgot nanalok, gan Devit gıt nolii endı kımısip manda maklembi nañgılıñ.

⁵ Tımbi endıkñe manda Moselı youkuk walı ñındıñ nını-daut nımlak wın sındı wındıñgangot pinat nandımbi kamalañ bek: Sabat pat-nandı nainnan tapma amalı tapma it gınañ kena tıñıpi, Sabattok endıkñe manda makleañ, gan walı Anutulok dainan yom nım indalak. ⁶ Tapma ittok kandañ nak ñındıñ sanlet: nepek ñı patak wolo loloñılı tapma it maklelak. ⁷ Tımbi Anutulok mandalı ñındıñ elak, ‘Nak ama gınañ busuk tı-semnelıñdok nandılet, tapma tı-namañ wala nım.’ Sındı manda wolo kusei nandı-kılıñeumda, ama yom nım tañ en yom plon nım yapıtnelıñ. ⁸ Nekta, Amalok Nıññañ Anutulı nı-mukuk endı Sabat pat-nandı nain wolo molom.”

⁹ Yesulı waliningan yousim ñambi, it kiyaunjinan loñguk. ¹⁰ Tımbi ama no kii tombon dalandan endı wolo bımbı pakuk. Wındıñda ama dıwısılı Yesu manda plon kımıtnepi nı-nandımbi eñgılıñ, “Dık nıtek nandılañ? Ama nolı Sabatta ep tımbı kındem da wın kındem tımbek ba nım?” ¹¹ Eumbi enguk, “Sındoññan nanin no endok sipsip noñgangot palmek walı Sabat nainnan ban gınañ pıumbi, endı nıtek tımbek? Endı sipsip wın tıke tiañeumbi lambıuk bek. ¹² Gan amalı loloñ sınık, sipsip maklelak yañ! Wala tımbi Sabat nainnan kundit kındem tı-semeñ wın kındem.” ¹³ Eñıpi, ama wala ñındıñ nıñguk, “Kıka kot-suat” eumbi, amalı wındıñ tımbımbi, kiılı bında kındem dambi, tombon wandin tıñguk. ¹⁴ Gan Falisi amalı mılapı pı ñambi, kımın tımbi, telak nıtek plon Yesu wılı kımnelıñdok manda e-lonjı tıñgılıñ. ¹⁵ Yesulı wın nandı-daklembi, walinin pım ñağuk.

Yesu en nındok kena ama?

Tımbi amatam asuptı Yesu kle ñaumbi, jımbatsıat gıtık ep tımbı kındem daumbi, ¹⁶ kena tıñguk wolo gıñgıt joñgo nım eu satauktok e-kımısip tı-semguk. ¹⁷ Endı wındıñ tımbımbi, Anutulı plofet Aisialok man plon Mesialok manda ñındıñ eñguk wolo bien inda-dakleñguk,

¹⁸ “Ñın nokok kena gwañgwa nak en natnalok kasıleñgut.

En wakan nak gınañnalı kasılembi, nandı-koñgom tı-ñımbi, endoññan Woñna kımımetat.

Timbi nak telak nitek plon amatam ep timba dindimenekaliñ wïn endi kwelalok amatamda eni-dakle-semekak.

¹⁹ Endi gimbit ba manda kwambiñlok nïm, timbi endi pañga indanan manda nïm eu piukak.

²⁰ Endi klinandok kundit gembïn nimnat giloup tilak wandin no nïm ombekak, ba tipalalok kolsalen duat pitpit tilak wandin no nïm pendilim kimbekak.

Endi kenane-palimbi, amatam dindim indaneliñdok telak wali inda-dakleukak wolok tuop.

²¹ Timbi kwet tuop ama wali bimbi epmektok en mandipatnekalin. ✧

²² Nain wolonda ama no Yesulon nañgip biñgiliñ, wïn yal kolanli piñmiñgukta timbi man ba dai tipelatkan sipgimik. Timbi Yesuli timbi kindem daumbi, nepenepek kañbi manli manda elok salaktañmiñguk. ²³ Timbi amatam gitikti kundit wïn ka silikñembi, nisinñgan e-nandi timbi pa eñgiliñ, “Ama Wapman Devittok Komblin bimbi lok e-ta-bañ wïn ñakan bek?” ²⁴ Gan Falisi amalï manda wïn nandiñgiliñda timbi Yesula ñindiñ eñgiliñ, “Wïn yal kolandok telak damanji Belsebul endok gembïnañgot yal kolan ep kle-semekak.” ²⁵ Yesuli nanandinji ka-nandiñgukta ñindiñ enguk, “Ama wapman nolok giñgitiñiil tambipi nisinñgan miañ endi kola sinik tañ. Ba it kwet ba sambat noli wïndiñgangot tañ endi nïm dïndam patnelin. ²⁶ Wïndiñgangot Satandok giñgit noli elok nol no kle kolimda, Satandi enla mik tiñmumbi, endok kadikñenli plakan talewik.

²⁷ Sindi ‘Ama wali Belsebullok gembïna yal kolan ep kle-kot pa tilak’ wïndiñ naka nanian. Manda wïn bien timbekta, nindi sindok gwañwanji gembï emumbi, yal kolan ep kle-kot pa tañ? Belsebul ba? Nïmda, manda nokok gembïnalok kuseila ean wolok bien nïm inda-daklelak yañ. ²⁸ Wïn Anutu elok Woñdi nep plataumbi, yal kolan ep kle kotet, Belsebuli nïm. Wïndiñda ñindiñ inda-daklelak: Anutuli ikan sindok boñgipsinan amatam yambi-dikñelak. ²⁹ Ba ama noli ama gembïnat nolok it gïnañnan slak lombi, giñgitiñiil joñgoñgan epmektok tuop ba? Nïm ya! Dama endi ama gembïnat wïn tikembi, toali ap imbi bium palmek, nepek nek it gïnañ pakañ wïn gumañ ep talewik.

³⁰ Ama no nak not nïm ti-namlakta, endi kanjik ti-namlak. Timbi ama no nak nïm nep platambi, Anutuloñ amatam nïm ep kimin tilakta, endi ep kleum papuseneañ.

³¹ Wïndiñda ñindiñ sanlet: amatam yom tañ ba Anutu ni-kolayañ, endok yomji gitik Anutuli gumañ bi-semekak, gan ama no Dindim Woñ ni-kolalakta, endok yomin Anutuli nïm biñmekak. ³² Timbi ama no Amalok Niñan enda manda kolan elakta, endok yomin Anutuli gumañ biñmekak, gan ama no Dindim Woñ gembïn namlak, enda manda kolan elakta, endok yomin Anutuli man ñindiñgit ba nain taletalenan bo nïm biñmekak. Wïndiñda kusatnala gïnañ tipet nombo nïm tinekalin. ³³ Komba no kindemda, endi bien kindemgot pa lalilak, timbi komba no kolanda, endi bien kolangot pa lalilak. Wïn komba wali kolan ba kindem wïn bienli mek daut samlak.

³⁴ Sindi manji manbenji malet upmat nomik. Ama kolanda, nitek timbi manda kindem enelin? Nepek kusei kusei ama nolok gïnañnan tokñelakta, wakan eu lambilak. ³⁵ Ama kindem nepek kinde kindem gïnan gïnañ pa wisi-kotak, endi nepek kindemgot pa tilak, timbi ama kolan nepek kola kolan gïnan gïnañ pa wisi-kotak, endi nepek kolangot pa tilak. ³⁶ Nak ñindiñ sanba: Anutuli amatam sambï-danbekak nain wolonda endi manda kolan gitik eñgiliñ wolok kusei e-dakleneliñdok sanbekak. ³⁷ Neta, Anutuli mandañga kañ-danbi, wolok tuop dik ama dindim ba ama kolan ganbi indaukak.”

Yesu en elok kusai timbi dakleuptok kundit engano no timbim kaneliñdok niñgiliñ

³⁸ Tĩmbi endikĩne manda nandi-tale ama gĩta Falisi ama endoñnan nanin diwindi Yesu niñgĩliñ, “Endaut, dik nandi-nĩmbi, kundit engano sinik no timbĩmbi kanetamĩñ.” ³⁹ Gan endi ñĩndiñ tambane enguk, “Amatam man ñĩndiñgĩt kuañ sindi kolan timbi, Anutu bi-sinik tañ. Sindi kundit no kanepi pa nandañ, gan plofet Yonalok kundiliñgot daut samum kanekaliñ. ⁴⁰ Yonali tim sandap tĩpet gĩt no tuk gaut wopumdok minjip gĩnañ pakuk. ✧ Wĩndiñgangot Amalok Niñañ endi bo maim tĩpet gĩt no kwet gĩnañ palekak kanekaliñ.

⁴¹ Nandañ: Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda Niniwe nasi Yonalok molo manda nandiñgĩliñ endi amatam man ñĩndiñgĩt kuañ sin gĩta yakan mĩlapi, sindok kusasi timbi dakleukak. Neta, endila Yonalok mandala gĩnañjĩ tambaneñgĩliñ, gan sindila ama nin Yona maklelak endok manda nandiĩmbi, gĩnañjĩ nim tambaneñgĩliñ. ⁴² Wĩndiñgangot Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda kwet koi Siba wolok tam wapma endi bo amatam man ñĩndiñgĩt kuañ sin gĩta yakan mĩlapi, sindok kusasi timbi dakleukak: endila ama wapmañ Solomondok nanandi kindem nandiũtok kwet mayañgan nanin sinik wali endoñ bĩnguk, gan sindila ama Solomon maklelak endok mandan nandi-kimneñgĩliñ.”

⁴³ Yesuli yousĩmbi enguk, “Yal kolan noli ama no ka-misim poñawikta, endi kwet kasatnan ña bit timbi, pipapat kombilin lonjiwĩk. Lonjim nim kañbi, ⁴⁴ enla ñĩndiñ ewik, ‘Nak bĩdambo undane it dama pakutnan ñawa’. Embi ña kawik win: it win jamĩmbi ti-kĩliñem biumbi, itgot palek. ⁴⁵ Kañbi pi ñambi, yal kolan kit tambon tambon tĩpet endok gembĩnjĩli en makleañ ep timbi indambi yanañgĩlim, it wolok gĩnañ lombi pi pat mĩlat tĩneliñ. Wĩndiñda timbi damañgan ama wala mĩlap lakat indañmĩnguk, gan man mĩlap wopum sinik indañmek. Enda indañmĩnguk, wĩndiñgangot amatam man ñĩndiñgĩt kolan ti-kuañ sĩndoñ inda-samekak.”

Yesulok sambalii win nin?

⁴⁶ Yesuli amatam manda en-paliñĩmbi, meñ gĩt kwayañii endi bi tombi, pawan ipi, en gĩta manda e-nandi tĩnelĩndok eñgĩliñ. ⁴⁷ Tĩmbi ama noli Yesu niĩmbi eñguk, “Nandiñlañ. Meñga kwayañgai pawan bi ipi, dikita manda e-nandi tĩnepi nandañ.”

⁴⁸ Gan Yesuli ama wala ñĩndiñ tambane niñguk, “Mena kwayanai win nin?” ⁴⁹ Eñipi, gwañgwañiila kit yout ti-sembi niñguk, “Ñĩ ka: mena kwayanai ñĩ pakañ. ⁵⁰ Neta, no en Bepna kunum gĩnañ patak endok man tañgonelakta, endi wakan nokok mena, kwayanai, ba witnai biañgan t añ.”

Ama Wapmañli amatamñii nitek yambi-dikñelak wala Yesuli e-yout manda enguk

13

Gĩngĩt manda kindem win nanañ minjip ama noli kena gĩnañ kokuk wandin

¹ Sandap wolonda Yesuli it bimbi, tuk guañnan ñambi, amatam eni-daut ti-semepi tuk baliliñnan ña pipakuk. ² Tĩmbi amatam asupti endoñ bi kimin tiñgĩliñda timbi, endi kikeñ nolok plon lombi pipakuk. Pipalĩmbi, amatam kimin wopum endi tuk pawan ilĩmbi, ³ e-yout mandali nepek asuptok plon eni-daut ti-semguk.

Ti-semñipi ñĩndiñ enguk, “Nandañ. Ama noli nanañ minjip kokotta kenañ gĩnañ ñañguk. ⁴ Ñambi, minjip kot-ti-kot-ti-ñañĩmbi, minjip diwin telak plon piĩmbi, monikti bim na-taleñgĩliñ. ⁵ Tĩmbi minjip diwindi kawatti salaiumbi kwet lakatgot pakuknan piñgĩliñ. Minjip kwet plongot pakĩliñda timbi mindin plakan tawa lambiñgĩliñ. ⁶ Gan kakaili sua embi, kwet nim tike gembĩlaumbi, maimdi lambi ep diĩmbi, yañetambi kim-taleñgĩliñ. ⁷ Minjip diwindi kwet koselek minjip pakuknan

✧ 12:40: Yona 1:17

piñgılıñ endi yakayakan tawa lambumbi, koselekti bendimbi ep tapliumbi kim-taleñgılıñ. ⁸ Minjip diwindi kwet galk ginañ piñgılıñ wali lambim wopum dambi, bien laliñgılıñ. Kusei diwindi bien 100 100 laliñgılıñ, diwindi bien 60 60 laliñgılıñ, timbi diwindi bien 30 30 windiñ lali-tañgılıñ. ⁹ No en pawañnat endi mandana nandimbi nandi-kiliñ eukak.”

¹⁰ Papalembi, Yesulok gwañgwañiili endoñ bimbi ni-nandimbi eñgılıñ, “Amatam manda enlañ win kusei nitekta timbi e-yout manda gita pa enlañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Kunum Molomdi amatam telak nitek yambi-dikñelak win damañgan patsembin pakuk. Nepek win endi sinda sanbi dakle-talelak, gan amatam diwinda nim. ¹² Neta, no en nepek palmilak win tike-kuumbi, enda nombo yousi-miumbi, asupgan palmekak. Gan no en nepek palmilak wala nandum tlal tilakta endok nepek lakat palmilak win apma tikeñmiumbi, slak palekak. ¹³ Ama wandisi wali dautsili kañ, gan nim ka-dindim eañ, ba pawanji kimikañ, gan nim nandañ ba nim nandi-dakleañ, wala timbi nak manda e-yout manda git pa enlet.

¹⁴ Plofet Aisaiali nek indauktok eñguk win man ñindiñgit amatam wandisiloñ inda-semalak. Endi Anutulok mandan ñindiñ eñguk, ‘Amatam ñali manda nandinekaliñ, gan nim nandi-daklenekaliñ, ba dautsili kanekaliñ, gan nek kañ win nim ka-nandi-tomnekaliñ. ¹⁵ Nekta, endok ginañ nanandinjili kwambiñ dañgukta, pawanjili manda nandinepi kunjit tañ, ba dautsili nim kaneliñdok masipmañ. Windiñ nim timbimda, endi dautsili kañbi, pawanjili nandimbi, ginañjili nandi-tombi, ginañji tambaneumbi, nak ep timba kindem daneliñdok nokoññan bineliñ.’ ✧ Anutuli amatamdok plon manda windiñ eñguk. ¹⁶ Gan sindila dautsili kindem kañ, timbi pawanjili guma nandañ, wala timbi amatam diwin yapma kle-pakañ. ¹⁷ Nak biañgan sinik sanba: plofet ama gita ama dindim damañgan kuñgılıñ endi nepek sindi kañ win kanepi nandi-koñgom tiñgılıñ, gan nim kañgılıñ, ba manda sindi nandañ win nandinepi nandi-koñgom tiñgılıñ, gan nim nandiñgılıñ.”

¹⁸ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Sindi pawanji kimipi, minjip kokottok e-yout manda sanit wolok kusei san-daklewambi nandiwit. ¹⁹ Nanañ minjip telak plon piñguk manda wolok kusei win ñindiñ: amalí Anutuli amatamñi nitek yambi-dikñelak wolok giñgit manda nandimbi nim tike-kulak, timbi kolan molomdi bimbi, manda ginañnan kokolin win apma tikeñmilak. ²⁰ Minjip kawat plon piñguk manda wolok kusei win ñindiñ: amalí giñgit manda silsilinat nandimbi, plakan ginan ginañ dasilak, ²¹ gan manda ginan ginañ pilak wali nim pa kwambiñ dalak. Nim, wali nain dumangot papi pailmlak. Win kuñgunlok plon mīlap indañmilak, ba Anutulok manda tike-kuañ endok plon mīlap kusei kusei inda-semum yambilak, nain wolongan nanandi-kiliktin pi pilak. ²² Ba minjip kwet koselek minjip pakuknan piñguk manda wolok kusei win ñindiñ: amalí giñgit manda win nandilak, gan kwelalok mīlap ba minem kwilikwili wolok nandi-koñgomi ginañ timbi pailimbi, manda nandilak wolok bien nim indañmilak. ²³ Minjip kwet galk ginañ piñgılıñ manda wolok kusei win ñindiñ: amalí giñgit manda win nandimbi nandi-kiliñ embi, kimit kle kuañ. Endok bien win 100 ba 60 ba 30 wolok tuop indalak.”

Kunum Molomdok ka-dikñe kena kanjik nat, gan wandingan embi sapakñelak

²⁴ Timbi Yesuli yousimbi, e-yout manda no amatamda ñindiñ enguk, “Kunum Molomdi giñgitñi yambi-dikñelak win ñindiñ: ama nolí kenan ginañ nanañ kindemlok minjip kokuk, ²⁵ gan tim boñgipnan ama gitikti dou-paliñilimbi kanjikñili kena wolok ñambi, kli kolandok minjip kopi pi ñañguk. ²⁶ Pakapi, mindin tawa lambimbi, bien indaup timbimbi, kli kolandi bo inda-dakleñgılıñ. ²⁷ Inda-dakleumbi, ama wolok kena gwañgwañiili win kañbi, molomloñ ñambi niñgılıñ, ‘Wopum, dik

kenaña ginañ m+injip kindemgot kokuñ. Gan nitek t+mbi, kli kolanli indalak?²⁸ W+ind+ñ ni-nandumbi enguk, ‘W+in kanjikna noli kol+mbi lamb+lak.’ Eumbi ni-nand+mbi eñg+li+ñ, ‘W+ind+ñda n+ndi ña kli w+in tamat kotnetam+ñ ba?’²⁹ Eumbi enguk, ‘W+ind+ñ n+im. Kak biu palen. N+im kañbi, kli tamat kokam+ñ embi, nanañ wak+it tamatnel+ñ a.’³⁰ Biumbi, nanañ g+ta kli n+set t+pelatkan lamb+indekam+ik. T+mbi nanañ mepmettok nain indaumek, nak kena ama enbambi, dama kli moyen tamap imbi, komba ginañ sium d+ukak. T+mbi nanañ bien w+in wis+ikot itna ginañ ep wis+kol+im palekak.’”

³¹ Yesuli e-yout manda no ñ+nd+ñ enguk, “Kunum Molomdok kaund+ikñe kena w+in mastat m+injip * ama noli kenan ginañ kokuk wandin. ³² Mastat m+injip w+in yaya m+injip tip m+nam s+n+ik yañ, gan tawa lamb+lak wolonda yaya wali d+w+in yapma klembi, komba nom+ik wopum dalak, wala t+mbi yaya wolok gayam plon mon+kti b+mbi, isi tañ.”

³³ Yesuli yous+mbi, e-yout manda no ñ+nd+ñ enguk, “Kunum Molomdok kaund+ikñe kena w+in ñ+nd+ñ: tam noli k+im+li bend+ lakatgot t+kembi, plaua kw+lan wopungan wak+it tambanembi, papalem kaumbi, plaua wali g+it+ik bend+mbi lamb+lak.”

³⁴ Yesuli amatam k+im+in wopumda manda g+it+ñg+it+ik enguk w+in end+ telal no g+it n+im eñguk, end+ e-yout mandal+ñgot enguk. ³⁵ End+ w+ind+ñ t+mb+mbi, plofet ama noli manda ñ+nd+ñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk, “Nak e-yout mandal+ñgot manda enbi,

nanand+ semb+in kwet kusei k+im+ik+m+il+nan nanin pat-ta-bañ w+in enba dakleutat.” ☆

³⁶ T+mbi Yesuli amatam k+im+in wopum yamb+ik b+mbi, gwañgwañii g+it ilan ñañguk. Ña pal+ñ+li+mbi, gwañgwañiili endoñ b+mbi n+kañbi eñg+li+ñ, “D+ik e-yout manda eñañ w+in - kli moyen kena ginañ lamb+lak - wolok kusei nitek? W+in n+n+mbi nand+na.”

³⁷ Eumbi enguk, “Ama m+injip kokuk w+in Amalok N+ñañ en wakan. ³⁸ Kena w+in kwet ñ+n man pakam+ñ wolok walan, t+mbi nanañ m+injip w+in Kunum Molomdok g+ñg+it+ñii. T+mbi kli kolan w+in kolan molomdok g+ñg+it+ñii, ³⁹ t+mbi kanjik kli kolan m+injip ep kokuk w+in kolan molom Satan en. M+injip bien mepmet w+in kwet nain taletalenan wolonda indaukak, t+mbi kena t+nd+ ama w+in Anutulok añañoñii. ⁴⁰ Kli kolan tamap w+ip siañ w+ind+ñgangot nain taletalenan kolan molomdok g+ñg+it+ñii enda inda-semekak. ⁴¹ Nain wolonda Amalok N+ñañ end+ añañoñii en-mul+mbi, kwet tuop g+ñg+it+ñii endoñnan nanin ama kolan tañ en ba d+w+in no ep tiañeumbi yom tañ end+ wak+it ep k+im+in t+mbi, ⁴² j+mb+ñdok komba kwamb+ñ ginañ ep kol+ p+nekal+ñ. Wand+ñ end+ mano kw+il+im t+mbi, manji si-gil+im danekal+ñ. ⁴³ Gan amatam Beps+lok man tañgoneñg+li+ñ end+ kunum ginañ lombi, maim duatak w+ind+ñ duapi, indañgan endok kapmainan kuumbi yamb+di+kñeukak. No en pawañnat end+ mandana nand+mbi nand+ki+liñ eukak.”

Kunum Molomdok kaund+ikñe kenala Yesuli e-yout manda d+w+in no enguk

⁴⁴ Yesuli yous+mbi, e-yout manda enguk, “Kunum Molomdok kaund+ikñe kena wolok walan w+in nepek tuan wopungan s+n+ik kena ginañ k+im+sembum pakuk wandin. Ama noli nepek w+in t+mb+ indambi, taplim bium pakuk. T+mbi s+lis+li wopum indañm+ñgukta end+ nepenepeli g+it+ik ña tuatualok k+im+il+im tua-taleumbi, m+nem walinin t+kembi, nepek tuan wopum w+in endok indañmektok kwet w+in ña tua kleñguk.

⁴⁵ T+mbi Kunum Molomdok kaund+ikñe kena wolok walan no kawat tuan wopum wandin: ama noli kawat tuan wopumgot w+in tuaup yolonj+ñguk. Yolonj+mbi, ⁴⁶ kawat kindem s+n+ik no kañbi, ña nepenepeli g+it+ik tuatualok k+im+il+im tua-taleumbi, m+nem walinin t+kembi, kawat w+in ña tuañguk.

* 13:31: Mastat m+injip w+in wamb+ñ m+injip wandin. ☆ 13:35: Kap 78:2

⁴⁷ Tĩmbi Kunum Molomdok kaundi:kñe kena wolok walan no wĩn ñĩndi:ñ: pis tiatia lik wopum tuk gĩnañ kolĩ pĩumbi, pis kusei kusei epĩli:ñ. ⁴⁸ Lik tokñeumbi tiañe pawan lambĩ pipapi, pis kañ-dan tiñgĩli:ñ, wĩn pis nanalok kĩndem kambot gĩnañ ep kĩmĩpi, pis kolan wĩn ep kokĩli:ñ. ⁴⁹ Kwet nain taletalenan wĩndi:ñ wakan indaukak: Anutuli añeloñii en-mulĩm bĩmbi, ama Anutulok man tañgoneañ endok boñgĩpsĩnan nanin ama kolan epbi, ⁵⁰ jĩmbiñdok komba kwambiñ gĩnañ ep kolĩ pĩnekalĩñ. Wandĩñ mano kwĩlim tĩmbi, manji si-gĩli:m danekaliñ.”

⁵¹ Yesuli e-yout manda eu taleumbi, gwañgwañii en-nandi:mbi eñguk, “Sĩndi e-yout manda gĩtik sanlet wolok kusei nandi:dakleañ ba?” Enbĩmbi, endi “Oñ, nandamĩñ” niñgĩli:ñ. ⁵² Eumbi enguk, “Wĩndi:ñda endi:kñe manda nandi:tale amali Kunum Molomdok gĩngĩt indambi kuañ endi ama nepek kĩndem wisikot isĩnan kĩmĩlim patakñan nanin epmañ wandin: endi Anutuli nanandi damañgan eñguk ba man elak wĩn nandi:daklembi, wolok tuop amatam eni:daut ti-semañ.”

Yesuli en Ama Wapmañ engano wĩn Juda amala daut semguk

Yesulok il kuseinan nasilĩ siñgi wĩli:mgi:li:ñ

⁵³ Yesuli e-yout manda wĩn eu taleumbi, walinin pi ñambi, ⁵⁴ il kuseinan ña tomguk. Tombi, it kiyauñji gĩnañ lombi, amatam eni:daut ti-semguk. Tĩmbi amatam mandan nandi:ñgĩli:ñ endi nandi:gĩti:ñgĩtik embi, ni:siñgan ñĩndi:ñ eñgĩli:ñ, “Ama ñali nanandi wandin ba kundit engano siñik tiñdĩlok gembĩ wĩn denanin ti:keñguk? ⁵⁵ Nĩndi endok kusei nandamĩñ yañ! Endila it kĩndikĩndit ama endok niññañgot. Meñlok koi wĩn Malia, kwayañii wĩn Jekop, Josep, Simon gĩt Judas, ⁵⁶ tĩmbi endok wiwii wĩn nĩn gĩta yakan kuamĩñ. Wĩndi:ñda nanandĩn gĩt gembĩn wandin wĩn nĩndi daulmĩñguk?” ⁵⁷ Wĩndi:ñ eñpi, endok mandan ba ep tiñdĩn wala nandum tlal tiñguk. Tĩmbi Yesuli enguk, “Amatam di:wĩndi plofet ama giñgiñgan tiñmañ, gan enloñ nasii ba noliili: wĩndi:ñ ni:m tiñmañ.” ⁵⁸ Wĩndi:ñ embi, ni:m nandi:kĩli:kti tiñmĩngĩli:ñda tĩmbi kundit engano asup wandiñ kandañ ni m tiñguk .

14

Elotti Yesula nandum en Yoane kĩmnan nanin mĩlakuk wĩndi:ñ tiñguk

¹ Nain wolonda Galili distriktok ama wapmañ Elot endi Yesu koi gĩngĩt nandi:mbi, ² kena amañii ñĩndi:ñ enguk, “Endi Yoane tuk ii-sem en wakan. Kĩmnan nanin mĩlakukta tĩmbi kundit engano tĩmbektok gembĩn wopumgan palmĩlak.” ³⁻⁴ Kusei ñĩndi:ñda Elotti wĩndi:ñ nandi:ñmĩñguk: damañgan endi enlok kwayañ Filip endok tamĩn Elodia apma ti:keñguk. Apma ti:keumbi, Yoaneli ñĩndi:ñ pa ni:li:ñguk, “Di:k Elodia tamga ti:keñguñ wĩn niñdok endi:kñe manda maklelañ.” * Wĩndi:ñda Elotti eumbi, Yoane ti:ke imbi, it kwambiñ gĩnañ kĩmĩkĩli:ñ. ⁵ Elotti Yoane wĩli kĩmbektok nandi:ñguk, gan amatamda mĩsi:ñgukta wĩndi:ñ ni:m tiñguk. Neta, Juda amali Yoanela nandum plofet no tiñgukta tĩmbi.

⁶ Gan wĩnaña ñĩndi:ñ indañguk: Elottok indainda nain indaumbi, yokñiilok nanañ sinat ti-semumbi, Elodialok wembanli bi endok dausĩnan kap tiñguk. Kap tiumbi, Elotti wembe wolok kapta nandi:koñgom tiñgukta tĩmbi, ⁷ manda ñĩndi:ñ e-kwambiñ dambi niñguk, “Biañgan siñik. Di:k nepek nola ba nola nan-kautañ wolok tuop game-tet.” ⁸ Wĩndi:ñ eumbi, meñloñ ñaumbi, nanandi ñĩndi:ñ mĩumbi, Elottoñ undane ñambi niñguk, “Di:k eumbi, Yoane tuk ii-sem endok bim dombĩmbi, kumbam jawañ plon kĩmĩpi bi namĩt.” ⁹ Ama wapmañdi manda wĩn nandi:mbi nandum mĩlatañguk. Gan

* **14:3-4:** Endi:kñe mandali amali enlok dal ba kwayañlok tamĩn ti:keuktok kĩmĩsip tiñmĩlak. Dal ba kwayañ endi yamĩn pap sembiñguk wolondañgot kĩndem wĩndi:ñ tĩmbek. (Wok Pris 18:16, 20:21, Lo 25:5-6)

manda yokñiilok dausinan e-kwambiñ dañgukta timbi endi nandiñmimbi, wembeli eñguk wolok tuopkan tineliñdok eñguk. ¹⁰ Timbi it kwambiñ ginañ ñambi, Yoanelok bim dombimbi, ¹¹ kumbam jawañ plon kimipi bim wembe mumbi, meñloñ tike ñañguk. ¹² Timbi Yoanelok gwañgwañiil bim dalandan bem ña kindikilñ. Windiñ ti-talembi, siñgi ña Yesu kasat tiñmumbi nandiñguk.

Yesuli ama 5,000 gita tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

¹³ Yoane wil kimñguk wolok giñgit Yesuli nandiñgukta endi gwañgwañii git walinin pi ñaneliñdok kikeñ nolok plon lombi, kwet ama nimnatnan nisñgan kunepi ñañgñiñ. Ñaumbi, amatamdi giñgit win nandimbi, isi kwesi bimbi, kesitti en klem, tuk baliliñ ñañgñiñ. Ñakap, Yesuli ñaupi nandiñguknan ña tomgñiñ. ¹⁴ Timbi Yesuli kikeñ plon nanin pinipi, amatam kimin wopum yambiñguk. Yambimbi, blan ti-sembi, jimbatsiat ep timbi kindem dañguk.

¹⁵ Kwet timlala timbimbi, gwañgwañiil Yesuloñ bimbi niñgñiñ, “Kwet kilim elak. Timbi ñin kwet ama nimnatnan pakamñ, windiñda dik amatam en-mulimbi, it kwelan ñambi, nanañji tua nambit.” ¹⁶ Eumbi enguk, “Nekta ñaneliñdok eañ? Sin nanañ ep towiwit.” ¹⁷ Eumbi, jip jup timbi niñgñiñ, “Nindok plaua nanañ kit tombon git pis tipet waliñgot pat-nimlak.” ¹⁸ Eumbi enguk, “Win nokoññan mep biwit.” ¹⁹ Windiñ embi, amatam enbimbi, kli yali gimbañ dambi pipakñiñ. Timbi Yesuli plaua nanañ kit tombon git pis tipet win epbi, kunum plon deium loumbi, Anutu weñmimbi, plaua win ombimbi, gwañgwañiila emguk. Emumbi, endi ep papusenembi, amatam em-taleumbi, ²⁰ gitikti nambi na-tokñe tiñgñiñ. Timbimbi, dip pakuk win gwañgwañiil epmbi, sandiñ lik 12 wolok ginañnan dasium tokñeñguk.

²¹ Nanañ nañgñiñ win ama 5,000 nitepek, gan tam git wembe gwañgwa nim ep kunakñiñ.

Yesuli tuk guañ plon yaliyali ñañguk

²² Ama kimin gitikti nanañ nambi taleumbi, Yesuli gwañgwañii en-giñgñembi, nisangan kikeñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ damandama ñaneliñdok en-mukuk. En-mulim ñaññimbi, amatam kimin gitik isinan en-mulepi pakuk. ²³ Papi, amatam en-mulim ña-taleumbi, Yesu en engan nimolo timbepi jañgñnan lo pakuk. Kwet kilim eumbi, jañgñnan engan palimbi, ²⁴ gwañgwañiilok kikeñdi ña tuk guañ boñgñpnan tomguk. Tombimbi, sasaleli ñañgñiñ kandañnan biñgukta, tukti kikeñ munjupi, tike lombi pimbi tiñguk.

²⁵ Kwet gama nim salaññimbi, Yesuli guañ plon yali ta-ñakap gwañgwañii ep timbi dumalañguk. ²⁶ Timbi gwañgwañiil tuk plon yaliyali bumbi kañbi, “Asil bilak!” embi, gembñji pumbi, misimbi kwawa tiñgñiñ. ²⁷ Timbi wolongan Yesuli eni-daklembi eñguk, “Nim misiwit, natna bilet, walenji busukñewin.”

²⁸ Timbi Petloli niñguk, “Wopum, biañgan ditna bilañda, nanbimbi, tuk plon yalim dikoñan biwa.” ²⁹ Eumbi niñguk, “Natna ya, bo!” Nimbimbi, kikeñ plon nanin pi tuk plon yalimbi, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ Ñañipi, sasale wopum wikukta tuk mlakuk win kañbi, misimis ñakap tuk ginañ piup timbi, kitimbi eñguk, “Wopum, nepmñ.” ³¹ Eumbi, wolongan Yesuli kii kot-suap tikembi niñguk, “Nanandi-kiliktiñga lakat pakamlak. Nekta ginañ tipet tñañ?” ³² Windiñ eñipi, Petlo nañgñimbi, kikeñ plon loññimbi, sasaleli klp eñguk. ³³ Timbi gwañgwa kikeñ plon pakñiñ endi Yesuloñ mñilem timbi niñgñiñ, “Biañgan dik Anutulok Niñañ.”

³⁴ Tuk guañ dikñe-talembi, Genesalet it kwet kandañ lo suañgñiñ. ³⁵ Suaumbi, winasili Yesu ka-daklembi, manda kimilimbi, kwet wolok tuopkan ñañguk. Ñaumbi, amatamdi ama jimbatsiat gitik yanañgip endoñ biñgñiñ. Bimbi, ³⁶ Yesu dasindasin

kusipgot tike-kaneliñdok ni-nandi tiñgiliñ. Ni-nandumbi nandi-semumbi, tike-kañgiliñ tuop kinde m dañgili?

15

Anutulok dainan nek ñali ama timbi kolalak win Yesuli eni-daut ti-semguk

¹ Timbi Falisi ama git endikne manda nandi-tale ama diwindi Jerusalem bimbi, Yesuloñ biñgiliñ. Bimbi, ñindiñ ni-nandiñgiliñ, ² “Nitek timbi, gwañgwañgaili bep pañnielok telak ñin makleañ? Endi nanañ nanepi, telak nini-daut ti-nimgiliñ wolok tuop kisi nim wili pi pa nañ.” ³ Eumbi tambane enguk, “Nitek timbi, sindi sinlok ep tindiñ kleneliñdok Anutulok endikne manda makleañ? ⁴ Neta, Anutu en endikne manda tipet ñindiñ kimit-nimnguk, ‘Dik meña beka giñgiñgan ti-semekañ’, timbi ‘Ama no meñ ba beu en-kolalakta en wili kilmok.’” ⁵ Gan sindi endikne manda tipet win maklembi, amatam ñindiñ eni-daut pa ti-semañ: tikap ama no meñ ba beu epmiu plaptauktok nepek no palmilak, gan ‘Nak nepek win ikan Anutulok giñgit wili mifingut’ windiñ enlakta, ⁶ endi kindem beu nim nandi-ñimbi, nim timbi plaptalak. Windiñ tñipi, endi beu giñgiñgan nim ti-ñimbi, endikne manda maklelak. Windiñda sindi sinlok ep tindiñ kleneliñdok Anutulok endikne manda timbi lakatalak.

⁷ Yaknesi! Sindok manji manbenji malet nomik! Anutuli plofet Aisialok man plon ñindiñ embi, sindok kolanjilok walan e-kiliñ enguk, ⁸ ‘Amatam ñali manjiliñgot kotna giñgit e-tike-loañ, gan ginañ nanandinjili mayañgan sinik pat-semalak. ⁹ Endi amalok nanandi win nokok endikne manda wandin eni-daut ti-semañ, wala timbi endi nan-wowoiñ tañ win silaningot.’”

¹⁰ Timbi Yesuli amatam kimin gitik kiti-semum bumbi enguk, “Sindi pawanji kimpipi nandi-kiliñ ewit. ¹¹ Nepek nek ñali ama timbimbi, Anutulok dainan dindim palektok tuop nim? Win nepek nanambi, manjipni ginañ pilak wali nim. Win nepek kolan ginañni ginañ papi, man plon lambi pilak wali mek ama timbi kolalak.”

¹² Papalembi, Yesu gwañgwañiili endoiñ bimbi niñgiliñ, “Ba dik Falisi amali mandaña win nandimbi, nandi-kola ti-gamlaiñ win nandiñlañ ba?” ¹³ Eumbi tambane enguk, “Falisi ama endi kli kolan kena ginañ nisi lambañ wandin. Timbi Bepna kunum ginañ patak endi kenan ginañ nepek nim tipinguk win kakasiat gitik ep tamat-taleukak. ¹⁴ Sindi yambium patneliñ. Ama dautsi sipsipmin endi nosii telak daut semnepi pa tañ. Timbi dai sipsipmin noli dai sipsipmin no telak daulimekta, niset tipelatkan dimat ginañ pindemik.”

¹⁵ Timbi Petloli Yesu niñguk, “Dik e-yout manda manilok plon eñañ wolok kusei kindem ninbi dakleutak.” ¹⁶ Eumbi enguk, “Gwañgwanai sindi bo nitek timbi nandi-dakleneliñdok gamañgot tipikañ? ¹⁷ Sindi ñin nim nandi-dakleañ ba? Nepek man ginañ pilak wali tem meñ ginañ pimi, temdok telak plon ñambi, tem koñ ginañ pilak. ¹⁸ Gan nepek man ginañnan nanin lambimbi pilak wali ginañni ginañ nanin lambilak. Timbi wali mek biañgan ama Anutulok dainan timbi kolalak. ¹⁹ Nak nepek ñandinda elet: win ama ginañji ginañ nanandi kolan kusei kusei indaumbi tañ win ñindiñ: ama wili kim tañ, ba nolok wapai ba tam in kumbu tañ, ba telak joñgo kuañ, ba nepek kumbu tañ, ba ama nolok siñgin joñgoñgan siañ, ba kos eu kolayañ. ²⁰ Kundit wandin wali mek timbimbi, amali Anutulok dainan dindim patneliñdok tuop nim. Gan endi Falisi amalok ep tindiñji nim kimit klembi, kisi nim wili pi ep na-tañ wali nim ep timbi kolalak.”

Yesuli kwet diwindok amatam gembin daut semguk

Yesuli Kenan tam no endok wemban yal kolannat timbi kindem dañguk

21 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt walinin pi ñambi, Tilo gĩt Sidon it kwet tĩpet pakamĩkñan ñaňguk. 22 Ña tombĩmbi, Kenan tam no kwet wandĩñ kuňguk endĩ endoň bĩmbi, kitiñmi-gĩngĩnembĩ niňguk, “Wopum, Devittok Komblin, dĩk blan tĩmbi, mandana nandi-namĩñ. Yal kolandi wembanalok gĩnan gĩnañ piumbi, kola-sĩnik talak.” 23 Eumbi, Yesulĩ nandi-kĩmnembĩ ñaňguk. Tĩmbi gwañgwañiili Yesuloň bĩmbi ni-gĩngĩnembĩ eňgĩliñ, “Tam wali kiti kitiñpi ni-p klelak, wala tĩmbi dĩk kak ni-mulĩm ñaun.” 24 Nĩmbĩmbi enguk, “Nak Israeł amatam sipsip pait-pakañ wandin endañgot nan-mulĩm bi indañgut.”

25 Yesulĩ wĩndĩñ eňguk, gan tam wali endoň bĩmbi, kesĩnan mĩlelem tĩmbi niňguk, “Wopum, nep kĩmit.” 26 Wĩndĩñ eumbi niňguk, “Wembe gwañgwalok nanañji yapma tĩkembĩ, kamotta emem wĩn tuop ni-m.” 27 Eumbi niňguk, “Wopum, wĩn kĩndem elañ, gan molomjĩli nanañ nambĩmbi dĩp pilak wĩn kamotti wakan pa nañ wĩn.” 28 Wĩndĩñ eumbi ni-mbi eňguk, “Tam, nanandi-kĩlĩktĩngĩ wĩn wopum. Nandi-lañ, wolok tuop inda-gamĩn.” Eumbi, wolongan wemban kĩndem daňguk.

Yesulĩ amatam jĩmbatsiat asup ep tĩmbĩ kĩndem daňgĩliñ

29 Tĩmbi Yesulĩ walinin pi-m ñam Galili distrik tombi, tuk guañ baliliñ ñam kwet kĩmĩn no wolok lombi pi pakuk. 30 Tĩmbi amatam asupgandi endoň biñipi, amatam jĩmbatsiat yanaňgip biñgĩliñ, wĩn ama kesĩk ni-m kuañ wakĩt ama kisi ba kesisi dalandan, ba dausi sipsipmĩn ba manji sipsipmĩn, ba jĩmbat di-wĩn noli epmi epmĩn wakĩt asup yanaňgip bĩmbi, Yesulok kuañ kuseinan ep bi kĩmĩn kolĩmbi, ep tĩmbĩ kĩndem daňguk. 31 Ep tĩmbĩ kĩndem daumbi, amatamdi yambiñgĩliñ wĩn: ama manji sipmĩn kuňgĩliñ endĩ manda eňgĩliñ, ama kisi ba kesisi dalandan endĩ kĩndem daňgĩliñ, ama kesitti ni-m kuňgĩliñ endĩ kesitti kuňgĩliñ, tĩmbi ama dausi sipsipmĩn endĩ deiňgĩliñ. Wĩn yambi-mbi yambi silĩkñembĩ, Israeł amatamdi Anutu ni-wowoň tĩñmañ en ni-kĩndem daňgĩliñ.

Yesulĩ ama 4,000 gĩta tam gwañgwanjii nanañ ep towiňguk

32 Yesulĩ gwañgwañii kiti-semum biumbi enguk, “Amatam ñali sandap tĩpet gĩt no nakĩta palĩmbi, nanañji talelak, wala tĩmbi nak blan ti-sembi, slak en-mulam ñanelĩndok ni-m nandi-let. Ni-m kañbi, telak plon dausi kolĩmbi, katap tĩneliñ.”

33 Eumbi, gwañgwañiili niňgĩliñ, “Ñolok it kwet no ni-m pakañ, wala tĩmbi niñdi nanañ denanin ep bĩmbi, amatam kĩmĩn wopum ñĩn ep towinambi, tuop ti-semek?”

34 Eumbi, Yesulĩ en-nandi-mbi eňguk, “Sĩnlok plaua nanañ nĩtek pat-samlak?” Tĩmbi endĩ eňgĩliñ, “Plaua kit di-wĩn tĩpetgot, tĩmbi pis titip lakat si-nik pat-nĩmlak.”

35 Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ amatam enbĩm nandi-mbi, kwelan pipakĩliñ. 36 Tĩmbi endĩ plaua nanañ kit tombon tĩpet wakĩt pis wĩn epmbi, Anutu weñmĩmbi ombĩmbi, gwañgwañiila emumbi, amatam em-ta-ñaňgĩliñ. 37 Tĩmbi endĩ gĩtik nanañ wĩn nañbi na tokñeňgĩliñ. Na tokñeumbi, dĩp pakuk wĩn gwañgwañiili ep dasiumbi, sandĩn lĩk wopum kit tombon tĩpet tokñeňguk. 38 Wĩn ama 4,000 nĩtepek endĩ nanañ naňgĩliñ, gan tam ba wembe gwañgwa endok kunakunatsi ni-m epgĩliñ. 39 Yesulĩ wĩndĩñ ti-talembi, amatam en-mulĩm ñaumbi, en kĩkeñ plon lombi, gwañgwañii gĩt Magadan ka ndañ ñaňgu k.

Yesu enlok kusei inda-dakleňguk

16

Yesulok kusei gama ni-m ka-nandi-tomgĩliñ

1 Tĩmbi Falisi gĩt Sadusi ama di-wĩn Yesuloň biñgĩliñ endĩ si-soň tĩñmĩnelĩndok ñĩndĩñ niňgĩliñ, “Kunum Molomdok gembĩn pakamlakta wĩn niñda daut ni-meñdok dĩk kundit engano si-nik no tĩmbĩmbi kana.” 2 Eumbi tambane enguk, “Maimdi pi sembe-

timbimbi, kunum gim daumbi, sindi ñindiñ pa eañ, ‘Desa nain kindem indaukak.’³ Kwet salaumbi, mulukual kunum masipmlak wala sindi ñindiñ pa eañ, ‘Gwi sasale inda-nimetak.’ Wíndiñda sindi kunum kañbi, maim iletak ba gwi wiletak win kindem ka-dakleañ. Gan sindi man ñindiñgít nepek nek indalak win kañbi, wolok kusei nim ka-nandi-dakleañ. ⁴ Nitek timbi ama man ñindiñgít kuañ sindi kolan timbi, Anutu bi-sinik tañpi, kundit engano kanep kiti-nandañ? Gan kundit no nim daut samum kanekaliñ. Nim. Ñin noñgangot kanekaliñ: win plofet Yona indañmñguk wíndiñgangot inda-namekak.” Yesuli wíndiñ embi yambimbi pim ñaṅguk.

⁵ Tuk guaṅ tambon kandañ timbi dumalaneliñdok ñañpi, gwaṅgwañiil kamalambi, plaua nanañ no nim ep ñaṅgíliñ. ⁶ Timbi Yesuli enguk, “Sindi Falisi gita Sadusi endok plaua kimili bendila ka-kiliñ enekaliñ.” * ⁷ Wíndiñ eumbi, nisíṅgan e-nandi timbi eṅgíliñ, “Plaua nanañ nim tike-bimiñ wala elak bek.” ⁸ Yesuli win yambinandi timbi enguk, “Nekta sangan ‘Plaua nim pat-nimlak’ wíndiñ e-nandi-tañ? Biaṅgan nanandi-kiliktinji win lakat sinik pat-samlak. ⁹ Kusatna gama nim nandi-dakleañ bek? Nak plaua nanañ kit diwíngot win tambipi, ama 5,000 ep towiwambi, sindi dip palimbi, sandiñ lik 12 dasium tokñeṅguk win sindi nim nandi-tomañ ba? ¹⁰ Ba plaua kit tambon tipet wali ama 4,000 ep towiwambi, dip palimbi, sandiñ lik wopum nitek dasiñgíliñ? ¹¹ Nitekta timbi, sindi mandana nim nandi-dakleañ? Nak plaua nanañla nim et, win nak Falisi git Sadusi endok plaua kimili bendila ka-kiliñ eneliñdok sanit.” ¹² Wíndiñ eumbi, kombikmek ñindiñ nandi-dakleñgíliñ: endi nanandi Falisi git Sadusili amatam emañ wala ka-kiliñ eneliñdok enguk, plaua kimili bendi wala nim.

Yesu en nin sinik win Petloli e-dakleṅguk

¹³ Timbi Yesuli gwaṅgwañii git it kwet no koi Sisalia Filipai wandiñ kandañ ñaṅguk. Ña tombi, gwaṅgwañiila en-nandi timbi eṅguk, “Amatamdi Amalok Niñañ enda nin sinik pa eañ?” ¹⁴ Eumbi niñgíliñ, “Diwíndi Yoane tuk ii-sem eumbi, diwíndi plofet Elia nombo indauptok een ip wakan bek eumbi, diwíndi plofet Jelemaia ba plofet no damaṅgan kuṅguk en wíndiñ pa ganiñ.” ¹⁵ Wíndiñ eumbi eni-nandi timbi eṅguk, “Timbi sinila naka nin sinik pa nanañ?” ¹⁶ Eni-nandumbi, Simon Petloli niñguk, “Dik Mesia, Anutu kuṅgu molom endok Niñañ.” ¹⁷ Eumbi, Yesuli niñguk, “Simon Yoanelok niñañ, dik amatam diwin yapma kle-patañ. Nanandi win amalok nanin nim. Bepna kunum ginañ patak endi ganbim dakleṅguk.

¹⁸ Wíndiñda nak ñindiñ ganlet: koka komblin Petlo kitilet, win Kawat. Timbi nak kawat wolok plon kikesiminnai yaplam gembilambi bendi wopum danekaliñ. Bendi wopum daumbi, kimdok gembinli bo kikesiminnai ep timbi piuktok tuop nim. ¹⁹ Timbi Kunum Molomdok amatamñii yambi-dikñewiñdok nak gembí gamlet. † Dik nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wíndiñgot wiawiat indaukak, timbi dik nepek nola e-wiat nim ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wíndiñgot gama pat-semekak.” ²⁰ Wíndiñ eñpi, kimsip kwambiñ ti-sembi, enla en Mesia, Anutuli ama wapmañ ni-mulektok e-kwambiñ daṅguk win joṅgo nim eelok enguk.

Yesu en mɔlap bembí kimbekak wala gwaṅgwañiila enguk

* **16:6:** Juda amatam endok nanandinjí ginañ ‘kimili bendi’ win nepek no wali diwin timbi tambane wolok walan. Yesuli ñolok kimili bendila eṅguk endi Falisi git Sadusi amalí amatam endaut manda juluṅgan enbimbi nanandinjí kamalaṅguk wolok plon e-yout tiṅguk. † **16:19:** Grik manda plon Matayoli ñindiñ youkuk, “Nak Kunum Molomdok yama kii gametat.” Manda wolok walan win ñindiñ: Petlo git kikesimin endi Anutulok man tikembi, kwelan ñolok amatamdok yomji e-wiat ti-semañ ba kimilim pat-semektok eañ.

²¹ Nain wolonda Yesulí kusei kím+pi, nepek indañmekak wala gwañgwañiila ñ+ndiñ en-siwíkuk: endi Anutulok man tañgoneuptok Jelusalem it kwelan loumbi, Juda ama biesi gíta tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endi míláp kusei kusei tíñmínekalíñ. Tíñmumbi, Roma amalí wílím kím+mbi, sandap típet gít no tím+mbi, Anutulí tím+mbi mílalekak. ²² Wíndiñ eumbi, Petlo engan Yesu nañgípi, ña ní-ñombímbi ní-kím+síp tíñ+pi, Anutulí kamaiuktok embi níñguk, “Wopum, mílap wandin sín+k bo ní m inda-gamekak.” ²³ Eumbi tambanem, Petlola ñ+ndiñ níñguk, “Satan, dík wí! Dík Anutulok nanandi ní m klelañ. Ní m. Dík amalok nanandi klembi, telak masíp tí-namlañ.”

²⁴ Wíndiñ embi, gwañgwañii gítíkta enbi eñguk, “Ama no en nak nep kle kuup nandílakta, endi enlok nanandínla nandum tál tím+mbi, endi kloñbatlí tíke bembí, nep kle kuuktok sanlet. ²⁵ Neta, no en kuñgun enlok kasíleupi nandílakta, endok kuñgun pailímekak, gan no en naka tím+mbi kuñgun bí-namlakta, endi kuñgun taletalen nímnat indañmekak. ²⁶ Tíkáp ama nolí kwelalok nepenepek gítík kasílewík, gan síngi en jímbíñ píwík, nain wolonda nepek walí nítek tíke-kímílek? Tím+mbi kuñgun taletalen nímnat wín bíndambo nítek kasílewík? Wín tuop ní m. ²⁷ Kusei ñ+ndiñda wíndiñ elet: Amalok Níñañ endi Beulok gembín walalannat añeloñii yanañgípi undane bíupi tílak. Undane bímek, amatam gítík+ ep tíndínjí nek tíngíliñ wólok tuopkan tuanjí emekak. ²⁸ Nak biañgan sín+k sanba: ama ní pakañ síndok boñgípsínan nanin díwíndi gamañgot kwelan kuñlímbi, Amalok Níñañdí amatam yambí-díkñeuktok bí indaumbi kanekalíñ.”

17

Yesulok kusei wín plofet ama gít Anutu endi e-kwambíñ dañgíliñ

¹ Maim kí tãmbon noñgan taleumbi, Yesulí gwañgwañii típet gít no, wín Petlo, Yakobo gíta kwayañ Yoane, yanañgíliñmbi, kwet jañgín ombap no wólok lombi, ní síngan pakíliñ. ² Pakapi, gwañgwañiilí kañlímbi, Yesulok píñgíu walan engano tíkíleñguk, wín timan dai maim daut wandin, tím+mbi dasindasin wín kósalen walalan sín+k saleñguk. ³ Tím+mbi platik sín+k plofet ama típet damañgan kuñgím+k, wín Mose gít Elia, endi gwañgwañiiloñ indambí, Yesu gít manda e-nandi tíngíliñ. ⁴ Wíndiñ tím+mbi, Petlolí Yesula níñguk, “Wopum. Níndi ní pakamíñ wín kíndem sín+k. Wala tím+mbi dík ñ+ndiñ nandíwínda, nak í jala típet gít no kíndiletet, wín no díkok, no Moselok, no Elialok.”

⁵ Petlolí manda wíndiñ eñlímbi, mulukua walalan sín+k walí platik sín+k ep tímíliñmbi, mulukua gíñañ nanin manda no ñ+ndiñ kítiú píumbi eñguk, “Ñíne nokok níñana sín+k. Nak gíñañnalí en kasílembi, enda wale kíndem tíñmílet, wala tím+mbi síndi endok mandan nandímbi kímít-klenekalíñ.” ⁶ Tím+mbi gwañgwañiilí manda wín nandímbi, gembínjí píumbi, gapok pímbi, timanjí daut kwelan píñgíliñ. ⁷ Gan Yesulí endoñ ñambi, ep kañbi enguk, “Mílalet! Síndi ní m mísínelíñ.” ⁸ Wíndiñ enbímbi, endi deimbi kañgíliñ wín: Yesu en noñgan ilímbi kañgíliñ.

⁹ Walinin kwet jañgín plon nanin píñ+pi, Yesulí gwañgwañii e-kím+síp tí-sembi enguk, “Nepek ní n kalíñ wólok kasat ama nímbek nola ní m enínekalíñ. Gamamek, Amalok Níñañ endi kímnan nanin mílalekak, wolondamek kíndem enínekalíñ.”

¹⁰ Tím+mbi gwañgwañiilí ní-nandímbi eñgíliñ, “Wíndiñda kusei nekta endikñe manda nandi-tale amalí ñ+ndiñ pa eañ, ‘Plofet Elialí Mesialok telak dama tím+mbi bíukak?’” ¹¹ Eumbi enguk, “Biañgan Elialí dama undane bímbi, amatam tí-pañgípañgíle tí-semekak. ¹² Gan natna ñ+ndiñ sanlet: plofet no Elia wandin endi íkan bíñguk, gan amalí endok kusei gama ní m ka-nandi-dakleñgíliñ. Endi ní sílok nanandínjí klembi, kundit kolan kusei kusei tíñmíñgíliñ. Tím+mbi Amalok Níñañla kolan wíndiñgangot

tiñm+nekal+ñ.” ¹³ W+ndiñ eumbi, gwañgwañiil+ Yesul+ Yoane tuk ii-sem ti-kuñguk endok plon e-yout timbi eñguk w+in nandi+tomg+il+ñ.

Yesul+ nanandi+kil+ikt+ila nepek bien s+in+ik enguk

¹⁴ Yesu g+it gwañgwañii tipet g+it no endi amatam asupti k+m+in ti-pak+il+ñnan p+ tomb+mbi, ama noli Yesuloñ b+mbi, kesiinan m+ilelem ti-ñ+mbi niñguk, ¹⁵ “Wopum, dik niñanala blan tiñm+ñ. Gwañgwa ñali kwapmeñgan g+inañ kamalalak nain w+in t+ikeumbi, k+m katap timbi, komba g+inañ ba tuk g+inañ pa p+umbi, p+ñg+u kola s+in+ik talak. ¹⁶ Nak gwañgwañgail+ timbi k+ndem daneliñdok nañg+ipi b+ñat, gan endi ti-tlap bium patak.” ¹⁷ W+ndiñ eumbi, Yesul+ tambane eñguk, “Amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+indi nanandi+kil+ikt+in+ji n+m pat-samumbi, kamakama tañ. Nak s+in g+ita papata kunj+it t+ilet! Nain n+itek s+in+ik s+in g+ita gamañgot kuwambi, nandi+kil+ikti namnekal+ñ?” W+ndiñ embi, “Gwañgwa w+in nokoñ nañg+ip b+w+it!” enguk. ¹⁸ Nañg+ip b+umbi, Yesul+ yal kolan gwañgwalok g+inannan pakuk w+in ni-ñomb+umbi poñañguk. Poñaumbi, wolongan gwañgwa wal+ k+ndem dañguk.

¹⁹ Ni+s+ing+an paliñ+ipi, gwañgwañiil+ Yesuloñ b+mbi ni-nandi+mbi eñg+il+ñ, “Kusei n+itekta timbi n+indi yal kolan w+in kle-kotneñdok tip+kamiñ?” ²⁰⁻²¹ Eumbi enguk, “Nanandi+kil+ikt+in+ji lakat s+in+ik wal+ tuop n+m. Nak biañgan s+in+ik sanba: nanandi+kil+ikt+in+ji wambiñ m+in+ip tip m+inam wandin pat-samekta, kundit g+it+ik t+in+ep nandañ w+in k+ndem eumbi indauk, w+in kwet jañg+in ñala bo k+ndem niñel+ñ, ‘Dik m+lapi da wolok ñau!’ ni+mb+mbi, wolok tuop timbek.” *

Yesul+ enlok kuseila gwañgwañiila en-kaikta ti-semguk

²² Yesulok gwañgwañii g+it+ik endi Galili distrik k+m+in ti-pal+mbi, ñ+ndiñ enguk, “Nain n+m ombataumbi, Amalok Niñañ kanjikñiilok kis+inan kim+il+mbi, ²³ w+il+ kimb+mbi, sandap tipet g+it no ñaumbi, Anutul+ k+mnan nanin timbi m+lalekak.” W+ndiñ eu nandi+mbi, g+inañ+ji m+lata s+in+ik tañguk.

²⁴ Timbi Yesu g+ita gwañgwañii endi Kapaneam it kwelan ña tomg+il+ñ. Tomb+mbi, ama m+inem tapma it ti-d+ind+im eelok epmañg+il+ñ endi Petloloñ b+mbi ni-nandi+mbi eñg+il+ñ, “Endauts+ endi tapma ittok takis m+inem pa k+m+itak ba n+m?” ²⁵ Eumbi niñguk, “Ba! K+m+itak ñak.” W+ndiñ embi, it g+inañ loñguk.

Lombi, manda gama n+m eñ+il+mbi, Yesul+ ni-nandi+mbi eñguk, “Simon, dik n+itek nandi+lañ? Kwelalok ama wapmañdi kena kusei kuseilok m+inem pa mekañ w+in denanin? W+in niñañjiiloloñ nanin mekañ ba ama d+w+is+iloñ?” ²⁶ Eumbi, Petloli eñguk, “Ama d+w+is+iloñ.” Eumbi niñguk, “W+ndiñda niñañjiil+ slak papi, takis m+inem n+m pa k+m+ikañ. ²⁷ Gan n+m kañbi, g+inañ+ji t+inda kolaumbi, gimbit ti-nimnel+ñ. W+ndiñda dik ñambi, tuk guañnan pis tiatia toa no kol+m p+w+in. Timbi pis dama tiañeutañ endok man tamb+ipi, m+inem kwandai no man g+inañ paletak kautañ w+in t+ike b+mbi, enda emekañ. M+inem wal+ nitettok takislok tuop timbetak.”

Yesul+ Ama Wapmañlok kapmalnan kuñgula gwañgwañii eni-daut ti-semguk

18

Kunum Molomdok g+ñg+itñii pakañ endok boñg+ips+inan nindi loloñ s+in+ik yañ?

¹ Nain wolonda gwañgwal+ Yesuloñ b+mbi ni-nandi+mbi eñg+il+ñ, “Kunum Molomdok g+ñg+it boñg+ipn+inan nindi loloñ s+in+ik yañ?” ² Eumbi, Yesul+ gwañgwa tip no kit+ñmum b+umbi, boñg+ips+inan k+m+ipi ³ enguk, “Nak biañgan s+in+ik sanba: t+ikap s+indi g+inañ

* **17:20-21:** Nandi+tale ama d+w+indi manda kusip no gamañgot patak eañ. W+in ñ+ndiñ, “Ama nanañ g+it+ik k+m+isip t+in+ipi, ni+molo tañ endiñgot yal kolan ñandis+ gumañ ep kle-semnel+ñdok, telak no n+m patak.”

nanandinji nım tambanembi, gwañgwa bisat nomık nım indaneliñda, sindi Kunum Molomdok giñgıtñii nım indanekaliñ. ⁴ No en kayombınembi, gwañgwa tip ñandin indalakta, en wakan Kunum Molomdok giñgıtñiilok boñgıpsınan loloñ sınık patak yañ.

⁵ No en naka nandımbi, gwañgwa ñandin nola not tıñmilakta endi wakan naka not tı-namlak. ⁶ Gan no en gwañgwa koi nımnat ñandin ñalı nandı-kılıkti tı-namlak wandin no nı-tiañeumbi, yom plon pipılakta ama walı blangandok. Neta, Anutuli mılap wopungan mıukakta tımbi. Endi kundit wandin gama nım tıñlımbi, kawat wopum no bim plon topmbi, tıke kolım tuk kimbıñ gınañ pıumda walı mılap lakat indañmek. ⁷ Kwelalok amatam endi blasıñgandok. Neta, nain tuop nepek kusei kuseili yom plon ep tiañenepi inda-semañ. Gan nepek wandin wın nındi tımbi inda-semalak en Anutuli mek tı-lamılekak.

⁸ Wındiñda dık kıkı ba kesıka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, kak dombı kolım ñaumbi, kıkı ba kesıka tombongot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, kıkı ba kesıka tıpelatkan kukapi, komba nım pa kımılaknan wandıñ gep kolım pıuñ a. ⁹ Ba dık dauka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, dauka wın gıtnei kolı ñaumbi, dauka tombongot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, dauka tıpelatkan kukapi, jımbıñdok komba galk gınañ gep kolım pıuñ a.

¹⁰⁻¹¹ Sıdı kuñgunji ka-kılıñ enekaliñ. Nım kañbi, gwañgwa kosı nımnat wandin endoñnan nanin nola nandum tıal tımbımbi, en tımbi kolaneliñ. Neta, nak ñındıñ sanba: añelo gwañgwa wandin yambı-dıkñeñ endi kunum gınañ kumbi, endı tımbi kwapmeñgan Bepna kunum gınañ patak endoñnan kındem ña indañ. *

¹² Sıdı nıtek nandañ? Tıkap ama nolok sipsip 100 palmek, tımbi noñgan no pailım kak biwık ba? Nım a. Endi 99 yambium kwet jañgınnan palımbi, ña noñgan no pait-patak wın lonjiwık. ¹³ Nak biañgan sanba: endi sipsip 99 endı sılısılı tılak, gan noñgan pailım tımbi indalak endı sılısılı wopum sınık tılak. ¹⁴ Wındiñgangot Bepı kunum gınañ patak endi gwañgwa koi nımnat wandin endoñ nanin no nım pailektok nandılak.”

Sambatnii gıt manda tı-dındım eelok telak

¹⁵ Yesuli yousımbi enguk, “Nokok sambatnai sındoñ nanin nolı yom tı-gamumbi, dık ñam sıtekan papi, kusei daulmekañ. Tımbi endi mandañga nandım tıke-kılıñ elakta, endi bındambo not tı-gambi, dıkok sambat indaukak. ¹⁶ Ba endi mandañga wıleka, ama noñgan ba tıpet yanañgılımbi endoñ ñanekaliñ. Tımbi nokailı manda gıtık ama wolok plon kıt yout tılañ wın e-gembılanekaliñ, endıkñe mandalı molo manda elak wolok tuop. * ¹⁷ Ba endi mandanjı wıt kak kolekta, ama wın kıkıesımındok kısınan kımılekañ. Kıkıesımındok manda wındiñgangot wıt kak kolekta, endı nandıñmıumbi, endi takis epep ama ba ama Anutu nım nandı-kılıkti tıñmañ endok tuop tımbekak.

¹⁸ Nak biañgan sanba: sıdı nepek nola kwelan e-wiat tı-semumbi, Kunum Molomdok dainan wındiñgot wiawiat indaukak, tımbi sıdı nepek nola e-wiat nım tı-semumbi, Kunum Molomdok dainan wındiñgot gama pat-semekak. ¹⁹⁻²⁰ Tımbi nak yousımbi ñındıñ sanba: ama tıpet ba tıpet gıt no endi nokok kotna plon kımın tañda, nak en gıta patet, wala tımbi sındoñ nanin ama tıpet endi kwelan ñolok gınañjet kiulım noñgan tımbım, nepek nola ba nola nımolo tımbımbi, Bepna kunum gınañ patak endi nandı-semekak.”

Notniilok yomji nain tuop bi-semlok

* **18:10-11:** Nandı-tale ama dıwındı manda kusip no gamañgot patak eañ. Wın ñındıñ, “Neta, Amalok Nıñañ endi amatam yomjıla tımbi pait-pakañ epmektok indañguk.” * **18:16:** Lo 19:15

21 Tĩmbi Petlolĩ Yesuloñ bĩmbi nĩkañbi eñguk, “Wopum. Notna noli yom pa tinamumbi, nain nĩtek yomĩn biñmetat? Nain 7got biñmet wali tuop ba?” 22 Eumbi nĩñguk, “Nain 7got nĩm a. Dik 70 im 7 biñmĩ-ta-ñaukañ, wĩn yom bimbi tĩñpi nĩm kunakunattok elet.

23 Kusei ñĩndĩñda tĩmbi wĩndĩñ elet: ama wapmañ noli nepek tĩñguk wĩndĩñgangot Kunum Molomdi gĩñgĩtĩii yambi-dĩkñelak. Ama wapmañ wali kena amañiili nepek slak epgiliñ wolok kĩnjan ombiñmĩnelĩñdok en-tiañeñguk. 24 En-tiañembi, kena kusei kĩmĩlĩmbi, ama no nañgĩp bĩñgiliñ endoñan kĩnjan ombiñmektok palmĩñguk wĩn mĩnem 45 milion. † 25 Endĩ mĩnem wĩn ombiñmektok tuop nĩm, wala tĩmbi ama wapmañdi mĩnem diwĩn epmektok nandĩñpi, kena gwañgwañii ñĩndĩñ tĩnelĩñdok enguk: endĩ ama en wakĩt tam gwañgwañii ba nepenepek gĩtik palmĩlak wĩn epbi, tualok kĩmĩtnelĩñdok enguk. 26 Wĩndĩñ eumbi, kena ama wali ama wapmañdok kesĩnan mĩlelem tĩmbi, ñĩndĩñ nĩ-blambla eñguk, ‘Ama wapmañna, blan tĩ-nambi, naingot namumbi, nak kĩnjan tuopkan ombi-gam-taleutat.’ 27 Tĩmbi ama wapmañdi ama wala blan tĩ-ñĩmbi, kĩnjan wopum palmĩñguk wĩn gĩtik biñmĩmbi, kak slak bium ñañguk.

28 It gĩnañ nanin pi ñañpi, kena gwañgwa nol no tĩmbi indañguk, endoñan kĩnjan ombiñmektok palmĩñguk wĩn mĩnem 100. ‡ En wakan tĩmbi indambi, bim plon tĩke kandipi nĩñguk, ‘Dik mĩnem slak tĩkeñguñ wĩn ñĩndĩñgĩtañgan ombi-namĩñ!’ 29 Tĩmbi nollĩ kesĩnan mĩlelem tĩ-ñĩmbi, ñĩndĩñ nĩ-blambla eñguk, ‘Dik nandĩ-nambi, nain namumbi, nak kĩnjan ombi-gametat.’ 30 Eumbi nandĩ-kĩmnembi, it kwambĩñ gĩnañ nañgĩp ña kĩmĩpi ñĩndĩñ nĩñguk, ‘Kĩnjan ombi-tale-namumek gep pi-sattok’.

31 Tĩmbi noliili kundit wĩn ka-nandĩmbi, gĩnañji biañgan mĩlataumbi ña ama wapmañ kasat tĩñmĩ-taleñgiliñ. 32 Tĩñmĩ-taleum nandĩmbi, kena ama wĩn bĩndambo nĩ-tiañembi ñĩndĩñ nĩñguk, ‘Ama kolan papait, dik nan-blambla eumbi, nak blan tĩ-gambi, kĩnjanna wopum wĩn kak bi-gamĩt. 33 Nĩtek tĩmbi, nak bi-gamĩt, gan dik wĩndĩñgangot nokala blan nĩm tĩmbi biñmĩñañ?’ 34 Wĩndĩñ embi, gĩnañ komba diumbi, mik amaloñ nañgĩp ñambi enguk, ‘Sĩndĩ nain tuop kena gĩm mĩumbi, endĩ kĩnjanna wopum wĩn ombi-nam-taleumek, wolonda sĩndĩ kañbiumbi piukak.’ ” 35 Yesulĩ e-yout manda wĩndĩñ en-talembi eñguk, “Sĩndĩ noñgan noñganli gĩnañji gĩtikĩtĩ nosiilok yomji nĩm bi-sem-talenelĩñda, Bepna kunum gĩnañ patak endĩ wĩndĩñgangot noñgan noñgan sĩndok yomji nĩm bi-sameka k.”

19

1 Yesulĩ manda wĩndĩñ e-talembi, Galili distrik bimbi, Juda amatamdok kwelan Jodan tuk dat kandañ patak wandĩñ ñañguk. 2 Tĩmbi amatam asupgandĩ en kle ñaumbi, jĩmbatsiat ep tĩmbi kĩndem dañgiliñ.

Wapatam Anutuli ep kiukuk wĩn amali nĩm tambĩktok

3 Tĩmbi Falisi ama diwĩndĩ Yesuloñ bĩmbi, tĩ-kuyuk tĩñmĩnepi nĩ-nandĩmbi eñgiliñ, “Dik nĩtek nandĩlañ? Damañgan Moseli endĩkñe manda kĩmĩt-nĩmguk wolok tuop ama noli enlok nanandĩnla nepek kusei wala ba wala tamĩn kle-kolek ba nĩm?”

4 Eumbi tambane enguk, “Manda youyoulĩn ñĩn patak wĩn sĩndĩ pinat nandĩmbi kamalañ bek. Nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan Anutuli ama ep tĩmbi indañguk wolonda endĩ ama gĩt tamĩn ep tĩmbi indañgĩmĩk. ✧ 5 Tĩmbi ñĩndĩñ eñguk, ‘Kusei wĩndĩñda amali meñ beu yambimbi, tamĩnnat gali-kwambĩñ daumbi, piñgĩpset noñgan indayamĩk.’ ✧

† 18:24: Yesulĩ mĩnem kunakunat eñguk wĩn wopum sĩnik. Mĩnem wali ama 10,000 endĩ gwĩlat 15 gĩtik kena tĩñgiliñ endok tuanji. ‡ 18:28: Yesulĩ mĩnem kunakunat eñguk wĩn lakat sĩnik, sandap 100 wolok kenalok tuangot. ✧ 19:4: Stat 1:27, 5:2 ✧ 19:5: Stat 2:24

⁶ Wɪndiñda nak ñɪndiñ sanlet: endi piñgip noñgan indambi, nombo tipet nɪm tamik. Wala timbi wapataw Anutulɪ ep kiukuk wɪn amalɪ nɪm tambiktok.”

⁷ Timbi Falisi amalɪ ñɪndiñ nɪñgiliñ, “Tɪkap wɪndiñda, nitek timbi Moseli endikñe manda ñɪndiñ kimikuk: ama no tamɪn kle-kolektok nandɪlakta, endi manda no wolok tuop youp mɪmbi kleum ñaukak?” ✧ ⁸ Eumbi enguk, “Sɪn bamba bep pañjiilok gɪnañ kwambɪndanjɪla timbi Moseli nandi-sambi, tam kindem ep klenelɪndok eñguk. Gan nain kusai kimikimɪlanan wɪn wɪndiñ nɪm pakuk. ⁹ Wɪndiñda timbi nak ñɪndiñ sanba: ama no tamɪn telak joñgo nɪm kuñguk wɪn kleum ñaumbi, kombɪn tɪlak endi telak joñgo kulak.”

¹⁰ Timbi gwañgwañiili tam kle-kokottok plon Yesu ñɪndiñ nɪmbi eñgiliñ, “Tɪkap wɪndiñda, amalɪ tam nɪm timbi slak palekta wɪn kindem.” ¹¹ Eumbi enguk, “Ama Anutulɪ ep timbi pañgitalak endiñgot manda wɪn guma tikeañ, ama gɪtikandi nɪm. ¹² Nandañ. Kusei ñɪndiñda ama diwɪsɪli tam nɪm epmañ: wɪn diwɪn nolok piñgipsɪ kolan indañgiliñda timbi slak pakañ. Timbi diwɪn nolok piñgipsɪ kombɪn indasatalok gembɪn wɪn ama nisɪ dombu kokɪliñ, wala timbi tam nɪm tikem slak kuañ. Timbi ama diwɪn noli Kunum Molomdok kenan tɪnelɪndok tam nɪm timbi slak pakañ. No en manda ñɪn nandi-daklelakta endi tikeukak.”

Kunum Molomdok gɪñgɪt wɪn nin?

¹³ Timbi amatamdi gwañgwa bisat Yesuli kii endok plon kimipi nɪmolo ti-semektok endoñ yanañgip bɪñgiliñ. Bɪumbi, gwañgwañiili enombɪñgiliñ, ¹⁴ gan Yesuli ñɪndiñ enguk, “Kunum Molomdi ama ñandisi enlok gɪñgɪtɪni yambi-dikñelak, wala timbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ bɪwit, telak masip nɪm ti-semneliñ.” ¹⁵ Wɪndiñ embi, kii gwañgwa bisattok plon kimipi, gwɪlam ti-sem-talembi, walinin pɪm ñañguk.

¹⁶ Timbi ama noli Yesuloñ bɪmbi nɪñguk, “Endaut, nak kuñgu taletalen nɪmnat kasileuttok ep tɪndɪn kindem nek timbettok nandɪlañ?” ¹⁷ Eumbi nɪñguk, “Kusei nekta dik nokoñ bɪmbi, nepek nek ñali kindem sɪnik wala nan-kalañ? Anutu en noñgangot endi kindem, wala timbi dik en gɪta nain taletalen nɪmnat kuuñdok nandɪlañda, endikñe mandan tañgonembi kleukañ.” ¹⁸ Eumbi, ama wali Yesu ñɪndiñ ni-nandiñguk, “Dik endikñe manda dek ñala sɪnik elañ?” Eumbi nɪñguk, “Endikñe manda ñala elet: dik ama nɪm wɪli kɪmbekak, telak joñgo nɪm kuukañ, kumbu nɪm timbekañ, ama no manda plon patak endok siñgin joñgo nɪm siukañ, ¹⁹ meñga beka giñgiñgan ti-semekañ, timbi ditnala nandɪlañ wɪndiñgangot nokaila nandukañ.” ✧ ²⁰ Eumbi, ama sim endi nɪñguk, “Endikñe manda gɪtik wɪn nak ikan tañgonembi kle-talelet. Gan nepek nek wala sɪnik gamañ tɪpɪkalet?” ²¹ Eumbi nɪñguk, “Tɪkap dik Anutulok nanandɪn gɪtik kle-taleup nandɪlañda, dik ña nepenepeka gɪtik tuatualok kimɪlim tua-taleumbi, mɪnem wɪn epmbi, ama pɪmbiñesɪla em-taleumbi, tuañga kunum gɪnañ inda-gamekak. Wɪndiñ ti-talembi, bi nep kle kuukañ.” ²² Ama simdi manda wɪn nandɪmbi, nepenepek asup palmɪñgukta timbi gɪnañ kolaumbi gwɪlɪlambi bim ñañguk.

²³ Timbi Yesuli gwañgwañiila enguk, “Nak biañgan sɪnik sanba: ama mɪnem kwɪlikwɪlinat noli Kunum Molomdok gɪñgɪt indauktok nandɪlakta endi gliñgliñnat. ²⁴ Nak bɪndambo ñɪndiñ sanba: kamel noli lik bemdok gɪnañ gik wolok ña tombep nandɪwikta endi kena kwambɪñ timbek. Timbi ama kwɪlikwɪlinat no Anutulok gɪñgɪt indaup nandɪlakta endi wɪndiñgangot kena kwambɪñ timbekak, gan endok kenan wɪn kamellok kenan maklelak.” ²⁵ Gwañgwañiili manda wɪn nandɪmbi, kolan sɪnik sɪlikñembi eñgiliñ, “Tɪkap wɪndiñda, nindi Anutulok gɪñgɪt tuop indauk?” ²⁶ Wɪndiñ eumbi, Yesuli dɪndɪmangan yambɪmbi enguk, “Amalɪ wɪndiñ tɪndɪlok tuop nɪm, gan Anutulɪ nepek gɪtik wɪn tuop ti-taleuk.”

²⁷ Tĩmbi Petloli tambanembi niñguk, “Kalañ. Niñdi nepenepeknĩ gĩtik bi-talembi bĩmbi, dik gep kle kuamiñ, wala tĩmbi niñdi tuan nek tikenekamiñ?” ²⁸ Eumbi enguk, “Nak biañgan sĩnik sanba: Anutulĩ nepek gĩtik tĩmbĩ kaitaumek, Amalok Niññañ endĩ ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, kusei kĩmĩpi, amatam gĩtik yambi-dĩkĩeukak. Wolonda ama 12 nep kle kuañ sĩndĩ bo ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, Israel ama sambat 12 yambi-dĩkĩenekaliñ. ²⁹ Tĩmbi no en naka tĩmbi il ba dal kwayañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa bĩsalĩ ba nanañ kenan ba nepek wĩn gĩtik bi-taleñgukta, Anutulĩ wolok tambon nain asupgan yousĩñmĩ-ta-ñambi, kuñgu taletalen niñmnat wakĩt mĩukak.”

Kunum Molomdi gĩñgĩtĩii sĩloñ tĩ-semalak

³⁰ Yesuli yousĩmbi enguk, “Nain taletalenan niñdiñ indaukak: ama asup nin endĩ man niñdiñgĩt ama dĩwĩsĩlok dausĩnan damandama tañ endĩ siñgi sĩnik itnekalĩñ, tĩmbi siñgi sĩnik bañ endĩ d amandama itnekal iñ.

20

¹ Nekta, Kunum Molom wĩn endĩ wain kena molom noli kena gwañgwañii entiañembi yambi-dĩkĩeñguk wandin. Kwet salaumbi, kena molom wali kĩmĩn kwelan ñambi, kena gwañgwa dĩwĩn epemepi, ² kena nain noñgan wolok tuan en-indaumbi nandum tuop tĩmbĩmbi, kena gĩnañ en-mulĩm ñañgĩliñ. ³ Tĩmbi kwet ip sala-sĩnik taumbi, ama wali nombo ñambi, ama dĩwĩn kenala niñ ñaññañ kĩmĩn kwelan slak palĩmbi yambi, ⁴ niñdiñ enguk, ‘Sĩndĩ bo ña wain kenana tĩmbĩmbi, kena tĩnetañ wolok tuan sametet.’ Wĩndiñ eumbi, wain kena tĩndĩla ñañgĩliñ. ⁵ Tĩmbi maim boñgĩp palĩmbi, kena molomdi bĩndambo ña ama dĩwĩn kena tĩñmĩnelĩndok enmukuk. Tĩmbi maimdi gama niñ pi-sembiñĩliñ endĩ wĩndiñgangot tĩnguk. ⁶ Tĩmbi kwet kĩlĩmekĩlĩmelok tĩmbĩmbi, bĩndambo ñambi, ama dĩwĩn kena niñ tĩndĩn slak pakĩliñ ep tĩmbi indaumbi enguk, ‘Sĩndĩ nekta sandap ombap kena niñ tĩmbi slak palĩmbi, timlala tĩlak?’ ⁷ Eumbi niñgĩliñ, ‘Nimbek noli kena no niñ niñmĩk.’ Eumbi en-mupi enguk, ‘Ale, sĩndĩ bo ñambi, wain kenana gĩnañ kena tĩmbĩt.’

⁸ Kwet kĩlĩm eumbi, wain kena molomdi kena ka-dĩkĩe amala niñmbi eñguk, ‘Dik kena gwañgwa kiti-semum bĩumbi, tuanji emiñ. Emepi, siñgi bĩliñ endoñan kusei kĩmĩpi em ta-ña, dama bĩliñ enda siñgi emu talewĩn.’ ⁹ Tĩmbi kena ka-dĩkĩeli ama kwet bipmem tĩmbĩmbi, kena kusei kĩmĩkĩliñ enbĩm bĩumbi, kena nain noñgandok tuan em-taleñguk. ¹⁰ Emumbi, dama bĩñgĩliñ endĩ ‘Tuan tĩke lo niñmetak bek’ em nandĩngĩliñ, gan ka-dĩkĩeli ama noñgan noñgan enda bo kena nain noñgandok tuan emguk. ¹¹ Tuanji tĩkeñpi, kusei kĩmĩpi, kena molomda em balep tĩ-ñĩmbi ¹² eñgĩliñ, ‘Siñgi bĩliñ endĩ kena nain dumangot tĩliñ, gan niñdi sandap ombap maim kwambiñ gĩnañ kena piñgĩp gawalat tĩ-patnambi kĩlĩm elak. Nekta sĩnik siñgi bĩliñ en gĩta tuan walan noñgangot niñmĩlañ?’ ¹³ Wĩndiñ eumbi, kena molomdi endoñan nanin nola niñdiñ niñguk, ‘Notna, nak kolan niñ tĩ-gamlet. Dik kena nain noñgandok tuanla gan-nandĩwambi, nandum tuop tĩk wĩn. ¹⁴ Wala tĩmbi mĩnemga tĩkemi ñau. Nak mĩnem gamĩt, wĩndiñgan siñgi bĩliñ emepi nandĩt. ¹⁵ Nak natnalok mĩnem wĩndiñ ba wĩndiñ tĩmbep nandĩmbi, kĩndem tĩmbet. Nak gĩnañ sĩloñ tĩ-semlet, wala dik niñsĩlok tañgan yambi-gimbĩt tĩlañ ba?’ ”

¹⁶ Yesuli e-yout manda wĩndiñ embi enguk, “Wĩndiñda ama man niñdiñgĩt siñgi sĩnik bañ endĩ damandaman itnekalĩñ, tĩmbi damandaman bañ endĩ siñgi sĩnik itnekalĩñ.”

Ama Wapmañ Yesuli indañgan il kwelnan Jelusalem loñguk

Ama Wapmañ Yesu endĩ kena nek tĩmbektok indañguk?

¹⁷ Tĩmbi Yesulĩ Jelusalem lo ñaupi, gwañgwañii 12 kitĩ-semum bĩumbi, nĩsiñgan telak telak ñañĩpi enguk, ¹⁸ “Nandañ! Nĩndĩ lokap, Jelusalem tomnambi, Amalok Nĩñañ tĩkemi, tapma ama biesĩ ba endĩkñe manda nandĩ-tale ama endok kisĩ plon kimĩlim loukak. Tĩmbi endĩ manda plon kimĩpi, wĩli kimbektok manda embi, ¹⁹ Roma amalok kisĩ plon kimĩlimbi, endĩ Amalok Nĩñañ endok plon nĩ-sasale manda embi waipmbi, tĩkem kloñbat plon wĩlim kimbekak. Tĩmbi maim tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi, Anutulĩ en kimnan nanin tĩmbi mĩlalekak.”

²⁰ Tĩmbi Yesulĩ kimbektok en-taleumbi, Sebedilok tamĩn endĩ nĩñañiit tĩpet, wĩn Yakobo gĩt Yoane, en gĩta Yesuloñ bĩmbi, mĩlelem tĩ-ñĩmbi, nepek no nandĩñmektok nĩñguk. ²¹ Tĩmbi Yesulĩ nĩ-nandĩmbi eñguk, “Dĩk nekta nandĩlañ?” Eumbi nĩñguk, “Dĩk ama wapmañ indambi, amatam yambĩ-dĩkñeukañ nain wolonda nandĩ-nambi, nĩñanait tĩpet ñalĩ bo ama wapmañ indambi, kĩka dĩndĩm ba kepmanan pipatemĩktok nandĩlet.” ²² Eumbi, Yesulĩ nĩñañiit ñĩndĩñ enguk, “Sĩtĩ nĩtekte eamĩk wĩn nĩm nandĩ-dakleamĩk. Nak mĩlap bemetat * wĩn sũtĩ tuop bemdekamĩk ba?” Eumbi nĩñgĩmĩk, “Nĩtĩ tuop.” ²³ Wĩndĩñ eumbi enguk, “Sĩtĩ biañgan nokok mĩlap bemdekamĩk, gan nĩndĩ kitna dĩndĩm ba kepma kandañ pilekak wĩn natna ewa taleuktok tuop nĩm. Pipapat wĩn Betnalĩ ama dek endĩ engan epmep nandĩlak enda tĩ-wĩli dĩkñe tĩ-semguk.”

²⁴ Tĩmbi gwañgwañii 10 endĩ manda wĩn nandĩñgĩliñda, dakwaya tĩpetta gĩnañjĩ komba dĩñguk. ²⁵ Gan Yesulĩ gwañgwañii gĩtĩk kitĩ-semum bĩumbi enguk, “Sĩndĩ kwe-lalok yambĩ-dĩkñe ama endok ep tĩndĩnjĩ nandĩ-taleañ: amatamdok kuñgun ba kim wĩn ama wapmañjĩlok kiinan patak, tĩmbi ama loloñdĩ pĩmbĩñesĩla endĩkñe mandanjĩ kwambĩñ enbi, tañgonem klenelĩñdok gĩñgĩneañ. ²⁶ Gan sĩndok boñgĩpsĩnan wĩndĩñ nĩm tĩlok. Nĩm sĩnĩk. Sĩndoññan nanin no en wopum kuuktok nandĩlakta, endĩ nolĩlok tĩplaplaenjĩ kuukak. ²⁷ Tĩmbi no en sĩndok telak damanjĩ kuuktok nandĩlakta, endĩ kena gwañgwañjĩ sĩlanin kumbi, ²⁸ Amalok Nĩñañ tĩñguk wolok tuop tĩmbekak. Endĩ amatam asup ep tĩmbi platambi, endok kĩnjan kimbektok ama sĩnĩk indañguk, endĩ en tĩmbi platanelĩñdok nĩm.”

Ama tĩpet dautset sisipmĩn endĩ Yesu en ama wapmañ wĩn nandĩ-dakleñgĩmĩk

²⁹ Yesulĩ gwañgwañii gĩt Jeliko it kwet bim ñañĩlĩmbi, amatam kimĩn wopumdĩ en kle ñañgĩliñ. ³⁰ Tĩmbi ama tĩpet dautset sisipmĩn endĩ telak pawan pi pakĩmĩk. Endĩ Yesulĩ yapma kleup tĩmbĩm nandĩmbi, wolongan kitĩmbi nĩñgĩmĩk, “Devittok Komblin, dũk nĩta blan tĩ-nĩmĩñ.” ³¹ Endĩ wĩndĩñ kitĩmbi, amatam asuptĩ enombĩmbi, en-kĩmĩsip tĩñgĩliñ, gan endĩ wopumgan kitĩmbi nĩñgĩmĩk, “Wopum, dũk Devittok Komblin, nĩta blan tĩ-nĩmĩñ.” ³² Eumbi, Yesulĩ wĩñga ipi kitĩ-sembi enguk, “Sĩtĩ nĩtek tĩ-samettok nandamĩk?” ³³ Eumbi nĩñgĩmĩk, “Wopum, nĩtĩ dũk dautnet tĩmbi tom-nĩmeñdok nandamĩk.” ³⁴ Tĩmbi Yesulĩ blan tĩ-sembi, dautset kiilĩ tĩke-kaumbi, wolongan dautset tombĩmbi, nepenepek kañbi, Yesu kle ñañgĩmĩk.

21

Yesulĩ ama wapmañ nomĩk Jelusalem loñguk

¹ Yesu gĩt gwañgwañii endĩ Jelusalem it kwet tĩmbi dumalaumbi, Oliv kwet jañgĩnnan lombi, Betfage it kwelan tomgĩliñ. Tomñĩlĩmbi, Yesulĩ gwañgwañiit tĩpet en-mupi ² enguk, “Sĩtĩ it kwet da patak wolok ñandekamĩk! Ñam tombi, wolongan doñki nĩñaññat toali ep top yambiyambin kandetamĩk. Kañbi pĩsap yanañgĩpi bĩwĩt! ³ Tĩkap nimbek nolĩ sambĩmbi san-kaumbi, ñĩndĩñ nĩndekamĩk, ‘Molomdĩ doñki kena emektok nandĩlak. Tĩmbi platik sĩnĩk yambiumbi yanañgĩlĩmbi bĩndetamĩk.’ ”

* **20:22:** Yesulĩ mĩlap bembemla eñguk wĩn endĩ Grik manda plon ñĩndĩñ eñguk, “Nak tuk wĩtna tĩke lombi nambetat wĩn sũtĩ tuop tĩke lombi nandekamĩk ba?”

⁴ Yesulí doñkila eñguk wín endí plofet ama nolí damañgan kumbi manda eñguk walí bien inda-dakleuktok tínguk. Manda wín ñíndíñ,

⁵ “Saiondok * amatam ñíndíñ enbím nandíwít: Ama wapmañjì endí síndí sepmektok bí-samlak. Endí kayombínembi, doñki plon pipatak, wín doñki sim wolok plon pipapi bílak.” ✧

⁶ Tímbe gwañgwa típet endí ñambi, Yesulí kena manda enguk wolok tuop tímbe, ⁷ doñki me ñíñañ yanañgípi, Yesuloñ bíñgímík. Bímbi, sauloñjet kiundepi, doñki plon kímímbi, Yesulí wolok plon lo pipapi ñañguk. ⁸ Tímbe amatam kímín wopum endoññan nanin asupgandí endok koi gíngít tíke-loneliñdok sauloñjì telak plon samba eñímbi, díwíndí komba sak kiyat dombímbe mep bímbi, wíndíñgot telak plon ipaneta-ñañgíliñ. ⁹ Tímbe amatam Yesu síngi dama tímbe kleñgíliñ endí enda Mesia nímbe, ñíndíñ yous+yousíñgan kítímbe eñgíliñ, “Ama wapmañ Devit endok Komblín bílak, koi tíke-lowít! Molomdí ama ñín ama wapmañnì kuuktok ní-mukuk en wakan gwílam tíñmen! Anutu kunum gíñañ patak endok koi tíke-lona!” ✧

¹⁰ Yesulí Jelusalem it kwelan ama wapmañ nomík lo tombímbe, wínasi gítíktí wín ka sílíkñembi, “Wín nin?” e-nandíñgíliñ. E-nandumbi, ¹¹ amatam kímín wopumdí tambane e-ta-ñañgíliñ, “Ñín plofet Yesu en Nasalet it kwet, Galili distrik nanin.”

Yesulí tapma ilan gembín daut semguk

¹² Tímbe Yesulí tapma it sañ jimba gíñañ lombi, kímíli tua tímbe, mínem kena tí-pakíliñ lo yambímbe, nandum tuop ním tínguk. Wíndíñda endí ama tapma tíndílok nepenepek kímílim tuañgíliñ gítík ep klembi, ama mínem tambo míñ kena tíngíliñ endok kímíkímítsí wakít moník tuatualok kímíkíliñ endok pipapatsí wíli tombolímbe, ¹³ ñíndíñ enguk, “Anutulok manda no ñíndíñ youyoulín patak, ‘Nokok itna wín nan-wowoñ tíndílok it een’.” ✧ Gan kímíli tua ama síndí it ñín tímbe kumbu amalok pat-sembe it nomík tílak.”

¹⁴ Yesulí tapma it sañ jimba gíñañnan palíñímbi, ama kesít ním kuñgíliñ gít ama dausí sípmí sípmín endí endoñ bímbi, ep tímbe kíndem dañguk. ¹⁵ Tímbe wembe gwañgwa wandíñ pakíliñ endí ñíndíñ kítíngíliñ, “Ama wapmañ Devittok Komblín endok koi tíke-lowít!” Tapma ama biesí gít endíkñe nandí-tale ama endí manda wín nandímbe, Yesu kundit kíndem engano asup tínguk wín kañbi, gíñañjì komba dímbi, ¹⁶ ñíndíñ ní-nandíñgíliñ, “Endí Mesia ganañ wín dík nandílañ ba?” Eumbi tambane enguk, “Ba wín nandílet ñak. Gan síndíla Ama Wapmañ Devittí Wopumla ñíndíñ nínguk wín pinapi nandí-kamalañ bek, ‘Dík wembe gwañgwa típ ba wopum ep tímbe pañgítaumbi, gan-tíke-loumbi kíndem dalak.’ ” ✧ ¹⁷ Wíndíñ embi, ama biesí yambímbe, Jelusalem nanin Betani it kwelan ñambi, wandíñ douñguk.

Yesulí komba fik no ní-suambalímbe yañetañguk

¹⁸ Kwet salaumbi, Yesulí Jelusalem undane ñañañpi, nanañ gawat tínguk. ¹⁹ Tímbe deium ñaumbi, komba fik no telak pawan palímbe kañguk. Kañbi, ñasíñgan kuseinan ña bienla deium loumbi, lonjì ka-tílapi, sakgot kañguk. Kañbi, komba fik ní-suambapi eñguk, “Dík bienga nombo ním laliukañ, ním síník.” Eumbi, wolongan komba fik walí yañetambi kímínguk.

²⁰ Gwañgwañíli wín ka sílíkñembi eñgíliñ, “Nítek tímbe, komba fik ñalí platik síník kímbe yañetalak?” ²¹ Eumbi, Yesulí tambanembi enguk, “Nak biañgan síník sanba: tíkap síndí gíñañ típet ním tímbe, Anutu biañgan nandí-kílíktí tíñmí-kunelíñda, nak

* **21:5:** Jelusalem it kwet koi no wín Saion. Plofetti ‘Saiondok amatamla’ eñguk endí Jelusalem nasi ba Islael amatam gítík endok plon ep yout tínguk. ✧ **21:5:** Aisaia 62:11, Sekeraia 9:9 ✧ **21:9:** Kap 118:25-26 ✧ **21:13:** Aisaia 56:7 ✧ **21:16:** Kap 8:3

kundit komba fik ñala tit wɪndiñgangot sindi bo tɪneliñ. Tɪmbi wakangot nɪm ya. Tɪkap sindi kwet jañgɪn ñala ‘Mɪlapi, tuk kimbɪñ gɪnañ pɪ!’ nɪmbɪmbi, gumañ wolok tuop indawɪk. ²² Sɪndi Anutula nepek no ba no tɪmbektok nɪmolo tɪ-ñɪmbi, nandi-samektok nandi-kɪlɪkti tañda, wɪndiñ inda-samekak.”

Yesuli nindok manla kena pa tɪñguk wala nɪ-nandiñgɪliñ

²³ Yesuli tapma it sañ jimba gɪnañ lombi, amatam eni-daut tɪ-semguk. Eni-daut tɪ-sem-paliñɪmbi, tapma ama biesi gɪta Israeɪl amalok ama biesi endi endoñ bɪmbi, nɪ-kañbi eñgɪliñ, “Nɪndi ganbɪmbi, kundit ñandin pa tɪlañ? Ba nindok mandanla ba gembɪnla wɪndiñ pa tɪlañ?” ²⁴ Eumbi tambane enguk, “Nak bo nepek nola san-nandutet. Dɪndɪm tambane nanɪnetañda, nak bo nindok mandala kundit wandin sɪnɪk pa tɪlet wɪn sanbetet. ²⁵ Nɪndi Yoane nɪmbɪmbi, amatam tuk i-semguk? Wɪn Kunum Molomdi ba ama noli?” Wɪndiñ eumbi, kusei kɪmɪpi, nɪsɪñgan dombi tañan tɪmbi eñgɪliñ, “Nɪndi ‘Kunum Molomdi’ wɪndiñ eneñda, endi ñɪndiñ nɪnɪ-nandutak, ‘Wɪndiñda sindi nekta Yoanelok mandan nɪm nandi-dasiñgɪliñ?’ ²⁶ Gan nɪndi ‘Ama noli Yoane nɪmbɪm kena tɪñguk’ wɪndiñ eneñda, amatam kɪmɪn wopum Yoanela plofet nandiñmañ endi nɪtek tɪ-nɪmneliñ walañgot mɪsɪnetamɪñ.” ²⁷ Wɪndiñda endi Yesu ñɪndiñ tambane nɪñgɪliñ, “Nɪndi Yoane nɪmbɪmbi, tuk i-semguk wɪn nɪndi nɪm nandamɪñ.” Eumbi enguk, “Ale, wɪndiñda nak bo nɪndi nanbɪmbi, kundit pa tɪlet wɪn nɪm sanbetet.”

Yesuli Juda ama biesɪlok gɪnañ kwambɪñji e-dakleñguk

²⁸ Yesuli yousɪmbi, Juda ama biesɪla enbi eñguk, “Sɪndi kasat ñala nɪtek nandañ? Ama nolok nɪñañiit tɪpet kuñgɪmɪk. Tɪmbi tualoñ ña ñɪndiñ nɪñguk, ‘Tua, dɪk man ñambi, wain kena tɪ!’ ²⁹ Eumbi, jip jup tɪñguk, gan siñgimek endi gɪnañ tambaneumbi, ña kena tɪñguk. ³⁰ Tɪmbi besetti monaloñ ña wɪndiñgangot nɪmbɪmbi, beula nɪñguk, ‘Ale, ñautet.’ Endi wɪndiñ eñguk, gan nɪm ñañguk. ³¹ Sɪndi nɪtek nandañ, gwañgwa nɪndi beulok man tañgoneñguk?” Eumbi, endi eñgɪliñ, “Tuali.”

Tɪmbi Yesuli enguk, “Nak biañgan sanba: takis epep ama ba tam telak joñgolok endi sindok kwesi kɪnjannan Anutu enlok gɪñgɪt indaumbi yambi-dɪkñelak. ³² Kusei ñɪndiñda tɪmbi wɪndiñ indalak: Yoaneli bɪmbi, dɪndɪm kuñgulok telak daut samumbi, sɪndɪla mandan nandum tɪal tɪñguk, gan takis epep ama gɪt tam telak joñgolok endɪla mandan wɪn nandiɪmbi tɪke-kɪliñ eñgɪliñ. Sɪndi nepek wɪn kañgɪliñ, gan gɪnañji nɪm tambanembi, Yoanelok mandan nandiɪmbi nɪm tɪke-kɪliñ eñgɪliñ.”

Yesuli tapma ama biesi gɪt Falisi ama endi wain kena ka-dɪkñe ama kolasi wandin eñguk

³³ Yesuli yousɪmbi, tapma ama biesi ba Falisi amala enbi eñguk, “Nak e-yout manda no sanbambi nandiɪwt. Kena molom noli wain kap kwet nolok tɪpiñguk. Tɪpi-talembi, sañ im gɪmbunembi, wain tul wɪsɪ-dottok kwet no kɪndipi, kena ka-dɪkñelok it ombap kloñ no kawatti kɪndilɪm ikuk. Wɪndiñ tɪ-talembi, kenan wɪn ka-dɪkñelok kɪsɪ plon kɪmɪpi, kwet mayañgan nolok ñañguk. ³⁴ Ña kuñɪmbi, bien mepmettok nain indaumbi, kena gwañgwañi dɪwɪndi wain bien enlok mepmettok ka-dɪkñeloni en-mulɪm bɪmbi, wain kena gɪnañ tomgɪliñ. ³⁵ Tɪmbi ka-dɪkñe endi gwañgwa en-mumulɪn wɪn epmbi, no wɪpi, no wɪlɪ kɪmbɪmbi, no kawatti wɪkɪliñ. ³⁶ Wɪndiñ tɪmbɪmbi, kena molomdi gwañgwa dɪwɪn nombo en-mukuk. Kunakunatsɪ wɪn gwañgwa dama en-mukuk yapma klembi, asup en-mulɪmbi bɪ tombɪmbi, kundit wɪndiñgangot tɪ-semgɪliñ.

³⁷ Siñgi sɪnɪk endi enlok nɪñañ sɪnɪk nɪ-mupi, ñɪndiñ nandiñguk, ‘Nɪñanalɪ ña tombɪmbi kañbi, giñgiñgan tɪñmɪnekaliñ.’ ³⁸ Tɪmbi ka-dɪkñeli nɪñañ wɪn kañbi, nɪsɪñgan ñɪndiñ eñgɪliñ, ‘Gamanda endi wakan kena ñolok molom tɪmbekak, wala tɪmbi nɪndi en wɪpi, kenan ñɪn nɪnlok gɪñgɪt kasɪlena.’ ³⁹ Wɪndiñ embi tɪkeñpi,

kena ginañ nanin munjut munjut ñakap, kena pawan wili kimguk.”⁴⁰ Yesuli wɨndiñ embi en-nandiñbi eñguk, “Wain kena molomdi undane bimek, ka-dikñe win nitek ti-semekak?”⁴¹ Eumbi niñgɨliñ, “Nepek kolan sinik tiñgɨliñda timbi endi bo kolan sinik yandiꝑmum kim-talenekaliñ. Timbi endi kena ka-dikñe kombliñ kɨndem ep kasilembi, kenan endok kisinan kimɨliñbi, wain bien mepmettok nain indaumbi, nain tuop endi bien diwin enlok melim ti-kunekaliñ.”

⁴² Timbi Yesuli enla manda embi enguk, “Anutulok manda youyoulin patak ñin sindi pinat nandiñbi kamalañ bek,

‘Molom en ñandiñ timbi indañguk:

it kindikindit amalɨ ita kawatti tɨndin nola kena nimnat embi siñgi wɨliᝑgɨliñ, gan kawat wali ta diwin gitik yapma klelak.

Nɨndi win kanambi, kundit gitikñin tilak.’^{*}

⁴³ Manda wolok tuop it kindikindit amalɨ kawat win siñgi wɨliᝑgɨliñ, wɨndiñgan sindi nak siñgi wit-namgɨliñ, wala timbi nak ñandiñ sanba nandiwit: Sindi Anutulok giñgɨtiñii ku-ta-bañ, gan endi pipapipat win sapma tikembi, amatam no nindi endok manda tañgonembi bien timbi indañ enda emekak.⁴⁴ Ama nolɨ kawat wolok plon pi wilekta en wili minanda taleuk. Ba kawat wali ama nolok plon piwikta, kawat wali ama win wili gakñe-taleuk.”[†] ⁴⁵ Tapma ama biesi git Falisi ama endi Yesuli e-yout manda eñguk win nandiñbi, “Nɨndañgan elak” wɨndiñ nandiñbi,⁴⁶ tikeneꝑi nandiñgɨliñ. Gan amatam kimɨn wopum endi Yesula plofet no wɨndiñ nandiñmɨñgɨliñ, wala timbi Falisi amalɨ amatamdi mik ti-semneliñ wala misɨmbi, nim tikeñgɨliñ.

22

Kunum Molomdi en-tiañelak win Yesuli nim nandi-kimkɨmneliñdok eñguk

¹ Yesuli yousɨmbi, nombo ama biesila e-yout mandali manda eniñpi, ñandiñ eñguk,² “Kunum Molomdi giñgɨtiñii yambi-dikñelak win ñandiñ: ama wapmañ nolok niñañli tamɨn tikeꝑ timbiñbi, wapmalɨ kena gwañgwañiili nanañ sina wopum tiñmɨneliñdok embi,³ manda kimɨpi, yokti nanañ win naneliñdok en-tiañeñguk. Timbi nanañ nanalok nain indaumbi, yokñiili bɨneliñdok kena gwañgwañi en-mulɨmbi ñañgɨliñ. Gan yokñiili bɨmbɨla kunjit tambi, nim embi giñgɨnem pakɨliñ.

⁴ Timbi ama wapmañdi bɨndambo kena gwañgwa diwin bo en-mupi, yokñii ep tiañeñguk enda ñandiñ enɨneliñdok enguk, ‘Nandañ. Nak nanañna ip ti-wili dikñet. Nokok bulmakau wapai sim ba niñañ diwin no gwok galkñat yandiꝑ si-talembi, nepek gitik ti-jumit ti-sam-talemiñ. Sindi bɨmbi, niñanalɨ tam timbetak en gita na silisili tina!’⁵ En-mulɨmbi, kena gwañgwañiili ña manda eñguk wɨndiñ engɨliñ, gan yokñiili mandanji nandi-kimnembi ñañgɨliñ. Diwɨndi nanañ kenanjɨnan ñañgɨliñ, diwɨndi mɨnem kenanjɨla ñañgɨliñ.⁶ Timbi diwɨndi ama wapmañdok kena gwañgwa win eꝑbi kolan ti-sembi yandiꝑ kimgɨliñ.⁷ Wɨndiñ timbiñbi, ama wapmañdi ginañ komba diumbi, mik amañii en-mulɨmbi ña ama kena gwañgwa yandiꝑgɨliñ win yandiꝑ talembi, isi kwesi wakɨt sium diñguk.

⁸ Timbiñbi ama wapmañdi kena gwañgwañii diwɨnda ñandiñ enguk, ‘Yoknailok nanañ sina ti-sem-talet, gan ama nak en-tiañeñgut endi kɨndesi nim.⁹ Wɨndiñda sindi telak mannan ñambi, amatam yambɨnetañ tuop en-tiañeum bɨmbi, wapatamdok sina dum nanañ nambit.’¹⁰ Eumbi, kena gwañgwañiili enguk tuop telak man tuop ñambi, amatam kɨndesi ba kolasi yambɨñgɨliñ gitik ep kimɨn timbi yanañgɨliñbi, nanañ nanala bɨmbi, it ginañ tokñeñgɨliñ.

^{*} 21:42: Kap 118:22-23 [†] 21:44: Nandi-tale ama diwɨndi ñandiñ eañ: Matayo en sambat win nim youkuk.

11 Amatam it ginañnan lo pi paliñlimbi, ama wapmañdi yambep loñguk. Lombi yambiñipi kañguk win: ama noli dasindasin nain wolok dindim sinik yokniila emgiliñ win nim dasimbi, bi pipalim kañbi 12 ni-nandiñguk, ‘Notna, nitek timbi dik dasindasin gamit win nim dasimbi biñ?’ Eumbi, ama wali manda nimnat palimbi, 13 ama wapmañdi kena gwañgwañii enbi eñguk, ‘Sindi kii kesi toali topbi, pawan kol pi mbi, kilim ginañ palen.’ Yesuli e-yout manda wandin embi yousimbi eñguk, ‘Kilim ginañ amalí mano kwilim timbi, manji si-gilim danekaliñ. 14 Nandañ. Kunum Molomdi amatam asup en-tiañelak, gan noñgan noñgan mandan nandimbi bañ endiñgot ep kasilelak.”

Falisi amalí Yesu sisoñ tiñmínepi nandimbi, takis minem kimikimittok plon ni-nandiñgiliñ

15 Timbi Falisi amalí Yesu manda plon kimitneliñdok nandimbi, ña kimin timbi, mandali sisoñ tiñmínepi e-sambat tiñgiliñ. Ti-talembi, 16 nisilok gwañgwanjii diwin git ama wapmañ Elot endok sambalii diwin * en-mulimbi ñambi niñgiliñ, “Endaut, nindi dikok kusaka nandamíñ, dik juluiñ manda nim embi, biañgangot pa elañ, Anutuli nindi nitek kuneñdok nandilak win lolon ba pimbin gitik misimisí nimnat tuopkan nini-daut nim ti-nimlañ. 17 Wala timbi gan-nandinambi ninbekañ: Romalok ama wapmañ Sisa enda takis minem mamíñ wala nandum dindim elak ba nitek?”

18 Windiñ eumbi, Yesuli kolan tiñmínepi nandiñgiliñ win ka-nandimbi enguk, “Sindi ama manji manbenji malet nomik, mandali sisoñ ti-namnepi bañ ba? 19 Takis minem pa kimikamiñ minem win no daut namit” eumbi, minem kwandai satnin no ña tike bi daulmiñgiliñ. 20 Timbi Yesuli en-nandimbi eñguk, “Minem plon ama walan git kot kundit win nindoñ?” 21 Eumbi niñgiliñ, “Win Sisaloñ”. Windiñ eumbi enguk, “Ale, Sisalok giñgit win Sisala tambane minekaliñ, timbi Anutulok giñgit win Anutula tambane minekaliñ.” 22 Windiñ eumbi, nandi piyasat timbi bimbi pi ñañgiliñ.

Sadusi amalí Yesu sisoñ tiñmínepi nandimbi, kimnan nanin mlamilattok plon ni-nandiñgiliñ

23 Sandap wolondañgan Sadusi ama diwin endi Yesuloñ biñgiliñ. (Ama wali ‘Ama sembañ endi nim mlamilattok’ windiñ pa eañ.) Endi Yesuloñ bimbi, ñindiñ ni-nandimbi 24 eñgiliñ, “Endaut. Endikñe manda Moseli kimit-nimnguk wali ñindiñ elak: ama noli yamin pap sembilakta, endok sambat nim taleneliñdok kwayañli endok tamín kanjali tikembi, dallok kinjan gwañgwa bisat ep timbi indanekaliñ. ✧ 25 Windiñda, dakwaya kit tambon tipet endi ñolok kuñgiliñ. Timbi tualí tam no tikembi kukap, komblin nimnat yamin papi sembiñguk. Sembumbi, monalí tam wakangot tikeñguk. 26 Tikembi, endi bo windiñgangot yamin papi sembiñguk. Timbi gwik endi bo windiñgangot tiñguk. Timbim ña gwik konjok endok plon taleñguk. 27 Endi gitikkandi sembi-taleumbi, siñgi sinik tam wali bo sembiñguk. 28 Ale, dik eumbi nandina: dakwaya endi gitikti tam win tikeñgiliñ, wala timbi ama sembiñgiliñ endi mlamilat nainnan mlalimbi, ama kit tombon tipet endoñ nanin ama nindi sinik tam win tikeukak?”

29 Eumbi tambane enguk, “Sindi Anutulok mandan youyoulin patak wolok kusei ba endok gembin nim nandi-dakleañ, wala timbi mlamilatta nandumbi kamalalak. 30 Amatamdi kimnan nanin mlatmek endi kunumdok añelo nomik wapatam nim pa tinekaliñ. 31 Timbi ama sembi mlatnekalíñ wolok kandañ Anutuli manda ñindiñ sanguk win sindi pinat nandimbi kamalañ bek, 32 ‘Natna Anutu wakan Ablaam wakít Aisak ba Jekop endi nan-wowoñ ti-namañ.’ ✧ Endi bep pañnii kwelan nombo nim kuañ endok plon windiñ eñguk. Timbi ama kaik kuañ endiñgot Anutu ni-wowoñ tañ, ama

* 22:16: Falisi amalí takis minem Roma ama wapmañda minin wala nandum piumbi, Elottok sambaliili wala nandum kindem dañguk. ✧ 22:24: Lo 25:5, Stat 38:8 ✧ 22:32: Kisim Bek 3:6,15,16

sembisembin endi nim.” ³³ Amatamdi Yesuli nanandi emguk win nandimbi, nandigitiñgitik e tiñgiliñ.

Falisi amalí Anutulok mandan plon Yesu sisoñ tiñm+nepi ti-t+lak+iñ

³⁴ Yesuli Sadusi amalok manji masipm+ñgukta, Falisi amalí win nandimbi, bi kimin timbi, Yesuloñ b+ñgiliñ. ³⁵ Endoññan nanin no endi endikñe manda nandi-tale ama. Endi Yesu sisoñ tiñmep ni-nandimbi eñguk, ³⁶ “Endaut. Endikñe manda nek ñali sinik dama timbi, loloñ sinik tilak yañ?”

³⁷ Eumbi niñguk, “Sindi ginañji wakít ginañji tip ba nanandinji gitik Wopum Anutunji endok biñm+nekal+iñ.’ ✧ ³⁸ Endikñe manda wali dama sinik timbi, loloñ sinik yañ. ³⁹ Timbi endikñe wangingangot no win ñindiñ, ‘Dik ditnala nandi-lañ, w+ndiñgangot nokala nandiñmekañ.’ ✧ ⁴⁰ Moseli endikñe manda gitik kimít-nimguk ba plofet amalí nanandi nimgiliñ wolok bien endikñe tipet wali nini-dakleam+ik.”

⁴¹ Falisi amalí kimin ti-paliñ+iñmbi, Yesuli ñindiñ en-nandimbi ⁴² eñguk, “Mesia Anutuli amatamñii epeplok nimbi taleñguk win sindi enda nittek nandañ? En nindok komblin?” Eumbi niñgiliñ, “Endi ama wapmañ Devit endok komblin.” ⁴³ Eumbi enguk, “W+ndiñda kusei nittektok D+ndim Woñdi Devittok ginan nanandin timbi daklembi, enlok komblin win ‘Wopumna’ k+timbi, ñindiñ eñguk, ⁴⁴ ‘Wopum Anutuli Wopumnala ñindiñ niñguk, Dik kitna d+ndim kandañ pipalimbi, nak kanj+kkai dikok kapmainan yap+lambi patnekal+iñ wolok tuop.’ ✧ ⁴⁵ Manda wolok tuop Devitti Mesiala ‘Wopumna’ k+tiñguk, wala timbi Mesiali nittek Devittok komblingot timbek?” ⁴⁶ Eumbi, ama biesi gitikti manda tambon no tambane n+neliñdok tuop nim. Timbi nain wolondañgan kusei kimipi, mandali sisoñ tiñm+nepi ekaeka diwin tinep mis+mbi kak biñgiliñ.

23

Yesuli Falisi gita endikñe manda nandi-tale amalok ep tindinji julunggan win e-dakleñguk

¹ Timbi Yesuli gwañgwañii gita ama kimin wopum ti-pak+iñ endi ñindiñ enguk, ² “Falisi git endikñe manda nandi-tale ama endi Moselok kinjan ipi, endikñe manda san-daut ti-samañ. ³ Wala timbi manda sanañ win gitik tike-kunekaliñ, gan ep tindinji nittek tañ win nim kimít-klembi tinekal+iñ. Nekta, endi endikñe manda san-daut ti-samañ, gan nisi manda win nim tike-kuañda timbi. ⁴ Endikñe manda sinda san-daut ti-samañ win nepek mlap win sindiñgot tañgoneneliñdok samañ wandin. Gan nisi sep timbi pañgitaneliñdok kit kimít no tinepi nim nandañ.

⁵ Nepek tañ gitik win endi amalí yambimbi e-kindem da ti-semneliñdokgot pa tañ. Sindi Falisi git endikñe nandi-tale ama endok kama besañ ba dama immisi win kañ ba? * Win wopum sinik! Timbi kuñgunji Anutu biñmañ win inda-dakleuptok endi dasindasinji kusip bleblemat ombapli tindin win pa dasiañ. ⁶ Timbi sina wopum indalaknan ba it kiyau ginañ endi pipapat damandama pakañ wolokgot pipatnepi nandañ, ⁷ timbi amatam kimin kwelan yambañ endi we sembi giñgiñgan ti-semneliñdok ba kosi eu loumbi, ‘endaut’ pa eninel+iñdok nandañ.

⁸ Nandiwit: ama noñgan endiñgot sindok sandautsi sinik, timbi sindi gitik dakwayañgot, wala timbi amatamdi sindok kosi eu loneliñdok ‘n+ndaut’ w+ndiñ nim saninekal+iñ. ⁹ W+ndiñgangot sindi kwelan ñolok ama nola ‘Bepni’ nim kitinekal+iñ. Bepsi noñgangot endi kunum ginañ patak. ¹⁰ Timbi bo amatamdi sinda ‘telak daman’ nim saninekal+iñ. Nim. Sindok telak damanji win noñgan endiñgot, win Mesia

✧ **22:37:** Lo 6:5 ✧ **22:39:** Wok Pris 19:18 ✧ **22:44:** Kap 110:1 * **23:5:** Juda amalí kama besañ ba dama immisi bit gw+lapti timbi, Anutulok manda diwin (Kisim Bek 13:1-10, 13:11-16, Lo 6:4-9, 11:13-21) pepa plon youpi, wolok ginañ dasimbi, nimolo tindilok nainnan dasiañgiliñ.

Anutuli en sepmehtok ni-mukuk en wakan. ¹¹ Sindok ama lolonjili sindok kena gwañgwanji kuukak. ¹² No en enlok koi tike lolakta, Anutuli endok koi tike piukak. Timbi no en kayombinembu kulakta, Anutuli endok koi tike loukak.”

¹³⁻¹⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Endikne manda nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi amatam kunumdok yama sip semañ, win sini Kunum Molomdok gñgit nim indañ, gan amatamdi endok gñgit indanep nandañ win telak masip ti-semañ, wala timbi Anutu en mek sambekak. †

¹⁵ Endikne nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi gwañgwañji noñgangot timbi indanelindok kwet tuop ba tuk kimbini diknembu ku-taleañ. Sindi kolandok gñgit tañ, timbi ama noli gwañgwañji indambi, nanandinji git ep tindinji kimik-kle-talelak sindi en timbim kolandok gñgit tinipi, sapma klembi, kola sinik talak.

¹⁶ Ama dausi sisipmin nosiila telak daut semañ sindi kilañmet! Sindi nindini enidaut ti-sembi tañ: tikap ama noli nindini eup nandilak, ‘Nak Anutulok dainan windini ba windini timbettok e-kwambini da tilet’, gan endi Anutulok koi kitup misimbi, tapma ittok plon e-gembilalakta, endi manda win kindem lapilektok tuop. Gan tikap endi nepenepek goli tindin tapma ilan pakañ wolok plon manda e-kwambini dalakta, endi manda win lapilektok tuop nim. Sindi windini pa enidaut ti-semañ. ¹⁷ Sindi ama dausi sisipmin gita kamas! Anutulok dainan nek nali loloñ sinik? Win nepek goli tindin wali loloñ sinik, ba tapma it wali loloñ sinik? Nepek goli tindin wali tapma ilan nim palimda, wali loloñ nim timbek yañ. ¹⁸ Timbi bo nindini enidaut ti-semañ, ‘Amali sisuet plon manda e-kwambini dalak, endi manda win kindem lapilektok tuop. Gan tikap endi tapma no sisuettok plon kimilim patak wolok plon manda e-kwambini dalakta, endi manda win lapilektok tuop nim’. ¹⁹ Sindi dausi sipmin. Anutulok dainan nek nali loloñ sinik? Win tapma wali loloñ sinik, ba sisuet wali loloñ sinik? Tapma win sisuettok plon nim kimilim palimda, wali loloñ nim timbek yañ. ²⁰ Wala timbi no en sisuettok plon manda e-kwambini dalakta, endi sisuet wakit nepek gitik wolok plon kimilim pakañ nepek wolok plon mandan e-kwambini dalak. ²¹ Timbi no en tapma ittok plon manda e-kwambini dalakta, endi tapma it wakit Anutu en wolok kulak endok plon manda e-kwambini dalak. ²² Timbi no en kunumdok plon manda e-kwambini dalakta, endi kwet wolok Anutuli pipapi, kunum kwet yambi-diknelak wakit Anutu enlok plon manda e-kwambini dalak.

²³ Endikne nandi-tale ama gita Falisi ama sindi kilañmet! Anutu en mek sambekak. Ama manji manbenji malet nomik sindi nepek gitik kasileañ win danbim, kit tambon tambon timbimbi, tambon noñgan Anutulok pa mañ, win nepek tipnam gwasap wandin tuan wopum nimnat win bo sindi nim kamalañ. Windin gan sindi endikne manda wandin kambak kimik-kleañ, gan endikne manda Anutu enlok dainan loloñ sinik win pa lapikañ. Endikne manda loloñ sinik wali nosii kundit dindim ba mamasa ti-semnelindok, timbi Anutu tike-kwambini danelindok pa sanañ. Windinda sindi gembu kopi, endikne manda loloñ win kimik-klenekaliñ. Tinipi, endikne manda diwin gitik win bo nim nandi-kimnenekaliñ. ²⁴ Sindi ama dausi sisipmin wandin wali nosiila telak daut sembi, nindini tañ: sindi endikne manda tip minam win kakiliñ em kleañ, gan endikne manda bien wopum sinik win nim pa ka-nandi-dakleañ. Windinda sindi ama noli kwinakam tip minam sinik tuk wina ginañ nanin tike kotak, gan kamel wopum wolok patak win nim kañbi, tuk tike lombi, wakitañgan kimo elak en wandin!

† **23:13-14:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win nindini, “Endikne manda nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi nimolo ombap amali sambinandi tinelindok tañ, gan tam kanjak julufit ti-sembi, isi yapma tikeañ, wala timbi kolanjilok tuan ombitikenekaliñ win ama diwindok tuan makleukak.”

²⁵ Endikñe nandi-tale ama gıt Falisi ama sındi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sındi jawañ ba kambot pawañgot wilit-kiliñ tındin wandin, gan nepek kolan kusei kusei gınañji gınañ tokñe-patak, win sındi ep tındinji kindem wolok walan pa tañ, gan ama piñpiñen sındi gınañji gınañ sınılañgot pa nandañ. ²⁶ Falisi dautsi sisipmın sındi dama gınañji kambot gınañ nomik win wilitimek, wolondamek pawan kindem daukak.

²⁷ Endikñe nandi-tale ama gıta Falisi ama sındi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sındi ama sum no kawatti masipbi, pama satnin wali sapleñgılıñ wandin. Pawan ka kindem danat, gan wolok gınañ ama kwandat gıt nepek dañgalan wali tokñe-patak. ²⁸ Wındiñgangot sındi amalok dausinan ep tındinji dındim walan tañ, gan ep tındinji juluiñ ba timipmıleli gınañji gınañ tokñe-patak.

²⁹ Endikñe nandi-tale ama gıta Falisi ama sındi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sındi plofet ama damanin ba ama Anutulok dainan dındim kuñgılıñ endok sum win ti-kindem dam ti-jamilambi, sumnan pama kindem kindem kimipi, ³⁰ juluñgan ñındiñ pa eañ, ‘Bep pañnielok nainnan kunemda, nını ep timbi platambi, plofet ama nim yandip kimneñ.’ ³¹ Manda wındiñ pa eañ win ñındiñ inda-daklelak: bep pañjiili plofet yandipgılıñ, timbi endok komblinjii sındi enisi nomik kuañ. ³² Wala timbi kindem a, bep pañjiili plofet yandip kim kena kusei kimikiliñ win yousimbi, sındi ña timbi taleukak!

³³ Sındi malet upmat wandin! Anutuli manda plon sep kimilimbi, jimbıñdok giñgit tınekalıñ win sındi nitek maklenekalıñ? Wali tuop nim. ³⁴ Wındiñda ñındiñ sanba: nak plofet ama wakıt ama nanandinjıat ba ama Anutulok telak san-daut tañ sındoñ enmulambi bañ. Gan sındi diwin yandip kimbi, diwin kloñbat plon yandip kimnekalıñ. Diwin it kiyaunji gınañ ep waipbi, diwin it kwet ñanekalıñ tuop ep klem gimgım embi, yandip kimnelıñdok. Sındi kolan wındiñ pa ti-semnekalıñ, ³⁵ wala timbi damasılı ama dındim gıtık yandipmıu kimgılıñ wolok tuan win sındi ombi-tıkenekalıñ. Ama yom nımnat damandama wili kimguk win Abel. Timbi siñgi endi ama dındim asup yandip-ta-ñambi, siñgi sınık endi Sekalaia Belekialok nıñañ tapma it wakıt sisuet wolok boñgıpsetnan wili kimguk. ³⁶ Nak biañgan sınık sanba: yandipmıu kimgılıñ wolok tuan win amatam man ñındiñgıta kuañ sındi ombi-tıkenekalıñ.”

³⁷ Yesuli yousimbi eñguk, “Jelusalem Jelusalem amatam sındi plofet ama yandip kimañ, timbi ama Anutuli sındoñ enmulım bañ win kawatti yandip kim pa ti-semañ. Puput meñli nıñañii ep kamilak, wındiñgangot nak nain asupgan sep kamaiuttok nandıñgut, gan sındi nim nandi-tale-namgılıñ. ³⁸ Nandañ: Anutuli tapma isi biumbi, itgot pat-samekak. ³⁹ Nak ñındiñ sanlet: sındi ñındiñ nanınekalıñ, ‘Molomdi ama ñın ama wapmañni kuuktok ni-mukuk en wakan gwılam tiñmen!’ ☆ wındiñ nanınekalıñ, wolondam ek nombo nambınekalıñ, damala nim.”

Kwet nain taletalenan Ama Wapmañ Yesuli undane tombekak

24

Kwettok nain taleupi tilak win nitek ka-nandılok?

¹ Yesuli tapma it bimbi, pi ñañilimbi, gwañgwañiili endoñ bımbi, it gıtık tapma it sañ jimba gınañ pakılıñ win kauktok nıñgılıñ. ² Eumbi enguk, “Ale. Nındi it kindem ñın gıtık kana. Nak biañgan sınık sanba: nain indaumbi, it gıtık kawat wopumdı tındin ñın ep wialımbi, kawat papuseneumbi, kawat noli nollok plon no nim gali-palekak.”

³ Timbi Yesuli Oliv kwet jañgin wolok lom pipalimbi, gwañgwañiili enisıngan endoñ bımbi ni-nandımbi eñgılıñ, “Nain nekta sınık wındiñ indaukak win nınımbım nandına. Timbi nek kundit no indaumeke win ñındiñ ka-nandınekamıñ: dıkok

undane tomtom nainga indaumbi, kwettok nain taleup tilak?” ⁴ Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, “Sindi ka-kiliñ embi kunekaliñ. Nim kañbi, ama noli sinda juluiñit ti-samek. ⁵ Neta, ama asupti nokok kotna plon bi indambi, ‘Natna Mesia Anutuli nan-mulektok e-kwambiñ dañguk win nak ñakan’ wñdiñ embi, amatam asup juluiñit ti-semnekalñ. ⁶ Nain wolonda sindi mik ñasiñgan tañ wolok giñgili wakit mik mayañgan tañ wolok giñgit nandinekalñ, gan nim misinekalñ. Nepek win gitik indaindalog elet, gan kwet taletalelok nain win gamamek indaukuk. ⁷ Ama sambat noli sambat no git mik minekalñ, ba ama wapmañ noli ama wapmañ no git mik minekalñ, ba kwet nolok ba nolok nanañ map wopum indaukuk, ba kwet minjam+njat timbekak. ⁸ Gan nepek win gitik indaukuk win tamdi gwañgwa tikenepepi dama siñgin gawat lakalakat nandañ wandin. Siñgin gawat wopungan win siñgimek indaukuk.

⁹ Nain wolonda sindi gwañgwanai kuañda timbi amatam gitikti nandi-kunjit wopungan ti-sambi sepmbi, kanjiksiilok kisinan sapilimbi, diwin kena gim samnekalñ, diwin sandip kimnekalñ. Wñdiñ ti-sam ti-kuumbi, ¹⁰ sindoñnan nasi asupti nanandi-kiliktnji biu piumbi, tambon tambon bola ti-sembi, nandi-kunjit wopungan ti-sem-kunekaliñ. ¹¹ Timbi plofet julunjuluñ asupti indambi, amatam asup juluiñit ti-semnekalñ. ¹² Timbi amatamdi timipmile wopungan sinik tinekalñda timbi asupgandi nosiila ginañji tombo mi tañ win nombo nim tinekalñ. ¹³ Gan no en wandingan embi giñginembi, diñindam palekak, en wakan Anutuli nain taletalen indaumbi enlok tike-kimilekak. ¹⁴ Timbi amatam gitik Anutuli yambi-dikñeukak win nandi-dakleneliñdok endi giñgit manda kindem ñin kwet tuop eu sapakñelok nandilak. Sapakñe-taleumek, nain taletalen win indaukuk.”

Milap wopum sinik indaukuk

¹⁵ Yesuli yousimbi enguk, “Nepek kolan papait tapma it timbi kolaukuk wolok plon plofet Danielli manda no youp biñguk patak. ✧ (No en manda youtet ñin pinalekak endi wolok kusei nandi-kiliñ ewin.) Wñdiñda sindi nepek kolan win Anutulok ilnan kwel kinjannan ilm kanekaliñ, ¹⁶ Judia distrik pakañ endi kwet jañginnan pi ñaneliñdok elet. ¹⁷ Timbi kwet plon pakañ endi nepenepesii metnepi isi ginañnan nim loneliñ, ¹⁸ ba kena ginañ pakañ endi saulonji tikenepepi isinan nim undane ñaneliñ. ¹⁹ Timbi nain wolonda tam minjipsiat ba gwañgwa num pa emañ endi blasinğandok. ²⁰⁻²¹ Nain wolonda amatamdi milap wopum sinik bemnekalñ, wala timbi sindi nain wolokta nimolo pa tinekalñ. Nim kañbi, milap win gwi sasale ba Sabat pat-nandi nainnan inda-samumbi, pi ñañalok telak kimsip ti-samek, ñala. Milap wandin win kwet kusei kimikimilinan nanin bikap man ñindiñgita no nim indaindan, gitikñin sinik indaukuk. Timbi wolok siñgi kandañ bo milap wandin nombo nim indaukuk. ²² Tikap Anutuli nain win ikan nim timbi dumalaumda, amatam gitikti taleneliñ. Gan endi amatam ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda timbi nain win timbi dumalaukuk.

²³⁻²⁴ Nain wolonda Mesia juluiñgan ba plofet juluiñgan endi indambi, nisilok kusasi timbi dakle-semneliñdok amatam dausinan kundit gembinat engano sinik timbi, juluiñit ti-semnekalñ. Tikap ama wandisi endi tuoapta, endi amatam Anutuli ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda bo juluiñit ti-semneliñdok nandinekalñ. Wñdiñda tikap ama noli ñindiñ sanbekta, ‘Yakñesi! Mesiali ñi patak!’, ba ‘Wi kawit! Endi da patak’ wñdiñ sanbimbi, manda wala nandum tlal timbekak. ²⁵ Nandañ. Nak nepek wandin indaukuk win itañgan san-talelet, ²⁶ wala timbi tikap endi ‘Yakñesi! Mesiali kwet kambañnan silaninnan bi patak’ wñdiñ saninekalñda, wandiñ nim ñanekalñ. Ba ‘Endi it ñolok ginañ patak’ wñdiñ sanbimbi, mandanji nandum tlal timbekak. ²⁷ Kusei ñindiñda wñdiñ sanlet: Amalok Niñañ endok tomtom win pisapusat wandin, wala

✧ **24:15:** Danyel 9:27, 11:31, 12:11

tĩmbi kwet kĩmĩli taleñguknan amatam gĩtikandĩ wĩn kanekaliñ.” ²⁸ Yesuli wĩndĩñ embi, e-yout manda no ñĩndĩñ eñguk, “Nepek wĩli kĩmguk patakñan klekakaktĩ kĩmĩn tĩmbĩmbi, delok patak wĩn inda-daklelak.”

Amalok Nĩñañ endĩ indañgan tombekak

²⁹ Yesuli yousĩmbi eñguk, “Mĩlap wopum nain wolonda indaukak walĩ taleumek, maimdĩ bipmĩmbi, yakĩptĩ nĩm saleukak, tĩmbi domboñgĩptĩ kwesi bimbĩ bululup em pĩnekalĩñ. Tĩmbi nepek kwambĩñ dĩwĩn bamup sĩlaninnan pakañ ep mĩnjaliĩmbi jĩlop talenekaliñ. ³⁰ Wolongan nepek dĩwĩn no kunum plon indambi, Amalok Nĩñañĩ tombepĩ tĩlak wĩn tĩmbĩ dakleukak. Indaumek, kwelalok amatam gĩtikandĩ wĩn kañbi, mĩsĩm mano tĩmbi kanekaliñ wĩn: Amalok Nĩñañ en Anutulok gembĩn ba kolsalen wopumnat mulukua plon pĩmbi tombekak. ✧ ³¹ Tĩmbi mumumli wopungan pendĩlim kĩtĩmbi, endĩ añeloñii en-mulĩm ñambi, kunum kwet kĩmĩli taleñguknan amatam enlok gĩngĩt ep danbi kasĩleñguk wĩn ep kiut-talenekaliñ.

³² Sĩndĩ komba konelok plon nanandĩ ñĩn epnekalĩñ: endĩ sak kawai pĩ-taleumbi pakap, kii gayamdĩ tukñat tĩmbi, sak kaik indaum kañbi, wolonda maim nain indaupi tĩlak wĩndĩñ nandañ. ³³ Wĩndĩñgangot sĩndĩla nepenepek gĩtik sanĩt walĩ indaum kañmek, Amalok Nĩñañĩ yamanan papi tombepĩ tĩlak wĩndĩñ ka-nandĩnekalĩñ. ³⁴ Nak biañgan sĩnik sanba: ama sambat ñĩndĩñgĩta kuañ endĩ gama nĩm sembĩ-taleñĩmbi, nepek gĩtik walĩ indaukak. ³⁵ Kunum kwet paitekamĩk, gan mandanalĩ nĩm paipi, papat kwambĩñ palekak.”

Amalok Nĩñañ endok tomtomñĩla tĩ-pañgĩpañgĩle kena tĩ-kuñgunlok

³⁶ Tĩmbi Yesuli yousĩmbi, gwañgwañĩla enbi eñguk, “Nepek wĩn dawanda sĩnik indaukak wĩn ama nolĩ nĩm nandĩlak. Kunumdok añelo gĩta Anutu enlok Nĩñañ endĩ bo wĩn nĩm nandañ, wĩn Bep en noñgandĩngot nain wĩn nandĩlak.

³⁷ Amalok Nĩñañ endok tomtom nainnan nepek nek indaukak wĩn nepek Noalok nainnan indañguk wandin. ³⁸ Tuk gwam gama nĩm indañĩmbi, amatamdĩ nanañ tuk sina tĩmbi, wapa tam pa tĩngĩliñ. Wĩndĩñ tĩ-kuñĩmbi ñakap, Noa en kĩkeñ wopum kĩndikuknan loñguk. ³⁹ Loumbi, gwam wopum suambi, amatam gĩtik ep walaiñguk nain wolondañgangot endĩ nek inda-semguk wĩn ka-nandĩ-tomgĩliñ. Wĩndĩñgangot Amalok Nĩñañ endok tomtom naindĩ amatam nĩm mandĩ-palĩmbi kaikan inda-semekak.

⁴⁰ Nain wolonda ama tĩpet endĩ kena gĩnañ yakan palĩĩmbi, no bimbĩ, no matĩkeukak. ⁴¹ Tĩmbi tam tĩpet endĩ yakan nanañ mĩndĩ-palĩĩmbi, no bimbĩ, no matĩkeukak. ⁴² Sĩndĩ Wopumjĩli nain nekta sĩnik bĩ tombekak wĩn nĩm nandañ, wala tĩmbi ka-kĩliñ embi kunekaliñ. ⁴³ Sĩndĩ manda ñĩn nĩm nandĩ-kamalanekaliñ: it molomdĩ kumbu amalĩ tim nain nekta sĩnik bĩup eñguk wĩn nandĩwĩmda, endĩ kaik papi, kumbu ama mandĩ-palĩmbi, endĩ bĩm il wĩli blañganeumbi, gĩnañ louktok tuop nĩm. ⁴⁴ Nĩm kañbi, sĩndĩ nain no ‘Endĩ nĩm bĩutak bek’ wĩndĩñ nandĩĩmbi, wolondamek en bĩ tombek, wala tĩmbi sĩndĩ nain tuop endok tomtomñĩla tĩ-pañgĩpañgĩle tĩ-ta-kunekaliñ.”

⁴⁵ Yesuli yousĩmbi enguk, “Sĩndĩ kena gwañgwa nanandĩ kĩndem ba matañgotañgonat wandin kunekaliñ. Molomdĩ kena gwañgwa wandin nola kena gwañgwa dĩwĩn yambĩ-dĩkĩeuktok kĩmĩpi, nanañ dandan nainnan sĩnik nanañ dan-semektok nĩmbi, molom en kwet nolok ñawĩk. ⁴⁶ Ña kukap, ilnan undane bĩmek kawĩk wĩn: kena gwañgwa walĩ molomdĩ nĩñguk wolok tuop tĩmbĩmbi kaumbi, kĩndem dañmek. ⁴⁷ Nak biañgan sĩnik sanba: molomdĩ kena gwañgwa wĩn enlok nepenepelĩ gĩtik ka-dĩkĩeuktok nĩmbi taleukak. ⁴⁸ Gan tĩkap kena gwañgwa walĩ ama kolanda, endĩ gĩnañĩ ‘Molomna plakan nĩm undane bĩukak’ wĩndĩñ nandĩmbi,

⁴⁹ kusei kımıpi, kena gwañgwa nolii yandıpmek, tımbi ama tuk sañan nanalok en gıta nanañ tuk nambek. ⁵⁰ Endı molom nain nekta sınık undane bıukak wın nım nandılakta, endı nım mandı-palımbi, kaikan bı tombekak. Tombi, ⁵¹ kena gwañgwa wın tı-lamıpi, ama Anutulok manda julunjuluñ tañgoneañ en gıta kımılımbi, mano kwılım tımbi, man sı-gılım daukak.”

25

¹ Yesulı yousımbi enguk, “Amalok Nıñañ tombekak wolonda Anutulı amatam yambı-dıkñeukak wolok walan no ñındıñ: ama no tam tındılok nain tombımbi, tam sim kıt tombon tombon endı tipalanjı tıkembi, tam nosı wapai tımbepi tıñguk endok ilan ñañgılıñ. Ñam papi, wapailı bım enlok ilnan yanañgılektok mandıñgılıñ. ²⁻⁴ Tam sim kıt tombon endı kamasıla tımbi, tipalanjıñgot tıkembi, tul wılıñgılo gınañ no nım wıpi tıkeñgılıñ. Tımbi tam sim kıt tombon endı nanandınjıat, wala tımbi tipalanjı tıkembi, tul wakıt wılıñgılo gınañ wıpi tıkeñgılıñ. ⁵ Tımbi endı ama wın mandı katılapı, gwassem douñgılıñ.

⁶ Dou-palıñlımbi, tim bomup tımbımbi, kıtıkıtı no ñındıñ indañguk, ‘Ama bımbılok een en ip tamın nañgıp, ilnan ñauktok bılak, ipa mılap pım bımbi tımbı indawıt!’ ⁷ Tımbi tam sim endı nandı sılıkñem mılapı, tipalanjı tıkembi tı-dındım tıñgılıñ. ⁸ Tımbi kamasılı nanandınjıat enda ñındıñ engılıñ, ‘Nındok tipalanı kımılak, wala tımbi sındı tul kambak wıt-nımıt.’ ⁹ Eumbi, nanandınjıat endı ñındıñ engılıñ, ‘Wın nıtek tıneñ? Nındok tipala tul wın tipala tıpettok tuop nım, wala tımbi sındı tuatua ilan ñam sınılok tuawıt.’ ¹⁰ Tımbi endı tul tuanep ñañlımbi, ama walı tam gıñgıt wılımıñgılıñ enda bı tombi, tamın wakıt tam sim tı-jumıt tı-pakılıñ wın enlok ilnan yanañgılımbi ñañgılıñ. Ña amalı tam tımbepi nanañ sı-jumıt tıñguknan it wolok loun, yama sıpmu kwambıñ daumbi, nanañ tuk na-pakılıñ. ¹¹ Palıñlımbi, tam kaması kıt tombon endı bo bımbi kıtımbi, ñındıñ eñgılıñ, ‘Ama wopum, ama wopum, yama pısat-nımıñ.’ ¹² Kıtıumbi enguk, ‘Nak bıañgan sanba: nak sındı nım nandı-samlet.’”

¹³ Yesulı e-yout manda wındıñ embi yousımbi enguk, “Sındı Amalok Nıñañ endı dawanda sınık bı tombekak wın nım nandıañda tımbi ka-kılıñ embi mandı-kunekalıñ.”

Amalok Nıñañlı gamañ nım tomñlımbi, kenangot tı-kulok

¹⁴ Yesulı yousımbi, Amalok Nıñañlı tombekak nain wolok plon e-yout manda no ñındıñ enbi eñguk, “Ama nolı kwet nolok ñaupı, kena gwañgwañı en-tiañeum bıumbi, nepenepelı tambıpi, ka-dıkñeñmınelıñdok emguk. ¹⁵ Tıñıpi, ama nola mınem kwandai 5,000 mıñguk, nola 2,000 mıñguk, tımbi nola 1,000 mıñguk, wın kena tañ gembınjı yambı-nandılak wolok tuop ka-dıkñeñmınelıñdok emguk. Em-talembi, en yambımbi ñañguk. ¹⁶ Ñañlımbi, ama mınem 5,000 epguk endı wolongan kusei kımıpi, mınem kena mıumbi yousıñmıumbi, mınem 5,000 nombo indañmıñguk. ¹⁷ Nollı no mınem 2,000 epguk endı bo mınem kena mıumbi, mınem 2,000 nombo indañmıñguk. ¹⁸ Gan ama mınem 1,000 epguk endı wıne molomlok mınem wın ep ñambi, kwet gınañ kındıt taplıum pakuk.

¹⁹ Tımbi molomdı nain ombap kukap undanem bıñguk. Bımbi, kena gwañgwañı mınem emguk wala ep kımın tıñguk. ²⁰ Tımbi ama mınem 5,000 mımın endı bımbi, mınem 10,000 daulmımbi eñguk, ‘Molom, dık mınem 5,000 namguñ. Tımbi nak wın epı, kena mıwambi nombo yousumbi, 5,000 nombo indañguk.’ ²¹ Eumbi, molomñlı ñındıñ nıñguk, ‘Dık kena gwañgwa kındem matañgotañgoñganat. Dık nepek lakattok ka-dıkñe kındem kuñguñda tımbi, nak nepek asup gamambi ka-dıkñeukañ. Wala tımbi dık bıumbi, sılısılı tına!’ ²² Wındıñ eumbi, kena gwañgwa mınem 2,000 mımın endı bo bı tombi, mınem daulmımbi nıñguk, ‘Molom, dık mınem 2,000 namguñ, tımbi

nak m+inem w+in kena m+wambi yousumbi, m+inem 2,000 nombo indañguk.’ ²³ Eumbi, molomñ+li ñ+ndiñ n+nguk, ‘D+ik kena gwañgwa k+ndem matañgotañgoñganat. D+ik nepek lakattok ka-d+ikñe k+ndem kuñguñda t+mbi nak nepek asup gamambi ka-d+ikñeukañ. Wala t+mbi d+ik b+umbi, s+li+s+li t+na!’

²⁴ T+mbi ama m+inem 1,000 m+im+n end+ bo b+ tombi eñguk, ‘Molom, nak kusaka ñ+ndiñ ip nand+let: d+ik ama kunduwat. D+ik nanañga n+im t+pi nalañ, amal+ t+mbi indaumbi gammeliñdok pa elañ. T+ñ+pi, amal+ kwet nolok nanañ t+pium indalak w+in yapma t+kelañ. ²⁵ Wala t+mbi nak d+ikok m+inemga n+im kañbi pailek wala m+s+mbi, kwet k+ndipi, tapli sembam pakuk ñ+in t+ke gam b+let.’ ²⁶ W+ndiñ eumbi, molomñ+li manda ñ+ndiñ tambane n+ñguk, ‘D+ik kena gwañgwa kolan ba kunjitan! D+ik kusatna ñ+andin bek w+in nand+lañ: nak nanañna n+im t+pi nalet, amal+ t+mbi indaumbi namneliñdok pa elet. T+ñ+pi, kwet nolok amal+ nanañ t+pium indalak w+in yapma t+kelet. ²⁷ W+ndiñda n+itek t+mbi m+inemna w+in m+inem it g+inañ n+im k+m+kuñ? Wand+ñ k+m+li+mda, nak b+mbi, m+inemna w+in m+inem it g+inañ nanin epmep ewambi, lakat yousi-namneliñ.’

Molomli w+ndiñ embi, ²⁸⁻²⁹ kena gwañgwa d+iw+is+la ñ+ndiñ enguk, ‘Ama g+it+ik nepek d+iw+in pat-semalak w+in t+ke-kuañ, enda nombo yous+im emambi, asupgan pat-semekak. Gan ama no nepek palm+lak wala nandum tlal t+mb+mbi n+im t+ke-kulakta, nepek lakat palm+lak w+in apma t+keñmambi slak palekak. Wala t+mbi s+nd+ m+inem 1,000 ñ+in apma t+kembi, ama m+inem 10,000 ep patak enda m+w+it. ³⁰ T+mbi kena gwañgwa kena n+imnat ñ+in t+ke kol+im pawan k+li+im g+inañ p+w+in. Wand+ñ amal+ mano kw+li+im t+mbi, manj+ si-g+li+im danekaliñ.’ ”

Amalok N+ñañ end+ nain taletalenan amatam g+it+ik ep danbekak

³¹ Yesuli yous+mbi enguk, “Amalok N+ñañli añeloñii g+it+ik en g+ita b+ tombi, ama wapmañ gemb+in walalannat inda-dakleumek, end+ amatam g+it+ik ep danbektok ama wapmañ pipapat plon pipalekak. ³² T+mbi añeloli amatam kwelan damañgan kuñg+liñ ba man ñ+ndiñg+it kuañ g+it+ik w+in endok dainan k+m+in t+mb+mbi yambi-danbi, sambat t+pet ep samba eukak. Meme sipsip yambi-d+ikñe amal+ tañ w+ndiñ ep danbi, ³³ amatam d+ind+im k+it d+ind+imnan yambimbi, d+iw+in k+it kepmanan yambiumbi patnekal+ñ.

³⁴ T+mbi amatam k+it d+ind+imnan patnekal+ñ enda ñ+ndiñ enbekak, ‘Bepnalok gw+lam s+ndok plon patak s+nd+ b+mbi, kuñgu k+ndem kas+lew+it! Kuñgu w+in Anutul+ kunum kwet kusei k+m+ikuknan t+jum+it t+sam-taleñguk. ³⁵ Kusei ñ+ndiñda s+nd+ kuñgu w+in kas+lenekaliñ: nak nanañnala map palambi, s+nd+ nanañ namg+liñ. Ba tuk-nala k+mbambi, tuk namg+liñ. Nak nos+ n+im, gan s+nd+ not t+nambi, is+nan nanañg+ip ñañg+liñ. ³⁶ Sandumna n+imnat t+mbambi, s+nd+ sandum namg+liñ. J+mbat inda-namumbi nambi-d+ikñeñg+liñ. It kwambiñ g+inañ palambi b+ namb+ñg+liñ.’ ³⁷ Amatam d+ind+im end+ manda w+in nand+mbi, tambon ñ+ndiñ n+nekal+ñ, ‘Wopum, dawanda nanañgala pal+mbi gamb+mbi, nanañ gamg+m+ñ? Ba dawanda tukkala k+mb+mbi, tuk gamg+m+ñ? ³⁸ Dawanda d+ik notni n+im, gan not t+gambi, it+nan ganañg+ip ñañg+m+ñ? Ba sandumga n+imnat gamb+mbi, sandum gamg+m+ñ? ³⁹ Dawanda j+mbat t+ñguñ ba it kwambiñ g+inañ pakuñ, t+mbi ña gamb+ñg+m+ñ?’ ⁴⁰ Eumbi, Ama Wapmañli ñ+ndiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan s+in+k sanba: s+nd+ nepek no nokok notnai kosi g+ñg+il n+imnat endoññan nanin nola t+ñm+ñg+liñ w+in wakan naka t+namg+liñ t+lak.’

⁴¹ W+ndiñ eñ+pi, amatam kii kepmanan ñ+ndiñ enbekak, ‘Anutulok yala s+ndok plon patak s+nd+ wi-nambi, komba galk g+inañ ña-talew+it. Komba taletalen n+imnat w+in Anutul+ Satan g+it endok añeloñiilok t+jum+it-semguk. ⁴² Kusei ñ+ndiñda s+nd+ komba galk g+inañ ñanekaliñ: nak nanañ map palambi, s+nd+ nanañ n+im namg+liñ. Tuknala k+mbambi, tuk n+im namg+liñ. ⁴³ Nak nos+ n+im, t+mbi s+nd+ not n+im t+nambi,

isinan nīm nanañgip ñañgılıñ. Sandum nīmnat palambi, sındi sandum no nīm namgılıñ. Jımbat tı-palambi ba it kwambiñ gınañ palambi, sındi nīm bı nambiñgılıñ.’
⁴⁴ Tımbi endi bo tambane ñındiñ nınekalıñ, ‘Wopum, dawanda nındi gambınambi, dık nanañgala ba tukkala pakuñ, ba dık notni nım, ba sandumga nımnat pakuñ, ba jımbat tı-pakuñ, ba it kwambiñ gınañ pakuñ, tımbi nındi plap nım tı-gamgımıñ?’
⁴⁵ Tımbi endi bo ñındiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sınık sanba: sındi ama kosi nımnat ñın endoññan nanin ama no plap nım tıñmıñgılıñ wın wakan nak tı-namgılıñ tılak.’”

⁴⁶ Yesuli wındiñ embi yousımbi enguk, “Ama wındiñ tıñgılıñ endıla pı ñambi, kuñgu kolan taletalen nımnat tıkeumbi, pıñgıp gawat papat kwambiñ inda-semekak. Gan amatam dındım endıla kuñgu kındem taletalen nımnat kas ılembi, Ama Wapmañ en nakan kunekalıñ.”

Ama Wapmañ Yesu wıli kımbi, kımnan nanin mılakuk

26

Yesu kımkimlok tı-pañgıpañgıle tıñmıñgılıñ

¹ Yesuli manda wın gıtık eu taleumbi, gwañgwañiila ñındiñ enguk, ² “Sandap tıpet tımbımbi, kamaikamai gwılat * indaukak wın sındi nandı-taleañ. Nain wolonda Amalok Nıñañ kanjıknıilok kısınan kımımbi, kloñbat plon wıli kımbekak.” ³ Yesuli wındiñ eñımbi, tapma ama biesı gıtı Judı ama biesı endı tapma amalok telak damanjı koi Kaiapas endok ilan kımın tımbi, ⁴ Yesu telak gıtak tıkebı wıli kımbektok e-sambat tıñgılıñ. ⁵ Tıñıpi, ñındiñ pa eñgılıñ, “Nındi gwılat gınañ wındiñ nım tına. Nım kañbi, amatamdı nımbı-nandımbi, gımbıt tım mik tı-nımneliñ.”

⁶ Yesuli Betanı it kwelan ñambi, Saimon dama wanda kwambiñ indañmıñguk endok ilan ña pakuk. ⁷ Endı nanañ na-palıñımbi, tam nolı tuk mılıñ kındem tuan wopum sınık wın tıkem endoñ ña indambi, kumbam plon yalımkuk. ⁸ Gwañgwañiilı wın kañbi, gınañjı komba dımbi eñgılıñ, “Tuk tuan wopum wandın nekta tımbı kolalak? ⁹ Nındi tuk wın kındem tualok kımıtnamda, mınem walinin tıkebı, ama pımbıñesıla emneñ.” ¹⁰ Yesuli mandanjı nandı-daklembi enguk, “Tam ñala mılap nekta mañ? Endı nepek kındem sınık tı-namlak ee. ¹¹ Ama pımbıñesılı nain tuop sın gıtañgan kunekalıñ, gan natna sın gıta nain tuop nım kuutat. ¹² Tam ñalı tuk mılıñnat i-namlak wın nak kımbambi nep kınditnekalıñ wolok itañgan pıñgıpna tı-pañgıpañgıle tı-namlak. ¹³ Nak biañgan sanba: amalı dembek dembek ñambi, Anutulok kaundıknıelok plon gıñgıtı manda kındem ñın kwet tuop enekalıñ, wandıñ endı tam ñalı nepek tı-namguk wolok kasat wakıt tı-semumbi, tam ñın nandı-sıwıtnekalıñ.”

¹⁴ Tımbi gwañgwa 12 endoññan nanin no koi Judas Iskalıot endı tapma ama biesıloñ ñambi, ¹⁵ enı-nandımbi eñguk, “Tıkap nak Yesu sındok kısınan kımıletta, sındi nek namnelıñ?” Eumbi, wolongan mınem kwandai satnın 30 mıñgılıñ. † ¹⁶ Mıumbi, kusei kımıpi, Yesu bola tıñmektok nain kındem dawan indauktok wala kımıt-nandı tıñguk.

Yesuli kımbepi, gwañgwañı tı-pañgıpañgıle tı-semguk

¹⁷ Plaua nanañ kımıli bendı nımnat nanalok gwılat kusei kımımbi, gwañgwañiilı Yesuloñ bımbi nıñgılıñ, “Dık gwılattok nanañ delok tı-jumıt tı-gamnambi nambep nandılañ?” ¹⁸ Eumbi, Yesuli ama nolok koi embi enguk, “Jelusalem lombi, endoñ ñam ñındiñ nınekalıñ, ‘Nıñındauttı dıka ñındiñ elak, nokok nainnalı indalak, wala

* **26:2:** Kamaikamai gwılat wolok kusei wın ñındiñ: damañgan İslael amatam endı İsip kwelan kena gwañgwa sılanın kuñgılıñ. Kuumbi, amatamıı İsip ama wapmañdok kınan nanın yapma epmektok Anutulı añelo no nı-mulımbi, İslael amatam sıpsıp nıñañdok wekai yamanjınan sapleñgılıñ yapma klembi, İsip amatamdok gwañgwa telak damanjı yandıp kım-taleñgılıñ. (Kısım Bek 12). † **26:15:** Mınem kwandai satnın 30 wın kena nain 120 wolok tuan.

timbi nak gwañgwanai gita dikoñ ilan bimbibi, gwilattok nanañ nanetamiñ.’ ” 19 Timbi gwañgwal+ Yesul+ eñguk wolok tuop timbi, gwilattok nanañ tuk ti-jumikiliñ.

20 Kwet kilim eumbi, Yesu git gwañgwañii 12 endi nanañ nanepi pi pakiliñ. 21 Nanañ na-palimbi Yesul+ enguk, “Nak biañgan sinik sanba: sindoñ nanin nol+ kanjiknailok kisinan napiletak.” 22 Windiñ eu nandimbi, ginañji kola sinik taumbi, kusei kimipi, noñgan noñganli Yesu ni-nandimbi eñgiliñ, “Wopum, nakta nim bek?” 23 Eumbi tambane enguk, “Ama no nakita yakayakan nanañ tikendepi, kitnet jawañ ginañ kot-suakamik endi napiletak. 24 Amalok Niñañdi Anutulok mandali telak nittek kimbektok elak windiñgan kimbekak. Gan ama nin en bola tiñmetak endi blangandok. Anutu en mek kaukak. Meñdi nim apmumda, win kindem dañmek.” 25 Eumbi, bola tind+ ama Judasli Yesu ni-nandimbi eñguk, “Ninindaut, nakta nim bek?” Eumbi niñguk, “Ditna elañ windiñgan.”

26 Nanañ na-paliñilimbi, Yesul+ plaua nanañ no tikembi, Anutula weñmimbi ombim gwañgwañiila plaua win embi enguk, “Sindi tike nambit. Ñin nokoñ piñgipna.” Nambimbi, 27 wain witna no tikembi, Anutu weñmimbi, wain win embi enguk, “Sindi gitikkandi ñin nambit. 28 Wain tuk ñin nokoñ wekatna. Amatam asup endok yomji bi-sem-bi-semlok nak win lamit-semlet. Toptop ñin Anutul+ amatamñii git tilak win wekatnali timbi kwambiñ dalak. 29 Nak ñindiñ sanba: nak wain tuk kwelan ñolok nombo nim nambetat. Nim sinik. Pakapmek Bepnalok kunum nilinilin ginañ nak wain tuk win kombilin sin gita yakayakan nanekamiñ.” 30 Timbi Yesu git gwañgwañii endi kap no tiñgiliñ. Tiu taleumbi, walinin pi ñambi, Oliv kwet jañginnan lonepi ñañgiliñ.

31 Ñañilimbi, Yesul+ gwañgwañii enguk, “Anutulok manda no ñindiñ youy-oulin patak, ‘Nak sipsip ka-dikñe ama wilambi, kikesim+n ginañ kuañ endi papusenenekaliñ.’ ☆ Nepek inda-nametakta timbi manda wolok tuop sindi gitik tim ñolondañgan nanandi-kiliktinji pi putak. 32 Gan Anutul+ nak kimnan nanin nepmum mlalmek, nak dama Galili kwelan ñawambi, sindi siñgi bi nambinekaliñ.” 33 Eumbi, Petloli tambane niñguk, “Nepek inda-gametakta timbi diwindi nanandi-kiliktinji pi pumbi gambinetañ bek, gan nakta nim sinik.” 34 Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganlet: man tim ñolok ginañngan puputti gama nim kitinilimbi, dik nain tipet git no ‘En nim nandiñmilet’ windiñ eutañ.” 35 Timbi Petloli niñguk, “Tikap endi dikita nitnittok nani-nandineliñda, ‘Nak nim nandiñmilet’ windiñ nim eutet. Nim sinik.” Timbi gwañgwa diwin gitik endi bo windiñgan e-taleñgiliñ.

Yesul+ en kimbepi nimolo timbi ti-pañgipañgile tiñguk

36 Timbi Yesul+ gwañgwañii git kwet no koi Getsemane wandiñ ñañguk. Ña tombi, ñindiñ enguk, “Sindi ñolok pi palit, timbi nak dakdan ñambi, nimolo timbetet.” 37 Windiñ embi, Petlo gita Sebedilok niñañiit tipet yanañgipi ñañguk. Ñañipi, walen kolaumbi, ginan mlataum 38 enguk, “Walena kola sinik taumbi, kimbepi nandiñlet. Sindi nakita ñiñgan kaik palit.” 39 Eñipi, lakat ñaña embi, gapok pumbi, nimolo ñindiñ tiñguk, “Ambep, tikap dik tuopta, nandi-nambi, mlap ñin napma tike. Gan dik ditnalok nanandiñgañgot kimik-kle, nokoñ nim.”

40 Nimolo ti-talembi, gwañgwañii tipet git no endoñ undane ñambi, yambum endi dou-palimbi, Petlo ñindiñ ni-nandiñguk, “Nitekta timbi, sindi nain duman ñin nakita kaik patneliñdok tuop nim? 41 Sindi kaik papi, nimolo ti-palit. Nim kañbi, ti-kuyuk inda-samumbi pi pineliñ. Biañganak. Ginañjili kundit kindem tindilok nandiñlak, gan piñgipsili mlatalak.” 42 Windiñ embi, nombo ñam nimolo ñindiñ tiñguk, “Bepna. Mlap ñin napma kleuktok telal no nim patakta, nak mlap win bemettok nandiñlañ, windiñgan inda-namen.” Nimolo ti-talembi, 43 nombo undane gwañgwañiiloñ ña

yambiñguk wïn: dausi mlataumbi dou-pakiliñ. Wïndiñ yambiñbi, ⁴⁴ bindambo yambim ñambi, nimolo dama tiñguk wakangot nombo timbimbi, nain tipet git no tiñguk. ⁴⁵ Timbi nombo undane ñam yambum dou-palimbi, ñindiñ enguk, “Sindi gamañgot doumbi, pat-nandi ti-pakañ ba? Yakñesi. Amalok Niñañ bola tiñmumbi, yom amalok kisinan piuktok nain inda-talelak. ⁴⁶ Mïlalimbi ñana. Da kawit: ama bola ti-namnamlok ip ñasiñgan bilak.”

Yesu tikeñgiliñ

⁴⁷ Yesuli wïndiñ eñilimbi, gwañgwañii 12 endoññan nanin ama no koi Judas endi biñguk. Timbi tapma ama biesi ba Juda ama biesi endi ama kimin wopum no enmulimbi, endi kakit ba dimbanji epmbi, Judas gita biñgiliñ. ⁴⁸ Endi gama nim biñilimbi, bola tindi ama wali kundit no daut semepi ñindiñ enguk, “Ama nak nandi-koñgom ti-ñimbi weñmetet † wïn ama sïndi lonjañ en wakan. En tikenekaliñ!”

⁴⁹ Judasli bi tombi, wolongan Yesuloñ bimbi, “Ninindaut, we gamlet!” nimbi, nandi-koñgom ti-ñim weñmiñguk. ⁵⁰ Timbimbi Yesuli niñguk, “Notna, nek timbeñdok nandiñ wïn platik ti.” § Eumbi, amalï Yesuloñ bim kisi kot-suapi tikembi, tikekwambiñ dañgiliñ. ⁵¹ Wolongan ama Yesu git pakiliñ endoññan nanin noli kakil ombap tiañembi, tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa silanin nolok pawan wilalim dikne piñguk. ⁵² Wïndiñ timbimbi, Yesuli niñguk, “No en kakitti mik tilakta, en bo kakitti wili kimbekak, wala timbi kakitka il ginañ kimili ñawïn. ⁵³ Nak guma Bepna kitimmbi, wolongan añelo kunakunatsi nimnat endi nep timbi plataneliñdok en-mulek wïn dik nim nandiñ ba? ⁵⁴ Gan wïndiñ indaukta, nepek gitik Anutulok mandali natnala inda-namektok elak wali bien nim indawik.” ⁵⁵ Timbi Yesuli yousimbi, ama kimin en tikenepi biñgiliñ enda ñindiñ enguk, “Nitek timbi sïndi kakit ba dimba mepi nepnepi bañ? Nak ama piñpiñen no ba? Sandap tuop nak tapma it sañ jimba ginañ pipapi, amatam eni-daut ti-sem timbambi, sïndi nim nepgiliñ. ⁵⁶ Gan plofet amalï manda youkiliñ wolok bien indauktok nepek gitik ñin inda-talelak.” Timbi gwañgwañii gitikti Yesu bimbi, pi ña-tiliñgiliñ.

Yesu manda plon kimikiliñ

⁵⁷ Timbi ama Yesu tikeñgiliñ endi en nañgipi, tapma ama telak damanji Kaiapas endok ilnan ñañgiliñ. (It wolok ginañ endikne manda nandi-tale ama git Juda ama biesi endi kimin ti-pakiliñ.) ⁵⁸ Ñañilimbi, Petloli siñgi kandañ giñgiñgan ep kle ñambi, tapma ama telak damanji endok it sañ jimba ginañ loñgiliñ wolok ñambi loñguk. Lombi, Yesu nek indañmetak wïn kaup nandimbi, mik ama gita pi pakuk.

⁵⁹ Tapma ama biesi git Juda ama biesi diwïn endi gitikti Yesu wili kimneliñdok nandiñgiliñda timbi, ama nindi Yesulok siñgin joñgo simbi, kusei juluñgan eu indauktok yolonjiñgiliñ. ⁶⁰ Timbi ama asup endi bimbi, manda juluñgan embi youkiliñ, gan endi wili kimkimlok yom bien no nim eu indañgiliñ. Siñgimek ama tipet no endi bimbi ⁶¹ eñgimik, “Ama ñali manda no ñindiñ eñguk, ‘Nak guma Anutulok it wiapi, sandap tipet git no wolok ginañnan bindambo timba kaitam mlalekak.’ ” ⁶² Wïndiñ eumbi, tapma amalok telak damanji endi mlap ipi, Yesu ni-nandimbi eñguk, “Nitek? Mandali gep youkamik wïn biañgan ba juluñgan? Ba dik manda no tambane ewiñdok tuop nim ba?” Endi wïndiñ eumbi, ⁶³ Yesuli yom nimnat, gan wandingan embi, manda tambon no nim niñguk. Timbi telak damanji niñguk, “Anutu kuñgu molom endok dainan manda biañgan eumbi nandina: Mesia wïn Anutulï ni-mulimbi, bi-nimektok een wïn dik wakan ba? Dik Anutulok Niñañ sïnik ba?” ⁶⁴ Eumbi niñguk, “Elañ wakan. Gan nak ñindiñ sanba: gamanda sïndi kanekaliñ

† 26:48: Wïn Juda amatamdi nosi we semñipi simumu ti-semañ. manda ñolok walan wïn ñindiñ nandañ, “Notna, nekta ñolok bilaiñ?”

§ 26:50: Nandi-tale ama diwïndi Grik

win: Amalok Niñañ endi Anutu Gembí Molom endok kii dindimnan pipapi, kunum ginañ nanin mulukua plon piukak.” ✧

Yesuli en Anutulok tuop sinik windiñ eñgukta timbi, ⁶⁵ tapma amalok telak damanjí endi ginañ komba dumberi, kiupin blañganembi eñguk, “Endi Anutu ni-tike-pim yalilak yañ! Ama silanin ñali Anutu ni-suambatak win sindi ip ka nandañ, wala timbi ama noli ama wolok kusei eu indauktok nombo nim tipikamiñ. ⁶⁶ Sindi enda nitek timlok nandañ?” Eumbi tambane niñgiliñ, “Yominla timbi kimkimdok nandamiñ.” ⁶⁷ Windiñ eumbi, ama diwindi timan dai plon manji iwit suambapi, kit ombimbi wikiliñ, timbi diwindi kit pindimdi wipi ⁶⁸ niñgiliñ, “Dik Mesia sinikta, plofet manda embi, win nindi gwitak win ninbi nandina!”

Petloli Yesula ‘Nak en nim nandiñmilet’ eñguk

⁶⁹ Yesu manda plon kimiliniñimbi, Petloli sañ jimba ginañ it pawan pipakuk. Pipalimbi, kena wembe noli endoñ bimbiniñguk, “Dik bo Yesu Galili nanin endok sambat.” ⁷⁰ Gan Petloli ama gitik endok dausinan e-sembimbi niñguk, “Nak dik manda elañ win nim nandiñlet.” ⁷¹ Windiñ embi mlapi, sañ jimbalo yamanan ñaumbi, kena wembe noli kañbi, wi pakiliñ enda ñindiñ enguk, “Ama ñin Yesu Nasalet nanin endok nol no.” ⁷² Eumbi, Petloli nombo e-kimisembimbi eñguk, “Anutulok dainan biañgan elet. Nak ama win en nim nandiñmilet.”

⁷³ Nain nim ombataumbi, wolok ikiliñdi Petloliñ bimbiniñgiliñ, “Biañgan sinik, dik endok sambat. Mañga malapti e-daklelak.” ⁷⁴ Eumbi, Petloli manda kwambañgan embi, ñindiñ enguk, “Biañgan sinik, nak en nim nandiñmilet. Juluñgan eletta, Anutuli kindem nep timbi kolawin.” Endi windiñ eu taleumbi, wolongan puputti kitiniñguk. Kitumbi, ⁷⁵ Yesuli Petlo manda ñin niñguk win nandi-siwikuk, “Puputti gama nim kitiniñimbi, dik nain tipet git no ‘Nak en nim nandiñmilet’ eutañ.” Win nandi-siwipi, pawan pi ñambi, simba gawat wopum timbi kukuk.

27

Yesu Pilatoliñ nañgip ñaumbi, Judasli toa topmbi kimguk

¹ Kwet salaumbi, tapma ama biesi gitik gita Juda amalok ama biesi endi Yesu wili kimbektok e-sambat tim, ² Yesu toali top nañgip ñambi, Pilato win Roma amali Judia distrik ka-dikneuktok nimbi taleñgiliñ endok kiinan kimikiliñ.

³ Judas Yesu bola timniñguk endi ama biesili Yesu manda plon kimipi, wili kimbektok eu taleñgiliñ win yambañguk. Yambimbi, nepek timnguk wala nandum mlataumbi, minem kwandai satnin 30 tapma ama biesi gita ama biesi diwin endi miñgiliñ win epbi, bindambo tambane emepi ñañguk. Ñam tombi ⁴ enguk, “Nak yom timbi, ama yomin nimnat sindok kisinin kimilatta timbi en ip wili kinnepi tañ.” Windiñ eumbi niñgiliñ, “Win nindok nepek nim. Win ditnalok nepek yañ.” ⁵ Windiñ eumbi, Judasli minem kwandai satnin win tapma it sañ jimba ginañ koli piumberi, en walinin pim ñambi, toa topmbi kimguk.

⁶ Timbi tapma ama biesili Judasli minem koli piñguk win gamapi eñgiliñ, “Minem ñin ama wili kimbetak endok wekailok tuan. Tapma ittok minem git yousinetamiñda, endikne manda maklenetamiñ.” ⁷ Wala timbi endi manda e-topmbi, minem wali ama no kwet kambot pa tiliniñguk endok kwet no tuambi, ama mayañgan nasi nindi Jerusalem pap sembinekaliñ endok amasum palektok eu taleñguk. ⁸ Endi kwet win Yesu kimkimlok tuanti tuañgiliñda timbi, amatamdi kwet wolok koi Kwet Wekaiat windiñ kitiniñgiliñ, win ñindiñgit gamañgot pa kitañ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesili windiñ timnguk, win plofet Jelemaiali indauktok eñguk wolok tuop indañguk. Endi Mesialok plon ñindiñ embi youp biñguk patak,

✧ 26:64: Kap 110:1, Danyel 7:13

“Israel amali minem kwandai satnin 30 waliñgot ama win tuanep e-topmumbi, minem waliñgan epbi, kwet kambot tindi amalok kwet no tuañgilañ, win Wopum Anutulí molo manda nanguk wolok tuopkan tiñgilañ.” ✧

Pilatoli Yesu manda plon kimipi, kloñbat plon wili kimbektok eñguk

¹¹ Timbi Yesuli ka-dikñe ama Pilato endok damanan ilimbi, ka-dikñeli ni-nandimbi eñguk, “Juda ama endok Ama Wapmañ dik ñakan ba?” Windiñ eumbi niñguk, “Ip elañ windiñgan.” ¹² Gan tapma ama biesi git Juda ama biesi diwindi manda kusei kusei ni-youkilañ, wolonda Yesuli manda tambon no nim tambanem enguk. ¹³ Timbi Pilatoli ni-nandimbi eñguk, “Manda gitik gep youpi eañ win dik nim nandilañ ba?” ¹⁴ Gan endi man gali kwambiñ dambi, nepek nola manda tambon no nim tambane niñguk. Windiñ tiñgukta, Pilatoli silikñembi, nandi-gitiñgitiñkñe tiñguk.

¹⁵ Kamaikamai gwilat nain tuop ka-dikñeli ñindiñ pa tiñguk: endi amatam kimin wopum nandi-sembi, ama nolok koi kitiñañgilañ en wakan it kwambiñ ginañ nanin pisat-semliñguk. ¹⁶ Nain wolonda ama kolan no koi giñgilat it kwambiñ ginañ kimilim pakuk, koi Balabas. ¹⁷ Windiñda amatam asupti kimin ti-taleumbi, Pilatoli eni-nandimbi eñguk, “Sindi ama ninda nak pisat-samettok eañ, Balabas ba Yesu Mesia ninin enda eañ?” ¹⁸ Kusei ñindiñda endi windiñ eñguk: amatamdi Yesu kagalkta tiñgilañda timbi, ama biesili en ka-gimbit tiñpi tikembi, ka-dikñelok kiinan kimilimbi, kusasi yambi-daklembi, windiñ eñguk.

¹⁹ Timbi endok kusei no ñindiñ: endi ama yambi-dan kena pa tilañguk wolok pipalañilimbi, tamnli manda ñindiñ kimilim endoñ loumbi eñguk, “Dik ama ñin kolan no nim tiñguk win biu palen. Nak tim en ip lat kolan plon kañbi, nandiwam mlatak.” Pilatolok tamnli windiñ eñguk, ²⁰ gan tapma ama biesi ba Juda ama biesi diwin endi amatamda engilañ, “Sindi Pilatola ñindiñ ñinekalñ, ‘Dik Balabas kak bimbi, Yesu wittok eukañ!’” Windiñ embi, eni-giñgineumbi, wolok tuop niñgilañ.

²¹ Timbi ka-dikñeli amatam nombo en-nandimbi eñguk, “Ama tipet endoñnan nanin nin pisalimmettok eañ?” Eumbi, “Balabas” niñgilañ. ²² Eumbi enguk, “Timbi Yesu Mesia ninin enda nittek tiñmetet?” Eumbi, gitikkandi kitimbi niñgilañ, “Kloñbat plon lowin!” ²³ Timbi Pilatoli enguk, “Nitakta? Endi kolan nek tiñguk?” Eumbi, wopungan kitimbi, nain asupgan ñindiñ eñgilañ, “Kloñbat plon lowin! Kloñbat plon lowin!”

²⁴ Windiñ timbimbi, Pilatoli ka-nandiñguk win: en Yesu nepek no tiñmlok tuop nim. Tombon amatamdi gimbit timbi, mik tinepi tiñgilañ. Windiñda Yesulok kimbim win Pilatolok yomin nim indauktok endi ñindiñ tiñguk: endi Juda amalok ep tindiñ no klembi, tukta eumbi, tuk tike bi mumbi, dausinan kii wiliñpi enguk, “Ama endok kimbimlok mlap wali nokok plon nim loukak, win sinlok nepek.” ²⁵ Eumbi, amatam gitik endi manji noñgan kiti koli ñaumbi niñgilañ, “Kim win nindi ba komblinnii nindok plon loukak!” ²⁶ Timbi Pilatoli amatamdok manda kimit-klembi, Balabas pisat-sembi, Yesu waipneliñdok eñguk. Eumbi, windiñ timbi taleumbi, mik amali kloñbat plon witelñiñdok kisinan kimikuk.

Mik amali Yesu ni-lakalakaie ti-ñimbi, kloñbat plon wilañ

²⁷ Timbi ka-dikñelok mik amali Yesu nañgip pimbi, ka-dikñelok ilan ñam nisi kuñgilañnan wandiñ lombi, nosii gitik en gita kimin kokilañ. ²⁸ Tiñpi, Yesu enlok dasindasin kiundipi, mik amalok sauloñ gimin no dasi-mimbi, * ²⁹ toa pisikñat bondnembi, kumbam plon dasi-mimbi, toña no kii dindim kandañ kimilimniñgilañ. Windiñ tiñpi, ña mialelem timbi, ni-lakalakaie ti-ñimbi eñgilañ, “We, Juda amalok ama

✧ **27:9-10:** Sekeraia 11:12-13, Jeremaia 32:6-9 * **27:28:** Ama wapmañ endi bo sauloñ gimin dasiañgilañ, wala timbi mik amali Yesu en ama wapmañ sinik wolok walan julunggan tneliñdok mik amalok sauloñ gimin dasi-miñgilañ.

wapma!”³⁰ Eñipi, iwit endok plon suambapi, toña lom tikembi, waliñgan kumbam plon nombo nombo wikiliñ. ³¹ Nepek kusei kusei wındiñ tiñmi-talembi, mik amalok sauloñ kiundiipi, enloñ dasindasin nombo dasi-mım piumbi, kloñbat plon witnepi nañgıp pi ñañgılıñ.

³² Pi ñañipi, telak plon ama no Sailini nanin koi Simon ña timbi indañgılıñ. Timbi indambi, en ni-giñgıneum Yesulok kloñbat bembımbi ñañgılıñ. Nambi, ³³ kwet no koi Golgata wandiñ ña tomgılıñ. (Kot walan ñındiñ, ‘Kumba Kwandat Kwet’.) ³⁴ Nã tımbi, wain tuk gıta gwasap kimbıñ wakıt ep kiukiulın wın tıke mım na-nandımbi, kunjıtam bıñguk. ³⁵ Timbi kloñbat plon wıli taleumbi, dasindasin tıkenepi satu sañala kopi, dasindasin danbi epgılıñ. ³⁶ Wındiñ timbi, pipapi ka-dıkñe-pakılıñ. ³⁷ Timbi kumbam mindin plon kusei neta wikiliñ wolok manda ñındiñ youp kimıkılıñ, “Nın Yesu, Juda amalok Ama Wapmañji.” ³⁸ Timbi ama piñpiñen tıpet en gıta yakan yandıpi, no tombon no tombon ep mambi ikımık.

³⁹ Timbi ama wandiñ ñañambıt tiñgılıñ endı Yesula kumbanjı dıñguneñipi ni-suambapi ⁴⁰ niñgılıñ, “Nıtekta? Dık tapma it wiapi, nain tıpet gıt no wolok gınañnangan timbi kaitauktok eñguñ wın. Nıtek timbi dıtınalok piñgıpka nım tıke-kımıtañ? Dık Anutulok Nıñañ sınıkta, kloñbat plon nanin pi!”

⁴¹ Timbi tapma ama biesı wakıt endıkñe nandı-tale ama ba Juda ama biesı dıwın endı bo wındiñgot ni-kolakola embi eñgılıñ, ⁴² “Ama dıwısi ikan ep kimıkuk, gan enlok piñgıu tıke-kımılektok tuop nım. En Islael ama nındok ama wapmañ sınıkta, kloñbat plon nanin piwın! Piwımek, endı Mesia bımbındok een ip wakan wın nandı-kılıkti tiñmınetamıñ. ⁴³ Endı Anutulok plon panjañganembi, endok Nıñañ sınık wındiñ elak. Tıkap wındiñda, papa kana: Anutuli tıke-kımılektok nandılak ba nım.”

⁴⁴ Ama piñdası tıpet Yesu gıt yandıpgılıñ endı bo wındiñgot nımbı kolañgımık.

Yesu kımıñguk

⁴⁵ Kwet nain boñgıp timbımbi, kwet tuop kilım indañguk. Inda-palımbi ñakap, 3 kilok tiñguk. ⁴⁶ Wolongan Yesuli wopungan kıtımbi eñguk, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Wın ñındiñ, “Anutuna, Anutuna, nekta nambilañ?” ☆ ⁴⁷ Timbi wandiñ pakılıñ endoñnan nanin dıwındı manda wın nandımbi eñgılıñ, “Endı plofet Elia kıtıñmılak.” ⁴⁸ Wolongan mik ama nolı woñep ñambi, nepek busukñanen walı tuk kındem tiañewık no tıke bımbi, wain tuk kimbıñ gınañ wısimbi, komba bem kusip plon topbi, Yesuli nanalok mıñguk. ⁴⁹ Gan dıwısilı eñgılıñ, “Biukın, Elialı tıke-kımılepi bıutak bek, wın kañmek.” ⁵⁰ Timbi Yesuli nombo wopungan kıtımbi, engan kımıt nandum, woñ poñaumbi kımıñguk.

⁵¹ Wolongan nepek ñındiñ indañguk: tapma ilan sandum masipmasip wopum tiñgılıñ wın boñgıpgan tawam blañganembi, gwat nanin pi lap taleñguk, timbi kwet mınjat mınjat timbımbi, kawat jıñgın dıwın tawa piñgılıñ. ⁵² Timbi sumlok yama pisalımbi, Anutulok gıñgıt damañgan kım-taleñgılıñ asuptı mılapı, ⁵³ sumjı bıñgılıñ. Bımbi, Yesuli kımnan nanin mılalımbi, wolonda endı Anutulok it kwet dındım engano, wın Jelusalem, wandiñ lombi, amatam asuptoñ inda-semgılıñ.

⁵⁴ Mik amalok telak dama gıt amañii Yesu ka-dıkñe-pakılıñ endı mınjamınjat ba nepek kusei kusei indañguk wın kañgılıñ endı kolan mısimbi eñgılıñ, “Biañganak. Nıne Anutulok Nıñañ sınık.”

⁵⁵ Yesuli Galili distrik nanin Jelusalem bıñguknan tam asuptı en gıta yakan bımbi, timbi plata pa ti-ta-kuñgılıñ. Yesu wıli kımıguk sandap wolondañgan endı bo Golgata bı pakılıñ, gan endı mayañgan ipi, dei posnembi kañgılıñ. ⁵⁶ Wın endoñ nanin no koi Malia Makdala nanin. Timbi Malia no, Jekop gıt Josep endok menjet. Tım no wın Sebedilok niñañıit endok menjet.

Yesu k'indik'il'iñ

⁵⁷ Ama m'inemmat no Alimatia nanin endi bo Yesulok gwañgwa no, koi Josep. Maim p'up t'imb'ambi, ⁵⁸ endi Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanda eñguk. Eumbi, Pilatoli nandiñm'ambi, t'ike m'inel'iñdok enguk. Eumbi, wolok tuop m'umbi t'ikeñguk. ⁵⁹ T'ikembi, sandum satnin bamblum n'imnat wali t'im'ipi, ⁶⁰ t'ike ñambi, enlok sum g'inañnan k'im'ikuk. Sum w'in komblin s'nik, kawat g'inañ w'in Josep enlok kulup bimbin. Josepti Yesulok dalandan wolok k'im'ipi, kawat wopum no munjulim bi yama masipm'iñguk. W'indiñ ti-talembi, walinin pi ñañguk. ⁶¹ Josepti dalandan sumnan k'im'iñ'iñ'ambi, Malia Makdala nanin en g'ita Malia no endi sum dat kandañ pipapi ka-tuak'im'ik.

⁶² Kwet salaum Sabat patnandi nain t'imb'ambi, tapma ama biesi git Falisi ama endi yakan Pilatoloñ ñam ⁶³ n'ambi, Yesulok plon ñ'indiñ eñg'il'iñ, "Ama wopum, n'indi ama julunjuluñdok wali gama kaik kuñ'ipi, manda no eñguk w'in nandiña s'witak. Endi ñ'indiñ eñguk, 'Nain t'ipet git no ñaumek, k'imnan nanin m'ilaletat.' ⁶⁴ Wala t'imb' d'ik eumbi, sum w'in ka-d'ikñe-kiliñ e-pal'ambi, nain t'ipet git no w'in taleukak. N'im kañbi, gwañgwañiili ña dalandan kumbu tim t'ike ñambi, amatamda juluña gan ñ'indiñ en'inel'iñ a, 'Yesu en ip k'imnan nanin m'alakuk.' W'indiñ eneliñda, juluña't manda komblin wali Yesuli juluña't manda eñguk w'in maklew'ik." ⁶⁵ Eumbi, Pilatoli nandi-sembi enguk, "K'indem a. S'indi mik ama d'iw'in epmbi, sumnan yanañg'ip ñaum, sum masip kwambiñ danel'iñdok n'itek t'inep nandañ wolok tuop t'inekaliñ." ⁶⁶ W'indiñ eumbi, sumnan ñam, sum masip kwambiñ danel'iñdok kawatti sum dai masipm'iñguk wolok plon nis'lok k'm'isip no k'im'ipi, ka-d'ikñe nel'iñdok mik ama wandiñ yambium pak'iñ.

28*Yesuli k'imnan nanin m'alakuk*

¹ Sabat patnandi nain taleumbi, kena nain kusei k'im'ikim'ilinan kwet salawa salawa t'imb'ambi, Malia Makdala nanin git Malia noli endi Yesulok sum kandepi ñañg'im'ik. ² T'imb' platik s'nik kwet m'ijnam'ijnat wopum s'nik m'ijnal'ambi, wolonda Wopumdok añelo noli kunum g'inañ nanin p'ambi, kawat sum masipm'iñguk w'in manjaneum ñaumbi, kawat wolok plon pipakuk. ³ Endok walan w'in p'sap'sat walalan wandin, t'imb' dasindasin w'in satnin s'nik. ⁴ T'imb' ama sum ka-d'ikñe-pak'iñ endi en kañbi, kolan m's'iñg'il'iñda t'imb' k's'i kes'i blañblañ t'imb'ambi, amal' k'mañ wandin kwelan pi pak'iñ.

⁵ T'imb' añeloli tam t'ipetta enguk, "N'im m's'indem'ik. Nak nandi'let s'iti Yesu kloñbat plon w'ik'iñ en kandepi bam'ik. ⁶ Gan endi ñi n'im patak. Endi damañgan manda sanguk wolok tuop Anutul' t'imb' m'ialalak. Kwel k'ijnangot ñi bi kawit. ⁷ T'imb' s'iti plapkan ñambi, gwañgwañiila ñ'indiñ enb'it, 'Endi k'imnan nanin ikan m'ialalak, man ñ'indiñg'it dama Galili kwelan ñaumbi, s'indi wandiñ ña kanekaliñ.' Manda ip wakan sanlet." ⁸ W'indiñ eumbi, endi m's'iñg'im'ik, gan s'is'is'li wopumdi g'inañjet g'inañ tokñeumbi, platikan sum bimbi, g'iñg'it manda gwañgwañiila endepi woñep ñañg'im'ik. ⁹ Ñañ'iñ'ambi, platik s'nik Yesuli ep t'imb' indam we semumbi, endi endoñ kes'nan ña m'ilelem t'imb', t'ike-kañ'ipi ni-wowoñe t'iñg'im'ik. ¹⁰ T'imb' Yesuli enguk, "N'im m's'indem'ik, ña notnai Galili ñanel'iñdok enb'ambi, wandiñ ñam namb'inekaliñ."

¹¹ Tam t'ipet endi gwañgwañiiloñ ñañ'iñ'ambi, mik ama sum ka-d'ikñeñg'il'iñ endoñnan nanin d'iw'indi it kwelan undane ñambi, nepek g'itik sumnan indañguk wolok kasat w'in tapma ama bies'ila ti-semg'il'iñ. ¹² T'imb' tapma ama bies'li Juda ama bies' d'iw'in en g'ita k'im'in t'imb', ñ'indiñ t'inel'iñdok e-topbi, wolok tuop t'iñg'il'iñ: endi m'inem asupgan mik amala embi ¹³ eng'il'iñ, "S'indi amatamda ñ'indiñ en'inekaliñ, 'N'indi dou-patnambi, gwañgwañiili tim b'ambi, dalandan kumbu t'ikembi ñaliñ.' W'indiñ enekaliñ. ¹⁴ T'ikap

manda wɪn Pilatolok pawan gɪnañ pɪukta, nɪndɪ mek ñam kambɪ, nepek ñɪn tɪ-dɪndɪm enambi, mɪlap no nɪm inda-samekak.” * ¹⁵ Eumbɪ, mik amalɪ mɪnem wopum wɪn ep ñambi, ama biesɪlɪ manda eñgɪlɪñ wolok tuop tɪñgɪlɪñ. Tɪmbɪ manda walɪ Juda amatamdok boñgɪpsɪnan eu sapakñe-tɪke-bɪñguk.

Yesulɪ gwañgwañiiloñ inda-semɪ, kena tɪnelɪñdok enguk

¹⁶ Tɪmbɪ Yesulok gwañgwañi 11 endɪ Galili distrik ñambi, damañgan endɪ molo manda no enguk kwet jañgɪn wolok loñgɪlɪñ. ¹⁷ Loumbɪ, Yesulɪ wandɪñgan inda-semum kañbi mɪlelem tɪñmɪñgɪlɪñ. Gan dɪwɪsɪlɪ “Yesu en kamiñ ba?” embɪ, gɪnañ tɪpet tɪñgɪlɪñ. ¹⁸ Tɪmbɪ Yesulɪ gwañgwañiiloñ ñasiñgan ñambi enguk, “Bep Anutulɪ kunum kwet yambi-dɪkñeuttok gembɪ gɪtɪk wɪn naka nam-taleñguk. ¹⁹ Wala tɪmbɪ sɪndɪ kwet tuop ñambi, amatam gɪtɪk nokok gwañgwanai ep tɪmbɪ indanekalɪñ, wɪn Bep, Niñañ gɪt Dɪndɪm Woñ endok kosɪ plon yatnañ tuk i-semɪ, ²⁰ endɪkñe manda san-daut tɪ-sam-kuñgut wɪn gɪtɪk enɪ-daut tɪ-semumbɪ tañgone-talenekalɪñ. Nandañ: nak nain tuop sɪn gɪta ku-ta-ñawambi, kwettok nain taleukak wolok tuop.”

* **28:14:** Mik ama kena tɪñɪpi douañgɪlɪñ wɪn yandɪpmɪ kɪmyañgɪlɪñ.

Gĩngit manda kɨndem Malekolɨ youkuk Mesialɨ indaɳguk

*Yoanelɨ Mesialok * telak tɨ-dɨndɨm e kena tɨɳguk*

¹ Yesu endɨ Mesia, Yambattok nɨɳaɳ. Gĩngit manda kɨndem endok plon ñɨndɨɳ kusei kɨmɨtak.

² Manda no Yambattɨ Mesiala nɨɳguk wɨn plofet Aisaialɨ ñɨndɨɳ youp biɳguk patak, “Nandɨlaɳ! Nak tɨplaplatna no kɨmɨlam ñambi, dɨkok telak dama tɨmbi, telak tɨ-dɨndɨm e-gamekak.

³ Ama no kwet ama nɨmnatnan ñɨndɨɳ kɨtɨ-kolɨ ñalak, ‘Wopumdok telak tɨ-dɨndɨm tɨ-ñɨmɨt!

Telak kelam tɨ-dɨndɨm tɨ-ñɨmnekaliɳ!’ ”

⁴ Tɨmbi manda wolok tuop ama no miti tuk i-sem-i-sem tɨɳguk, koi Yoane, endɨ kwet ama nɨmnatnan ña-indaɳguk. Indambi, ñɨndɨɳ eu pɨumbi enɨ-ta-kuɳguk, “Sɨndɨ gɨnanjɨ tambanembi, kuɳgu kolan bi-talembe, miti tuk ɨnekalɨɳ. Wolondamek Yambattɨ yomjɨ bi-samekak.” ⁵ Tɨmbi amatam Judia kwelan ba Jelusalem it kwelan pakɨliɳ endɨ gɨtɨkkandɨ isɨ kwesɨ bimbi, Yoaneloɳ ña indambi, yomjɨ e-jamilaumbi, Joldan tuk gɨnaɳ miti tuk i-sem-ta-kuɳguk.

⁶ Yoanelok dasindasin wɨn plofet amalok dasindasinjɨ wandɨɳ, wɨn kamel domdɨ tɨndɨn, tɨmbi endɨ boɳgɨunan bɨt gwɨlaptɨ tem kulɨɳguk. Nanaɳ tuk wɨn gotak gɨt bupit mɨnjɨp tuk koɳgom kli gɨnaɳ nanin na-kulɨɳguk. ⁷ Tɨmbi endɨ ñɨndɨɳ eu pɨumbi, amatam enɨ-ta-kuɳguk, “Ama no nokok siɳgina kandaɳ indaup tɨlak endɨ nak nomɨk nɨm, endɨ ama loloɳ sɨnɨk. Ama pɨmbɨɳen, nak kambak ñandin ñalɨ nepek no tuop nɨm tɨ-ñɨmet. ⁸ Nak tuk sɨlaningot i-sam-ta-kulet, gan endɨ Dɨndɨm Yallɨ i-samekak.”

Yesu en Mesia inda-dakleɳguk

⁹ Yoanelɨ kena kusei kɨmɨliɳɨliɳmbi, Yesulɨ Nasalet it kwet Galili provins gɨnaɳ pakuk. Pakapi, il kusei bimbi, Joldan tuknan ña-tombɨmbi, Yoanelɨ tuk i-ñɨmɨɳguk. ¹⁰ Tuk i-ñɨm-taleumbi, Yesulɨ tuk pawañ loɳɨpi dei loumbi kaɳguk wɨn: kunum pɨsalɨmbi, Dɨndɨm Yallɨ monɨk koi mambaip wandɨɳ walɨ endok plon pɨɳguk. ¹¹ Pɨɳɨliɳmbi, kunum gɨnaɳ nanin manda no ñɨndɨɳ kɨtɨu pɨɳguk, “Dɨk nɨɳana noɳgan sɨnɨk. Nak gambɨ-galk tambɨ, nandɨ-koɳgom tɨ-gamlet.”

¹² Tɨmbi wolondaɳgan Dɨndɨm Yallɨ Yesu kwet sɨlaninnan nɨ-mulɨmbi ñaɳguk.

¹³ Kwet wandɨɳ ama nɨmnat, gaut moyendɨɳgot kuɳgɨliɳ. Yesulɨ wandɨɳ ñambi, tim sandap 40 pakuk. Palɨɳliɳmbi, Sataɳdɨ endoɳ bɨmbi, tue-kaɳbi tɨ-ñɨm-ta-ku wɨt nɨm kaɳbi bim ñaɳguk. Tɨmbi aɳelolɨ bɨmbi, Yesu tɨmbɨ plataɳgɨliɳ.

¹⁴ Yoane it kwambɨɳ gɨnaɳ kɨmɨkɨliɳ wolok siɳgi kandaɳ Yesulɨ Galili kwelan undane-ñambi, Yambattok gɨɳgɨt manda kɨndem eu pɨumbi, ¹⁵ ñɨndɨɳ enɨ-ta-ñaɳguk, “Yambattɨ nain wopum amatamɳii yambɨ-dɨkɳeuktok kɨmɨkuk. Nain wɨn ip indalak, wala tɨmbi sɨndɨ gɨnanjɨ tambanembi, kuɳgu kolan bimbi, gɨɳgɨt manda kɨndem ñɨn nandɨ-kwambɨɳ danekaliɳ!”

Yesulɨ gembɨn Juda amatam daut semguk

Yesulɨ gwaɳgwaɳii tɨpet tɨpet kɨtɨ-semguk

¹⁶ Tɨmbi Yesulɨ Galili tuk gwaɳ baliliɳ ñaɳɨpi, Simon gɨt kwayañ Andlu yambɨɳguk: endɨ tuk gwaɳ gɨnaɳ ipi, pis lik molom molom kop tiaɳe tɨɳgɨmɨk. Pis epep kena wɨn

* 1:: Damaɳgan Yambattɨ Israeɨ amatam ñɨndɨɳ enɨ-kwambɨɳ daɳguk: endɨ ama no amatamɳii ep mektok nɨ-mulekak. Juda amalɨ ama wolok koi Mesia kɨtɨmbi, endok indainda nain mandɨ-ta-kuɳgɨliɳ.

endok m̄nemjet kena wakan. ¹⁷ Yesul̄i yamb̄mbi k̄iti-sem̄bi eñguk, “S̄iti b̄w̄it!” embi enguk, “S̄iti pis epep kena ti-ta-bam̄ik. Kena w̄in bimbi b̄im, nak nep kle-kuumek, nak sep t̄imba pañḡitaumbi, Yambattok amatam epep kena ti-kundekam̄ik.” ¹⁸ Enb̄mbi, platik s̄in̄ik pis ba pisl̄ik bimbi, wolongan kusei k̄im̄ipi, Yesu kle-ñañḡim̄ik.

¹⁹ T̄imbi Yesul̄i kambak j̄lop ñañipi, dakwaya t̄ipet, Sebedilok n̄ñañiit Yakobo ḡit Yoane, yamb̄ñguk: endi n̄osiit ḡita k̄ikeñ plon papi, pis l̄ik wopum̄ji t̄i-d̄ind̄im e kena t̄iñḡim̄ik. ²⁰ Yesul̄i yamb̄mbi, wolongan en kle-kundem̄ktok k̄iti-sem̄umbi, beset Sebedi ḡit kena gwañgwañii k̄ikeñ plon yambimbi, Yesu kle-ñañḡim̄ik.

Yesul̄i yal kolan no kle-kokuk

²¹ T̄imbi Yesul̄i gwañgwañii ḡit Kapaneam it kwelan ña-kuñguk. T̄imbi Sabat patnand̄i nain indaumbi, it kiyau ḡinañ lombi, kusei k̄im̄ipi, amatamda eni-daut t̄i-sem̄bi, nanand̄i emguk. ²² Endi endik̄ne manda nand̄i-tale amal̄i eni-daut t̄i-sem̄mañḡil̄iñ w̄ind̄iñ n̄im t̄iñguk. Endi ama kos̄i ḡiñḡilat nom̄ik manda gemb̄inat s̄in̄ik eñguk, wala t̄imbi amatam mandan nand̄iñḡil̄iñ endi nand̄i-s̄il̄ik̄ne-t̄iñḡil̄iñ.

²³ T̄imbi ama no yal kolannat it kiyau ḡinan pakuk ²⁴ endi Yesula k̄iti-ñ̄imbi eñguk, “Yesu Nasalet nanin, d̄ik nekta n̄ndok kandañ b̄iñ? D̄ik n̄ip t̄imbi kolaneñdok b̄iñ ba? Nak d̄ik nand̄i-gamlet: d̄ik ama d̄ind̄im Yambattoñ nanin.” ²⁵ W̄ind̄iñ eumbi, Yesul̄i yal kolan n̄i-ñomb̄imbi n̄iñguk, “Mañga gal̄imbi, ama ñin kañbimbi poñau!” ²⁶ N̄imb̄imbi, yal koland̄i ama m̄injam̄injat t̄iñipi, kwawa wopum̄gan t̄imbi, amalok ḡinañ nanin ka-m̄is̄im poñañguk. ²⁷ W̄ind̄iñ t̄imb̄imbi, amatam ḡit̄ikt̄i ka-s̄il̄ik̄ne-ñ̄imbi m̄is̄iñipi, n̄is̄iñgan ñ̄ind̄iñ e-nand̄i-t̄iñḡil̄iñ, “Nepek nek ñandin indalak? Nand̄inand̄i ñin ḡit̄ik̄in ba gemb̄inat bien! Endi yal kolan wak̄it manda kwamb̄im enb̄mbi, mandan nand̄imbi tañgoneañ.” ²⁸ T̄imbi Yesulok koi ḡiñḡit platik s̄in̄ik Galili kwet tuop eu satañguk.

Yesul̄i amatam asup ep t̄imbi k̄indem daumbi, Galili kwelan ḡiñḡit manda enguk

²⁹ T̄imbi Yesu ḡit gwañgwañii endi it kiyau bimbi, pawañ p̄i-ñañḡil̄iñ. P̄i-ñambi, wolongan Simon ḡit Andlu endi Yesu, Yakobo ḡit Yoane yanañḡil̄im ñambi, isetnan loñḡil̄iñ. ³⁰ Lo-tomb̄imbi Yesu n̄iñḡil̄iñ, “Simon yapman tam j̄imbat p̄iñḡitu kunduwat s̄in̄ik wal̄i t̄ikeumbi dou-patak.” W̄ind̄iñ n̄imb̄imbi, ³¹ endoñ ñañguk. Ñambi, kii plon t̄ikem t̄imb̄im m̄ilal̄imbi, j̄imbal̄i wolongan taleumbi, nana tuk emguk.

³² T̄imbi maim daut p̄i-sem̄bumbi, patnand̄i nain taleumbi, amatam j̄imbasiat ḡit ama yal kolanj̄iat ḡit̄ik̄ Yesuloñ yous̄iyou-s̄iñgan yanañḡipi b̄iñḡil̄iñ. ³³ T̄imbi Kapaneam nasi ḡit̄ikkand̄i it yamanan k̄im̄in t̄iñḡil̄iñ. ³⁴ T̄imbi Yesul̄i amatam j̄imbat kusei kuseil̄i ep m̄iñguk asupgan ep t̄imbi k̄indem daumbi, yal kolan wak̄it kle-kot-semguk. W̄ind̄iñ t̄imb̄imbi, yal endi en nin w̄in nand̄i-dakle-ñ̄imumbi, manda n̄im eneliñdok e-k̄im̄isip t̄i-semguk.

³⁵ T̄imbi Yesul̄i k̄il̄im mulum ḡinañ m̄ilapi, kwet ama n̄imnatnan p̄i-ñambi, wand̄iñ n̄imolo t̄iñguk. ³⁶ N̄imolo t̄i-pal̄imbi, Simon ḡita nolil̄i m̄ilapi, Yesu lonj̄imbi, lonj̄i-ta-ñakap ³⁷ t̄imb̄i indaumbi n̄iñḡil̄iñ, “Kapaneam amatam ḡit̄ikt̄i gamb̄ine eñipi gep lonj̄añ!” ³⁸ N̄imb̄imbi enguk, “Nand̄ilet. Gan nak ḡiñḡit manda k̄indem ewa p̄iuptok s̄in̄ik indañgut, wala t̄imbi it kwet d̄iw̄in ñasiñgan pakañ wand̄iñ ñana.” ³⁹ W̄ind̄iñ embi, Galili kwet tuop kuñipi, it kiyaus̄i ḡinañ ḡiñḡit manda en̄eni kena t̄iñipi, yal kolan wak̄it ep kle-kot-t̄i-sem-ta-kuñguk.

Yesul̄i ama wanda kwamb̄iñnat no t̄imbi k̄indem dañguk

⁴⁰ T̄imbi ama no wanda kwamb̄iñnat endi Yesuloñ b̄imbi kakukule-eñipi, m̄ilelem t̄i-ñimbi, kumbam d̄iñgunembi n̄iñguk, “T̄ikap d̄ik nep t̄imbi k̄indem daw̄ittok nand̄ilañda, d̄ik tuop.” ⁴¹ Eumbi, Yesul̄i enda blan wopum t̄i-ñimbi, kii kosuap t̄ikeñipi

nĩnguk, “Nak nandi-gamlet, dik nombo kindem da!” ⁴² Nĩmbĩmbi, plastik sĩnk wandan kwambĩn pailĩmbi, kindem daĩnguk.

⁴³⁻⁴⁴ Tĩmbi Yesulĩ ni-kĩmĩsip kwambĩn ti-nĩmbi nĩnguk, “Nandiĩlaĩ. Dik nimbek nola nepek inda-gamĩk wolok kasat joĩgo nĩm enbekaĩ. Nĩm sĩnk. Dik nĩmbi, piĩngĩpka tapma ama daulĩmĩmbi, kindem daĩ wĩn gambi-nandukak. Tĩmbi Moselĩ endĩkĩe manda eĩnguk wolok tuop dik tapma tĩmbĩmbi, amatam gĩtĩkti jĩmbatka talelak wĩn gambi-nandi-nekalĩn.” Yesulĩ manda wĩndĩn embi, dĩndĩmgan ni-mulĩmbi ⁴⁵ nĩnguk. Gan endĩ kusei kĩmĩpi, kundit nek endok plon inda-nĩmĩnguk wolok kasat amatamda ti-sem-ta-kũĩpi eu sataĩnguk. Wĩndĩnda tĩmbi Yesulĩ it kwelan indaĩngan nĩnala nandum mĩlataumbi, kwet ama nĩmĩnatnan nĩa-pakuk. Nĩa-palĩnĩlĩmbi, amatam kwet tuop endoĩ bi-teleĩngĩlĩn.

2

Yesulĩ yom bimbilok gembĩ palmĩlak

¹ Sandap diwĩn taleumbi, Yesulĩ bĩndambo Kapaneam it kwelan nĩa-tomguk. Tĩmbi amatam diwĩndĩ “Endĩ bĩk, ilan patak” eu sataumbi, ² amatam asupgandĩ endoĩ biĩngĩlĩn. Bĩmbi, it gĩnaĩ lo-pilĩ tokĩeumbi, yamanan wakĩt pipap masip mĩmbi, gĩngĩt manda enguk. ³ Gĩngĩt eĩnĩlĩmbi, ama diwĩn nolĩ endoĩ biĩngĩlĩn, endoĩnan nanin ama tĩpet gĩt tĩpet endĩ nosi no kii kesi dalandan taĩgo plon bembĩ biĩngĩlĩn. ⁴ Bĩmbi, Yesulok kuaĩ kuseinan kĩmĩtnelĩndok ama kĩmĩn gĩnaĩ nĩam wĩt nĩm kaĩbi, it pendĩm bat plon loĩngĩlĩn. Lombi, Yesulok kumbamnan kandaĩ pendĩm gĩnaĩ tĩmbi tombĩmbi, ama kii kesi dalandandok taĩgo plon toalĩ topbi, it pendĩm plon nanin kĩmĩlĩm piĩnguk. ⁵ Wĩndĩn tĩmbĩmbi, Yesulĩ nanandi kĩlĩktĩnjĩlok kusei ka-nandi-tombi, ama kii kesi dalandanla nĩmbi eĩnguk, “Notna, yomga bi-gamlet.”

⁶ Tĩmbi endĩkĩe manda nandi-tale ama diwĩn wĩngan pipakĩlĩn endĩ gĩnanjĩ gĩnaĩ nĩndĩn kĩmĩt-nandiĩngĩlĩn, ⁷ “Nekta ama sĩlanin nĩalĩ ‘Yomga bi-gamlet’ embi, Yambat ni-tĩke-pi-yalĩlak? Yom bimbilok gembĩ wĩn Yambattoĩgot palĩmlak.” ⁸ Wĩndĩn kĩmĩt-nandiĩlĩmbi, Yesulĩ wĩ ipkan gĩnaĩlĩ yambi-nandi-daklembi enguk, “Gĩnanjĩlĩ neta wĩndĩn nandi-kunakunaeĩ? ⁹ Tĩkap nak ama nĩala ‘Mĩlapi, ipatka tĩkembĩ nĩau!’ nĩmbambi, kindem dawĩkta, nak ‘Yom bi-gamlet’ nĩt walĩ wĩndĩngot kindem indaĩmek. ¹⁰ Wĩndĩnda kwelan nĩlok yom bimbilok gembĩ wĩn Ama Sĩsĩnktoĩ palmĩlak wĩn daut samettok ¹¹ nak ama kii kesi dalandan nĩala nĩndĩn nĩlet, ‘Mĩlapi, ipatka tĩkembĩ, ikanan nĩau!’ ” ¹² Yesulĩ wĩndĩn nĩmbĩmbi, ama walĩ mĩlapi, wolongan ipal tĩkembĩ, amatam dausĩnangan poĩnĩnguk. Tĩmbi amatam gĩtĩkti ka-gĩtĩp gĩtĩp tĩmbi, Yambat ni-kindem dambi eĩngĩlĩn, “Nepek nĩandin damaĩngan no nĩm kaĩngĩmĩn.”

Yesulok nanandĩnĩ amalok nanandĩnjĩ maklelak

¹³ Tĩmbi Yesulĩ bĩndambo tuk guaĩ balilĩnan pi-nĩnguk. Nĩaumbi, amatam kĩmĩn wopumgandĩ endoĩ bĩmbi enĩ-daut ti-semguk. ¹⁴ Tĩmbi walinin yousĩm nĩnĩpi, Alifaialok nĩnĩn Livailĩ takis epep ilan pipalĩmbi kaĩbi nĩnguk, “Bĩm nep kle-ku!” Nĩmbĩmbi, kenan bimbĩ mĩlapi, kusei kĩmĩpi kle-nĩnguk.

¹⁵ Tĩmbi Livailĩ Yesu ni-tiaĩneum ilnan loumbi, nana towĩnguk. Tĩmbi takis epep ama gĩta ama endĩkĩe manda nĩm kĩmĩt-kle-kĩlĩn eaĩ (ama wandisĩ asupgandĩ Yesu kleĩngĩlĩn) endĩ bo Yesu gĩt gwaĩngwaĩn en gĩta lombi, nana yakan naĩngĩlĩn. ¹⁶ Tĩmbi Falisi ama endok boĩngĩpsĩnan nanin endĩkĩe manda nandi-tale ama diwĩn endĩ Yesu en gĩta pipapi, nana nambĩmbi kaĩbi, nandu mĩlataumbi, gwaĩngwaĩn enbi eĩngĩlĩn, “En neta takis epep ama ba ama endĩkĩe manda nĩm kĩmĩt-kle-kĩlĩn eaĩ en gĩta papi, nana nalak?” ¹⁷ Eumbi, Yesulĩ manda wĩn nandiĩmbi, nĩndĩn enbi eĩnguk, “Kĩndemsi endĩ gwasap amalooĩ sĩlakan nĩm nĩn. Wĩn jĩmbasĩat endĩngot gwasap amalooĩ nĩn.”

Windiñgangot nak ama dindim enda nim biñgut. Nim a. Nak ama yomsiat enitiañepi biñgut.”

Yesulok nanandini sosilok nanandinj maklelak

¹⁸ Timbi nain nola Yoane tuk i-sem-i-sem kena tiñguk endok gwañgwañii git Falisi ama endi sosilok telak kleñipi, nana gitik kimisip tiñgiliñ. Tiñilimbi, ama diwin endi Yesuloñ bimbi ni-kañbi eñgiliñ, “Yoanelok gwañgwañii ba Falisi ama endok gwañgwanjii endi nana kimisip timbimbi, neta dikok gwañgwañgaili windiñ nim tañ?” ¹⁹ Ni-nandumbi, Yesuli enlok ba gwañgwañiilok plon ñindiñ embi enguk, “Tikap ama noli tam timbektok nana sina wopum timbimbi, nolii kiti-semum biñgiliñ endi kindem nana kimisip tneliñ ba? Nim a. Ama wali nolii gita paliñilimbi, nana kimisip kindem nim tneliñ. ²⁰ Gan nain win indaumbi, ama enitiañeñguk en noliilok boñgipsinan nanin yapma tike-ñaumbi, wolondamek noliili nana kimisip tnekalñ.”

²¹ Yesuli windiñ embi, sosiloñ telak git enloñ telak wolo eyout manda tipet embi, ñindiñ enguk, “Nimbek noli dasindasi damanin dikñendikñen plon sandum kusip komblin nim kimit takapbi youlek. Windiñ timbektok, kaik wali damanin tiañeumbi blañganeumbi, ginañ wopungan sinik indauk. ²² Timbi bo wain tul komblin wain gwilap kawai ginañ nim wili gilowik. Windiñ timbektok, tull bendi-wopum dambi, gwilap timbi tawaumbi, tul gita gwilap kolandemik. Wala timbi wain tul komblin win gwilap komblin ginañ wili gilolok.”

Yesulok nanandini Moselok endikñe manda maklelak

²³ Timbi Sabat patnandi nain nola Yesuli plaua kena boñgip dikñe-ñaupi ñaumbi, gwañgwañiili en kle-ñañgiliñ. Ñañipi, kusei kimpipi, plaua minjip met-nañgiliñ. ²⁴ Timbi Falisi amal yambimbi, Yesu nimbi eñgiliñ, “Wi ka! Neta endi kimisip manda maklembi, patnandi nainda kena tañ?” ²⁵⁻²⁶ Eumbi tambane-enguk, “Nain wolonda Abiatali tapma amalok telak damanji paliñilimbi, Devit git amañii nananjila gawat tipalimbi, Devitti nitek tiñguk? Sindi kasat win nim pinat-nandiñgiliñ bek? Devit endi Yambattok it ginañ lombi, plaua Yambatta mimin mepi nañguk. Plaua win tapma amalñgot nanalok, gan Devitti kimisip manda maklembi, plaua nañbi, noliila bo mep emumbi nañgiliñ.”

²⁷ Yesuli windiñ embi enidaklembi eñguk, “Yambatti ama Sabatta timbi nim timbi indañguk. Nim sinik. Endi Sabat patnandi nain win amatam ep timbi pañgitaneliñdok kimitkuk. ²⁸ Wala timbi nak, Ama Sisinikti, amatamdi Sabat patnandi nainda nek nek kindem tindilok ewa talelak.”

3

¹ Timbi Sabat patnandi nain nola Yesuli bindambo it kiyau ginañ loumbi, ama kii dalandan noli wolo pipakuk. ² Palimbi, Yesulok kanjikñii endi Yesu manda plon kimitneliñdok nandiñgiliñ, wala timbi endi Yesu Sabattok sambat kleñipi, ama win kañbiutak, ba kimisip makleñipi, ama win timbi kindem dautak wala katuakiliñ. ³ Windiñ ka-tualiñilimbi, Yesuli ama kii dalandan nitiañembi niñguk, “Milapi indangan it!” Windiñ embi, ⁴ Falisi amala eni-kañbi eñguk, “Sabattok endikñe manda wali nitek elak? Patnandi nainda kindem ba kolan tilok, ama ep timbi kindem dalok ba ep timbi kimitlok?” Yesuli windiñ eni-kaumbi, manda tambon nim tambane-nimbi, silak nambim ñaumbi pakiliñ.

⁵ Timbi Yesulok ginañ di-kokop eneumbi tambane-yambimbi, ginañ kwambindanjila walen kolaumbi, ama wala ñindiñ niñguk, “Kika kosuat!” Eumbi, kii kosuapi, kindem dañguk. ⁶ Timbi Falisi ama endi it kiyau bimbi, pawañ poñambi, wolongan ama wapmañ Elottok sambatñii git kimitin tiñgiliñ. Kimitin timbi, kusei kimpipi, nitek timbi witneñ eñipi, manda e-lonji-tiñgiliñ.

Amatam kimin gitikti Yesu kleñgiliñ

⁷ Yesu git gwañgwañii endi pi-ñambi, Galili tuk guañ baliliñ ñañgiliñ. Ñañilimbi, ama kimin wopungan endi Yesu kleñgiliñ. Endi Galili kwelan naningot nim a. Amatam Judia kwelan ⁸ ba Jerusalem it kwelan, ba Idumaia kwelan ba Joldan tuk tambon kanda, ba Tilo git Saidon it kwet kandañ pakañ, amatam asupgan endi Yesu kundit neknek ti-kuñguk wolok giñgit nandiñgiliñda timbi endoñ biñgiliñ. ⁹⁻¹⁰ Endi amatam asup ep timbi kindem dañgukta, wala timbi ama jimbasiat ba wandanjat endi tike-kaneliñdok kle-gimbupi, tambo kle-kot-tiñgiliñ. Windiñ tiñgiliñda timbi, Yesuli kikeñ plon loup nandimbi, gwañgwañiila enguk, “Nim kañbi, amatamdi nep kamaineliñ, wala timbi kikeñ tipnam no bimbi namandi palen.” ¹¹ Timbi ama yal kolanjat Yesu kañgiliñ endi kesinan milelem timbi diñgunembi, ñindiñ kitiñgiliñ, “Dik Yambattok Niñañ sinik.” ¹² Windiñ kitiñilimbi, Yesuli enlok kusei nim e-dakleneliñdok eni-kimisip kwambiñ ti-semguk.

Yesuli telak netek plon Yambatti giñgitñii yambi-dikñelak wala eni-daut ti-semguk

Yesuli eni-mumulin 12 ep danguk

¹³ Timbi Yesuli kwet kimin nolok lombi, ama epmep nandiñguk wakan eni-tiañeum biñgiliñ. ¹⁴ Bimbi, endoñnan nanin ama 12got epbi, kosi ‘eni-mumulin’ kitiñbi enguk, “Sindi nakita kuneliñdok sep danlet. Danbi sani-mulambi, giñgit mandana e-ta-kunekaliñ. ¹⁵ Timbi yal kolan ep kle-kot-ti-semneliñdok gemb pat-samekak.” ¹⁶ Ama 12 Yesuli ep danguk endok kosi ñindiñ: Simon (koi no Petlo kitiñguk). ¹⁷ Timbi Sebedilok niñañiit Yakobo git Yoane (endok koset komblin Boanelges ep kitiñguk, ninilok manda plon ‘Endi dilimat wandiñ’). ¹⁸ Timbi Andlu, Filip, Batlomio, Mataiyo, Tomas, Yakobo Alifialok niñañ, timbi Tadaio, ba Simon Selot. ¹⁹ Timbi Judas Iskaliot, ama endi Yesu bola ti-ñimguk.

Yesulok sambat bien sinik wi nin?

²⁰ Timbi Yesuli gwañgwañii git ilan ñañguk. Ñaumbi, bindambo amatam asupti endoñ bi kimin tiñgiliñ. Nain tuop windiñ tiñgiliñda timbi, Yesu git gwañgwañii endok nana tuk ep na nain no nim inda-semguk. ²¹ Timbi Yesulok wekal sambat endi giñgit win nandimbi, “Ginañ kamalalak” embi, isi kusei bimbi, tikeneliñdok ñañgiliñ.

²² Ñañilimbi, endikñe manda nandi-tale ama diwin Jerusalem it kwelan pakiliñ endi Yesu pakuknan bimbi ñindiñ eu satañguk, “Belsebul endi Yesulok ginañnan patak”, ba “Yal kolandok yambi-dikñenjiñ gemb mumbi, yal kolan ep kle-kotak.” ²³ Eumbi, Yesuli kiti-semum bimbi enguk, “Kusei nekta Satañdi enlok yalñii ep kle-kolek? ²⁴ Tikap it kwet noli tambipi, nisiñgan mimbi, tambo wit-tinelinda, it kwet wali nim kwambiñ dambi palek. ²⁵ Ba sambat noli tambipi, nisiñgan mimbi, tambo wit-tinelinda, sambat wali nim kwambiñ dambi patneliñ. ²⁶ Windiñgangot Satañdi ikan yalñiila kanjik timbi, ep tambilimda, endi kwambiñ dambi ilektok tuop nim. Endi tale-sin tawik. ²⁷ Timbi Satañ endi ama no gembinat nomik. Ama noli endok it ginañ gembinat lombi, giñgitñii joñgoñgan ep mektok tuop nim. Dama endi ama gembinat win tikembi, toali ap imbi bium palimek, giñgitñii palimlak win kindem ep talewik.”

²⁸ Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Nak biañgan sanlet: amatamdi diwisila ba Yambatta kolan ti-ñimbi yom tañda, yom win gitikkan Yambatti kindem bi-semekak. ²⁹ Gan no endi Dindim Yal ni-kolalakta, endok yomin biñm-biñmlok tuop nim patak, yomin wali papat kwambiñ palimekak.” ³⁰ Endikñe manda nandi-tale amali Yesulok ginañnan yal kolan patak embi, Dindim Yallok kenan windiñ e-kolakola e-ta-kuañgiliñda timbi manda windiñ eñguk.

³¹ Tĩmbi Yesu meñ kwayañii endi tĩmbi, it pawan ipi, Yesu gĩt e-nandi-tĩneliñdok manda kĩmĩlĩm loĩnguk. ³² Loumbi, amatam Yesu kle-gĩmbupi pipakĩliñ wali Yesu nĩmbi eĩngĩliñ, “Meñga nokai pawan bĩ ipi, gambĩnep nandiĩmbi eañ.” ³³ Eumbi tambane-enguk, “Mena notnai wĩ nin?” ³⁴ Wĩndiñ embi, amatam kle-gĩmbup pipakĩliñ yambiñipi enguk, “Kawit! Nokok mena, notnai ñĩ pakañ. ³⁵ No endi Yambattok man taĩngonelakta, wali wakan nokok mena notnai sĩnik.”

4

Yambattok mandali telak nĩtek plon pĩndi dam ñalak

¹ Tĩmbi Yesuli tuk guañ baliliñ ña-papi, bĩndambo kusei kĩmĩpi, amatam eni-daut ti-semguk. Nain wolonda amatam endoñ bĩ kĩmĩn tĩngĩliñ wĩn wopumgan sĩnik, wala tĩmbi Yesuli kĩkeñ nolok plon lo pipalĩmbi, kambak munjulĩm ñaña eĩnguk. Tĩmbi amatam kĩmĩn gĩtĩkti tuk bambalnan pipakĩliñ.

² Tĩmbi Yesuli nepek asuptok plon eyout manda embi, eni-daut ti-semguk. Tĩñipi enguk, ³ “Nandiwit! Ama noli nana mĩnjĩp kokota kena gĩnañ ñaĩnguk. ⁴ Ñambi, mĩnjĩp kot-ti-kot-ti-ñañĩlĩmbi, dĩwĩn telak plon pĩmbi, monĩkti bĩmbi, yout-na-taleĩngĩliñ. ⁵ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩndi kwet lakatgot kawatti salaiĩnguknan pĩngĩliñ. Wolok kwet lakat pakukta, mĩnjĩpti platikan tawa-lambiĩngĩliñ, ⁶ gan endi kakai plongot pakukta, maimdi lambi ep dũmbi yañetambi kĩm-taleĩngĩliñ. ⁷ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩndi koselek mĩnjĩp boĩngĩpsĩnan pĩngĩliñ endi yakayakan tawa-lambumbi, koselekti gembĩnjĩat lambi ep tapli-taleumbi, bien nĩm laliĩngĩliñ. ⁸ Tĩm mĩnjĩp dĩwĩndi kwet galk plon pĩngĩliñ endi tawa-lambiĩmbi, bien kĩndem sĩnik laliĩngĩliñ. Kwandai dĩwĩndoñ bien lakat, dĩwĩndoñ kambak asup, dĩwĩndoñ asup sĩnik wĩndiñ laliĩngĩliñ.”

⁹ Yesuli eyout manda wĩndiñ embi yousĩmbi enguk, “No en pawañnat endi mandana nandiĩmbi tĩke-kĩliñ eukak.”

¹⁰ Tĩmbi amatam kĩmĩn gĩtik endi ña-taleumbi, Yesu, gwaĩngwañii 12 gĩta nosii dĩwĩn nĩsĩngan pakĩliñ. Papi, eyout manda gĩtik eĩnguk wolok kusasĩla nĩ-kaumbi ¹¹ ñĩndiñ enguk, “Telak nĩtek plon Yambatti amatamĩii yambi-dĩkñelak wĩn damaĩngan pat-semĩn pakuk, gan nak man sĩnda wakan sanba dakleumbi, kĩsĩ plon kĩmĩt-talelet. Gan amatamdi nokok gĩngĩt nĩm inda-taleañ enda wakan nak nandiĩnandi gĩtik wĩn eyout mandaliĩngot eni-daut ti-semlet. ¹² Wĩndiñ tĩmbambi, endi deimbi kañ, gan nĩm ka-dakleañ, ba pawanji kĩmĩpi nandañ, gan nĩm nandi-dakleañ. Endi ka-nandi-dakleneliñda, gĩnanji tambaneumbi, Yambatti yomji kĩndem bi-semek.”

¹³ Tĩmbi Yesuli yousĩmbi eni-kañbi eĩnguk, “Eyout manda sanit wolok kusei nĩm nandi-dakleañ ba? Wĩndiñda eyout manda gĩtik nĩtek nandi-taleneliñ? ¹⁴ Nandañ! Ama nana mĩnjĩp kotak endi Yambattok manda e-koli pĩlak. ¹⁵ Mĩnjĩp telak plon pĩlak wolok walan ñĩndiñ: manda wĩn nandumbi, gĩnanji gĩnañ pĩmbi, Satañdi platikan bĩ manda yapma tĩke-semalak. ¹⁶ Ba mĩnjĩp kwet kawatgot plon pĩlak: endi manda wĩn nandiĩmbi nandi-koĩngom tĩmbi nandi-dasiañ. ¹⁷ Gan manda wĩn gĩnanji gĩnañ kakai nĩm tĩlakta, nain dumangangot tĩke-kuañ. Gĩngĩt mandala tĩmbi mĩlap ba kanjik endok plon indaumbi, endi platikan sĩnik pipĩmbi biañ. ¹⁸ Ba mĩnjĩp koselek mĩnjĩp boĩngĩpsĩnan pĩlak: ama dĩwĩn manda wĩn nandi-taleañ, ¹⁹ gan kwelalok mĩlap, ba mĩnem kwĩlĩkwĩlĩ wolok nandi-koĩngom juluĩngan, ba nepek kusei kusei dĩwĩsĩ wolok galkti gĩnanji tokñeumbi, manda nandiĩmbi, platik kamalaumbi, bien nĩm indalak. ²⁰ Ba mĩnjĩp kwet galk plon pĩlak wolok walan wĩn ñĩndiñ: ama endi wakan manda nandiĩm kasĩlembi tĩke-kuañda, bien ep tĩndĩnji plon inda-ta-ñalak: dĩwĩndi lakat, dĩwĩndi kambak asup, dĩwĩndi asup sĩnik laliañ.”

Yambattok mandali telak nĩtek plon bien indalak

²¹ Tĩmbi Yesulĩ Yambattok mandala ñĩndĩñ enbi eñguk, “Ama noli sipala it gĩnañ tĩke-lombi, kambotti tapliwĩk ba pipat doundou kapmainan kĩmĩlek ba? Nĩm a! Endĩ it gĩnañ tĩke-lombi, indangan kĩmĩlĩmbi kolĩ salewĩk. ²² Wolok tuopgan manda gĩtik pat-sembeĩn patak wĩn eu inda-daklelok. Tĩmbi nepek gĩtik wĩt-tapliñgĩlĩñ patak wĩn tĩmbi inda-daklelok. ²³ No en pawañnat endĩ mandana ñĩn nandĩmbi tĩke-kĩliñ eukak.”

²⁴ Yesulĩ wĩndĩñ embi enguk, “Pawanjĩlĩ manda nĩtek nandañ wĩn nandĩmbi tĩke-kĩliñ enekalĩñ. Manda nĩtek nandĩmbi tañgoneañda, Yambattĩ wolok tuopgan nanandĩ sambi, nombo yousĩmbi sami-sĩnĩk taukak. ²⁵ Neta, no endĩ nanandĩ Yambattĩ miñguk wĩn tĩke-kulakta, endok nanandĩn wĩn tĩmbĩm wopum daukak. Gan no endĩ nanandĩ wĩn nandĩ-kĩmnembi nĩm tĩke-kulakta, nanandĩn palĩmlak wĩn apma tĩke-ñĩmĩmbi, sĩlak palekak.”

Yambattĩ telak nĩtek plon gĩñgĩtĩii yambi-dĩkĩneumbi inda-sata-tañ

²⁶ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Yambattĩ enlok gĩñgĩtĩii telak nĩtek plon yambi-dĩkĩneumbi inda-sata-tañ, nak wolok plon eyout manda no ñĩndĩñ sanba nandĩwĩt: ama noli kena gĩnañ nana mĩnjĩp kot-tĩ-kot-tĩ-tĩlak. ²⁷ Kot-talembi, ilan ñambi, tim sandap dou-mĩlat-ta-kuumbi, mĩnjĩp walĩ bendĩ-wopum dambi, mĩndĩñ lambĩlak. Gan telak nĩtek plon lambĩlak wĩn en nĩm nandĩlak. ²⁸ Kwet en kena tĩmbĩmbi, bien indalak. Dama mĩndĩñ lambĩ-indaumbi, sap kĩmĩlĩmbi, siñgi kandañ bien indalak. ²⁹ Bien gĩlĩta-taleumbi, epep nain indaumbi, ama walĩ bien ep mĩlak.”

³⁰ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Yambattĩ telak nĩtek plon enlok gĩñgĩtĩii tĩpet sĩnĩk wĩngan yambi-dĩkĩneumbi inda-sata-tañ? Kusei wolok plon nĩndĩ eyout manda nek enambi dakleutak? ³¹ Yambattok kĩkesĩpmĩn wolok bendĩmbendĩn wĩn wambiñ mĩnjĩp nomĩk. Mĩnjĩp wĩn tipnam sĩnĩk, mĩnjĩp dĩwĩn kena gĩnañ kokañ wĩn wolok tuop nĩm. ³² Kwet plon kotnambi, lambĩ bendĩ-wopum dambi, yaya dĩwĩn gĩtik wĩn yapma klelak. Kii gayam wopumgan tĩmbĩmbi, monĩkti kĩndem wolok plon isi tĩmbi, pĩtiñ patnelĩñ.”

³³ Yesulĩ manda en-ta-kumbi, eyout manda wandiñ asupgan eñguk; wĩn amatam nandĩnandĩnjĩlok tuop enbi, ³⁴ kwapmeñgan eyout mandalĩñgot enĩlĩnguk. Gan eyout manda wolok bien gwañgwañii nĩsĩñgan palĩmek e-dakle-tĩ-semliñguk.

Yesulĩ gembĩn gwañgwañiila daut semguk

Yesulĩ sasale gĩt tuk enbĩmbi, kĩlp eñgĩmĩk

³⁵⁻³⁶ Sandap wolonda kwet kĩlĩm eumbi, Yesulĩ kĩkeñ plon pipapi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Nĩndĩ tuk guañ dĩkĩnembi, dat kandañ ñana.” Eumbi, gwañgwañiilĩ ama kĩmĩn gĩtik yambimbĩ, kĩkeñ plon lombi, Yesu joñgo nañgĩpi, tuk tambon kandañ ñañgĩlĩñ. Tĩmbi ama dĩwĩndĩ kĩkeñjĩ tĩkembĩ, ep klembi ñañgĩlĩñ. ³⁷ Ñañlĩmbi, sasale wopumgandĩ kusei kĩmĩpi, tuk pendĩlĩm mĩlapi, kĩkeñjĩ gĩnañ pĩumbi tokĩeup tĩñguk. ³⁸ Gan Yesulĩ joñgo wĩñgan kĩkeñ temĩk siñgi kandañ kumba gamba kĩmĩpi dou-pakuk. Tĩmbi gwañgwañiilĩ tĩmbi sili-kĩnembi nĩñgĩlĩñ, “Nĩnĩndaut. Tuk guañ gĩnañ pĩnepi tamĩñ. Wĩn nĩm nandĩ-nĩmlañ ba?” ³⁹ Nĩmbĩmbi mĩlapi, sasale nĩ-ñombĩmbi, tuk guañda nĩñguk, “Gitak! Busukĩane!” Eumbi, sasalelĩ kĩlp eumbi, tukĩ busukĩembi pakuk.

⁴⁰ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañiila enguk, “Neta gembĩnjĩ pĩlak? Nĩtekta tĩmbi, nakĩta kuañ, gan gama nĩm nandĩ-kĩlĩk tĩ-namañ?” ⁴¹ Eumbi, dambe taletalet tĩmbi, nĩsĩñgan e-nandĩ-tĩmbi eñgĩlĩñ, “En ama nĩtnein, ñala sasale gĩt tuk guañdĩ man tañgoneamĩk?”

5

Yesulĩ eumbi, yal kolan asup endĩ bĩt gĩnanjĩ gĩnañ pĩñgĩlĩñ

¹ Tĩmbi Yesu gĩta gwañgwañii endĩ tuk guañ dĩaĩmbi, tambon kandañ, Gelasa amatamdok kwelan, ña-tomgĩliñ. ² Tombi, Yesulĩ kĩaĩmbi bimbi, kwambiñ loumbi, ama no yal kolannat amasunnan pakuk endĩ yambiambi Yesuloñ bĩnguk. ³⁻⁴ Ama wĩn toa kwambiñ ba aindĩ kii kesi nain nain im-mañgĩliñ, gan ama nolĩ endok gembĩn tĩke-pĩuktok tuop nĩm. Endĩ toa pat-tĩmbi dĩaĩmbi, ain wĩp mĩndĩ-palĩmbi pa glolĩnguk. Tĩmbi endĩ sañan daumbi, kii kesi toa ba aindĩ nombo immelĩndok tuop nĩm kaañgĩliñda kak biumbi, sunnan dou-mĩlat-pat-tĩliñguk. ⁵ Tim sandap tuop endĩ sunnan ba kwet jañgĩn plon papi, kwawa wopum tĩmbi, kawattĩ siñgin gwĩlap wĩpi dombĩmbi pa kulĩnguk.

⁶⁻⁸ Ama endĩ wakan mayañgan ipi, Yesu kañbi, endoñ woñep bĩmbi nĩnguk, “Yal kolan, dĩaĩ ama gĩnañ nanĩn poñau!” Nĩmbi nĩ-gĩngĩneumbi, bĩ-tombi, kesinan mĩlelem tĩ-ñĩmbi, kwambiñgan kitĩmbi nĩnguk, “Yesu, Yambat Loloñ Sĩnĩk endok Nĩñañ, dĩaĩ nek tĩ-namepi bĩlañ? Nak Yambattok koi plon ganlet: dĩaĩ kena gĩm nĩm namekañ.” ⁹ Nĩmbĩmbi, Yesulĩ “Koka nin?” nĩ-nandumbi tambane-nĩnguk, “Kotna Kĩmĩn Gĩtik. Nĩndĩ asupgandĩ kuamiñ, ñala.” ¹⁰ Endĩ wĩndĩñ embi gĩngĩnembĩ nĩnguk, “Nĩndĩ kwet ñĩn bineñdok nĩm nĩnĩ-mulekañ.” ¹¹ Tĩmbi kamañgan bĩt asup kĩmĩn wopumgandĩ kloñnan kumbi, kwet mina-pakĩliñ. ¹² Wĩndĩñda yal kolan endĩ Yesulĩ nandĩ-semumbi, bĩt gĩnanjĩ gĩnañ pĩnelĩndok nĩ-nandĩngĩliñ. ¹³ Nĩ-nandumbi nandĩ-semum ama gĩnañ nanĩn lambi poñambi, bĩt gĩnanjĩ gĩnañ pĩngĩliñ. Pĩmbi, bĩttĩ kloñnan woñep pĩmbi, kwet bambalnan jĩlopi, tuk guañ gĩnañ pĩngĩliñ. Bĩt lakat nĩm, 2000 netepepek gĩtik endĩ pĩmbi, tuk nam kĩm-taleñgĩliñ.

¹⁴ Tĩmbi bĩt kaulĩ-dĩaĩ ama endĩ pĩmbi woñep ñambi, ama it kwelan ba kenanjĩ gĩnañ pakĩliñ tuop kasat tĩ-semgĩliñ. Tĩ-semumbi, endĩ nepek nek indaĩnguk wĩn kanelĩndok bĩngĩliñ. ¹⁵ Bĩmbi, Yesuloñ tombi, ama kañbi ka-nandĩngĩliñ wĩn: ama yal kolan kĩmĩn gĩtiknat kuñguk endĩ gĩnañ nanandĩn tombĩmbi, dasindasi kĩmĩpi, busukñanengan pipakuk. Amatamdĩ dau gĩtikĩn wĩ kañbi mĩsiñgĩliñ. ¹⁶ Nepek ka-nandĩ-tĩngĩliñ endĩ ama yal kolannat kuñguktok plon ba bĩttok kandañ nepek indaĩnguk wolok kasat tĩ-semgĩliñ. ¹⁷ Kasat wĩn nandĩ-talembi, wĩnasĩli wolongan Yesulĩ kwesi wĩn bim ñawĩktok nĩ-nandĩ-tĩmbĩmbi nandĩ-semguk.

¹⁸ Tĩmbi Yesulĩ kĩaĩmbi plon loñĩlimbi, ama yal kolan kle-kolĩnguk endĩ kle-ñawĩktok nĩ-nandĩ-tĩnguk. ¹⁹ Gan Yesulĩ nĩm embi nĩnguk, “Dĩaĩ ika kwekanan ñambi, nokai gĩta kuñĩpi, Wopumdĩ telak nĩtek plon blan tĩ-gambi nandĩ-gambi, nepek wopum tĩ-kĩndem da-gam-talek wolok kasat tĩ-semekañ.” ²⁰ Eumbi, ama walĩ it kwet 10 wolok kandañ ñambi, kusei kĩmĩpi, Yesulĩ nepek tĩ-ñĩnguk wolok kasat tĩ-sem-kuumbi, amatam gĩtikĩ nandĩmbi nandĩ-gĩtĩp gĩtĩp tĩngĩliñ.

Yesulĩ wembe sembĩsembĩn gĩt tam jĩmbalat ep tĩmbi kĩndem dañgĩmĩk

²¹ Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ kĩaĩmbi plon lombi, bĩndambo tuk guañ dĩaĩmbi, tambon kandañ ña-tomguk. Tombi, tuk balilĩnnan palĩñĩlimbi, amatam asupgandĩ endoñ bĩmbi, kĩmĩn tĩngĩliñ. ²² Tĩñĩlimbi, it kiyau kaulĩ-dĩaĩ ama no koi Jailus endĩ bĩmbi Yesu kañbi, kesinan mĩlelem tĩmbi ²³ dĩaĩngunembĩ nĩ-kukulembi eĩnguk, “Wembana tipmĩnam endĩ sembupĩ tĩlak. Ñala dĩaĩ kĩndem bĩmbi, kĩkali endok plon kĩmĩlimbi, kĩndem dambi palen.” ²⁴ Nĩmbi nandĩmbi, en gĩta ñaĩnguk.

Ñañĩlimbi, amatam kĩmĩn wopum endĩ kle-gĩmbupĩ, tambo kle-kot-tĩñĩpi ñaĩngĩliñ. ²⁵ Endok boñgĩpsĩnan tam no ñaĩnguk, endĩ tamdok jĩmbat tĩ-ta-kuumbi, gwĩlat 12 tĩnguk. ²⁶ Tĩmbi gwasap ama asuptĩ gwasap kusei kusei mĩmbi walĩ mĩlap yousĩ mĩmbi, siñgi gawat wopum sĩnĩk nandĩmbi kuñguk. Tĩmbi kena tĩngĩliñ wolok tuan mĩnem kwĩlikwĩli palĩnguk gĩtik wĩn em-taleñguk, gan jĩmbalĩ nĩm pañgĩtaĩnguk. ²⁷⁻²⁸ Tam endĩ wakan Yesulok gĩngĩt nandĩliñgukta tĩmbi ñĩndĩñ kĩmĩt-nandĩ-tĩnguk, “Nak dasindasingot tĩke-kautetta, gumañ kĩndem dautet.” Wĩndĩñ nandĩmbi, amatam

kim'in g'it'ik ñañg'il'iñ boñg'ipsinan Yesulok siñgi kandañ ñambi, dasindasin t'ike-kañguk. ²⁹ T'ike-kaumbi, wolongan wekaili kala daumbi, p'iñg'u pañg'ita-taleumbi nandiñguk.

³⁰ T'imbi Yesulok gemb'in noli tiañeum nandi'mbi, wolongan tambanembi eni-nandi'mbi eñguk, "Nindi dasindasina t'ike-kalak?" ³¹ Eñ'il'imbi, gwañgwañiil'i n'iñg'il'iñ, "Kalañ: amatam kim'in g'it'ikt'i gep kle-g'imbupi tambo kle-kot-tañ. Neta 'Nindi neplak?' elañ?" ³² Gan Yesuli 'Nindi sin'ik nep m'ik?' w'in ka-daklew'iktok yambi-ta-ñañguk. ³³ W'indiñ t'imbi'mbi, tam endi p'iñg'u plon kundit indañguk wala nandi-m'isimbi, blañblañ t'iñ'ipi Yesuloñ biñguk. B'imbi, kuañ domb'innan m'ilelem t'i-ñ'imbi, enlok kusei eu tawaumbi niñguk. ³⁴ N'imbi'mbi, Yesuli niñguk, "Wembe, nanandi kwamb'indañgala k'ndem dalañ. M'lapka taleumbi, waleña k'ndem daumbi, ña k'ndemgot kuukañ."

³⁵ Yesuli tam manda w'indiñ ni-paliñ'il'imbi, it kiyau kauli-d'ikñelok ilnan nanin ama diw'in manda t'ike-b'imbi, nosi kañbi n'iñg'il'iñ, "Wembaña ip semb'lak. Ñala endaut amali silakan nektok ikanan kesit gawat ñautak?" ³⁶ Gan Yesuli manda w'in nandi-kimnembi, kauli-d'ikñela niñguk, "Nim m'is'iw'iñ, silak nandi-kilik ti-nami-ta-ñaukañ!" ³⁷ W'indiñ embi, amatam g'ita gwañgwañiil'i diw'in en nim kleneliñdok eni-kim'isip ti-sembi, Petlo, Yakobo g'ita kwayañ Yoane endiñgot yanañg'ipi ñañguk. ³⁸ Ñambi, kauli-d'ikñelok ilan tombi, amatam kim'in g'iñg'il'i ba mano kul'im t'imbi kut-pal'imbi yambiñguk. ³⁹ Yambi-nandi'mbi, it g'inañ lombi enguk, "Sindi nekta g'iñg'il'i wopum t'imbi kut-pakañ? Wembe ñ'in nim semb'ik, endi silak dou patak." ⁴⁰ W'indiñ eu nandi'mbi, kolan ka-kwalepg'il'iñ.

Gan Yesuli amatam g'it'ik ep kleum pawan p'umbi, wembe meñ beu g'ita gwañgwañiil'i t'ipet g'it no w'in yanañg'ipi, wembe pakuknan loñguk. ⁴¹ Lombi, wembe kii t'ikembi, nisilok manda plon "Talita kumi" niñguk, w'in ñ'indiñ, 'Wembe tip, m'lat ganlet.' ⁴² Eumbi, wolongan wembe wali m'lap'i, ñañambit t'iñguk. (Wembe wolok gw'ilali 12.) T'imbi amatam wolok pak'il'iñ endi nepek w'in ka-s'il'ikñembi, nanandi'nji nim nandi-dakleñg'il'iñ. ⁴³ T'imbi Yesuli kasat ama diw'inda nim enneliñdok kim'isip kwamb'iñ ti-sembi, wembe w'in nana m'umbi nambektok enguk.

6

Nasalet nasili Yesulok gemb'inla nandum tlal t'iñguk

¹ T'imbi Yesuli kwet walinin ñambi, gwañgwañiil'i g'ita il kuseinan ñam pakuk. ² Pakap, Sabat patnandi nain indaumbi, it kiyau g'inañ lombi, kusei k'im'ipi, amatam eni-daut ti-semumbi nandiñg'il'iñ. T'imbi asupti nandi-g'it'ip g'it'ip t'imbi eñg'il'iñ, "Ama silanin ñali manda g'it'ik ñ'in denanin inda-ñ'im'iñguk? Nanandi wopuwopum ñ'in inda-ñ'im'iñguk w'in netepei sin'ik? Ba kundit t'ind'in walan w'in engano sin'ik! ³ Endi it t'indi ama silanin w'in! Malialok n'iñañ, ba Yakobo, Jose, Juda g'ita Simon, endok dasi. T'imbi wiwii endi n'in g'ita kuañ." W'indiñ embi nandi-ñ'imum p'i-sin'ik tañguk. ⁴ T'imbi Yesuli enguk, "It kwet diw'in endi plofet ama nola nandum loloñ t'lak, gan ilnan nasi ba nolii ba wekal kusipñii endi ka-m'isi-ti-ñ'imañ."

⁵ W'indiñ t'iñg'il'iñda t'imbi, kundit engano t'imbepi nandum m'lataumbi, silak ama j'imbosat t'ipet sin'ik kiili ep kaumbi, k'ndem dañg'il'iñ. ⁶ T'iñ'ipi nandiñguk, "Nekta sin'ik t'imbi, kenanala nandum tlal t'lak?" W'indiñ nandiñ'ipi, eni-daut ti-semektok it kwet kle-g'imbut-ñañguk.

Yesuli endok kusei gwañgwañiila daut semguk

Yesuli gwañgwañiil'i 12 kenala eni-mupi, endi'kñe ti-semguk

⁷ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii 12 enĩ-tiañeum bĩumbi, kena tĩnelĩñdok ama tĩpet tĩpet enĩ-mupi, yal kolan ep kle-semnelĩñdok gembĩ emguk. ⁸ Tĩmbi enguk, “Sĩndĩ ñanepi, nepek no nĩm tĩke-ñanekalĩñ, toñanjĩñgot. Nana ba lĩk wĩn nĩm tĩke-ñanekalĩñ, ba mĩnem kwandai gĩmĩn no dasindasinjĩ gĩnañ nĩm dasinekalĩñ. ⁹ Kesĩsĩlok gwĩlap wĩnda tĩkenekalĩñ, dasindasi tĩpet wĩ nĩm, noñgangot dasinekalĩñ.” ¹⁰ Wĩndĩñ embi enguk, “It kwet nolok tombĩmbi, ama nolĩ sanĩ-tiañeumbi, endok il gĩnañ londekamĩk, it kwet wolok patekamĩk tuop endok ilnangot dou-mĩlat-tĩ-patekamĩk. ¹¹ Tĩkap it kwet nolok tombĩmbi, wĩnasĩli not nĩm tĩ-sambi, mandanjĩ nĩm nandĩnekalĩñda, yambimbĩ ñanekalĩñ. Ñanepi, kesĩsĩ plon kwĩliñ sapak wĩt-sapleum pĩukak. Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, kundit kolan tĩñgĩliñ wĩn ka-nandĩ-tomnekalĩñ.”

¹² Yesulĩ wĩndĩñ eumbi, gwañgwañiilĩ ñambi, amatam gĩnanjĩ tambaneneleñdok gĩngĩt manda engĩliñ. ¹³ Tĩñĩpi, yal kolan asup ep kle-kot-semgĩliñ, ba jĩmbasat asup gwasap tullĩ saple-sembe, ep tĩmbi kĩndem dañgĩliñ.

Elottĩ Yesulok gembĩn nandĩ-tomguk

¹⁴ Tĩmbi Yesulok koi gĩngĩt pĩndĩ dañgukta tĩmbi, ama wapmañ Elot endĩ bo wĩn nandĩnguk. Ama dĩwĩsĩli Yesula ñĩndĩñ eañgĩliñ, “Yoane, tuk i-sem-i-sem ama en wakan bĩndambo kĩmnan nanin mĩlakuk, wala tĩmbi endĩ kena gembĩnat tĩmbi kulak.” ¹⁵ Ba dĩwĩndĩ Yesula “En Elia” eañgĩliñ, ba dĩwĩndĩ “Endĩ plofet ama no, plofet ama damanin wandĩñ nomĩk” eañgĩliñ. ¹⁶ Wĩndĩñ eumbi, Elottĩ wĩn nandĩmbi pa eñguk, “Yoane, ama wĩn damañgan natna ewa bim dombum kĩmguk, en wakan mĩlapi kulak.”

¹⁷⁻¹⁸ Elot endĩ kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ eñguk: endĩ bo enlok kwayañ Filip endok tamĩn koi Elodia apma tĩkeumbi, Yoanelĩ gĩngĩt wĩn nandĩmbi nĩnguk, “Dĩk kwayañgalok tam matĩke-patañ wĩn kĩmĩsip manda maklelañ.” Endĩ wĩndĩñ nĩliñgukta, Elottĩ bo tamĩn nandĩ-ñĩmbi, kena gwañgwañii enĩ-mulĩmbi ñambi, Yoane tĩkembĩ, it kwambĩñ gĩnañ im kĩmĩliĩmbi pakuk.

¹⁹ Tĩmbi Elodialĩ Yoanela gĩmbĩt gĩnan gĩnañ tĩke-papi, wĩlektok nandĩnguk. Gan endĩ tuop nĩm, ²⁰ neta Elottĩ Yoane tĩke-kamaiñguk. Endĩ Yoanela nandum ama dĩndĩm sĩnik, Yambattok kena tĩndĩlok ama no tĩmbĩmbi, enda ka-mĩsĩmĩsĩ e-tĩ-ñĩmguk. Tĩmbi endĩ Yoane nĩ-tiañembĩ, mandan nandĩliñguk. Nandĩñĩpi, “Nĩtek tĩmbet?” embi, gĩnañ tĩpet tĩmbi nandĩ-bendĩ-tĩliñguk. Gan endĩ Yoanelok mandan nandĩ-koñgom tĩliñguk.

²¹ Tĩmbi Yoane wĩli kĩmbektok telak no Elodiala ñĩndĩñ inda-ñĩmĩnguk. Elottĩ indaingan nain indaumbi, amañii loloñ ba ama sañanjĩlok telak dama ba Galili kwettok ama biesĩ ep kĩmĩn tĩ-talembi, nana sina wopum tĩ-semguk. Tĩmbi endĩ kĩmĩn tĩmbi nana na-palĩmbi, ²² Elodia enlok wemban endĩ amalooñ ña tombi, dausĩnan kap tiñguk. Kap tiumbi, Elot gĩt yokñii endĩ kañbi nandĩ-kĩndem dañgĩliñ. Tĩmbi Elottĩ wembe sim nĩnguk, “Dĩk nepek wala ba wala eumbi gametet.” ²³ Embi e-kwambĩñ dambi nĩnguk, “Nepek wala ba wala eumbi, kĩndem gametet. Nak kwet ñĩn ka-dĩkñelet wala bo eumbi, kĩndem tambĩpi, tambon gametet.”

²⁴ Wĩndĩñ eumbi, wembeli meñloñ ñambi nĩ-nandĩmbi nĩnguk, “Nak nektok sĩnik eutet?” Eumbi, meñli nĩnguk, “Yoane miti tuk i-sem-i-sem tĩnguk endok kumbamla e!” ²⁵ Eumbi, wolongan platik sĩnik ñambi, Elottoñ tombi nĩnguk, “Dĩk ñĩndĩñgĩtañgan Yoanelok kumbam jawañ plon kĩmĩpi namĩñ!” ²⁶ Eumbi, Elottĩ nandum kola-sĩnik tañguk. Gan endĩ yokñiilok dausĩnan manda e-kwambĩñ da-ñĩmĩngukta tĩmbi, mandan wĩn pi-pĩwĩktok tuop nĩm nandĩnguk. ²⁷ Nĩm nandĩ-ñĩmlok, gan joñgo nandĩ-ñĩmbi, wolongan enlok kamaikamai ama no Yoanelok kumbam tĩke-bĩuptok nĩ-mukuk. Nĩ-mulĩmbi, it kwambĩñ gĩnañ ñambi, Yoanelok bim dombĩmbi, ²⁸ kumbam jawañ gĩnañ kĩmĩpi tĩke-bĩ wembe mĩumbi, meñnli kaupok tĩke-ñam mĩnguk.

²⁹ Tĩmbi Yoane gwañgwañiilĩ gĩngĩt wĩn nandĩmbi, it kwambiñnan ñambi, Yoanelok dalandan tĩke-ñambi kĩndikĩlĩñ.

Yesulĩ Juda ama 5000 nana ep towiñguk

³⁰ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañiilĩ 12 wĩn kenala enĩ-mukuk endĩ undane-bĩmbi, enloñ kĩmĩn tĩmbi, kena tĩngĩlĩñ ba gĩngĩt manda enĩ-daut tĩ-semgĩlĩñ wolok kasat gĩtik tĩ-ñĩngĩlĩñ. ³¹ Tĩmbi amatam asup sĩnik walĩ yousiyousĩ ñañambĩt tĩ-palĩmbi, Yesu gĩta gwañgwañiilĩ endĩ nana tuk nanelĩñdok nandĩngĩlĩñ, gan nain no nĩm inda-semguk, wala tĩmbi Yesulĩ enguk, “Bĩmbi, nĩnĩngan kwet ama nĩmnatnan ñana! Nain duman wandĩñ ña-kunambi, siñginjĩ busukñanewĩn.” ³² Wĩndĩñ eumbi, endĩ kĩkeñ plon lombi, nĩsĩngan tuk guañ dĩkñembi, kwet ama nĩmnat tĩmbi dumalanelĩñdok ñaĩngĩlĩñ. ³³ Ñañĩlĩmbi, amatam asuptĩ yambĩmbi yambĩ-nandĩ-tomgĩlĩñ. Tĩmbi amatam it kwet tuop nanin bĩngĩlĩñ endĩ bo kesĩtĩ woñep ñambi, Yesulĩ ñanepi nandĩnguknan dama ña-tomgĩlĩñ.

³⁴ Tĩmbi Yesulĩ wolok ña-tombi, kĩkeñ plon nanin pĩñĩpi, amatam kĩmĩn wopum yambĩmbi, gĩnañĩ ñĩndĩñ nandĩnguk, “Sipsip yambĩ-dĩkñenjĩ nĩmnat nomĩk tañ”. Wĩndĩñ yambĩ-nandĩmbi, blan tĩ-sembi, kusei kĩmĩpi, nepek asup enĩ-daut tĩ-semguk.

³⁵ Enĩ-daut tĩ-semumbi, maim daut ip pĩ-sembeppi tĩngukta tĩmbi, gwañgwañiilĩ endoñ bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Ñĩn kwet ama nĩmnatnan patnambi, maim daut ip pĩupi tĩlak. ³⁶ Wala dĩk amatam enĩ-mulĩmbi, it kwet ba it jala ñasĩngan pakañnan wolok ñambi, nananjĩ tua nambĩt.” ³⁷ Eumbi tambane-enguk, “Sĩngan nana ep towiut!” Eumbi nandĩ-piasat tĩmbi nĩngĩlĩñ, “Dĩk nek elañ? Nĩndĩ ñambi, mĩnem nek ñalĩ nana tuam bĩmbi emneñ? Mĩnem 200 wolok tuop nĩm!” * ³⁸ Eumbi enguk, “Sĩnlok nana nĩtek pat-samlak ña kawĩt!” Eumbi ña kañbi undane-bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Plaua kĩt tambongot tĩm tuk gaut tĩpetgot pat-nĩmlak.”

³⁹⁻⁴⁰ Eumbi, Yesulĩ amatam kli kĩndem plon samba sambat pipatnelĩñdok enbĩmbi, dĩwĩndĩ 100, dĩwĩndĩ 50 wĩndĩñ pipakĩlĩñ. Pipalĩmbi, ⁴¹ Yesulĩ plaua kĩt tambon gĩta tuk gaut tĩpet wĩn epmbi, kunum plon deĩ loumbi, Yambat we ñĩnguk. We ñĩm-talembi, plaua ombĩmbi, gwañgwañiilĩ em-ta-ñaumbi, endĩ bo tĩke-papusenembi, amatam emgĩlĩñ. Tĩmbi Yesulĩ tuk gaut tĩpet wĩn wĩndĩngot ep danbĩmbi, amatam gĩtĩkkan emumbi, ⁴² gĩtĩkkandĩ nañbi na-tokñeñgĩlĩñ. ⁴³ Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, plaua ba gaut wĩn na-tlatlap tĩm bĩngĩlĩñ wĩn ep dasiumbi, sandĩñ lĩk 12 tokñeñguk. ⁴⁴ Amatam nana naĩngĩlĩñ endoñnan nanin amalok kunakunasĩ wĩn 5000.

Yesulĩ tuk guañ plon ñaĩnguk

⁴⁵ Tĩmbi wolongan Yesulĩ gwañgwañiilĩ enĩ-gĩngĩnembi, kĩkeñ plon lombi, tuk guañ dĩkñembi, Betsaida it kwelan damandama ñanelĩñdok enĩ-mukuk. Enĩ-mulĩm ñañĩlĩmbi, Yesu en amatam isĩnan enĩ-mulepi pakuk. ⁴⁶ Papi enĩ-mut-talembi, nĩmolo tĩmbektok kwet jaĩngĩnnan loĩnguk.

⁴⁷ Tĩmbi kwet kĩlĩm eumbi, gwañgwañiilok kĩkeñdĩ tuk guañ boĩngĩpnan ñañĩlĩmbi, Yesu en engan kwambiñnan papi, ⁴⁸ yambĩnguk wĩn: sasalelĩ ñaĩngĩlĩñ kandañ bĩngukta, kĩkeñ plon papi tuk kĩndĩt-tlalĩmbi yambĩnguk. Kwet gama nĩm salañĩlĩmbi, Yesulĩ tuk guañ plon kesĩtĩ ñambi ep tĩmbĩ dumalambi, yapma kle-ñaupi nandĩnguk.

⁴⁹⁻⁵⁰ Tĩmbi gwañgwañiilĩ Yesu tuk guañ plon bĩmbi kañbi, “Walen tip no kamiñ” wĩndĩñ kĩmĩt-nandĩngĩlĩñ. Endĩ gĩtĩkkandĩ en kañbi mĩsĩmbi, gembĩnjĩ pĩmbi, kwawa tĩngĩlĩñ. Gan Yesulĩ manda embi enguk, “Ñĩn natna ya, sĩmbasĩ busukñaneumbi nĩm mĩsĩnelĩñ.” ⁵¹ Wĩndĩñ embi, kĩkeñ plon loumbi, sasalelĩ kĩlp eumbi, ka-sĩlĩkñembi nanandĩnjĩ nĩm nandĩ-dakñeñgĩlĩñ. ⁵² Gĩnañ kwambiñ

* 6:37: Mĩnem denali 200 wĩn kena nain 200 wolok tuan.

kuñgılıñda tímbi endi Yesuli plualı kundit engano tiñguk wolok kusei nım nandi-tomgılıñ.

Yesuli amatam nandi-kilik ti-ñimĩngılıñ ep tímbi kındem dañguk

⁵³ Tuk guań dikñe-talembi, Genesalet kwelan tombi, kikeñ tike-kwambında-koli piñguk. ⁵⁴ Tímbi kikeñ plon nanin piumbi, wolongan amatam Yesu ka-dakleñgılıñ endi ⁵⁵ it kwet tuop woñep ñambi, kusei kimipi, jimbabat taño plon ep kimipi, Yesuli wandıñ ba wandıñ ñańguk tuop nandimbi, endoñ ep biñgılıñ. ⁵⁶ Endi it kwet tip ba wopum ba it jala nolok ba nolok ñaumbi, amatamdi jimbabat endoñ ep bimbi, ini plon yapikılıñ. Yapipi ni-nandi-tímbi, dasindasin kusipgot tike-kaneliñdok nandimbi ni-nandiñgılıñ. Tímbi nandi-semum tike-kañgılıñ tuop kındem dañgılıñ.

7

Yesuli nepek nek ñalı Yambattok dainan ama tímbi kolalak wala eni-dakleñguk

¹ Tímbi Falisi ama git endikñe manda nandi-tale ama diwin Jelusalem nanin biñgılıñ endi bi Yesuloñ kimin tiñgılıñ. Kimin tímbi ² kañgılıñ win: Yesulok gwañgwańii diwin endi soslok telak nandi-kimnemi, kisi nım wıłipi, nana silak ep nambimbi yambiñgılıñ. Yambimbi nandum tuop nım ti-semguk. ³ Neta, Falisi ama git Juda ama dındim kunepi nandañ endi gitik soslok ep tındinji ep kwambiñ dambi kuneliñdok eni-daut ti-semañ. Ep tindi no win endi kisi nım wıłikańda, nana nım nañ. ⁴ Tikap endi kimili tuannanan ñambi bañ, nain wolonda tuk nım iyańda, endi nana nım nañ. Endi Yambattok dainan kındem patneliñdok jawañ kambot gıta nepenepek diwin no pat-wıłikañ, ba soslok ep tindi wandıñgot diwin asupgan kimit-klemi tañ.

⁵ Wındińda Falisi ama gıta endikñe manda nandi-tale ama endi Yesu ñındiñ ni-kañgılıñ, “Nıteka tímbi, gwañgwańgaili soslok ep tindi nım kimit-klemi, kisi nım wıłipi nana nañ?” ⁶ Nıkaumbi enguk, “Ama man manbenji tıpelat! Eu inda manda no plofet Aisaialı youkuk win sindok julıñıtılok kusei inda-dakle-kılıñ elak. Yambattok manda win ñındiñ youyoulin patak, ‘Amatam ñalı manjılıñgot kotna tike-loañ, gan gınañ nanandınjılı mayańgan sınık patak.

⁷ Endi mandana nandi-kimnemi, ama silanindok nandinandi eni-daut ti-semañ.

Wındińda endi kap nımolo tímbi nani-kındem da-tañ win silanin.’

⁸ Manda wolok tuop sindi Yambattok endikñe manda bimbi, amalok ep tındinji tike-kwambiñ dambi kleañ.”

⁹ Tímbi Yesuli yousimbi enguk, “Sindi soslok ep tındinji kimit-kleneliñdok nandimbi, Yambattok endikñe mandan wıłambane-kokotok kundit ti-kındem dañ.

¹⁰ Neta, Moseli manda ñındiñ embi youp biñguk patak, ‘Dik meńga bekala nandum loloñ tímbekek’, ba ‘No en meń beula manda eni-suambat-tılakta, wıli kimbekak.’ Moseli wındiñ eńguk, ¹¹ gan sindok kandañ win ñındiñ sınık: ama no meń ba beula ñındiñ nılak, ‘Nepek nek pat-namlak win Yambat mıuptok e-kwambiñ dañgut, wala tímbi gep kimilettok tuop nım.’ Endi wındiñ nımbimbi, ¹² sindi kimısip ti-ñımbi ñındiñ nıañ, ‘Dik meńga ba beka bındambo nım tike-kımılekañ.’ ¹³ Wındiñgangot sindi soslok ep tındinji la yanańgıpi piñipi, Yambattok endikñe manda tímbi lakatalak. Tímbi sindi kundit kolan wandisi asupgan pat-tañ.”

¹⁴ Tímbi Yesuli bındambo amatam kiti-sembi enguk, “Sindi gitikkan mandana ñın nandimbi nandi-kılıñ ewıt. ¹⁵⁻¹⁶ Nepek gitik nambimbi mınjıpsı gınañ pilak walı sep tímbi kolaupgot tuop nım. Gan nepek gınanji gınañ papi lambı-lamıtak walı mek sep tímbi kolayañ.”

¹⁷ Tĩmbi Yesulĩ amatam kĩmĩn gĩtĩk yambimbi, gwañgwañii gĩta it gĩnañ lo-pakuk. Palĩmbi, gwañgwañiĩ eyout manda eñguk wala nĩ-kañgĩliñ. ¹⁸ Nĩ-kaumbi enguk, “Sĩndĩ wĩndĩñgot nanandĩnjĩ nĩmnat bek? Nana walan kusei kusei nambĩmbi, mĩnjĩpsĩ gĩnañ pĩlak walĩ sep tĩmbĩ kolaupok tuop nĩm. Wĩn nĩm nandañ ba? ¹⁹ Nepek wandĩñ walĩ amalok gĩnanjĩ gĩnañ sĩnĩk nĩm pĩlak. Nĩm sĩnĩk. Walĩ tem meñ gĩnañ pĩmbi, temdok telak plon dĩndĩmngan ñambi, tem koñ gĩnañ pĩlak.” (Yesulĩ wĩndĩñ embi, nana gĩtĩk Yambattok dainan kĩndem gĩtĩkgot embi enĩ-dakle-tĩ-semguk.)

²⁰ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nepek amalok gĩnanjĩ gĩnañ papi lambĩ-lamĩtak walĩ biañgan ep tĩmbĩm kolayañ. ²¹ Nekta, wĩn amalok gĩnanjĩ gĩnañ nanin sĩnĩk nanandĩ kolan walĩ lambĩ-lamĩlĩmbi ñĩndĩñ tañ: endĩ telak joñgo kuañ, ba kumbu tañ, ba ama yandĩp kĩm-tañ, ba tam ba wapat noloñ kumbu tañ, ²² ba ka-galkta tañ. Wĩndĩñ tĩmbi, tĩmĩpmĩle kusei kusei tañ. Tĩmbi endĩ not julũñt tañ, ba siñgi mĩsĩ ba mayek nĩmnat sasaleañ, ba not ka-gimbĩt tañ, ba manda winjĩt eañ, ba nĩsĩla nandum loloñ tĩlak. Wĩndĩñ tĩñĩpi, nandĩ-kamalambi kuañ. ²³ Nepek kolan gĩtĩk walĩ amalok gĩnanjĩ gĩnañ papi lambĩmbi lamĩtak walĩ biañgan Yambattok dainan ep tĩmbĩ kolayañ.”

Yesulĩ enlok kusei ama dĩwĩnda daut semguk

Yesulĩ Fonisia tam no endok wembanlok gĩnañ yal kolan nĩ-kleñguk

²⁴ Tĩmbi Yesulĩ mĩlapi, gwañgwañii gĩt Juda amatamdok kwet bimbi, Tail it kwet kandañ ñañguk. Ñambi, sĩlak pat-nandĩ-tĩmbepi it nolok gĩnañ lombi, amalĩ en wandĩñ patak wĩn nĩm nandĩ-ñĩmnelĩndok nandĩñguk, gan endĩ pat-sembektok tuop nĩm. ²⁵ Nĩm sĩnĩk. Wembe no yal kolannat endok meñĩ ‘Yesu wandĩñ patak’ nandĩmbi, wolongan endoñ bĩmbi, kesinan mĩlelem tĩmbi, ²⁶ dĩñgunembi, wembanlok gĩnañ yal kolan kle-ñĩmektok nĩ-gĩñgĩneñguk. Tam wĩn endĩ Juda tam nĩm. Endĩ Fonisia nanin, Silia kwelan indañguk, ²⁷ wala tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ nĩñguk, “Gwañgwa bĩsat endĩ nana dama na-tokñenekalĩ. Nĩm kañbi, endok nana wĩn yapma tĩkembĩ, kamotta ep kot-semneñ.” ²⁸ Eumbi, tamdĩ tambane-nĩñguk, “Wopum, biañgan elañ. Gan gwañgwa bĩsat endĩ nana nambĩmbi dĩp kwelan pĩlak wĩn kamottĩ naañ.” ²⁹ Eumbi, Yesulĩ nanandĩ kĩlĩktĩnlok kusei ka-nandĩ-tombi nĩñguk, “Dĩk wĩndĩñ elañ, wala tĩmbi kĩndem a, ñau! Yal kolan endĩ wembañga ip kambimbi ñalak.” ³⁰ Eumbi, ilnan ñambi kañguk wĩn: biañgan yal kolan walĩ wemban kak ñaumbi, ipal plon pat-nandĩ-tĩñguk.

Yesulĩ ama kaman no tĩmbĩ kĩndem dañguk

³¹ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt Tail it kwet kandañ pi-ñambi, Saidon it kwet dĩkñembi, Dekapolis kandañ ñambi, Galili tuk guañnan tomguk. ³² Tombĩmbi, ama no nañgĩp bĩmbi, Yesulĩ kii endok plon kĩmĩlektok nĩ-nandĩñgĩliñ. Ama wolok pawañ sipsipmĩn, tĩmbi man manben mĩlap, manda dĩndĩm ewĩktok tuop nĩm.

³³ Tĩmbi Yesulĩ amatam kĩmĩn gĩtĩk wĩn yambimbi, ama wĩn tĩke-nañgĩpi ña nĩsetkan pakĩmĩk. Palĩñĩpi, Yesulĩ kii nĩñañ tĩpettĩ endok pawañ gĩnañ sua embi iwĩt suambi, man manben tĩke-kañguk. ³⁴ Tĩke-kañĩpi, kunum plon dei lumbi yayakñembi, enlok mandan plon “Efata” eñguk, wĩn “Dĩk tom!” ³⁵ Eumbi, ama wolok pawañ tombĩmbi, man manben salaktaumbi, kusei kĩmĩpi, manda dĩndĩm nandĩmbi eñguk.

³⁶ Tĩmbi Yesulĩ amatamda kasat wĩn nĩm eu satawĩktok enbi, kĩmĩsip kwambĩm tĩ-semguk. Nain asup kĩmĩsip wandĩñgot tĩ-semliñguk, gan nĩm, endĩ gĩñgĩnembi pa eu satañguk. ³⁷ Tĩmbi kasat wĩn nandĩñgĩliñ endĩ biañgan nandĩ-sĩlĩkñembi eñgĩliñ,

“Kundit g̃tik ti-kulak w̃n k̃ndem g̃tikgot. Endi ep t̃mb̃mbi, pawanj̃i kaman endi bo nandi-tomañ, t̃mbi manj̃i galiñguk endi manda eañ.”

8

Yesuli amatam 4000 nana ep towiñguk

¹ T̃mbi nain wolonda b̃ndambo amatam k̃m̃n wopum noli Yesu g̃ta papi, nananj̃i taleumbi s̃lak pak̃liñ. Pal̃mbi, Yesuli gwañgwañii ep k̃m̃n t̃mbi enguk, ² “Amatam nain t̃pet g̃t no nak̃ta papi, nananj̃i taleumbi, blan ti-semlet. ³ Tikap nak s̃lak is̃nan eni-mulam ñanetañda, telak boñg̃pnan dausi diman t̃mb̃mbi k̃m̃-katap t̃neliñ. Diw̃n noli kwet mayañgan nanin b̃mb̃n.” ⁴ Eumbi tambane-niñg̃liñ, “Kwet ñolok it kwet ñm̃nat. Ñndi nana tuop denanin t̃kembali ep towinetam̃ñ?” ⁵ Eumbi eni-kañguk, “S̃nlok nana ñtek pat-samlak?” Eumbi niñg̃liñ, “Plaua kit tambon t̃petgot pat-ñmlak.”

⁶ T̃mbi Yesuli amatam enb̃mbi, kwelan pi-pak̃liñ. Pipal̃mbi, endi plaua kit tambon t̃pet ep papi, Yambat we ñ̃mbi ep tamb̃pi, gwañgwañiila emguk. Em̃-ta-ñ̃mbi, dañ-papusenembi emneliñdok enb̃mbi, wolok tuop t̃mbi emg̃liñ. ⁷ T̃ñ̃pi, Yesuli tuk gaut tiptip t̃pet s̃nik pat-semguk w̃ epbi, Yambat we ñ̃mbi, w̃n bo dañ-papusenembi emneliñdok enb̃mbi em̃-ta-ñ̃añg̃liñ.

⁸ T̃mbi amatamdi nana w̃n nañbi na-tokñeñg̃liñ. T̃mbi nana na-tlatlap t̃mb̃mbi d̃p pakuk w̃n ep dasiumbi, sandiñ lik wopum kit tambon t̃pet tokñeñguk. ⁹ Amatam nana nañg̃liñ w̃n 4000 netepek. T̃mbi Yesuli eni-mul̃m̃ ñ̃aumbi, ¹⁰ wolongan endi gwañgwañii g̃t k̃keñ plon lombi, Dalmanuta kwet kandañ ñ̃añg̃liñ.

Yesuli gwañgwañii en Mesia t̃mbi dakleñguk

Yesulok kusei gama ñm nandi-tomg̃liñ

¹¹ T̃mbi Falisi ama endi Yesu tue-kambi ti-ñ̃m̃nepi endoñ b̃mbi, en g̃ta e-tañ̃a-tamb̃t t̃mbi g̃ñg̃nemb̃i, Yambatt̃i endok kusei t̃mb̃i daklew̃ktok nandĩmbi, kundit no t̃mb̃m̃ kaneliñdok niñg̃liñ. ¹² Ñmb̃mbi, Yesuli g̃nañ kwamb̃ndanj̃i la nandum m̃lataumbi enguk, “Neta amatam ñ̃ali kundili kanepi eañ? Nak biañgan sanlet: kundit wandiñ no ñm daut samum kanekaliñ. Ñm s̃nik.” ¹³ Yesuli w̃ndiñ embi, Falisi ama yambimbi, gwañgwañii g̃ta b̃ndambo k̃keñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ ñ̃anepi ñ̃añg̃liñ.

¹⁴ Ñ̃añ̃pi, gwañgwañiil̃ kamalambi, nana no ñm ep biñg̃liñ, gan plaua noñgangot k̃keñ plon pat-semguk. ¹⁵ T̃mbi Yesuli nandĩnandĩ moyendi gwañgwañiilok g̃nanj̃i g̃nañ bend̃-wopum daw̃k wala m̃s̃mbi, molo manda eyout plon k̃m̃pi enguk, “S̃ndi Falisi ama ba ama wapmañ Elot endok plaua k̃m̃li bend̃la ka-k̃liñ enekaliñ!” ¹⁶ Eumbi, gwañgwañiil̃ niñg̃liñgan “Nana ñm pat-ñmlakta wala elak bek” embi enandi-tiñg̃liñ.

¹⁷ T̃mb̃mbi Yesuli w̃n nandĩmbi eni-kañbi eñguk, “S̃ndi nana ñm w̃n neta enandi-tañ? S̃ndi kusatna gama ñm nandĩmbi nandi-tomañ bek? W̃ndiñ g̃nanj̃i kwamb̃ñ dañguk bek? ¹⁸ S̃ndi dausat, gan ñm kañ, ba pawanj̃at, gan manda ñm nandañ, ba s̃ndi nandi-kamalayañ bek? ¹⁹ Nak plaua kit tambongot w̃n tamb̃pi, ama 5000 ep towiwambi, namb̃m d̃p pakuk w̃n s̃ndi sandiñ lik ñtek dasium tokñeñguk?” Yesuli w̃ndiñ eni-kaumbi, “Lik 12 t̃na tokñeñguk” niñg̃liñ. ²⁰ “Ba nak plaua kit tambon t̃petgot wali amatam 4000 ep towiwambi, namb̃m d̃p pakuk w̃n s̃ndi sandiñ lik wopum ñtek dasium tokñeñguk?” Eumbi, “Lik kit tambon t̃pet t̃na tokñeñguk” niñg̃liñ. Ñmb̃mbi, ²¹ ñ̃ndiñ enguk, “S̃ndi kusatna gamañgot ñm nambi-nandi-dakleañ bek?”

Yesuli ama no dai kolan t̃mbi k̃ndem dañguk

²² Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩta Betsaida it kwelan ña-tomguk. Tombĩmbi, ama dai kolan no endoñ nañgĩp bĩmbi, tĩke-kauptok ni-nandiñgĩliñ. ²³ Tĩmbi Yesulĩ ama en kii plon tĩkembĩ nañgĩlĩmbi, it kwet pawañ piñgĩmĩk. Tĩmbi Yesulĩ ama wolok dai plon iwĩt suambi, kiilĩ endok plon kĩmĩpi ni-kañguk, “Dĩk nepek no kalañ ba niĩm?” ²⁴ Niĩmbĩmbi deimbi eñguk, “E. Nak ama diwĩn yambĩlet. Gan nak yambĩwambi, kombalĩ ñañ nomĩk tĩlak.” ²⁵ Eumbi, nombo kii dai plon kĩmĩlĩmbi, dai gembĩnat deimbi, kĩndem dañguk. Kĩnde daumbi, nepenepek gĩtik wĩn ka-dakleñguk. ²⁶ Tĩmbi Yesulĩ ama wĩn it kwelan nombo louptok ni-kĩmĩsipbi, dĩndĩmgan ilnan ñauktok ni-mukuk.

Yesulĩ enlok kusei tĩmbĩ dakleñguk

²⁷ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩta pi-ñambi, it kwet tiptip Sisalia Filipai it kwet wopum kle-gĩmbupi pakĩliñ wandĩñ ñañguk. Telak plon ñañĩpi, gwañgwañii eni-kañbi eñguk, “Amatamdĩ naka nin sĩnik pa naniñ?” ²⁸ Eumbi niñgĩliñ, “Diwĩndĩ dĩa Yoane amatam miti tuk i-sem-ta-kuñguk en ganiñ. Tĩmbi diwĩndĩ dĩa Elia ganiñ, wĩn plofet ama damanin endĩ bĩndambo indaup een ip wakan bek. Ba dĩa plofet damanin no pa ganiñ.” ²⁹ Eumbi, Yesulĩ eni-nandiĩmbi eñguk, “Gan sĩnla naka nin sĩnik naniñ?” Eumbi, Petlolĩ manda ñĩndĩñ tambane-niñguk, “Dĩtna Mesia wakan.” ³⁰ Eumbi, Yesulĩ kĩmĩsip ti-sembi, gama enlok kusei ama nola niĩm ennelĩndok enguk.

³¹ Tĩmbi wolongan Yesulĩ kusei kĩmĩpi, Yambattok nanandĩ kwambĩñ Mesia enlok plon ñĩndĩñ eni-daut ti-sembi enguk, “Amalok Niñan endĩ mĩlap ba siñgi gawat kusei kusei inda-ñĩmektok. Ama biesĩ, tapma ama biesĩ gĩt endikĩne manda nandi-tale ama endĩ kusalĩ kaumbi, tuop niĩm tĩmbĩmbi, siñgi wĩlĩmĩmbi wĩlĩ kĩmbekak. Tĩmbi sandap tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi, bĩndambo kĩmnan nanin mĩlalekak.”

³² Yesulĩ wĩndĩñ eñĩpi eni-dakle-ta-ñañguk. Eu dakleumbi, Petlolĩ engan tiañem ñambi, kusei kĩmĩpi, manda wolok ni-ñombĩñguk. ³³ Gan Yesulĩ tambanembi, gwañgwañiilok dausĩnan Petlo ni-ñombĩmbi eñguk, “Satañ, dĩa nambi ñau! Dĩa amalok nanandiñgot klelañ, Yambattoñ niĩm.”

Yesulĩ en kle-kuñgulok manda enguk

³⁴ Tĩmbi Yesulĩ amatam kĩmĩn wopum wakĩt gwañgwañii kiti-semum bĩmbi enguk, “Ama no endĩ nak nep kle-kuupi nandi-lakta endĩ enlok nanandĩn ba galk siñgi wĩpi, kloñbalĩ tĩke-lo-bembi, nep kle-kuuktok elet. ³⁵ Neta, no endĩ natnala ba giñgĩt manda kĩndemnalok kuñgun bi-namlak, endĩ wakan kunumdok kuñguñ taletalen niĩmnat inda-ñĩmekak. Gan no endĩ kwelalok kuñguñ enlok tĩke-kĩmĩlep nandi-lakta, endĩ kunumdok kuñguñ kola-ñĩmekak. ³⁶ Kola-ñĩmĩmbi, kwelalok nepenepek kusei kusei gĩtik ep kasĩleñguk walĩ nĩtek tĩmbi tĩmbi londaukak? ³⁷ Endĩ kuñgun kolañguk wĩn nek ñalĩ tuambi, bĩndambo kasĩleukak? Wĩn tuop niĩm.

³⁸ Man ñĩndĩñgĩta Yambat siñgi wĩlĩmĩmbi, yomsiat kuañ, ba diwĩndĩ naka ba mandanala maetambi kuañ. Nain taletalenan Ama Sĩsĩnĩkti dĩndĩm añelo yanañgĩpi, Beulok gembĩ ba kolsalennat indangan indaukak wolonda endĩ bo en maeta-ñĩmgĩliñ wĩn maeta-semekak.”

9

¹ Yesulĩ wĩndĩñ embi enguk, “Nak biañgan sĩnik sanlet: Yambattĩ nain kĩmĩkuk wĩn indaumbi kusei kĩmĩpi, amatam gĩtik ini plon gembĩnat yambĩ-dĩkĩneukak. Tĩmbi biañgan ñĩ pakañ sĩndoñnan nanin diwĩn endĩ gama kaik kuñĩlĩmbi indaumek kanekalĩñ.”

Yambat, Mose gĩta Elia endĩ Yesulok kusei tĩmbĩ kwambĩñ dañguk

² Kena nain kĩt tambon noñgan taleumbi, Yesulĩ gwañgwañii tĩpet gĩt no, wĩn Petlo, Yakobo gĩt Yoane yanañgĩlĩmbi, kwet jañgĩn ombap nolok lombi, wandĩñ

nisiñgan pakiliñ. Palimbi, gwañgwañiilok dausinan Yesulok siñgin walan tikileumbi, ³ dasindasin salembi, walalan bien sinik indaņguk. Kwelan ñolok ama noli sandum satnin wandiñ timbektok tuop nim.

⁴ Timbi gwañgwañiili plofet ama damanin tıpet, Elia gıt Mose, endi indambi, Yesu gıta manda e-nandi-timbimbi yambiñgiliñ. ⁵⁻⁶ Yambimbi, kolan misımbi, Petlolok nanandin kamalaumbi, “Manda nıtek ewıt?” embi, Yesula ñindiñ niņguk, “Ninındaut! Ñı pakamiñ win kindem sinik. Wala timbi it jala tıpet gıt no mana! Dıkok no, Moselok no, Elialok no.”

⁷ Timbi mulukua noli pimbi ep timilimbi, Yambatti mulukua gınañ nanin kitıu pıumbi enguk, “Ñıne nokoñ niñana noņgan sinik. Nak en ka-galkta ti-ñimlet. Sındi endok manda tıke-kwambiñ dambi kunekaliñ!” ⁸ Eumbi, gwañgwañiili wolongan deimbi kaņgiliñ win: Mose gıt Elia endi ikan pailimbi, Yesu en noņgan palimbi kaņgiliñ.

⁹ Timbi endi kwet jaņgin plon nanin piñipi, Yesuli nepek wi kaņgiliñ wolok manda kasat ama nola joņgo nim ennelıñdok e-kımisip ti-semguk, kasat win Amalok Niñan endi kımnan nanin mılalekak wolondamek kindem enelıñdok enguk. ¹⁰ Eumbi, endi Yesulok manda win nandi-kwambiñ dambi, nisiñgan “Kımnan nanin mılatmılat win nıtek?” embi e-nandi-tiñgiliñ.

¹¹ Timbi endi Yesu ni-kañbi eņgiliñ, “Kusei nektok endikñe manda nandi-tale amali Elia Mesialok telak dama bıuptok pa eañ?” ¹² Eumbi, Yesuli Yoane miti tuk i-sem-takuņguk endok plon ñindiñ e-youpi enguk, “Elia endi biaņgan Mesialok telak dama bimbi, amatam gınanji timbi kaitanelıñdok bıukak. Gan nıtekta timbi, Ama Sisınikta bo ñindiñ youyoulin patak: endi siñgin gawat kusei kusei bembimbi, amali ni-tıke-pı sinik tanekaliñ? ¹³ Gan nak Eliala ñindiñ sanba: endi bo ikan bıumbi, amali nisılok nanandi klembi, manda endok plon youyoulin patak wolok tuopgan nepek kusei kusei kolan ti-ñımgiliñ.”

Yesuli ama gwañgwa no yal kolannat timbi kindem daņguk

¹⁴ Timbi Yesu gıt gwañgwañiili tıpet gıt no endi kwet jaņgin bimbi pi-ñambi, gwañgwañiili diwin pakiliñnan tomgiliñ. Tombi yambumbi, amatam kımın wopumdi ep gımbupi pakiliñ, timbi endikñe manda nandi-tale ama diwindi gwañgwañiili gıta e-taņan tiñgiliñ. ¹⁵ Timbi ama kımın gıtık endi Yesu bıumbi kañipi, ka-silıkñembi, endoñ woņep ñambi, we ñımgiliñ.

¹⁶ Timbi Yesuli eni-nandimbi eņguk, “Sındi neta e-taņan tañ?” ¹⁷⁻¹⁸ Eumbi, amatamdok boņgıpsınan nanin ama noli Yesula ñindiñ tambane-nıņguk, “Endaut. Nak niñana yal kolan nat dık timbi kindem dawıktok naņgıpi bı, gan dık nim palañda gwañgwañgaili yal kolan win kleklelok enıt, gan endi ti nim kañbi bilıñ. Yal kolan wali endok man manben timbi galıumbi, manda nim pa elak. Nainñın inda-ñımlak tuop yallı niñana timbi kolakolalok tıke-kolımbi pa pılak. Timbi man payak lambumbi, man si-gılim dambi, piņgiu diñdiñ pat-tılak.”

¹⁹ Yesuli manda win nandum mılataumbi enguk, “Nak gınañ kwambındanjıla kunjıt tılet. Nain nıtek sinik nak nombo sin gıta palambi, nandi-kılıkti ti-namnekalıñ? Gwañgwa win nokoñ tıkem bıwit.” ²⁰ Eumbi naņgıp bıumbi, yal kolan wali Yesu kañbi, wolongan gembı kopi, kwelan kolı pıumbi, tikıle-binjat timbimbi, man payak lambıņguk.

²¹ Timbi Yesuli beu ni-kambi eņguk, “Nain nıtek sinik kundıt ñindiñ ti-ta-bılak?” Eumbi niņguk, “Damaņgan gwañgwa tip palimbi inda-ñımiņguk. ²² Nain asup yal kolan wali niñana komba galk gınañ ba tuk gınañ tıke-kolımbi pa pıumbi, wıli kimbektok tuop pat-tılak. Gan, tıkap dık tuopta, nında blan nandi-nımbi, nıp kımılekañ.” ²³ Wındiñ eumbi Yesuli niņguk, “Netekta ‘tıkap dık tuopta’ nanılañ? Dık

nandi: no en nandi-kiliktinat kulakta Yambatti nek inda-ñimektok nandilak wolok tuopgan ti-ñimlak.”²⁴ Eumbi, wolongan gwañgwa beuli kiti-ñimbi nñguk, “Nak nandi-kilik ti-gamlet. Gan nandi-kiliktina lakalakaen, wala timbi nep timbi pañgita-tawa.”

²⁵ Timbi Yesuli amatam asupti endok kandañ woñep biñgilañ win yambimbi, yal kolanli gwañgwa wolok man ba pawañ masip mñguk wakan ni-ñombimbi nñguk, “Natna gani-sipbi ganlet: poñambi, bindambo nim undane-bimbi piukañ.”²⁶ Eumbi, yal kolandi kwawa embi, gwañgwa timbi wopungan gemb kolimbi, yal kolan en bim poñañguk. Poñaumbi, kwelan pi wipi, dalandan nomik palimbi, amatam kañgilañ endoñnan nanin asupti “Kimlak” eñgilañ.²⁷ Gan Yesuli gwañgwa kii plon tike-milalimbi mlapi ikuk.

²⁸ Timbi Yesuli it ginañ lombi, gwañgwañii git nisiñgan papi ni-kañbi eñgilañ, “Kusei neta nandi yal kolan win klenep ti pi kamiñ?”²⁹ Eumbi enguk, “Yal kolan ñandisi endi nimololiñgot gumañ ep klelok, nepek noli nim.”

Yesuli kimbektok manda enbimbi, nain tipet tñguk

³⁰⁻³¹ Timbi Yesu git gwañgwañii endi winanin ñambi, Galili kwet dikñembi ñañgilañ. Ñañipi, Yesuli gwañgwañii eni-daut ti-semep nandiñgukta timbi amali en wandiñ patak win nim nandi-ñimneliñdok nandiñgukta. Ñañipi, ñandiñ eni-ta-ñañguk, “Amalok Niñan en kanjikñii endok kisi plon kimilimbi wili kimbekak. Timbi kena nain tipet git no timbimbi, kimmnan nanin mlalekak.”³² Gan gwañgwañii endi manda eñguk wolok kusei nim nandi-daklembi, ni-kaneliñdok misimbi biñgilañ.

Yesuli kuñgulok manda gwañgwañiila eni-daut ti-semguk

Kiupi kuñgulok manda

³³ Timbi ñakap, Kapaneam it kwelan tombi, it ginañ lo-taleumbi, Yesuli gwañgwañii eni-nandimbi eñguk, “Telak plon nekta e-tañan tilañ?”³⁴ Eni-nandumbi, endi telak plon “Gwañgwa nindok boñgipninan nindi sinik nip maklembi, dama tilak?” embi, e-kle-kot-tiñgilañda timbi, manda nim embi gitakan pakilañ.

³⁵ Timbi Yesuli pipapi, gwañgwañii 12 kiti-semum bumbi enguk, “Tikap ama noli telak dama kuupi nandilakta, en wakan enla nandum pimbiñ timbimbi, nolii gitik endok siñgi kle-kumbi, tiplaplainji kuukak.”³⁶ Windiñ embi, gwañgwa tip no nañgip bimbi, boñgipsinan kimpipi, kiili kamai-papi enguk,³⁷ “No endi naka timbi gwañgwa ñandingan no not ti-ñimekta, endi nak not ti-namek. Timbi no endi nak not ti-namekta, nakgot nim a, nin nani-mukuk en not ti-ñimek.”

³⁸ Timbi Yoaneli Yesula “Niñindaut” embi nñguk, “Nain nola nandi ama noli dikok koka embi, yal kolan ep kle-kot-semum kañgimiñ. Gan endi nindoñnan nanin nim, wala timbi nandi kimsip ti-ñimkap nim kañbi biñgimiñ.”³⁹ Eumbi enguk, “No en kotna embi, kundit gembinat tilak, wandiñ wali nittek plon pañgita-tambi, platik nani-kolauk? Windiñ tindilok tuop nim, wala timbi nim kimsip ti-ñimnekalañ.”⁴⁰ Neta, no en nindok kenanila kanjik nim ti-nimlakta endi nindok notni tilak.

⁴¹ Timbi no endi Mesialok sambatñii kuañda timbi tukgot gipi samek, enda nak biañgan sanlet: Yambatti plap kena kambakan wandiñ wolok tuan biañgan ombi-ñimekak.⁴² Timbi no endi giñgita koi nimnat ñandin no timbi pipimbi yom tilakta, en blangandok. Endi kundit kolan wandiñ gama nim tiñilimbi, noli kawat wopum no tikembi, bim plon tembi-ñimbi, tuk kimbimbi ginañ munjut-kolim pimbi kimbimda win kindem. Nim kañbi, kundit kolan wandiñ timbimbi, Yambatti kinjan mlap wopum ombi-ñimekak.

⁴³⁻⁴⁴ Tikap kikal gep timbi pipimbi yom tilañda, kika win dombekañ. Windiñ timbi, kika tambogot kukapi, kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, kika ti-pelatkan kukapi, jimbimbi dok komba galk taletalen nimnat ginañ piwitiñ.⁴⁵⁻⁴⁶ Ba tikap kesikal gep timbi pipimbi yom tilañda, kesika win dombekañ. Windiñ timbi,

kesika tambongot kukapi, kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, kesika tipelatkan kukapi, jimbiniñnan gep kolipiwini. ⁴⁷ Ba tikap daukali gep timbi pipimbi yom tilañda, dauka win gitnei kolekañ. Winiñ timbi, dauka tambongot kukapi, Yambattok kuñgu taletalen nimnat ginañ ñaukañ. Nim kañbi, dauka gitik kukapi, jimbiniñnan gep kolipiwini. ⁴⁸ Jimbiniñ waniñ siñgin gawat taletalen nimnat palekak: waniñ binem amalok gaumji nañ endi nim kimnekalini, ba kombali papat kwambini dimbi ei-ta-ñaukak.”

⁴⁹ Yesuli winiñ embi enguk, “Siundi lo tiniñpi, simu tapma plon kimikañ wali Yambattok dainan tapma timbi kindem dalak. Winiñgangot Yambattok dainan kindem daneñdok komba dindiñli amatam nindi gitik inda-nimlak. ⁵⁰ Simu win nepek kindem sinik. Gan, tikap simulok koñgom gembin pailekta, nombo kindem dawiktok nepek no tuop nim tineñ. Wala timbi sindi nosiilok boñgipsinan simu koñgom gembinnat nomik kumbi, ep kiupi busukñanengan kunekalini.”

10

Wapatam tambitambitok manda

¹ Timbi Yesuli gwañgwañii git kwet winanin yousim ñambi, Judia kwelan ba Joldan tuk tambon kandañ ñañguk. Nañilimbi, amatam kimin no kimin no bindambo endoñ bimbi kimin tianñgini. Timbi kena pat-tiñguk winiñgangot bindambo eni-daut titem-ta-kuñguk.

² Timbi Falisi ama diwindi bimbi, Yesu tue-kañbi tiniñnep nandiñpi ni-kañbi eñgini, “Endikñe mandali ama noli kindem tamn kle-kolektok elak ba nittek?”

³ Eumbi manda tambane-enguk, “Moseli sosiila endikñe manda nittek kimt-semguk?”

⁴ Eumbi niñgini, “Moseli niñdini nandi-semguk: ama no endi tamn biup nandiñbi, endok kusei pepa plon youp mimbini, kindem ni-kleuk.” ⁵ Eumbi tambane-enguk, “Ginañ kwambindanjila Moseli endikñe manda win youpi kimt-samguk. ⁶ Gan nain kusei kimikimilinan win winiñ nim pakuk. Moseli niñdini youkuk, ‘Yambatti ama ep timbi indañguk wolonda endi ama git tam indañgini. ⁷ Kusei wala timbi amal meñ beu yambimbi, tamnloñ gali-kwambini daumbi, ⁸ piñgip noñgan indayamik.’ Winiñ youyoulin patakta timbi, ama git tam endi nombo tipet nim tindemik. Endi wapatam timbi, piñgip noñgan patemik. ⁹ Wala timbi wapatam Yambatti ep kiukuk win amal nim tambilek.”

¹⁰ Timbi Yesuli gwañgwañii git bindambo ilan ña-paliniñpi, wapatam tambo ka-misi-tañ wolok ni-nandumbi ¹¹ tambane-enguk, “No endi tamn ka-misimbi, tam komblin tilakta, ama wali wakan tamn kolan tiniñbi, Yambattok dainan telak joñgo kulak wakan. ¹² Ba tam noli wapai ka-misimbi, ama komblin tilakta, endi bo winiñgangot telak joñgo kulak wakan.”

Nindi Yambattok kuñgu kwambini kasileukak?

¹³ Timbi amatamdi wembe gwañgwa tiptip Yesuli ep kawiktok yanañgip biñgini. Biñilimbi, gwañgwañiili kimsip ti-sembi enombiñgini. ¹⁴ Winiñ timbimbi, Yesuli yambim ginañ komba diumbi enguk, “Sindi wembe gwañgwa yambiumbi nokoñnan biwit! Yambatti ama ñandisi wakan enlok giñgit yambi-dikñelak, wala timbi nombo nim kimsip ti-semnekalini! ¹⁵ Nak biañgan sanlet: no endi wembe gwañgwalok tuop Yambattok kapmainan nim kulakta, endi wakan Yambattok giñgit nim.” ¹⁶ Winiñ embi, wembe gwañgwa noñgan noñgan ep ya-apbi, kiili kumbanji plon kimipi, ep gwilam ti-semguk.

¹⁷ Timbi Yesuli gwañgwañii git telak kusei kimip ñanep tiniñbi, ama noli endoñ woñep bimbi milele-tiniñ ni-nandiñbi eñguk, “Endaut kindem. Nak nittek timbi, kuñgu taletalen nimnat kasileutat?” ¹⁸ Eumbi tambane-niñguk, “Kusei nekta naka

k'indem nanilañ? Ama noli k'indem n'im, Yambat en noñgand'i k'indem. ¹⁹ D'ik endikñe manda Yambatti k'im+it-n'im+iñguk wolok kusei ip nandilañ: 'D'ik ama w'ili k'im n'im t'imbekañ. Telak joñgo n'im kuukañ. Kumbu n'im t'imbekañ. Ama joñgo siñgin n'im siukañ. Ama nolok nepek joñgo n'im t'imbi pail+m t'ike-ñ+mekañ. D'ik nain tuop meñga bekala nandi-semum loloñ t'indekam+k.' ²⁰ Yesuli w'ind+iñ eumbi n'iñguk, "Endaut. Nak gwañgwa sim papi kusei k'im+p, endikñe manda w'in g'itik ikan tañgonembi k'im+it-kle-ta-b'ilet."

²¹ Yesuli d'ind'imgan kamb'i, wale k'indemda nandi-ñ+i'mbi n'iñguk, "D'ik nepek noñgan walañgot t'ipikalañ. Wala t'imbi d'ik ñam nepenepeka g'itik tualok k'im+it-taleumbi, m'inem gamnekal+iñ w'in epmbi, ama p'imbi+ñes+la emumek, tuan wopum kunum g'inañ pat-gamekak. W'ind+iñ t'imek b'imbi, nak nep kle-kuukañ." ²² Ama wali mandan w'in nandum m'lataumbi, timan dai kolañguk. End'i il ba kenañ asup pal'imguk w'i n'im biuptok nand'im g'inañ m'lataumbi, kak bim ñañguk.

²³ T'imbi Yesuli gwañgwañii t'ikile-yamb'imbi enguk, "Ama kw'ilikw'ili+nj+at Yambattok g'iñg'it indanep nandañda end'i kena kwamb+iñ t'inekal+iñ." ²⁴ W'ind+iñ eumbi nand'im nandi-s'ilikñeñg'ili+iñ. T'imbi Yesuli yous'im "N'iñanai" embi, nombo ñ+iñd'iñ enguk, "No end'i Yambattok g'iñg'it indaup nand'ilakta end'i kena kwamb+iñ t'imbekak.

²⁵ Kamel noli lik bem g'inañ tip wolok ña tombepi nand'iw'imda, end'i kena kwamb+iñ t'imbek. T'imbi ama kw'ilikw'ili+n wopum no end'i Yambattok g'iñg'it indaup nand'ilakta, end'i w'ind'iñgot kena kwamb+iñ t'lak, gan endok kenañli kamel-lok kenañ maklembi m'lata-ñ+mekak." ²⁶ Eumbi, gwañgwañiil'i kolan s'ilikñembi, n'is+iñgan e-nandi-t'imbi eñg'ili+iñ, "M'lap wandiñda, nindi kuñgu taletalen n'imnat w'in tuop kasilew'ik?" ²⁷ T'imbi Yesuli d'ind'imgan yamb'imbi enguk, "Ama end'i n'is'lok gemb'nj+la tuop n'im, gan Yambatti k'indem ep mek. En wakan nepenepek g'itik tuop t'i-taleuk."

²⁸ Wolongan Petloli n'iñguk, "Yakñe! N'indok kandañ n'itek? N'indi nepenepekni g'itik bi-talem b'imbi, d'ik gep kle-kuam+iñ w'in." ²⁹ Eumbi enguk, "Nak biañgan sanba: no end'i natnala ba g'iñg'it manda k'indemla t'imbi il ba dalii ba kwayañii ba dalañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa b'isatñii ba nana kenañ g'itik bi-taleñguk, ³⁰ end'i wakan il g'it dalii g'it kwayañii g'it dalañii g'it wiwii g'it meñii g'it gwañgwa b'isatñii g'it nana kenañ inda-ñ+i'mbi, yous'im nombo wopungan inda-ñ+mekak. T'iñ+pi, man kwelan ñolok naka t'imbi kena g'im m'umbi, kunumdok kuñgu kusei k'im+ilekak wolonda kuñgu taletalen n'imnat inda-ñ+mekak. ³¹ Nain wolonda ama man ñ+iñd'iñg'it amatamdok daus+nan damandama tañ endoñnan nanin asupt'i siñgi patnekal+iñ. T'imbi siñgi s'nik endok kandañ asupt'i dama patnekal+iñ."

Yesuli k'imbi m'lalekak wolok b'indambo enb'imbi, gama n'im nandi-dakleñg'ili+iñ

³² T'imbi end'i Jelusalem it kwelan loneliñdok telak klem ñañg'ili+iñ. Yesu end'i telak dama t'i-semumbi, gwañgwañiil'i endok kundit w'i kañ nandi-bendi-t'imbi+mbi, amatam ep kle-ñañg'ili+iñd'i m'is+m'is'i plon ñañg'ili+iñ. Ñakap, Yesuli gwañgwañii 12 n'is+iñgan b'indambo ep k'im'in t'imbi, enlok plon nepek inda-ñ+mekak wolok manda eni-dakle-semguk. Eni-dakle-semñ+pi, ³³ ñ+iñd'iñ enguk, "S'indi nandañ. N'indi Jelusalem it kwelan loam+iñ. Lo-tomnambi, Amalok N'iñan w'in tapma ama biesi ba end'ikñe manda nandi-tale ama endok k'isi plon k'im+il+mbi, w'ili k'imbektok manda eu talembi, Roma amalok k'isi plon k'im+itnekal+iñ. ³⁴ K'im+il+mbi t'i-lakalaka e-t'i-ñ+i'mbi, manj'i iw'itti suambap b'it gw'lap p'is'ikñatt'i waipbi w'ili k'imbekak. T'imbi maim t'ipet g'it no t'imbi+mbi, k'imnan nanin m'lalekak."

³⁵ T'imbi Sebedilok n'ñañiit t'ipet, Yakobo g'it Yoane, end'i Yesuloñ b'imbi n'iñg'im+k, "N'in+ndaut. N'iti nepek nola ba nola endetam+k w'in d'ik nand'imbi t'i-n'im'eñdok nandam+k." ³⁶ Eumbi enguk, "Nak s'ita nek t'i-samettok nandam+k?" Eni-kaumbi, ³⁷ ama wapmañ patep nandiñg'im+kta ñ+iñd'iñ n'iñg'im+k, "D'ik inda-daklembi, amatam

indangan yambi-dikñeukañ, nain wolonda nandi-nimumbi, nitoñ nanin noli kika dindimnan, noli kika kepmanan pipatekamik.”³⁸ Gan Yesuli enguk, “Siti manda eamik wolok kusei nim nandi-daklembi naniamik.”

Endi windiñ embi, yousim mlap bemep tilak wolok ñindiñ enguk, “Nak tuk kimbini nambetat win siti gila nandekamik ba? Ba tuk iutat win siti gila indekamik ba?” Yesuli windiñ eni-kaumbi,³⁹ “Niti tuop” eñgimik. Eumbi enguk, “Biañgan. Natna tuk nambetat win siti bo nandekamik, ba tuk iutat win siti bo indekamik.”⁴⁰ Gan nindi kitna sinik kandañ ba kitna kepma kandañ pipalekak win nak ewa taleuktok tuop nim. Pipapipat win Yambat en ikan ti-kiliñ embi eu tale-semguk.”

⁴¹ Timbi gwañgwañii kit tambon tambon endi manda win nandimbi, Yoane git Yakobo enda ginanj komba diñguk. ⁴² Timbi Yesuli eni-tiañeum biumbi enguk, “Sindi nandañ, kwet tuop yambi-dikñe ama ba ama loloñ endi giñgitjii kindem nim pat-yambi-dikñe. Endi ama kunduwat, amatam endok kapmainan kuañda nandisemum nisilok kena gwañgwa silanin sinik timbimbi, kena gim pat-emañ.”⁴³ Gan sindok boñgipsinan windiñ nim inda-samektok sanlet. No endi sindok boñgipsinan ama wopum indaup nandilakta, endi tiplaplapsi kuukak,⁴⁴ ba telak damanj kuup nandilakta, amatam gitik endok kena gwañgwa silanin kuukak.⁴⁵ Ama Sisinik endi bo windiñgangot kulak. Endi amatam tiplaplae ti-ñimneliñdok nim, endi tambon tiplaplae ti-sembi, amatam asup endok kinjan kimbi, yomsilok tuan ombi-tale-semektok indañguk.”

Yesulok kusei inda-dakleñguk

Ama dai kolan endi Yesulok kusei nandi-daklembi timbi kindem dañguk

⁴⁶ Timbi Yesuli gwañgwañii ba amatam kimin wopum gita Jeliko it kwelan bi tombi dikñem ñañguk. Winanin ñañilimbi, ama no dai kolan amatamda minem ba nanaña kitinat ti-kuñguk koi Batimaio, Timaiolok ninañ, endi telak pawañ pipakuk.⁴⁷ Pipaliñlim nimbi eñgilañ, “Yesu Nasalet nanin endi blak.” Nimbim nandim kusei kimipi, Yesu Mesialok koi no plon kiti-ñimbi eñguk, “Yesu, Devittok Ninañ, dik blan ti-namiñ!”

Gembinat kiti-palimbi,⁴⁸ amatam asupti ni-ñombimbi niñgilañ, “Gitakan pat!” Gan endi kwambiñgan kitimbi eñguk, “Devittok Ninañ-o, blan ti-namiñ!”⁴⁹ Windiñ eumbi, Yesuli bi ipi enguk, “Kiti-ñimim biwin.” Eumbi, ama dai kolan kiti-ñimbi niñgilañ, “Nim misiwini. Endi kiti-gamlak. Milapi ñau!”⁵⁰ Eumbi, sauloñ koli palimbi, dikop mlapi, Yesuloñ ñañguk.⁵¹ Ñaumbi, Yesuli ni-nandim eñguk, “Nak nek ti-gamittok blañ?” Eumbi niñguk, “Nandaut loloñ. Nak nombo deiup nandilet.”⁵² Eumbi niñguk, “Kindem a, ñau! Nanandi-kiliktinñgali gep timbim kindem dalañ.” Eumbi, wolongan ama wolok dai kindem daum deimbi, Yesu klem telak ñañguk tuop ñañguk.

11

Yesu Mesiali ama wapmañ nomik Jelusalem loñguk

¹ Timbi Yesu gita gwañgwañii endi lo-ñakap, Jelusalem it kwet timbi dumalaumbi, kwet jañgin koi Oliv wolok loñgilañ. Loñpi, it kwet tipet, Betfage git Betani, wandiñ lo-tombi, Yesuli gwañgwañiit tipet eni-mupi² enguk, “Siti it kwet da patak wolok ñandekamik! Ñam lombi, wolongan doñki ninañ toali top bimbin kandetamik. Doñki endok plon ama noli no nim pipapi ñañguk. Kañbi pisap nañgipi biwit!

³ Tikap nimbek noli sambimbi, ‘Siti neta windiñ tamik?’ eumbi, ñindiñ nandekamik, ‘Molomdi kena mimbimbi, platik kimili undanem butak.’”

⁴ Yesuli windiñ eumbi ñam, doñki ninañ telak yamanan top bimbin kañbi pisakimik.

⁵ Pisat-paliñilimbi, ama diwin wolok ikilañ endi eni-kañbi eñgilañ, “Siti nek tindepi,

toa pisakamik?” ⁶ Eni-kaumbi, Yesuli manda eñguk wíndiñgan tambane-engimik. Eumbi yambium, ⁷ doñki niñañ Yesuloñ nañgipi ñañgimik. Ña-tombi, saulonji kiundip doñkilok plon kimilimbi, Yesuli wolok plon lo-pipapi ñañguk. ⁸ Tímbi amatam asupti Yesu koi gíngit tike-loneliñdok saulonji telak plon samba eñgíliñ, diwíndi kli sap kena gínañ nanin dombi mep bímbi, wíndiñgot telak plon ipaneñgíliñ.

⁹ Tímbi amatam Yesu telak plon siñgi dama tím kle-ñañgíliñ endi ñíndiñ kitímbi ni-tike-loñgíliñ,

“Yambattok koi tike-lowit!

Ama ñin Molomdok koi plon ni-mulimbi bí indalak
en ni-kíndekíndem ewit!

¹⁰ Sotni Devit endi gíngitíi kíndem yambi-díkñeñguk,
wíndiñgangot ama ñali ti-nimekak,

wala tímbi en ni-kíndekíndem ewit!

Yambat kunum gínañ patak endok koi tike-lona!”

¹¹ Yesuli Jerusalem it kwelan lo-tombi, tapma it sañ simba gínañ loñguk. Lombi, nepek gíngitík ka-nandi-ti-talembi, kwet kílim eumbi píim gwañgwañii 12 gít Betani it kwelan lombi douñgíliñ.

Yesuli tapma it tí-díndim tínguk

¹² Kwet salaumbi, Jerusalem ñaneliñdok Betani it kwet bímbi, telak plon ñañipi, Yesuli nanañ gawat tínguk. ¹³ Tímbi deium ñaumbi, komba koi fik no sakñat kañbi, “Bien patak bek?” embi ñam lonjítnguk. Gan bien indainda nain ním indañgukta, sakgot pakuk. ¹⁴ Wandin kañbi, komba wala nínguk, “Díkok nana bien wín ama noli nombo ním nambekak.” Eumbi, yala manda wín gwañgwañiilí nandiñgíliñ.

¹⁵ Ñakap, Jerusalem it kwelan lo-tomgíliñ. Tombi, Yesuli tapma it sañ simba gínañ lombi, nepenepeksi tapma tíndílok tuañgíliñ yambiñguk. Yambímbi nandum pí-sínik taumbi, kusei kímip ep kleñguk. Ep klembi, ama mím tambo mí kena tíngíliñ endok kímikímítsi ba ama mambaip pat-tuañgíliñ endok gembanjí ep wíli tombokuk.

¹⁶ Tíñipi, tapma it sañ simba gínañ nepek no tike-ña-bít ním tíneliñdok kímisip tísemguk. ¹⁷ Tímbi amatam eni-daut tí-sembi eñguk, “Kwet ñolok plon Yambattok manda ñíndiñ youyoulin patak, ‘Itna ñin kwet tuop amalok nímolo it tímbekek.’ Gan síndi it ñin tímímbi, kumbu ama sañan endok kawat tombañ wandiñ tílak.”

¹⁸ Amatam kímín wopundi Yesu manda eni-daut tí-semguk wín nandiímbi nandi-sílikñe-tíngíliñ. Tapma ama biesí gít endíkñe manda nandi-tale ama endi wíndiñ nandiímbi, Yesu nepek nek tínguk ba eñguk wolok gíngit nandiímbi, amatamdí Yesuloñ kandañ ña galí-taleneliñ wala mísímbi, wíli kímneliñdok telak e-lonjítíngíliñ.

¹⁹ Tímbi Yesu gít gwañgwañii endi kwet kílim eumbi tuop Jerusalem it kwet bímbi ñañgíliñ.

Yambattí nepenepek gítíkkán tuop tí-taleuk

²⁰ Kwet salaumbi, Jerusalem undane-ñañipi, fik komba wín pakuknan bíndambo ña-tombi kañgíliñ: komba walí kakainan kusei kímipi yañeta-lo-taleñguk. ²¹ Tímbi Petlolí wí kañbi, Yesuli komba ní-ñombíñguk wín nandi-síwípi nínguk, “Níníndaut, ñi ka! Komba ní-suambakuñ wín yañeta-talelak.” ²² Eumbi tambane-enguk, “Síndi Yambattí nepenepek gítíkkán tuop tí-taleuk wín nandi-kwambiñ dambi kunekaliñ. ²³ Nak biañgan sanlet: tíkap ama noli kwet jañgín ñala ‘Mílapí, tuk kímíñ gínañ pí!’ embi, wíndiñ indauptok nandi-kwambiñ dambi, gínañ típet ním tílakta, wolok tuopgan inda-ñimekak.

²⁴ Wíndiñda ñíndiñ sanba nandi-wít: síndi nímolo tíñipi, nepek wala ba wala Yambat ní-nandumbi nandi-samekak wíndiñ nandi-kwambiñ dambi kuañda, bien wolok tuopgan inda-samekak. ²⁵⁻²⁶ Besí kunum gínañ patak endi síndok ep tíndinjí

kolan wɪn bi-samektok sɪndɪ nain tuop nɪmolo tɪñɪpi, dama nosɪ nola nandɪ-kola tɪ-ñɪmañ wɪn bi-ñɪmnekalɪñ.” *

Yesulɪ ama biesɪ gɪta manda e-kle-kot-tɪñguk

Yesulɪ nindok manla kena pat-tɪñguk wala e-nandɪñgɪlɪñ

²⁷ Tɪmbi Yesulɪ bɪndambo gwañgwañii gɪt Jelusalem it kwelan ña-tombi, tapma it sañ simba gɪnañ lom wandɪñ ñañambɪt tɪñguk. Tɪñɪlɪmbi, tapma ama biesɪ ba endɪkñe manda nandɪ-tale ama gɪt ama biesɪ dɪwɪn endɪ endoñ bɪm ²⁸ nɪ-kañbi eñgɪlɪñ, “Dɪk kundit ñandin tɪlañ wɪn gembɪ ba nanandɪ denanin tɪkembɪ pat-tɪlañ? Ba nindok manla pat-tɪlañ?” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak wɪndɪñgangot manda noñgan sɪnɪk sanɪ-nandutet. Wɪ nanbɪmek, nak nindok manla kundit tɪlet wɪn tambon sanɪ-dakleutet. ³⁰ Yoane tuk i-sem-i-sem endɪ kena tɪñguk wɪn kunumdok ep tɪndɪn ba amalok ep tɪndɪn? Wɪn nanɪmbɪmbi nandɪwa.”

³¹ Wɪndɪñ eumbi, nɪsɪñgan e-tañan tɪmbi eñgɪlɪñ, “Nɪndɪ ‘kunumdok ep tɪndɪn’ wɪndɪñ enambi eutak, ‘Tɪmbi neta endok mandan nɪm nandɪ-kɪlɪktɪ tɪ-ñɪmgɪlɪñ?’

³² Gan nombo ‘amalok ep tɪndɪn’ wɪndɪñ enambi, amatamdɪ nɪtek tɪ-nɪmnetañ?” Wɪndɪñ embi mɪsɪñgɪlɪñ. Nekta, amatam gɪtɪktɪ Yoanela nandum plofet biañgan tɪñgukta tɪmbi. ³³ Wɪndɪñda endɪ Yesu ñɪndɪñ tambane-nɪngɪlɪñ, “Yoanelɪ kena tɪñguk wɪn kunumdok ep tɪndɪn ba amalok ep tɪndɪn wɪn nɪndɪ nɪm nandamɪñ.” Eumbi enguk, “Ale, wɪndɪñda nak bo nindok mandala kundit pat-tɪlet wɪn nɪm sanbetet.

12

Yesulɪ ama biesɪ Yambattok kena ka-dɪkñeñgɪlɪñ endok ep tɪndɪnjɪ kolan eu dakleñguk

¹ Tɪmbi Yesulɪ kusei kɪmɪpi, eyout mandalɪ manda enguk. Eñɪpi, ñɪndɪñ enguk, “Ama nolɪ kwet nolok wain kap tɪpɪmbi, dɪm kwambɪñ tɪñguk. Tɪmbi wain tul wɪsɪ-dottok kwet no kɪndɪpi, kawattɪ it ombap kloñ no kena ka-dɪkñelok kɪndɪlɪm ikuk. Tɪmbi endɪ wain bien dɪwɪn gama indaum epeplok nandɪñɪpi, ama dɪwɪn enbɪ taleumbi, kena gɪtɪk kɪsɪ plon kɪmɪkuk. Kɪmɪpi, ama en il kusei bɪmbi, kwet mayañgan sɪnɪk ñañguk.

² Ña-kuñɪlɪmbi, wain bien indaumbi, mepmeptok nain indañguk. Indaumbi, kena molomdɪ kena gwañgwa no wain bien dɪwɪn ep bɪ-ñɪmektok nɪ-mulɪm ñambi, kena ka-dɪkñe amalok ñañguk. ³ Ña-tombɪmbi, ka-dɪkñe ama endɪ bien nɪm mɪmbi, endɪ gwañgwa wɪn tɪkem wɪpi, molomloñ sɪlak nɪ-mulɪmbi ñañguk. ⁴ Undane-ñaumbi, molomdɪ kena gwañgwa no bɪndambo nɪ-mulɪmbi ñañguk. Ñaumbi, kumbam wɪlɪ tawaumbi, kundit mayetan tɪ-ñɪmɪumbi, molomloñ undane-ñañguk. Ñaumbi, ⁵ molomdɪ kena gwañgwa no bɪndambo nɪ-mulɪmbi, ka-dɪkñe endok kandañ ña-tombɪmbi wɪlɪ kɪmguk. Gan molomdɪ wandɪñgan embi, kena gwañgwa asup bɪndambo enɪ-mulɪm ñañgɪlɪñ. Ñaumbi, endok plon wɪndɪñgangot ka-dɪkñelɪ kanjɪk tɪ-semɪ, dɪwɪn sɪlak yandɪpɪ, dɪwɪn yandɪp kɪmgɪlɪñ.

⁶ Tɪmbi molom enlok ama noñgan ku-ñɪmɪñguk, wɪn enlok nɪñañ noñgan sɪnɪk en wakan gɪnañlɪ nandɪ-koñgom tɪ-ñɪmlɪñguk. Gan enda ñɪndɪñ kɪmɪt-nandɪ-ñɪmbi eñguk, ‘Ka-dɪkñe amalɪ natnalok nɪñana sɪnɪk en kañbi, nandum loloñ tɪmbɪm wain bien mɪmbi, nɪm wɪlɪ kolaukak.’ Wɪndɪñ nandɪmbi, siñgi sɪnɪk nɪñañ engan ka-dɪkñe amalok nɪ-mulɪmbi ñañguk. ⁷ Gan ka-dɪkñe kolasi endɪ nɪñañ wɪn kañbi, nɪsɪñgan ñɪndɪñ e-nandɪnandɪ tɪmbi eñgɪlɪñ, ‘Yakñesii, endɪ wakan kukapi, kena ñɪn kasɪleukak, wala tɪmbi wɪtnam kɪmbɪmbi, kena ñɪn nɪndok gɪñgɪt tɪmbekak.’ ⁸ Wɪndɪñ eñɪpi tɪke-wɪlɪ kɪmbɪmbi, kena pawañ joñgo kolɪm pɪñguk.”

* **11:25-26:** Nandɪ-tale ama dɪwɪndɪ manda kusip no patgot tɪlak eañ. Manda wɪn ñɪndɪñ, “Gan, tɪkap sɪndɪ nɪm bɪ-ñɪmnekalɪñda, Besɪ kunum gɪnañ patak endɪ bo ep tɪndɪnjɪ kolan nɪm bi-samekak.”

⁹ Yesulí eyout manda wíndiñ ti-sem-talembi eni-nandim eñguk, “Sindi nitek nandañ? Kena molom endi giñgít win nandimbi, nitek timbekak? Endi bi-tombi, ka-dikñe kolan yandip kimbí, ka-dikñe komblin bándambo ep indambi, wain kenañ endok kisi plon kimilekak.” ¹⁰ Yesulí wíndiñ embi, yousim enla manda ñíndiñ embi eni-nandiñguk, “Yambattok manda youyoulin patak ñin sindi gama nim pinat-nandiñgíliñ bek?

‘It ta no it tindi amali kenan nimnat embi siñgi wilingíliñ walí ta diwin yapma klembi, it tike-kwambiñ dalak.

¹¹ Win Wopumdi timbi indaum kanambi, kundit gitikñin tilak.’ ”

¹² Yesulí wíndiñ eumbi, ama biesili “Eyout manda win ninla elak” nandi-daklembi, tikeneliñdok nandiñgíliñ, gan amatam kimin wopum endi mik ti-semneliñ wala misimbi, kak, kañbimbi ñañgíliñ.

Yesu takisla tue-kambiñgíliñ

¹³ Timbi Juda ama biesili Falisi ama diwin gita Elottok nolii diwin Yesu mandali sisoñ ti-ñimneliñdok eni-mukíliñ. ¹⁴ Eni-mulimbi, Yesuloñ bim nimbi eñgíliñ, “Endaut. Nindi dikok kusaka nandamñ: dik manda julufit nim pa elañ. Dik loloñ ba pimbiñ gitikkan sinik Yambattok telak dindim nini-daut ti-nimbi, amali nitek nandi-gamneliñ wala nim misilañ. Ñala eumbi nandina: nindi Sisa, Roma kwettok ama wapmañ mayağan sinik patak, enda takis minem minambi walí tuop tilak ba nim? ¹⁵ Win mllok ba nim mllok?” Wíndiñ eumbi, Yesulí julufitsilok kusei nandi-daklembi enguk, “Sindi neta mandali sisoñ ti-namañ? Sindi minem kwandai satnin no timbi indaumbi, daut namumbi kawa.” ¹⁶ Eumbi, minem tike-bim mium kañbi eni-nandimbi eñguk, “Ama walan ba kot kundit win nindoñ?” Eumbi, endi “Sisaloñ” niñgíliñ. Wíndiñ nimbiñgíliñ ¹⁷ enguk, “Sisalok giñgít win Sisa enla tambon minekaliñ, ba Yambattok giñgít win Yambat enla tambon minekaliñ.” Wíndiñ eñpi, ama biesilok sisoñ makleumbi, ka-piasat ti-ñimngíliñ.

Kimnan nanin mlamlatok plon Yesu ni-nandiñgíliñ

¹⁸ Timbi Sadusi ama diwindi Yesuloñ bñgíliñ. Endi kimnan nanin mlamlat win nim patak eñpi eni-daut ti-sem-ta-kuañ. Endi Yesuloñ bimbi ni-nandim eñgíliñ, ¹⁹ “Endaut. Moseli Juda amatam ninda manda ñíndiñ yout-nimguk, ‘Ama noli tam tikembi, yamin pap sembekta, kwayañli dallok kanjali tikembi, dallok gwañgwa bisat ep timbi indane kaliñ.’ ”

²⁰ Sadusi amali wíndiñ embi yousim niñgíliñ, “Damağan dakwaya kit tambon tipet kuñgíliñ. Endoñnan nanin tua endi dama tam timbi, komblin nimnat, yamin papi sembiñguk. ²¹ Sembumbi, monali dallok kanjali tikembi, wíndiñgangot yamin papi sembiñguk. Sembumbi, gwik endok plon wíndiñgangot inda-ñimíñguk. ²² Dakwaya kit tambon tipet endi tam wakangot tikembi, yamin gitik papi sembi-taleñgíliñ. Timbi siñgi sinik kanjaksi walí wíndiñgot sembiñguk. ²³ Ama kit tambon tipet gitikkandi tam wakangot tikeñgíliñda. Tikap, mlamlat nain indaukak, nain wolonda tam win nindok sinik timbekak?”

²⁴ Sadusi amali wíndiñ eumbi, Yesulí enguk, “Sindi Yambattok manda wolok kusei ba Yambattok gembin nim nandi-kiliñ eañ bek, wala timbi kimnan nanin mlamlat nandumbi kelam dalak? ²⁵ Amatamdi kimnan nanin mlapi, wapatam nim indane kaliñ. Endi kunumdok añelo nomik silak kunekaliñ.

²⁶ Timbi Yambatti amatam kimnan nanin ep mim mlamlatne kaliñ ba nim, wolok sindi Moseli kasat ñin youkuk win nim pinat-nandañ ba? Mose endi komba tip no wolok plon komba manben indaum kañbi ñañguk. Ñaumbi, Yambatti ama ikan sembiñgíliñ endok plon ñíndiñ niñguk, ‘Nak Ablaamdok Yambat, Isakalok Yambat, Yakobolok Yambat, nak endok Yambatsi patet.’ Yambatti wíndiñ eñpi, ²⁷ ñíndiñ

eu dakleñguk: endi sembi-sembindok Yambat nim a, endi kaik kuañ endok Yambat. Nekta, ama sembi-taleñgılıñ endi bo Yambattok dainan kaik kuañda timbi. Windiñda sindi milamlat nim patak eañda, biañgan nandum kamalalak.”

Ama noli endikñe manda dek wali dama sinik tilak wala Yesu ni-kañguk

²⁸ Timbi Yesu git Sadusi ama endi manda e-kle-kot-ti-paliñlimbi, endikñe manda nandi-tale ama no wolok bim yambiñguk. Yambimbi, Yesuli manda tambon kindemgot tambane-enbim nandiñgukta ni-kañbi eñguk, “Yambatti endikñe manda gitik kimit-nimiñguk, timbi nek ñali dama ti-sembi, diwin gitik yapma kle-talelak?”

²⁹ Eumbi tambane-niñguk, “Endikñe manda ñali dama sinik tilak, ‘Israel amatam sindi manda ñin nandimbi tike-kiliñ enekaliñ: Molom en noñgan. Endi nindok Yambatni, diwin no nim pakañ. ³⁰ Wala timbi dik ginañga git waleñga tip git nanandiñga git gembinañga gitik Yambat Molomga endokgot bi-ñimekañ.’ ³¹ Timbi endikñe manda wandiñgan no ñindiñ patak, ‘Dik ditnala ti-gamlañ, wandiñgangot nokala ti-ñimekañ.’ Endikñe manda tipet wali endikñe manda diwin gitik yapma klembi pakamik.”

³² Yesuli wandiñ eumbi, endikñe manda nandi-tale amal “Waak!” embi niñguk, “Endaut, dik manda biañgan sinik elañ. Yambat en noñgangot, diwin no nim pakañ.

³³ Tiñipi, nindi endok gaut tapma sina diumbi, nepek diwin wandiñgot tapma ti-ñimneñ win kindem. Gan tikap nindi ginañni git nanandini git gembini gitik endokgot bi-ñimneñ, ba ninla ti-nimamni tuop wandiñgangot notniila ti-semneñ, win tapma kusei kusei yapma klembi, endok dainan kindem bien sinik.” ³⁴ Ama endi manda tambon wandiñ eumbi, Yesuli endok nanandin kindem kañbi niñguk, “Dik Yambattok gñgit kindem indawin.” Wandiñ nimbimbi, Juda ama biesili en mandali sisoñ ti-ñimnepi misimbi, nepek nola bindambo nim ni-kañgılıñ.

Yesuli endikñe manda nandi-tale ama endok mandanji ba kunditsi kolan eu dakleñguk

³⁵ Timbi Yesuli tapma it sañ simba ginañ papi, amatam eni-daut ti-sem-tiñipi eni-kañbi eñguk, “Nitekta timbi, endikñe manda nandi-tale ama endi Mesia en Devittok komblingot eañ? ³⁶ Dindim Yalli Devittok ginañ timbi tikileumbi, Devit en Mesiala ñindiñ eñguk, ‘Yambat Wopumdi nokok Wopumnala ñindiñ niñguk: Dik bimbi, kitna sinik kandañ pipapi, nakita amatam yambi-dikñe-kundekamik. Kuñipi, kanjtgai ep pi-yaliwambi, dikok kapmainan patnekalñ.’ ³⁷ Wandiñda Devit en Mesiala ‘Wopumna’ kitniñguk, wala timbi Mesia endi Devittok komblin slaningot ba? Nim a. Endi Devittok Wopum.” Timbi ama kimin wopum Yesulok manda nandimbi nandi-koñgom tiñgılıñ.

³⁸ Timbi Yesuli eni-daut ti-sem-tiñipi enguk, “Sindi endikñe manda nandi-tale ama endok nandinandnji ba ep tindiñji ka-kiliñ enekaliñ! Diwin endi amatamdi yabum loloñ timbektok nandañ, wala timbi endi ama loloñ endok dasindasinji pat-dasimbi, ‘tina nimbti’ tañ. Timbi endi amatamdi kimin kwelan we semñipi, kosi tike-lonelñda nandañ. ³⁹ Tiñipi, it kiyau ginañ ba nana sina wopum ginañ endi ama loloñjlok pipapat plon patnepi nandañ. ⁴⁰ Endi tam kanjak julunñti ti-sembi, isi nepenepeksi yapma tikeañ, timbi amatamdok dausinan ti-kelakelamji kot-taplineliñdok nimolo ombap tañ. Endi ep tindiñji dindim walan tañ, wala timbi Yambatti tuan mlap sinik ombi-semekak.”

Yesuli tam kanjak nolok kundit kindem eu dakleñguk

⁴¹ Timbi Yesuli tapma it ginañ papi, minem Yambattok kimikiliñ wolok tambon kandañ pipakuk. Pipapi kañlimbi amatamdi bi, minem tapkot kawat diñgwinda ginañ dasiu piñguk. Amatam kwilikwiliñji wopum asupti bimbi, minem wopungan kimilimbi piñguk. ⁴² Tiñilimbi, tam kanjak pimbiniñen noli bimbi, minem kwandai gimin tipet kimilimbi piñguk.

43-44 Tĩmbi Yesulĩ wĩn kañbi, gwañgwañii kiti-semum biumbi enguk, “Nak biañgan sanba: amatam diwĩn endi minem wopungan kolĩmbi, wopum gama nisilok patsemlak. Gan tam kanjak pĩmbiñen ñali minem nana tualok palĩmik wĩn gĩtik kolĩ taleumbi, ñam nĩmnat, silanin sĩnik patak, wala tĩmbi minem kimĩlak wĩn diwĩn gĩtikandi kimĩlaliñ wĩn yapma kle-talelak.

Yesulĩ nain taletalenan nepek nek indaukak wolok eni-dakleñguk

13

Mĩlaplok kusei kimĩkimĩlin

¹ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt tapma it sañ simba gĩnañ nanin pi-ñañipi, gwañgwañ nolĩ tapma it kit youpi niñguk, “Nĩnĩndaut, ñĩ kawĩñ! It gĩtik ñĩn engano kindem bien. Tĩmbi kawat wopum wopumdiñgan tĩndĩn.” ² Eumbi niñguk, “It wopum ñĩ yambilañ wala ganba: Juda amatamdok kanjĩksilĩ biumbi, it gĩtik ñĩn wiapi, kawat no nĩm biumbi, kawat nollok plon palekak. Nĩm sĩnik.”

³ Yesulĩ wĩndiñ embi, Jerusalem it kwet bimbi, Oliv kwet jañgĩnnan loñguk. Lombi, tapma it tambon kandañ wolok pip palĩmbi, Petlo, Yakobo, Yoane gĩta Andlu endiñgot endoñ biĩm ni-kambi eñgĩliñ, ⁴ “Diĩk nĩnbĩmbi nandĩna: nepek nek tapma ittok plon elañ wĩn dawanda indaukak? Ba kundit nek ñali dama indaumbi ka-nandĩnekanĩñ: mĩlap kusei gĩtik ip inda-nĩmep tĩlak?”

⁵ Tĩmbi Yesulĩ nepek indaukak wolok eni-dakleñipi eñguk, “Sĩndi ka-kĩliñ embi kunekaliñ. Nĩm kañbi, ama nolĩ tue-sambiumbi, jului mandan wĩn nandĩ-ñĩmneliñ. ⁶ Ama asupti nokok kotna plon bi-indambi, ‘Natna Mesia wakan’ embi, amatam asup tue-yambiumbi, jului mandanjĩ nandĩ-kwambiñ danekaliñ. ⁷⁻⁸ Tĩmbi ama sambat diwĩndi mĩlapi, sambat diwĩnda mik ti-semnekalĩñ, tĩmbi ama wapmañ diwĩndok sambatti mĩlapi, wapma diwĩndok sambatta mik ti-semnekalĩñ, wala tĩmbi sĩndi miktok gĩñgĩli nandĩnekalĩñ, ba mik mayañgan indaumbi wolok gĩñgĩt nandĩnekalĩñ. Wĩndiñ nandĩñipi, nĩm silĩkĩnemi mĩsĩnekalĩñ. Nepek wĩn gĩtik biañgan indaukak, gan kwet nain taletalen wali gama nĩm. Tĩmbi mĩnjamĩnjat kwet nolok ba nolok tĩmbekak, ba nana map inda-semekak.” Yesulĩ wĩndiñ embi, e-yout manda enbi eñguk, “Nepek wĩ gĩtik indaukak wĩn tamdi gwañgwa tĩkeup dama siñgin gawat lakalakat inda-ñĩmlak wandiñ indaukak. Gan siñgi kandañ mĩlap wopum sĩnik indaukak.

⁹ Nain wolonda sĩnila nĩtek kuañ wĩn ka-kĩliñ embi kunekaliñ. Kanjĩksilĩ sepbi, mandala ama biesilok kisi plon sambiumbi, it kiyau gĩnañ sandĩpnekalĩñ. Tĩmbi sĩndi nokok gĩñgĩtnai kuañda tĩmbi yambi-dĩkĩne ama ba ama wapmañ endok dausĩnan ipi, kusatna e-dakle-semnekalĩñ. ¹⁰ Tĩmbi gĩñgĩt manda kindem wĩn biañgan amatam gĩtikta dama eu piĩm ennekalĩñ. Eni-taleumek, kwet nain taleukak.

¹¹ Tĩmbi kwapme kwapme sepbi, mandala sanañgip ñañĩlĩmbi, ‘Manda nĩtek enetamiñ?’ wĩndiñ embi nandĩ-bendi-wopum itangan nĩm tĩnekalĩñ. Nĩm a! Nain wolonda sĩniñgan manda wĩn nĩm enekaliñ. Wĩn Dĩndĩm Yalli gĩnanjĩ tokĩneumbi, Yambatti manda samekak wĩn wakan enekaliñ. ¹² Wolonda naka tĩmbi dalli kwayañ ba kwayañdi dal kanjĩktok kisi plon kimĩlĩmbi, yandip kimnekalĩñ. Ba bepti wembe gwañgwañii kanjĩktok kisi plon kimĩlĩmbi, yandip kimnekalĩñ. Tĩmbi wembe gwañgwalĩ meñjĩ besila kanjik ti-sembi, wĩndiñgangot tĩmbĩmbi yandipmĩkimnekalĩñ. ¹³ Kotnala tĩmbi ama gĩtikti nandĩ-kola wopungan ti-samĩ-kunekaliñ. Gan amatam mĩlap wĩn ba wĩn gĩñgĩnemi bemi, kuañ tuop nep kwambiñ dakuñda en wakan Yambatti ep mekak.”

Mĩlap wopum sĩnik indaukak

¹⁴ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nepek kolan papait no tapma it gĩnañ, kĩmĩsip tĩndĩnnan, wandĩñ loukak. Loumbi, Yambattĩ wĩn kañbi, nandum pi-sĩnik taumbi, enlok il siñgi wĩlĩmekak. (No endĩ manda ñĩn pinapi, wolok kusei nandĩ-kĩliñ eukak.) Sĩndĩ nepek kolan wĩ kañbi, nain wolonda amatam Judia kwelan pakañ endĩ pimbi, kwet jañgĩnnan lonekalĩñ. ¹⁵ Tĩmbi no endĩ it pawan papi, nepek nola it gĩnañ nombo nĩm loukak, ¹⁶ ba no endĩ kena gĩnañ papi, sauloñĩn tĩkeupi undane ilan nĩm ñaukak. ¹⁷ O wem! Nain wolonda tam gwañgwa mĩnjĩpsat, ba gwañgwa num emañ endĩ blasĩñgandok. ¹⁸ Tĩmbi sĩndĩ mĩlap wĩn gwi sasalĩ nainnan nĩm indauktok nĩmolo tĩ-kunekalĩñ. ¹⁹ Neta, nain wolonda mĩlap wopum siñik indaukak. Yambattĩ kwet tĩmbi indaĩguknan bĩkap man ñĩndĩñgĩt mĩlap wandĩñ no nĩm indaĩguk, tĩmbi bĩdambo nĩm indaukak. ²⁰ Tĩkap Wopumdi nain wĩn nĩm tĩmbi dumalawĩmda, amatam gĩtikkan talenelĩñ. Gan endĩ amatam ep danbi enlok gĩñgĩt kasĩleñguk enda wakan nandĩ-sembi, nain wĩn ikan tĩmbi dumalaĩguk.

²¹ Nain wolonda ama noli ñĩndĩñ bek sanbekta, ‘Yakñesii! Mesialĩ ñĩ patak’, ba ñĩndĩñ sanbek, ‘Wĩ kawĩt! Endĩ da patak!’, sĩndĩ manda wala nandum tlal tĩmbekak. ²² Neta, Mesia juluñgan ba plofet ama juluñgan indambi, nisĩlok kusasi tĩmbi daklesemnekalĩñdok amatam kundit engano siñik ep daut semum ka-sĩlĩkĩnekalĩñ. Tĩkap endĩ tuopta, ama wali amatam Yambattĩ enlok gĩñgĩt ep danguk wĩn ep tĩmbi kamalanekalĩñ. ²³ Gan siñila ka-kĩliñ e-kunekalĩñ. Nak nepek gĩtik indaukak wolok itangan sani-talelet.”

Mesialok tomtom nain wĩn dawanda siñik indaukak wĩn nimbek noli nĩm nandĩlak

²⁴ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk,
 “Gan mĩlap wopum wĩn taleumek
 ‘wolonda maim dauttĩ bip mĩumbi, yakĩptĩ bo nĩm saleumbi,
²⁵ kunum gĩnañ dĩmboñgĩptĩ pi-pĩnekalĩñ.

Tĩmbi nepek nek kwambĩñ kunum gĩnañ pakañ ep mĩnjalĩmbi kwesi binekalĩñ.’

²⁶ Tĩmbi nain wolonda amatam gĩtikĩ kanekalĩñ wĩn: Amalok Nĩñan endĩ mulukua gĩnañ gembĩn wopum ba kolsalen walalannat pĩmbi inda-dakleukak. ²⁷ Wolonda endĩ amatam dembek dembek kuañ enlok gĩñgĩt ep kasĩleñguk endĩ wakan enloñ ep kĩmĩn kolektok añelo enĩ-mulĩm ñambi, kunum kwet kĩmĩli taleñguknan nanin ep kiutnekalĩñ.

²⁸ Wĩndĩñ ñala sĩndĩ komba konelok plon nanandĩ ñĩn epnekalĩñ: kii gayam tukñat tĩmbi, sak kaik indaumek, maim nain indaup tĩlak wĩndĩñ nandañ. ²⁹ Wĩndĩñgangot mĩlap gĩtik sanit wĩn indaum kañbi, siñ ñĩndĩñ nandĩnekalĩñ: Ama Sisĩnik endĩ inda-dakleuptok nain ip dumala-ta-bĩlak. ³⁰ Nak biañgan sanba nandĩwit: amatam man ñĩndĩñgĩt kuañ endoñnan nanin dĩwĩndĩ gama nĩm kĩmĩlĩmbi, nepek wĩn gĩtik indaukak. ³¹ Kunum kwet taleukak, gan nokok mandana gĩtikĩ nĩm paipi, papat kwambĩñ palekak.

³² Nepek gĩtik wĩn nain wolonda siñik indaukak wĩn ama nimbek noli nĩm nandĩlak. Añelo kunum gĩnañ pakañ ba Yambattok Nĩñañ en bo wĩn nĩm nandañ. Nĩm. Bep Yambat en noĩgandĩñgot nandĩlak. ³³ Sĩndĩ nain wĩn dawanda siñik indaukak wĩn nĩm nandañ, wala tĩmbi ka-kĩliñ embi mandĩm kunekalĩñ! ³⁴ Nain indaukak wĩn ñĩndĩñ: ama noli il bĩmbi, kwet mayañgan ñaup tĩlak. Endĩ kena gwañgwañii kena molom molom danĩ-sembi, telak yama mandĩmandĩ endĩ ka-mandĩ-kĩliñ ewĩktok endĩkĩe manda nĩ-talembi ñalak. ³⁵ Wĩndĩñda it molomdi nain dawanda siñik bĩukak wĩn sĩndĩ nĩm nandañ. Endĩ kwet kĩlĩm eumbi, ba tim boñgĩp, ba puput noĩgan kĩtĩmbi, ba kwet salaup tĩmbĩmbi, ba salasalanan tombekak wĩn sĩndĩ nĩm nandĩañda tĩmbi ka-mandĩ-kĩliñ e-kunekalĩñ! ³⁶ Nĩm kañbi, dou-palĩmbi, molomdi platik siñik bĩ tĩmbi, sep tĩmbi indawĩk.

³⁷ Endikñe manda ñin sanlet win giñgítnai gítikkan sindok: ka-mandi-kiliñ embi kunekali.”

Yesu wili kimbi bindambo mlakuk

14

Yesu kimkimlok ti-pañgipañgile ti-ñimgiliñ

¹ Timbi gwilat wopum tipetti ep timbi dumalañguk, win kamaikamai nain gita plaua wilibendi nimnat wolok gwilat. (Wolonda Israel amatamdi Yambatti Isip kwelan nanin ep kimikuk wolok pat-nandi-pakañ.) Gwilat wali sandap tipet wolok siñgi kandañ ep timbi dumalañlambi, tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endi Yesu telak gitak plon tikembi wili kimbektok telak yolonjambi, ² ñindiñ eñgiliñ, “Gwilat ginañ windiñ tinambi, nim kindem daukak. Nim kañbi, amatam kimin wopum endi mlapi, gimbit tim, kes tapma timbi, mik tneliñ.”

³ Timbi Yesuli Betani it kwelan ñambi, ama no damañgan wanda kwambiñ indañimñguk koi Simon endok ilnan nana na-pakuk. Palinlambi, tam no endi pama tul mindiñ kindem tuan wopum sinik win tike-bimbi, kawat kanim bim ombi-gilombi, pama tul win Yesulok kumbam plon yalimukuk. Yalimulimbi, ⁴ ama diwis wolok pakiliñ endi tamda ginanji komba diumbi nisñgan eñgiliñ, “Neta sinik pama tul kindem ñin silak timbi kola-talelak?” ⁵ Tuktok tuan win wopum sinik, minem 300 netepek. * Endi tuk win tualok kimilinda, minem walinin tikembi, ama pimbinienda emiwik.”

Windiñ embi, tam ni-ñombiñgiliñ, ⁶ gan Yesuli enguk, “Biu palen! Sindi neta mlap mañ? Endi ti-kindem kindem ti-namlak. ⁷ Ama pimbines endi nain tuop sin gita kuañ, wala timbi nain nola ba nola ep mi-pañgitanep nandañda kindem tneliñ. Gan natna nain tuop sin gita nim paletat, ⁸ wala timbi tam ñali man ñindiñgit nepek nek tuop ti-namek wolok tuop tik. Endi pama tul i-namik, win nak kimbambi nep kinditnekalin wolok itangan piñgipna ti-pañgipañgile ti-namik. ⁹ Nak biañgan sanlet: dembek dembek ñanekalin tuop giñgit manda kindem ñin eu sataumbi, tam ñali nepek nek ti-namik wolok kasat wakit kwet tuop ti-sembi, tam endok kasat eu kaik taukak.”

¹⁰ Nain wolonda Judas Iskariot, Yesulon gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, endi Yesu bola ti-ñimektok tapma ama biesilon ñañguk. ¹¹ Ñambi, wolok tuop enbimbi nandim ginañji kindem daumbi, minem minepi ni-kwambiñ dañgiliñ. Timbi Judali kusei kimipi, “Yesu bola ti-ñimektok nain kindem delok indauk?” embi mandinñguk.

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

¹² Plaua wilibendi nimnat sinjilok gwilat wolok kusei kimikimilinan Israel amatamdi sipsip niñañ wipi, tapma timbi, Yambatti Isip kwelan nanin ep kimikuk wolok kimin-nandim pakañgiliñ.

Gwilat win indaumbi, gwañgwañiili Yesu ni-kañbi eñgiliñ, “Nindi delok ñambi, gwilat ñolok nana ti-jumit ti-gamneñdok nandiñlañ?” ¹³ Eumbi, Yesuli gwañgwañiit tipet eni-mupi enguk, “Siti Jerusalem it kwet ginañ lombi, ama noli tuk kambot bembib sep timbi indautak en kle ñandekamik. En kle ñaumbi, ¹⁴ it nolok ña loutak wolok molomla ñindiñ nidekamik, ‘Ninindautti ñindiñ elak: nak gwañgwanai gita it ginañ delok gwilattok nana nambetet?’ ¹⁵ Eumbi, it ginañ wopum no ti-kiliñ e-bimbin win gwat patak daut sametak. Wolok ti-jumit ti-nidekamik.” ¹⁶ Eumbi, gwañgwañiit tipet endi nandimbi, winnanin ñam Jerusalem it kwelan loñgimik. Lo tombi, Yesuli enguk wolok tuop inda-semumbi, gwilattok nana ti-jumit tiñgimik.

¹⁷ Timbi kwet kilim eumbi, Yesuli gwañgwañii 12 gita bimbi, it ginañnan loñgiliñ. ¹⁸ Lom nana na-palinlambi, Yesuli enguk, “Biañgan sanlet: sindoñnan nanin no nakita

* **14:5:** Minem denali 300 win kena nain 300 wolok tuan.

nana yakan nalak endi nak bola ti-nametak.”¹⁹ Wɨndiñ eumbi, gɨnañji mɨlataumbi, noñgan noñgandi ñɨndiñ niñgɨliñ, “Nakta nim bek?”²⁰ Niɨmbiɨmbi enguk, “Wɨn gwañgwa 12 sɨndoñnan nanin no. Endi plaua dip tikembi, nakita tuk wɨtna noñgan gɨnañ youpi nalak, en wakan.”²¹ Biañgan sɨnik. Manda youyoulɨn patak wolok tuop Ama Sisɨnik wɨn bola ti-ñɨmɨumbi wɨli kɨmbekak. Gan ama nin bola ti-ñɨmetak en blangandok. Meñdi nim ap mɨumda, wɨn kɨndem.”

²² Tɨmbi nana na-paliñɨlɨmbi, Yesuli plaua no tikem gwɨlam tɨmbi, ombɨm gwañgwañiila embi enguk, “Tɨke nambit; ñɨn nokok gaumna.”²³ Wɨndiñ embi, wain wɨtna no tikembi, gwɨlam ti-talem emumbi, gɨtikandi wɨtna noñgan wolok gɨnañ nañgɨliñ.²⁴ Nambɨmbi enguk, “Ñɨn nokok wekatna. Nak amatam asup endok kɨnjan kɨmbi, wekatna yalɨmutet. Wali wakan toptop Yambatti amatamñi gɨt tɨlak wɨn tɨmbɨ kwambiñ dalak.”²⁵ Nak biañgan sɨnik sanlet: nak wain tuk kwelan nombo nim nambetat. Yambatti gɨñgɨtñi indangan yambi-dɨkñeukak wolondamek nak en gɨta papi, wain tuk komblin engano wɨ mek nambetat.”

²⁶ Tɨmbi Yambat ni-wit-ta-lo kap no tiu taleumbi, Oliv kwet jañgɨn tɨmbɨ dumalanepi pi-ñañgɨliñ.²⁷ Ñañipi, Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, “Yambattok manda no ñɨndiñ youyoulɨn patak, ‘Nak ka-dɨkñe ama wɨla kɨmbɨmbi, sipsipti papusenenekaliñ.’ Wala tɨmbi sɨndi gɨtikkan siñgi wit-nambi pi ñanetañ.”²⁸ Gan Yambatti kɨmnan nanin nep mɨum mɨlatmek, telak dama ti-sambi, Galili kwelan ñam wolok sambetat.”²⁹ Eumbi, Petloli niñguk, “Ama dɨwɨn gɨtikti gambimbi pi-ñanetañ bek, gan nakta nim sɨnik.”³⁰ Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganba: man tim ñolondañgan puputti nain tɨpet nim kɨtɨumbi, dɨk nain tɨpet gɨt no naka ‘En nim nandi-ñɨmlet’ eutañ.”³¹ Eumbi, Petloli gɨñgɨnembɨ niñguk, “Kɨndem dɨkita nep nulɨmbi kɨmbetet, gan nak dɨka ‘Nim nandi-ñɨmlet’ nim eutet. Nim sɨnik.” Eumbi, gwañgwañi gɨtikandi wɨndiñgangot ni-taleñgɨliñ.

Yesu en kimbepi ti-pañgɨpañgɨle tiñguk

³² Tɨmbi Yesu gɨt gwañgwañi endi ñambi, kwet no koi Getsemane wolok ña-tomgɨliñ. Tombi, Yesuli gwañgwa dɨwɨnda enbi eñguk, “Sɨndi ñolok pipalɨmbi, nak ñam nimolo tɨmbi biutet.”³³ Wɨndiñ embi, Petlo, Yakobo gɨt Yoane yanañgɨpi ñañguk. Ñañipi, enlok plon nepek inda-ñɨmetak wala nandum mɨlata-sɨnik taumbi, gembɨñ piumbi³⁴ enguk, “Gɨnañna nandiwa kola-sɨnik talak, kɨmbettok tuop nandiɨlet. Sɨndi ñolok papi, ka-kɨliñ embi palit!”

³⁵ Yesuli wɨndiñ embi, lakat ñaña em kwelan pi-pɨmbi, telak no palekta, mɨlap bembemdok nain wali en maklewɨk wala Yambat nimolo ti-ñɨmɨñguk.³⁶ Endi enlok manda plon beula “Abba” kɨti-ñɨmbi niñguk, “O Bep! Dɨk nepenepek gɨtik tuop ti-talewɨñ, wala tɨmbi dɨk mɨlap ñɨn napma tɨke-namɨñ. Gan dɨk nokok nanandi nim kɨmit-kleukañ. Nim sɨnik. Dɨk nɨtek nandiɨlañ, wolok tuopgan indawɨn.”

³⁷ Tɨmbi Yesuli gwañgwañi tɨpet gɨt no endoñ undane-bɨmbi, yambum dou-palɨmbi, Petlo ni-ñombɨm niñguk, “Simon, dɨk doulañ ba? Dɨk nain dumangan kaik paleñdok tuop nim ba?” Wɨndiñ embi enguk,³⁸ “Biañgan sɨnik: gɨnanjɨli nepek kɨndem tɨmbepi nandiɨlak, gan piñgɨpsɨli gembɨn nɨmnat, wala tɨmbi ka-kɨliñ embi, nimolo tɨmbit. Nim kañbi, tue-kambi plon pi-pɨneliñ.”

³⁹ Yesuli wɨndiñ embi, nombo yambim ñambi, nimolo dama tiñguk wɨndiñgangot nombo tiñguk.⁴⁰ Nimolo tɨmbi taleumbi, nombo gwañgwañiiloñ undane-bɨm yambiñguk wɨn: dausi mɨlataumbi dou-pakɨliñ. Dounan nanin mɨlapi, manda nɨtek niñeliñ wala nandum mɨlatañguk.⁴¹ Tɨmbi Yesuli nombo ña nimolo ti-talembi, gwañgwañiiloñ undane-bɨumbi, nain tɨpet gɨt no tɨmbɨmbi enguk, “Sɨndi gamañgot dombi sɨlak pat-nandi-tañ ba? Ip tuop. Nandañ: Ama Sisɨnik yom amalok kɨsi plon

kimikimittok nain ip indalak. ⁴² Ñala mlalambi ñana. Wi kawit: bola ti-namlok ama ip n+p t+mbi dumalalak.”

Yesu tikeñgilañ

⁴³ W+ndiñ e-paliñil+mbi, wolongan Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, Judas Iskaliot, endi ama kimin wopum telak dama ti-semumbi biñgilañ, win tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama ba ama biesi diwin endi eni-mul+mbi, kakit ba kwandi mep biñgilañ. ⁴⁴ Bola tindi ama endi damañgan sambat ñ+ndiñ kimipi enguk, “Simumu ti-ñ+m+mbi, ama ip wakan embi, ña tike-kwambiñ dam tike-ñanekaliñ.” ⁴⁵ W+ndiñ eñgukta kena g+nañ tombi, d+ndimgan Yesuloñ b+mbi, “Ninindaut, we!” embi, wopungan simumu ti-ñ+m+mbi. ⁴⁶ W+ndiñ ti-ñ+m+mbi kañbi, gembinat ñam tike-kwambiñ dañgilañ.

⁴⁷ Timbi ama Yesu g+ta pakilañ endoñnan nanin noli kakil tiañe lamb+mbi, tapma amalok telak damanjlok kena gwañgwa silanin wilepi, pawangot wilalim piñguk. ⁴⁸ Timbi Yesuli enbi eñguk, “S+ndi naka nandum kumbu ama sañan t+mb+mbi, kakit ba kwandi mep bi-tombi, nep mañ ba? ⁴⁹ Sandap tuop nak tapma it sañ simba g+nañ lombi, sindok boñgipsinan papi, amatam eni-daut ti-sem-ta-biñ+lambi, nim nepgilañ. Gan manda youyoulin patak wolok tuop man inda-nam+w+mbi.” ⁵⁰ W+ndiñ eumbi, gwañgwañii g+tikti en bimbi pim ñañgilañ.

⁵¹ Timbi ama gwañgwa no sandum satningot tembi Yesu kle-ñañguk en wak+mbi t+kembi, ⁵² sandum tike-gilim dañgilañ. Gan endi sandum pisapi, biatan pi ñañguk.

Yesu manda plon kimikilañ

⁵³ Timbi endi Yesu t+kembi, tapma amalok telak damanjlok ilan nañgipi ñañgilañ. (Wandiñ tapma ama biesi ba ama biesi diwin ba endikñe manda nandi-tale ama g+tik endi bim kimin tiñgilañ.) ⁵⁴ Yesu tike-ñañil+mbi, Petloñ kambak mayañgan siñgi kandañ ep klembi ñañguk. Ñakapi, tapma amalok telak damanj endok sañ simba g+nañnangan loñguk. Lombi, tapma amalok telak damanj endok tiplaplailii g+ta pipapi, komba seimbi pakuk.

⁵⁵ Timbi tapma ama biesi en g+ta Juda amalok yambi-dikñenji g+tik endi Yesu wili kimbektok nandiñipi, ama Yesulok siñgin sinelindok yolonji-tlakilañ. ⁵⁶ Neta, ama asupti b+mbi, joñgo siñgin simbi, julun+mbi manda eñgilañ. Gan endi mandanj+mbi walan noñgangot nim eñgilañ, endi manda kusei kusei eñgilañ. ⁵⁷ Timbi ama diwindi bi indambi, joñgo siñgin simbi eñgilañ, ⁵⁸ “N+ndi manda no ñ+ndiñ eumbi nandiñg+m+mbi, ‘Nak tapma it kitti t+ndin ñ+n wiapi, sandap tiptet g+ta no wolok g+nañnangan wolok kinjan kitti nim t+ndin no mamba ilekak.’ W+ndiñ eumbi nandiñg+m+mbi” eñgilañ. ⁵⁹ Gan mandanjlok walan win bo noñgan nim.

⁶⁰ Timbi tapma amalok telak damanj endi mlapi indangan bi ipi, Yesu ni-nandi+mbi eñguk, “Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba? Ama wali dikok manda eañ win nandum nitok tilak?” ⁶¹ Eumbi, gitak papi, manda tambon no nim niñguk. Timbi wolongan tapma amalok telak damanj endi Yesu ñ+ndiñ ni-nandi+mbi eñguk, “Ditna Mesia wakan, Yambat ni-k+ndek+ndem eam+mbi endok Niñañ ba?” ⁶² Ni-nandumbi Yesuli niñguk, “Natna en wakan. Gamanda kanekaliñ win: Ama Sis+n+k endi Gemb+mbi Molomdok kii d+ndimnan pipal+mbi, yakan amatam yambi-dikñendekam+k. Timbi en wakan kunum g+nañ nanin mulukua plon undane-b+mbi kanekaliñ.”

⁶³ Eumbi, tapma amalok telak damanj endi manda win nandum pi-s+n+k taumbi, kusali timbi daklew+mbi dasindasin wilapbi enguk, “Neta amala nombo eni-nandi+mbi, ama ñolok kusala yout-lonjinetam+mbi? ⁶⁴ S+ndi ip nandi+mbi, endi enla Yambat eñpi, Yambat ni-tike-pi-yalilak. Wala nitok nandañ?” Eumbi, g+tikandi Yesu mandanlok kinjan t+kew+mbi nandiñgilañ tuop wili kimbektok e-taleñgilañ. ⁶⁵ Timbi diwindi kusei kimipi, manji iwit sua-ñ+mbi, timan dai sandumdi masipbi,

kisili wipi niñgiliñ, “Nindi gwitak ninimbim indaumbi nandina!” Timbi tiplaplaeli Yesu tikembi, kisi pindimdi wikiliñ.

Petloli Yesula “Nak en nim nandi-ñimlet” eñguk

⁶⁶ Timbi Petloli tapma amalok telak damanjilok it pawan sañ simba ginañ palinlimbi, ama wolok kena wembe noli bimi, ⁶⁷ Petloli komba sei-palim kañbi, ka-kiliñ embi niñguk, “Dik bo Yesu Nasalet nanin en gita kulañ gambilet.” ⁶⁸ Eumbi, Petloli niñguk, “Nim a. Dik nek elañ nak nim nandilet.” Windiñ embi, sañ simba telak yamanan pi-naumbi, wolongan puputti kitinñguk. ⁶⁹ Timbi kena wembe endi Petlo kañipi, manda dama eñguk windiñgangot nombo embi, ama wolok pakiliñda enbi eñguk, “Ama ñin Yesulok nol no ñakan.” ⁷⁰ Eumbi, Petloli nombo “Nak nim” embi giñgineñguk.

Timbi nain nim ombataumbi, nombo ama wolok ikiliñ endi niñgiliñ, “Dik Galili naninda timbi dik biañgan endok nol no.” ⁷¹ Nimbimbi, Petloli manda kwambiñgan nombo nombo embi ñindiñ enguk, “Biañgan sinik. Nak ama koi eañ win nim nandi-ñimlet. Manda julunit eletta, Yambatti kindem nep timbi kolawa.” ⁷² Eumbi, wolongan puputti kitumbi, nain tpet timbimbi, Petloli Yesuli manda niñguk win nandi-siwikuk. Yesuli ñindiñ niñgukta, “Puputti gama nain tpet nim kitinlimbi, dik dama nain tpet git no naka ‘En nim nandi-ñimlet’ eutañ.” Petloli manda win nandi-tombi, simbai kolaumbi, kolan sinik kukuk.

15

Yesuli yom amalok kinjan tikeñguk

¹ Kwet salaup timbimbi, wolongan tapma ama biesi git ama biesi diwin ba endikne manda nandi-tale ama, win endi Juda amatamdok yambi-dikñenji gitik endi kimin timbi, Yesu nek ti-ñimneliñdok manda e-topgiliñ. E-topbi, Yesu kii top nañgip ñambi, Judia kwettok yambi-dikne ama Pilato endok kii plon kimikiliñ. ² Timbi Pilatoli kañbi ni-nandim eñguk, “Ba dik Juda amatam endok ama wapmañ ba?” Eumbi tambane-ñinguk, “Ditna elañ ip wakan.” ³ Timbi tapma ama biesi endi Yesulok siñgin si-sinik tañgiliñ. ⁴ Windiñ timbimbi, Pilatoli Yesu nombo ni-nandiñipi eñguk, “Endi dikok manda asup embi, siñgiñga siyañ win nandilañ. Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba?” ⁵ Eumbi, manda no nim tambane-eumbi, Pilatoli wala nandi-bendi-tinñguk.

⁶ Gwilat tuop kamaikamai nain indaumbi, Pilatoli amatam nandi-sembi, ama nolok koi kitiañgiliñ en wakan it kwambiñ ginañ nanin pisapi emliñguk. ⁷ Nain wolonda ama no koi Balabas it kwambiñ ginañ pakuk. Endi nolii gita Roma ama mik t-sembi, diwin yandip kimgiliñ, wala timbi ep imbi, it kwambiñ ginañ yambiumbi pakiliñ. ⁸ Timbi amatam kimin gitik endi Pilatoloñ lombi, kundit nek ti-semliñguk windiñgangot nombo ti-semektok ni-nandiñgiliñ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesi endi Yesu koi giñgitta ka-gimbit ti-ñimbi, kusei wala en Pilatolok kii plon kimikiliñda. Pilatoli win nandimbi, amatam tambane-enguk, “Juda sindok ama wapmañ win pisat-samettok nandañ ba?”

¹¹ Gan tapma ama biesili amatam eni-munjupi eñgiliñ, “Sindi eumbi, endok kinjan Balabas pisat-sametak.” Timbi amatamdi ama biesili eñgiliñ tuopgan eumbi, ¹² Pilatoli nombo eni-nandimbi eñguk, “Windiñ eañda timbi, ama ñin Juda ama sindok ama wapmañ ñañ en wakan nek ti-ñimmettok nandañ?” ¹³ Eumbi, nombo kitimbi niñgiliñ, “Kloñbat plon wili kimbim!” ¹⁴ Eumbi enguk, “Neta windiñ ti-ñimet? Endi kundit kolan nek sinik tinñguk?” Eumbi, endi kwambiñgan kitimbi eñgiliñ, “Kloñbat plon wili kimbim!” ¹⁵ Eumbi, wolongan Pilatoli nandi-sembi, ginanji busukñanewiktok Balabas pisat-semguk. Pisat-sembi, Yesu waipneliñdok enbimbi, bit

gwilap pisikñatti waipgiliñ. Taleumbi, kloñbat plon witneliñdok ama sañaslok kisi plon kimikuk.

Yesu ti-lakalaka e-ti-ñimbi, kloñbat plon wikiliñ

¹⁶ Timbi ama sañasli Yesu tikembi, nislok sañ simba ginañ nañgipi ñaṅgiliñ. Ña-tombi, nosii gitik ep min timbi, ¹⁷ Yesu ti-lakalaka e-ti-ñimneliñdok sauloñ gimin ama wapmañdok sauloñ nomik win dasi-ñimbi, toa pisikñat wali bondinem kumbam plon dasi-miumbi, ama wapmañdok bundi walan tiṅguk. ¹⁸ Dasi-ñim-taleumbi, ama noṅgan noṅgandi bimbini ṅgiliñ, “We! Juda amalok ama wapma!” Winiñ embi, ¹⁹ toñali kumbam plon wipi, iwit sua-ñimbi, julujuluñ milelem ti-ñimñipi ti-kindem da-ñimgiliñ. ²⁰ Ti-lakalakaē gitik ti-tale-ñimbi, sauloñ gimin win kiundiliñimbi, nombo enlok dasindasin dasi-ñimbi, kloñbat plon witepi nañgip ñaṅgiliñ.

²¹ Ñañipi, ama no telak plon timbi indaṅgiliñ koi Simon Sailini it kwelan nanin, Alesande git Rufus endok beset. Endi Jerusalem it kwelan lambum kañbi, kaikan Yesuloñ kloñbat bemektok ni-giñgineumbi bemum ñaṅgiliñ. ²² Ñambi, kwet no koi Golgota (ninlok manda plon Kumbam kwandat) wolok Yesu nañgipi ña-tomgiliñ. ²³ Ña-tombi, siṅgin gawattok gwasap wain tuk git tambaneṅgiliñ win mi-kaumbi, nim naṅguk. ²⁴ Timbi kloñbat plon kimip wipi mambi ikuk. Winiñ ti-talembi, dasindasin daneliñdok satu sañala kolim ep indaumbi wolok tuop danbi epgiliñ.

²⁵ Nain win 9 kilok timbimbi, kloñbat plon wikiliñ. ²⁶ Timbi kusaliok manda ñindiñ palañ plon youpi, kumbam kusipnan wim pakuk, “Juda ama endok ama wapma.” ²⁷⁻²⁸ Tiñipi, kumbu ama sañan tipet Yesu gita kloñbat plon yandipgiliñ, noli Yesulok kii dindimnan, noli kii kepmanan ep mambi ikimik. *

²⁹ Timbi amatam wolok ñañambit tiṅgiliñ endi manda kusei kusei nimbi ni-lakalakaē eñipi, kumbanji diṅgunembi niṅgiliñ, “Yii! Dik tapma it wiat-kopi, nain tipet git no wolok ginañngan nombo mambi ilepi eṅguñ win! Nitek? ³⁰ Gwilaka tike-kimilepi, kloñbat plon nanin piwñ!” ³¹ Timbi tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama endi bo winiñgot Yesulok plon e-sasale manda nisṅgan embi eṅgiliñ, “Nitek timbi, endi ama diwin ep kimikuk, gan enlok siṅgin tuop nim tike-kimitak. ³² Tikap endi biaṅgan Mesia, Isael amatam endok ama wapmañ kulakta, man ñindiñgit kloñbat plon nanin pin. Winiñ timbekta, kusali ka-nandimbi nandikiliti ti-ñimnetamñ.” Timbi ama tipet en gita yandipgiliñ endi bo ni-kolaṅgimik.

Yesu kimguk

³³ Timbi maim boṅgipnan palimbi, kwet tuop kilim indaumbi ñakap 3 kilok tikeṅguk. ³⁴ 3 kilok timbimbi, Yesuli enlok manda plon gembinat kitimbi eṅguk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?”, win ninlok manda plon “Yambatna Yambatna, nekta nambilañ?” ³⁵ Timbi ama diwin kamaṅgan ikiliñ endi manda win nandimbi eṅgiliñ, “Yakñesii! Plofet Elia kitiniṅmlak.” ³⁶ Timbi ama noli woñep ñambi, diliñ tuk kimbini ginañ nanin no tike-bim wain tuk kiitan ginañ wisimbi, komba bem plon imbi, Yesuli nambektok sua eumbi loṅguk. Loumbi eṅguk, “Papa kana, Eliali bimbini tike-piutak ba nim.” ³⁷ Timbi Yesuli wopungan kitimbi kimguk.

³⁸ Nain wolonda tapma ilan it ginañ delok Yambatti patak pa eañ wolok sandum wopum no tembimbi, it ginañ masip bimbini pakuk. Timbi Yesuli kimbimbi, wolongan sandum win boṅgipgan blaṅganembi, gwat nanin wilap pi lap taleṅguk. ³⁹ Timbi ama sañaslok telak damanji endi ama kloñbat plon yandipgiliñ yambi-pakuk. Yambi-papi, Yesuli kim walan engano kimguk win kañbi eṅguk, “Biaṅgan sinik, ama ñin Yambattok niñañ sinik.”

* **15:27-28:** Nandi-tale ama diwiniñ manda kusip no patgot tilak eañ. Manda win ñindiñ, “Winiñ tiṅgiliñda, manda no youyoulin patak wali inda-dakleṅguk, win ‘Enda nandum kolan tindi ama no tiṅguk’ wolok bien indaṅguk.”

40-41 Tĩmbi tam asup Galili nanin Yesu gĩt yakan Jelusalem biĩngĩliĩ endi bo wolok pakĩliĩ. Diwĩndok kosi ñĩndiĩ: Malia Makdala nanin wakĩt Salome, tĩmbi Malia, Yakobolok ou ba endok kwayañ Joses endok menjet. Yesuli Galili kwelan kulĩnguk nain wolonda tam tĩpet gĩt no wali en gĩta kuĩpi, tĩplaplae kena ti-ñĩmĩ-kulĩngĩliĩ. Tam wali gĩtik giĩngiĩgan ipi ka-tuakĩliĩ.

Yesulok dalandan sumnan kĩmĩkĩliĩ

42 Timlala tĩmbĩmbi, Sabat patnandi nain dumalaumbi, nepek gĩtik ti-jumit ba ti-dĩndim tĩndilok nain tĩpmĩn daĩnguk, wala tĩmbi 43 Josep Alimatia nanin endi Yesulok dalandan platik sumnan kĩmĩlepi nandiĩnguk. Josep endi Juda amatamdok yambidĩkĩe ama endoĩnan nanin no, ep tĩndin kĩndem koi giĩngĩlat. Tĩmbi endi bo nain Yambatti giĩngĩtĩii indangan plon yambidĩkĩeukak wala mandĩmandi kuĩnguk. Endi wakan mĩsĩmĩsi wĩlambanembi, Pilatolĩ lombi, Yesulok dalandanla ni-nandiĩnguk. 44 Ni-nandumbi, Pilatoli “Yesu ip kĩmĩk” manda wĩn nandi-sĩlikĩembi, ama saĩasĩlok telak damanjĩ ni-tiaĩeum biĩmbi, “Yesu biaĩgan kĩmĩk ba niĩm?” wolok ni-nandiĩnguk.

45 Ni-nandumbi, endi ni-dakle-ñĩmĩmbi, Pilatoli Josep nandi-ñĩmgiuk.

46 Tĩmbi Josepti ñambi, sandum satnin ombap no tuambi, Yesulok dalandan kloĩbat plon nanin tĩmbi biĩndilim piĩmbi tĩke-ñambi, sandumdi tĩmĩpi imguk. Im-talembi, kawat gĩnañ enlok giĩngit kulukĩliĩnan wolok ña kĩmĩkuk. Kĩmĩpi, kawat wopum no munjulĩmbi ña sum yama masipguk. 47 Endi wĩndiĩ tĩñĩliĩmbi, Malia Makdala nanin gĩta Malia Joseslok meĩ endi “Yesulok dalandan delok kĩmĩletak?” wĩndiĩ kĩmĩt-nandiĩmbi ka-tuakĩmĩk.

16

Yesuli kĩmnan nanin mĩlakuk

1 Sabat patnandi nain taleumbi, Malia Makdala nanin en gĩta Malia Yakobo meĩ tĩmbi Salome, endi salasalanen kandañ ñam, Yesulok dalandan saple-ñĩmnelĩndok gwasap gĩt pama tul tuambi ti-jumit tĩngĩliĩ.

2 Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩliĩnan sala mulum tĩmbĩmbi, tam endi mĩlapi isi bimbĩ, Yesulok sum telak wĩn kle ñaĩliĩmbi, kwet salaĩnguk. 3 Endi telak plon ñaĩpi, ni-siĩngan nandi-mĩlatambi eĩngĩliĩ, “Nindi niĩpi kĩmĩpi, kawat wopum sum yama masip patak wĩn munjupi, dliĩtom niĩmetak?” 4 Wĩndiĩ eĩpi ña sumnan tombi, deium ñaumbi kaĩngĩliĩ wĩn: kawatti sum yama kĩmĩsip pakuk wĩn ikan munjulĩmbi, tambon kandañ ña pakuk. Kawat wĩn wopum siĩnik.

5 Tĩmbi endi sum gĩnañ lombi, ama gwaĩngwa no kit diĩndim kandañ pipalim kaĩngĩliĩ, endok dasindasin ombap satnin siĩnik. Tamdi ama wĩn kaĩbi siĩlikĩeĩngĩliĩ.

6 Tĩmbi endi enguk, “Niĩm siĩlikĩeneliĩ! Siĩndi Yesu Nasalet nanin kloĩbat plon wĩkĩliĩ en kanepi baĩ, gan endi ñi niĩm patak. Kwel kĩnjangot ñi kawit! En ip mĩlalak.

7 Kak, ñawit! Siĩndi gwaĩngwaĩii gĩt Petlo endoĩ ñambi, ñĩndiĩ enbit, ‘Yesuli manda dama sanguk wolok tuopgan endi telak dama ti-sambi, Galili kwelan ñaumbi, wolok kanekaliĩ.’ ” 8 Eumbi, gembĩnjĩ piĩm blaĩblaĩ tĩmbi, sum bim pi ñaĩngĩliĩ. Pi ñaĩpi, mĩsiĩngĩliĩnda tĩmbi ama nola nepek nek indaĩnguk wolok kasat niĩm ti-semgiĩliĩ.

*Yesuli noliiloĩ indambi, kunum gĩnañ loĩnguk **

9 Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩliĩnan Yesuli salasalanen kĩmnan nanin mĩlapi, dama siĩnik Malia Makdala nanin endoĩ indaĩnguk. (Lap kandañ endi yal kolan kit tambon tĩpet tam endoĩ gĩnañ ep kle-kokuk.) Yesuli tam endoĩ indaum 10 pi-ñambi, ama Yesu gĩta kuĩngĩliĩ endoĩ ñaĩnguk. Ña yambumbi, kut-blanbla e-palĩliĩmbi, nepek

* 16:8: Nandi-tale ama diwĩndi ñĩndiĩ eaiĩ: Maleko en manda ñĩn niĩm youkuk.

nek indañguk wolok tuop kasat ti-sembi ¹¹ eñguk, “Yesu kaik palimbi kat.” Gan amali manda win nandumbi tlal tiñguk.

¹² Wolok siñgi kandañ gwañgwañiit tipet endi Jelusalem it kwelan nanin piñañilimbi, Yesu siñgin walan tikileumbi inda-semguk. ¹³ Inda-semum undane-ñambi, nosiila kasat ti-semgimik. Gan endi nandumbi, win bo tlangot tiñguk.

¹⁴ Timbi gwañgwañii 11 endi nana na-paliñilimbi, Yesuli siñgi endoñ bo inda-semguk. Inda-sembi, amatam en milalimbi kañgilañ endok mandanj nim nandi-kilik timbi, ginañ kwambi timbi, nandum tlal tiñguk wala enombiñguk.

¹⁵ Timbi enguk, “Sindi kwet tuop ñambi, nokok giñgit manda kindem ñin amatam gitikta eu sapakñaneukak! ¹⁶ No endi miti tuk i-talembi, giñgit manda kindem nandi-kwambiñ dalakta, en wakan Yambatti tike-kimilekak. Gan no endi nandum tlal tilakta, enlok kusei timbi dakleumbi, tambon ombi-tikeukak. ¹⁷ Timbi Yambatti amatam giñgit manda kindem nandi-kwambiñ dañ win ep timbi pañgitaumbi, kundit engano ñandin tinekaliñ: endi yal kolan nokok kotna plon ep kle-kopi, manda komblin kwet diwindoñ win enekaliñ. ¹⁸ Tikap endi malet sañan upmat kisili tike-lonelañ ba tuk kolan upmat nanelañ, nepek wali nim ep timbi kolanekaliñ. Timbi endi wakan ama jimbasat endok plon kisi kimipi ep timbi kindem danekaliñ.”

¹⁹ Wopum Yesuli manda win eni-taleumbi, Yambatti kunum ginañ tike-loñguk. Tike-loumbi, Yambat enlok kii dindimnan pip palimbi, yakan kunum kwet yambidikñeamik.

²⁰ Timbi gwañgwañiili kwet tuop ñambi, giñgit manda kindem eu piñguk. Windiñ timbimbi, Wopumdi mandanj kwambiñ dawiktok ep timbi pañgitaumbi, kundit engano sinik tiñgilañ.

LUKA Ama Sisini Yesu indaŋguk

Lukali giŋgit manda kindem ama loloñ no koi Tiofilus endi pinalektok youkuk

¹ Yambatti nepek gitik nindok boŋgipninan timbi indaŋguk wolok kasat ama asupti nanandinjilok tuop kiupi youkiliñ, ² win kusei kimikimilinan nanin nepek indaŋguk win dausili kañbi, giŋgit manda e-daut kena tiŋgiliñ endi kasat win tinimgiliñ, wolok tuop endi wandinŋangot kiupi youkiliñ. ³ Timbi nak nepek gitik indaŋguk win nain ombapgan e-lonji kena tikiliñ eŋgutta timbi ñindiñ timbettok nandilet: nak bo nepek indaŋguk wolok kasat sambat plon kimip youpi, lolona Tiofilus dika yout-gametat. ⁴ Windiñ timbambi, ñindiñ nandi-dakleukañ: nepek wolok kasat ti-gamgiliñ wali biaŋgan wandinŋan indaŋgiliñ.

Eñaloli Yoane indauptok Sakalaiala niŋguk

⁵ Elotti Judia kwettok ama wapmañji kuñilimbi, tapma ama no kuŋguk koi Sakalaia. Endi telak dama no koi Abia endok sambat gita tapma it ginañ kena pa tilinŋuk. Tamn Elisabet endi bo Alondok* sambat. ⁶ Wapatam tipet endi Yambattok dainan dindim sinik kumbi, Wopumdok endikne manda ba telak gitik kimik-kleŋgimikta yomjet no nim pat-semguk. ⁷ Gan Elisabet endi yamin pakukta timbi endi gwaŋgwanjet bisat nimnat papi, gilik sinik tiŋgimik.

⁸ Nain nola ñindiñ indaŋguk: Abialok sambat endi tapma ilan kena tindilok nain inda-semumbi, Sakalaiali bo Yambattoñ tapma tinmepi lom pakuk. ⁹ Palinlimbi, tapma amal "Wopumdi pataknan nindi lombi, pama milihñat si-ñimetak?" embi, tapma ama nisilok ep tindinji klembi, timbi-inda sañala kokiliñ. Kolimbi, Sakalaia timbi indaumbi, it ginañnan loŋguk. ¹⁰ Pama milihñat sinjilok nain indaumbi, amatam asupti tapma it sañ jimba ginañ kimin timbi, nimolo ti-pakiliñ. ¹¹ Timbi Wopumdok eñalo noli Sakalaialoñ inda-ñimimbi, pama sinjilok sisuat wolok kit dindim kandañ ikuk. ¹² Ili kañbi ka-silikñembi, kolan misinŋuk. ¹³ Gan eñaloli ñindiñ niŋguk, "Sakalaia, dik nim misiwñ. Yambatti ikan nimoloŋga nandinŋukta ñindiñ ti-gamekak: tamga Elisabet endi niñaŋga no apmumbi, koi Yoane kitukañ. ¹⁴ Enda timbi simbaka kindem daumbi, silisili wopumdi ginaŋga tokneukak. Timbi endok indaindañla amatam asupti bo silisili tinimnekalin. ¹⁵ Kusei ñindiñda windiñ tinekalin: Wopumdi enda nandum loloñ sinik tilak. Gwaŋgwa wali kuŋgun Wopum bi-ñimekakta timbi wain ba tuk kimbini nim nambekak. Timbi endi meñ simbai ginañnan palinlimbi, Dindim Woñdi tokne-ñimumbi kuukak. ¹⁶ Endi Israel amatam asup ginañji ep timbi tambanembi, Wopum Yambatsiloñ undane ñanekalin. ¹⁷ Yambattok gemb ba Woñ plofet Elialoñ palmiŋguk wandinŋangot niñaŋgaloñ bo palmimbi, Wopumdok telak dama timbekak. Endi bepsilok ginañji tambaneumbi, gwaŋgwanjii nombo wale kindem ti-semnekalin, timbi ama Yambattok manda wikañ endok ginañji tambaneumbi, ama dindim kuañ endok nanandinji klenekalin. Windiñ tinipi, endi Wopum bimbindok ti-paŋgipaŋgile ti-semekak."

¹⁸ Timbi Sakalaiali eñalola nimbi eŋguk, "Mandaŋgala nitek nandiwambi, biaŋgan timbek? Nak gilik sinik tiŋgut, timbi tamna endi bo gwilat asupgan makleŋguk win!" ¹⁹ Eumbi niŋguk, "Nak eñalo Gabriel, timbi nak Yambattok ñasiŋgan kuñipi, kena pa tilet. Timbi nak dikita manda embi, giŋgit manda kindem ñin ganganlok embi, nani-mulimbi bit. ²⁰ Ale, dik nandi: giŋgit manda ganit wolok tuop Yambatti nain kimikuknan indaukuk. Gan dik mandana nim nanandi-kilik tilañda timbi nak maŋga

* 1:5 Alon win tapma ama gitik endok bep pañji.

kim+sip gamambi, slak maña kwap em palimbi, nepek ganit wali bien indaukak wolok tuop.” Eñaloli w+ndiñ eñguk.

²¹ Sakalaili nain ombap tapma it g+nañ sakñelam pakukta timbi amatam mandipakiliñ endi nandi-bendi ti-ñ+m+ñg+liñ. ²² Timbi endi sañ jimba g+nañ piñguk nain wolonda endi manda enbektok tuop n+m. Slak man kwap em papi, k+ttiñgot tiñgukta timbi amatamdi “Endi tapma it g+nañ nepek engano sinik no kañak” w+ndiñ nandiñg+liñ.

²³ Tapma ilan kenan t+nd+lok nainñ+n taleumbi, Sakalaili ilnan undane ñam ²⁴ pat-ta-ñaumbi, tam+n Elisabet endi gwañgwa m+npj+piñguk. Timbi yakip kit tombon endi ilnan gitakan pat-sem+mbi, ñ+ndiñ eñguk, ²⁵ “Wopumdi nain ñ+ndiñg+it nandi-nambi, amatamdok dausinan maetna timbi tale-namektok ñ+ndiñ timbi inda-namlak.”

Eñaloli Yesu indauptok Malia niñguk

²⁶ Elisabeti yakip kit tombon noñgan gwañgwa m+npj+piñguk, Yambatti eñalo Gabliel Nasalet it kwelan Galili kandañ patak wandiñ ni-mulimbi, ²⁷ tam sim no ama g+ta gama n+m kuñgun koi Malia endoñ ñañguk. Ama wapmañ Devit damañgan kuñguk endok komblin koi Josep tam sim win endok g+ñg+it w+li+mum pakuk. ²⁸ Eñaloli Malialoñ tombi we ñ+m+mbi niñguk, “Wopumdi g+nañ siloñ k+ndem ti-gambi, dik+ta patak.” ²⁹ W+ndiñ eu nandi+mbi, g+nan m+ilalimbi, nanandin n+m dakleumbi, g+nan g+nañ “Manda wolok kusei win nek?” embi, nanandi kena tiñguk.

³⁰ Timbi eñaloli n+mbi eñguk, “Malia. Yambatti g+nañ k+ndem ti-gambi nandi-gamlak, wala timbi n+m mis+w+ñ! ³¹ Nandi+lañ. Dik gwañgwa m+npj+piñguk, gwañgwa ti+keukañ endok koi Yesu kit+ukañ. ³² Endi ama wopum palimbi, Yambat Loloñ S+n+k endok niñañ n+nekal+ñ. Bep pañ Devit endi Israe+ amatamdok ama wapmañji kuñguk, w+ndiñgangot Wopum Yambatti en ama wapmañji k+m+li+m papi, ³³ nain taletalen n+m+nat Jekoptok sambat, win Israe+ amatam, yambi-dik+ñembi, endok ama wapmañji kuukak.”

³⁴ Timbi Malial+ eñalo ni-nandi+mbi eñguk, “Nepek win n+tek indaukak? Nak ama g+ta gama n+m kuñgut, wala.” ³⁵ Eumbi tambane niñguk, “D+nd+m Woñdi dik+oñnan pi+mbi, Yambat Loloñ S+n+k endok gemb+ni+ gep tapliukak, wala timbi gwañgwa apmekañ endi giñgi s+n+k, timbi Yambat enlok Niñañ n+nekal+ñ. ³⁶ Dik+kok sambatka tam no Elisabet en nandi-ñ+m+lañ. Endi g+lik, timbi ‘En yam+n’ w+ndiñ niñg+liñ, gan man ñ+ndiñg+it endi bo gwañgwa m+npj+piñguk, yakip kit tombon noñgan ñalok. ³⁷ Nekta, Yambatti nepek no tuop n+m timbek no n+m patak.” ³⁸ Eumbi, Malial+ tambane niñguk, “Ale. Nak Wopumdok kena wembe silanin. Manda elañ, wolok tuop inda-namun.” W+ndiñ eumbi, eñaloli en kañ bimbi ñañguk.

Malial+ Elisabettoñ ñañguk

³⁹ Wolonda Malial+ ti-w+li+ dik+ñe timbi, Galili kwet bimbi, Judia kwet piñ+lop+latnan platik s+n+k ñambi, it kwet nolok tomguk. Tombi, ⁴⁰ Sakalailok ilnan lombi, endok tam+n Elisabet we ñ+m+ñguk. ⁴¹ We ñ+m+mbi nandumbi, wolongan gwañgwa Elisabet-tok s+mbai g+nañ pakuk wali gemb+inatgan sasik tiñguk. Timbi D+nd+m Woñdi endok g+nañnan tok+ñeumbi, ⁴² wopungan k+ti+mbi, ñ+ndiñ eñguk, “Tam n+ndok boñg+piñinan dik wakan gw+lam gamgam+n, timbi gwañgwa ti+keukañ win w+ndiñgangot gw+lam ikan m+m+n.” ⁴³ Elisabeti w+ndiñ embi yous+mbi niñguk, “Gan n+tek timbi dik Wopumnalok meñli tam pi+mbi+nen nak ñandin nokoñ b+lañ? ⁴⁴ Nak Wopumnalok meñ ganlet win kusei ñ+ndiñda: nak dik we nameñ win nandi+ nain wolondañgan gwañgwa nokok s+mbatna g+nañ patak endi sil+sil+ timbi, sasik tik. ⁴⁵ Timbi Wopumdi nek ganguk wolok tuop indaukak win nandi-kwamb+ñ dambi ti+ke-kulañda, amatam diwin yapma kle-patañ.”

Malial+ Wopum ni-k+ndem dañguk

⁴⁶ Tĩmbi Maliali ñĩndiñ eñguk,
 “Walenalĩ Wopum ni-loloñ elak,
⁴⁷ Yambat nep kĩmĩtak enda gĩnañna tiptĩ nandi-koñgom ti-ñĩmlak.
⁴⁸⁻⁴⁹ Nekta, nak endok kena wemben pĩmbiñen,
 gan endi wandingan embi nandi-namguk,
 wĩn Yambat Gembĩ Molom endi kundit wopuwopum asup ti-namguk,
 wala tĩmbi amatam man ñĩndiñgĩt kuañ ba siñgi kunekaliñ
 endi naka ‘amatam diwĩn yapma kle-patak’ wĩndiñ nanĩnekalĩñ.
 Endi Yambat diñdim ba giñgi sinĩk,
⁵⁰ amatam giñgiñgan ti-ñĩmañ busuk mamasa ti-sembi,
 ama sambat no ba no siñgi indanekaliñ enda wĩndiñgangot ti-sem-ta-ñaukak.
⁵¹ Endi kundit gembĩnat pa tiñĩpi,
 ama gĩnañji gĩnañ nisĩla nandum loloñ tiñguk wĩn ep tĩmbi papuseneñgĩliñ.
⁵² Endi ama wapmañ gembĩnjĩat pipapatsi apma tĩke-sembi,
 amatam kosi nĩmnat enda kot giñgĩt emguk.
⁵³ Endi amatam nepenepekta lonjiñgĩliñ enda gĩnañ siłoñ ti-semumbi, nombo nĩm
 lonjiñgĩliñ,
 gan amatam nepek asup pat-semguk wĩn eni-mulĩmbi, slak pĩm ñaĩngĩliñ.
⁵⁴⁻⁵⁵ Nĩndok bep pañniila eni-kwambiñ dañguk
 wolok tuop endi kena gwañgwañii Israel wakan epmĩ platambi,
 Ablaam gĩta kombliñii nandi-sembi,
 busuk mamasa nain taletalen nĩmnat ti-semektok nĩm nandi-kamalañguk.”
⁵⁶ Maliali wĩndiñ eu taleumbi, yakĩp tĩpet gĩt no ba nek Elisabet gĩta papi, undanem
 ilnan ñaĩnguk.

Elisabettĩ Yoane apguk

⁵⁷ Elisabettĩ gwañgwa tĩketĩkelok nain indaumbi, niñañ apguk. ⁵⁸ Endok sambalii gĩt
 ilnan nasiilĩ Wopumdi gĩnañ busuk ti-ñĩmĩñguk giñgĩt wĩn nandiĩmbi, en gĩta siłisĩli
 tĩmbi, ⁵⁹ sande noñgan taleumbi, gwañgwa piñgiu di p dombĩnepi biñgĩliñ. Bĩmbi,
 beulok koi Sakalaia wĩn kitĩnepi eñgĩliñ, ⁶⁰ gan meñli “Wĩn nĩm” eñguk. Embi, “Koi
 Yoane kitĩkitĩlok” eñguk. ⁶¹ Eumbi niñgĩliñ, “Sambatsettok boñgiĩpsĩnan ama no koi
 Yoane no nĩm patak.” Wĩndiñ embi, ⁶² kittiñgan beu ni-nandiĩmbi eñgĩliñ, “Di k kot
 nek mĩmĩlok nandiĩlañ?” Eumbi, ⁶³ kundit youyouttok nepenepela enbĩmbi, tĩke bi
 mĩmbi, “Koi Yoane” youkuk. Youlĩmbi, wĩn kañbi nandi-bendi tiñgĩliñ. ⁶⁴ Tĩmbi
 wolongan Sakalaialok man mamben salaktaumbi, kusei kĩmĩpi, manda embi, Yambat
 ni-kĩndem dañguk.

⁶⁵ Nepek wĩndiñ inda-ñĩmĩmbi, il kwelnan nasilĩ kundit wĩn kañbi mĩsiñgĩliñ.
 Tĩmbi nepek indañguk wolok giñgĩtti sapakñanembi, Judia kwet jaĩgĩnnan tuop
 ña-taleñguk. ⁶⁶ Tĩmbi kasat wĩn nandiñgĩliñ endi gĩtik nandi-kwĩnakwĩnalembi,
 Wopumdi gwañgwa wĩn gembĩnli kasopmĩlak wĩn ka-nandi-tomgĩliñda ñĩndiñ e-
 nandiñgĩliñ, “Gwañgwa wali bendi wopum dambi, ama nĩtein sinĩk indaukak?”

Sakalaialĩ Wopum Yambat ni-kĩndem dañguk

⁶⁷ Tĩmbi Diñdim Woñdi Yoanelok beu Sakalaialok gĩnan tokñeumbi, Yambatti
 manda eelok niñguk wolok tuop embi, ñĩndiñ eñguk,
⁶⁸ “Nĩndi Wopum, Israellok Yambat,
 en kusei ñĩndiñda ni-kĩndekĩndem ti-ñĩmĩna:
 endi amatamñii nandi-nĩmbi,
 toptop kolan gĩnañ nanin nĩp tuambi, nĩp kĩmĩkuk.
⁶⁹ Endi enlok kena aman Devit endok kombliñii boñgiĩpsĩnan nanin ama gembĩnat
 no nĩp kĩmĩlektok tĩmbi inda-nĩmguk,

⁷⁰ wɪn damañgan plofet amañiila enbɪmbi eñgɪlɪñ wolok tuop.

⁷¹ Endɪ kanjɪknii ba ama gɪtɪk nandɪ-kola tɪ-nɪmañ endok kɪsɪnan nanin nɪpma tɪkeuktok wɪndɪñ tɪñguk.

⁷² Endɪ bep pañnii busuk mamasa tɪ-sembi,
en gɪta toptop tɪñguk wɪn nɪm nandɪ-kamalaukak.

⁷³ Endɪ enlok koi plon sotnɪ Ablaam ñɪndɪñ nɪ-kwambɪñ dañguk:

⁷⁴ endɪ nandɪ-nɪmbi, kanjɪkniilok kɪsɪnan nanin nɪpma tɪkembali,
nɪp tɪmbɪ pañgɪtaumbi,
mɪsɪmɪsɪ nɪmnat nɪ-wowoñ tɪñɪpi,

⁷⁵ kuamɪñ tuop endok dainan gɪñgɪtɪñiñgot dɪndɪm ku-ta-lonekamɪñ.

⁷⁶ Tɪmbi nɪñana dɪkok kandañ nak ñɪndɪñ elet:
Yambat Loloñ Sɪnɪk endɪ dɪk enlok plofet aman ganbekak.

Nekta, dɪk Wopumdok telak dama tɪmbi,
telak tɪ-dɪndɪm e-ñɪmekañ,

⁷⁷ wɪn dɪk amatamñii ñɪndɪñ enɪ-daut tɪ-semekañ:
‘Wopumdɪ sepmektok nandɪlak, wolok tuop yomjɪ bi-samekak.’

⁷⁸ Nɪndok Yambatnɪ endɪ gɪnañ busuk molomda tɪmbi wɪndɪñ tɪlak.

Endɪ ama wɪn nɪ-mulɪmbi,
maim sonan wandin endɪ kunum gɪnañ nanin nɪndoñ pɪmbi,

⁷⁹ ama yomjɪla tɪmbi kɪlɪm gɪnañ kɪmdok gɪñgɪt kuañ kolɪ sale-semalak,
endɪ busuktok telaknan nɪnañgɪlɪmbi kunekamɪñ.”

Sakalaialɪ plofet manda wɪndɪñ eñguk.

⁸⁰ Tɪmbi gwañgwa walɪ bendɪ wopum daumbi, gɪnan tiptɪ wɪndɪñgot gembɪlañguk.
Tɪmbi endɪ kwet ama nɪmnatnan ña ku-ta-ñakap, nain wɪn indaumbi, Israeɪ amatam-
dok dausɪnan inda-dakleñguk.

2

Yesu gwañgwa indañguk

¹ Nain wolonda Sisa Augustos Roma kwet gɪtɪk kiup ka-dɪkñeñguk endɪ kwet tuop kot sambat tɪmbektok nandɪmbi, wolok tuop endɪkñe manda no kɪmɪlɪm ñañguk.

² (Kwiliniusɪ Sisalok kapmainan Silia provinslok kandɪkñe ama kuñguk nain wolonda kot sambat walɪ indañguk. Damañgan wandin no nɪm tɪndɪn.) ³ Wɪndɪñda amatam gɪtɪktɪ kosɪ kɪmɪtnepi bep pañ kasatsɪlok isɪ kuseinan ñañgɪlɪñ.

⁴ Joseptɪ wɪndɪñgangot tɪñguk. Endɪ ama wapmañ damañgan kuñguk koi Devit endok sambatta tɪmbi, Nasalet it kwet Galili kwelan patak wɪn bimbi, Judia kwelan ñambi, Devittok il kusei koi Betleem wolok ñaupɪ ñañguk. ⁵ Ñambi, Malia gɪñgɪt wɪlɪmɪum papi, gwañgwa mɪnjɪp tɪñguk en nañgɪlɪmbi, yakan koset kɪmɪttepi ñañgɪmɪk. ⁶ Ña tom palɪñɪlɪmbi, gwañgwa tɪketɪkelok nain indaumbi, ⁷ Malialɪ gwañgwa telak dama tɪkeñguk. Tɪkembali, sandumɪ tɪmɪp imbi, makauktok jawañ gɪnañ kɪmɪkuk. Wɪn it kiyau tokñeñgukta tɪmbi makauktok ilan lo pakɪmɪk.

⁸ Tɪmbi wandɪñ kandañ sipsip kandɪkñe ama dɪwɪn endɪ Betleem it kwet pawan pa kumbi, sipsip kaulɪ-dɪkñe kena tim tɪ-pakɪlɪñ. Tɪ-palɪñɪlɪmbi, ⁹ Wopumdɪ eñalo no nɪ-mulɪm endoñ bɪ indaumbi, Wopumdok kolsalen walalan bien endok plon youlɪm kañbi, kolan mɪsɪñgɪlɪñ. ¹⁰ Gan eñalolɪ enguk, “Sɪndɪ nɪm mɪsɪnelɪñ! Nak gɪñgɪt manda kɪndem no sɪndoñ tɪke bɪlet, tɪmbi manda walɪ amatam gɪtɪk gɪnañjɪ youlɪmbi, sɪlɪsɪlɪ tɪnekalɪñ. Manda wɪn ñɪndɪñ: ¹¹ ama ñɪn Yambat en amatamñii sepmektok nɪ-mutak, wɪn Mesia Wopumnɪ, endɪ man tim ñolondañgan Devittok il kwel Betleem wolok inda-samlak. ¹² Nak manda biañgan elet wɪn sɪndɪ ñɪndɪñ ka-nandɪnetañ: sɪndɪ gwañgwa gɪmɪn wakan tɪmbɪ indaumbi, sandumɪ tɪmɪp imbi, makauktok jawañ

ginañ kimilim palim kanetañ.”¹³ Eñaloli wındiñ eumbi, platik sinik eñalo kimin wopumdi kunum ginañ nanin pi indambi, Yambat ni-kindem dambi, ñindiñ eñgiliñ,¹⁴ “Kunum loloñen ginañ Yambattok koi ni-ta-lowit, timbi kwelan amatam ginañ kindem ti-semlak endok kandañ busuk pat-semekak.”

¹⁵ Timbi eñaloli yambimbi, kunum ginañ undane ña-taleumbi, sipsip kandikne amalí nisifigan e-nandi timbi eñgiliñ, “Yakne! Nepek indalak win Wopum en nin-daklelak, wala timbi Betleem ñambi kana!”¹⁶ Wındiñ embi, platik sinik ñambi, Malia git Josep ep timbi indaumbi, gwañgwa win wakan makauktok jawañ ginañ palim kañgiliñ.¹⁷ Kañbi, eñaloli gwañgwa wolok plon manda enguk win kasat ti-semgiliñ.¹⁸ Timbi amatam sipsip kandikne amalok kasat win nandiñgiliñ endi gitik nanandi kena tifiñgiliñ.¹⁹ Gan Malia endila manda win gitikgan ginan ginañ dasimbi, nandi-kwinakwinalembi pa kulifiguk.

²⁰ Timbi sipsip kandikne amalí undanem kenanjinan pi ñañgiliñ. Ñañipi, nepek gitik eñaloli enguk wolok tuop indañgukta timbi endi nepek gitik nandimbi kañgiliñ wolok Yambat ni-kindekindem embi, koi ni-ta-loñgiliñ.

²¹ Sande noñgan taleñlimbi, gwañgwa gimin piñgiu dip dombindombilok nain indaumbi, meñ beuli koi Yesu kitifigimik. Endi gama meñ simbai ginañ nim palifilimbi, eñaloli koi wakan ikan kitifiguk.

Simeon gita Analí tapma ilan Yesu gwañgwa Mesia en wakan ka-dakleñgimik

²² Moseli endikne manda diwin kimikuk wali ñindiñ elak: tam gwañgwa ikan tiketiken endi nitik timbi, bindambo Yambattok dainan ti-jamilambi, gumañ enloñ ñauk. Endikne manda win kimik-klemdemiktok nain indaumbi, Malia gita Josep endi gwañgwa tikembi, Wopum enlok bi-ñimindepi Jerusalem ñañgimik.²³ Endi Wopumdok endikne manda ñin tañgonendemiktok wındiñ tifiñgimik, “Sindi ama ba ilalok gaut wapai telak dama indañ gitik Wopum enlok bi-ñiminekalifñ.”²⁴ Timbi Wopumdok endikne mandali elak wolok tuop endi “mambaip sim tipet ba monik no mambaip wandin tipet” tapma tindemiktok nandim ñañgimik.✧

²⁵ Nain wolonda ama no Jerusalem kuñguk koi Simeon. Endi ama dindim, Yambattok endikne manda kimik-klembi, ama nin Yambatti ni-mulimbi Israel amatam eni-busuk ti-semekak en mandimbi kuñguk. Timbi Dindim Woñdi en gita papi,²⁶ ñindiñ nidakle-taleñguk: endi gama kuñipi, Wopumdi Mesia ni-mulektok e-kwambiñ dañguk win kaukak.²⁷ Timbi Dindim Woñdi Simeon tapma it sañ jimba ginañ ni-mulimbi lo pakuk. Palimbi, Yesu meñ beuli endikne mandali elak wolok tuop ti-ñimindemiktok en wandiñ tike ñaumbi,²⁸ Simeondi gwañgwa win kañbi tike apmbi, Yambat we ñimimbi nifiguk,²⁹ “Molom, dik manda nanguñ wolok tuop inda-talelak, wala timbi man ñindiñgit kena gwañgwañga nandi-namumbi, busukñenengan semba.³⁰ Nak ama nindi gamanda amatangai nipmekak en ip dautnali kalet.³¹ Dik en ikan nimbi taleumbi ni-mulim amatam gitikti en kanekalifñ.³² Timbi Israel amatangai ninda kot gifiñgit nimekak, ba amatam diwindok telaka kolí sale-semekak.”

³³ Simeondi gwañgwala wındiñ eumbi, meñ beuli win nandimbi, nanandi kena tifiñgimik.³⁴ Timbi Simeondi gwilam ti-sembi, Yesu meñ Maliala ñindiñ nifiguk, “Nandilañ. Yambatti gwañgwa ñin nimbi taleumbi, Israel amatam asup endi en kimik-kleañ ba nim wolok tuopgan Yambattok dainan pi pinekalifñ ba it-kwambiñ danekalifñ. Gwañgwa wali kimisalen no wandin Yambat en kimikuk, gan amatam asupti siñgi wilimnekalifñ.³⁵ Enda timbi amatam ginañ nanandinji sembwin win timbi dakle-taleukak. Timbi nepek niñañgala inda-ñimekak kusei wala timbi simba gawatti kakit man pisikñat nomik waleñga bo youlekak.” Simeondi wındiñ eñguk.

✧ 2:24: Kisim Bek 22:29, 34:19, Wok Pris 12:6-8

³⁶ Tĩmbi plofet tam gĩlik no kuñguk koi Ana endi bo tapma ilan pakuk. Endi Asellok sambat, Fanuellok wemban. Tam sim pakuk wolonda wapat tĩmbĩmbi, gwĩlat kit tombon tĩpetgot yakan kuñgĩmĩk. Kukap, ³⁷ wapai sembumbi, slak tam kanjak pat-ta-bĩkap, gwĩlat 84 gĩtik ombĩnguk. Endi tapma ilan pat-kuñĩpi, tim sandap Yambat ni-wowon tĩĩpi, nanañ kĩmĩsipbi, nĩmolo pa tĩlĩnguk. ³⁸ Nain wolondañgan endi Yesu meñ beu gĩta Simeon yambĩmbi, endon bĩmbi, wolongan gwañgwa wala tĩmbi Yambat we ñĩmĩnguk. Tĩmbi amatam gĩtik Mesia Jerusalem nasi mĩlap gĩnañ nanin epmektok indaukak endok mandĩmandĩ kuñgĩlĩñ enda Analĩ gwañgwa wolok indaindanla gĩngĩt eni-ta-ñañguk.*

³⁹ Yesu meñ beuli Wopumdok endikĩne mandalĩ elak wolok tuop ti-talembi, iset kwesetnan Nasalet Galili kwelan undane ñañgĩlĩñ. ⁴⁰ Tĩmbi gwañgwa wĩn nanandĩn kĩndemlĩ gĩnan tokĩneumbi, bendi kwambĩñ daumbi, Yambatti gĩnañ kĩndem tĩ-ñĩmĩnguk.

Yesu gwañgwali Beulok ilan palektok nandĩnguk

⁴¹ Gwĩlat tuop kamaikamai nain† indalĩngukta, Yesulok meñ beuli Jerusalem pa ñayañgĩmĩk. ⁴² Tĩmbi Yesulok gwĩlat 12† tĩmbĩmbi, tañgĩmĩk tuop klembi, Jerusalem londepi Yesu gĩta ñañgĩmĩk. ⁴³ Ña pakap, gwĩlat taleumbi, ilan undane ñandepi, Yesu gwañgwa en Jerusalem kandañ sakĩelam pakuk wĩn nĩm ka-nandĩmbi kaĩpi ñañgĩmĩk. ⁴⁴ Endi “Tua en amatam asup telak ñañ endok boñgĩpsĩnan ñalak” wĩndĩñ nandĩĩpi, sandap noñgan nandĩ-bendi nĩmnat telak ñañgĩmĩk. Ñambi, kusei kĩmĩpi, sambatsettok ba nosettok boñgĩpsĩnan lonjĩngĩmĩk. ⁴⁵ Lonjĩ nĩm kañbi, undane Jerusalem ñañĩpi lonjĩngĩmĩk.

⁴⁶ Tim sandap tĩpet gĩt no lonjĩlonjĩ kena ti-ñambi, gwañgwa tapma it sañ jimba gĩnañ tĩmbi indaumbi, kañgĩmĩk wĩn: endi endaut ama endok boñgĩpsĩnan pipapi, mandanjĩ nandĩmbi, wolok kuseila eni-nandĩ pa tĩnguk. ⁴⁷ Endi mandanjĩ nandĩ-daklembi, kĩndem tambane-semgukta tĩmbi ama endok mandan nandĩngĩlĩñ endi gĩtikgandĩ nandĩ-sĩlikĩneumbi, nanandĩ kena tĩngĩlĩñ. ⁴⁸ Tĩmbi meñ beuli en kañbi ka-sĩlikĩneumbi, meñlĩ nĩnguk, “Gwañgwa kambak, nekta ñĩndĩñ sĩnik ñĩlamĩtañ? Nandĩlañ, beka nĩti gep lonjĩ kuñĩpi, nandĩ-bendi wopum ti-gamamĩk.” ⁴⁹ Eumbi enguk, “Nĩtek tĩmbi nep lonjĩm kuamĩk? Nak Bepnalok ilnan ñolok palettok een wĩn sĩti nĩm nandĩngĩmĩk ba?” ⁵⁰ Wĩndĩñ eumbi, manda wolok kusei nĩm nandĩ-dakleñgĩmĩk. ⁵¹ Tĩmbi walinin meñ beu gĩta pĩmbi, Nasalet it kwelan undane ñambi, endok kapmainjetnan kuñguk. Tĩmbi meñlĩ nepek gĩtik gwañgwalok plon indañguk wĩn gĩnan gĩnañ nandĩ-dasimbi kĩmĩt-nandĩ-kuñguk.

⁵² Tĩmbi Yesulok piñgĩuli bendi wopum daumbi, nanandĩn bo wĩndĩngangot tĩngukta Yambat ba amalĩ bo wĩndĩngot nandĩ-koñgom ti-ñĩmĩngĩlĩñ.

3

Yoanelĩ Wopumdok telak ti-dĩndĩme kena tĩnguk

¹ Tĩmbi Sisa Taibelius endi Roma kwet tuop wolok ama wapmañjĩ kuumbi, gwĩlat 15 tĩmbi dumalañguk. Wolonda Pontius Pilatoli Sisalok kapmai kumbi, Judia distrik ka-dĩkĩneumbi, Elotti Galili distrik ka-dĩkĩneñguk. Tĩmbi Elottok konombal Filipti Itulia gĩt Tlakonitis distrik ka-dĩkĩneumbi, Lisanaslĩ Abilene distrik ka-dĩkĩneñguk. ² Tĩmbi Anas en gĩta Kaiafas endi tapma amalok telak damanjĩ kuñgĩmĩk. Nain wolonda Yoane Sakalaialok niñañ endi kwet ama nĩmnatnan kuñguk. Kuumbi, Yambatti manda

* **2:38:** Jerusalem wĩn Isael amatam gĩtik endok plon e-yout tilak. † **2:41:** Gwĩlat wolonda Isael amatamdi Yambatti Isip kwelan epmĩnguk wĩn nandĩ-pakañ. ‡ **2:42:** Juda amatamdi ñĩndĩñ nandĩngĩlĩñ: gwañgwa no gwĩlat 12 ombĩlak en ip amalok jimba plon tomlak.

nĩmbĩmbi, ³ Jodan tuk baliliĩ tuop kuĩpi, manda eu piĩmbi, amatamda ñĩndiĩ enguk, “Yambatti yomji bi-samektok sĩndi gĩnañ tambatambattok tuk inekaliĩ.”

⁴ Yoaneli kena tiĩnguk wĩn plofet Aisaiali manda no youkuk wolok tuop indaĩnguk. Endok mandan pepa kwasa gĩnañ ñĩndiĩ youyoulĩn patak,

“Ama noli kwet ama nimnatnan kuĩpi, ñĩndiĩ kitĩlak,

‘Wopumdok telak ti-dĩndim e-ñĩmit!

Telak kelam ti-dĩndim e-ñĩminekaliĩ!

⁵ Kwet wĩliĩ gĩtik taplium tokĩneumbi,

kwet jaĩgĩn ba kwet kimĩn gĩtik ti-jamilenekaliĩ.

Tĩmbi telak kelam ti-dĩndim embi,

telak lopĩlat yout dĩndimembĩ tĩmbĩ jamilaukak.

⁶ Tĩmbi amatam gĩtikgandi Yambatti telak nĩtek plon epma tĩkeukak wĩn kalandĩnekaliĩ.’”[✠]

Aisaiali manda wĩndiĩ youkut wolok tuop Yoaneli tiĩnguk.

⁷ Tĩmbi nain tuop ama kimĩn wopumgandi Yoaneloĩ bĩmbi, gĩnañ tambatambattok tuk i-semektok nĩmbĩmbi, ñĩndiĩ pa enĩliĩnguk, “Malet saĩandok kombliĩni, sĩndi nokoĩ bĩmbi, tukgot ineliĩndok nandaĩ ba? Nĩndi sanbĩmbi, telak wĩndiĩ Yambattok gimbit inda-samekak wĩn makleneliĩ? Sĩndi kolanjĩlok kinjanli sapma kleuktok nandaĩda, ⁸ gĩnañji tambanembĩ, wolok bien kuĩgunjĩnan tĩmbi indaumbi, gĩnañji gĩnañ ñĩndiĩ nim nandĩnekaliĩ, ‘Bep paĩni Ablaam endok kindemla tĩmbi Yambattok gimbit maklenekamĩ.’ Nak sanba nandiwit: Yambatti kindem kawat ñĩn ep tĩkĩleumbi, Ablaamdok kombliĩni indaneliĩ wĩn! Wala tĩmbi sĩndi bien kindem nim laliyaĩda, kilamek! ⁹ Kapinoĩgo komba kuseinan ikan kimĩkimĩlin patak. Komba bien kindem nim pa laliyaĩ gĩtik wĩn jinbĩm gĩlo-taleumbi, komba gĩnañ koli piĩm diukak.”

¹⁰ Tĩmbi amatamdi ni-nandĩmbi eĩgĩliĩ, “Wĩndiĩnda nĩtek tĩnekamĩ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “No endi kiupi tĩpet palmĩlakta, ama no kiupi nimnat enda no mĩlok. Ba nanala wĩndiĩngangot tĩlok.” ¹² Tĩmbi takis epep ama diwĩn endi wĩndiĩngot tuk i-semektok bĩmbi ni-nandĩmbi eĩgĩliĩ, “Endaut, nĩndi nĩtek tĩnekamĩ?” ¹³ Eumbi enguk, “Sĩndi gavmandi takis epneliĩndok elak wolok tuopgot epbi, nim maklenekaliĩ.” ¹⁴ Tĩmbi mik amali wĩndiĩngangot ni-nandĩmbi eĩgĩliĩ, “Tĩmbi nĩndiĩla nĩtek tĩnekamĩ?” Eumbi enguk, “Sĩndi ama nolok minem kasĩleneliĩndok ti-piĩpiĩne nim ti-ñĩmnekaliĩ, ba manda plon siĩgin joĩgo nim sinekaliĩ. Tambo sĩndi kenanjĩlok tuan samaĩ wala nandum tuop tĩmbekak.”

¹⁵ Tĩmbi amatam Yoanelok mandan nandĩngĩliĩ endok gĩnanji mĩlalĩmbi, gĩnañji gĩnañ ñĩndiĩ eĩgĩliĩ, ‘Mesia en wakan bek’. Wĩndiĩ nandĩ-kwĩnakwĩnalembi, nĩtek indawĩk wala mandĩngĩliĩ. ¹⁶ Tĩmbi Yoaneli amatam gĩtikta ñĩndiĩ tambane enguk, “Nakta tukgot i-sam ti-kulet. Gan ama no indaup tĩlak endok gembĩni nak napma klelak. Endi wakan Dĩndim Woĩ kombanat i-samekak. Tĩmbi nak piĩmbĩnen ñĩandin ñali endok kesii gwĩlap kiundĩmettok tuop nim. ¹⁷ Ama no plaua mĩnjip gĩt gwĩlap ep danbi, mĩnjip wĩsi-kopi, gwĩlap ba kilĩkĩlik siu dĩlak, wĩndiĩngangot ama indaup tĩlak endi amatam ep danbi, gĩĩngĩtĩni epbi, diwĩn komba taletalen nimnat gĩnañ ep siu dĩnekaliĩ.”

¹⁸ Yoaneli wĩndiĩ embi, molo manda diwĩn asup eĩpi, gĩĩngĩt manda kindem amatamda eni-ta-kuĩnguk. ¹⁹ Tĩmbi ama wapmaĩ Elotti konombal Filip endok tamĩn Elodias matĩkeĩnguk ba ti-bomboe kusei kusei diwĩn tiĩngukta tĩmbi Yoaneli pa ni-ñombiĩnguk. ²⁰ Gan Elotti ti-bomboen wĩn nim ka-daklembi, nombo yousĩmbi, Yoane tĩkembĩ, it kwambĩñ gĩnañ kimĩlim piĩnguk.

²¹ Yoaneli amatam gĩtik gĩnañji tambĩneĩngĩliĩ wĩn tuk i-semĩpi, Yesu bo tuk i-ñĩmĩnguk. Tuk i-ñĩmĩumbi, nimolo tĩñĩlĩmbi, kunum gĩnañ dĩli tombĩmbi, ²² Dĩndim

Woñdi inda-daklembi, monik mambaip walan indambi, endok plon pi pipakuk. Timbi kunum ginañ nanin kitiki no ñindiñ kitu piñguk, “Dik niñana noñgan sinik. Nak ginañnal gep kasilembi, dika walena kindem dalak.”

Yesu Mesialok bep paññiilok kot sambat

²³ Yesuli gwilat 30 nitepek ombimbi, kenan kusei kimikuk. Amatam enda nandingliñ en Joseptok niñañ. Timbi Josep endi Elilok komblin, ²⁴ Eli win Matattok komblin, Matat win Livailok komblin, Livai win Melkilok komblin, Melki win Janailok komblin, Janai win Joseptok komblin, ²⁵ Josep win Matatiaslok komblin, Matatias win Amoslok komblin, Amos win Nahumlok komblin, Nahum win Esilok komblin, Esli win Nagailok komblin, ²⁶ Nagai win Maattok komblin, Maat win Matatiaslok komblin, Matatias win Semeindok komblin, Semein win Joseptok komblin, Josek win Jodalok komblin, ²⁷ Joda win Joanandok komblin, Joanan win Resalok komblin, Resa win Selubabellok komblin, Selubabel win Sealtiellok komblin, Sealtiel win Nelilok komblin, ²⁸ Neli win Melkilok komblin, Melki win Adilok komblin, Adi win Kosamlok komblin, Kosam win Elmamadok komblin, Elmamad win Erlok komblin, ²⁹ Er win Josualok komblin, Josua win Eliesellok komblin, Eliesel win Jolimlok komblin, Jolim win Matattok komblin, Mattat win Livailok komblin, ³⁰ Livai win Simeondok komblin, Simeon win Judalok komblin, Juda win Joseptok komblin, Josep win Jonamlok komblin, Jonam win Eliakimlok komblin, ³¹ Eliakim win Melealok komblin, Melea win Menalok komblin, Mena win Matatalok komblin, Matata win Natandok komblin, Natan win Devittok komblin, ³² Devit win Jesilok komblin, Jesi win Obettok komblin, Obet win Boaslok komblin, Boas win Salmondok komblin, Salmon win Nasondok komblin, ³³ Nason win Aminadaplok komblin, Aminadap win Atmindok komblin, Atmin win Arnilok komblin, Arni win Heslondok komblin, Heslon win Peleslok komblin, Peles win Judalok komblin, ³⁴ Juda win Jekoptok komblin, Jekop win Aisaktok komblin, Aisak win Ablaamdok komblin, Ablaam win Telalok komblin, Tela win Nahollok komblin, ³⁵ Nahol win Seluktok komblin, Seluk win Reulok komblin, Reu win Pelektok komblin, Pelek win Ebellok komblin, Ebel win Selalok komblin, ³⁶ Sela win Kainandok komblin, Kainan win Alpaksattok komblin, Alpaksat win Semdok komblin, Sem win Noalok komblin, Noa win Lamettok komblin, ³⁷ Lamek win Metuselalok komblin, Metusela win Enoktok komblin, Enok win Jalettok komblin, Jalet win Maalalok komblin, Maalalel win Kainandok komblin, ³⁸ Kainan win Enoslok komblin, Enos win Settok komblin, Set win Adamdok komblin, timbi Adam win Yambatti timbi indañguk.

4

Satandi Yesu ti-kuyuk ti-ñimiñguk

¹ Timbi Yesuli tuk i-taleumbi, Dindim Woñdi ginan ginañ tokne palimgukta nañglimbi, Jodan tuk bim kwet ama nimnatnan ña kuñguk. ² Wandin tim sandap 40 dou mlalot ti-kuñlimbi, Satandi ti-kuyuk pa ti-ñimiñguk. Nain wolonda nanañ no nim nam, slak kuñlimbi, tim sandap wali taleumbi, nanañ gawat tiñguk. ³ Timbi Satandi ñindiñ niñguk, “Dik Yambattok Niñan sinikta, kusaka timbi dakleuktok kawat ñin nimbimbi, nanañ indawin!” ⁴ Eumbi tambane niñguk, “Windiñ nim. Yambattok manda no ñindiñ youyoulin patak, ‘Ama nanañniñgot kuñgun miuktok tuop nim.’”^{*}

⁵ Timbi Satandi kwet loloñen nolok nañip lombi, kwet tuop amatam kusei kusei kuañ win gitikgan walawalan nomik nain dumangan daulmimbi ⁶ niñguk, “Kwet gitik wolok gembin ba paman win nokok kitnanan kimilim ka-dikñelet, wala timbi ama nola ba nola mimilok nandimbi, kindem kiinan kimilet. Nepek gitik win dik gam-taletalelok nandilet, ⁷ win tikap dik kesitnanan milelem ti-nameña, nepenepek

* 4:4: Lo 8:3

gítik wín díkok gíngít tí-taleutak.” ⁸ Eumbi tambane nínguk, “Yambattok manda no níndiñ youyoulín patak, ‘Dík Wopum Yambatka mílelem tí-ñímímbi, en noñgangot kímít-klelok.’”[✧]

⁹ Tímbe Satandi Yesu nañgípi, Jelusalem tapma it pendím kusip plon lo kímípi nínguk, “Dík Yambattok Níñañ síníkta, nínanin díkopi ma pí! ¹⁰ Kusei níndiñda dík nímbi kolautañ: Yambatta manda no níndiñ youyoulín patak, ‘Endi eñaloñiilok kísínan gapípi, gambi-díkñenelíñdok enbekak.’ ¹¹ No wín níndiñ, ‘Endi kísíli gep wít-taloumbi, kawattí kesíka nímbi gaulek.’”[✧] ¹² Eumbi tambane nínguk, “Yambattok manda níndiñ elak, ‘Dík Wopum Yambatka endok gembín inda-dakleuktok tí-kuyuk nímbi tí-ñímekañ.’”[✧]

¹³ Satandi tí-kuyuk kusei kusei gítik tí-ñímum taleumbi, “Nain nolamek” embi kañ bímbi nánguk.

Ama Sísínik Yesu endi enlok kuseiñín tímbe dakleñguk

Yesuli enlok kuseiñín Nasalet it kwelan eu dakleñguk

¹⁴ Tímbe Yesuli Galili kwelan undane nímbi, Díndím Woñdok gembí plon kulíñgukta endok gíngít walí kwet kle-gímbup pakañ tuop sapañaneñguk. ¹⁵ Tímbe endi kwet wolok kle-gímbut kuñípi, it kiyauñjí gíñañ gíngít manda ení-daut tí-sem pa tímbe mbí, amatam gítíktí koi gíngít tíke-loñgíliñ.

¹⁶ Tímbe Nasalet it kwet kandañ pap bendíñguknan bo ña tomguk. Tombi, Sabat patnandi nain indaumbi, ep tíndín klembi, it kiyau gíñañ loñguk. Lombi, manda pinat-semepi mílali mbí, ¹⁷ plofet Aisaiali manda youkuk wín tíkembí, enda míñgíliñ. Míumbi písapí, manda níndiñ pakuk wín tímbe indaumbi pinat-semguk,

¹⁸ “Wopumdí gíngít manda kíndem ama pímbíñesíla enbettok nanbí taleñguk, wala tímbe endok Woñdí gembín namlak.

Endi manda níndiñ ewa píuktok naní-mukuk:

toptop kolan plon pakañ wín písat-semnekalíñ,

ba dausí sípmísípmín endok dausí tímbe tom-semnekalíñ.

Tímbe endi níndiñ tímbe ttok naní-mukuk:

nak ama ep pí yalíumbi pímbíñen kuañ endok mílapsí tímbe taleukak,

¹⁹ ba Wopumdí amatamñíi wale kíndem tí-semsemlok nain indalak wín ewa píukak.”[✧]

²⁰ Manda wíndiñ pinat-talembi, pepa kwasa wín kwasanembí, it kiyau kena amala bínda mímbi, amatam ení-daut tí-semektok pípakuk. Tímbe it kiyau gíñañ pakíliñ endi gítíkgandi daut endañgot deíngíliñ.

²¹ Tímbe Yesuli kusei kímípi, manda níndiñ enguk, “Gíngít manda pinalam nandañ walí man níndiñgít bíen inda-daklelak.” ²² Wíndiñ eumbi, amatam gítíktí ní-kíndem dambí, mandan nandum galkñat síník tíñgukta nanandi kena tímbe eñgíliñ, “Nítek tímbe Joseptok níngan walí manda wandín elak?” ²³ Eumbi enguk, “Biañganak, síndi eyout manda níndiñ nanínetañ, ‘Tímbe kíndenda ama, dík dítnalok píngípká tímbe kíndem da-mek’, wín Kapaneam it kwelan kena tímbe gíngítka nandiñgímíñ, wíndiñgangot ñolok íka kuseinan tímbe mbí kana!”

²⁴ Wíndiñ embi yousímbi enguk, “Nak biañgan sanba: plofet ama no enlok ílan nasiilí not nímbi pa tí-ñímañ. ²⁵ Síndi plofet Elia nek tínguk wín nandi-ñímít: endi kuñímbi, gwílat típet gít no gít yakíp kí tambon noñgan gwi no nímbi píumbi, kwet tuop nanañ map wopum indañguk. Nak biañgan sanlet: nain wolonda Islael kwelan Juda tam kanjak asupgan kuñgíliñ, ²⁶ gan Yambattí Elia wín endoñ nímbi ní-mupí, endi Sídon kandañ tam kanjak no Salefat it kwelan kuñguk endoññan ní-mulím nímbi tíke kímíkuk. ²⁷ Tímbe plofet Elisalí kuñímbi, Islael kwelan Juda amatam asuptí wanda kwambíñ yambo mawatsíat kuñgíliñ. Gan Elisalí endoñnan nanín no nímbi

tĩmbi kĩndem dañguk, endi ama no koi Naman Silia kwelan nanin en noñgangot tĩmbi kĩndem dañguk.”

²⁸ Tĩmbi it kiyau gĩnañ pakĩliñdi Yesulok manda wĩn nandiĩmbi, gĩnañji komba dũmbi ²⁹ mĩlapi, en it kwet pawan kle munjulĩm ñañguk. Isi kwesi wĩn kwet kĩmĩn plon pakukta, jĩmbiñ malapnan tĩke nañgĩp ñambi, munjut kolĩ pĩuktok ñañgĩliñ.

³⁰ Gan endi undanembi, kĩmĩn gĩtik boñgĩpsi gĩnañ yapma klembi, walinin pi ñañguk.

³¹ Ñambi, it kwet no koi Kapaneam Galili kwelan patak wandiñ pi tombi pakuk. Papi, Sabat patnandi nainda gĩngĩt manda eni-daut sem pa tĩliñguk. ³² Endi ama biesiĩ manda gembĩnat eañ wĩndiñ eñgukta tĩmbi nandi-gĩtiñgĩtik tĩngĩliñ.

Yesuli amatam ep tĩmbi kĩndem daumbi, gĩngĩt manda eu piñguk

³³ Sabat patnandi nain nola ama no yal kolanli gĩnan gĩnañ piñguk endi it kiyau gĩnañ lom pakuk. Endi wopungan kwawa tĩñipi eñguk, ³⁴ “Ei, Yesu Nasalet nanin, dik nekta nĩndoñ bĩlañ? Dik nĩp tĩmbi kolaneñdok bĩlañ ba? Nak kusaka nandiĩlet: dik Yambat enlok kena ama giñgi sĩnik wĩn.” ³⁵ Wĩndiñ eumbi, yal kolan wĩn nĩñombiñipi eñguk, “Dik mañga masipbi, amalok gĩnan nanin lambĩm po ñau.” Eumbi, yal kolandi ama wĩn munjut kolĩmbi, ama pakĩliñ endok boñgĩpsĩnan piñguk, gan yal endi ama wĩn nĩm tĩmbi kolaumbi, slak lambĩm po ñañguk. ³⁶ Tĩmbi amatamdi kundit wĩn kañbi ka-silikĩembi, nanandi kena tĩmbi, nĩsiñgan e-nandi tĩmbi eñgĩliñ, “Kai, ama ñali manda nĩtnein sĩnik elak? Ama yambalat nomik endi yal kolan manda gembĩnat enbumbi lambĩm po ñañ!” ³⁷ Yesuli kundit wandin tĩmbiĩmbi, endok gĩngĩt wali kwet kle-gĩmbup pakañ tuop sapakĩaneñguk.

³⁸ Yesuli it kiyau gĩnañ nanin piĩmbi, Simondok ilan loñguk. It wolok Simon yapman tam jĩmbat tĩmbi, piñgiu komba dũmbi pakuk. Tĩmbi Yesuli en tĩmbi plap tauktok nĩnandumbi, ³⁹ tam pakuknan lombi mumuñembi, jĩmbat nĩñombiĩmbi, tam wĩn kañ biñguk. Wĩndiñ tĩmbiĩmbi, tam piñgiu nandum pañgĩtaumbi, plapkan mĩlapi, Yesu gĩt nolii yambi-dĩkĩeñguk.

⁴⁰ Maim piĩmbi, Sabat patnandi nain taleumbi, amali nosii jĩmbat kusei kusei inda-semguk wĩn Yesuloñ yanañgĩp bĩmbi, kiili ama gĩtik noñgan noñgan ep kañbi, ep tĩmbi kĩndem dañgĩliñ. ⁴¹ Tĩñipi, amatam asuptoñ yal kolanji wakĩt ep kle-semumbi, kwawa wopungan tĩñipi po ñambi, ñĩndiñ eñgĩliñ, “Dik Yambattok Nĩñañ sĩnik.” Yal kolan endi Yesu en Mesia Yambatti nĩmukuk wĩndiñ nandi-ñĩmĩñgĩliñ, wala tĩmbi enombiĩmbi, manda eelok e-kĩmĩsip tĩ-semguk.

⁴² Kwet salaup tĩmbiĩmbi, Yesuli it bimbi, pi ña kwet ama nĩmnatnan ñambi pakuk. Tĩmbi amali lonji kukap tĩmbi indaumbi, tĩke kimbĩ dambi, en gĩta papatok nĩngĩliñ, ⁴³ gan endi ñĩndiñ enguk, “Yambatti amatam yambi-dĩkĩembi, ama wapmañji kulak wolok gĩngĩt manda kĩndem ewa piuktok endi nanĩmukuk, wala tĩmbi nak it kwet dĩwĩnnan bo ñauttok een.” ⁴⁴ Wĩndiñ embi yambik bimbi, ña Judia kwet tuop kumbi, it kiyaunji gĩnañ manda eu piñguk.

5

Petlo gĩt nolii Yesulok mandala mĩkbalak asup tiañeñgĩliñ

¹ Nain nola Yesuli Genesalet tuk guañ kĩnanjatnan ilĩmbi, amatam kĩmĩn wopumdi Yambattok manda nandiĩnepi kle-gĩmbupi, ñasi ñasiñgan tĩngĩliñ. ² Tĩmbi Yesuli kĩnanjatnan kĩkeñ tĩpet palĩm kañbi, mĩkbalak epep amali kĩkeñji bimbi, lĩksi wĩlip pakĩliñ yambiñguk. ³ Yambĩm endoñ ñambi, kĩkeñ nolok plon lombi, kĩkeñ molom Simon enda kambak munjulĩm ñaña euktok nĩnguk. Eumbi, wĩndiñ tĩmbiĩmbi, wolok pipapi, gĩngĩt manda eni-daut kenan yousiĩmbi tĩ-semguk.

⁴ Tĩ-sem-talembi, Simon ñĩndiñ nĩnguk, “Dik tuk guañ boñgĩpnan ñambi, mĩkbalak epeplok lĩksi wĩn mep kĩmĩlĩm gĩnañ ma piwĩt.” ⁵ Eumbi tambane nĩnguk, “Endaut,

nindi tim ombap kena gim slakan timiñ, timbi mikbalak bien no nim epmimiñ. Gan dikok mandala joñgo bindambo lik mep kimitlam pinetañ.”⁶ Windiñ embi, endi liksi mep kimitim piumbi, mikbalak asup sinik melimbi, lik blañganenepi tiñgilitiñ. Windiñ timbimbi,⁷ nosii diwin kikeñ nolok plon kuñgilitiñ endi bi ep pañgitaneliñdok kit wayo kot-semum bimbi, ep pañgitañgilitiñ. Timbi mikbalak kikeñ tpet wolok ginañ ep dasi tokneumbi, kikeñ tpet tuk ginañ pindepi tiñgimik.

⁸ Timbi Simon Petloli windiñ indaum kañbi, Yesu kesiinan milelem timbi niñguk, “Wopum, nak ama yomnat, kak nambimbi ñau.”⁹ Kusei ñindiñda endi windiñ tiñguk: en wakit ama gitik en gita kikeñ plon pakilitiñ endi mikbalak asup epgilitiñda timbi misimbi, nanandi kena tiñgilitiñ. ¹⁰ Timbi Sebedilok niñañiit tpet Yakobo git Yoane Simon gita mikbalak epep kena pa tiñgimik endi windiñgangot tiñgimik. Timbi Yesuli Simon nimbi eñguk, “Nim misiwini. Dik mikbalak tiatia tlañdi gamanda amatam eni-tiatia kena timbi kuukañ.” Windiñ eumbi,¹¹ endi kikeñ ep tiañeumbi, kinanjat kwambiñnan loumbi, nepenepek gitik bi-talembi, Yesulok gwañgwa indambi, en kle kuñgilitiñ.

Yesuli ama jibat yambo mawalat no timbi kindem dañguk

¹² Yesuli Juda amatamdok it kwet no pakuk wandiñ kuñilitimbi, ama no piñgiu gwilap gitik yambo mawatti sipmiñguk endi bim Yesu kañbi, pi pim timan dai kwet plon kimitp pindim papi, ni-kukulembi eñguk, “Wopum, tikap dik nep kimitlep nandilañda, guma jibatna timbi taleumbi, kindem dawa.”¹³ Eumbi, kii kot suapi, ama win tike-kañbi niñguk, “Nak nandi-gamlet. Dik kindem da!” Eumbi, wolongan wanda kwambiñ walit pailimbi, kindem dañguk. ¹⁴ Timbi Yesuli manda kwambiñ nimbi eñguk, “Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nim ti-semekañ. Nim sinik. Dik ñambi, gwilapka tapma amala daulimiumbi, jibatka talelak win gambi-dakleutak. Timbi amatamdi wandañga biañgan ip talek win gambi-nandinelñdok dik tapma timbekañ, win Moseli endikñe manda kimit-nimguk wolok tuop.”

Yesuli windiñ eñguk,¹⁵ gan kena tiñguk wolok giñgitti sapakñane sinik taumbi, amatam asupgandi mandan nandinepi ba jibatsi kle-semektok Yesuloñ bimbi, kimitn pa tiañgilitiñ. ¹⁶ Gan Yesuli wandingan embi, yambik bimbi, engan kwet ama nimnatnan ñam, nimolo pa tilitiñguk.

Yesuli yom bimbilok gembipalmiñguk win daut semguk

¹⁷ Nain nola Yesuli amatam eni-daut ti-semñilitimbi, Falisi ama gita endikñe manda nandi-tale ama endi lo ñasiñgan pipakilitiñ. Endi Jelusalem ba it kwet gitik Galili ba Judia kwelan pakañ walinin bimbin. Timbi Wopumdok gembin jibatsiat ep timbi kindem dalok Yesuloñ palmiñguk. ¹⁸ Nain wolonda ama diwindi nosi no kii kesii dalandan tañgo plon tañgonem bimbi, Yesuli it pakuknan lom dainan kimitnelñdok titlakilitiñ. ¹⁹ Amatamdi it win tokneñgilitiñda timbi endi it ginañnan bem loneliñdok tuop nim, wala timbi endi it pendim bat wolok lombi, pendim wiap blanganembi, toali tañgo plon top gilim dambi, bium pi amatam boñgipsinan Yesulok kuañnan piñguk. ²⁰ Windiñ timbimbi, Yesuli nanandi kiliktinji lok bien ka-nandimbi, ama wala ñindiñ niñguk, “Notna, yomga gitik win bi-gam-taletalen.” Windiñ eumbi,²¹ endikñe manda nandi-tale git Falisi ama endi kusei kimitpi, nisitiñgan ñindiñ e-nandi tiñgilitiñ, “Yakii, ama manda winjt elak win en nin? Win Yambat en noñganliñgot yom bimbilok gembin palmilak yañ!” *

²² Timbi Yesuli ginañ nanandinji ka-nandimbi eni-nandimbi eñguk, “Kusei nitakta sindi ginañji ginañ windiñ e-nandi tañ?”²³ Gembini pat-namumda, nak ‘Yomga bi-gam-taletalen’ nimbambi, ba ‘Milapi ñau’ nimbambi, bien kindem indauk ba?

* 5:21: Juda amalok nanandinji win ñindiñ: no en Yambat esiesi-ñimlak endi tike pi yalilak.

Nim ya! ²⁴ Gan nak Ama Sisinikti kwelan ñolok yom bimbilok gembin pat-namlak win sindi nambi-dakleneliñdok nak ñindiñ timbetet.” Windiñ eñpi, ama kii kesii dalandanla nambi eñguk, “Nak ganlet: dik mlapi, ipatka tikembi, ikanan ñau.” Eumbi, ²⁵ wolongan ama wali dausnangan mlapi, ipal tikembi, ilnan ñañpi, Yambat ni-kindem dañguk. ²⁶ Timbi amatam gitikti win ka silikñembi, nanandinji nim dakleumbi, nepek misimisin kañgiliñ wala Yambat ni-ta-loñpi, nisñgan ñindiñ eñgiliñ, “Man nepek gitikñin indaumbi kamñ.”

Yesuli yom ama ep tiañeupi indañguk

²⁷ Wolok siñgi kandañ Yesuli walinin pim ñambi, takis epep ama no koi Livai en takis epep ilan palambi kañbi, ñindiñ nñguk, “Dik bim nep kle ku.” Windiñ eumbi, ²⁸ Livaili kenalok nepenepel gitik win bi-talembi mlapi, Yesu kleñguk.

²⁹ Timbi endi ilnan nanañ si-jumut wopungan Yesulok ti-ñim+umbi, wolongan takis epep ama ba ama diwin asupgan en gita nanañ yakan nañgiliñ. ³⁰ Timbi Falisi ama git nosi diwin endikñe manda nandi-taleñgiliñ endi win kañbi nandum pi+umbi, e-balep timbi, Yesulok gwañgwañii ñindiñ engiliñ, “Sindi nekta takis epep ama ba ‘yom ama’ diwin en gita nanañ yakan nañ?” Eumbi, ³¹ Yesuli tambanem enguk, “Kindemsi endi gwasap amaloñ nim ñañ, win jimbatsiat endiñgot gwasap amaloñ ñañ. ³² Ama nisila nandum dindim tilak nak en eni-tiañelok kwelan nim indañgut, tambo nak yom ama enbambi, ginañji tambaneneliñdok indañgut.”

Yesulok nanandin ba ep tindin win damanin wandin nim

³³ Timbi ama diwindi Yesu ñindiñ nñgiliñ, “Yoanelok gwañgwañii endi nain asup nanañ kim+sipbi, nimolo kena pa tañ, timbi Falisi amalok gwañgwanjii endi bo windiñgangot tañ, gan nitakta dikok gwañgwañgaili nanañ kim+sip nain no nim kim+pi, kim+sip pa tañ?” Eumbi, ³⁴ noliilok plon eyout manda ñindiñ enbi eñguk, “Ama no tam+n tilakta timbi noli gita na-silisili tñilimbi, sindi kindem noliilok nanañ kim+sip ti-semneliñ ba? Nim ya! ³⁵ Gan nain indaumbi, kanjikñiil ama win yapma tikenekaliñ. Tikeumek, noliil blan timbi, nanañ kim+sip tinekaliñ.”

³⁶ Windiñ embi yousimbi, nepek komblin ba damanin wala eyout manda ñindiñ bo enguk, “Ama noli dasindasin komblin blañganembi, kusip tikembi, dasindasin damanin mambupmeuk ba? Nim ya! Endi windiñ timbekta, dasindasin komblin win kola-ñimek, timbi dasindasin kusip komblin wakit dasindasin damanin endok tuopset noñgan nim timbek. ³⁷ Timbi wain tul komblin win meme gwilap damanin ginañ nim wili gilolok. Windiñ timbekta, wain tull bendi wopum dambi, meme gwilap damanin timbi tawa kolaumbi, wain kwelan poña pi-talewik. ³⁸ Wala timbi wain tul komblin win gwilap komblin ginañ pa wili gilolok. ³⁹ Timbi no en wain tuk damanin nañguk endi wala ‘Kofgom sin+k’ embi, wain komblin win nambepi kunjit talak.”

6

Yesuli Sabat patnandi nainnan nek tindilok eu talelak

¹ Sabat patnandi nain nola Yesuli plaua minjip kenanan dikñe ñañilimbi, gwañgwañii en gita ñañgiliñ endi plaua bien mep pañgipi, minjip kaik nañgiliñ.

² Timbi Falisi ama diwindi win kañbi, nandum tuop nim timbimbi engiliñ, “Nitek timbi sindi Sabattok endikñe manda wipi, kena nim tindilok elak win tañ?”

³ Timbi Yesuli tambane enguk, “Endikñe manda wiwittok kandañ sindi Devit gita noliil nanañ gawat paliñilimbi, nittek tiñguk wolok kasat win nim pinap nandañ ba? ⁴ Endi Yambattok ilan lombi, plaua nanañ endok bi-ñimim+n win mepi nañguk. Endikñe mandali elak wolok tuop nanañ win tapma ama endiñgot nanalok, gan

Devitti wïn joñgo mep nambi, noliila bo emumbi nañgılıñ.*⁵ Wïndiñ embi yousımbi enguk, “Nak Ama Sisınıktı Sabat patnandı naindok molomda tımbi wolonda nek guma tındılok wïn ewa talelak.”

⁶ Sabat patnandı nain no indaumbi, Yesulı it kiyau gınañ lombi, enı-daut tı-palıñlımbi, ama no kii dındım dalandañguk endı bo wolok bım pakuk. ⁷ Tımbi Falisi gıta endıkñe manda nandı-tale ama endı Yesu kıt yout tı-ñımmelıñdok kusei lonjıñgılıñ, wındıñda endı Yesulı Sabat patnandı nainnan ama no tımbi kındem dauk ba nım wolok ka-tuakılıñ. ⁸ Gan Yesulı nanandıñjı wïn ka-nandımbi, ama kii dalandan wïn kıtı-ñımımbi nıñguk, “Mılap bımbi, ñolok it!” Wındiñ eumbi mılapı, dausınan ikuk. ⁹ Tımbi Yesulı enbi eñguk, “Nak ñındiñ sanı-nandutet: Sabattok endıkñe mandalı nek tıneñdok nandı-nımlak - ama tımbi kındem dalok ba ama tımbı kolalok, kuñgun tıke-kımıttok ba tımbı kımlok?” Wındiñ embi, ¹⁰ amatam wolok pakılıñ yambı-ta-ña-talembi, ama kii dalandan ñındiñ nıñguk, “Kıka kot suat” nımbımbi, wındiñ tımbımbi, kiılı salaptambi, kındem dañguk.

¹¹ Tımbi gimbit wopumdı ama bıesılok gınañjı tokñeumbi, Yesu nıtek tımbı kolanelıñdok wala nısiñgan e-nandı tıñgılıñ.

Ama Sisınık Yesu endı ama nin en kle-kuñgılıñ enı-daut tı-semguk

Yesulı gwañgwa 12 ep danguk

¹² Nain wolonda Yesulı nımolo tımbepi kwet jañgınnan lombi, tim ombap Yambat nımolo tı-ñımıñguk. ¹³ Kwet salaumbi, ama asup en kleañgılıñ kıtı-semum bıumbi, endok boñgıpsınan nanin ama 12got ep danbi, ‘enımumulın’ kot emguk. ¹⁴ Ama ep danguk endok kosi ñındiñ: Simon (koi no Petlo kıtıñguk), tım kwayañ Andlu, Yakobo, Yoane, Filip, tım Batlomio, ¹⁵ Matayo, Tomas, tım Yakobo Alifaielok nıñañ, tım Simon koi wïn ‘Selot ama’ kıtıñgılıñ, ¹⁶ tım Judas Yakobo nıñañ, gıta Judas Iskalıot, ama nin sıñgi Yesu bola tı-ñımıñguk.

Amatam nıtein endı dıwın yapma kle-pakañ?

¹⁷ Tımbi Yesulı gwañgwañii ep danguk en gıta kwet jañgınnan nanin pımbi, kwet kımbat nolok tombımbi, gwañgwañii asupgan dıwındı en gıta wandıñ pakılıñ. Tımbi endıñgot nım, wïn amatam kımın wopum Judia kwet tuop nanin ba Jelusalem nanin, ba Tilo Sidon it kwet tıpet tuk kimbıñ balılıñ pakamıknan nanin ¹⁸ endı Yesulı manda eumbi nandınelıñdok ba jımbatsı ep kle-kot tı-semektok bı palımbi nandı-sembi, ama dıwın yal kolandı mılap emguk wïn bo ep tımbı kındem dañguk. ¹⁹ Tımbi amatam kımın wopum endı Yambattı Yesu gembı mıumbi, amatam gıtık ep tımbı kındem daumbi kañgılıñ, wala tımbi endı tıke-ka tınelıñdok bañak lonjıñgılıñ.

²⁰ Tımbi Yesulı gwañgwañiıloñ dei yambımbi, ñındiñ enguk,

“Amatam nısıla nandum pımbıñen tılak

sındı wakan Yambattok gıñgıtıñii indambi kuañ,

wala tımbi sındı amatam dıwın yapma kle-pakañ.

²¹ Man ñındiñgıt nepenepekta lonjı kuañ

sındı wakan Yambattı sep tımbı tokñenekalıñ,

wala tımbi sındı amatam dıwın yapma kle-pakañ.

Man ñındiñgıt simba blan plon kuañ

sındı wakan simba sasat plon kunekalıñ,

wala tımbi sındı amatam dıwın yapma kle-pakañ.

²² Sındı nak Ama Sisınık nep kle-kuañda tımbi

amatamdı nandı-kola tı-samañ,

* **6:4:** Devitti endıkñe manda wıkkuk, gañgan Yambattı gimbit nım tı-ñımıñgukta tımbi Yesulı Falisi amalı enlok gwañgwañiıla gimbit nım tı-semnelıñdok eñguk.

ba nisilok boñgipsinan nanin sep kle-kotneliñdok
sani-suambapi, kosi timbi kolalak,
nain wolonda sindi amatam diwin yapma kle-pakañ.

²³ Windiñ inda-samekaknan walenji kindem daumbi,
silisili wopum inda-samumbi,

kusei ñindiñda dikondikot tinekaliñ:
bep pañjii endi plofet ama damañgan kuñgiliñ
enda windiñgangot pa ti-semumbi,
tuanji wopum kunum ginañ kasileñgiliñ,
timbi sindi windiñgangot kasilenekaliñ.

²⁴ Gan minem kwilikwiliñji wopum sindi blasiñgan,
win sindi ikan nepenepesi kindem gitik win kasile-taleañ.

²⁵ Man ñindiñgit nim ti-blamblaem kuañ sindi blasiñgan,
win sindi lonji ti-kunekaliñ.

Man ñindiñgit simba sasat kindem plon kuañ sindi blasiñgan,
win sindi kukulembi, simba blan plon kunekaliñ.

²⁶ Amatam gitikti sindok kosi tike-lonekaliñ
wolonda sindi blasiñgan!

Neta, bep pañjiilí plofet ama juluñañgan
endok kosi pa tike-loñgiliñ,
gan Yambatti plofet ama wandin win yalamikuk.”

Ep tindin kindem amatam tambon nimnat ti-sem ti-kunekaliñ

²⁷ Yesuli yousimbi enguk, “Mandana tikembi kuañ sinda ñindiñ sanlet: sindi kanjiksii ginañ kindem ti-sem-ta-kunekaliñ, win nandi-kola ti-samañ enda ti-kindekindem ti-sem-ta-kunekaliñ, ²⁸ yala ti-samañ enda gwilam ti-sem-ta-kunekaliñ, kolan ti-samañ enda nimolo ti-sem-ta-kunekaliñ.

²⁹ Ama noli bunga tambon witakta, tambon bo wilektok tambane-ñimekañ. Ba noli sauloña galom tike-gamlakta, kiupina bo bi-ñimumbi tikeukak. ³⁰ Dik nepek nola gani-nandi tañ enda emekañ, ba noli nepenepeka galom mep gamlak ombi-gamektok nim ni-giñgineukañ. ³¹ Ep tindin gitik dik nandi-galk tamba, amatamdi dika windiñ ti-gammelindok nandi-semña, dik bo windiñgan ti-sem-ta-kuukañ.

³² Tikap dik amalí ginañ kindem ti-gamañ endañgot ginañ kindem ti-semiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo windiñgangot pa tañ, win endi ama nin ginañ kindem ti-semñlak enda ginañ kindem ti-ñimañ. ³³ Ba tikap dik amalí kindem ti-gamañ endañgot kindem ti-semiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo windiñgangot pa tañ. ³⁴ Ba tikap dik ama nindi tambon ombi-gammelindok tuop win nandi-kwambiñ dalañ endañgot emiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo yom amala nepek emañ, win tambon wolok tuopgan ombi-semnelindok windiñ pa tañ.

³⁵ Nim, windiñ nim tilok. Tambo sindi kanjiksi ginañ kindem git kundit kindem ti-sembi, nepek tambon nimnat embi, ombi-sammelindok nim pa mandinekaliñ. Sindi windiñ tinekaliñda, tuanjí wopum pat-samekak, timbi sindi Besi Yambat Loloñ Sinik endok ep tindin klembi, wembe gwañgwañii kuañ win inda-dakleukak. Neta, endi wakan ama kolan pa tañ ba simba kindem manda nim pa eañ enda kindem pa ti-semñlak. ³⁶ Bepsilí amatam ginañ busuk ti-semñlakta, windiñgangot sindi ginañ busuk ti-semnekaliñ.

³⁷ Sindi amatam eni-pi nim ti-kunekaliñ, timbi Yambatti windiñgangot sani-pi nim timbekak. Sindi amatam yom plon nim ep kimit ti-kunekaliñ, timbi Yambatti

windiñgangot yom plon nim sep kimilekak. Sindi amatamdok yomji bi-sem tikunekaliñ, timbi Yambatti bo yomji bi-samekak. ³⁸ Sindi amatam plap ti-sem tikunekaliñ, timbi Yambatti windiñgangot plap ti-samekak. Sindi plap tañ wolok tuop endi plap ti-sambi, nombo yousimbi, sam tokñe sinik taumbi, diwin lamip piukak. Nekta, sindi amala nitek ti-semañ, wolok tuopgan Yambatti sinda bo ti-samekak.”

Ama man mamberji tipet endok telak nim klenekaliñ

³⁹ Timbi Yesuli yousimbi, eyout manda ñindiñ enguk, “Ama dai sipm+sipm+n endi nol no dai sipm+sipm+n gumañ nañgilek ba? Nim ya! Win niset tipelat ban ginañ pindemik bek. ⁴⁰ Gwañgwa no endi nindaulin nim maklelak, gan endi nandinandi kena timbi taleumek, endi nindaulindok tuop indauk bek.

⁴¹ Nitek timbi, dik nokalok dai ginañ kilikilik win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem patak win nim ka-daklelañ? ⁴² Dik komba bem dauka ginañ patak win nim kañbi, nitek nokala ñindiñ nimbeñ, ‘Notna, nak dauka ginañ kilikilik patak win klewa lambi-gamiñ.’ Ama man mamber tipelat, dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle kopmek, siñgi kandañ ka-dindim embi, nokaloñ dai ginañ kilikilik patak win kindem kleu lambi-ñimek.

⁴³ Komba kindem no endi bien kolan nim pa lalilak, windiñgangot komba kolan no endi bien kindem nim pa lalilak. ⁴⁴ Komba wali nitein win bienli mek timbi daklelak. Kuañgimdi bien mandañ sinik indaumbi tikelok ba? Ba ginjatti bien gip indaumbi tikelok ba? Nim ya! ⁴⁵ Amalok kandañ win windiñgot: nepek endok ginan tokñe patak wali wakan man ginañ lambumbi elak. Wolok tuop nepek kindem ama kindemli ginan ginañ dasi-mañguk wali wakan bien kindem timbi indalak, timbi windiñgangot nepek kolan ama kolandi ginan ginañ dasi-mañguk wali wakan bien kolan timbi indalak.

⁴⁶ Nekta slakan ‘Wopumni’ manjilñgot pa nanañ, gan manda sanlet win nim tañgoneañ? ⁴⁷ Ama no nokoñ bimbibi, mandana tike kulak endi ama nitein win sani-daut ti-sametet. ⁴⁸ Endi ama it kwambiñ tiñguk wandin. Endi it kindilñipi, ban ombap kindilim piumbi, ita mambi ilimbi, kawat ta kusei ginañ meli piumbi, gembinatgan youli gilim da-taleñguk. Timbi tuk gwam wopum indambi, it plon suañguk, gan endi ti-kindem dañgukta timbi minjulim, sasik nim tiñguk. ⁴⁹ Timbi ama no mandana nandi-kimkimnelak endi ama it joñgonjoñgo kindikuk wandin. Endi it kindilñipi, ta plongan kimipi, joñgonjoñgo kindikuk. Timbi tuk gwam wopumdi it wolok plon suambi minjulimbi, platik sinik gilom piumbi lileme-taleñguk.”

Ama Sisirik Yesu endi ginañ busuk daut semguk

7

Yesuli mik ama telak damanjilok kena gwañgwa jimbalat timbi kindem dañguk

¹ Yesuli manda gitik win amatam enbi taleumbi, Kapaneam it kwelan lo ña pakuk. ² Wandin kandañ mik ama telak damanji no pakuk endok kena gwañgwa jimbalt wopum timbi, kimkimlok tuop tiñguk. Endi kena gwañgwa wala nandum loloñ sinik tiñgukta timbi, ³ Yesulok giñgit nandinbi, Judalok ama biesi diwin Yesuloñ eni-mukuk, win endi Yesu ni-tiañeum bimbibi, kena gwañgwa jimbalt timbi kindem dauptok windiñ tiñguk. ⁴ Timbi ama wali Yesuloñ ña tombi, mik ama telak damanjilok kasat ti-ñimimbi ni-giñginembi eñgilañ, “Telak damanji win kindem tike-kimileñdok tuop. ⁵ Nekta, endi Juda nindok sambat nim, ganmek ninda ginañ kindem pa tinimlak. Tiñipi, it kiyauni win endiñgan nip timbi plap taumbi indañguk.” ⁶ Windiñ eumbi nandi-sembi, en gita ñañguk.

Ñambi, telak damanjilok il timbi dumalaumbi, telak damanjili nolii Yesuloñ enimupi, manda ñindiñ kimilimñguk, “Wopum, slakan kesik gawat nim biwiñ. Nak

kambak ñandin ñolok nekta nokok itnanangan bi nambeñ? ⁷ Nak bo daukanan bi mbila nandi wam mi latalak. Di k slak manda ngot eumbi, kena gwañgwana kindem dawin. ⁸ Natna bo ama lolonailok kapmai kulet, timbi nokok pi mbimñennai di win kuañ. Nak mik ama nola 'Ñau!' ni mbambi ñalak, ba nola 'Bo!' ni mbambi pa bilak. Timbi kena gwañgwana 'Kena ñin ti!' ni mbambi, kena win pa tilak."

⁹ Timbi Yesuli telak damanjilok manda wala nandi gititngititk embi, undane amatam kimin wopum en kle bingiliñ yambimbi, ñindin enguk, "Nak ñindin sanlet: Israel sindok bo ngipsinan bo nak ama nanandi kiliktinat ñandin no nim kañgut." Windin eumbi, ¹⁰ telak damanjili nolii eni mukuk endi bindambo undanem ilan ña lombi, kena gwañgwa kindem dambi palimbi kañgiliñ.

Yesuli ama sim no kimnan nanin timbi milakuk

¹¹ Nain nim ombataumbi, Yesuli it kwet no koi Nain wandin ñaumbi, gwañgwañii git amatam kimin wopumdi en gita yakan ña ngiliñ. ¹² Nambi, it kwet sañ yama timbi dumalaumbi, ama dalandan no tañgonem pi ngiliñ. Win tam kanjak nolok ni ñañ no ngan sinik endi sembi nguk. Timbi it kwet winasi asupti dalandan ba meñ ep klembi pi ngiliñ. ¹³ Timbi Wopumdi tam kanjak win kañbi, blan ti ñimmbi ni nguk, "Nim kuleñ." ¹⁴ Windin eñipi, ña taño tike-kaumbi, ama tañgone ngiliñdi kak wi ngan ilimbi, dalandanla ni nguk, "Ama sim, nak 'Milat!' ganlet." ¹⁵ Windin eumbi, gwañgwa wali binda mi lap pipapi, kusei kimipi manda enguk. Timbi Yesuli meñla ni nguk, "Ni ña ñga ñin na ngipi ñau!" Eumbi na ngipi ña nguk.

¹⁶ Timbi amatam wi ka ngiliñ endi gitik misimbi, Yambat ni kindem dambi, nisin gan ñindin e ngiliñ, "Plofet wopum no bo ngipni ginañ inda nguk kulak" ba "Yambatti amatamñii ni p kimilektok bi inda-nimlak." ¹⁷ Timbi nek inda nguk wolok gitit wali sapakñanembi, Judia kwelan ba kwet kle-gimbup pakañ tuop eu sataumbi ña-tale nguk.

Yesu git Yoane endi nin win nim nandi dakle-semgiliñ

¹⁸ Yoane tuk ii-sem endok gwañgwañiili Yesuli kundit kusei kusei t nguk wolok kasat gitik enla ti ñimi-tale ngiliñ. ¹⁹ Timbi endi gwañgwa tipet kiti-semum bi umbi, Yesula ñindin ni nandi ndemiktok eni mukuk, "Mesia bi wiktok een win di k wakan ba? Ba ama nola mandineñ?" Windin embi eni mulimbi, ²⁰ Yesuloñ ña tombi ni ngimik, "Yoane tuk ii-sem endi ñindin gani nandi nda embi ni ni mulimbi bamik, 'Mesia bi wiktok een win di k wakan ba? Ba ama nola mandineñ?' " ²¹ Nain wolonda Yesuli amatam jimbatsiat ba pi ngip gawatsiat asup win ep timbi kindem dambi, yal kolanji win ep kle kot-sembi, ama asup dausi sipsipmin timbi tom-semguk. ²² Timbi endi Yoanelok manda tambon ñindin tambane enguk, "Siti nambi, nepek dautsetti kamik ba pawanjetti nandamik wolok kasat ti ñimdekamik: dausi sipsipmin dausi tombim kañ, timbi kesit nim kuañdi kesit kuañ. Amatam jimat yambo mawatsiat endok wandanji win ep timbi gilita-sem lak, pawanji kamen pawanji tombim nandañ. Ama sembi sembin bindambo kaitambi milakañ, timbi ama pi mbimñesila gitit manda kindem enbum nandañ. ²³ Timbi no en kusatna nambi nandi mbi, nandi-kolan nim ti-namlakta endi amatam di win yapma kle-patak."

²⁴ Yoane gwañgwa tipet eni mukuk endi undane pi ñaumbi, Yesuli kusei kimipi, ama kimin wopumda Yoanelok plon ñindin enguk, "Kwet silaninnan ña ngiliñ win sindi nek kanepi ña ngiliñ? Win sindi sasaleli pinjim pendilim ña-bi tilak win kanepi ña ngiliñ ba? ²⁵ Tikap ninda, nek kanepi ña ngiliñ? Ama dasindasin pamanat no kanepi ña ngiliñ ba? Nandañ: ama dasindasinji pamanjat ba pipapatsi kindem sinik endi ama wapmañdok isinan pa kuañ. ²⁶ Windinda sindi nek sinik kanepi ña ngiliñ? Plofet ama no kanepi ña ngiliñ ba? I wakanak. Timbi Yoanelok kandañ nak ñindin sanlet: endi plofet di win yapma kle-talelak. ²⁷ Win enda wakan Yambattok mandan

ñindiñ youyoulin patak, ‘Nak giñgit ee amana no ni-mulam ñambi, telak dama ti-gambi, telak ti-dindim e-gamekak.’[✱] Windiñ youyoulin patak, ²⁸ timbi nak ñindiñ sanlet: ama gitik kwelan dama indañgilitiñ endi Yoane nim makleañ, ganmek no en Yambattok giñgitñiilok boñgipsinan pimbiniñ sinik kulakta endi Yoane makle patak.”

²⁹ Takis epep ama git amatam diwin endi manda win nandi-talembi, Yoanelok kii plon tuk iñgilitiñda timbi Yambattok telak win dindim sinik timbi dakleñgilitiñ.

³⁰ Gan Falisi git endikne manda nandi-tale ama endi ginañ tambatambattok tuk nim iñgilitiñda timbi Yambatti nek tneliñdok nandiñguk wala nandum tial tiñguk.

³¹ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Windiñda timbi amatam man ñindiñgit kuañ endi nitein? Nak endok kusalala eyout manda nek ewit? ³² Win endi gwañgwa bisatti sañalala ipakanan pipapi, nosila kiti-sembi, ñindiñ eniañ, ‘Nindi paknuak penditnambi, sindi kap nim tiliñ, ba kap mano tinitnambi, sindi ku-blamblae nim tiliñ.’ ³³ Kusei ñindiñda nak sindok plon windiñ sanlet: Yoane tuk ii-sem endi indambi, nanañ kimisip pa tiñguk, tiñipi wain nim pa naliñguk wala sindi nandum tuop nim timbimbi, enda ñindiñ pa eañ, ‘Yal kolan endok ginañnan patak.’ ³⁴ Timbi nak Ama Sisinikti indambi, nanañ ba wain nañipi, kimisip nim pa tilet, wala sindi nandum tuop nim timbimbi, ñindiñ pa eañ, ‘Ama ñin kawit! Timbi namba! Endi nanañ ba wain asup sinik pa nalak, ba takis epep ama ba yom ama not ti-semalak!’

³⁵ Sindi windiñ pa eañ, gan amatam Yambattok nanandin kimik-klem kuañ endi nanandi win dindim sinik wakan daut nimañ.”

Yom tam noli Yesulok kesii wilimbi, yomin bi-ñimñguk

³⁶ Falisi ama noli Yesu nanañ en gita nambektok nitiañeumbi, endok ilnan lombi, nanañ naneliñdok pi pakuk. ³⁷ Timbi yom tam no it kwet wolok kuñguk endi Yesula “Falisi amalok ilnan nanañ na patak” giñgit win nandiñgukta, piñgip saple miliñ kindem kanim kawat satnindi tindin no tikembi, it ginañ loñguk. ³⁸ Lombi, Yesulok kesiinan kandañ ñam papi kulimbi, dai tullipi Yesulok kesii youli gautaumbi, kumban sakti timbi kalandaumbi, kesii nain ombapgan simumuñ embi, piñgip saple miliññatti saple-ñimñguk. ³⁹ Timbi Falisi ama Yesu nitiañeñguk endi win kañbi, ginan ginañ ñindiñ eñguk, “Tam ñin endi yom tam no. Ama wali biañgan plofet ama kumda, tam tike-kalak ñolok kusei ka-nandi-taleuk.”

⁴⁰ Timbi Yesuli Falisi ama endok nanandin win nandimbi niñguk, “Simon, nak manda no ganba nandi.” Eumbi niñguk, “Endaut, eumbi nandiwa.” ⁴¹ Eumbi niñguk, “Ama noli minem tambonlok ama tippetta emguk, nolok minem kwandai 500, timbi nolok minem kwandai 50.* ⁴² Endi ombindemiktok tuop ninda, blan ti-sembi, kak tambon wiat-semguk. Windiñda endoñnan nanin nindi nol maklembi, minem molomda simba kindem ti-ñimekak?” ⁴³ Eumbi niñguk, “Minem kwandai 500 wialimñguk endi bek.” Eumbi, “Win dindim elañ” nimbini, ⁴⁴ undanem tam kañbi, Simon niñguk, “Tam ñin kalañ ba? Nak dikok ika ginañ lambiwambi, dik ep tindini nim klembi, not nim ti-namini, win dik kesitna wiliwilittok tuk no nim git-namini, gan endi kesitna dai tullipi, kumban sakti sapleum kalandalak. ⁴⁵ Dik kitna ba bumna no nim simumuñ ti-namini, gan nak it ginañ lambit wolondañgan endi kusei kimipi, nim tindin win, kesitna simumuñ ti-namumbi, nain ñin bi tomlak. ⁴⁶ Dik kumbana tuk galk silanindi nim saple-namini, gan endi piñgip saple miliñ kindem bien wali kesitna saple-namik. ⁴⁷ Windiñda ñindiñ ganlet: tam ñali simbai kindem da-sinik talakta timbi windiñ ti-namlak. Wali ñindiñ daut namlak: endok yomin asupgan bimbini. Gan no endok yomin lakatgan bimbini endi lakat wolok tuop simbai kindem dalak.”

⁴⁰ Timbi Yesuli Falisi ama endok nanandin win nandimbi niñguk, “Simon, nak manda no ganba nandi.” Eumbi niñguk, “Endaut, eumbi nandiwa.” ⁴¹ Eumbi niñguk, “Ama noli minem tambonlok ama tippetta emguk, nolok minem kwandai 500, timbi nolok minem kwandai 50.* ⁴² Endi ombindemiktok tuop ninda, blan ti-sembi, kak tambon wiat-semguk. Windiñda endoñnan nanin nindi nol maklembi, minem molomda simba kindem ti-ñimekak?” ⁴³ Eumbi niñguk, “Minem kwandai 500 wialimñguk endi bek.” Eumbi, “Win dindim elañ” nimbini, ⁴⁴ undanem tam kañbi, Simon niñguk, “Tam ñin kalañ ba? Nak dikok ika ginañ lambiwambi, dik ep tindini nim klembi, not nim ti-namini, win dik kesitna wiliwilittok tuk no nim git-namini, gan endi kesitna dai tullipi, kumban sakti sapleum kalandalak. ⁴⁵ Dik kitna ba bumna no nim simumuñ ti-namini, gan nak it ginañ lambit wolondañgan endi kusei kimipi, nim tindin win, kesitna simumuñ ti-namumbi, nain ñin bi tomlak. ⁴⁶ Dik kumbana tuk galk silanindi nim saple-namini, gan endi piñgip saple miliñ kindem bien wali kesitna saple-namik. ⁴⁷ Windiñda ñindiñ ganlet: tam ñali simbai kindem da-sinik talakta timbi windiñ ti-namlak. Wali ñindiñ daut namlak: endok yomin asupgan bimbini. Gan no endok yomin lakatgan bimbini endi lakat wolok tuop simbai kindem dalak.”

✱ 7:27: Malakai 3:1, Kisim Bek 23:20 * 7:41: Minem kwandai noñgan win kena nain noñgan wolok tuan. Ama wali minem kiulim palmiñguk win wopum dauptok kena miliñguk. Endok minem kena win wakan.

⁴⁸ Tĩmbi tamda nĩnguk, “Yomga gĩtik bi-gam-taletalen.” Wĩndĩn eumbi, ⁴⁹ ama gĩtik en gĩta nanañ nam pakĩlĩn endĩ kusei kĩmĩpi, gĩnañjĩ gĩnañ ñĩndĩn nandĩngĩlĩn, “Endĩ ama nin sĩnĩk, ñala yom bimbi bo pa tĩlak?” ⁵⁰ Tĩmbi Yesulĩ tam nĩnguk, “Nanandĩ-kĩlĩktĩngala tĩmbi Yambattĩ kolan gĩnañ nanin gepma tĩkek, wala tĩmbi busukĩnenengan ñaukañ.”

8

Tam dĩwĩndĩ bo Yesu klembi kuñgĩlĩn

¹ Wolok siñgi kandañ Yesulĩ kle-gĩmbut ñañĩpi, it kwet tip ba wopum wandĩn manda eu pĩumbi, Yambattĩ amatamĩnii yambi-dĩkĩnelak wolok gĩngĩt manda kĩndem enĩ-takuñguk. Tĩmbi gwañgwañii 12 endĩ en gĩta yakan kuñgĩlĩn. ² Tĩmbi dama Yesulĩ tam jĩmbatsĩat dĩwĩn ep tĩmbi kĩndem dañgĩlĩn ba yal kolanjĩ ep kle kot-semguk endĩ bo en kle-kuñgĩlĩn. Tam no wĩn Malia Makdala nanin (damañgan Yesulĩ yal kolan kĩt tambon tĩpet ep kle kolĩmĩnguk). ³ Tĩmbi Yoana (endok wapai Kusa endĩ ama wapmañ Elottok it kauli-dĩkĩneñguk) gĩta Susana wakĩt tam asup dĩwĩn Yesu gĩta yakan ñañgĩlĩn. Tam walĩ Yesu gĩt gwañgwañii plap tĩ-sembi, mĩnemjĩlĩ ep kasop tĩ-semmañgĩlĩn.

Ama Sĩsĩnĩk Yesu endĩ mandan nandĩm tĩke-kĩlĩn enelĩndok eñguk

Gĩngĩt manda kĩndem wĩn nanañ mĩnjĩp ama nolĩ kena gĩnañ kokuk wandin

⁴ Amatam it kwet nolok ba nolok endĩ Yesuloñ bĩ kĩmĩn wopum tĩñĩlĩmbi, eyout manda no ñĩndĩn enguk, ⁵ “Ama nolĩ plaua nanañ mĩnjĩp kot-tikitiki tĩmbektok kenan gĩnañ ñañguk. Ña tom kolĩñĩlĩmbi, mĩnjĩp dĩwĩndĩ telak plon pĩumbi, amalĩ yalĩ-ña-bĩ tĩmbĩmbi, monĩktĩ bĩ na-taleñgĩlĩn. ⁶ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩn kwet kawakawalatnan pĩmbi, tawam lambĩmbi, tuk nĩmnatta tĩmbi yañetambi kĩm-taleñgĩlĩn. ⁷ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩndĩ koselek mĩnjĩpnan pĩmbi, wakĩt yakan tawa lambĩngĩlĩnda koselektĩ ep tapliumbi kĩmgĩlĩn. ⁸ Mĩnjĩp dĩwĩn kwet kĩndem plon pĩmbi, tawa lambĩmbi, bien asup laliñgĩlĩn, wĩn bien 100 100 wĩndĩn laliñgĩlĩn.” Yesulĩ wĩndĩn embi yousĩmbi, ñĩndĩn kĩtĩnguk, “No en pawañnat endĩ pawañ kĩmĩpi, nandĩ-tĩke-kĩlĩn eukak.”

⁹ Tĩmbi Yesu gwañgwañiilĩ eyout manda eñguk wolok kusei nandĩnepi nĩ-kaumbi ¹⁰ enguk, “Yambattĩ nandĩ-sambi, amatamĩnii nĩtek yambi-dĩkĩnelak wĩn sanĩ-sĩwĩlĩmbi nandĩ-dakleañ. Gan nanandĩn sembĩn wĩn nak amatam dĩwĩn endĩla eyout mandalĩngot enba nandĩañ. Wĩn endĩ kañbi nĩm ka-nandĩ-tomnelĩndok ba nandĩmbi nĩm nandĩ-daklenelĩndok* wĩndĩn pa tĩlet.

¹¹ Tĩmbi eyout manda et wolok kusei wĩn ñĩndĩn: plaua mĩnjĩp wĩn Yambattok manda. ¹² Mĩnjĩp telak plon pĩngĩlĩn wĩn amatamdĩ Yambattok manda nandĩ dasiumbi, Satandĩ bĩmbi, gĩnañjĩ gĩnañ manda patak wĩn yolom tĩke-semgak. Nĩm kañbi, endĩ manda wĩn tĩke-papĩ, Yambattok gĩngĩt indanelĩnda, Satandĩ wĩndĩn tĩ-semgak. ¹³ Mĩnjĩp kwet kawakawalatnan pĩngĩlĩn wandin walĩ manda nandĩmbi sĩlĩsĩlĩnat kasĩleañ. Gan endĩ wĩn plaua mĩnjĩptok kakai kwet gĩnañnan nĩm pĩlak wandin, wala tĩmbi endĩ nain dumangan nanandĩ-kĩlĩktĩ tañ, gan tĩ-kuyuk no inda-semumbi, nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ pipĩlak. ¹⁴ Mĩnjĩp koselek boñgĩpsĩnan pĩngĩlĩn wandin walĩ Yambattok manda nandĩm kuñĩlĩmbi, kwelalok mĩlap ba mĩnem kwĩlĩkwĩlĩ ba nepenepek sĩlĩsĩlĩ pa emgak walĩ nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ makleumbi, bukaiñgot pakañ. ¹⁵ Tĩmbi mĩnjĩp kwet kĩndem gĩnañ pĩngĩlĩn wandin walĩ ama gĩnañ nanandĩnjĩ wĩn kĩndem ba dĩndĩm sĩnĩk, tĩmbi endĩ manda wĩn nandĩ-dasiombi, tĩke-kwambĩn dambi gĩngĩnem kuñĩpi, bienjĩat tañ.”

* 8:10: Aisaia 6:9-10

Sindi Yambattok manda telak nitek plon nandi-dakleañ win ka-kiliñ enekaliñ

¹⁶ Tĩmbi Yesuli yousĩmbi enguk, “Ama noli kolsalen pĩndopi, kambotti nĩm tapliwĩk ba doundoulok palapalat kapmainan nĩm kĩmĩlek. Tambo endi kolsalen indaĩngan kĩmĩlĩmbi, ama it gĩnañ loañ kolĩ sale-semek. Yambattok mandan wĩndiĩngangot kusei ñĩndiĩnda indaĩngan tĩmbi daklelok: ¹⁷ endi amatam nitek yambi-dikĩnelak wandiĩ kandañ nepek pat-sembein pakañ gĩtik ep tĩmbi indaĩngan indanekaliñ, tĩmbi nanandi sembein gĩtik win bo eu tawaukak. ¹⁸ Wala tĩmbi sindi Yambattok mandan telak nitek nandi-dakleañ win ka-kiliñ enekaliñ. No en endok mandan nandiĩmbi tĩke kulakta, Yambatti yousi mĩmbi, nanandiĩn tĩmbi paĩngĩtaumbi nandi-dakleukak. Gan no en mandan win nĩm tĩke kulakta, nanandiĩn palmektok nandiĩlak win apma tĩke-ñĩmumbi, slak palekak.”

Yambattok manda kĩmit-kleañdi Yesulok meñ kwayaĩii sĩnik tañ

¹⁹ Tĩmbi Yesulok meñ kwayaĩii endi Yesu kanepi biĩngĩliñ, gan amatam kĩmĩn wopumdi masip pakĩliĩnda tĩmbi ñasiĩngan bĩmbĩlok tuop nĩm. ²⁰ Tĩmbi amali Yesu ñĩndiĩn nĩngĩliñ, “Meĩga kwayaĩngailĩ gambĩnep nandiĩmbi bĩliñ, pawan ikañ.” ²¹ Eumbi tambane enguk, “Amatam Yambattok manda nandiĩmbi kĩmit-kleañ endiĩla mek nokok mena kwayanai tañ.”

Ama Sĩnik Yesu endi gembĩn daut semguk

Sasale gĩta tuk guaĩdi Yesulok man taĩngoneĩngĩmĩk

²² Nain nola Yesuli gwaĩngwaĩii gĩta kĩkeñ plon lombi enguk, “Tuk guaĩ dikĩneĩmbi, tambon kandañ ñana” eumbi, wolok ñanepi ñaĩngĩliñ. ²³ Ñaĩpi, douli tĩmbi gwaseim douĩguk. Dou palĩmbi, kwet jaĩngĩnnan nanin sasale wopumgan tuk guaĩnan pĩm pendĩlĩmbi, tuk kĩmĩn gĩtik mĩlap tawambi, kĩkeñ gĩnañ pĩm tokĩneumbi, mĩlap wopum gĩnañ pakĩliñ. ²⁴ Tĩmbi gwaĩngwaĩiili dounan nanin tĩmbi siliĩkĩneĩmbi nĩngĩliñ, “Bep bep, nĩndi ip kĩmnepi tamĩñ!” Eumbi mĩlapi, sasale wakĩt tuk kĩmĩn wopumgan lopĩlat sĩnik win enombĩumbi, sasaleĩ kĩlp eumbi, tuktĩ busukĩnenangan pakuk. ²⁵ Tĩmbi gwaĩngwaĩiila ñĩndiĩn enguk, “Nekta nĩm nandi-kĩliktĩ tañ?”

Wĩndiĩn eumbi mĩsĩmbi, nanandi kena tĩmbi, nĩsi waliĩngan ñĩndiĩn e-nandi tĩngĩliñ, “Ama ñĩn en nin sĩnik, ñala sasale gĩt tukta bo manda kwambiñ enbumbi, man taĩngoneamĩk?”

Yesuli yal kolan asup ama nolok gĩnan gĩnañ nanin ep kleĩnguk

²⁶ Yesu gĩt gwaĩngwaĩii endi tuk guaĩ dikĩneĩmbi, Gelasa amatamdok kwet Galili distrik dat kandañ patak wandiĩn ña suaĩngĩliñ. ²⁷ Tĩmbi Yesuli kwet kwambiĩnnan loumbi, ama waliniĩn no yal kolannat endi endoñ biĩnguk. Ama wali nain ombapgan it ba dasindasin ka-mĩsĩmbi, biatan ama sumnan dou-mĩlat tĩmbi kulĩnguk. ²⁸ Endi Yesu kaĩbi, kesiinan pi pĩm papi, kwawa tĩmbĩmbi, yal kolandi Yesu ka-nandi-tomgukta amalok man plon wopumgan ñĩndiĩn kitĩmbi nĩnguk, “O Yesu, Yambat Loloñ Sĩnik endok Nĩñañ, dik nek ti-namepi bĩlañ? Dik nandi-nambi, kena gĩm nĩm namĩñ.” ²⁹ Yesuli yal kolan ama win bim poĩnauktok manda kwambiñ nĩngukta yal wali wĩndiĩn eĩnguk.

Yal kolan ama wolok gĩnan gĩnaĩnan pakĩliñ endi ni-gĩngĩneumbi, ti-kelakelam pa tĩliĩnguk, wala tĩmbi amali nain asup sen kwambiñli kii kesii topbi, nĩm pi ñauktok ka-dikĩneaĩngĩliñ, gan endi sen tĩmbi dikĩneumbi, yal kolandi ni-kleumbi, kwet ama nĩmnatnan ña kulĩnguk. ³⁰ Tĩmbi Yesuli ni-nandiĩmbi eĩnguk, “Koka nin?” Eumbi, yal kolan asupti endok gĩnan pi-ñĩmĩngĩliĩnda tĩmbi “Kotna Kĩmĩn Gĩtik” nĩnguk. ³¹ Tĩmbi yal kolandi ñĩndiĩn nĩmbi eĩngĩliñ, “Dik jĩmbiñ ñaneĩdok nĩm nĩni-muleñ” wĩndiĩn embi ni-gĩngĩne tĩngĩliñ.

³² Kwet klokloñen wandiñ bit asupti mina-pakiliñda timbi yalli Yesu ñindiñ ni-giñgineñgiliñ, “Dik nandi-nimumbi, bit endok ginañjinan pineñ.” Eumbi nandi-semguk. ³³ Nandi-semumbi, ama gnan nanin poñambi, bittok ginañjinan pumbi, bit kimin wopumdi kwet kloñnan wolok woñep pi ñambi, tuk guañnan pumbi, tuk nambi kim-taleñgiliñ. ³⁴ Wandiñ timbimbi, bit yambindikñe amal nek indañguk win kañbi pi ñambi, wolok kasat amatam it kwelan ba kanda ilan ña ti-semgiliñ.

³⁵ Timbi amatamdi nepek indañguk win kanepi Yesuloñ bimbi kañgiliñ win: ama dama yal kolannat kulñguk endok nanandin dakleumbi, dasindasi dasimbi, Yesulok kesiinan pipalim kañbi misañgiliñ. ³⁶ Timbi nepek nek indañguk win dausili kañgiliñ endi ama yal kolannat kulñguk nittek kindem dañguk wolok kasat amatam diwinda ti-semgiliñ. ³⁷ Wandiñ timbimbi, Gelasa nasi gitikgandi Yesu kundit tiñguk wala kolan misimbi, kwesi biuktok ni-nandiñgiliñ. Ni-nandumbi nandi-sembi, yambim ñauktok kikeñ plon loñguk. ³⁸ Timbi ama yal kolannat kulñguk endi Yesu gita kuuktok nandit tiñguk, gan Yesuli ilan ni-mupi, ñindiñ niñguk, ³⁹ “Dik ikanan undanem ñambi, Yambatti kundit engano sinik ti-gamik wolok kasat amatamda ti-semekañ.” Eumbi, walinin pumbi, it kwelan undanem ñambi, Yesuli nepek ti-ñimñguk win amatam gitikta kasat ti-semguk.

Yesuli tam jimbalat no timbi kindem daumbi, wembe no kimnan nanin timbi milakuk

⁴⁰ Yesuli bindambo tuk guañ tambon kandañ ña suaumbi, amatam en mandit pakiliñ gitik endi silisili timbi, not ti-ñimñgiliñ. ⁴¹ Timbi it kiyaulok kandikñe ama no koi Jailus endi Yesuloñ bimbi, kesiinan pi pindim dou papi, kakukulembi, enlok ilan nañgip ñauktok niñguk, ⁴² win wemban noñgan sinik gwilat 12 en kimbepi tiñgukta timbi wandiñ tiñguk. Timbi Yesuli nandi-ñimimbi, en gita ñañilimbi, amatam kle ñañgiliñ endi kle-gimbupi ñasiñgan ñasiñgan tiñgiliñ.

⁴³ Timbi tam no tam jibat inda-ñimimbi, ama noli en timbi kindem dauktok tuop nimda ti-tlalimbi, gwilat 12 ombiñguk.* ⁴⁴ Endi Yesu siñgin kandañgan timbi dumalaumbi, dasindasinlok bleblem tike-kaumbi, wolongan wekaili kalandañguk. ⁴⁵ Timbi Yesuli enguk, “Nindi neplak?” eumbi, amatam gitikti “Nim nim” eumbi, Petloli niñguk, “Bep, dik amatam kimin wopumdi gep kle gimgim embi, ñasiñgan ñasiñgan tañ win!” ⁴⁶ Gan Yesuli giñginembimbi enguk, “Nimbek ñali kindem dauktok nepmimbi, gembinali kena timbim nandilet win!” ⁴⁷ Wandiñ eumbi, tam endi patsembektok tuop nim win nandi-daklembi, blañblañem bimbi, Yesu kesiinan pi papi, amatam dausinan kusei nekta tike-kañbi, wolongan kindem dañguk wolok kasat ti-ñimimbi ni-siwikuk. ⁴⁸ Timbi Yesuli niñguk, “Wembana, nanandi-kiliktiñgali gep timbi kindem dalañ, ñala busukñeñgan ñau.”

⁴⁹ Yesuli manda wandiñ eñilimbi, ama noli it kiyau kandikñelok ilan nanin manda tikembi, Jailusloñ bimbi niñguk, “Wembañga ip sembik, wala timbi endaut nimbimbi, slakan wandiñ kesik gawat nim ñauk.” ⁵⁰ Gan Yesuli mandan win tikembi, Jailus ñindiñ niñguk, “Nim misiwañ, nandi-kiliktiñgot ti-namñ. Timbi wembañga kindem dautak.” ⁵¹ Wandiñ embi, ña Jailuslok ilan tombi, it ginañnan ama diwin nim loneliñdok e-kimisip ti-sembi, Petlo, Yoane, Yakobo tim wembelok meñ beu endiñgot yanañgilm loñgiliñ.

⁵² Timbi amatam it ginañnan pakiliñ endi gitik wembela kut-blambila embi mano ti pakiliñ, gan Yesuli enda ñindiñ enguk, “Wembe ñin nim sembik, endi slak dou patak, wala timbi mano nim timbit.” ⁵³ Wandiñ eumbi, wolok pakiliñdi wembe win ikan sembimbi win ka-nandiñgiliñda timbi Yesulok mandala nandum tlat timbimbi, tikile manda niñgiliñ. ⁵⁴ Gan Yesuli wembe kii plon tikembi kit-ñimimbi niñguk, “Wembe,

* **8:43:** Nandi-tale ama diwandi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win ñindiñ, “Endi minem kwilikwili gitik gwasap amala em-taleñguk.”

dik milat!” Eumbi, ⁵⁵ wembe wolok ginañ tipti undane bi piumbi, wolongan milakuk. Milalimbi, Yesuli nanañ no miumbi nambektok enguk. ⁵⁶ Timbi wembe meñ beuli kundit win kañbi ka-silikñembi, nanandinjet nim dakleñguk. Gan Yesuli eni-kimisip ti-sembi, nepek indañguk win ama nola nim eninelñndok enguk.

Ama Sisinik Yesu endi gwañgwañii kena embi, en nin win dausinan timbi kwambiñ dañguk

9

Yesuli gwañgwañii 12 kenala eni-mukuk

¹ Timbi Yesuli gwañgwañii 12 kiti-semum biumbi, yal kolan gitik ep kleklelok ba jibat kusei kusei ep timbi kindem dalok gemb embi, ² amatam ep timbi kindem daneliñndok ba Yambatti yambi-dikñelak wolok giñgit eu piuktok eni-mukuk. ³ Enimupi enguk, “Telak ñanepi nepek no nim mep ñanekaliñ, win toñanj ba liksi ba nanañ ba minem ba kiupi diwin nim epbi ñanekaliñ. ⁴ It kwet nolok tombimbi, it molom noli sani-tiañeumbi, endok ilnan lonekaliñ tuop, it wolokgot dou-milat timbi, walinin pim it kwet nolok ñanekaliñ. ⁵ Ba it kwet noli not nim ti-samnekalñnda, it kwet win binekaliñ wolonda sindi Yambatti enda nandum pi-sinik talak win daut semneliñndok winaslok dausinan kesisi plon kilikilik wiñgan wip mamañeum piumbi ñanekaliñ.” ⁶ Timbi gwañgwañiili Yesu bimbi, it kwet kle-gimbut ñambi, kwet tuop giñgit manda kindem eu piumbi, amatam ep timbi kindem dañgiliñ.

Elotti Yesu win nin sinik win nim nandi-dakleñguk

⁷ Timbi Galili kwettok kandikñe ama Elot endi Yesu git gwañgwañii nepek engano sinik gitik tiñgiliñ wolok kasat nandimbi, kusei ñindiñda endok nanandin nim dakleñguk: ama diwindi “Yoane tuk ii-sem endi kimnan nanin milakuk” windiñ pa eñgiliñ, ⁸ diwindi “Elia bindambo indauktok mandingimiñ endi wakan indañguk” windiñ pa eñgiliñ, timbi diwindi “Plofet ama damañgan sembiñguk no kimnan nanin milakuk” windiñ pa eñgiliñ. ⁹ Timbi Elotti eñguk, “Yoane win nak ewambi, bim wili dikñeñguk. Windiñda timbi ama ñin endok koi giñgitti nokok pawaña ginañ piñguk win nin sinik?” Windiñ embi, Yesu kaupok telak pa lonjiñguk.

Yesuli ama 5,000 nanañ emguk

¹⁰ Timbi enimumulin endi Yesuloñ undanem bimbi, kena nek tiñgiliñ wolok kasat ti-ñimumbi yanañgiliñ, nisñgot it kwet no koi Betsaida kandañ ñañgiliñ. ¹¹ Timbi amatam kimin wopumdi giñgit win nandiñgiliñnda endi Yesu klembi, ñañguknan ñañgiliñ. Ña tombimbi, Yesuli yambimbi not ti-sembi, Yambatti amatamñii yambi-dikñelak wolok plon manda embi, amatam ep timbi kindem daneliñndok ni-nandiñgiliñ win ep timbi kindem dañguk.

¹² Timbi timlala timbimbi, gwañgwañiili Yesuloñ bimbi niñgiliñ, “Ñin kwet silaninnan pakamiñ, wala dik amatam eni-mulimbi, it kwet ba kanda it ñasiñgan pakañnan ñambi, nanañ tuk ba doundou it timbi indawin.” ¹³ Eumbi enguk, “Sin ep towiwit!” Eumbi niñgiliñ, “Nindi plaua nanañ kit tambon git mikbalak tipetgot pat-nimlak. Ba dik nindi ñambi, amatam gitik ñolok nanañ tuaneñdok windiñ nandininilañ ba?” ¹⁴ Amatam asup kimin ti-pakiliñ, gan amalok kwinakwinatsi win 5,000 ba nek. Kusei wala timbi gwañgwañiili windiñ eñgiliñ. Eumbi, Yesuli tambane enguk, “Amatam ep danbimbi, kimin no 50 no 50 windiñ pipalit.” ¹⁵ Windiñ eumbi, wolok tuop ep danbimbi pi pakiliñ. ¹⁶ Timbi Yesuli plaua kit tambon gita mikbalak tipet win epbi, kunum plon deium loumbi, Yambat we ñimimbi, nanañ win ombimbi, amatam dani-semneliñndok gwañgwañiila emguk. Emumbi, ¹⁷ gitikgandi nañgiliñ. Na tokñe-taleumbi, nanañ na tla biñgiliñ win gamap dasiumbi, sandiñ lik 12 tokñeñgiliñ.

Petlolí Yesulok kusei e-dakleñguk

¹⁸ Nain nola Yesulí engan nímolo kena tí-pap bímbi, gwañgwañii en gíta pakíliñ enda ení-nandímbi eñguk, “Amatamdí naka nin pa nanañ?” ¹⁹ Eumbi tambane níñgíliñ, “Asuptí díka Yoane tuk íi-sem pa ganañ, ba díwíndí Elia bíndambo indañguk wíndíñ pa eañ. Tímbi díwíndí plofet damanin no mílapi kulak wíndíñ pa eañ.” ²⁰ Wíndíñ eumbi, níñila ení-nandímbi eñguk, “Gan sínla naka nin pa nanañ?” Eumbi, Petlolí “Dík Mesia Yambattí ganbí taleñguk” wíndíñ níñguk, ²¹ gan Yesulí enla Mesia síník wín ama nola níñ enínelíñdok kímsíp kwambíñ tí-sembi ²² yousímbi enguk, “Nak Ama Sísiník nepek níñdíñ inda-namektok een: Juda níndok ama biesí, tapma ama biesí gíta endíkñe manda nandí-tale ama endí nambum tuop níñ tímbímbi, síñgi wít-nambí, píñgíp gawat asupgan nambí, nulí kímbambí, sandap típet gít no tímbímbi, Yambattí nep tímbím mílaletat.”

²³ Tímbi Yesulí ama gítíkta níñdíñ enguk, “No en nokok gíñgít indam kuupi nandílakta, endí enlok nanandín síñgi wíliñbí, sandap noñgan noñgan kloñbalí tíke bembí, nak nep kle kuuktok elet. ²⁴ Nekta, no en wíndíñ níñ tímbi, kwelalok kuñgun enlok tíke kamaiupi nandílakta, kuñgu kwambíñ walí pailímekak. Tímbi no en naka tímbi kwelalok kuñgun bíuktok tí-pañgítam patakta, kuñgu kwambíñ walí palmekak.

²⁵ Tíkap amalí kwelalok nepenepek kusei kusei gítík ep kasíleñípi, kuñgun kolalak ba pailímlak, nepenepek walí en nítek tímbí londauk? Wín tuop níñ. ²⁶ Tíkap kwelan ñolok ama nolí naka ba mandanala mayektalakta, endí kilamek! Neta, nain taletalenan nak Ama Sísiníktí undane bí tombí, nakít Bepna ba kunumdok eñalo níndok nulínulín walí nep gímbulímbi, wolonda nak ama wala mayekta-ñímímbi, síñgi wímetat. ²⁷ Gan nak biañgan sanlet: ní ikañ síndoñnan nanin díwín endí gama kaik kuñípi, Yambattí amatam indañgan yambí-díkñelak wín kanekalíñ.”

Yesulok píñgíu walan engano tíkíleñguk

²⁸ Yesulí wíndíñ eu taleumbí, sande noñgan ñaumbí, Petlo, Yoane gít Yakobo yanañgípi, níñmolo tímbepí kwet jañgín nolok loñguk. ²⁹ Lombí, níñmolo tíñíliñbí, mam dáí walan engano síník tíkíleumbí, dasindasinlí bo satnín síník kolí saleñguk. ³⁰ Tímbi platik síník ama típet, Mose gít Elia, endí Yesu gíta manda embí ikímík. ³¹ Kunum nulínulínlí ep gímbulímbi, Yesulí kwet bímbi ñaukak wolok plon manda eñgímík, wín endí Yambattok nanandín kímit-kleñípi, Jelusalem kímbektok tíñguk. ³² Eñíliñbí, Petlo gít nolíit endí doulí ep tímbí gwaseímbi dou pakíliñ.

Pakap sílíkñembí, Yesulok nulínulín wakít ama típet en gíta ikímík yambíñgíliñ. ³³ Tímbi ama típet endí Yesu bíñ ñañíliñbí, Petlolí Yesu níñguk, “Bep, ní pakamíñ wín kíndem síník. Ñala ít jala típet gít no kíndítina, díkok no, Elialok no, Moselok no.” Petlolí manda eñguk wolok kusei níñ nandí-dakleñípi, jóngo eñguk. ³⁴ Eñíliñbí, mulukualí indambí ep tímíliñbí, gwañgwalí mísíñgíliñ. ³⁵ Tímbi mulukua gíñañnan kítkítí nolí kítkímbi enguk, “Nín nokok níñana. Nak en kenana tímbektok kasíleñgut; síndí endok mandan tíke-kíliñ e-kunekalíñ.” ³⁶ Manda eu taleumbí, gwañgwalí Yesu engan íliñbí kañgíliñ. Tímbi nepek kañgíliñ wala manjí galíumbí, nain wolonda ama nola kasat níñ tíñímíñgíliñ.

Yesulí gwañgwa nolok yal kolan no kle kolímíñguk

³⁷ Kwet salaumbí, Yesu gít gwañgwañii típet gít no endí kwet jañgínnan nanín pí-taleumbí, amatam kímn wopum en mandí-pakíliñ endí kanepí bíñgíliñ. ³⁸ Tímbi ama no bóñgípsínan pakuk endí kítkíñímímbi eñguk, “Endaut, nak dík níñana noñgan síník wín nandí-ñímeñdok ganí-kukulelet. ³⁹ Nain nain yal kolan nolí tíke-kwambíñ dam tí-lamíliñbí, platik síník kwawa wopum tímbi, gembí kolímbi, man payak pa lambílak. Tíñípi, nain noñgan noñgangot kañbíumbí, kíndem pa patak. ⁴⁰ Wíndíñda

tĩmbi nak gwañgwañgaili yal kolan win kleneliñdok eni-kukulet, gan endi yal kolan win klenepi ti nim kambiliñ.”

⁴¹ Tĩmbi Yesuli tambane eñguk, “Amatam man ñindiñgit kuañ sindi ama kelake-lamesi, tĩmbi nanandi-kiliktinji nim pat-samlak. Nak sin gita kuñgula kunjit tilet. Nain nitek sinik gamañgot sin gitañgan kuwambi, nanandi-kilikti inda-samekak?” Wĩndiñ embi, gwañgwa beula nĩmbi eñguk, “Niñaña nañgip ñolok bo.” ⁴² Nañgip biñilĩmbi, yal kolanli tike kolĩmbi, kwelan pĩmbi, gembĩ kokuk. Gan Yesuli yal ni-ñombĩmbi kle kolim ñaumbi, gwañgwa tĩmbi kindem daumbi, bĩndambo beulok kiinan kĩmĩkuk. ⁴³ Tĩmbi amatam gitik endi Yambattok gembin wopum wandin kañbi ka-gitiñgitik embi, nanandinji nim dakleñguk.

Yesuli en ba gwañgwañiilok kusasĩ eni-kaik tañguk

Amatamdi nepenepek gitik tiñguk wala nanandi kena tiñilĩmbi, Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, ⁴⁴ “Sindi pawanji kĩmĩpi, manda ñin sanbep tilet win nim nandi-kamalanekaliñ. Nak Ama Sisĩnik kanjiknailok kisinan napitneliñdok een.” ⁴⁵ Gan gwañgwañiili Yesu nek eñguk win nim nandi-dakleñgiliñ. Manda wolok kusei kĩmisembĩ-semĩnda tĩmbi nim nandi-kiliñ embi, Yesu ni-nandinepi misĩngĩliñ.

⁴⁶ Tĩmbi endi kusei kĩmĩpi, nisilok boñgĩpsinan nindi loloñ sinik tilak wala e-kalamit tiñgiliñ. ⁴⁷ Tĩmbi Yesuli gĩnañ nanandinji ka-nandi-daklembi, gwañgwa mĩnam no tike tiañe bĩmbi, en gita kĩmĩli ilĩmbi, ⁴⁸ ñindiñ enguk, “No en sindok boñgĩpsinan pĩmbiñen sinik kulakta wali wakan loloñ sinik, wala tĩmbi no en nak nandi-nambi, gwañgwa ñandin nola not ti-ñĩmlakta, endi naka not ti-namlak, tĩmbi no en naka not ti-namlakta endi Yambatta not ti-ñĩmlak, win Yambat nin nak nani-mukuk enda not ti-ñĩmlak.”

⁴⁹ Tĩmbi Yoaneli niñguk, “Bep, ama noli dikok koka kitiĩmbi, yal kolan ep kleumbi kañgĩmĩñ, gan endi nin gita nim kuñpi, nim gep klelak, wala tĩmbi nindi ni-kĩmisip ti nim kañ biñgĩmĩñ.” ⁵⁰ Wĩndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “No en kanjik nim ti-samlakta endi not ti-samlak, wala tĩmbi sindi slakan ni-kĩmisip nim ti-ñĩmnekaliñ.”

Yesu kle-kuñgu wali mĩlapmat

⁵¹ Yesu kunum gĩnañ nañgip lololok nain tĩmbi dumalañilĩmbi, nandi-gembĩlañpi, Jerusalem ñauktok ñañguk. ⁵² Ñañpi, ama diwin eni-mulĩmbi, telak dama ñañgiliñ. Win Yesu git noliilok ti-jumut ti-semneliñdok ñambi, Samalia it kwet nolok ñam tomgiliñ. ⁵³ Gan Yesuli Jerusalem ñaup tiñgukta tĩmbi winasilĩ enda nim nitiñeneliñdok nandiñgiliñ. Wĩndiñ tĩmbĩmbi, ⁵⁴ Yesulok gwañgwañiit Yakobo git Yoane endi win nandinbi, ni-nandinbi eñgĩmĩk, “Wopum, niti kiti ni-nandinbi, komba kunum gĩnan nanin pĩmbi, ep dium taleneliñdok nandilañ ba?” ⁵⁵ Eumbi tikile yambĩmbi, gwañgwa tipet win enombĩumbi ⁵⁶ yousĩmbi, it kwet nolok ñañgiliñ.

⁵⁷ Telaknan ñañpi, ama noli Yesula ñindiñ niñguk, “Dik wandiñ ba wandiñ ñaupi, ñaukañ tuop gep kle kuutat.” ⁵⁸ Eumbi niñguk, “Klinalok toñgaut endi tombañjat, ba monik kunum plon kuañ endi bo isiat, gan nak Ama Sisĩnikgan it nim pat-namlak.”

⁵⁹ Tĩmbi Yesuli ama nola ñindiñ niñguk, “Bi nak nep kle ku!” Gan ama wali ñindiñ tambane niñguk, “Wopum, dik nandi-namumbi, dama ñambi, betna kindiletat.” ⁶⁰ Eumbi niñguk, “Yambiumbi, kĩmĩkĩmĩn* nisi nosii ep kinditnekaliñ. Gan dikta ñambi, Yambatti amatam indañgan yambĩ-dikñeukak wolok giñgit eu piukak.”

⁶¹ Tĩmbi ama noli bo Yesula nĩmbi eñguk, “Wopum, nak gep kle-kuuttok nandilet, gan nandi-namum dama ilan ñambi, sambatnai enba nandumek bi gep kleutat.”

⁶² Eumbi niñguk, “No en kena kusei kĩmĩpi, glimona pa tilak endi Yambattok kapmainan kena tĩndilok tuop nim.”

* **9:60:** Yesuli kĩmĩkĩmĩnla eñguk endi ama Yambattok dainan kuñgunji nĩmĩnat enda eñguk.

Ama Sisinik Yesulok gwañgwañiilí nitek kuñgulok

10

Gwañgwañiilí kenanjí nitek tĩndilok elak

¹ Siñgi Yesulí bĩndambo gwañgwa 70 enbĩ taleumbi, endĩ it kwelan ba kwet ñaup eñguk tuop wandĩñ gwañgwañiilí tĩpet tĩpet telak dama ñanelĩñdok enĩ-mupi, ² ñĩndĩñ enguk, “Bien mepmeptok wĩn asup, gan kena tĩndilok ama wĩn lakat, wala tĩmbi sĩndĩ kena molom nĩmolo tĩ-ñĩmĩmbi, kena ama dĩwĩn ep tĩmbi indaumbi, kenan gĩnañ enĩ-mulĩmbi ñanekalĩñ. ³ Ñawit! Ñambi, ñĩndĩñ nandĩnekalĩñ: sĩndĩ sipsip nĩñañ wandĩn kamot moyen sañan endok boñgĩpsĩnan nak sanĩ-mulambĩ ña kunekalĩñ. ⁴ Sĩndĩ ñanepi, mĩnem wakĩt lĩk ba kesĩsĩ gwĩlap wĩn nĩm mep ñanekalĩñ. Tĩmbi telak plon ama yambĩmbi, manda manda nĩm tĩ-semnekalĩñ.

⁵ It nolok ba nolok lonepi, dama it wolok pakañ endã we sembi, ñĩndĩñ enĩnekalĩñ, ‘Busuk pat-samun.’ ⁶ Tĩkap busuk molom nolĩ it wolok kulakta, busuk mandanjĩ endã gwĩlam tĩ-ñĩmekak. Tĩkap nĩmdã, busuk mandanjĩ walĩ sĩnloñ undane bĩukak. ⁷ Sĩndĩ it pĩmbĩñ nĩm kunekalĩñ. Kena tĩndĩn ama endã tuan ombĩ-mĩlok, wala tĩmbi it lonokalĩñ wolokgot pipat-mĩlat tĩmbi, nanañ tuk sep towiumbi nanekalĩñ walĩ wakan tuanjĩ tĩlak.

⁸ It kwet nolok ña tombĩmbi sep tiañembi, nanañ samumbi nanekalĩñ. ⁹ Tĩmbi wandĩñ ama jĩmbatsĩat ep tĩmbi kĩndem dambi, wĩnasĩla ñĩndĩñ enĩ-tĩ-kunekalĩñ, ‘Yambattĩ indañgan sambĩ-dĩkĩneuktok nainĩñĩn dumala-talelak.’ ¹⁰ Tĩmbi nain nola it kwet nolok ña tomñĩlĩmbi, sep tiañem not nĩm tĩ-samumbi, wolonda sĩndĩ ipakanan ñambi, ñĩndĩñ enĩnekalĩñ, ¹¹ ‘Nĩtĩ sĩndok plap no nĩm tĩke ñamĩk, wĩn sĩndok kĩlĩkĩlĩksĩlĩ kesĩtnetnan galĩlak wĩn bo wĩp mamañendambi pĩumbi, sĩnlok pat-samekak. Ganmek sĩndĩ ñĩndĩñ nandĩwit: Yambattĩ indañgan sambĩ-dĩkĩneuktok nainĩñĩn dumala-talelak.’ Sĩndĩ wĩnasĩla wĩndĩñ enĩnekalĩñ.* ¹² Nak ñĩndĩñ sanlet: tombon ombĩ-tĩketĩkelok nainnan amatam siñgi wĩt-samsamĩn endok tombonjĩlĩ kolan tĩndĩn Sodom it kwelan kuñgĩlĩñ endok tombonjĩ maklelak.

¹³ Kolasin gĩt Betsaida nasi sĩndĩ kilañmet! Yambattĩ salamĩlekak! Nak kundit gembĩnat asup sĩndok kandañ tĩñgut walĩ Tilo ba Sidon it kwelan indaumba, platik sĩnĩk wĩnasĩlĩ gĩnanjĩ tambanembi, blandok dasindasin dasĩmbi, kwĩlĩñ plon pipatnelĩñ.† Gan sĩndĩ gĩnañjĩ nĩm tambaneñgĩlĩñ, ¹⁴ wala tĩmbi Yambattĩ amatam yambĩ-danbekak wolonda sĩndĩ tombon ombĩ-tĩkenekalĩñ walĩ Tilo gĩt Sidon nasi tombonjĩ makleukak. ¹⁵ Tĩmbi Kapaneam nasi, sĩndĩ ‘Yambattĩ kunum gĩnañ nĩp loukak’ wĩndĩñ nĩm nandĩnekalĩñ! Nĩm sĩnĩk, sĩndĩ jĩmbĩñ sep kolĩ pĩnekalĩñ.”‡

¹⁶ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila enguk, “No en mandanjĩ nandĩ-tĩke-kĩlĩñ eukak endĩ nokok mandana nandĩ-tĩke-kĩlĩñ eukak. Tĩmbi no en siñgi wĩt-samekak endĩ naka siñgi wĩt-namekak. Gan no en naka siñgi wĩt-namekak endĩ Yambatta siñgi wĩlĩmekak, wĩn Yambat nĩndĩ nak nanĩ-mukuk endã siñgi wĩlĩmekak.”

¹⁷ Tĩmbi gwañgwa 70 Yesulĩ kena tĩndilok enĩ-mukuk endĩ sĩlĩsĩlĩ plon undane bĩmbi nĩmbi eñgĩlĩñ, “Wopum, nĩndĩ ñambi, dĩkok koka plon kena tĩnambi, yalĩ kolan endĩ bo mandanĩ pa tañgoneañ yañ!” ¹⁸ Eumbi enguk, “Nak Satandĩ pĩumbi ka-tuakut wĩn pĩsapĩsattĩ kunum gĩnañ nanĩn pĩlak wandĩn. ¹⁹ Nandañ: sĩndĩ malet ba kauñ ep yalĩnelĩñdok ba kanjĩknĩ Satan endok gembĩn gĩtĩk tĩke-pĩ yalĩnelĩñdok nak ikan gembĩ sam-taleñgut pat-samlak, wala tĩmbi nepek nolĩ sep tĩmbi kolauktok tuop

* **10:11:** Wĩndĩñ tĩnelĩñdã, wĩnasĩla ñĩndĩñ daut semnelĩñ: no en gwañgwalok mandanjĩ siñgi wĩt-semañ endĩ Yambatta siñgi wĩlĩmañ. † **10:13:** Kolasin gĩt Betsaida nasi endĩ Juda amatam, Tilo gĩt Sidon nasi endĩ Judalok sambat nĩm. ‡ **10:15:** Yesulĩ Kapaneam it kwelan kuñĩpi dou-mĩlat tĩñguk, gan wĩnasilĩ asuptĩ nanandĩ-kĩlĩktĩ nĩm tĩ-ñĩmĩñgĩlĩñ.

nim. ²⁰ Gañgan sindi yal kolandi manji tañgoneañ wala silisili nim tinekaliñ. Nim. Sindok kosi kunumdok kot sambat ginañ youyoulin patak wala mek nandi-koñgom tinekaliñ.”

²¹ Nain wolonda Dindim Woñdi Yesulok ginannan silisili wopum timbi tokñe-ñimumbi, ñindiñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñindiñda gani-kindem dalet: dik nanandiñga ama nanandinjat ba nandi-daklenjat enda kimisembiñguñ, wangingan embi win amatam nanandinji nimnat enda timbi dakle-semguñ. Biañgan sinik, Bep, dik windiñ timbepi nandiñguñ tuop tiñguñ.” ²² Timbi amatamda ñindiñ enguk, “Bepnal gembin ba nanandin gitik win naka nam-taleñguk. En noñganliñgot nak Niñañ nitein win nandi-namlak. Timbi nak wakit ama nin nak ep kasilembi, Bep daut semlet nindiñgot Bep en nitein win nandi-ñimamñ.”

²³ Yesuli gwañgwañii gita nisiñgan palinlimbi, ñindiñ enguk, “Amatam nindi nepek sindi kañ wolok tuop dausili kañ endi amatam diwin yapma kle-pakañ. ²⁴ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: plofet ama gita ama wapmañ damañgan kuñgiliñ asupti nepek sindi kañ win kanepi nandi-koñgom tiñgiliñ, gan endi nim kañgiliñ, ba manda sindi nandañ win nandinepi nandi-koñgom tiñgiliñ, gan endi nim nandiñgiliñ.”

Samalia amalí ama no not ti-ñimñguk windiñgan ginañ busuk ti-kulok

²⁵ Nain nola endikñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ bi indambi, Yesulok nanandin ka-nanduktok e-ka timbi niñguk, “Endaut, nak nitek timbi, kuñgu taletalen nimnat win kasilewit?” ²⁶ Eumbi ni-nandimbi eñguk, “Endikñe manda nitek youyoulin patak? Win ninimbim nandina.” ²⁷ Eumbi, ñin tambane niñguk, “Dik ginañga ba ginañga tip, gembinba ba nanandiñga win Wopum Yambatka endok gitik bi-ñim-taleumbi palmekak. Timbi ditnala nandilañ, windiñgangot nokala nandi-ñimekañ.”^{*} ²⁸ Windiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Manda win tambane elañ win dindim sinik. Dik windiñgan ti-ta-kulañda, kuñgu kwambiñ pakamekak.”

²⁹ Timbi ama wali ‘Endikñe manda kimik-kle-taleñgut’ windiñ inda-dakleuktok Yesula ñindiñ ni-nandimbi eñguk, “Timbi ninda nandiwambi, notna timbekak?” ³⁰ Eumbi, Yesuli tambane eyout manda no ñindiñ eñguk, “Ama noli Jerusalem nanin Jeliko it kwelan pim ñaupi, telaknan ñañipi, ama piñdasi endok kisinan loñguk. Loumbi wipi, dasindasin git kwilikwili gitikan lom tike-ñim talembi, ama en kak bim ñaumbi, kimbepi ti pakuk. ³¹ Palinlimbi, ñindiñ indañguk: tapma ama noli telak wolokgan pim ñambi ka-kimnemi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³² Ñaumbi, tapma ittok kena ama noli bo wolok bi tomguk endi windiñgangot ka-kimnemi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³³ Gan ama Samalia nanin no telak wolokgan ñañguk endi ama win pakuknan bi sua kañbi, blan ti-ñimbi, ³⁴ endoñnan ñambi, wandan win tuk galkñat wakit wain tukti wipi timlimñguk. Ti-talembi, enlok doñki plon kimilim loumbi nañgip ñambi, patnandi ilan kimipi ka-dikñeñguk. ³⁵ Salaumbi kañip ñaupi, kena nain tpet wolok tuan minem jimbi, patnandi it molom mimb, ñindiñ niñguk, ‘Dik ama ñin ka-dikñeukañ, timbi minem gamlet wali nain nitepektok tuop. Makleukakta, siñgi undane bimbi, yousimbi gametat.’ ”

³⁶ Yesuli windiñ embi, endikñe manda nandi-tale ama ni-nandimbi eñguk, “Ama tpet git no endi ama nin piñdaslok kisinan loñguk win kañgiliñ. Dik nitek nandilañ, endoñnan nanin ama nin endi ama wolok nol sinik indalak?” ³⁷ Eumbi niñguk, “Ginañ busuk ti-ñimñguk en.” Timbi Yesuli niñguk, “Dik bo ñambi, windiñgangot ti-kuukañ.”

Maliñ Wopumdok mandan nandiñguk windiñ tlok

³⁸ Timbi Yesuli gwañgwañii git Jerusalem ñanepi, telaknan ñañipi, it kwet nolok tombimbi, tam no koi Mata endi ilan ni-tiañeumbi loñguk. ³⁹ Loumbi, Matalok dalañ koi Malia endi Wopumdok kesiinan bi pipapi, mandan nandi-pakuk. ⁴⁰ Gan Mata

^{*} 10:27: Lo 6:5, Wok Pris 19:18

endila nanañ neknek ti-jumupi, glimona timbi, Yesuloñ indambi ni-ñombimbi niñguk, “Wopum. Dalana nambiumbi, natnañgan nanañ ti-jumut kena tilet. Dik wala nim nandilañ ba? Nimbim bim, nep kimil+n.” ⁴¹ Eumbi, Wopumdi tambane niñguk, “Mata Mata. Dik nepek asuptok nandi-bendi wopum timbi, ginañga mlatalak, ⁴² gan dik nepek noñgangotta tipkalañ. Malia endila win ep tindi kindem kasilelak win nim apma tikelok.

11

Bep Yambatta nitek nimolo ti-ñimlok

¹ Timbi nain nola Yesuli kwet nolok nimolo tiñguk. Timbi taleumbi, gwañgwañiilok nanin noli nimbimbi eñguk, “Wopum, Yoaneli gwañgwañiila nimololok sambat daut semguk, windiñgangot dik bo daut nimin.” ² Eumbi enguk, “Sindi nimolo tiñipi, ñindiñ enekaliñ,

‘Bep, dikok koka win giñgiñgan ti-gamllok.

Dik amatam gitik nip timbi giñgitkai indaneñ.

³ Dik sandap noñgan noñgan wolok nanañ nimin.

⁴ Nindi amatamdi yom ti-nimañ win gitik bi-semamiñ, wala timbi dik bo yomni bi-nimin.

Dik ti-kuyuk plon nim nimbiviñ.’ ”

⁵⁻⁶ Windiñ embi yousimbi enguk, “Tikap dik tim boñgipnan noka noloñ ñambi, kitu silikñeumbi, ñindiñ nimbeñ, ‘Nokok notna noli telak bikap itnanan biumbi, nanañ towiupi yolonjilet, wala timbi dik nanañ tipet git no namin, timbi siñgimek tambon ombi-gamet.’ ⁷ Windiñ eumbi, noka it ginañgan dou patak endi ñindiñ tambane ganbek bek, ‘Dik nekta douñatnan nanin nep silikñelañ? It yama wesak ip kekakñet, timbi wembe gwañganaili bo ip dou-taleliñ, wala timbi nitek mlapi gametet?’

⁸ Nak ñindiñ ganba: endi windiñ ganbi, dik endok nolla timbi nim nandi-gamek bek, gañgan giñgineñgala timbi endi joñgo mlapi, nepek nekta tipkalañ win dika gamekak. ⁹ Windiñda nak sinla ñindiñ sanba nandiwit: Yambatta nimolo ti-ñimñipi, nepek nola ni ti-kunekaliñda win kasilenekaliñ, nepek nola lonji ti-kunekaliñda win kanekaliñ, timbi yama wesak wit ti-kunekaliñda pisat-samekak. ¹⁰ Nekta, ama Yambattok plapta ni-nandañ endok kandañ win ñindiñ: ni-nandi tañdi kasileañ, lonjilonji tañdi kañ, ba yama wesak wikañ enda pisat-semalak.

¹¹ Ba sindoñ nanin bep nindi niñañli mikbalakta ni-nandumbi, malet miwik ba?

¹² Ba puput minjipta ni-nandumbi, kauñ miwik ba? ¹³ Sindi kolan tindi ama, gañgan nepenepek kindem wembe gwañganjiila pa emañ. Windiñda nitek timbi kunum Bepsi endi ama nindi Dindim Woñ kasileneliñdok ni-nandañ enda nim emek? Nim ya, endi sapma klembi, e-nandañ tuop emekak.”

Yesu gembinlok kusai win ka-daklelok

¹⁴ Nain nola Yesuli ama nolok ginañnan yal kolan pi-ñimimbi man sipmiñguk win ni-kle-kolimbi po ñañguk. Ñaumbi, ama wali manda eumbi, amatamdi kundit win kañgiliñ endi ka piasat timbi, nanandi kena tiñgiliñ. ¹⁵ Gan diwindi ñindiñ eñgiliñ, “Endi yal kolan pa ep klelak win yal kolandok telak damanji Belsebul endok gembin plon tlak.” ¹⁶ Timbi diwindi ti-kuyuk ti-ñimbi, Yambattok gembin palmilak win timbi dakle-semektok jimba kundit no timbektok niñgiliñ.

¹⁷ Gan Yesuli ginañ nanandinji win ka-nandi-daklembi enguk, “Ama wapmañ nolok giñgitñiil tambipi, nisiñgan mineliñda endi biañgan kola-talenekaliñ. Timbi sambat noli bo windiñgangot tneliñda endi bo tawam papusenembi kolanekaliñ.

¹⁸ Windiñgangot tikap Belsebul, win Satan, endok sambaliil tambipi, nisiñgan miañda, kenanjili nitek kwambiñ dauk? Win tuop nim. Windiñda tikap nak

mandanjlok tuop klembi, Belsebullok gemb+nl+ yal kolan pa ep klewamda, nak endok kenan timba kolauk.

¹⁹ Timbi nepek no w+n ñ+ndiñ: tikap Belsebull+ gemb+ namumbi, yal kolan ep kle-semamda, nindi nosii gemb+ emumbi, endi yal kolan pa ep kle-semañ? Belsebul ba? Nim bek. W+ndiñda nitek timbi nokok plon w+ndiñ eañ? Sindi naka manda julun+it nanañ w+n nosiil+ wakan timb+ dakle-samnekal+ñ. ²⁰ Gan tikap nak biañgan Yambattok gemb+nl+ yal kolan pa ep kleletta, ñ+ndiñ inda-daklelak: s+ndi Yambatti sambi-d+kñelak endok gemb+n w+n ikan boñg+psiinan ka-nandañ.

²¹ Ama gemb+nat noli miktok nepenepek g+tik tiw+li d+kñembi, ili ka-d+kñe-k+liñ elakta, giñg+itñii ep timb+ kolanel+ñdok tuop n+m. ²² Endi miktok nepenepel wali t+ke kamaiuktok nand+lak, gan ama no noli wolok gemb+n maklelak endi ama woloñ b+mbi, mik ti-ñ+m+mbi maklelakta, endi miktok nepenepel wak+it giñg+itñii g+tik apma ep danbi, enlok noliila emlak.*

²³ Timbi miktok kandañ w+n ñ+ndiñ: no en not n+m ti-namlakta endi kanjik ti-namlak, timbi nindi nak+ta kena n+m timbi, giñg+itnai ep k+m+n tilakta endi ep kleum papuseneañ.”

²⁴ Yesuli w+ndiñ embi yous+mbi enguk, “Tikap yal kolan noli ama g+nan g+nañ nanin lambi poñaukta, endi yal pa kuañnan ñambi, pipapat lonj+mbi kuwik. Lonj+ tilapbi, ñ+ndiñ ewik, ‘Nak b+ndambo undane ñambi, pakutnan lowa.’ ²⁵ W+ndiñ embi, ña kaw+ik w+n: it w+n ikan jamimbi ti-d+nd+m em bimb+in palek. ²⁶ W+ndiñ kañbi ñambi, yal kolan en makleañ kit tombon t+pet yanañg+il+m b+mbi, it wandiñ lombi, wolok kuneliñ.† W+ndiñ timb+mbi, ama blangan. Nekta, dama yal kolan noñgandi ama w+n timb+ kolaumbi, siñgi yal kolan asupt+ timb+ kola s+n+ik tauk.”

Yambattok mandan nand+mbi t+ke kuañdi amatam d+wiñ yapma kle pakañ

²⁷ Yesuli manda w+ndiñ eumbi, tam no amatam k+m+n ti-pak+liñ endok boñg+psiinan pakuk endi kit+mbi, ñ+ndiñ niñguk, “Tam gapbi, num gamguk endi amatam d+wiñ yapma klembi patak.” ²⁸ Gan Yesuli tamdok mannan tikembi, ñ+ndiñ eñguk, “W+n amatam Yambattok mandan nand+mbi tañgoneañ endi wakan amatam d+wiñ yapma kle pakañ.”

²⁹ Amatamdi yous+yous+ pa biñ+li+mbi, k+m+n wopumgan indaumbi, Yesuli kusei k+m+pi, ñ+ndiñ enguk, “Amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+ndi kolasi. Sindi kusatna kañbi nambi-daklenel+ñdok jimba kundit no kaneliñdok embi giñg+ineañ, gan jimba kundit no n+m daut samum kanekal+ñ. N+m s+n+ik. W+n Yonalok jimba kunditgot kanekal+ñ. ³⁰ Nepek nek Yonala inda-ñ+m+ñguk w+n Ninive nasila ñ+ndiñ daut semguk: w+n Yambatti ni-mul+mbi b+ñguk. W+ndiñgangot nak Ama S+s+n+ik nepek nek inda-namekak w+n amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+nda ñ+ndiñ daut samekak: w+n Yambatti nan+mul+mbi indañgut.

³¹ Kwet no koi Siba wolok tam wapmal+ manda plon lololok nainnan amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+n g+ta m+ilapi, kusasi timb+ dakleukak. Endi ama wapmañ Solomonda nandumbi, manda nandi-daklelok molom timb+mbi, endok mandan nanduktok kwet mayañgan s+n+ik nanin endoñ ñañguk. Gañgan s+ndi ama Solomon maklelak endok mandan nandi-k+m+k+m+neañ, wala timbi k+njan t+kenekal+ñ. ³² Timbi Ninive nasili manda plon lololok nainnan amatam man ñ+ndiñg+it kuañ s+n g+ta m+ilapi, kusasi timb+ dakleukak. Endi Yonalok mandala g+nañji tambaneñg+liñ, gañgan s+ndi ama Yona maklelak endok mandala w+ndiñ n+m tañ, wala timbi k+njan t+kenekal+ñ.

³³ Ama noli kolsalen p+ndopi, kambott+ n+m tapliw+ik ba kwet sembin nolok n+m k+m+lek. Tambo endi indañgan k+m+pi, ama it g+nañ loañ kol+ sale-semlok w+ndiñ

* **11:22:** Yesuli eyout manda miktok plon eñguk w+n enla wak+it Satandok plon eñguk; Satan en ama gemb+nat wandin, gan Yesulok gemb+nl+ endok gemb+n maklelak. † **11:26:** It w+n ama g+nanlok walan.

timbek. ³⁴ Daukali piñgipkalok kolsale wandin. Daukali kindemda, Yambatti kolsalen gamlak wala ka-dakleumbi, ginaña giti koli salelak. Daukali kolanda, ginaña ginañ kilim mulumgot pakamlak. ³⁵ Wala timbi kilañmek! Nim kañbi, kolsalen kasileup nandiñguñ, gan kilim ikan kasileum pakamlak. ³⁶ Windiñda tikap kolsalendi ginaña giti tokñeumbi, kilim no nim pakamlakta, sipalakti koli sale-gamlak windiñgan dik bo koli salelañ.”

Ama biesilok juluñitsilok telak nim kle-kulok

³⁷ Yesuli manda eu taleumbi, Falisi ama noli nanañ yakan nandemiktok nianñeumbi, ñam ilnan lombi, nanañ nanalok pipakuk. ³⁸ Gan endi dama kii nim wilikukta timbi† Falisi ama wali nandi-bendi timbimbi, ³⁹ Wopumdi niñguk, “Falisi sindi jawañ ba tuk witna win pawangot pa wilikañ wandin, gan sindi ginañji ginañ kolan ba ti-piñpiñeli tokñem patak. ⁴⁰ Sindi ama kamas! Yambatti nepek pawan timbi indañguk, windiñgangot endi ginañ nim timbi indañguk ba? ⁴¹ Pawandok nepek wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ. Tambo sindi ginañji win pimbinesila bisebi, ep kimtnekaliñ. Windiñ taneliñda, ginañji git ep tindinjji tipet wali Yambattok dainan jamilan indaukak.

⁴² Falisi sindi nanañ kena ginañ nanin giti win tambipi, gwasap ba yaya win bo kit tambon tambon tambipi, Yambattok tambon pa mañ, gan ginañjili en nim kasleañ, ba ep tindin dindim nim pa tañ, wala timbi sindi kilañmek! Yambat en mek sambekak. Sindi Yambatta tambon miñipi, enda ba amatamda ginañji emneliñ ñak! ⁴³ Falisi sindi it kiyau ginañ pitit damañgot pitneliñdok nandañ, timbi kimili tuanan amatamdi we sambi, giñgiñgan ti-sanneliñdok nandañ, wala timbi kilañmet! ⁴⁴ Amatamdi sum sembin no nim ka-nandi-daklembi, wolok plon joñgo yalimbi kolayañ. Sindi sum sembin wandin, gan amatamdi nepenepek kolanli sindok ginañji tokñelak win nim ka-nandi-dakleañ, wala timbi kilañmet!”

⁴⁵ Timbi endikñe manda nandi-tale ama noli Yesula niñguk, “Endaut, dik Falisi amala windiñ enlañda, ninda bo giñgiñgan nim ti-nimlañ.” ⁴⁶ Eumbi enguk, “Endikñe nandi-tale ama sindi amatam nepek mīlap** tañgoneneliñdok pa emum mīlataumbi, ep timbi pañgitaneliñdok kit kimti no nim pa ti-semañ, wala timbi kilañmet! Yambatti sindi bo sambekak.

⁴⁷ Sindi kilañmet! Plofet ama nin bep pañjiili yandip kimgiliñ endok sum gwatnam win sindi timbi kaik talak. ⁴⁸ Endi yandip kimgiliñ, timbi sindi sum gwatnamji timbi kaik tañ, wala timbi bep pañjiili plofet amala nek ti-semgiliñ win sindi ka nandum kindem sinik tilakta sin inda-dakleañ. ⁴⁹ Kusei windiñda Yambat nanandi-tale molom endi ñindiñ enguk, ‘Nak plofet ba giñgit ee ama Israeal amatamdoñ enimulam ñaumbi, endoñnan nanin diwin ep timbi kolaneliñdok kle-gimgim embi, diwin yandip kimnekaliñ.’ ⁵⁰ Wala timbi plofet ama giti kwet kusei kimgimilinan nanin bikap man ñindiñgit yandip kimgiliñ endok wekatsilok tuan kolan win amatam man ñindiñgit kuañ sindi ombi-tikenekaliñ. ⁵¹ Win Abellok plon kusei kimpipi, Sakalaia ama nin sisuat git tapma it wolok boñgipsetnan wili kimguk endok plon talelak endok kimgimjilok tuan kolanla nak biañgan ñindiñ sanlet: amatam man ñindiñgit kuañ sindi win ombi-tikenekaliñ.

⁵² Yambatta nanandilok telak wali it wandin. No en wolok ginañ lolakta endi Yambattok kusei ka-nandi-daklembi nandi-ñimlak. Endikñe manda nandi-tale ama sindi it wolok yama ki win kimti kimbñi dañ, gan ginañ nim loñgiliñ, timbi amatamdi bo lonep nandiñgiliñ win kimsip ti-semgiliñ, wala timbi kilañmet!” ⁵³ Yesuli windiñ eu taleumbi, walinin pi ñaumbi, Falisi git endikñe nandi-tale ama endi kusei kimpipi,

† **11:38:** Falisi amali Yambattok dainan jamilan indaneliñdok kisi pa wilikañgiliñ. § **11:44:** Namba 19:11-22 ñindiñ elak: no en ama dalandan en ba nepenepel ti-ke-kalakta endi Yambattok dainan jamilan nim indalak.

** **11:46:** Nepek mīlap win endikñe manda mīlap wolok walan.

kanjik kolan sinik ti-ñimbi, ni-nandi kusei kusei tiñipi, ⁵⁴ kit yout tineliñdok enlok mandanli sisoñ ti-ñimnep nandimbi, mandimandi ti-ñimgiliñ.

12

¹ Nain wolonda amatam asup kwinakwinattok tuop nim endi bo Yesuloñ kimin timbi kle-gimbupi, tambo yali tiñgiliñ. Timbi Yesuli kusei kimipi, dama gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Sindi Falisi amalok plaua kimilimbendinjila ka-kiliñ embi kunekaliñ. Win endi manji mambenji tipelat, timbi ep tindinji julunjt tañ wala elet. Nim kañbi, sindi bo windiñgangot tineliñ. ² Biañgan sinik, nepek kimsembin gitik win Yambatti timbi indañgan indaumbi, nanandi sembin gitik win timbi dakleukak. ³ Windiñda sindi manda kilim ginañ eñgiliñ win maim plon eu indaukak, timbi sindi nepek no it ginañnan manda janjak eñgiliñ win ipakanan wopungan eu pukak.”

Yambat endañgot mis-ñimlok

⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Notnai, nak ñindiñ sanba: amali piñgipsiñgot wili kimneliñ, gan siñgi kandañ sep timbi kolaneliñdok gemb no nim pat-semalak enda nim misinekaliñ. ⁵ Tambo ninda mis-ñimlok win daut sametet: Yambatti ama wili kimb, siñgi kandañ jimbñ kol puktok gembin palmilak enda misimis ti-ñimlok. Biañgan sinik sanlet: endañgot mek misinekaliñ. ⁶ Monik tiptip kit tombogot win minem gimn tipetti tuatuan, gañgan Yambatti noñgan no nim kamala-ñimlak. ⁷ Sindi endok dainan loloñ sinik, monik asup yapma kleañ, timbi endi kumbanji saktok kwinakwinatsi win bo nandi-talelak, wala timbi amala nombo nim mis-semnekaliñ.

⁸ Sanba nandiwit. No en amalok dausinan ‘Nak Yesulok giñgit’ windiñ e-daklelakta, nak Ama Sisinikti Yambattok eñaloñiilok dausinan enda wakan ‘Endi nokok giñgit’ windiñ e-dakleutat. ⁹ Gan no en amalok dausinan naka ‘En nim nandi-ñimlet’ elakta, nak Yambattok eñaloñiilok dausinan enda wakan ‘En nim nandi-ñimlet’ eutat. ¹⁰ Timbi no en Ama Sisinik nani-kolalakta, endok yomin win kindem bi-ñimlok, gan no en Dindim Woñ ni-lakalakae tilakta, endok yomin win kimilim palmekak.

¹¹⁻¹² Amali manda plon sepmbi, it kiyau ginañ ba gavmandok dainan ba lolonjiilok dausinan sapitnekaliñ. Nain wolongan sinik Dindim Woñdi manda nek eelok win daut samekak, wala timbi wolonda sindi nandi-bendi wopum timbi, ñindiñ nim enekaliñ, ‘Nindi manda nek enetamiñ?’ Ba ‘Nek tambane eninetamiñ?’ ”

Minem kwilikwili ka-galkta nim tilok

¹³ Timbi ama kimin wopum boñgipsinan ama noli Yesu nimbi eñguk, “Endaut, datnali betnettok kii bimb win en noñganliñgot ep kulak, wala timbi dik nimbimbi, nokok tambon danbi namn.” ¹⁴ Eumbi niñguk, “Notna, ba ama noli nak sambidanbettok ba nepenepeset dani-samettok nanb taleñguk ba? Nim ya, win nokok kena nim.” ¹⁵ Windiñ embi yousimbi, amatamda enguk, “Nepek tokñetokñen wali kuñgu kindem nim samlak, wala timbi sindi ka-kiliñ embi, kuñgunji ka-dikñe-kiliñ enekaliñ. Nim kañbi, kwilikwili ba nepek nola ka-galkta tineliñ.”

¹⁶ Windiñ embi, eyout manda no ñindiñ embi enguk, “Ama minem kwilikwili asupmat endok nanañ kenan bien lali kindem daumbi, ¹⁷ nanandin ginañ ñindiñ nandi-kwinakwinaleñguk, ‘Nitek tilok? Nanañ bien asup ñali it kawai wolok ginañjinan wisikolettok tuop nim!’ Windiñ nandimbi ¹⁸ eñguk, ‘Kombikmek nandi-let: nak wisikot it kawai gitik win wiapi, komblin wopum asupgan kindipi, nanañ ba kwilikwili gitik pat-namlak win wolok wisikoletat. ¹⁹ Tiñipi, natnala ñindiñ eutat: Ip ñak! Nak nepenepek kindem gwilat asuptok kimip kiulambi pat-namlakta timbi kindem patnandimbi, na silisili timbetat!’ ²⁰ Gan Yambatti tambon ñindiñ niñguk, ‘Dik kamen, man tim ñolondañgan kuñguña gapma tikelok. Timbi nepek ti-jumut tiñguñ wali nindok timbekak?’ ²¹ Yesuli eyout manda windiñ embi, yousimbi enguk, “No en

kwelan ñolok kwilikwili asup palmektok ep kiutak, gan nepek Yambattok dainan tuannat no nim palmilakta, endi ama kamen wandin.”

Piñgip ka-dikñela nandi-bendi wopum nim tilok

²²⁻²³ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Nepek tokñetokñen wali kuñgu kindem nim samlakta timbi nak kuñgunjilok ba piñgiplok kandañ ñindiñ sanlet: win kuñgu ba piñgip wali bien tilak, nanañ ba dasindasin wali nim, wala timbi sindi nanañ nek nanekaliñ ba dasindasi nek dasinekaliñ wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ.

²⁴ Sindi monik oeoe yambim nandiwit: endi nanañ tipi-bimbi met nañ windiñ nim pa tañ, timbi endi wisikot it bo nim pat-semalak, gañgan Yambatti tuopkan ep towilak. Sindila endok dainan monik yapma kleañda, nitek timbi nim sep towiuk? ²⁵ Timbi sindoñnan nanin no endi nandi-bendi wopumli kuñgun lakat yousum ombatawik ba? Nim ya! ²⁶ Sindi nepek tip kambak wandin tindilok tuop nim, windiñda kusei nekta nepek diwin wala nandi-bendi wopum pa tañ?

²⁷ Pama klinan indañ win yambim nandiwit! Nak ñindiñ sanba: endi kena meñ nim tañ, ba dasindasinji bo nim pa youkañ, gañgan endok pamanjili ama wapmañ Solomondi dasindasin kindem sinik pa dasilñguk endok paman win maklelak. ²⁸ Kli nepek pamanat kena ginañ man lambi indaumbi, desa dombimbi ep siu dinekaliñ wandin win bo Yambatti dasindasinji kindem emlak, nitekta timbi endi sindok dasindasinji nim timbi inda-samek? Win nim nandañda, sindok nanandi-kiliktinji win lakat sinik pat-samlak!

²⁹⁻³⁰ Amatam Yambat nim nandi-kilikti mañ endok nanandinjili nanañ tuk nepek wandindokgot pat-semalak. Bepsili ikan ñindiñ nandi-talelak: nepek gitik win nim pat-samekta sindi kuneliñdok tuop nim, wala timbi sindi amatam diwindi tañ windiñ nim tinekaliñ, ba nandi-bendi wopum nim tinekaliñ. ³¹ Tambo sindok nanandinjili Ama Wapmañjilok giñgit kuñgulokgot pat-samekak, timbi nepek wandin wali bo kuñgunjilok inda-samekak.”

Ama Sisirik endok tomtomlok ti-pañgitam kulok

³² Timbi Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, “Kikesmin tip, sindok Bepsili ñindiñ tindila nandum kindem dañguk: en ama wapmañji kumbi, sindi en gita kandikñe kena tineliñdok nandimbi, wolok tuop tiñguk, wala timbi sindi misimis nimnat kunekaliñ. ³³ Sindi nepenepesi pat-samlak win tuatualok kimipi, minem walinin tikembi, pimbiñesila emnekaliñ. Windiñ tinekaliñda, tuanji nim taleukak win kunum ginañ pat-samekak. Kumbu amali win kumbu tineliñdok tuop nim, ba kwinakamdi win nim timbi kolaukakta timbi wali minem liksi nim kolawik wandin. Sindi kwelalok nepenepek wala galk nim nandinekaliñ. Tambo sindi nepek nek Yambattok dainan loloñ sinik wala galk nandinekaliñ. ³⁴ Kusei ñindiñda: nepek ginañjili kasileum pataknan kandañ ginañ nanandinjili bo wandiñ pat-samekak.

³⁵⁻³⁶ Kena gwañgwal molomjili nanañ si-jumut tindinann nanin undane ilan bimbi, wesak wilibimbi, plastik sinik pisalimneliñdok mandimandi pa tañ, windiñgangot sindi kolsalenji pindolim dumberi, kena tindilok ti-pañgitam kunekaliñ. ³⁷ Kena gwañgwal windiñ ti-kuñlilimbi, molomjili undane bimbi kalak win: kena gwañgwañiili gama kaik papi, mandi pakañ. Kena gwañgwa wandin wali gwañgwa diwin yapma kle pakañ. Nak biañgan sanba: molomjili kena tindilok ti-pañgipañgi timbi, nanañ naneliñdok eni-tiañembi, nananji kle-semekak. ³⁸ Win tim bomup ba puputti kusei kimipi kitilaknan undane bimbi, kena gwañgwal gama kaik palilimbi ep timbi indaukta, gwañgwa wali wakan diwin yapma kle pakañ.

³⁹ Timbi sindi nepek ñin nim nandi-kamalanekaliñ: it molomdi kumbu amali nain nekta sinik biwik win nim nandilak. Nandiwinmda! endi kaik kuñpi, il wiapi, ginañ

loup tĩmbĩmbi kĩmĩsip tĩ-ñĩmek. ⁴⁰ Wĩndĩngangot sĩndĩ ‘Ama Sĩsĩnĩktĩ man nĩm tombek bek’ wĩndĩñ nandĩñĩlĩmbi, wolongan kaikan bĩ tombekak. Wĩndĩñda tĩmbi sĩndĩ tomtomnalok tĩ-pañgĩtam kunekaliñ.”

⁴¹ Tĩmbi Petloli nĩnguk, “Wopum, eyout manda elañ wĩn nĩndokgot ba amatam gĩtĩktok?” ⁴² Eumbi tambane eñguk, “Manda wĩn kandĩkñe ama matañgotañgolat nanandĩn kĩndem palmĩlak wandin wala elet. Wĩn en wakan molomñĩlĩ kena gwañgwañĩ dĩwĩn yambi-dĩkñelok nĩmbi taleumbi, nanañ mepmettok nain dĩndĩm sĩnĩk danĩ-semektok nĩlak. Molomñĩlĩ kena manda wĩndĩñ nĩmbi, ⁴³ ña kukap undane bĩmbi kalak wĩn: kena gwañgwalĩ nek tĩmbektok nĩnguk wolok tuopkan tĩngukta endĩ gwañgwa dĩwĩn yapma kle patak. ⁴⁴ Nak biañgan kena gwañgwa enda ñĩndĩñ sanlet: molomñĩlĩ nepenepel gĩtik wĩn endĩ ka-dĩkñeuktok nĩmbi taleukak.

⁴⁵ Gan tĩkap kena gwañgwa walĩ gĩnan gĩnañ ñĩndĩñ nanduk, ‘Molomnalĩ ña sakñelambi, plastik nĩm bĩukak’ wĩndĩñ nandĩmbi, kusei kĩmĩpi, kena wembe gwañgwa dĩwĩn joñgo yandĩpbi, nanañ ba tuk kwambiñ wopum nañbi, kamakama tĩmbekta, nek inda-ñĩmek? ⁴⁶ Kena gwañgwa molomñĩlĩ kena nain nekta ba nain nekta sĩnĩk bĩukak wĩn nĩm nandĩlakta tĩmbi endĩ nĩm mandĩ palĩmbi, nain wolondañgan molomñĩlĩ undane bĩukak. Bĩmbi, ep tĩndĩn kolan wĩn kañbi, wolok kĩnjan tĩ-lamĩpi, amatam Molom nĩm kĩmĩt-kleañ en gĩta tuanji kolan ombĩ-semekak.

⁴⁷ Tĩkap kena gwañgwa walĩ molomñĩlok mandan nandĩnguk, gan nĩm tañgoneñguk ba nĩm tĩ-pañgĩpañgĩle tĩngukta, en nain ombapgan waipmĩlok. ⁴⁸ Gan tĩkap endĩ molomñĩlok mandan wĩn nĩm nandĩngukta makleumbi, nain dumangan waipmĩlok. Wĩndĩngangot tĩkap Yambattĩ ama nola gwĩlam asup mĩmĩnda endĩ wolok tuopkan tambon ombĩ-mĩlok nandĩlak, ba endok kiinan kena wopum kĩmĩkĩmĩlĩnda, endĩ wolok tuopkan kenalok bien indauktok nandĩlak.”

Yesulĩ amatam ep tambĩlektok indañguk

⁴⁹ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nak komba kwelan kĩmĩlam dũuktok indañgutta ñĩndĩñ nandĩlet: komba walĩ ikan dualĩmda, wĩn kĩndem sĩnĩk. ⁵⁰ Gan nak dama tuk walan no* iilok nanbĩ taletalen. Tuk wĩn gama nĩm iñgutta tĩmbi mĩlap walĩ gĩnañna tĩmbi mĩlatalak. ⁵¹ Sĩndĩ nak amatam kwelan ep tĩmba busukñenengan kunelĩndok indañgut wĩndĩñ nandañ ba? Wĩndĩñ nĩm. Nak ñĩndĩñ sanba nandĩwit: tambo nak amatam ep tambĩlettok indañgut. Naka tĩmbi ⁵² man ñĩndĩngĩtta kusei kĩmĩpi, kundit ñĩndĩñ inda-ta-ñaukak: sambat kĩt meñ noñgan yakan pa kuañ endĩ tambĩpi, kĩmĩn tĩpet indambi, tĩpettĩ tambon, tĩpet gĩt nolĩ tambon wĩndĩñ ipi, nĩsĩñgan tambon tambon kanjik tĩ-kunekaliñ. ⁵³ Wĩndĩñ tambĩpi, bep nĩñan endĩ nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamĩk, tĩmbi me wemba endĩ bo nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamĩk, tĩmbi nambĩn tam gĩt yapman tam endĩ nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamĩk.”

Yambattok manda dĩndĩmngan nandĩlok

⁵⁴ Yesulĩ amatam kĩmĩn wopumda yousĩm ñĩndĩñ bo enguk, “Sĩndĩ mulukualĩ tuk kimbĩñ kandañ indam bĩumbi kañbi, wolongan ñĩndĩñ pa eañ, ‘Gwi bĩutak’ wĩndĩñ eumbi, wolok tuop indalak. ⁵⁵ Tĩmbi sĩndĩ sasalelĩ klinan kandañ nanin pendĩp bĩumbi kañbi, ñĩndĩñ pa eañ, ‘Maim kunduwat dũutak’ wĩndĩñ eumbi, wolok tuopkan indalak. ⁵⁶ Ama manji mambenji tĩpelat! Sĩndĩ kunum gĩt kwettok plon nek indalak wĩn kañbi, maim iletak ba gwi pĩutak wĩn ka-kĩliñ eañ. Gan nĩtekta tĩmbi sĩndĩ man ñĩndĩngĩt nepek nek indalak wĩn kañbi, kenanalok kusei nĩm ka-nandĩ-dakleañ? ⁵⁷ Ba kusei nekta sĩnlok ep tĩndĩnji plon nek ñali dĩndĩm sĩnĩk wĩn bo nĩm ka-danbi, wolok tuop tañ?

* **12:50:** Tuk wĩn mĩlap ba pĩngĩp gawat Yesulĩ bembektok tĩnguk wala elak.

⁵⁸ Tikap ama noli manda plon gapilep timbimbi, siti telaknan yakan ñañipi, mandanjet e-salendemiktok nika timbekañ. Nim kañbi endi gñgñembi, gep tiañembi, manda kandanloñ gapilimbi, endi bo tem dumandok kiinan gapilimbi, endi gepmbi, it kwambiñnan gapilek. ⁵⁹ Biañgan ganlet, dik it kwambiñ gñañ papi, minem nitek ombi-ñimlok een win gitik ombi-mi-taleuñ wolok tuop.”

13

Ginanji nim tambanekaliñda kolanekaliñ

¹ Nain wolondañgan amatam wolok bi pakiliñ endoñnan nanin diwindi Yesula kasat ñindiñ ti-ñimgiliñ: Galili ama diwindi tapma ilan tapma tiñlimbi, Pilatoli eum yandipmum kimbimbi, wekatsili pimbimbi, tapma gauttok wekatsili wakit kiukuk. Kasat windiñ ti-ñimumbi ² tambane enguk, “Milap wandin inda-semgukta, ama wolok yomjili Galili ama diwisilok yom makleñguk, sindi windiñ nandañ ba? ³ Nak ñindiñ sanba: nanandinjji win dindim nim. Gan sindok kandañ, tikap sindi gñañji nim tambanem kunekaliñda, windiñgangot sindi gitik kola-talenekaliñ. ⁴ Timbi amatam 18 Siloam kandañ kimgiliñ win endok kandañ nitek? It ombap jingñli gilombi, ep kot tapliñguk. Endok kolanji amatam diwin gitik Jerusalem kuañ endok kolanji makleñguk, sindi windiñ nandañ ba? ⁵ Nak ñindiñ sanba: nanandinjji win dindim nim. Gan sindok kandañ, tikap sindi ginanji nim tambanekaliñda, windiñgangot sindi gitik kola-talenekaliñ.”

⁶ Timbi Yesuli eyout manda no ñindiñ enguk, “Ama nolok wain kenan gñañ fik komba no tipium pakuk. Timbi kena molomdi komba win ka-nandi timbepi biñguk, gan endi bien no nim lali palimbi kañguk. Bien nimnat kañbi, ⁷ kena kandikñe amala nimbi eñguk, ‘Kalañ: gwilat tipet git no gitik wolok gñañnan nak ñañambi timbi, komba bienda yolonjilet, gan endi bien no nim lalilak. Neta slakan sinik kwettok galk tiañe-talelak? Kak, dombi kot!’ ⁸ Eumbi niñguk, ‘Molomna. Biumbi, gwilat noñgangot nombo yousi-mium palin. Palimbi, nak kwet tambipi, kuseinan makauttok tem kimipi kautat. ⁹ Gwilat no wolondamek bien laliukak bek. Tikap nimda, komba win kindem dombi kolekañ.’”

Yambatti amatam nitek yambi-dikñelak

Yambattok kandikñe win nitein?

¹⁰ Sabat patnandi nain nola Yesuli it kiyau nolok gñañnan amatam eni-daut ti-sem pakuk. ¹¹ Timbi tam no yal kolandi pi-ñimumbi, jibat siñgin sait gñañ timbi inda-ñimumbi, en dindim ilektok tuop nim, wala timbi gwilat 18 wolok tuop plindambi pa kulñguk, endi bo wolok bi pakuk. ¹² Palimbi, Yesuli tam win kañbi kiti-ñimium biumbi niñguk, “Tam, jibat gep top-kiliñ eñguk wali ip taleumbi, siñgiñga pañeun.” Windiñ eñipi, ¹³ kii endok plon kimilimbi, wolongan siñgin sait ti-dindim embi, kusei kimipi, Yambat ni-kindem dañguk.

¹⁴ Yesuli Sabat patnandi nainnan tam win timbi kindem dañgukta timbi it kiyaulok telak dama endi gñañ komba diumbi, amatam enombimbi, ñindiñ eñguk, “Sandap kit tambon noñgan win kena tindilok pat-samlak, wolonda endi sep timbi kindem daneliñdok binekaliñ, Sabat patnandi nainnan nim.” ¹⁵ Windiñ eumbi, Wopumdi tambane ñindiñ niñguk, “Ama manji mambenji tipelat! Sindi gitik makauk ba doñkinji win Sabat patnandi nainnan isinan ep pisapi, tuk naneliñdok pa yanañgikañ. ¹⁶ Gan tam ñin Ablaamdok komblin endok kandañ win nitek? Satandi gwilat 18 gitik topmumbi ku-ta-bilak, timbi sindi en Sabat patnandi nainnan nim pisalimlok nandañ ba?” ¹⁷ Windiñ eumbi, kanjikñii gitikti mayek tam palimbi, amatam gitik endi kundit kindem sisinik tilñguk gitik wala silisili tiñgiliñ.

18 Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Yambattok kandĩkĩne wĩn nĩtein? Kandĩkĩne walĩ nĩtek bendĩlak nak wolok plon eyout manda nek eut? 19 Wĩn mastat mĩnjĩp ama nolĩ tĩkembĩ, kenan gĩnañ kokuk wandĩn. Mĩnjĩp tipnam walĩ lambĩ bendĩ wopum dambi, komba wopum tĩmbĩmbi, monĩkti isĩ kii gayam plon tĩngĩlĩñ.”

20 Wĩndĩñ embi, bĩndambo ñĩndĩñ enguk, “Nak Yambattok kandĩkĩne wĩn nĩtein eut? 21 Wĩn plaua kĩmĩlĩmbendĩ tam nolĩ tĩkembĩ, plaua kwĩlan wopungan wakĩt kiupi tambaneñguk wandĩn. Papalem kaumbi, kĩmĩlĩmbendĩ lakatgot walĩ plaua gĩtik wĩn tĩmbĩ bendĩ lambĩñguk.”

Kunumdok yama gik sĩnik wolok lololok

22 Yesulĩ Jelusalem ñaupi, it kwet wopum ba tip wandĩñ ñañĩpi, amatam enĩ-daut tĩsemguk. 23 Tĩmbi ama nolĩ nĩ-kañbi eñguk, “Wopum, wĩn ama lakat endĩñgot Yambattĩ kolanjĩlok tuan wiat-semumbi, kunum gĩnañ lonekaliñ ba nĩtek?” Eumbi enguk, 24 “Nak ñĩndĩñ sanlet: amatam asuptĩ Yambattok kandañ ñanepi wĩt nĩm kanekaliñ, wala tĩmbi sĩndĩ yama gik sĩnik wolok lonelĩñdok gembĩ kotnekalĩñ. 25 It molom endĩ mĩlapi, yama sip taleumek, sĩndĩ bĩ it pawan ipi, wesak wĩpi nĩnekalĩñ, ‘Wopum, yama pĩsat-nĩmĩñ.’ Eumbi, tambon ñĩndĩñ sanbekak, ‘Nak nĩm nandĩ-samlet. Sĩndĩ denasi?’ Sanbĩ nandĩmbi, 26 kusei kĩmĩpi, manda tombon ñĩndĩñ nĩnekalĩñ, ‘Nĩndĩ dĩkĩta yakan nanañ tuk nañgĩmĩñ, tĩmbi dĩk nĩndok ipakanan gĩñgĩt manda e-daut tĩñguñ.’ 27 Gan endĩ ñĩndĩñ sanbekak, ‘Nak ñĩndĩñ sanlet: sĩndĩ denasi wĩn nak nĩm nandĩ-samlet. Kolan tĩndĩ gĩtik sĩndĩ nambim ña-talewit!’

28 Tĩmbi kĩmĩsip tĩ-samgukta tĩmbi sĩndĩ kunum pawan papi, Ablaam, Aisak, Jekop gĩt plofet gĩtik endĩ Yambat gĩta kuñĩlĩmbi yambĩnekalĩñ, wolondamek sĩndĩ wandĩñ kukulembi, manjĩ sĩ-gĩlĩm danekaliñ. 29 Tĩñĩlĩmbi, Yambattok gĩñgĩtĩilĩ kwet tambon tambon taletalenan nanin en gĩta kunelĩñdok bĩmbi, nanañ sĩ-jumut tĩndĩnnan pipapi nanekaliñ. 30 Nandañ: wolonda ñĩndĩñ indaukak: ama nin enda nandum siñgi kuañ endoñnan nanin dĩwĩsĩlĩ dama tĩnekalĩñ, tĩmbi damandaman kuañ endoñnan nanin dĩwĩsĩlĩ siñgi tĩnekalĩñ.”

Yesulĩ Jelusalem it kwetta blan tĩ-ñĩmĩñguk

31 Nain wolongan Falisi ama dĩwĩndĩ Yesuloñ bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Elottĩ gwĩlĩ kĩmbeñdok nandĩlak, wala tĩmbi dĩk ñalĩnĩn pĩ ñau.” 32 Eumbi enguk, “Sĩndĩ ñambi, kamot moyen wala ñĩndĩñ nĩmbĩt, ‘Nandĩlañ, nak man gĩt desa jĩmbatsĩat ep tĩmba kĩndem dambi, yal kolan ep kle-sembi, siñgi nombo yousĩ ñambi, kenana tĩmba taleukak.’ Sĩndĩ ña wĩndĩñ nĩmbi nandĩwĩn. 33 Biañganak, plofet ama Jelusalemgot yandĩp kĩmkĩmlok, kwet nolok nĩm, wala tĩmbi nak man ba desa ba sisa telaknan yousĩ ñañalok een.

34 O Jelusalem nasi, sĩndĩ blasĩngandok. Sĩndĩ plofet ama pa yandĩp kĩmañ, tĩmbi ama sĩndoñ enĩ-mumulĩn bañ wĩn kawattĩ yandĩpmĩum kĩmañ. Puputtĩ nĩñañĩi ep kĩmĩn tĩmbi, papaulĩ ep kamailak, wĩndĩñgangot nain asupgan natnaloñ sep kĩmĩn tĩmbettok nandĩñgut, gan sĩndĩ nĩm nandĩ-namgĩlĩñ. 35 Nandañ! Wopumdi sĩndok kwesi bĩmbi, nombo nĩm sep kamaiukak. Tĩmbi nak ñĩndĩñ sanba: sĩndĩ nombo nĩm nambĩnekalĩñ. Nĩm sĩnik. Sĩndĩ nokok plon ñĩndĩñ enekaliñ, ‘Wopumdi ama nĩ-mulĩm nĩndoñ bĩlak en gwĩlam mĩlok!’[☆] wolondamek nombo nambĩnekalĩñ.”

14

Plap kenalĩ Sabattok endĩkĩne manda kĩmĩt-klekle wĩn maklelak

1 Sabat patnandĩ nain nola Falisi ama loloñ nolĩ Yesu nanañ nanalok nĩ-tiañeumbi ña lo palĩmbi, nanañ beulok nolĩlĩ ka-tuakĩlĩñ. 2 Tĩmbi ama no kii kesii bendĩmbendĩnat endĩ Yesulok dainan bĩ indaumbi 3 kañbi, endĩkĩne manda nandĩ-tale ama gĩt Falisi ama

☆ 13:35: Kap 118:26

eni-nandimbi eñguk, “Endikñe mandali nek tineñdok nandi-nimlak - Sabat nainnan ama kindem timbi kindem dalok ba nim?” ⁴ Wíndiñ eumbi, manda no nim tambane nimbimbi, ama win tikembi, timbi kindem dambi ni-mulim ñañguk. ⁵ Timbi Yesuli eni-nandimbi eñguk, “Sabat patnandi nainnan niñañji ba makauksi noli tuk ban ginañ pukta, sindoñnan nanin nin endi platikan nim tiañeum lambek?” ⁶ Wíndiñ eumbi, manda tambon tambane nineliñdok lonjiñgılıñ.

Kayombineañ ba plap tañdi tuan tikenekaliñ

⁷ Timbi ama eni-tiatiañen endi ama lolondok pitit plon pipatneliñdok pilimbi, Yesuli win kañbi, eyout manda no niñdiñ enguk, ⁸ “Ama noli nanañ sina tilaknan gep tiañeumbi, dik ditnalok nanandiñgala ama lolondok pitit plon nim pipaleñ. Nim kañbi, ama loloñga no nanañ molomdi ni-tiañeñguk endi bumbi, ⁹ sitet tipelat sep tiañeñguk endi gambimbi, niñdiñ ganbek, ‘Endok pitit win, bi-nimimbi, nolok pit.’ Wíndiñ ganbimbi, dik siñgi mayek timbimbi, gan-mulim siñgi sinik ña pipaleñ. ¹⁰ Wíndiñda timbi, tambo gep tiañenekaliñ wolonda dik pitit siñgi sinik wolok pilekañ. Wíndiñ timbeñda, nanañ molomdi gambimbi niñdiñ ganbek, ‘Notna, dik lo, pitit dama tike.’ Wíndiñ ganbimbi, dik ama diwin no gita yakan nanañ nalañ endok dausnan kot giñgit tikeukañ. ¹¹ Nekta, ama gitik nislok kosi giñgit tike-loañda endok kosi giñgit tike-pukak, timbi no en kayombinem kulakta en tike-loukak.”

¹² Timbi Yesuli yousimbi, ama ni-tiañeñguk enda niñdiñ niñguk, “Dik nanañ sina tip ba wopum tiñipi, nokai ba dat kwayañgai ba sambakai ba dikok kwekanan nasi minem kwilikwilinjat wandisi win nim pa eni-tiañeukañ. Nim kañbi, endi bo tombon gep tiañembi, nepek nek tiñguñ wolok tombon kwelan ñolok ombi-gamum tike-taleuñ. ¹³ Tambo dik nanañ sina tiñipi, ama pimbines wakít ama kisi ba kesi ba dausi kolan wandisi eni-tiañeukañ. ¹⁴ Endi tombon ombi-ganneliñdok tuop nim, gan ama diñdim endi kimnan nanin milatnekalin wolondamek Yambatti tuañga kindem ombi-gamumbi, amatam diwin yapma kle palekañ.”

Yambattok ni-tiañela e-tembi manda nim elok

¹⁵ Timbi ama Yesu gita yakan nanañ nañgılıñ endoñnan nanin noli manda win nandimbi, niñdiñ niñguk, “No en Yambatti nanañ sina wopum giñgitñiilok ti-semekak win nambekakta endi amatam diwin yapma kle patak.” Wíndiñ eumbi, ¹⁶ Yesuli niñguk, “Nain nola ama noli nanañ sina wopum timbepi, amatam asup sinik eni-tiañeñguk. ¹⁷ Nanañ nanalok nain indaumbi, kena gwañgwa no ni-mulimbi, eni-tiatiañen endoñ ñambi enguk, ‘Nepenepek gitik ip tiwili dikñemiñda timbi sindi biwit!’ ¹⁸ Gan endi noñgan noñgandi kusei kimipi, e-tembi manda nimbi eñgılıñ. Ama dama ña kañguk endi niñdiñ niñguk, ‘Nak kwet sanoñgat no tuañgut win ña kauttok een, kusei wala timbi nak nim bimbilok dik nokok blan mandana molomgala nimbekañ.’ ¹⁹ Timbi ama noloñ ñaumbi, endi niñdiñ niñguk, ‘Nak makauk wapai kit tombon tombon kena emettok ep tuañgut win yanañgipi tikatika timbepi ñaupi tlet, kusei wala timbi nak nim bimbilok dik nokok blan mandana molomgala nimbekañ.’ ²⁰ Timbi noli bo niñdiñ niñguk, ‘Nak tam kombikan tiñgutta timbi ñañalok tuop nim.’

²¹ Timbi kena gwañgwal undane bumbi, eni-tiatiañen endi nek eñgılıñ wolok kasat gitik win molomñila ti-nimimbi. Timbi nanañ beuli ginañ komba dumbi, kena gwañgan niñdiñ niñguk, ‘Dik platik sinik it kwettok telak tip ba wopum wandiñ ñambi, ama pimbines wakít ama kisi ba kesi kolan ba dausi sipsipmin yambimbi yanañgim biwit.’ Wíndiñ eumbi, wolok tuopgan timbi, undanem bumbi ²² nimbi eñguk, ‘Molomna, mandañga ip biennat tilak, gan it ginañ gama nim tokñek.’ ²³ Wíndiñ eumbi niñguk, ‘Bíndambo ñambi, it kwet pawan telak tip ba wopum tuop kuñipi, amatam yambetañ win eni-giñgineumbi, itna ginañ tokñeneliñdok biwit.’

24 Nak ñindíñ sanlet: ama dama eni-tiatiañen endoñnan nanin noli nanañ ti-jumut ti-semít wín lakat no ním nanekaliñ.’ ”

Yesu julunjuluñ ním kle-kulok

25 Tímbi amatam kímín wopum asupti Yesu ñaṅguknan kle ñañílimbi undane yambímbi, ñindíñ enguk, 26 “No en nakíta kuupi nandílak, gan naka tímbi meñ beu wakít tamín ba wembe gwañgwañii ba dal kwayañii ba wiwii ba enlok kuñgun wín bo siñgi ním wít-semíakta, endi nokok gwañgwana síník kuuktok tuop ním. 27 Tímbi no en enlok kloñbal ním tíke bembí, nak nep kle kulakta, endi nokok gwañgwana síník kuuktok tuop ním.

28 Tíkap síndoñnan nanin noli it wopungan kíndilep nandíwíkta, endi dama pipapi, ittok tuanla nandímbi, mínem palmílak walí it wín tímbi taleuktok tuop ba ním wín ka-nandíwík. 29 Ním kañ, yop tambí, it kusei kímílek, gan endi it tímbi taleuktok tuop ním, tímbi ama it wín ka-nandañ endi gítíkti kusei kímípi ní-lakalaka embi, 30 ñindíñ eneliñ, ‘Ama ñali it plapkan kusei kímípi kíndikuk, gan nítekta ním tímbi talelak?’ 31 Ba tíkap ama wapmañ no endi ama wapmañ nol nola mik tí-ñímepi ñauk, endi nítek tímbek? Endi dama pipapi nandí-kíliñ embi, endok ama lakatgot endi díwíndok ama asupgan mik tí-semnelíñdok tuop ba ním. 32 Tíkap nímnda, kanjíkñíli gama mayañgan palíñílimbi, ama wapmañ walí kanjíkñíloñ manda kímílim ñaumbi nímbek, ‘Busuk inda-nímektok nítek tímbet?’

33 Wíndíñgangot síndi gíñgítsii ba nepenepesi gítík pat-samlak wín siñgi wílmínelíñdok ním tí-pañgítam pakañda, síndi nokok gwañgwana síník kuneliñdok tuop ním. 34 Palañ wín nepek koñgom síník. Gan wolok koñgomlí talewíkta, nítek tínambí, nombo koñgom dawík? Wíndíñ tíndílok tuop ním! 35 Palañ wandin wín nana kena gíñañ ba gwílañgwílam gíñañ kena nímnat, slak kolím ñalok.*

No en pawañnat endi pawañ kímípi, mandana nandí-kíliñ eukak.”

15

Yom amalí gíñañ tambanelak enda tímbi sílísíli wopum indalak

1 Tímbi takis epep ama ba yom ama asupgandi Yesulok mandan nandínepi pa baañgíliñ. Wíndíñ tímbímbi, 2 Falisi ama gít endíkñe manda nandí-tale ama endi yambímbi nandum píumbi, Yesula ní-wolwolk embi eñgíliñ, “Ama walí yom ama not tí-sembí, en gíta pipat-mílat tímbi, nanañ yakan pa nalak.” 3 Wíndíñ eumbi, Yesulí eyout manda no ñindíñ enguk, 4 “Tíkap síndoñ nanin ama noli sípsip 100 yambí-díkñeñílimbi, noñgan noli pailekta, biwík ba? Ním ya! Endi 99 díwín wín kwet lí pataknan yambium lí na-palímbi, noñgan pailak wín lonjé ñakap tímbi indauk wolok tuop. 5 Tímbi indambí, walén kíndem daumbi, bupum mímbi undane ñauk. Ña 6 ílnan tombi, nolii ba il kwelnan nasii kíti-semum bíumbi enbek, ‘Sípsip pailak wín íp tímba indakta tímbi, bí nakíta sílísíli tímbít!’ 7 Nak sanba nandíwít: ama walí sípsip páit-palímbi tímbi indañguk wala sílísíli wopum tíñguk, wíndíñgangot yom ama noñgan no endi gíñañ tambanelak enda tímbi kunum gíñañ sílísíli wopum síník indaukak. Gan ama 99 endi íkan díndím kuañda tímbi gíñañ tambatambatta ním nandañ enda tímbi sílísíli lakatgot indaukak.”

8 Yesulí wíndíñ embi yousímbi enguk, “Tíkap tam nolok mínem kwandai satnín* kíti tambon tambon palmek, tímbi noñgan no pailekta, kak biwík ba? Ním ya. Endi kolsalen píndopi, it jamímbi, lonjé-kíliñ embi, tímbi indauk wolok tuop. 9 Tímbi indaumbi, nolii ba il kwelnan nasii kíti-semum bíumbi enbek, ‘Mínemna pailak wín íp tímba indakta tímbi bí nakíta sílísíli tímbít!’ 10 Nak ñindíñ sanba nandíwít: tam walí

* 14:35: No en Yesu julunjuluñ klelak endi palañ koñgom nímnat wandin.

* 15:8: Mínem kwandai satnín

walí kena nain noñgandok tuan.

m̄nem kwandai pail̄m̄mbi t̄mbi indañguk wala sil̄sil̄i t̄ñguk, w̄ndiñgangot yom ama noñgan no endi ḡnañ tambanelak enda t̄mbi Yambattok eñaloñiilok boñḡps̄nan sil̄sil̄i indalak.”

¹¹ T̄mbi Yesul̄i yous̄mbi enguk, “Ama no endok niñañiit t̄pet pak̄m̄k. ¹² Pakap, monal̄i beula ñ̄ndiñ n̄ñguk, ‘Bep, d̄k m̄nem kw̄likw̄li ba kwet pakamlak w̄n itañgan danbi, nokok tambon nam̄ñ.’ Eumbi, nepek ḡtik w̄n danbi emguk. ¹³ Monal̄i nain n̄m ombataumbi, beul̄i nepenepek m̄ñguk w̄n tualok k̄mit̄-talembi, m̄nem ḡtik epmbi, kwet mayañgan ñ̄mbi pat-ti-kuñguk. Kumbi, nandi-kamala-kuñ̄pi, m̄nem epguk w̄n ḡtik kot-taleñguk. ¹⁴ Kot-taleumbi, kwet pakuknan wandiñ nanañ map wopum indañguk. Indaumbi, gwañgwa wal̄i nanañla lonj̄i n̄m kañbi, ¹⁵ ama w̄nanin noloñ ña pa gal̄umbi, bil̄† yambi-d̄kñeuktok kena ḡnañ ni-mul̄m ñañguk. ¹⁶ Ña kena ti-kuñ̄pi, nanañ gawat t̄l̄ñgukta t̄mbi b̄ttok nanañ w̄n bo ep nanalok galk nand̄l̄ñguk, gan enlok nanañ nepek no n̄m pa maañḡl̄ñ.

¹⁷ W̄ndiñ ti-kukap, ḡnañ nanandin tomb̄mbi, ñ̄ndiñ nand̄ñguk, ‘Ama betnalok m̄nem kena ti-ñ̄mañ ḡtik endok nanañ tuk w̄n m̄lapkan pat-sem̄lak, gan nak endok niñañl̄i ñolok nanañnala k̄mbepi pa t̄let. ¹⁸ W̄ndiñda nak kwet ñ̄n bimbi, b̄ndambo betnaloñ ña tombi, ñ̄ndiñ n̄mbetat: Bep, nak Kunum Molom ḡt d̄k s̄ta yom ti-samgut, ¹⁹ wala t̄mbi nak ñandin ñal̄i nombo niñañga s̄n̄k kuuptok tuop n̄m, slak nandi-namumbi, m̄nem kena ti-gambi kuutat.’ ²⁰ W̄ndiñ nand̄mbi m̄lap̄i, wolongan beuloñ ñauktok ñañguk.

Ñakap, kambak mayañgan il t̄mbi dumalaum b̄umbi, beul̄i kañguk. Kañbi kadaklembi, blan ti-ñ̄mbi, woñep ñam apbi, s̄mumuñ ti-ñ̄m̄ñguk. ²¹ T̄mbi niñañl̄i ñ̄ndiñ n̄ñguk, ‘Bep, nak Kunum Molom ḡt d̄k s̄ta yom ti-samgut, wala t̄mbi nak ñandin ñal̄i nombo d̄kok niñañga s̄n̄k kuuptok tuop n̄m.’ ²² Gan beul̄i nand̄i-k̄mnembi, kena gwañgwañiila ñ̄ndiñ enguk, ‘S̄ndi platik s̄n̄k ñ̄mbi, dasindasi engano pamanat w̄n t̄ke b̄mbi dasi-ñ̄m̄t, t̄mbi besa pamanat k̄i niñañ plon dasi-ñ̄m̄mbi, kes̄ gw̄lap wak̄t dasi-ñ̄m̄t. ²³ T̄mbi makauk niñañ k̄tt̄i towium bendi wopum da-kil̄iñe patak w̄n t̄ke b̄m w̄p, sina wopum t̄mbi, sil̄sil̄i t̄na. ²⁴ Neta, niñana ñ̄n endi k̄mguk ba paikuknan nanin nombo b̄ indambi, kaik patak.’ W̄ndiñ eumbi, kusei k̄m̄pi, sil̄sil̄i wopum t̄ñḡl̄ñ.

²⁵ Tiñ̄l̄mbi, tuanl̄i kena ḡnañ pakuk wal̄i ilan undane b̄m, it t̄mbi dumalaumbi, amatamdi kap tiumbi nand̄ñguk. ²⁶ Nand̄mbi, kena gwañgwa no k̄ti-ñ̄m̄um b̄umbi, ni-nandīi asup t̄mbi, ñ̄ndiñ ni-kañguk, ‘W̄i nek indalak?’ ²⁷ Eumbi niñguk, ‘Kwayañga mona ip b̄k patak. T̄mbi p̄ñḡu gw̄lap no n̄m kolañgukta besetti eumbi, makauk niñañ k̄tt̄i towium bendi wopum dañguk w̄n w̄pi, nanañ si-na tam̄ñ.’ W̄ndiñ eumbi, ²⁸ tual̄i wala nandu p̄umbi, ḡnañ komba d̄umbi, it ḡnañnan n̄m lololok ḡñḡneñguk.

T̄mbi beul̄i p̄mbi, tualoñ ñ̄mbi, ni-busumbusuk ti-ñ̄mbi, it ḡnañ louktok ni-nand̄ñ̄pi ni-ḡñḡneñguk. ²⁹ Gan tual̄i tambane niñguk, ‘Nand̄l̄añ. Gw̄lat asupgan ñ̄n nak kena gwañgwa sil̄lanin nom̄k kena ti-gam-ta-b̄mbi, mandañga no n̄m w̄kut, ganmek d̄k notnai ḡt sil̄sil̄i t̄neñdok meme niñañ kambak no n̄m namguñ. ³⁰ Gan niñañga mona ñal̄i tam telak joñgo kuañ en ḡta kumbi, m̄nemga na-taleñguk en wandin wal̄i b̄umbi, d̄k eumbi, makauk niñañ k̄tt̄i towium bendi wopum dañguk w̄n domb̄mbi si-ñ̄mañ.’ ³¹ Eumbi, beul̄i niñguk, ‘Niñana, d̄k nepek nola n̄m lonj̄l̄añ. Nain tuop d̄k noñganl̄i nak̄ta kulañ, t̄mbi nepenepek ḡtik pat-namlak w̄n d̄kok ḡñḡt. ³² Kwayañga ñ̄n endi k̄mguk ba paikuknan nanin nombo b̄ indambi kaik patak. N̄tehta waleni n̄m k̄ndem daumbi, na sil̄sil̄i n̄m t̄neñ?’ ”

† 15:15: Juda amal̄i b̄tta nandum nepek kolan papait t̄mb̄mbi, n̄m nayañḡl̄ñ ba t̄kekañḡl̄ñ ba ep towiyañḡl̄ñ.

16

M̄nem kw̄likw̄li nand̄-daklenat ka-d̄ikñelok

¹ T̄mbi Yesul̄ gwañgwañiila eyout manda no ñ̄ndiñ enguk, “Ama kw̄likw̄li wopummat nol̄ m̄nem kw̄likw̄li kena aman nolok kiinan ka-d̄ikñeuktok k̄m̄t-talembi kuñguk. Kuumbi, nain nola ama d̄w̄nd̄i kand̄ikñelok plon kit̄ yout manda ñ̄ndiñ n̄ñḡliñ, ‘End̄i nepenepeka ep t̄mbi pallektok t̄lak.’ W̄ndiñ eumbi, ² kand̄ikñe kit̄-ñ̄m̄um b̄umbi n̄ñguk, ‘D̄ikok plon manda eum nand̄it w̄n n̄tek? D̄ik kand̄ikñe kena nombo t̄-nameñdok tuop n̄m, wala t̄mbi yout sambat t̄mb̄mbi, m̄nem kw̄likw̄li lok kusei dakleun.’

³ T̄mbi kand̄ikñeli ḡinan ḡinañ ñ̄ndiñ nand̄iñguk, ‘Molomnal̄ kand̄ikñe kena napma t̄kelak, wala t̄mbi nak n̄tek t̄mbetat? Neta, nak kwet d̄iplind̄iplilok gemb̄i no n̄m pat-namlakta, t̄mbi m̄nem kw̄likw̄li kit̄natta maetalet. ⁴ O, komb̄ikmek nand̄ilet! T̄ikap nak man w̄ndiñ w̄ndiñ t̄mbetta, molomnal̄ kenala nep kleukak, wolondamek amal̄i not t̄-nambi, is̄inan gumañ nani-tiañeneliñ bek.’

⁵ W̄ndiñ embi, molomñ̄ilok tombon t̄ike-kuñḡliñ noñgan noñgan kit̄i-semum b̄umbi, nola ni-kañbi eñguk, ‘Molomnalok tombon d̄ikok kandañ n̄tek patak?’

⁶ Eumbi n̄ñguk, ‘Oliv komba tul w̄n w̄li ḡilo t̄nd̄in w̄n kwet kambot* 100 wolok tuop.’ Eumbi ñ̄ndiñ n̄ñguk, ‘Ale, d̄ik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñ̄n t̄kembali, platik s̄in̄ik pipapi, tambon 50 ombeñdok yout.’ ⁷ W̄ndiñ embi, no ni-nand̄imbi eñguk, ‘Molomnalok tombon d̄ikok kandañ n̄tek patak?’ Eumbi n̄ñguk, ‘Plaua m̄nj̄ip k̄m̄ika t̄nd̄in w̄n lik 100 wolok tuop.’ Eumbi n̄ñguk, ‘Ale, d̄ik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñ̄n t̄kembali, tambon 80 ombeñdok yout.’ Kand̄ikñeli w̄ndiñ eñguk. ⁸ Kwelalok nepektok kandañ ama kwet ñ̄lok ḡiñḡit kuañ end̄i siñginj̄i t̄ike-k̄m̄itneliñdok kundit t̄-k̄ndem dambi, ama Yambattok kolsalen ḡinañ kuañ w̄n yapma kleañ, wala t̄mbi molomli kand̄ikñe kelamdi n̄tek t̄ñguk w̄n nand̄i-tombi, ñ̄ndiñ eñguk, ‘Ama wal̄i enlok siñgin t̄ike-k̄m̄ilektok kundit t̄-k̄ndem dañguk.’”

⁹ Yesul̄ eyout manda w̄ndiñ embi yous̄imbi enguk, “Nak ñ̄ndiñ sanba: s̄indi w̄ndiñgangot kwelalok m̄nem kw̄likw̄li pat-samlak wal̄i amatam not t̄-sembi, ep k̄m̄itnekal̄iñ. W̄ndiñ t̄nekal̄iñda, kwelalok nepenepek ḡit̄ik kena mi-taleumek, kuñgu taletalen n̄mnatnan sani-tiañeum lonekal̄iñ. ¹⁰ No en nepek s̄ilanin kiinan k̄m̄ilim patak w̄n ka-d̄ikñe-k̄liñ elak wal̄i wakan nepek bien wopum w̄ndiñgangot ka-d̄ikñe-k̄liñ elak. Ba no en nepek s̄ilanin kiinan k̄m̄ilim patak w̄n d̄ind̄imgan n̄m ka-d̄ikñelok wal̄i wakan nepek bien wopum w̄ndiñgangot d̄ind̄imgan n̄m ka-d̄ikñe-k̄liñ elak. ¹¹ W̄ndiñda t̄ikap s̄indi kwelalok m̄nem kw̄likw̄li s̄ilanin w̄n n̄m ka-d̄ikñe-k̄liñ eñḡliñda, nindi nepek Yambattok dainan biennat w̄n s̄indok k̄s̄inan ka-d̄ikñeneliñdok k̄m̄ilekak? No n̄m. ¹² Ba t̄ikap s̄indi ama nolok nepek k̄s̄inan k̄m̄ikuk w̄n n̄m ka-d̄ikñe-k̄liñ eñḡliñda, nindi nepek no s̄inlok pat-samektok samekak? W̄n bo n̄m.

¹³ Kena gwañgwa s̄ilanin end̄i molomñ̄iit t̄ipet endok kena t̄i-semektok tuop n̄m. W̄ndiñ t̄imbekta, end̄i molomñ̄in nola nandum p̄imbiñen t̄mb̄mbi, nand̄i-kunj̄it t̄iñmek, t̄mbi molomñ̄in no w̄n ḡinañli kas̄ilembi, t̄ike-kwambiñ dauk. W̄ndiñgangot s̄indi Yambat ba m̄nem kw̄likw̄li lok kena t̄ipelatkan t̄i-kuneliñdok tuop n̄m.”

Yambattok dainan matañgotañgoli m̄nem kw̄likw̄li maklelak

¹⁴ Falisi ama m̄nem kw̄likw̄li lok nand̄i-koñgom tiañḡliñ end̄i Yesul̄i manda wolok plon eu p̄umbi nand̄iñpi, tima giak t̄i-ñ̄m̄mbi, ni-sasale manda eñḡliñ. ¹⁵ T̄mbi Yesul̄i enguk, “S̄indi amatamdok daus̄inan d̄ind̄im walan pa tañ, gan Yambatti ḡinañ

* 16:6: Kwet kambot wandin no w̄n 37 lita ba nek.

nanandinjî nitein wîn sambî-dakle-talembi, kusei ñîndîñda nandum tuop nîm tî-samlak: nepek amalî nandum loloñ sînik tîlak walî Yambattok dainan kolan papait sînik pa tîlak.

¹⁶ Yoane tuk ii-sem endî gama nîm indañîlîmbi, Moselok endîkñe manda gîta plofet amalî manda youkîlîñ wîn eu pîumbi, amatamdî kîmî-t-kleñgîlîñ. Tîmbi Yoanelî indañguk wolok siñgi kandañ Yambatti amatam nîtek yambî-dîkñelak wolok gîñgît manda kîndem eu pîumbi, amatamdî endok gîñgît indanelîñdok gembî kokañ. ¹⁷ Gan endîkñe manda gîtîktî gama papat kwambîñ pakañ. Kunum kwet endî kîndem paitekamîk, gan endîkñe manda endîla lakat sînik no nîm paitnekalîñ. Nîm sînik. ¹⁸ Wîndîñda no en tamîn kle-kopi, kombliñ tîkelak, endî Yambattok dainan telak joñgo kulak, tîmbi no en tam kle-kokolîn no tîkelak, endî wîndîñgangot telak joñgo kulak.”

Mînem kwîlîkwîlîlî kunumdok yama nîm pîsalekak

¹⁹ Tîmbi Yesulî kasat no ñîndîñ tî-semguk, “Ama mînem kwîlîkwîlîlî wopumnat no kuñguk. Endî dasindasin pamanat tuan wopum pa dasîmbi, sandap tuop nanañ sina wopum pa tîlîñguk. ²⁰ Endok telak yamanan ama pîmbîñen no kîmîlîm pakuk, koi Lasalos.† Wandalî endok pîñgîu gwîlap gîtik tîmbî kolaumbi, ²¹ nanañla papi, ama kwîlîkwîlînattok îlî gînañ nanañ na-tlapi, tî na gîlam gînañ mep kokañ wîn nambepe nandîlîñguk. Tîmbi wîndîñgot nîm. Kamottî bo bîmbi, wandan bîndaañgîlîñ.

²² Tîmbi wînaña ama pîmbîñen endî sembumbi, eñalolî gînan tip nañgît-lombi, endok pañîn Ablaam gîta kîmîlîm pakuk. Tîmbi ama kwîlîkwîlînat endî bo sembumbi kîndit taplîñgîlîñ. Kîndit taplimbi, ²³ kolandok gîñgît tîmbi, pîñgîp gawat wopum nandî pakuk. Papi, deium loubi, Ablaamdî Lasalos gîta yakan mayañgan sînik palîmbi yambîñguk. ²⁴ Yambîmbi, kîti u loubi nîñguk, ‘Bep pañ Ablaam! Nak komba galk ñolok gînañ papi, pîñgîp gawat wopum nandîlet. Dîk blan nandî-nambi, Lasalos nî-mulîmbi, kii nîñañ kusiptî tuk gînañ youp bîmbi, mambena plon kîmîlîm busukñenewîn.’ ²⁵ Gan Ablaamdî tambane nîñguk, ‘Nîñañ, dîk nîm nandî-kamalaukañ: sîti dama kaik pakîmîknan dîk pipapat kîndem kasîle-taleñguñ, tîmbi Lasalosî nepek kolan kusei kusei inda-ñîmîmbi, blan plon pakuk. Gan man ñîn endî ñolok busuk plon patak, tîmbi dîk pîñgîp gawat wopum nandîlañ. ²⁶ Tîmbi wîngot nîm. Masimasîp no kîmîkîmîlîn, wîn kwet jambîlan nîndok ba sîndok boñgîpnînan patak, tîmbi nîndoñnan ba sîndoñnan nanin nolî wîn dîkñembi, tambo ñaneñdok tuop nîm.’

²⁷ Ablaamdî wîndîñ eumbi, ama walî nombo kîti-nandîmbi nîñguk, ‘Bep. Wîndîñda dîk kîndem Lasalos nî-mulîmbi, bepnalok îlan ñambi, ²⁸ kwayanai kît tambon pakañ wîn molo manda enbîmbi, endî kuñgunjî tî-dîndîm ewî. Nîm kañbi, endî bo kwet kolan ñolokgan pîmbi, pîñgîp gawat wopum nandînelîñ a!’ ²⁹ Eumbi nîñguk, ‘Neta Lasalosî ñauktok elañ? Kwayañgailî Mose gît plofet amalî manda youyoulîn wîn gîtik pat-semalak. Manda wîn wakan nandîmbi kîmî-t-klenekalîñ.’ ³⁰ Eumbi, ama walî Ablaamda nîmbi eñguk, ‘Bep. Wîn tuop nîm. Gan ama sembîsembîn nolî endoñ ñaukta, gînañjî kîndem tambanenekalîñ.’ ³¹ Eumbi nîñguk, ‘Tîkap endî Mose gît plofet ama endok mandanjî nandî-kîmneyañda, ama nolî kîmnan nanin mîlapi, molo manda enbîm, walî bo nîm dakle-semek.’ ”

17

Kuñgu nîtek kuamîñ wîn ka-kîlîñ elok

¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañiila ñîndîñ enguk, “Nepek kusei kuseilî mek amatamda inda-sembi, ep tiañeum yom tañ. Gan ama kusei nîndî tî-kuyuk plon enî-tiañelak endî blangan. ² Kawat wopum no ama wolok bim plon tembîmbi, tuk kimbîñ gînañ

† 16:20: Kot Lasalos wolok walan wîn “Yambatti tîke-kîmîtak en”.

youp munjup kolim piwik wali mlap, gan tikap endi giñgita koi nimnat ñandin no timbim yom plon pipilakta, Yambatti kinjan mlap wopum ombi-mumbi, mlata-sinik taukak. ³ Wala timbi kuñgunji ka-kiliñ enekaliñ.

Tikap noka noli yom tilakta, ep tindin kolan win biuktok manda kwambiñ nimbekañ, timbi yominla nandum blalaumbi, siñgi w+takta, yomin bi-ñimekañ. ⁴ Timbi endi sandap noñgan ginañ nain asup yom ti-gamek, timbi nombo nain nitek yom ti-gamguk tuop ñindiñ ganbek, 'Nak yomnala nandiwam blalaumbi, siñgi witet' eumbi, dik yomin bi-ñimekañ."

⁵ Timbi ama eni-mumulin endi Wopumda ñindiñ niñgiliñ, "Dik nanandi-kiliktini timbi wopum da-nimin." ⁶ Eumbi tambane enguk, "Tikap nanandi-kiliktinji lakat mastat minjip nomik pat-samekta, kindem komba kakai sakñen ñala ñindiñ ninelin, 'Dik kakatka tamapi ñam, tuk kimbini ginañ pimi, tipi kwambiñ da!' Windiñ nimbimbi, komba wali wolongan mandanji tañgonewik."

⁷ Timbi Yesuli yousimbi enguk, "Tikap kena gwañgwa silanin no nanañ kena ba sipsip yambi-dikne kena ti-samekta, kena ginañ nanin undane ilan bumbi, sindoñnan nanin noli 'Platik sinik bimbi, nanañga ñin na!' windiñ nimbek ba? ⁸ Nim ya. Tambo endi ñindiñ nimbek, 'Dik nanañ ti-jumut ti-nambi, dasindasiñga ti-dindim timbi, nanañ tuk mep bi kle-namum nambamek, ditnalok siñgimek kle na.' ⁹ Timbi kena gwañgwal molomdok mandan tañgoneumbi, molomdi ni-kindem dawik ba? Nim ya. ¹⁰ Wala timbi sindi windiñgangot nepek Molomjili manda sanguk win gitik tañgone-taleañda, ñindiñ enekaliñ, 'Ñindi kena gwañgwa ñandin ñali kenaniñgot tiñgimiñ, ninda nini-kindem dalok tuop nim.'"

Yambatta kot giñgit mlak

¹¹ Timbi Yesuli gwañgwañii git Jerusalem ñaupi, kwet tipet, Samalia git Galili, wolok baliliñjetnan klembi ñañguk. ¹² Nambi, it kwet nolok loup tiñilimbi, ama kit tambon tambon endi ña Yesu timbi dumalañgiliñ. Endi jibat yambo mawatsiat, amatamdi yambi-misimisi taañgiliñda timbi mayañgan ipi ¹³ kiti-ñimimbi niñgiliñ, "Yesu, ama wopum, dik blan ti-nimbi nandi-nimiñ." ¹⁴ Windiñ kitumbi yambimbi, Moselok endikne manda kleneliñdok embi enguk, "Sindi gwilapsi tapma amala daut semnepi ñawit!" Windiñ eumbi ñañilimbi, wolongan wandanji gititañguk.

¹⁵ Timbi gwilapsi kaum kindem daumbi, endoñnan nanin noli nolii yambimbi, Yambat wopungan ni-ta-lo tiñipi, Yesuloñ undane biñguk. ¹⁶ Ama win endi Juda ama nim, endi Samalia nanin. Endi Yesulok kesiinan bi pi pimi, kwet plon pindim papi, simba kindemda manda niñguk. ¹⁷ Eumbi, Yesuli amatam en gita pakiliñ ñindiñ enguk, "Nak ama kit tambon tambon ep timba kindem daliñ bek, gañgan ama kit tambon tipet tipet endi delok pakañ? ¹⁸ Nitekta timbi ama sambat nolok ñali engangot undane bimbi, Yambat koi giñgit mlak?" ¹⁹ Windiñ embi niñguk, "Nanandi-kiliktinñgali gep timbi kindem dalañ. Kindem a, mlapi ñau!"

Yambatti indañgan nimbidi-kneukak wolok ti-pañgipañgilelok

Ama Sisinikti indañgan bi inda-dakleukak

²⁰⁻²¹ Yambatti dawanda kusei kimipi, amatam indañgan yambi-dikneukak wala Falisi amal Yesu ni-nandumbi, ñindiñ tambane enguk, "Endi ikan boñgipsinan papi sambidi-knelak, wala timbi sindi nepek wolok kusei kimikimit win dausili kaneliñdok tuop nim, ba amal nosila ñindiñ nim eninekaliñ, 'Yakñesi, endi ñolok patak' ba 'Da patak'."

²² Windiñ embi yousimbi, gwañgwañiila enguk, "Mlap nain indaukak wolonda sindi Ama Sisiniñ nak nain dumangangot nambinepi nandi-koñgom tinekaliñ, gan

nim nambinekaliñ. ²³ Timbi diwindi naka ‘En ñandiñ patak’ ba ‘Wandiñ patak’ windiñ saninekaliñ, gan sindi nandi-kimnemi, nim woñepi ep klenekaliñ. ²⁴ Kusei ñindiña: pisapisatti bayak eumbi, kunum kwet kusei kimikimilinan nanin ñam taleñguknan sale-talelak, windiñgangot Ama Sisinik nokok nainna indaumbi, indañgan tombetat. ²⁵ Gan dama nak piñgip gawat ba mlap kusei kusei bemambi, amatam man ñindiñgit kuañ endi siñgi wit-namnekaliñ. Windiñ inda-namektok een.

²⁶ Amatamdi Noalok nainnan tuk gwam wopum gama nim indañlimbi nitek kuñgilañ, windiñgangot endi nak Ama Sisinik gama nim tomñilambi kunekealiñ. ²⁷ Endi nanañ tuk nambi, wapatam tiñilimbi, Noali kikeñ ginañ loñguk wolok tuop. Timbi tuk gwam wopumdi suam ep walaimbi, yandip kim-taleñguk. ²⁸ Lotilok nainnan windiñgangot indañguk: amatamdi nanañ tuk nayañgilañ, ba nepenepek tuatua kena ba nanañ kena ba it kindikindit kena pa taañgilañ, ²⁹ gan Lotili Sodom it kwet biñguk sandap wolonda komba git kawat kombanat kunum ginañ nanin gwi nomik pim yandipbi, ep diumbi kim-taleñgilañ.

³⁰ Noa ba Lotilok nainnan mlapti amatam kaikan inda-semguk, windiñgangot nak Ama Sisinikti tombi inda-dakleutatnan mlapti inda-semekak. ³¹ Sandap wolonda isi pawan ba kenanj ginañ pakañ endi ñindiñ taneliñdok nak elet: endi nepenepesi mep ñaneliñdok isi ginañ nim lonekaliñ ba undane isinan nim ñanekealiñ. ³² Loti tamnloñ mlap inda-ñimñguk win sindi nim nandi-kamalanekaliñ. ³³ No en kwelalok kuñgun enlok tike kamaiuktok gemb kotakta, kunumdok kuñgun pailimekak. Timbi no en naka timbi kwelalok kuñgun bilakta, kunumdok kuñgun wali palmekak. ³⁴ Nak ñindiñ sanlet: nain wolonda amatam tipetti tim ipat noñgan plon dou palimbi, no matikembi, no bium palekak. ³⁵⁻³⁶ Timbi tam tipet endi yakan nanañ mindi palilimbi, no matikembi, no bium palekak.”*

³⁷ Timbi gwañgwañiili ni-nandimbi eñgilañ, “Wopum, win dendin indaukak?” Eumbi, eyout manda no ñindiñ enbi eñguk, “Nepek kimikimn pataknan monik oeoeli kimn timbimbi, nepek delok patak win inda-daklelak.”

18

Nimolo ti-ta-kuumbi, Ama Sisinik en bi tombekak

¹ Timbi gwañgwañiili nain tuop nimolo timbi giñginembi, nim nandi-mlataneliñdok Yesuli eyout manda no ñindiñ enbi ² eñguk, “It kwet nolok manda kandan ama no kuñguk. Endi amala nim nandi-semliñguk, ba Yambatta bo giñgiñgan nim ti-ñimlñguk. ³ Timbi it kwet wolok tam kanjak no kuñguk endi manda kandanloñ nain nain bimbi, ñindiñ nliñguk, ‘Dik nandi-nambi, kanjikna ni-giñgineumbi, tambonna endok kandañ patak win ombi-namekak.’ ⁴ Windiñ eumbi, kandanli nandi-kimnemi kulñguk. Kukapi, siñgimek enla ñindiñ eñguk, ‘Nak ama nim nandi-semlet, ba Yambatta bo giñgiñgan nim ti-ñimlet. ⁵ Gan wandingan embi, tam kanjak ñali nain nain mlap ñin pa namlakta timbi nak joñgo tike-kimilambi, tambon kak tikeukak. Nim kañbi, nain tuop giñgine biumbi jiklotaut.’ ”

⁶ Wopumdi eyout manda windiñ ti-sembi, gwañgwañiila enguk, “Sindi kandan ama kelamdi nek eñguk win nandañ ba? Endi tam giñginen win tike-kimilepi eñguk. ⁷ Timbi Yambatti amatam enlok ep kasileñguk win nek ti-semekak? Endi giñgitiñiili tim sandap kiti-ñimañ win nain ombapgan nandi-kimnemi, nim ep kimilek ba? Nim ya. ⁸ Nak ñindiñ sanlet: nain nim ombataumbi, platik sinik ep kimilekak. Gan nak Ama Sisinikti bi tommeke, nak wolonda amatam nanandi-kilikinjat diwin kwelan ep timba indanekealiñ ba nim?”

* **17:35-36:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win ñindiñ, “Nain wolonda ama tipet endi kena ginañ yakan palilimbi, no matikembi, no bium palekak.”

Kayombinembi kuañ endi Yambattok dainan dindim indañ

⁹ Timbi Yesuli yousimbi, eyout manda no enguk, win ama endi dindim windin nandi-kwambin dambi, diwinda nandum pimbinen tlak ama wandisi wala nindin enguk, ¹⁰ “Nain nola ama tipet, win Falisi ama no, timbi takis epep ama no, endi nimolo tndepi tapma it ginañ loñgimik. ¹¹ Falisi ama endi lom ipi, ginan ginañ enla nindin nimolo timbi enguk, ‘Yambat. Ama diwin gitik endi minem tiatia telak julunggan kimikleañ, ba kundit kelam tañ, ba telak joñgo pa kuañ. Gan nak endi wandin nim, ba takis epep ama da patak en wandin bo nim, wala timbi simba kindemda manda ganlet. ¹² Sande noñgan ginañ nak sandap tipet endikne manda klembi, nanañ gitik kimsipbi patet, ba nepenepek gitik epmilet win kit tambon tambon tambipi, noñgan win dikok pa gamlet.’ ¹³ Gan takis epep ama endi mayañgan sinik ipi, kunum ginañ deium lolola misimbi, yominlok simba gawat tinipi, kuañ wipi, nindin niñguk, ‘Yambat. Nak ama yomat, dik mamasa tinam.’”

¹⁴ Yesuli eyout manda win ti-sem-talembi enguk, “Nak nindin sanlet: ama ñali Yambattok dainan dindim indambi, ilnan ñañguk, Falisi ama endila nim. Neta, ama gitik nislok kosi gñgit tike-loañda Yambatti ep tike-pilak, gan no en kayombinelakta en Yambatti tike-lolak.”

Ama nitnein endi Kunum Molomdok gñgit indaukak?

¹⁵ Timbi amatamdi Yesuli ñaknak bo ep kauptok nandimbi, endon yanañgipi bñglin. Bumbi, gwañgwañili yambimbi enombimbi eni-kimsip ti-semglin, ¹⁶ gan Yesuli kiti-semum bumbi, gwañgwañila enbi enguk, “Win ama ñandisi ñala wakan Yambatti enlok gñgiti yambi-diknelak, wala timbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ biwit. Telak masip nim ti-semnelin. ¹⁷ Nak biañgan sanlet: no en Yambattok kapmainan gwañgwa bisat nomik nim kuup nandilakta, endi endok gñgit nim indaukak. Nim sinik.”

¹⁸ Timbi Judalok telak dama noli Yesula nindin niñguk, “Endaut kindem, nak kuñgu taletalen nimnat kasileuttok ep tindin nittek kleut?” ¹⁹ Eumbi niñguk, “Nekta naka kindem nanlañ? Yambat en noñganliñgot kindem sinik. ²⁰ Dik endikne manda ip nandi-talelañ: dik ama nolok tamn gita joñgo nim kundekamik, dik ama wili kim nim timbekañ, ba kumbu nim timbekañ, ba ama nolok siñgin joñgo nim siukañ, timbi meña bekala giñgigan ti-sem-ta-kuukañ.”* ²¹ Windin eumbi niñguk, “Manda elañ win gitik nak ikan tip plongan kusei kimpipi, tañgonem ti-ta-bilet.”

²² Yesuli manda win nandimbi, nindin niñguk, “Kindem, gan nepek noñgangot gama timbeñdok patak win nindin: dik nepenepek gitik pakamlak win tualok kimilim tua-taleumbi, minem win danbi, ama pimbinesi-la emekañ. Windin timbeñda, tambon tuaña wopum kunum ginañ pakamekak. Ale, windin timbi taleumbi, bim nak nep kle-kuukañ.” ²³ Windin eu nandimbi, minem kwilikwilin asup sinik palmiñgukta timbi ginan mlatañguk.

²⁴ Yesuli win kañbi enguk, “Ama minem kwilikwilinjat Yambattok gñgit indanelindok nandañ endi gliñgliñnat. ²⁵ Kamel noli lik bemdok ginañ minam wolok ña tombep nandumda endi gliñgliñ timbek. Gan ama kwilikwili wopumnat noli Yambattok gñgit indambi, endok kapmainan kuup nandilakta endi gliñgliñ wopum sinik timbek.” ²⁶ Windin eumbi, manda nandin gñgit endi nindin englin, “Ei, tikap windinda, ama noli kuñgu taletalen nimnat kasileuttok tuop no nim patak!”* ²⁷ Timbi Yesuli enguk, “Nepek no amal timbektok tuop nim win Yambatti tuop ti-talewik.”

²⁸ Timbi Petloli niñguk, “Nindok kandañ bo nittek? Nindi nepenepet ba gñgiti gitik pat-nimañ win yambi-talembi, dik gep kle-kuamiñ win!” ²⁹ Eumbi enguk,

* 18:20: Kisim Bek 20:12-16 * 18:26: Juda amalok nanandinji no win nindin: tikap minem kwilikwili asup pat-semllakta, nindin inda-daklelak: Yambattok gwilamdi endok plon patak.

“Nak biañgan sinik sanba nandiwit: ama gitik Yambattok giñgit indam kuneliñdok isi ba tamjii ba dasi kwayañjii ba menjì bepsi ba gwañgwanji bisat yambi-taleañ endok kandañ wìn ñindiñ: ³⁰ endi giñgitsii yambiñgiliñ wolok kinjan kwelangan yousi-semum kasilenekaliñ, timbi giñgitsii komblin wali giñgitsii damanin wìn yapma klelak. Timbi nain gamañda indaukakan endi kuñgu taletalen nimnat kasilenekaliñ.”

Yesu en kimbi mlalekak wala gwañgwañiila en+kaik tañguk

³¹ Yesuli gwañgwañii 12 wali nisiñgan patneliñdok yanañgipi, ñindiñ enguk, “Nandañ: nandi Jelusalem ñaneñdok ñamiñ, timbi wolok plofet amali Ama Sisinik nokok plon manda gitik youyoulin wolok tuopkan indaukak. ³² Juda amali ama sambat nolok kisinan napilimbi, endi nani-lakalaka embi, kolan ti-nambi, iwitti nep suambi, ³³ kolan sinik nep waipbi, nulim kimbetat. Timbi maim tipet git no ñaumbi, bindambo kimnan nanin kaitambi mlalekat.” ³⁴ Yesuli windiñ eñguk, gan gwañgwañiili nek inda-ñimekak wìn nim nandi-dakleñgiliñ. Manda wolok kusei kimsembi-semum pakukta timbi endi wìn nim nandi-kiliñ eñgiliñ.

Ama dai sisipmìn noli Yesu en Mesia wìn nandi-dakleñguk

³⁵ Yesuli Jeliko it kwet timbi dumalaumbi, ama dai sisipmìn no telak pawan pipapi, kitinat ti pakuk. ³⁶ Papi, amatam asup makleum nandimbi, en-nandimbi eñguk, “Ñin nek tañ?” ³⁷ Eumbi niñgiliñ, “Yesu Nasalet nanin endi bilak.” Windiñ eumbi ³⁸ kitinimimbi eñguk, “Yesu, Devittok Komblin, dik naka ginañ busuk ti-namiñ!” Windiñ kitumbi, ³⁹ telak dama tiñgiliñdi ni-ñombimbi eñgiliñ, “Ei, gitak pat!”, gan ama wali wopungan kitimbi eñguk, “Devittok Komblin-o, dik naka ginañ busuk ti-namiñ!”

⁴⁰ Timbi Yesuli wiñgan bi ipi, ama wìn nañgipi endoñ bineliñdok eumbi, nañgipi ñasiñgan bumbi ni-nandimbi eñguk, ⁴¹ “Nak nek ti-gamettok nandi-lañ?” Eumbi niñguk, “Wopum, nak bindambo daut deiuptok nandi-let.” ⁴² Windiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Windiñda bindambo dei! Nanandi-kiliktiñgali gep timbi kindem dalañ.” ⁴³ Windiñ eumbi, wolongan dai tombim deimbi, Yesu klembi, Yambatta kot giñgit miñguk. Timbi amatandi kundit wìn kañgiliñ endi bo Yambat ni-ta-lo tiñgili ñ.

19

Ama Sisinik endi ama pait-papal ep lonjimbi epmehtok indañguk

¹ Timbi Yesuli Jeliko it kwelan tombi, dikne ñaupi ñañguk. ² It kwet wandiñ ama no kuñguk, koi Sakius. Endi takis epep amalok telak damanji no, en minem kwilikwili wopum palmiñguk. ³ Endi Yesu kauptok nandi-koñgom tiñguk, gan endi ama dumanda timbi ama kimin gitikti masimasip ti-ñimimbi, kauktok tuop nim. ⁴ Windiñda endi yapma klembi, dama woñep ñambi, komba endi lololok tuop nolok plon lombi, “Yesuli telak ñolok butak” windiñ nandimbi, kauktok mandì pakuk.

⁵ Timbi Yesuli kwet wolok ña tombi, deium loumbi, Sakius kañbi niñguk, “Sakius. Platit pi! Nak man ñin dikok ilan ñam palettok elet.” ⁶ Eumbi nandimbi, platit sinik pimbi, Yesu silisilinat ilan ni-tiañeumbi loñguk. ⁷ Timbi amatam wi kañgiliñ endi gitik kusei kimipi, e-balep timbi eñgiliñ, “Endi yom amalok ilan pap dowepi loñak.” ⁸ Gan Sakiusli mlap ipi, Wopum ñindiñ niñguk, “Wopum, nak ñindiñ timbep nandi-let: nak nepenepetna tambipi, tambon ama pimbiñesila emetat. Ba nak nimbek nolok nepenepesi juluñ timbi epgutta, nak bindambo nain tipet tipet ombi-semetat.” ⁹ Yesuli manda wìn nandimbi niñguk, “Ama ñali bo Ablaamdok komblin* kulakta timbi Yambatti sandap ñolonda it ñolok kuañ en kolandok kiinan nanin sepma tikeumbi,

* **19:9:** Sambat ñolok ginañ ‘Ablaamdok komblin’ manda wolok walan tipet: Sakius endi Juda ama, timbi Ablaamdi Yambat nandi-kilikti ti-ñimimbi windiñgangot tiñguk.

kindem pakañ. ¹⁰ Nak Ama Sisinikti amatam pait-papal enda wakan ep lonjimbibi epmektok indañgut.”

Ama Wapmañli undanem bimbibi, giñgitiñiilok tuanjibi ombi-semekak

¹¹ Yesuli Jelusalem timbibi dumalañgukta timbibi amatamdi ñindinñ nandinñgilitiñ, ‘Yambatti kusei kimipi, indañgan nibibi-dikñeupi tilak.’ Kusei wandinñda timbibi Yesuli yousimbibi, eyout manda no amatam mandan nandi pakilitiñ enda ñindinñ enbi ¹² eñguk, “Ama loloñ noli kwet kulitñguknan wolok ama wapmañ indauktok nandinñguk. Kusei wala timbibi endi ama wapmañjibi nibibi taleuktok kwet mayañgan ñambi, nombo undane biuktok eñguk. ¹³ Embi, kena gwañgwañi endoñnan nanin kit tambon tambon kit-semum bimbibi, ama noñgan noñgan minem lik noñgan† embi enguk, ‘Sindi minem ñin tikembi, kena minñilimbibi, nak ñam undane biutat wolok tuop.’ Wandinñ embi ñañguk. ¹⁴ Timbibi endok giñgitiñi nandi-kunjita ti-ñimñgilitiñ endi ama diwin ep danbi, en kle ñambi, ñindinñ eneliñdok eni-mukilitiñ, ‘Nindi ama ñin endi ama wapmañni kuuptok nim nandaninñ.’

¹⁵ Timbibi ama win ama wapmañjibi nibibi taleumbibi, ilan undanem binguk. Bimbibi, kena gwañgwa minem emiemin endi minem win nitok ka-dikñeum bendinñguk win ka-nanduktok endi kit-semum binelindok eñguk. ¹⁶ Eumbi, dama bingukti ñindinñ ninguk, ‘Molom, dik minem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, minem lik kit tambon tambon ikan yousimbibi indañguk.’ ¹⁷ Wandinñ eumbi ninguk, ‘Kena gwañgwa kindem dik kundit kindem sinik tiñguñ. Dik nepek tip minam win ka-dikñe-kilitiñ eñguñda timbibi it kwet kit tambon tambon yambi-dikñeudok ganba talelak.’ ¹⁸ Timbibi ama noli bimbibi ninguk, ‘Molom, dik minem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, minem lik kit tambon ikan yousimbibi indañguk.’ ¹⁹ Wandinñ eumbi ninguk, ‘Ale, dik it kwet kit tombongot yambi-dikñeukañ.’

²⁰ Timbibi ama noli bo bimbibi ninguk, ‘Minemga ñin. Nak win sandumdi timipi biwam pakuk. ²¹ Nekta, dik ama kunduwat, dik kena nim tiñguñdi ama nolok kena meñdok bien epep pa tilañ, wala timbibi nandi-misi-gambi, wandinñ tiñgut.’ ²² Wandinñ eumbi ninguk, ‘Kena gwañgwa kolan dik, ditnalok mandañga walitñgan manda plon gapiletak. Dik naka nandum nak ama kunduwat, kena nim tiñgutti ama nolok kena meñdok bien epep pa tilet wandinñ nandi-namlañ ba? ²³ Tikap wandinñda, kusei nekta dik minemna tikembi, minem ilan nim kimikuñ? Kimilimda, minem walit kenaneumbi, bien indaumbi bimbibi epmet ñak.’ ²⁴ Wandinñ embi, ama wolok ikilitiñ enda ñindinñ enguk, ‘Minem miñgut win lom tikembi, ama nin minem lik kit tambon tambon palmilak enda miwit.’ ²⁵ Eumbi ningilitiñ, ‘Wopum, endi ikan kit tambon tambon palmilak win!’ ²⁶ Wandinñ eumbi enguk, ‘Nak ñindinñ sanba: no en nepek ka-dikñelok minin win tike kulakta, enda nombo yousimbibi mlok, timbibi no en win nim tike kulakta, endok nepek palmilak win apma tike-ñimlok. ²⁷ Timbibi kanjiknai yambi-dikñeuttok nim nandi-namgilitiñ win sindi ñolok yanañgip bimbibi, dautnanangan yandipmi kimbibi.’”

Ama Sisiniik Yesu endi Jelusalem ginañnan ama wapmañ wandin kena tiñguk

Yesuli ama wapmañ nomik Jelusalem loñguk

²⁸ Yesuli wandinñ eu taleumbibi, Jelusalem it kwet timbibi dumalauktok yousimbibi ñañguk. ²⁹ Ñakap, kwet kimin koi Oliv wolok lombi, Betfage git Betani it kwet ep timbibi dumalaumbibi, gwañgwañiit tipet eni-mupi ³⁰ enguk, “Siti it kwet da wolok ñawit. Ña tombi, doñki niñañ no toali toptopmin palimbibi kandetamik. Doñki niñañ win gitikñin,

† 19:13: Minem lik noñgan ginañ kena nain 100 wolok tuan dasium pakuk.

win ama noli wolok plon no nim pipakiliñ. Win timbi indaumbi pisapi nañgip biwit. ³¹ Tikap ama noli 'Nekta pisakamik?' sani-nandumbi, ñindiñ nindekamik, 'Wopumdi wala elak.'

³² Timbi ama tipet eni-mukuk endi ñambi, enguk wolok tuop timbi indañgimik.

³³ Timbi doñki niñañ pīsaliñipi, molomñiil engiliñ, "Siti nekta ñin pisakamik?"

³⁴ Eumbi, "Wopumdi ñala elak" eñgimik. Eum nandi-semumbi, ³⁵ Yesuloñ nañgip ña tombi, sauloñjet doñki niñañlok plon kimipi, Yesu timbi plaptaumbi, wolok plon lo pipakuk. ³⁶ Pipalim nañgip ñaumbi, koi tike-loneliñdok amatamdi sauloñji telak ñañguknan sambat plon ipane-tañgiliñ.

³⁷ Timbi Yesuli Jerusalem timbi dumalaumbi, Oliv kwet kimin klokloñennan piñilimbi, amatam kimin wopum en kle kuñgiliñ endi kusei kimipi kot timbi, e-silisili tñgiliñ. Endi kundili gembinat gitik timbim kañgiliñ wala timbi Yambat wopungan ni-kindekindem embi, ³⁸ ñindiñ eñgiliñ,

"Wopumdi ama wapmañ ni-mulim nindoñ bilak
enda gwilam milok!*"†

Kunum Molom Loloñ sinik busuk nmlak
endok koi ni-ta-lona!"

Windiñ kiti-kolimbi, ³⁹ Falisi ama nindi amatam kimin wopumdok boñgipsinan ñañgiliñ endoñnan nasi diwin endi manda wala nandum pumbi, Yesula nñgiliñ, "Endaut, gwañgwañgai enombumbi biwit!" ⁴⁰ Eumbi tambane enguk, "Nak ñindiñ sanba: tikap endi binetaña, kawatti gitik ñali kiti-netañ."

⁴¹ Timbi Yesuli Jerusalem timbi dumalaumbi, it kwet win kañbi, kut-blambla embi, ⁴² ñindiñ eñguk, "Jerusalem nasi, man ñindiñgit telak nek ñali busuk timbi inda-samek win nandineliñ ñak!‡ Gan wali dausinanan sembun palimbi, nim ka-dakleañ.

⁴³ Kusei ñindiña diwin sanlet: nain inda-samumbi, kanjiksiili bimbibi, kwet tuop masip samneliñdok sañ wandin sep gimbu embi, dim pawan kwet kimili loubi, dim makleumbi, miknat sindoñ lonekaliñ. ⁴⁴ Lombi, isi kwesi wakit wembe gwañgwanjii wolok kuañ sindi sandipbi, sep timbi kola-talenekaliñ. Timbi isi wialimbi, kawat noli nollok plon nim gali kwambiñ dambi palekak. Yambatti sep plaptauktok sindoñ biñguk, gan sindi kilanji win nim ka-nandi-dakleñgiliñda timbi kanjiksiili windiñ ti-samnekaliñ."

Yesuli nindi manda nimbimbi kena tñguk wala Juda ama biesili ni-kañgiliñ

⁴⁵ Timbi Yesuli tapma it sañ jimba ginañ lombi, ama nepenepek tuatualok kimikiliñ yambimbi, ginañ komba diumbi, kusei kimipi, walinin ep kle koliniipi ⁴⁶ enguk, "Tapma it ñolok plon Yambattok manda ñindiñ youyoulin patak, 'Nokok itnali nimolo ti-namnamlok it palekak',*† gan sindi win timbimbi, kumbu ama piñdas endok patsembi it nomik tilak."

⁴⁷ Timbi Yesuli sandap tuop tapma ilan ñambi, amatam eni-daut ti-semñilimbi, tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama ba Judalok telak damanji endi en wili kimneliñdok telak lonjiñgiliñ, ⁴⁸ gan amatamdi endok mandan nandineliñdok en gita galiñgiliñda timbi ama biesili en witaliñdok telak no nim kañgili ñ.

20

¹ Nain nola Yesuli tapma ilan amatam eni-daut ti-sembi, giñgit manda kindem eniñilimbi, tapma ama biesi wakit endikñe manda nandi-tale ama ba ama biesi diwin endi kanep bimbibi, ² ñindiñ ni-nandiñgiliñ, "Dik tapma ilan ñolok kundit kusei kusei pa tlañ win nindi windiñ tñdlok gembu gamguk ba ganbi taleñguk win nimbim nandina." ³ Eumbi tambane enguk, "Nak bo ekaeka no sani-nandiwambi nanbi

* 19:38: Kap 118:26 † 19:42: Yambatti epma tikeuktok Yesu ni-mukuk win nandi-kwambiñ daumda, Yambat gita busuk inda-semek. * 19:46: Aisaia 56:7

nandiwa: ⁴ nindi Yoane nimbalembi, tuk ii-sem kena tñguk? Wñ Kunum Molomdi ba ama noli?" ⁵ Eumbi, nisñgan manda e-kle-kot timbi eñgñ, " 'Kunum Molomdi' wñdñ nñnam, ññdñ nñbetak, 'Wñdñda sñdñ kusei nekta mandan nñm nandi-kwambñ ññgññ?' ⁶ Ba 'Ama noli Yoane nimbalembi' wñdñ nñnam, amatam nin Yoane wñ plofet ama nandi-kwambñ ññ endñ kawatti nñdñp kñmñetañ." Wñdñ embi, ⁷ ññdñ tambane ññgññ, "Wñ nindi nimbalembi wñ nñm nandamññ." Eumbi ⁸ enguk, "Ale, nak bo nindi nanbalembi, kundit ññn pa tñlet wñ bo nñm sanbetet."

Yesuli ama biesi endi wain kena kandikñe ama kolan wandin eñguk

⁹ Timbi Yesuli kusei kñmñpi, amatamda eyout manda no ññdñ enguk, "Ama noli wain kena tñguk. Wain tñpi-talembi, kenan wñ kandikñe amalok kñsñnan kñmñpi, nain ombapgan kwet mayañgan nolok ñña kuuftok ññgñ. ¹⁰ Bien epeplok nain indaumbi, kena gwañgwa sñlanin no bien dñwñ epmektok kandikñe amalokñ nñ-mulñm ññgñ. Ñña tombñmbi, kandikñe amalñ waipbi, slak undane ññauktok nñ-mukñññ. Nñ-mulñm ññaumbi, ¹¹ molomli nombo kena gwañgwa sñlanin no nñ-mulñm ñña tombñmbi, en bo waipbi, siñgi mayek tñ-lamñpi, slak undane ññauktok nñ-mukñññ. ¹² Timbi molomdi nombo kena gwañgwa sñlanin no nñ-mukuk wñ endñ wñt wekat mñmbi kle kokñññ.

¹³ Wññaña wain kena molomdi enla embi eñguk, 'Nñtek tñlok? Ip nandñlet: nak nññana noñgangot wale kñndem tñ-ññmlet en nñ-mulam ññaumek, gññgñgan tñ-ññmbi, bien nandi-ññmumbi epmek bek.' Wñdñ embi, nññañ nñ-mulñm ññaumbi, ¹⁴ kandikñeli nññañ wñ kañbi, nisñgan e-nandi timbi eñgññ, 'Ññlññgan beulok kii gwatnam bimbin kasileupi bilak bek. Wñtnam kñmbñmbi, kena ññali nñndok gññgñt tñmbekak.' Wñdñ embi, ¹⁵ wain kena pawan munjñmunjñt tñ pñmbi, wñli kñmguk.

Sñdñ nñtek nandañ, kandikñeli wñdñ tññgñññda timbi wain kena molomdi nñtek tñ-semekak? ¹⁶ Endñ bñmbi, kandikñe wñ gñtñk yandñpmñ kñm-taleumbi, kenan wñ kandikñe ama dñwñ nolok kñsñnan kñmñlekak wñ!" Timbi amatamdi manda wala nandum pñumbi eñgññ, "E e, wñ nñm! Wñdñ nñm tñndñlok!" ¹⁷ Gan Yesuli dai gembñnatgan yambñmbi enguk, "Tñkap wñdññda, manda youyouññ ññali nek plon eyout tñlak?

'It kñndikñndit amalñ ta kawatti tñndñn wñ siñgi wñlñmgñññ wñli wakan ta bien sññk, ta dñwñ gñtñk yapma klelak.'*

¹⁸ Timbi ta wolok kandañ wñ ññdññ: no en ta wolok plon pi wñlekta, endñ lñlñmeukak, timbi ta wñli ama nolok plon pñ wñlekta, wñli gñkñeukak." ¹⁹ Timbi endñkñe manda nandi-tale ama gñt tapma ama biesi endñ Yesuli eyout manda wñ nisñla eñguk wñ nandi-daklembi, nain wolondañgan tñkenep nandiñgñññ, gan endñ amatamda mñsñmbi, kak biñgñññ.

Takis mñnem kñmñkñmñttok Yesu nñ-nandiñgñññ

²⁰ Endñkñe manda nandi-tale ama gñt tapma ama biesi endñ Yesu Roma ama Judia kwet ka-dñkñeñguk endok kiinan kñmñtñnelññdok telak lonjññgñññ, wala timbi endñ Yesuli nek tññguk ba manda nek eñguk wala ka-tuapi, ama pawanjene deimbi, manda tñke ku tañ wñ enñ-mulñmbi, Yesuloñ ññgñññ. Ññmbi, mandali sñsoñ tñ-ññmñnelññdok dñndñm walan juluñgan tññpi, ²¹ nñmbi eñgññ, "Endaut, nñdñ nandi-gamamññ, dñk manda elañ ba e-daut tñlañ wñ dñndñm sññk, timbi ama loloñ ba pñmbññen gñtñk manda telal noñgan plon enbi, Yambat nñtek kñmñt-kñnelññdok biañgan enñ-daut pa tñ-semññ. ²² Wñdññda dñk nñnbñ nandñna: endñkñe mandali takis mñnem Sisala mñmñlok nandi-nñmlak ba nñm?" ²³ Eumbi, tñ-kuyuksñ ka-daklembi enguk, ²⁴ "Mñnem kwandai satñn no daut namñt!" Eumbi daulñmñum kañbi enñ-kañguk, "Ama walan gñt

* **20:17:** Kap 118:22, wain kena molomdok nññañ wakñt it ta wñli Yesulok walan.

koi kundit wolok patak w+n nindoñ?” Eumbi tambane “Sisaloñ” niñg+iñ. ²⁵ Eumbi enguk, “W+indiñda Sisalok giñg+iñ w+n Sisala tambane m+nekal+iñ, t+mbi Yambattok giñg+iñ w+n Yambatta tambane m+nekal+iñ.” ²⁶ W+indiñ eumbi, amatamdok daus+nan mandali sisoñ ti-ñ+m+nel+iñdok tuop n+m endi Yesulok mandala nanandi kena t+mbi, kwap em pak+iñ.

Kimnan nanin m+lam+lattok Yesu ni-nandiñg+iñ

²⁷ Sadusi amali “Ama sem+sem+bin endi n+m m+lam+lattok” w+indiñ pa eañ endoñnan nanin d+w+indi Yesuloñ b+mbi ²⁸ ni-nandi+mbi eñg+iñ, “Endaut, Moseli endi+kñe manda yout-n+mguk wali ñ+iñd+iñ t+neñdok elak: t+kap ama noli tam+nnat yam+in papi sembekta, endok dal ba kwayañli endok tam kanjak w+n t+kembi, endok gwañgwa bisat ep t+mbi inda-ñ+m+nekal+iñ.✱ ²⁹ Ale, nain nola dakwaya kit tambon t+pet kuñg+iñ. Kuñ+pi, tual+ tam t+kembi, yam+in papi sembiñguk. Sembumbi, ³⁰⁻³¹ mona git gwik endi bo tam wakangot t+kembi sembiñg+iñ. W+in dakwaya kit tambon t+pet endi git+ik tam w+n t+kembi, yam+in papi sembi-taleñg+iñ. ³² T+mbi siñgi tam endi bo lakat papalembi sembiñguk. ³³ Ale, ama dakwaya kit tambon t+pet endi tam noñgangot w+n t+keñg+iñda t+mbi, ama sem+sem+bin kimnan nanin kaitambi m+latnekal+iñ nain wolonda tam w+n endi nindok tam s+in+ik t+mbekak?”

³⁴ T+mbi Yesuli enguk, “Amatam kwelan kuañ endi wapatam pa tañ, ³⁵ gan Yambatti amatam nandum tuop ti-semumbi, jimba nolok nainnan kuneliñdok kimnan nanin ep t+mbi m+latnekal+iñ endi wapatam n+m t+nekal+iñ, ³⁶ endi eñaloli kuañ w+indiñgangot kunekaliñ. T+mbi Yambatti kimnan nanin ep t+mbi m+lak+iñda t+mbi endi enlok wembe gwañgwañii kumbi, b+ndambo sem+nel+iñdok tuop n+m. ³⁷ T+mbi Moseli bo ñ+iñd+iñ ni-ni-daklelak: ama sem+sem+bin endi kimnan nanin pa m+lakañ. Neta, komba mambenli komba nolok plon duat-pakuk wolok kasat tiñ+pi, Wopumda ñ+iñd+iñ elak, en ‘Ablaamdok Yambat ba Aisaktok Yambat ba Jekoptok Yambat’✱ ³⁸ W+indiñda t+mbi endi git+ik Yambattok dainan kuñgunj+at, wala t+mbi Yambat endi ama kaik kuañ endok Yambat, ama sem+sem+bin endok Yambat n+m.”†

³⁹ T+mbi endi+kñe manda nandi-tale ama d+w+indi ñ+iñd+iñ tambane niñg+iñ, “Endaut, dik manda k+ndem bien elañ.” ⁴⁰ T+mbi b+ndambo ni-nandi+nel+iñdok m+is+mbi, kak biñg+iñ.

Yesuli enlok kuseiñ+la eni-nandiñguk

⁴¹ T+mbi Yesuli ñ+iñd+iñ eni-nandiñguk, “N+itekta t+mbi Mesia endi Devittok Komblin s+in+ik w+indiñ pa eañ? ⁴² Kusei ñ+iñd+iñda w+indiñ sani-kalet: Yambatti Mesiala manda no niñguk w+n Devit en Kap g+inañ ñ+iñd+iñ youkuk,

‘Molomdi nokok Wopumna ñ+iñd+iñ niñguk,

D+ik kitna d+nd+iñm kandañ pipal+mbi,

⁴³ kanj+kgai w+n ep p+mbi,

kes+ka kapmai yap+letat wolok tuop.’‡

⁴⁴ Devitti Mesia ‘Wopumna’ niñgukta, Mesia endi n+tek Devittok komblin?”

Kuñgu nitein wali Yambattok dainan tuop t+lak

⁴⁵ Amatam git+ik nandi paliñ+iñ+mbi, Yesuli gwañgwañiila ñ+iñd+iñ enguk, ⁴⁶ “S+indi endi+kñe manda nandi-tale ama yambi-nandi-k+iñ embi kunekaliñ. Endi ama loloñ nis+lok dasindasin ombap dasimbi ña-b+ t+nep nandañ, ba amatam ipakanan k+m+in kokañ endi giñgiñgan t+semnel+iñdok nandañ. T+mbi nanañ sina wopumnan ba it kiyau g+inañ endi pitit k+ndem damandama patakngot pitnepi nandañ. ⁴⁷ T+mbi

✱ 20:28: Lo 25:5 ✱ 20:37: Kisim Bek 3:6,15,16 † 20:38: Yambat endi ama piñg+psi sem+sem+bin, gan g+inañji tip gama kaik pakañ endok Yambat, t+mbi endi nain taletalenan piñg+psi bo t+mbi kaik taumbi kunekaliñ.

‡ 20:43: Kap 110:1. No en ama wapmañdok kii d+nd+iñm kandañ pipatak endi koi giñg+lat ba gemb+ wopumnat.

endi tam kanjak juluñgan ti-sembi, isi ba nepenepesi yolom ep semañ, timbi dindim walan tineliñdok nimolo ombap pa tañ. Juluñtsila timbi kinjan yousi-semum ombi-tikenekaliñ.”

21

¹ Timbi Yesuli deium loubi, amatam minem kwilikwilinjiat tapikot minem diñgwinda ginañ kimilim piumbi yambiñguk. ² Timbi tam kanjak piambiñen no endi bo bimb, minem gimim ti-pet kimilim piumbi kañbi ³ enguk, “Nak biañgan sanlet: tam kanjak piambiñen ñali minem kimilak wali amatam diwin gitikt minem kimilaliñ win yapma klelak. ⁴ Neta, diwin gitik endi nepek tokñetokñengan pat-semalaknan nanin tikembi, lakatgot tapikot kimilaliñ, gan tam piambiñen endi nimininnan nanin nepek kuñgun ka-dikñelok tuop palmik win gitik kimilak.”

Nain taletalen nek indaukak?

Nain taleup tiñilimbi nitek indaukak?

⁵ Timbi ama diwindi tapma it kañbi, wala ñindiñ eñgiliñ: it win kawat kindemli tindin, ba nepenepik tuan loloñ tapma mimin pakuk wala timbi pama walalan indañguk. Timbi Yesuli enguk, ⁶ “Sindi nepek neta daukañga tañ wolok nak ñindiñ sanba: nain indaumbi, kawat gitik ñin mep kolim kwelan piumbi, kawat noli nolok plon no nim gali patnekalin.” ⁷ Windiñ eumbi nandimbi eñgiliñ, “Endaut, nepek win nain nekta sinik indaukak, ba jimba kundit nek ñali indaumbi kañbi, nepek wali indaupi tilak win nandinekamini?”

⁸ Timbi enguk, “Sindi ka-kiliñ embi kunekalin! Nim kañbi, juluñ amali juluñ ti-samnelin. Ama asupti nokok kotna plon bimb, ñindiñ enekalin, ‘Nak Mesia wakan’, ba ‘Nain ip dumalalak’. Sindi ama windiñ pa eañ win nim ep kle-kunekalin. ⁹ Timbi kantri nolok ginañ ba kantri diwindok boñgipsinan mik indaumbi, wolok giñgit nandinekalin, wolonda sindi nim misi-kolanekalin. Nepek wandisi wali damandama indauktok een, gan nain taletalen wali wolongan nim indaukak.”

¹⁰ Timbi yousimbi enguk, “Kantri noli kantri nola mik ti-semumbi, ama wapmañjlok sambalili nisiñgan minekalin. ¹¹ Timbi nain wolonda kwet kwet kenin wopum ba nanañ map ba jibat kusei kusei indaumbi, kim tambat indaukak, ba kunum plon jimba kundit ba nepek ka-misimisin wopum indanekalin.”

¹² Nepek gitik wali gamañ nim indañilimbi, endi naka timbi sep timbi kolaneliñdok sep kle-gimim embi sepbi, it kiyaunji ginañ manda plon sapi, it kwambiñji ginañ sep kimilimbi, ama wapmañ ba kandikne ama endoñ sanañgim ñambi, mandala dausinan itnekalin. ¹³ Nain wolonda giñgit manda kindem ama wala enneliñdok kilanji indaukak. ¹⁴⁻¹⁵ Nain wolonda natna nanandi samb, manji timba londaumbi, kanjiksii gitik endi sindok mandanji nandimbi, mandanji wtneliñdok ba manda wali juluñgan win timbi indauktok telal lonjinekalin. Kusei wala timbi sindi ginañji ginañ ñindiñ nandi-kwambiñ danekalin, ‘Nindi manda nek enambi, nip kasopmeukak wala itañgan nandi-kwinakwinale nim tinekamin’.

¹⁶ Menji besi ba dasii kwayañjii ba wekat dipsi ba nosii endi bo bola ti-samumbi, kanjiksiili sindoñnan nanin diwin sandip kimnekalin. ¹⁷ Kwet tuop amatamdi naka timbi nandi-kunjit pa ti-samnekalin, ¹⁸ gañgan Yambattok dainan kumbanji sak noñgan no nim pailekak.* ¹⁹ Sindi gim dambi kunekalin, kuñgu kwambiñji kasilenekalin.

²⁰ Sindi kanekalin win: mik amali bimb, Jerusalem kle-gimbutnekalin. Nain wolonda it kwet win timbi kolauktok nain dumalalak windiñ ka-nandinekalin. ²¹ Ka-nandimbi, ñindiñ tinekalin: Judia kwelan pakañ endi kwet janginnan pi

* **21:18:** Manda wolok kusei win ñindiñ: Yambatti amali nek ti-samnekalin win nandi-talelak.

ñanekaliñ, timbi Jerusalem pakañ endi bo walinin pi ñanekaliñ, timbi kwet nolok pakañ endi Jerusalem nim lonekaliñ. Kusei ñindañda windiñ tinekaliñ: ²² manda gitik it kwet wolok plon youyoulin patak wolok bien indauktok Jerusalem nasili nain wolonda kolanjlok kinjan tikenekaliñ. ²³ Nain win kolan sinikta timbi tam gwañgwa minjipsiat ba tam ñakñakta num emañ endi blasñgandok. Mìlap wopum sinik kwelan indaumbi, Yambattok gimbit wopum bien amatamdoñ inda-semumbi, ²⁴ diwin kakitti yandipmum kimnekalin, diwin ep topbi yanañglimbi, kwet kwet ña-talenekaliñ. Timbi kwet nolok nasili Jerusalem it kwet ma tikembi, ep pi-yali-tañambi, Yambatti nain kimt-semguk win taleukak wolok tuop.”

Ama Sisirik endok tomtom nain

²⁵ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Timbi nepek gitikñin kusei kusei maim, yakip ba domboñgip plon indaukak, ba kwelan tuk kimbini tawambi, giñgili wopum kitukak. Kusei wala timbi kwet kwet kuañdi ginañji mlataumbi, nanandinji nim dakleukak. ²⁶ Timbi nepek kwambiñ kunum plon pakañ, win maim, yakip, domboñgip nek, ep minjalimbi jilopbi, kwesi binekaliñ, wala timbi nepek kolan nek kwetta indañmekak wala amatamdi misimisipi mandita-kuñpi, kim katap tinekaliñ. ²⁷ Winana kanekaliñ win: nak Ama Sisirikti mulukua ginañ pi tombi, gemb ba nulnulin wopumna timba dakleukak. ²⁸ Nepek mlap wandisi wakan kusei kimip indaumbi, Yambatti sapma tikeukak wolok nain timbi dumalaukak wala timbi sindi deium loubi nandi-pañgitanekaliñ.”

²⁹ Timbi Yesuli eyout manda no ñindin embi enguk, “Sindi komba fik† ba komba diwin nandi-siwitnekaliñ. ³⁰ Endi mindinji tawa lambi dapmumbi, maim nain indaup tilak win sindi dausili kañbi nandi-dakleyañ. ³¹ Windiñgangot mlap wali indaumbi kañbi, ñindin nandi-daklenekaliñ, ‘Nain nim ombataumbi, Yambatti amatamñi indañgan yambi-dikñeukak’. ³² Nak biañgan sanba: ama sambat man ñindingit kuañ endi gama nim kim-taleñlimbi, nepek gitik ñali inda-taleukak. ³³ Kunum kwet endi talendekamik, gan nokok mandanali nim taleukak. Nim sinik.

³⁴ Sinla kuñgunji ka-dikñe-kiliñ enekaliñ. Nim kañbi, nanandinjili tuk kimbini ba nana sinat ba kwelalok mlap wolokgot pat-samumbi, Ama Sisirik nokok tomtomnala nandi-kamala-kuumbi, kaikan inda-samek. ³⁵ Sisoñli gaut gembinat kaikan tikelak, windiñgangot nain wopum wali amatam gitik kwet tuop kuañ kaikan inda-semekak. ³⁶ Wala timbi sindi nain tuop ka-kiliñ embi, gemb pat-samektok nimolo ti-kuñpi, nepek inda-samekak win gumañ maklembi, Ama Sisirik nokok dautnanan siñgi misinimat indambi itnekaliñ.”

³⁷ Yesuli sandap tuop tapma ilan lombi, amatam eni-daut pa ti-semguk, timbi kilim elinguk tuop endi pi Oliv kwet jañgin kandañ ñambi douliñguk. ³⁸ Kwet salaumbi, amatam gitik endi tapma ilan lombi, Yesulok mandan nandineliñdok endoñ pa biañgiliñ.

Ama Sisirik Yesu wali kimbimbi, kimnan nanin mlakuk

22

Yesu kimkimlok ti-pañgipañgile ti-ñimñgiliñ

¹ Plaua nanañ kimilimbendi nimnat nanalok gwilat, koi no kamaikamai nain, win timbi dumalañguk. ² Timbi tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama endi amatam yambi-misimisi ti-semñipi, Yesu wali kimbektok telak gitak no lonjiñgiliñ.

³ Yesulok gwañgwañi 12 endoñnan nanin no win Judas, koi no Iskaliot kitañgiliñ. Satandi endok ginan ginañ pmbi nañglimbi, ⁴ nolii yambimbi, tapma ama biesi ba

† 21:29: Plofet amal komba fik plon manda youkiliñ endi nain asupgan Juda amatamdok plon e-yout tiñgiliñ.

ama tapma it kamaikamai tiñgiliñ endok telak damanji endoñnan ñambi, telak nitek timbi, Yesu bola tiñimbumbi tikeneliñdok en gita e-nandi tiñguk. ⁵ Timbim simbas kndem daumbi, bolalok tuan win minem minepi e-kwambiñ daumbi, ⁶ Judasli ginañ noñgan timbi nandi-tale-sembi, “Kndem” eñguk. Embi, amatam kimin gitiktok dausnan yambi-sembumbi, bola tiñimektok nain kndem no lonjiñguk.

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

⁷ Plaua nanañ kamilimbendi nimnat nanalok gwilat wolok kusei kimekimeinan kamaikamai gwilat pa indalak. Nain wolonda endikne mandali sipsip niñañ noñgan noñgan tapma amalok dausnan wili kimmelidok elak. Sandap win indaumbi, ⁸ Yesuli Petlo git Yoane eni-mupi enguk, “Siti ñambi, gwilat ñolok nanañ ti-jumut ti-nimbumbi nanetamiñ.” ⁹ Eumbi ni-nandimbi eñgimik, “Dik delok ti-jumut tindendok nandilañ?” ¹⁰ Eumbi tambane enguk, “Nandamik. Siti Jerusalem it kwelan ña tombi, ama no tuk kambot bem ñautak en timbi indaumbi, en klembi, it delok loutak wolok lombi, ¹¹ it beula ñindiñ nidekamik, ‘Ninndautti ñindiñ gan-nandik: it ginañ win delok patak nakit gwañganai gwilattok nanañ naneñdok nandilañ?’ Windiñ eumbi, ¹² endi it ginañ wopum no plon patak ti-kiliñ e-bimbin win daut sametak. Wolok nanañ tuk ti-jumut tndekamik!” ¹³ Yesuli windiñ eumbi, gwañgwañiiti ñambi kañgimik win: nepek gitik Yesuli enguk wolok tuopgan indañguk. Windiñ kañbi, gwilattok nanañ ti-jumut tiñgimik.

¹⁴ Timbi nanañ nanalok nain indaumbi, Yesu en gita gwañgwañii kena tindlok eni-mumulin endi it ginañ wandiñ lombi, nanañ nanelidok pi pakiliñ. ¹⁵ Pi palinpi, Yesuli enguk, “Nak gamañ mlap wopum bembetat. Gan dama nak kamaikamai gwilat ñolok nanañ sin gita nambepi nain ombapgan nandi-koñgom ti-ta-biñgut. ¹⁶ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: nak gwilat ñandin ñolok nanañ kwelan nombo nim nambetat. Win nain taletalenan Yambatti amatam indañgan yambi-dikneumbi, nanañ ñolok bien inda-dakleukak, wolondamek nak nombo giñgitañai git yakan nanañ ñandin nambetat.”

¹⁷ Timbi endi wina no tikembi, Yambat we ñimbumbi, gwañgwañiila enguk, “Sindi wain tuk ñin tikembi, sin tambo miñ timbi nambit! ¹⁸ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: sandap ñin taleumbi, nak wain tuk nombo nim nambetat. Win Yambatti amatam indañgan yambi-dikneukak wolondamek nak wain tuk nombo nambetat.” ¹⁹ Windiñ embi, plaua no tikembi, Yambat we-ñimbi, ombi embi enguk, “Ñine nokok piñgipna nak tapma ti-samlet. Sindi nandi-siwit-nannelidok plaua tike ombimbi, na ti-kunekaliñ.” ²⁰ Nambi taleumbi, Yesuli windiñgangot wain wina no tikembi enguk, “Wain tuk ñali toptop kombilin Yambatti amatamñii gita tilak wolok walan. Nak wekatnali tapma timbi yalimit-samñipi, toptop win timba kwambiñ dalak.”

²¹ Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Yakñesi! Ama bola ti-nam-ti-namlok endi nakita papi, yakan nanañ namik. ²² Nak Ama Sisinkti telak kimit-namnamin win klembi, kim plon loutat. Gan ama bola ti-namlak en blangandok, Yambatti kijnan ombi-mekak.” ²³ Windiñ eumbi, wolongan gwañgwalii “Nindoñnan nanin nindi kolan wandin timbek?” embi, nisinagan manda e-nandi tiñgiliñ.

²⁴ Tinipi endoñnan nanin nindi sinik amatamdok dausnan loloñ sinik wala bo nisinagan e-dombi-tañan tiñgiliñ. ²⁵ Timbi Yesuli enguk, “Kwelan kuañ endok ama wapmanjii ba yambindikñenjii endi giñgitsii gembinatgan joñgo joñgo pa yambi-dikneañ, gañgan endi amatamdi ‘Kndem ti-nimañ’ windiñ eninelidok nandañ. ²⁶ Gan sindok kandañ windiñ nim tilok. Nim sinik. Tambo sindok boñgipsinan lolonjii ama pimbiñen nomik kuukak, timbi telak damanjii tiplaplape nomik kuuptok elet. ²⁷ Sindi nitek nandañ? Amatamdok dausnan nindi loloñ sinik, win ama slak pipapi nanañ nalak endi loloñ, ba ama tiplaplap ti-ñimlak endi loloñ? Win

slak pipapi nalak wali mek loloñ sinik, gañgan natna sindok boñgipsinan tiplaplapsi nomik kulet.

²⁸ Nak mīlap plon kuñilambi, sindi wakan nakita gali-kwambiñ dambi ku-ta-bañ. ²⁹ Timbi Bepnali amatamñii yambi-dikñeuttok nanbi taleñguk, wīndiñgangot natna sindi bo wīndiñ tīneliñdok sanba talelak. ³⁰ Wīn nak amatam indañgan yambi-dikñewamek, sindi kindem nakita yakan nanañ nambi, ama wapmañdok pitit plon pipapi, Islaellok sambat 12 yambi-danīneliñdok wīndiñ tīlet.”

³¹ Timbi Yesuli eñguk, “Simon, Simon, dik nandi: plaua mīnjip kilikiliknat amali bien epmektok ep papusenelak, wīndiñgangot Satandi nanandi-kilikitīnjī pi pīuktok ti-kuyuk ti-samep nandi-mbi, sindok Yambatta ni-nandi-mbi, nandi-ñīm-taleñguk.

³² Gan nak nanandi-kilikitīñgali nīm pi pīuktok nīmolo ikan ti-gam-talet. Timbi dik undane bīmbi, nombo nakit gali-kwambiñ damek, nokai ep gembīlaukañ.” ³³ Eumbi niñguk, “Wopum, nak dikita it kwambiñ gīnañ ba kīmnān lololok ti-pañgītām patet.”

³⁴ Eumbi tambane niñguk, “Petlo, nak ganba nandi: puputti man tim gama nīm kitīñilīmbi, dik naka ‘Nak en nīm nandi-ñīmlet’ embi, nain tīpet gīt no e-sembi ti-nametañ.”

³⁵ Wīndiñ embi yousimbi eni-nandi-mbi eñguk, “Nak kena tīndīlok sani-mupi, mīnem wakīlīk ba kesisi gwīlap nīm mēp ñāneliñdok sani-mulam ñāñgīlīñ, nain wolonda sindi nepek nola tīpīkañgīlīñ ba nīm?” Eumbi, tambane niñgīlīñ, “Nepek no nīm.” ³⁶ Timbi yousimbi enguk, “Gan nain ñīndiñgītta no en mīnemñīn palmīlakta wīn tīke-kuukak, tīmbi līl wīndiñgot. Timbi no en kakit ombap nīm palmīlakta, wolok tambon sauloñīn tuatualok kīmīpi, kīnjan kakit no tīkeukak. ³⁷ Kusei ñīndiñda tīmbi wīndiñ elet: manda no ñīndiñ youyoulīn patak, ‘Enda nandum kolan tīndi ama tīlak’, tīmbi manda wolok tuop inda-namektok een. Biañganak: manda nokok plon youyoulīn patak wolok bien indaupi tīlak.” ³⁸ Eumbi niñgīlīñ, “Wopum, kakit ombap tīpet pat-nīmlak ñī ka.” Eumbi enguk, “Ip tuop.”

Yesulok kīmīmlak naindi dumalaumbi, tīpañgīpañgīle tīñguk

³⁹ Timbi Yesuli walinin pi ñāmbi, tim tuop tīlīñguk wolok tuop Oliv kwet jañgīnnān ñāumbi, gwañgwañīlī kle ñāñgīlīñ. ⁴⁰ Ñā kwet wolok tombi enguk, “Sīndi ti-kuyuk nīm inda-samektok nīmolo tī-kunekalīñ.” ⁴¹ Wīndiñ embi yambīk bīmbi, kawat kolīm ñālak wolok tuop ñāmbi, mīlelem tīmbi, nīmolo ñīndiñ tīñguk, ⁴² “Bep, dik nandum kindem dalakta, wītna* ñīn napma tīke. Gan wandingan embi, nokok nanandi nīm klewīñ, wīn dītna nītek inda-namektok nandi-lāñ wolok tuop inda-namīn.” ⁴³ Timbi kunum gīnañ nanin eñalo nolī endoñ pi indambi, gembī mīñguk. ⁴⁴ Timbi sīmba gawattī makleumbi dīñgunembi, nīmolo gembīnatgan tī-palīmbi, kokoptī wekat nomīk kwelan pītop pītop tīmbi pīñguk.†

⁴⁵ Nīmolo tīkap mīlapi, gwañgwañīlōñ ñāmbi yambīñguk wīn: endi blandi ep tīmbi gwasaumbi dou pakīlīñ. ⁴⁶ Dou palīmbi enguk, “Sīndi nekta dou pakañ? Mīlapi, ti-kuyuk nīm inda-samektok nīmolo tīmbit.”

Yesu bola tī-ñīmīmbi tīkeñgīlīñ

⁴⁷ Yesuli wīndiñ eñīlīmbi, ama kīmīn no endoñ bī inda-semgīlīñ. Endok gwañgwañīi 12 endoñnan nanin no koi Judas endi damandama tī-sembi, sīmumuñ tī-ñīmēktok endoñ bīñguk. ⁴⁸ Gan Yesuli niñguk, “Judas, dik sīmumuñdañgan Ama Sīsīnik bola tī-nametañ ba?” ⁴⁹ Timbi endok nolīlī nepek indaup tīñguk wīn kañīpi niñgīlīñ, “Wopum, kakittī yandīpnemīñ ba?” ⁵⁰ Wīndiñ eñīpi, endoñnan nanin nolī tapma amalok telak damanjī endok kena gwañgwan kakittī wīlepi, pawan kīi dīndīm kandañ

* 22:42: Wītna wīn mīlap ba pīñgīu gawat Yesu inda-ñīmīuktok tīñguk wolok walan. † 22:44: Nandi-tale ama dīwīndi Luka en manda ñīn nīm youkuk wīndiñ eañ.

nanin wɪlaliɱ dikɲe piɳguk. ⁵¹ Tɪmbi Yesuli wi kaɳbi enguk, “Biwit!” Wɪndiɳ embi, ama wolok pawanlok kinjannan kiili tɪke-kaumbi, kɪndem daɳguk.

⁵² Wɪndiɳ tɪmbi, tapma ama biesi wakɪt ama tapma it kamaikamai tɪaɳgɪliɳ ba ama biesi diwɪn no en tɪkenepi biɳgɪliɳ enda ɳɪndiɳ enguk, “Sɪndi naka nandumbi, nak ama piɳpiɳen tɪmbambi, kakit ba dimba nek mepi, nepnelɳndok baɳ ba?” ⁵³ Nak nain nain tapma ilan sɪn gɪtaɳgan kuɳɪlambi, no nɪm nep kaɳgɪliɳ. Gan man tim ɳɪn kɪliɱ mulum molomdi gembɪnat kuɳɪlambi, nepnelɳndok sɪndok nain inda-samlak.”

Petloli Yesula ‘Nak en nɪm nandi-ɳɪmlet’ eɳguk

⁵⁴ Tɪmbi endi Yesu tɪkembali ɳa, tapma amalok telak damanjɪlok ilan loneliɳndok naɳgɪp ɳaɳgɪliɳ. Telaknan ɳaɳɪlɪmbi, Petloli kambak mayaɳgan ep klembi ɳaɳguk.

⁵⁵ Tɪmbi ama diwɪsɪli saɳ jimba boɳgɪpnan komba no simbi, pipap sei-paliɳɪlɪmbi, Petloli wolokgan pɪmbi, en gɪta pipakuk. ⁵⁶ Pipaliɳɪlɪmbi, kena wembe noli kombalok kolsalen duakuk gɪnaɳ pipaliɱ kaɳbi, daut kwambiɳ kaɳbi eɳguk, “Ama ɳali bo en gɪtaɳgan pa kulak.” ⁵⁷ Eumbi, Petloli e-sembi tɪmbi, tamda niɳguk, “Nak en nɪm nandi-ɳɪmlet.” ⁵⁸ Wɪndiɳ embi, nain gama nɪm ombataumbi, ama noli kaɳbi niɳguk, “Diɳ bo endok nosi no wakan.” Eumbi, Petloli niɳguk, “Nak nɪm.”

⁵⁹ Lakat papaleumbi, ama noli bo gɪɳgɪnembi eɳguk, “Biaɳgan sɪnɪk: ama ɳali en gɪta pa kulak. Neta, endi bo Galili nanin!” ⁶⁰ Gan Petloli ɳɪndiɳ tambane niɳguk, “Diɳ nek elaiɳ nak nɪm nandiɳlet.” Eɳɪlɪmbi, wolongan puputti kɪtiɳguk. ⁶¹ Kɪtiumbi, Wopumdi undanembi, Petlo diɳdiɳmgan kaumbi, Wopumdi manda niɳguk wɪn nandi-tomguk. Manda wɪn ɳɪndiɳ, “Man tim puputti gama nɪm kɪtiɳɪlɪmbi, diɳ nain tɪpet gɪt no naka ‘Nak en nɪm nandi-ɳɪmlet’ eutaɳ.” Manda wɪn nandi-sɪwɪpi, ⁶² simbai kɪmbɪmbi, walinin pi ɳambi, mano kwɪliɱ tɪɳguk.

⁶³ Tɪmbi ama Yesu ka-diɳkɲe pakɪliɳ endi kusei kɪmɪpi, ni-suambapi waipbi, ⁶⁴ timan dai bo masipbi niɳgɪliɳ, “Diɳ plofet manda embi, nindi gutak wɪn nɪnbɪ nandiɳna!” ⁶⁵ Wɪndiɳ embi, manda winjɪt kusei kusei nɪmbi, koi ni-kolaɳgɪliɳ.

Yesu manda plon kɪmɪkɪliɳ

⁶⁶ Kwet salaumbi, Juda amatamdok ama biesi en gɪta tapma ama biesi gɪt endiɳkɲe manda nandi-tale ama endi kɪmɪn ti-paliɳmbi, Yesu naɳgɪpi dausɪnan loumbi, niɳkaɳbi eɳgɪliɳ, ⁶⁷ “Diɳ Mesia sɪnɪk kulaɳda, nɪnbɪm nandiɳna.” Eumbi enguk, “Nak wɪndiɳ sanbetta, sɪndi mandana nɪm nandi-kwambiɳ danetaɳ. ⁶⁸ Ba nepek nola san-nandutta, tambon nɪm tambane nanɪnetaɳ. ⁶⁹ Gan nain nɪm ombataumbi, nak Ama Sɪsɪnɪkti Yambat Gembɪ Molom kii diɳdiɳmnan pipaletat.”[✧] ⁷⁰ Eu nandiɳmbi, gɪtiɳgandi ɳɪndiɳ niɳgɪliɳ, “Wɪndiɳda diɳ Yambattok Niɳaɳ wɪndiɳ elaiɳ ba?” Eumbi enguk, “Nak nɪm, wɪn sɪn eaiɳ wakan.” ⁷¹ Eumbi, niɳiɳgan e-nandi tɪmbi eɳgɪliɳ, “Niɳdiɳla ama ɳolok kusei enlok man plon nanin eu pɪumbi nandamiɳ, wala tɪmbi wɪn inda-dakleuktok ama nola nombo nɪm lonjɪnetamiɳ.”

23

¹ Tɪmbi kɪmɪn ti-pakɪliɳ gɪtiɳgandi mɪlapi, Yesu Pilatoloɳ naɳgɪpi, ² kusei kɪmɪpi, kɪt yout tɪmbi, ɳɪndiɳ eɳgɪliɳ, “Niɳdi ama ɳolok kusei ɳɪndiɳ ka-nandamiɳ: endi amatamnii ep tɪmbɪ kamalalak. Tɪmbi takis mɪnem Roma ama wapmaɳ Sisala mɪmɪlok wɪn endi nɪni-kɪmɪsɪp pa ti-nɪmlak, tɪɳpi bo enla ɳɪndiɳ pa elak, ‘Natna Mesia, ama wapma.’” ³ Tɪmbi Pilatoli Yesu ni-nandiɳmbi eɳguk, “Diɳ Juda amalok ama wapmaɳji ba?” Eumbi niɳguk, “Diɳtna elaiɳ i wakan.” ⁴ Eumbi, Pilatoli tapma ama biesɪla ba ama kɪmɪn wopum enda enbi eɳguk, “Nak ama ɳolok endiɳkɲe manda wɪwit bien no nɪm kalet.” ⁵ Gan endi gɪɳgɪnembi niɳgɪliɳ, “Endi Judia kwet tuop amatam

✧ 22:69: Kap 110:1

eni-daut ti-semñipi, Galili kwelan kusei kimpipi bim Jerusalem ñolok amatam ginanji ep timbi mlatak.”

⁶ Pilatoli manda win nandiñgukta eni-nandiambi eñguk, “Ama ñin Galili nanin ba?”
⁷ Eumbi, “Oñ” eñgiliñ. Eumbi, Pilatoli nandi-tomguk win: Yesu win kwet Elotti kadikñeñguk walinin. Timbi Elotti bo nain wolonda Jerusalem pakukta timbi Pilatoli Yesu endoñ nañgip ñaneliñdok eñguk. Eumbi nañgip ñam tombiambi, ⁸ Elotti en kañbi, kusei ñindiñda simbai kindem dañguk: Yesulok giñgitti nain asup pawan ginañ pumbi, endok dainan kundit engano timbektok nandiñgukta timbi endi nain ombapgan en kauktok mandañguk. ⁹ Wala timbi endi manda kusei kusei ni-nandiñguk, gan Yesuli Elottok mandan nandi-kimkimneñipi, tambon no nim tambanem niñguk. ¹⁰ Tiñipi, tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endi ñasiñgan ipi, siñgin gembinatgan siñgiliñ. ¹¹ Timbi Elot git mik amañii endi ni-tike-pi-yalimbi, manda sañala ti-ñimñgiliñ. Windiñ timbi Elotti eumbi, Yesula dasindasi pamanat dasi-ñimmbi, nombo nañgipi, Pilatoloñ undane ñañgiliñ. ¹² Pilato git Elot endi dama nisetkan kanjik tiñipi kuñgimik, gan sandap wolondañgan endi not tiñgimik.

¹³ Timbi Pilatoli tapma ama biesi wakit Juda amalok kandikñenji ba amatam kimin gitik kiti-semum bumbi ¹⁴ enguk, “Sindi ama ñin nokoññan nañgip bumbi, endi amatam ep timbi kamalalak wendiñ naniliñ, gan nak sindok dausinan endok kusei timba dakle-taleumbi, ñindiñ sanlet: manda gitik endok plon e-yout tañ wolok bien no nim kalet. ¹⁵ Elotti wendiñgangot tik. Neta, endi eumbi, ama ñin bindambo nindoñ nañgip bañ. Win ñindiñ: endi kimkimlok kolan no nim tiñguk, ¹⁶⁻¹⁷ wala timbi nak nanandilokgot ti-lamipi, kak biwa ñautak.”*

¹⁸ Gan amatam gitikgandi ka-kwawañganembi eñgiliñ, “Barabas pisat-nimbi, ama ñin wili kimbin.” ¹⁹ (Barabas endila nolii gita Jerusalem it kwelan papi, gavman mik ti-sembi, ama no wili kimgukta timbi it kwambiñ ginañ kimilim pakuk.)
²⁰ Timbi Pilatoli Yesu pisalimektok nandiambi, amatamda nombo enguk. ²¹ Gan endi ñindiñ kiti-kitiñipi niñgiliñ, “Kloñbat plon wili kimbin!” ²² Timbi Pilatoli mandanji makleumbi, nain tpet git no timbi, ñindiñ enguk, “Nekta sinik? Endi kolan nek sinik tiñguk? Nak timba dakleumbi, endi kimbektok bien no nim kalet, wala timbi nak nanandilokgot ti-lamipi, kak biwa ñautak.” ²³ Gan amatamdi giñginembi, Yesu kloñbat plon wili kimkimlok embi, kwambiñgan kiti-timbi, manda sala wopum timbi, Pilatolok mandan wili piñguk. ²⁴ Wala timbi Pilatoli nandi-sembi, manda eñgiliñ wolok bien indauptok eñguk. ²⁵ Endi e-giñginenji-la mandanji tañgonembi, Barabas en nin gavman mik ti-sembi, ama wili kimgukta timbi it kwambiñ ginañ kimikiliñ en wakan amatamda pisapi emguk. Gan Yesu endila win amatamdok mandanji-la Pilatoli en mik amalok kisinan wili kimneliñdok kimikuk.

Yesu kloñbat plon wiliñ

²⁶ Endi Yesu walinin nañgip piñipi, ama no koi Simon Sairini nanin telak plon timbi indañgiliñ. Endi kena ginañ nanin bumbi tikembi, Yesulok kloñbat bembektok kii klup plon kimpipi, en klem ñañalok ni-giñgineñgiliñ.

²⁷ Timbi amatam kimin wopum en kleñgiliñ endok boñgipsinan tam diwindi kut-blambla embi, mano ti-ñimñgiliñ. ²⁸ Wendiñ timbi, Yesuli undanem yambiambi enguk, “Jerusalem tam, sindi naka blan nim timbi kutneliñ. Tambo sindi kusei ñindiñda sinla ba wembe gwañgwanjiila kulit: ²⁹ mlap nain no indaumbi, amatamdi ñindiñ enekaliñ, ‘Tamdi yamin papi, gwañgwa nim apgiliñ ba num nim emgiliñ endi tam diwin yapma kle pakañ.’ ³⁰ Wolongan endi kwet jañgila ñindiñ eninekaliñ,

* **23:16-17:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no patak eañ. Manda win ñindiñ, “Kamaikamai gwilat tuop kandikñenji-la ama no it kwambiñ ginañ nanin pisat-semsemlok een.”

‘Sindi g̃ilombi, ñndok plon p̃iwit!’, ba kwet k̃iminda ñ̃ndiñ̃ eñnekal̃iñ̃, ‘Sindi ñndip tapliw̃it!’[☆] ³¹ Komba kaikta amal̃i nepek ñ̃andin t̃i-ñ̃mañ̃da, k̃imk̃im̃nla ñitek inda-ñ̃imekak?”[†]

³² T̃imbi ama t̃ipet, endi kolan t̃ind̃in ama, endi bo Yesu g̃ita yand̃ipnel̃iñ̃dok yanañ̃g̃ipi ñ̃añ̃g̃il̃iñ̃. ³³ Ñ̃akap, kwet no koi Kumban Kwandat wand̃iñ̃ ñ̃a tombi, Yesu kloñbat plon w̃ipi, kolan t̃ind̃in tombon tombon yakan en g̃ita yand̃ipbi ep temb̃iñ̃g̃il̃iñ̃. ³⁴ T̃imbi Yesul̃i ñimolo nombo nombo t̃imbi, ñ̃ndiñ̃ eñ̃guk, “Bep, endi nek tañ̃ wolok kusei ñim nandi-dakleañ̃da t̃imbi yom̃ji bi-semiñ̃.” T̃imbi mik amal̃i Yesulok dasindasin ep dannel̃iñ̃dok ñis̃iñ̃gan t̃imbi-inda sañ̃ala t̃iñ̃g̃il̃iñ̃.

³⁵ Kloñbat plon ep temb̃im biu pal̃imbi, amatamdi ipi, daukañ̃ga t̃iñ̃g̃il̃iñ̃, Juda ama bies̃il̃i bo e-lakalakae t̃imbi eñ̃g̃il̃iñ̃, “Endi amatam ep k̃im̃kuk. Endi biañ̃gan Mesia w̃in Yambatti ñimb̃i taleñ̃guk en s̃iñikta, k̃indem kusei t̃imbi dakleumbi, enlok siñ̃gin t̃ike-k̃im̃il̃in.” ³⁶ T̃imbi mik amal̃i w̃ind̃iñ̃got manda sañ̃ala t̃i-ñ̃im̃g̃il̃iñ̃, w̃in endi endoñ̃ b̃imbi, wain tuk kimb̃iñ̃ mi-wet t̃iñ̃ipi, ³⁷ ñiñ̃g̃il̃iñ̃, “T̃ikap dik̃ Juda amalok ama wapmañ̃j̃ila, k̃indem siñ̃giñ̃ga t̃ike-k̃im̃it!” ³⁸ T̃imbi Yesulok kusal kumbam m̃indiñ̃nan komba plon ñ̃ndiñ̃ youp w̃ip bium pakuk, “Ñ̃iñ Juda amalok ama wapmañ̃ji.”

³⁹ T̃imbi kolan t̃ind̃in ama t̃ipet Yesu g̃ita kloñbat plon ep tembum pak̃im̃ik endoñ̃nan nanin noli Yesu ñi-kolambi eñ̃guk, “Dik̃ Mesia wakan ba? W̃ind̃iñ̃da d̃itnalok siñ̃giñ̃ga t̃ike-k̃im̃il̃iñ̃ipi, ñiti wak̃it ñip k̃im̃it!” ⁴⁰ Gan noll̃i ñi-ñ̃omb̃imbi ñiñ̃guk, “En w̃il̃i k̃im̃k̃im̃lok eu talel̃iñ̃, w̃ind̃iñ̃gangot dik̃ t̃i-gamañ̃, wala t̃imbi dik̃ Yambatti nek t̃i-gamekak wala ñim m̃is̃ilañ̃ ba? ⁴¹ Ñiti kundit kolan t̃iñ̃g̃im̃ikta t̃imbi tuan d̃ind̃im̃gan ñ̃akan omb̃i-t̃ikeam̃ik, gan ama ñ̃ali kolan no ñim t̃iñ̃guk.” ⁴² W̃ind̃iñ̃ embi, Yesula ñiñ̃guk, “Yesu, dik̃ kusei k̃im̃ipi, amatamgai yambi-d̃ik̃ñ̃eñ̃ipi, nak nandi-namekañ̃.” ⁴³ Eumbi ñiñ̃guk, “Nak biañ̃gan ganlet: dik̃ man sandap ñ̃olondañ̃gan nak̃ita kunum walalan g̃inañ̃ paletañ̃.”

Yesu kloñbat plon k̃im̃guk

⁴⁴⁻⁴⁵ T̃imbi kwet boñ̃g̃ip taumbi, maim bipm̃umbi, kwet tuop k̃ilim e paliñ̃il̃imbi, 3 kilok t̃iñ̃guk. Nain wolonda tapma ilan sandum masimasip wopum boñ̃g̃ip plon wilapm̃umbi, pan t̃ipet indañ̃guk. ⁴⁶ T̃imbi Yesul̃i wopumgan k̃it̃imbi eñ̃guk, “Bep, nak g̃inañ̃a tip k̃ika plon k̃im̃itet.”[☆] W̃ind̃iñ̃ eu taleumbi k̃im̃guk. ⁴⁷ T̃imb̃imbi, mik amalok telak damanj̃il̃i nepek indañ̃guk w̃in ka-nandi-talembi, Yambat ñi-ta-lombi eñ̃guk, “Biañ̃gan ama ñ̃iñ ama d̃ind̃im̃ no.” ⁴⁸ T̃imbi ama k̃im̃in g̃it̃ik nepek w̃in kanel̃iñ̃dok b̃iñ̃g̃il̃iñ̃ endi nek indañ̃guk w̃in g̃it̃ik ka-nandi-mbi, s̃imba gawat t̃iñ̃g̃il̃iñ̃da t̃imbi kuanj̃i w̃iw̃ilembi, is̃inan undane ñ̃añ̃g̃il̃iñ̃. ⁴⁹ Gan Yesulok noli g̃it̃ tam nin Galili nanin en klem b̃iñ̃g̃il̃iñ̃ endi kambak mayañ̃gan ipi, nepek indañ̃guk w̃in ka-nandi t̃iñ̃g̃il̃iñ̃.

Yesu tapliñ̃g̃il̃iñ̃

⁵⁰ Ama no kuñ̃guk koi Josep, ama k̃indem ba d̃ind̃im̃ no Arimatia it kwet Judia kwelan nanin. Endi ama bies̃i Juda amatam yambi-d̃ik̃ñ̃eñ̃g̃il̃iñ̃ endok sambat, ⁵¹ gan noliili Yesulok plon manda nek e-topg̃il̃iñ̃ ba kundit nek t̃i-ñ̃im̃iñ̃g̃il̃iñ̃ endi en g̃ita g̃inañ̃ noñ̃gan ñim t̃iñ̃guk. Endi Yambatti amatam indañ̃gan yambi-d̃ik̃ñ̃eukak wala nandi-koñ̃gomnatgan mand̃i pa t̃il̃iñ̃guk. ⁵² Ama wal̃i Pilatoloñ̃ ñ̃ambi, Yesulok dalandanla ñi-nandumbi nandi-ñ̃im̃iñ̃guk. ⁵³ Nandi-ñ̃im̃umbi ñ̃ambi, kloñbat plon nanin tamat t̃ike-p̃imbi, sandum satninli t̃im̃ip imbi, t̃ike ñ̃ambi, sum no kawat g̃inañ̃ kulukulul̃inan k̃im̃kuk. Sum w̃in ama no gama ñim k̃im̃ik̃il̃iñ̃.

[☆] **23:30:** Hosea 10:8 [†] **23:31:** Yesul̃i eyout manda w̃in enla eñ̃guk. Manda w̃ilok walan w̃in ñ̃ndiñ̃, “Amatamdi nepek ñ̃andin ama yom ñimnatta t̃i-ñ̃mañ̃da, ama yom̃j̃iat g̃inañ̃ji ñim tambaneñ̃g̃il̃iñ̃ enda Yambatti ñitek t̃i-semekak?” [☆] **23:46:** Kap 31:5

⁵⁴ W'in Sabat patnandi nain indaup tĩmbĩmbi, tiwĩlĩndĩkĩne nain dumalañgukta endi wĩndiñ tĩñguk. ⁵⁵ Tĩmbi tam Yesu gĩta Galili nanin bĩmbĩn endi Josep klembi, sum ba Josepti telak nĩtek plon Yesulok dalandan kĩmĩkuk w'in ka-talembi, ⁵⁶ ilan undane ñaĩgĩliñ. Ñambi, gwasap ba piĩgip siple mĩliñ kĩndem Yesulok dalandanlok ti-jumupi, endĩkĩne manda taĩgonembi, Sabatta pat-nandi tĩñgĩliñ.

24

Yesuli kĩmnan nanin mĩlakuk

¹ Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlinan kwet salaup tĩmbĩmbi, tamdi gwasap mĩliñ kĩndem ti-jumut tĩñgĩliñ w'in epi, Yesulok sumnan ñaĩgĩliñ. ² Ñam tombi kaĩgĩliñ w'in: kawat sum dai masipmĩmĩn w'in manjaneum tambon kandañ ña pakuk. ³ Tĩmbi endi sum tombaĩ gĩnañ loĩgĩliñ, gan Wopum Yesulok dalandan nĩm palĩm kaĩgĩliñ. ⁴ Nĩm kaĩbi, nek indaĩguk wala nanandĩnji nĩm dakleñĩlĩmbi, platik sĩnĩk ama tĩpet dasindasinjet kolsalennat endi endoñ indambi ikĩmĩk. ⁵ Tĩmbi tamdi yambĩsĩlĩkĩnembi, kolan mĩsĩñĩpi, mĩlelem ti-sembi, dausi kwelan deiumbi, tĩpetti engĩmĩk, "Sĩndi ama kaik patak enda nekta sembĩsembĩn endok boĩgĩpsĩnan bĩ lonjañ? ⁶ Endi ñolok nĩm patak, ikan mĩlalak. Endi dama Galili kwelan gama palĩñĩpi, manda ñĩn sanguk w'in nandi-tombit, ⁷ 'Nak Ama Sĩsĩnĩk nepbi, yom amalok kĩsĩnan napĩlĩmbi, kloĩbat plon nuli kĩmbambi, sandap tĩpet gĩt no ñaumbi, kĩmnan nanin bĩndambo mĩlalettok een.' "

Eñaloli wĩndiñ eumbi, ⁸ tamdi Yesuli manda eĩguk w'in nandi-tombi, ⁹ sumnan nanin undane pi ñambi, Yesulok gwaĩgwaĩni 11 gĩta nosii diwĩn yambĩmbi, nepek gĩtik inda-semguk wolok kasat ti-semgĩliñ. ¹⁰ W'in Malia Makdala nanin, Yoana, Yakobolok meñ Malia, wakĩt tam diwĩn en gĩta pakĩliñ wali wakan ama nin Yesuli kenalok enĩmumulĩn endoñ ñambi, kasat ti-sem pa tĩñgĩliñ, ¹¹ gan enĩmumulĩn endi tamdok mandala nandum tlal tĩmbĩmbi, nĩm nandi-kwambiñ daĩgĩliñ. ¹² Petloli wandingan embi mĩlapi, sumnan woĩep ñambi mumuñem paunjinem, gĩnañ deium loumbi kaĩguk w'in: sandum Yesulok dalandan tĩmip imimĩn waliñgot pakuk. Wĩndiñ kaĩbi, ilan undane ñambi, nepek w'in indaĩguk wolok nanandi kena tĩñguk.

Yesulok noliit tĩpet Emaus telaknan ñaĩñĩlĩmbi, en inda-semguk

¹³ Tĩmbi sandap wolondaĩgan Yesulok noliit tĩpet endi Jelusalem bimbi, Emaus ñandepi ñaĩgĩmĩk. It kwet w'in 11 kilomita wolok tuop Jelusalem tĩmbi dumalaum patak. ¹⁴ Tĩm ñaĩpi, nĩsetkan nepek gĩtik indaĩguk wolok manda e-nandi tĩñgĩmĩk. ¹⁵ Manda eu ñaĩambi tĩmbi, e-kle-kot tĩm pa ñaĩñĩlĩmbi, Yesu en wakan siĩginjetnan ep tĩmbi dumalaumbi, en gĩta yakan ñaĩguk. ¹⁶ Gan nepek noli dauset masipmĩmbi, nĩm ka-nandi-tomgĩmĩk.

¹⁷ Tĩmbi endi eni-nandiĩmbi eĩguk, "Siti manda nektok e-kle-kot tĩñĩpi ñamĩk?" Eumbi, gitakan sĩnĩk ipi, dei-blambli embi pakĩmĩk. ¹⁸ Tĩmbi endoñnan nanin no koi Kleopas endi Yesu ni-kaĩbi eĩguk, "Ama yok asupgan Jelusalem bĩ pakañ. Endoñnan nanin dik noĩganli kena nain lap kandañ wandiñ nepek indaĩguk w'in nĩm nandiĩlañ ba?" ¹⁹ Eumbi, "W'in nek indaĩguk?" wĩndiñ eni-kaĩguk. Eni-kaumbi, tambane niĩgĩmĩk, "Nepek Yesu Nasalet nanin enda inda-ñĩmĩñguk wala eamĩk. Endi plofet ama no, tĩmbi manda gembĩnat eĩguk ba kundit engano tĩñguk wali amatamda ñĩndiñ daut semguk: Yambattĩ enda nandum loloñ sĩnĩk. ²⁰⁻²¹ Nĩndi ñĩndiñ nandi-kwambiñ dambi mandĩñgĩmĩñ: Yambattĩ Yesu en wakan Islael amatam nĩndi kolan gĩnañ nanin nĩpma tĩkeuktok nĩmbi taleĩguk, gan nĩndok tapma ama biesi ba nĩmbĩndĩkĩnenĩli en Roma amalok kĩsĩnan kĩmĩlĩmbi, wĩli kĩmbektok manda embi, kloĩbat plon wĩlĩm kĩnguk.

Nepek wɪn ikan sisaŋgan inda-ñimɪmbi, biaŋgan kɪm-sɪnɪk taŋguk. ²² Tɪmbi wakangot nɪm. Nɪndoŋnan nanin tam dɪwɪn endɪ nɪp tɪmbɪ sɪlɪkñenembi, nanandɪnɪ nɪm daklelak. Man salasalanan sɪnɪk endɪ sumnan ñalɪñ, ²³ gan Yesulok dalandan nɪm kañbi undane bɪmbi, ñɪndɪñ nɪnɪlɪñ, ‘Nɪndɪ nepek engano kamɪñ, wɪn eñalolɪ Yesu kaik patak nɪnɪmbɪm yambɪmɪñ.’ Tamdɪ wɪndɪñ eumbi, ²⁴ nɪndoŋnan nanin ama dɪwɪn endɪ bo sumnan ñambi kalɪñ wɪn, nepek tamdɪ sumda nɪnɪlɪñ wolok tuop palak. Gan Yesu en nɪm kalɪñ.”

²⁵ Tɪmbi Yesulɪ enguk, “Sɪndɪ ama kamasi, plofet amalok mandanjɪ gɪtɪk gɪnañjɪ gɪnañ baiŋgan baiŋgan pa nandɪ-dasiañ. ²⁶ Endɪ Mesialɪ amatam epmektok mɪlap wakan bembɪmbi, Yambattɪ koi gɪñgɪt wopum mɪuktok youkɪlɪñ.” ²⁷ Yesulɪ wɪndɪñ embi, Moselok plon kusei kɪmɪpi, Mose en wakɪt plofet ama dɪwɪndɪ Yesu enlok plon manda youkɪlɪñ gɪtɪk wɪn enɪ-dakleŋguk. Enɪ-dakleñɪlɪmbi ñakap, ²⁸ it kwet ama tɪpettɪ ñandep nandɪñgɪmɪk wɪn tɪmbɪ dumalaŋguk. Tɪmbi endɪ kaum Yesulɪ gamañgot yousɪm ñauktok tɪmbɪmbi, ²⁹ tɪke-kɪmbɪ dambi nɪñgɪmɪk, “Kak, nɪkɪta pat! Maim ip pɪumbi kɪlɪm elak.” Wɪndɪñ nɪ-gɪñgɪneumbi, en gɪta palep it gɪnañ loŋguk.

³⁰ Tɪmbi nanañ nanep tɪñɪlɪmbi, Yesulɪ plaua nanañ no tɪkembɪ, Yambat we-ñɪmɪmbi ombɪmbi emum tɪkeñgɪmɪk. ³¹ Tɪkeñɪpi, dauset tombɪmbi ka-nandɪ-tombɪmbi, dausetnangan paikuk. ³² Tɪmbi endɪ nɪsetkan e-nandɪ tɪmbi eñgɪmɪk, “Biaŋgan sɪnɪk. Endɪ telaknan nɪkɪta bɪñɪpi, manda embi, Yambattok manda wolok bien nɪnɪ-dakleñɪlɪmbi, walenet biaŋgan mɪlalak!” ³³ Wɪndɪñ eñɪpi, wolongan mɪlapi, Jerusalem undane ñaŋgɪmɪk. Ña tombi, Yesulok gwañgwañii 11 gɪt amatam dɪwɪn en gɪta kɪmɪn tɪ pakɪlɪñ ep tɪmbɪ indaŋgɪlɪñ. ³⁴ Tɪmbi amatam walɪ ama tɪpetta ñɪndɪñ engɪlɪñ, “Wopumdɪ biaŋgan kɪmnan nanin mɪlapi, Simondoñ indaŋak!” ³⁵ Wɪndɪñ eumbi, ama tɪpet endɪ telaknan nek indaŋguk wolok kasat tɪ-sembi engɪmɪk, “Endɪ plaua nanañ no ombɪmbi nɪmumek, nɪtɪ ka-nandɪ-tommɪk.”

Yesulɪ gwañgwañiiloñ inda-semguk

³⁶ Gwañgwañiilɪ gamañgot endañgan manda e-palɪñɪlɪmbi, Yesu en wakan boŋgɪpsɪnan bɪ indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ³⁷ Wɪndɪñ eumbi, ka piasat tɪmbi, kolan mɪsɪñɪpi, “Ama wale kamɪñ” embi nandɪñgɪlɪñ. ³⁸ Tɪmbi endɪ enguk, “Neta gɪnañjɪ mɪlataumbi, gɪnañ tɪpet tañ? ³⁹ Kɪtna kesɪtna kawɪt, ñɪn natna sɪnɪk yañ! Gwɪlatna tɪke-kañbi, ñɪndɪñ nambi-daklewɪt: nak gaumna gɪt kwandatna nat, gan wale tip endɪ gaum ba kwandatsɪ nɪm nat.” ⁴⁰ Eu taleumbi, kii kesii daut semumbi kaŋgɪlɪñ. ⁴¹ Kañbi, sɪlɪsɪlɪ gɪt nandɪ-bendɪlɪ gɪnañjɪ tokñeŋgukta tɪmbi gama nɪm nandɪ-kwambɪñ daŋgɪlɪñ. Tɪmbi endɪ enɪ-kañbi eñguk, “Sɪndok nanañ no patak ba?” ⁴² Eumbi, mɪkbalak sinjin pan no mɪumbi ⁴³ tɪkembɪ, dausɪnangan naŋguk.

⁴⁴ Tɪmbi gwañgwañiila enbi eñguk, “Nak dama sɪn gɪta kuñɪpi, ñɪndɪñ sangut: Mose wakɪt plofet ama ba ama dɪwɪn gɪtɪk endɪ nokok plon e-yout tɪmbi, manda youkɪlɪñ patak manda gɪtɪk wolok bien indaɪptok een.” ⁴⁵ Wɪndɪñ embi, Yambattok manda youyoulɪn patak wolok kusei nandɪ-kɪlɪñ enelɪñdok nanandɪnjɪ tɪmbɪ pañgɪtaumbi ⁴⁶ enguk, “Nepek ñɪndɪñ indauktok youyoulɪn patak: Mesialɪ pɪñgɪp gawat bembɪ kɪmbi, sandap tɪpet gɪt no tɪmbɪmbi, kɪmnan nanin mɪlalekak. ⁴⁷ Tɪmbi noliilɪ Jerusalem it kwelan kusei kɪmɪpi, endok koi plon amatam gɪtɪk kwet tuop kuañ endɪ ñɪndɪñ eu pɪukak, ‘Sɪndɪ gɪnañjɪ tambanenekalɪñda, Yambattɪ yomjɪ bɪ-samekak.’ Wɪndɪñ indauktok youyoulɪn. ⁴⁸ Sɪndɪ mek nepek gɪtɪk wɪn indaŋguk ba indaukak wolok gembɪ ipi e-daklenekalɪñ. ⁴⁹ Nandɪwɪt! Bepnalɪ nek samektok e-kwambɪñ daŋguk wɪn natna nɪ-mulambi, sɪndoñ pɪukak. Gan sɪndɪ Jerusalem ñɪñgan papi

mandiñilimbi, Yambattok gemb+n kunum ginañ nanin w+n dasindasin nom+k dasi-samekak wolok tuop.” *

Yesul+ kunum ginañ loñguk

⁵⁰ Timbi Yesul+ gwañgwañii yanañg+pi, Betani it kwet kandañ ñam tombi, kii t+ke-lombi, ep gw+lam t+semguk. ⁵¹ Ep gw+lam t+semñ+pi yamb+k biumbi, Yambatt+ kunum ginañ t+ke-lombi loñguk. ⁵² Loñ+ilimbi, gwañgwañiil+ milelem t+ñ+imbi, sil+s+il+ wopum t+ñ+pi, Jerusalem it kwelan undane ñañg+il+ñ. ⁵³ Ñambi, sandap tuop tapma it sañ jimba ginañ lombi, wolok Yambat ni-k+ndem dambi kuñg+il+ñ.

* **24:49:** Manda ñolok walan w+n ñind+ñ, “Yambattok gemb+n, w+n D+nd+m Woñ, kunum ginañ nanin inda-sembi pat-semekak.”

Gĩngit manda kindem Yoaneli youkuk Eundakle manda

Yoane gĩngit manda youkuk endi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no, gan enlok koi tike-louptok nĩm nandĩmbi, kĩmĩt-sembi, enlok plon ñĩndĩñ e-yout tĩnguk, “gwañgwa nin Yesuli gĩnañli kasileñguk” (13:23, 19:26, 21:7,20) ba “gwañgwa no” (18:15-16, 20:2-8).

Matayo wakĩt Maleko ba Lukali gĩngit manda kasatsi wĩn ikan youkĩliñ, wala tĩmbi Yesuli kundit engano tĩnguk asup wĩn Yoaneli lapipi, diwĩn no biennat sĩnik wĩngot youpi, ñĩndĩñ eñguk, “kundit youyoulin patak wali kusei ñĩndĩnda youyoulin: sĩndi manda ñĩn pinat nandĩ tĩmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nĩñañ, wĩn nandĩ-kwambiñ danekaliñ, tĩmbi nandĩ-kwambiñ dañipi, endok gĩngitĩi kuañda tĩmbi kuñgu sĩsĩnik wĩn kasilenekaliñ.” (20:31)

Yesuli e-yout manda asup eñguk wĩn Yoaneli wĩndĩngangot lapipi, tĩpetgot youkuk. Gan endi Yesulok kusal wakĩt kuñgu sĩsĩnik ba nandĩ-kĩlĩktĩlok plon manda asup ñĩndĩñ youkuk: Yesuli Kunum Yambattok Man Mandan sĩsĩnik, tĩmbi nepek gĩtĩngĩtik ep tĩmbi indañguk. Endi Kunum Yambattoñ lololok yama wakan; endi telaktok kusei, manda biañgan sĩsĩniktok kusei, ba kuñgu sĩsĩniktok kusei; endi kuñgulok nanañ tuk biañgan sĩsĩnik ba kolsalen kuñgu emlak en wakan; endi mĩlamĩlat ba kuñgu molom; tĩmbi endi sipsiplok kandĩkĩnenji kindem ba wain komba sĩsĩnik en wakan. Nin endi Yesu nandĩ-kĩlĩkti tĩñmĩlak, endi kuñgu sĩsĩnik kasilembi, papat kwambiñgan kulak, gan nin endi Yesu siñgi wĩlmĩlak, endi kĩmlok gĩngit kulak, tĩmbi kolandok tambon ombi-tĩkeukak.

Yoaneli kasat youkuk wolok sambat

Yesuli ama sĩnik indambi, kena kusei kĩmĩkuk (1)

Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Nĩñañ wĩn tĩmbi inda-dakleñguk (2-12)

Yesuli kĩmbepi, gwañgwañii ti-pañgĩpañgĩle ti-semguk (13-17)

Yesuli enlok kusal tĩmbi inda-dakleuktok kĩm mĩlapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk (18-21)

Yesuli ama sĩnik indambi, kena kusei kĩmĩkuk

Yesu, wĩn Kunum Yambattok Man Mandan en wakan, ama sĩnik indañguk

¹ Kwet nain kusei kĩmĩkĩmĩlinan Man Mandan endi ikan pakuk. Endi Kunum Yambat gĩt yakan kuñgĩmĩk, en bo Yambat. ² En wakan kusei kĩmĩkĩmĩlinan Kunum Yambat gĩta yakan kuñguk, ³ tĩmbi endok mandanla nepek gĩtĩngĩtik ep tĩmbi inda-taleñguk, wĩn telak nolok plon nepek no nĩm tĩmbi indaindan. ⁴ Man Mandan en wakan kuñgu biañgan sĩsĩnik wolok kusei, tĩmbi kuñgu wali amatamdok kolsalen sĩsĩnik. ⁵ Tĩmbi kolsalen wali kĩlĩm gĩnañ kolĩ sale-ta-ñambi, kĩlĩmdĩ en makleuktok tuop nĩm.

⁶⁻⁷ Kolsalen wolok gembĩn ilĩmektok Kunum Yambatti ama no koi Yoane * nĩ-mulĩm bi indambi, kolsalen wolok kusei enĩ-daklembi, amatam gĩtikgandĩ endok mandan nandĩmbi, kolsalen wĩn nandĩ-kĩlĩkti tĩñmĩnelĩndok wĩndĩñ tĩnguk. ⁸ Kolsalen wĩn Yoane en nĩm, tambo endi kolsalen wolok kusei eu inda-dakleuktok indañguk. ⁹ Kolsalen sĩsĩnik, nindĩ amatam gĩtik kolĩ sale-semgak, endi kwelan indaupi tĩnguk.

* **1:6-7:** Yoane gĩngit manda kindem youkuki ñolok Yoane tuk i-sem-i-sem endok plon elak.

¹⁰ Man Mandanli kwet ñin tĩmbi indañguk, tĩmbi en wakan kwelan ama indambi, kwelan kuñguk, ganmek kwelalok amatamdi en wĩn nin sĩnik wĩn nĩm ka-nandi-tomgĩliñ. ¹¹ Wĩn endi enlok kwelnan wĩngan pĩ indambi kuñguk, gañgan enlok amatamĩili siñgi wĩlmiñgĩliñ. ¹² Gan ama en not tĩmĩñgĩliñ, wĩn endok koi tĩke-kwambiñ dañgĩliñ, endi gĩtik Man Mandanli ep tĩmbi pañgĩtaumbi, Kunum Yambattok gwañgwa bisalii indañgĩliñ. ¹³ Wĩn endi meñ beptok wekat sĩnik nĩm indañgĩliñ, ba amalok ka-galksĩla ba nanandĩnjĩla nĩm, tambo Kunum Yambat engan ep tĩmbĩmbi, enlok gwañgwa bisalii indañgĩliñ.

¹⁴ Man Mandanli kwelan ama gwĩlap ba gaummat indambi, nĩndok boñgĩpnĩnan dou mĩlat tĩnguk. Tĩmbi nĩndi dautnĩli kañĩtnambi, endi enlok kusal engano wĩn tĩmbi inda-dakleumbi kañgĩmiñ, wĩn endi Bep Yambattok Nĩñañ engano sĩnik. Bep en nĩ-mulĩm pĩm indambi, yousĩyousĩngan Beulok gĩnan sĩloñ ba kusal sĩsĩnik wĩn tĩmbi inda-dakleñguk.

¹⁵ Endok plon Yoaneli ñĩndiñ e-daklembi kĩtĩmbi eñguk, “Wĩn ama wala wakan nak ñĩndiñ sangut, ‘Ama nokok siñgi kandañ indalak endi nak gama nĩm indañĩlambi ikan pakuk, wala tĩmbi endi nak napma klelak.’ ” ¹⁶ Tĩmbi Man Mandanli gĩnañ sĩloñ molom sĩnikta tĩmbi bisĩk kusei kuseili nĩndi gĩtĩktok nain nain inda-nĩmguk. ¹⁷ Wĩn Moseli Kunum Yambattok endikĩne mandan Juda nĩndok bep pañniila emguk, tĩmbi Yesu Kistolĩ Kunum Yambattok gĩnan sĩloñ ba kusal sĩsĩnik wĩn tĩmbi inda-dakleñguk. ¹⁸ Nimbek nolĩ Bep Yambat nain nola no nĩm kañgĩliñ. Wĩn enlok Nĩñañ engano sĩnik en wakan Bep Yambattok kusal tĩmbi inda-dakleñguk. Neta, endi bo Yambat sĩnik, tĩmbi Beu gĩta ñasiñgan sĩnik patak.

*Yoane tuk i-sem-i-semli Yesulok telak ti-dĩndĩm eñguk
(Mataya 3:1-12, Maleko 1:2-8, Luka 3:15-17)*

¹⁹ Juda ama biesi Jelusalem pakĩliñ endi Yoanelok kusal, wĩn endi Mesia indaindalok een en wakan ba no, wĩn nandi-dakleneliñdok nandĩngĩliñ, wala tĩmbi endi tapma ama gĩt Livai ama † diwĩn Yoaneloñ enĩ-mulĩm ña tombi, “Dĩk nin sĩnik?” nĩ-nandĩngĩliñ. Tĩmbi Yoaneli ñĩndiñ tambane enguk: ²⁰ endi enlok kusal nĩm kĩmit-sembi, endi e-daklembi enguk, “Natna wĩn Mesia nĩm.” ²¹ Wĩndiñ eumbi, nĩ-nandĩmbi eñgĩliñ, “Tĩkap dĩk Mesia nĩmda, dĩk nin sĩnik? Ba dĩk plofet Elia bĩndambo indauktok een en ba?” Eumbi enguk, “Nak en nĩm.” Eumbi nĩngĩliñ, “Wĩndiñda dĩk plofet Mose nomĩk wĩn indauktok een en ba?” ✧ Eumbi, “Nak en bo nĩmgot” enguk. ²² Wĩndiñ eñgukta, bĩndambo nĩ-nandĩmbi eñgĩliñ, “Dĩk nin sĩnik? Nĩndi ama nĩnĩ-mukĩliñ enda manda tambon enĩneñdok dĩk kusaka nĩnbĩm nandĩna. Dĩk dĩtnala nĩtek elañ?” ²³ Eumbi, Yoaneli manda no plofet Aisaiali youyoulin wĩn kĩmit-klembi, ñĩndiñ enguk, “ ‘Ama no kwet ama nĩmnatnan papi, Wopumdok telal ti-dĩndĩm ewit! wĩndiñ kĩtĩlak’ ✧ wĩn natna wakan.”

²⁴ Tĩmbi Falisi amalĩ ama enĩ-mulĩmbi bĩngĩliñ wali ²⁵ Yoane ñĩndiñ nĩ-nandĩngĩliñ, “Tĩkap dĩk Mesia en nĩm, ba Elia ba plofet wĩn bo nĩm, wĩndiñda dĩk nekta amatam tuk pa i-semli?” ²⁶ Eumbi tambane enguk, “Nak wĩn tukgot pa i-semlet, gan ama no sĩndok boñgĩpsĩnan kulak - sĩn endok kusal nĩm ka-nandi-dakleañ - ²⁷ endi wakan nokok singi kandañ indaupi tĩlak, tĩmbi nak pĩmbĩñen ñandin ñali endok kesĩ gwĩlaplok toan pĩsalĩmettok tuop nĩm.”

²⁸ Wĩn Yoaneli Betani it kwet, Jodan tuk maim lambĩlambĩn kandañ papi, tuk i-semliñguk kwet wolok wĩndiñ indañguk.

Yoaneli Yesula Kunum Yambattok Sipsip Nĩñan sĩnik wĩndiñ e-dakleñguk

† **1:19:** Ablaamdok lan Jekop endok nĩñañĩloñnan nanin nolok koi Livai. Endok sambalii tapma ilan tĩplapape kena kusei kusei tĩañgĩliñ endok kosi “Livai ama” kĩtikĩtĩn. (Namba 3:17-37) ✧ **1:21:** Malakai 4:5, Lo 18:15
✧ **1:23:** Aisaia 40:3

²⁹ Kwet salaumbi, Yoaneli Yesu bium kañbi, noliila ñindiñ enguk, “Wi kawit: en Kunum Yambattok Sipsip Niñañ, nin endi kwelalok amatam gitik endok yomjilok mɪlap win apma tike-taleukak! † ³⁰ Win ama walañgan nak ñindiñ eñgut, ‘Ama nindi nokok singi kandañ indalak, endi nak gama nim indañlambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.’ ³¹ Dama natna bo en nin sinik win nim ka-dakleñgut, gan endok kusal Israel amatamda timba inda-dakleuktok nak ñolok bimi, tuk i-sem-i-sem kena kusei kimitkut.”

³² Timbi Yoaneli yousimbi, Yesulok plon ñindiñ e-dakleñguk, “Dindim Woñdi mambaip wandin kunum ginañ nanin pimi, endok plon pi palim kañgut. ³³ Damañgan nak bo en Mesia win nim nandimñigut, gan tuk i-sem-i-semlok nandimukuti ñindiñ nanguk, ‘Ama nindok plon nokok Woñnal pi palimbi kaukañ en wakandi amatam Dindim Woñli i-semekak.’ ³⁴ Eumbi, natna dautnal windiñ indaumbi ka-taleletta timbi ñindiñ pa e-daklelet: ñin Kunum Yambattok Niñañ sinik.”

³⁵ Salaunda Yoaneli kwet pakuknan wolok bindambo ñam ikuk. Timbi gwañgwa en kle-ta-kuñgɪliñ endoñnan nanin tipetti en gita ikimik. Iñilimbi, ³⁶ Yoaneli Yesu yapma kle ñaum kañbi, gwañgwañiitta ñindiñ enguk, “Win kandemik! Kunum Yambattok Sipsip Niñañ wakan ñak!” ³⁷ Eumbi, endi manda win nandimbi, Yesu kle ñañgimik. ³⁸ Timbi Yesuli tambanembi, ama tipet en kle biumbi yambimbi, en-nandimbi eñguk, “Siti nekta bamik?” Eumbi niñgimik, “Rabai” (win nindok mandani plon ‘endaut’), “dik it delok dou mlalat pa tɪlañ?” ³⁹ Eumbi enguk, “Bimbi kandemik!” Yesuli windiñ eumbi, endi en kle ña it win kañgimik. 4 kilok timbimbi, en gita palimbi, tim tiñguk.

⁴⁰ Ama tipet Yoanelok mandan nandimbi, Yesu kle ñañgimik, endoñnan nanin no win Simon Petlolok kwayañ koi Andlu. ⁴¹ Endi Yesu gita pakap kañbimbi, dindimgan ñam dal Simon lonji-ta-ña kañbi niñguk, “Niti Mesia ip kamik.” (Mesia win Glik manda plon Klisto kitiñañ.) ⁴² Windiñ embi nañgɪlimbi, Yesuloñ ña tomgimik. Ña tombimbi, Yesuli Simon daut kwambiñ kañbi niñguk, “Dik Simon Yoanelok niñañ. Koka komblin Sifas kiti-nekaliñ.” (Kot ‘Sifas’ win Grik manda plon Petlo.) §

Filip git Natanaelli Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, win ka-nandim tomgimik

⁴³ Salaumbi, Yesuli Galili kwelan ñaupi nandimbi ñañguk. Ñañipi, Filip timbi indaumbi niñguk, “Dik bi nak nep kle kuukañ.” ⁴⁴ (Filiptok it kwet win Betsaida, win Andlu git Petlo endok iset kweset.) ⁴⁵ Timbi Filipti ña Natanael timbi indaumbi niñguk, “Ama waliñgan Moseli endikñe manda ginañ ba plofet amal bo indauktok youyoulin, win Mesia en nandi ip kamiñ. En Joseptoñ niñañ koi Yesu Nasalet it kwelan nanin.” ⁴⁶ Eumbi ni-nandimbi eñguk, “Akai! Ba nepek kindem no it kwet koi giñgɪl nimnat wandinnan indauktok tuop ba?” Eumbi, Filipti niñguk, “Ditna bimik ka!”

⁴⁷ Timbi Yesuli Natanael bium kañbi, endok plon ñindiñ eñguk, “Yakñe! Ama ñin endi Israel ama sisinik. Juluñit endok plon no nim palmilak.” ⁴⁸ Windiñ eumbi ni-nandimbi eñguk, “Nitek timbi dik nokok kusatna wandin nandimnamlañ?” Eumbi niñguk, “Filipti gama nim kiti-gamñilimbi, dik komba fik kapmainanan pipalimbi gambit.” ⁴⁹ Natanaelli manda win nandimbi niñguk, “Endaut. Dik Kunum Yambattok Niñañ sinik, Israel nindok Ama Wapmañni mandim pakamini win dik wakan!” ⁵⁰ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Ba nak komba fik kapmainanan pipalim gambit windiñ ganitta timbi, dik windiñ nandimkwambiñ dalañ ba? Dik nepek gitikñin diwin siñgimek indaumbi kaukañ wali man nek indalak win makleukak.” ⁵¹ Timbi yousimbi niñguk,

† **1:29:** Kunum Yambatti yomji bi-semektok Juda amal sipsip ba gaut diwin no yandipbi, tapma tiñmañgɪliñ. Gan gauttok wekaili amalok yom wilit-semum taleuktok tuop nim, wala timbi Kunum Yambatti enlok niñañ Yesu amatam kolanjilok tuan apma tikeuktok ni-mulim pim indambi, sipsip niñañ wandin kimit-semguk. § **1:42:** Kot tipet wolok kusaset win ‘kawat’.

“Wïn biañgan sïnîk. Nak ñïndiñ sanlet: sïndi kanekaliñ, wïn kunum yama dili tombïmbi, Kunum Yambattok eñaloñiili kwelan nanin kunum gïnañ lombi, nak Ama Sisïnîk nokoñnan undane pïmbi, wïndiñ lo ña pi pa tïnekalïñ.” **

Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Niñan wïn tïmbi inda-dakleñguk

2

Yesuli tuk tïmbim wain indañguk

¹ Kena nain tïpet taleumbi, Galili kwelan it kwet no koi Kana wandiñ ama noli kïkokot tïmbi, nanañ sina wopum tïnguk. Yesu meñli wandiñ pakuk, ² tïmbi Yesu git gwañgwañii bo eni-tiañeum bïmbi, wandiñ pakïliñ. ³ Pakap, wain tuk taleumbi, Yesu meñli Yesula ñïndiñ niñguk, “Wain ememlok wïn ip talek.” ⁴ Eumbi tambane niñguk, “Me, wïn nokok nepek nim. Kusatna tïmba inda-daklelok nain wïn gama nim indak.” ⁵ Eumbi, Yesu meñli it wolok kena gwañgwala ñïndiñ enguk, “Endi nepek no sanbïmbi, wolok tuop tïnekalïñ!”

⁶ Tïmbi it wolok gïnañ kawat kambot tuknat kit tombon, tombon noñgan pakuk, noñgan noñgan wolok wopum wïn 80 ba 120 lita, wolok tuop. Wïn Kunum Yambattok dainan ti-jamilan tïndïlok Juda amatamdi tuk wali kisi kesisi, nepek diwïn wakït wïlikañgïliñ. ⁷ Tïmbi Yesuli kambot wïn kañbi, kena gwañgwala enguk, “Kambot ñi pakañ wïn tuk git-talewit!” Eumbi, kambot gitik wïn gïlim man plon tokñe-taleumbi ⁸ enguk, “Ale, tuk lakat no kambot gïnañ nanin gïpi, nanañ kandikñe amaloni tike ñawit!” Eñguk wolok tuop tike ñambi, ⁹ nanañ kandikñe amala mïumbi, tuk wali ikan wain indañguk wïn nakanaka tïnguk. Nakanaka tïmbi, wain tuk wïn denanin wïn nim nandiñguk, wïn kena gwañgwa gïkïliñ endiñgot nandiñgïliñ, wala tïmbi kandikñeli ama kïkokot tïnguk wïn kitïmïmbi ¹⁰ niñguk, “Kïmin beu gitïkti wain tuk kïndem wïn dama danbi, yoksiila emum nam, kamakama tïmbïmbi, wain kolan siñgimek danbi pa emañ. Gan dik wain tuk kïndem tike-kimbïñ dambi, kombïtmek tike bilañ.”

¹¹ Yesuli Galili kandañ, Kana it kwelan tuk tïmbi wain indañguk wali endok jimba kundil dama sisïnîk. Kundil wïn tïñipi, enlok kusal engano wïn tïmbi inda-dakleumbi, gwañgwañiili kañbi nandi-kwambiñ dañgïliñ.

¹² Sina wali taleumbi, Yesu meñ kwayañii ba gwañgwañii endi Kapaneam it kwelan ña tombi, sandap nitepekgot yakan wandiñ pakïliñ.

Yesuli Beulok il giñgiñgan nim tïngïliñda ep kle-kokuk (Matayo 21:12-13, Maleko 11:15-17, Luka 19:45-46)

¹³ Juda amatamdok Kamaikamai gwilat wali indaup tïmbïmbi, Yesuli gwañgwañii gïta Jelusalem lo ñañguk. ¹⁴ Ña tombi, tapma it sañ jimba gïnañ lombi yambiñguk, wïn ama diwïndi tapmalok makauk wakït sipsip ba mambaip tualok ep bi yapïkïliñ, tïmbi ama diwïndi mïnem walan kusei kusei tombo mïñ kena ti-pakïliñ. * Yesuli wïn yambiñguk, ¹⁵ toa no binjaneum gïlim daumbi, ama wakït makauk ba sipsip gitik wïn tapma it sañ jimba gïnan nanin yandip kleum poña-taleumbi, ama mïnem tombo mïñ kena ti-pakïliñ endok mïnem kwandainji gitik wïn wïli papuseneumbi, endok kïmïkïmitsi ep tambokuk. ¹⁶ Tïmbi endi ama mambaip tualok kïmïkïliñ wïn enombïmbi eñguk, “Ei! Nepenepek gitik ñin platikan mep ña-talewit, tïmbi nokok Bepnalok il ñin tïmbim kïmïli tua it silanin inda-ta-bïlak, wïndiñ nombo

** **1:51:** Jekopti Kunum Yambattok eñaloñii lat plon lombi pïmbi kañbi ka-nandi-dakleñguk, wïn Yambatti en kasïleñguk (Stat 28:12-15), wïndiñgangot Yesulok gwañgwañiili Yambatti Yesu kasïleñguk wïn ka-nandi-tomnekalïñ. * **2:14:** Ama mïnem tombo mïñ kena tiañgïliñ endi amatamdok mïnem tikembi, wolok kïnjan tapma ittok mïnem emumbi, amatamdi wali tapmalok gaut tuañgïliñ ba tapïkot kïmïkïliñ.

nim tinekaliñ!” ¹⁷ Wíndiñ eumbi, gwañgwañiilí plofet manda no Kap nolok ginañ youyoulin patak win nandi-siwikiliñ. Manda wolok ginañ Mesialí Kunum Yambatta ñíndiñ nínguk, “Nak dikok ika tíke-kimbiñ dambi, it walí giñgi síník palektok gíñgíneletta tímbe kuñguna kolaukak.” ✧

¹⁸ Yesulí tapma ilan wíndiñ tíngukta tímbe Juda ama biesilí nímbe eñgíliñ, “Dík jimba kundit nítek tímbe ka-dakleamiñ, win Kunum Yambatti tapma it kandi-kñe kena wandin tíndílok ganbí taleñguk?” ¹⁹ Eumbi tambane enguk, “Síndi Kunum Yambattok il ñín wialímbe, sandap típet gít no wolok ginañnan nak bándambo mamba ilekak.” ²⁰ Eumbi níngíliñ, “Akai! Níndíla tapma it ñín gwílat 46 ginañnan kíndit-tabamiñ, gan díkta sandap típet gít no wolok ginañnan mambi ilepi elañ ba?” ²¹ Gan Yesulí tapma itta síník nim eñguk, tambo endí enlok píñgíula eñguk. ²² Tímbe Kunum Yambatti en kímnan nanin tímbe mílakuk, wolok síngi kandañ gwañgwañiilí manda win eñguk win nandi-siwípi, Mesialok mílamílat plon manda youyoulin patak wakít manda Yesu en eñguk win nandi-kwambiñ dañgíliñ.

Yesulí amatam gítíktok kusasi nandi-talelak

²³ Yesulí Kamaikamai gwílatta Jelusalem it kwelan palíñípi, jimba kundit asup tímbe, amatam asuptí win kañgíliñda tímbe en win Mesia síník win nandi-kwambiñ dañgíliñ. ²⁴ Gan Yesu endíla amatamdok nanandínjí plon nim panjañganeñguk, ²⁵ win kusei ñíndínda: amatam gítík endí nítein win Yesu en nandi-kíliñ eñguk, tímbe endok ginañ nanandínjí yambi-nandi-dakle-taleñgukta tímbe, nísílok kusasi plon nimbek nolí Yesula nanandí míktok tuop nim.

3

Kuñgu taletalen nímnat wolok kusei win Yesu en wakan

¹ It kiyau wopum Juda amatam yambi-díkñeñgíliñ, endoñnan nanin Falisi ama no koi Nikodemus. ² Endí tim nola Yesuloñ bímbi nínguk, “Endaut. Níndí gambi-nandi-dakleamiñ, win Kunum Yambatti dík endaut kuuñdok ganí-mupí, díkíta patak. Neta, jimba kundit dík pa tílañ, wandin win ama nolí nísílok gembínjí plon tñelíñdok tuop nim.” ³ Eumbi, Yesulí tambane nínguk, “Win biañgan síník. Tímbe Kunum Yambattok kandañ nak ñíndiñ ganba: tíkap ama nolí indainda komblin bándambo nim indauka, endí endok gíngít indauktok tuop nim.” ⁴ Eumbi, Nikodemuslí ní-nandímbe eñguk, “Akai, ama gílikti indainda komblin win telak nítek plon tuop indauk? Endí meñlok símbai ginañ bándambo pímbi, meñlí apmektok tuop nim bek.” ⁵ Eumbi, Yesulí tambane nínguk, “Win biañgan síník. Nak ñíndiñ ganba nandi: tíkap Kunum Yambatti tuk wakít Woñínlí ama nim tímbe kaiktaumbi, indainda komblin indauka, endí Kunum Yambattok gíngít indauktok tuop nim. ⁶ Win amalok píngíu gwílap win enlok meñ beuloñnan nanin, tímbe ginañ típtok kuñgu sísiník win Díndím Woñloñnan nanin.

⁷ Nak ‘Síndí indainda komblin indanelíñdok’ ganít, wala nandi-gítíngítíp nim tímbekañ. ⁸ Sasalelí enlok nanandín klembe, píndíp ñalak. Walí denanin bímbi delok ñalak win dík nanduñdok tuop nim, dík gíngíliñgot pa nandílañ. Wíndíñgangot Díndím Woñdí telak nítek plon amala kuñgu sísiník win mímbi, komblin indalak, win ama nolí kauktok ba nandi-dakleuktok tuop nim.” ⁹ Nikodemuslí ní-nandímbe eñguk, “Woñdí kuñgu sísiník mílak walí nítek indauk?” ¹⁰ Eumbi tambane nínguk, “Dík Islael amatamdok endautsí loloñ, gañgan nepek win nim nandi-daklelañ bek?” ¹¹ Biañgan ñak. Nak ñíndiñ ganba: níndí nepek nandi-kíliñ eamiñ wolok plon manda eamiñ, ba nepek dautnílí kañgímíñ wolok gembín ikamiñ, gan síndí níndok mandaní nim pa nandi-dasiañ. ¹² Nak nepek kwelan ñolok indañ wolok plon

kasat ti-samgut, gan sindi nokok mandana nim nandi-kwambiñ dañda timbi, nitek plon pañg+ambi, nepek kunum ginañ indañ win sanbam nandi-kwambiñ daneliñ? ¹³ Ganmek sindoñnan nanin ama noli kunumdok nepek ka-nandi+lok wandiñ no nim loñg+liñ. Nim. Nak Ama Sis+n+k noñganliñgot kunum ginañ kukap, kwelan ñolok piñgutta timbi kunumdok nepek git+k win nandi-talelet.

¹⁴⁻¹⁵ Timbi nak nandi-kilikti ti-namañdi kuñgu taletalen nimnat win kasileneliñdok Kunum Yambatti Ama Sis+n+k nak nep lololok elak. Win Isael amatamdi kwet silaninnan kuñli+mbi, amatam maletti eium kimnep tiñg+liñ win ep kimilektok Moseli malet walawalan no timbi, komba bem mioñ nolok plon tike-lo mambi ikuk, ✧ walan w+ndiñgangot amatamdi kuñgu taletalen nimnat win kasileneliñdok nep mambi loutat.”

¹⁶ Kunum Yambatti kwelalok amatam git+k engano s+n+k ep galk tañguk win ñ+ndiñ timbi inda-dakleñguk: endi enlok Niñañ engano s+n+k amatamda kim-semektok ni-mul+mbi indañguk. W+ndiñda no en Niñañ nandi-kilikti tiñmilakta, endi kolandok giñg+it nim timbekak, tambo endi kuñgu taletalen nimnat win kasileukak. ¹⁷ Win Kunum Yambatti Niñañ amatamdok kolanj+lok kinjan eu taleuktok kwelan nim ni-mukuk, tambo endi kolanj+lok kinjannan nanin yapma tikeuktok ni-mul+mbi indañguk. ¹⁸ Nin endi Niñañ nandi-kilikti tiñm+mbi kulakta, Kunum Yambatti yom+nlok kinjan tambon ombi-tikeuktok nim eu talelak. Gan nin endi Niñañ nim nandi-kilikti tiñm+mbi kulakta, endi Kunum Yambattok Niñañ engano s+n+k endok koi nim nandi-kilikti tilakta timbi, Kunum Yambatti ikan yom+nlok kinjan tambon ombi-tikeuktok eu taleñguk. ¹⁹ W+ndiñ tiñguk win kusei ñ+ndiñda: endi kolsalen kwelan ikan ni-mul+mbi indañguk, gan kuñgunji kolanda timbi amatamdi kolsalen siñgi w+li+mbi, kilim kasileñg+liñ. ²⁰ Neta, ama git+k ti-m+pm+le tañ endi ep tiñd+nj+lok kusei inda-dakleñmek wala m+si+ñ+pi, kolsalenla nandi-kunjit s+n+k tambi makleañ. ²¹ Gan nin endi Kunum Yambattok kusal sis+n+k win kim+it-klembi, tike-kwambiñ dalakta, endi Kunum Yambat tañgoneñ+pi, kundit k+ndem pa tilak wali inda-dakleuktok kolsalen ginañ pa bilak.

Yesuli Yoane tuk i-sem-i-sem maklelak

²² Kamaikamai gw+lat taleumbi, Yesuli gwañgwañii yanañg+pi, Jerusalem nanin pi+mbi, Judia kwelan ña tombi, nain di+w+in gwañgwañii g+ta wandiñ kuñ+pi, amatam tuk i-semliñguk. ²³⁻²⁴ Yoane tuk i-sem-i-sem it kwambiñ ginañ gama nim kim+k+li+ñda timbi, endi bo kena win ti-ta-kuñguk, win it kwet koi Salim kandañ tuk asup pakukta timbi, endi tuk no koi Ainon wolok pal+mbi, amatamdi yous+yousiñgan endoñ bi+mbi, tuk i-semliñguk.

²⁵ Timbi nain nola Yoanelok gwañgwañii di+w+in git+it Juda ama noli kusei kim+pi, kisi kesisi ba nepek kusei kusei di+w+in win nitek w+li+pi, Kunum Yambattok dainan jamilan indaindalok plon e-tañan tiñg+liñ. ²⁶ W+ndiñ timbi, Yoaneloñ ñambi niñg+liñ, “Endaut, ama wali ba, dik+ita Jodan tuk tambon kandañ kuumbi, endok kusei pa ni+ni-dakleñguñ, win Yesu endi bo nain ñ+ndiñg+itañgan tuk i-sem-i-sem kena timbi+mbi, amatam git+ikt+ endoñ pa ñañ yañ!” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Win k+ndem. Tikap Kunum Molomdi ama nim tike gw+lam tiñmekta, kenanlok bien wali indañmektok tuop nim. ²⁸ S+n+la nak ñ+ndiñ ewambi nandiñg+liñ, ‘Nak Mesia en nim, tambo nak endok telak dama tiñmettok nani-mul+mbi bi indañgut.’ ²⁹ Mesia nitok plon nak e-yout manda nitek ewit? Mesia win, endi ama no tam giñg+it w+li+m+m+in wandin. Timbi ama wolok nol endok kandañ ipi, mandan nandi+lak wandin natna Yesulok gemb+n ipi, amatamdi endok mandan nandi+nepi ñañ win nandi+let, nain wolonda nandi-s+li+s+li+li nokok ginañna tokñelak. ³⁰ Neta, Kunum Yambatti endok koi giñg+it wali wopum daumbi, nokok kotna giñg+it wali pipi euktok nandi+lak.”

✧ 3:14-15: Namba 21:6-9

Kunum ginañ nanin pĩmbi indañguk wĩn Yesu en wakan

³¹ Kunum ginañ nanin pĩmbi indalakti ama gitik yapma klelak. Neta, kwelan ama endi kwettok giñgĩtĩii, tĩmbi kwelalok nepek plon manda eañ, gan kunum ginañ nanin pĩmbi indañguktĩ wandin nĩm, tambo endi kwelan ama gitik yapma klembi, ³² nepek kunum ginañ kañguk ba nandĩnguk wolok plon elak, gañgan mandan wĩn noñgan noñgandĩngot nandĩ-dasiañ. ³³⁻³⁴ Kunum Yambatti Nĩñañ nĩ-mukuk enda Dĩndĩm Woñ tokñetokñen mĩlakta tĩmbi, Woñ wali tĩmbi pañgĩtaumbi, Kunum Yambattok mandangot pa elak, wala tĩmbi nin endi mandan wĩn nandĩ-dasilak, endi nĩndĩñ tĩmbi inda-daklelak: endi Kunum Yambatti biañgan molom sĩnik wĩndĩñ nandĩ-kwambiñ dalakta. ³⁵ Bepti Nĩñañ tĩke-galk talak, tĩmbi endi nepek gitĩngĩtik endok kiinan kĩmĩpi, ka-dĩkñeuktok nĩmbi taleñguk. ³⁶ Wĩndĩñda tĩmbi nin endi Kunum Yambattok Nĩñañ nandĩ-kĩlĩkti tĩñmĩlak, endi kuñgu taletalen nĩmnat wĩn ikan nĩndĩngĩtañgan kasĩlembi kulak, gan nin endi Nĩñañdok mandan nĩm tĩkembali kĩmĩt-klelak, endi kuñgu sĩsĩnik wĩn nĩm kasĩleukak. Tambo, Kunum Yambatti ikan yomĩnlok kĩnjan tambon ombi-tĩkeuktok eu taleumbi, palmekak.

4

Samalia nasili Yesu en Mesia wĩn nandĩ-kwambiñ dañgĩliñ

¹⁻² Tĩmbi manda no nĩndĩñ eu sapañaneñguk, “Amatamdi Yesulok gwañgwañii indaumbi, tuk i-sem-lak, endok kwĩnakwĩnatsili Yoanelok gwañgwañii yapma klelak.” (Gan wĩn Yesuli tuk i-sem-i-sem kena nĩm tĩnguk, wĩn endok gwañgwañiilĩngot amatam tuk i-sem pa tĩngĩliñ.) Tĩmbi manda wali Falisi amalok pawanji ginañ pĩnguk wĩn Yesuli nandĩ-tomguk, wolonda ³ endi Judia kwet bimbi, Galili kwelan bĩndambo undane ñaupi ñañguk. ⁴ Nĩmbi nandĩnguk, wĩn “Samalia distrik dama dĩañeuttok.”

⁵ Tĩmbi Yesuli Samalia kwelan ñañĩpi, it kwet no koi Sikal wĩn tĩmbi dumalaumbi, Juda git Samalia nasilok bep pañji Jekopti kwet no nĩñañ Joseptok biñmĩnguk wolok tomguk. * ⁶ Tĩmbi Jekopti tuk ban no kĩndit-bium wolok pakuk, wala tĩmbi Yesuli telak ombapgan bĩngukta tĩmbi gwaseimbi, ban baliliñnan pip pakuk.

Kwet nain bomup tĩmbĩmbi, ⁷ Samalia tam nolĩ tuk gĩlep bĩum kañbi nĩnguk, “Dĩk tuk git nam!” ⁸ (Gwañgwañii endĩla it kwelan nanañ tuatuala ña-taleñgĩliñ.) ⁹ Yesuli wĩndĩñ eumbi, Juda amatamdi Samalia en gĩta not nĩm tañda tĩmbi tam wali nandĩ-sĩlĩkñembi nĩnguk, “Nĩtekte tĩmbi dĩa Judia amalĩ nak Samalia tam ñandin ñala tukta nanlañ?” ¹⁰ Eumbi, Yesuli tambane nĩnguk, “Kunum Yambatti amatam nek sĩloñ tambongan ememlok nandĩlak wĩn dĩa nandĩ-dakleumda, ba nin sĩnik tukta ganlak wĩn ka-nandĩ-tombĩmda, dĩa naka tukta nanbĩmbi, nak tuk ama tĩmbi kaiktalok wĩn gumañ gamam.”

¹¹ Tĩmbi tamdi nĩnguk, “Ama wopum, tuk ban nĩn ombap sĩnik, tĩmbi tuk giñgĩttok bo nĩm pakamlakta tĩmbi, dĩa tuk ama tĩmbi kaiktalok elañ wĩn denanin gĩletañ?” ¹² Sotni Jekop endi wakan tuk ban nĩn kĩndit-nĩmbi, en wakĩt nĩñañii ba sipsip bulmakauñiilĩ tuk ñakan nayañgĩliñ. Nĩtek tĩmbi dĩa gumañ en makleuñdok nandĩlañ?” ¹³ Wĩndĩñ eumbi, Yesuli tambane nĩnguk, “Amatam gitĩkti tuk ñolok gĩpi pa nañ, endok binji bĩndambo kalanda ukak. ¹⁴ Gan no en tuk natna mĩwambi nambekak, endok bim nombo nĩm kalandañmekak. Tambo tuk nak mĩmĩlok pat-namlak, wali endok gĩnan ginañ tuk dai no wandin indambi, tĩmbi kaiktaumbi, papat kwambiñgan kuukak.”

¹⁵ Tĩmbi tamdi manda wolok kusei nĩm nandĩ-tombi nĩnguk, “Ama wopum, dĩa tuk wĩn naka namekañ! Nĩm kañbi, nak nombo tukta kĩmbi, tuk gĩlepi, slakan ñandĩñ yousĩyousĩ bĩut.” ¹⁶ Wĩndĩñ eumbi, Yesuli nĩnguk, “Ale, dĩa ña, wapaka kiti nañgĩpi,

* 4:5: Manda wali Stat 48:22 git Josua 24:32 wolok plon e-youtak.

en gita undane biukaan.” ¹⁷ Eumbi niñguk, “Nak wapatna nim nat.” Eumbi, Yesuli niñguk, “Dik wapaka nim nat elañ, win dindim sinik. ¹⁸ Gan dik wapakai epguñ win kit tambon gitik, timbi ama nin en gita man ñindinñgit kulañ, endi dikok wapaka nim, wala timbi manda elañ win biañgan sinik.”

¹⁹ Yesuli windinñ eñgukta timbi tam wali niñguk, “Ama wopum, nak gambi-nandilet, win dik plofet ama no. ²⁰ Windinñda nak gani-nandiwa: kwet jañgin da patak wolok Samalia ninlok bep pañniñ Kunum Yambat milelem tinmañgñ. Nittek timbi Juda sindi amatamdi Jelusalem it kwelangot Kunum Yambat milelem tinminelñdok pa eañ?” ²¹ Eumbi Yesuli tambane niñguk, “Tam, dik manda nin dika ganlet win nandi-kwambiñ daukañ: nain dumalaumbi, amatamdi kwet jañgin ñolokgot ba Jelusalem it kwet wolokgot Bep Yambat nim milelem tinminekaliñ. ²² Samalia sindila Kunum Yambat milelem tinmañ, endok kusal nim nandi-kiliñ eañ, gan Juda ama nindila nin sinik milelem tinmamñ en nandinmamñ, win kusei ñindinñda: Kunum Yambatti amatam gitik kolanjlok mlapnan nanin yapma tiketikelok kenan win Juda nindok kandañ kusei kimikuk.

²³ Timbi nim ombataumbi, nain win ip inda-talelak, wolonda ni-wowoñ tindilok ama sisinik endi Beptok kusal sisinik win nandi-kiliñ eumbi, Woñnli ep timbi pañgitaumbi, ni-wowoñ tinminekaliñ. Win ama wandin wala Bepti yambi-galk tambi, ni-wowoñ tinminelñdok ep kasileup nandilak. ²⁴ Kunum Yambat en ama nim, endi Woñ sinikta timbi en milelem tinmilok wolok telak biañgan sisinik noñgangot patak. Win ñindinñ: endok kusal sisinik win nandi-kiliñ eumbi, Woñnli ep timbi pañgitaumbi, ni-wowoñ tinmilok.” ²⁵ Timbi tamdi niñguk, “Nak nandilet win Mesia, koi no Klisto kitiñ, endi indauktok een. Timbi endi indamek, nepek gitik nini-dakle tinim-taleukak.” ²⁶ Timbi Yesuli niñguk, “Nak nindi manda ganlet win Mesia en wakan.”

²⁷ Wolongan endok gwañgwañiñ undane bi tumbi kañgñiñ, win Yesuli tam gita manda e-nandi tinñguk, timbi ka-silikñembi, nanandi kena tinñgñiñ. Gan endoñnan nanin noli Yesu ñindinñ no nim ni-kañgñiñ, “Dik nekta lonjumbi ni-nandiñ?” ba “Kusei nekta tam ñakita manda e-nandi tilañ?” ²⁸ Timbi tam wali tuk kambot tikebiñguk win wolok biu palimbi, it kwelan undane ñambi, amatamda ñindinñ eni-takuñguk, ²⁹ “Sindi nakita tuk bannan ñambi, ama no nokok ep tindinalok kusei gitik nani-talelak en bim kawit! En Mesia wakan bek?” ³⁰ Windinñ eumbi, amatamdi it kwet bimbi, Yesu kanepi ñañgñiñ.

³¹ Amatamdi gama nim bi tomñilimbi, gwañgwañiñ Yesu ni-ginñgñembi eñgñiñ, “Ninindaut, nanañga na!” ³² Gan Yesuli tambane enguk, “Nokok nanañ pat-namlak win sindi nim ka-nandi-dakleañ.” ³³ Windinñ eumbi, nisinñgan ñindinñ e-nandi tinñgñiñ, “Ama noli nanañ ep bim m+k ba?” ³⁴ Timbi Yesuli eni-daklembi eñguk, “Nak nin nani-mukuk endok man tañgoneñipi, kenan timbettok namguk win gitik timba taleukak, wali wakan nokok nanaña tilak.”

³⁵ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Amatamdi ñindinñ pa eañ, ‘Yakip tipet tipet taleumbi, nanañ mepmeptok nain indaukak.’ Gan nak ñindinñ sanlet, sindi dausi deium ñaumbi, amatam nindoñ binep tañ win yambit: endi kena ginañ nanañ bien epeptok ikan gitalak wandin. ³⁶ No en amatam wandin kuñgu taletalen nimnatnan yanañgitak, endi ama bien epep kena timbi, tuan kindem kasilelak wandin. Windinñda timbi tipitipi tilak gita bien epep tilakti yakan bienla silisili tamik. ³⁷ Manda no ñindinñ pa eañ, ‘Ama noli tipitipi timbimbi, noli bien epep pa tilak.’ Win kusei ñindinñda timbi manda wali sindok kandañ bien tilak: ³⁸ sindi kena noli tinñgñiñ wolok bien epnelñdok nak sani-mulam ñañgñiñ, win diwin noli kena meñ tinñgñiñ, timbi sindi endok kenanjlok bien kasileañ.”

³⁹ Samalia tamdi eñguk, “Endi nokok ep tindina gitik nani-dakle-talelak,” windiñ eñgukta timbi endok ilnan nasi asupti Yesu en Mesia sinik windiñ win nandi-kwambiñ dañgiliñ. ⁴⁰ Windiñda timbi endi Yesuloñ bi tomgiliñ, endi Yesuli en gita kuuptok giñginembi, ni-tiañeumbi nandi-sembi, isi kwesinan sandap tipet kumbi, ⁴¹ giñgit manda enguk. Timbi manda eñgukta timbi amatam asupgan sinikti Yesu en Mesia sinik win nandi-kwambiñ dambi, ⁴² tamda ñindiñ niñgiliñ, “Win dikok mandañgalañgot timbi nandi nombo nim nandi-kwambiñ damiñ. Tambo, nandi ninlok pawanniñ endok mandan nandimbi, ñindiñ nandi-dakleamñ: biañgan sinik, ñine Mesia nin kwelalok amatam gitik kolanjilok kinjannan nanin yapma tikeukak en wakan.”

*Yesuli kena ama nolok niñañ timbi kindem dañguk
(Matayo 8:5-13, Luka 7:1-10)*

⁴³ Yesuli Samalia kwelan sandap tipet pakap, Galili kwelan ñaupi ñañguk. ⁴⁴ Endi damañgan ñindiñ eñguk, “Plofet ama nolok ilnan nasil giñgiñgan nim pa tiñmañ.” ⁴⁵ Windiñda endi Galili kwelan undane ña tomguk, wolonda winasi endi bo Kamaikamai gwilatta Jelusalem ñambi, Yesuli nepek nek wolok tiñguk win gitik kañgiliñda timbi enda not tiñmiñgiliñ.

⁴⁶ Yesuli Galili kwelan kuñipi, Kana it kwet wolok damañgan tuk timbim wain indañguk, wandiñ kandañ endi bindambo ñam pakuk. Timbi Kapaneam it kwet wali Kana ñasiñgan pakuk, wandiñ ama wapmañdok kena ama noli kuñguk. Endok niñañdi jimbat tiñgukta timbi, ⁴⁷ endi Yesuli Judia kwelan nanin pimbi, Galili bi tomguk wolok giñgit nandimbi, wolongan endoñ biñguk. Bimbi, ni-giñginembi, ñindiñ eñguk, “Wandingan, dik nakita Kapaneam ñambi, nokok niñana sembepi tilak win timbi kindem dawin.” ⁴⁸ Windiñ eñgukta timbi Yesuli ñindiñ niñguk, “Tikap amatam sindi jimba kundit ba kundit gitikñin daut samambi nim kañda, sindi nak nim nandi-kilikti ti-namañ.” ⁴⁹ Windiñ eumbi tambane niñguk, “Wopum, nim kañbi niñana sembekta, plapgan bumbi ñanda.” ⁵⁰ Gan Yesuli tambane niñguk, “Dik ñau. Niñañga ip kindem dam kulak.”

Timbi ama wali Yesuli manda niñguk win nandi-kwambiñ dambi, ilan ñaupi ñañguk. ⁵¹ Ñañilimbi, endok kena gwañgwañiili en telaknan bi timbi indaumbi, ñindiñ niñgiliñ, “Dikok niñañga ip kindem dak kulak.” ⁵² Eumbi, nain nekta sinik kindem dañguk wala en-nandumbi niñgiliñ, “Desa 1 kilok timlala timbimbi, siñgin komba diñgukt busukñeñguk.” ⁵³ Eumbi, beuli ka-nandi-dakleñguk, win 1 kilok timlala sinik Yesuli “Niñañga kindem dam kulak” windiñ niñguk. Timbi en gita amatam endok ilnan kuñgiliñ endi gitikti Yesu nandi-kilikti tiñmiñgiliñ.

⁵⁴ Yesuli Judia kwelan nanin Galili kwelan undane bi tombi, bindambo jimba kundit win timbimbi, nain tipet indañguk.

5

Yesuli tuk ban baliliñnan ama no timbi kindem dañguk

¹ Nain nitepek ñaumbi, Juda amatamdok gwilat no timbi dumalaumbi, Yesuli Galili kwet bimbi, Jelusalem undane ñam pakuk. ² Jelusalem it kwettok sañ yama nolok koi win Sipsiplok Yama, * timbi yama wolok ñasiñgan tuk ban no patak, wolok koi win Judalok mandanji plon Betesta kitiañ. Tuk ban wali palanda kit tambongot, † ³⁻⁴ timbi

* **5:2:** Yama wolok sipsip yanañgim lo-pit pa tiñgiliñ. † **5:2:** Nandi-tale amali eañ, win tuk ban win wopum sinik, amali tindin, timbi ban win palandali tambilimbi, tukti tambon tambon pakimik, timbi palandali tuk ban win ep kle-gimbut pakuk.

palanda woloک plon amatam jimbatsiat asup, wın amatam dausi sipsipmın, ba kesisi kolan ba piñgıpsi dalandañguk endi pakılıñ. †

⁵ Ama no gwılat 38 gıtik jımbat tikeñgukta endi bo woloک pakuk. ⁶ Yesuli tuk bannan ña tombi, ama wın kañbi ka-nandiñguk, wın endi nain ombapgan woloک pakañguk. Wındiñda endi ñındiñ ni-nandiñbi eñguk, “Dık kindem dauñdok nandi-galk tılañ ba?” ⁷ Eumbi, ama jımbalattı tambane niñguk, “Wopum, tuktı sasık tımbımbi, notna noli nepmu plaptaumbi, tuk gınañ pıut ñak! Nımda tımbi, natnañgan pımbılok gliñgliñ tımbambi, dıwın noli napma klembi, dama pa pañ.” ⁸ Wındiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Dık mılapı, ipaka tıkebı ñau.” ⁹ Tımbi wolongan ama walı kindem dambi mılapı, ipal tıkebı ñañguk.

Wın Sabat patnandı nainda wındiñ indañgukta tımbi, ¹⁰ Juda ama biesılı ama kindem dañgukta ñındiñ ni-gıñgıneñbi eñgılıñ, “Man Sabat yañ! Dık nıtek tımbi endikñe manda wıpi, ipaka tıkebı ñalañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama nep tımbi kindem dat endi ñındiñ nanık, “Dık ipaka tıkebı ñau.” ¹² Eumbi ni-nandiñgılıñ, “Ama nıdı ‘Ipaka tıkebı ñau’ ganık?” ¹³ Gan Yesuli kımın wopum woloک pakılıñ endok boñgıpsınan paıkukta tımbi, ama kindem dañguktı en nin sınık wın nım nandiñımbiñguk.

¹⁴ Siñgi kandañ Yesuli ama wın tapma it sañ jimba gınañ tımbı indaumbi niñguk, “Nandılañ, dık ip kindem dañguñda, yom nombo nım tımbekañ. Nım kañbi, mılap wopum sınık noli gepmek!” ¹⁵ Eumbi, amalı walinin pım ña Juda ama biesıloñ ñambi, Yesuli tımbi kindem dañguk wındiñ eumbi nandiñgılıñ.

Kunum Yambattok Niñañ ba kuñgu sisinıktok kusei wın Yesu en wakan

¹⁶ Yesuli kundit wandisi Sabat patnandı nainda pa tıliñgukta tımbi, Juda ama biesılı kusei kımıpi, mılap pa mıñgılıñ. ¹⁷ Tımbi Yesuli enlok ep tındın kasopmeuktok ama biesıla ñındiñ enguk, “Bepnalı yousıyousıñgan kena tı-ta-kulakta tımbi nak bo wındiñgangot tı-ta-kuutat.” ¹⁸ Kusei wala tımbi Juda ama biesılı Yesu wılı kımbektok telak lonji-sınık tañgılıñ. Wın endi Sabattok endikñe manda lapıkuk walañgot nım. Wın endi Kunum Yambatta “Bepna” eñguk, walı en tımbımbi, endi Kunum Yambat gıt tuopset noñgan tıñgukta tımbi wılı kımbektok telak lonjiñgılıñ.

¹⁹ Tımbi Yesuli ñındiñ tambane enguk, “Manda et walı biañgan sınık. Tımbi ñındiñgot sanba: nak Kunum Yambattok Niñañdı natnalok nanandıñala nepek no tımbettok tuop nım. Tambo nokok Bepnalı nepek nek tımbımbi kalet, wıngot gumañ tımbet. Wın Beptı nepek nek pa tılak, wındiñgangot nak endok Niñañdı pa tılet. ²⁰ Tımbi endi gınañlı nep kasılembi, enlok ep tındın gıtik wın daut namum kañbi pa tılet. Tımbi sındı ka-sılıkñeñbi, nanandı kena tınelıñdok, endi kundit gıtikñin daut namum kañbi tımbetat, tımbi walı kundit damañgan tıñgut wın makle tınekalıñ.

²¹ Wın ñındiñ: Bepnalı ama kımnan nanin ep tımbı mılalımbi, kuñgu emlak, wındiñgangot nak endok Niñañlı bo ama nında kuñgu emepi nandılet enda emlet. ²² Tımbi wıngot nım. Beptı ama no nım yambi-danlak. Tambo amalı kuñgulok ba kımkımlok wın eu taletale kena wın Beptı nokok kıtanan kımıt-taleñguk. ²³ Wın kusei ñındiñda: endi enda kot gıñgıt mañ gıtikı nak Niñañda wındiñgangot kot gıñgıt namnelıñdok nandılak. No en gıñgıneñbi, nak Niñan kot gıñgıt nım namlak, endi Bep nani-mukuk enda bo kot gıñgıt nım pa mılak. ²⁴ Wın biañgan sınık.

Tımbi ñındiñ sanba nandıwıt: nin endi nokok mandana kımıt-klembi, Bep nani-mukuk en nandi-kılıkti tıñmılak, endi kuñgu taletalen nımnat wın ikan palmılak. Wın

† 5:3-4: Nandı-tale ama dıwındı manda kusip no gamañgot patak eañ. Wın ñındiñ, “Endi tuk sasık tımbektok mandı-pakañgılıñ. Wın kusei ñındiñda: nain no ba nola Wopumdok eñalo noli tuknan pımbi, tuk tımbı sasık tıñguk, tımbi nin endi tuk gınañ dama pıliñguk endiñgot jımbat wın ba wın inda-semguk walı tale-semliñguk.”

endi damañgan kımlok giñgıt kuñguk, gan kuñgu sisinik wolok giñgıt ikan indambi kulak, tımbi yomınlok kınjan tambon nım ombi-tıkeukak. ²⁵ Manda wali biañgan sinik.

Tımbi nak ñındiñ sanlet: nain indaup tılak wolonda amatam endok gınañji tip kımkiımın endi nak Kunum Yambattok Niñañ nokok mandana nandinekaliñ. Biañgan ñak, nain wın ikan indak, tımbi mandana nandi-dasiañdı papat kwambiñgan kunekaliñ. ²⁶ Wın kusei ñındiñda: nokok Bepna en kuñgu molomdı amatam ep tımbi kaiktaumbi, kuñgu ememlok gembın palmılakta, tımbi nak endok Niñañdı wındiñgangot tımbettok endi gembın wın naka bo namguk. ²⁷ Tımbi nak Ama Sisinikta tımbi endi nak amatam yambi-danbettok ikan nanbi taleumbi, endi kuñgulok ba kımkiımlok manda wın nak ewa taleukak.

²⁸ Sındi wala nanandi kena nombo nım tinekaliñ, wın kusei ñındiñda: nain indaukak wolonda sembısembın gıtık endi nokok mana malap nandımbi, ²⁹ sumji binekaliñ, wın kindem tındi endi mlapi, kuñgu kwambiñ kunekaliñ, tımbi kolan tındi endi mlapi, nak mandanji ewa taleumbi, endi kolanjılok tambon ombi-tıkenekaliñ. ³⁰ Nak natnalok nanandınala nepek no tımbeptok tuop nım. Wın Bepnali nıtek nanlak, wolok tuopgan nak amatam pa yambi-danı tılet. Tımbi nak telak dındım plon yambi-danı tılet, wın kusei ñındiñda: nak natnalok nanandına nım kımıt-klelet, tambo Bep nani-mukuk endok man tañgonembi kımıt-klelet.”

Yesulok kusal tımbi inda-dakleuktok asup patak

³¹ Tımbi Yesuli yousımbi, ama biesıla enguk, “Tıkap nak noñganlıñgot natnalok kusatna e-daklewamda, sındi wala nandum biañgan nım tılak. ³² Gan kusatna e-daklelok no patak, wın Bepna en wakan. Tımbi nak ñındiñ nandi-daklelet: endi manda nokok plon elak wali biañgan sinik tılak.

³³ Tımbi sinı nokok kusatna tımbi inda-dakleneliñdok ama enı-mulımbi, endi Yoane tuk i-sem-i-semloñ ñam nı-nandiñgılıñ, wolonda Yoaneli kusatna sisinik wın sani-dakleñguk. ³⁴ Natna kusatna inda-dakleuktok endok ba ama nolok mandan plon nım panjañganelet, ganmek sındi Yoanelok mandan nandi-dasiumbi, Kunum Yambatti kolanjılok kınjannan nanin sapma tıkeuktok nak Yoanelok mandan wın sani-kaikta tılet. ³⁵ Sipalakti duapi kolı salelak, wındiñgan Yoaneli nokok kusatna tımbi sale-samumbi, sinı nain dumangan endok mandanla tımbi nandi-koñgomnat silısilı wopumgan tıñgılıñ.

³⁶ Kusatna tımba inda-dakleuktok nepek no pat-namlak, tımbi wali Yoanelok mandan maklelak. Wın nokok Bepnali nak kena tımba taleuktok namguk, wın nak kundit pa tılet, wali wakan endi nak nani-mulımbi indañgut wın tımbi inda-daklelak.

³⁷ Tımbi wıngot nım. Bepna nani-mukuk endi bo kusatna tımbi inda-daklelak. Sındi nain nola endok man malap nım nandiñgılıñ, ba endok walan nım kañgılıñ. ³⁸ Tımbi endok mandan sındok gınañji gınañ nım nandi-dasium patak, wın kusei ñındiñda: endi nak wakan nani-mulımbi indañgut, ganmek sındi nokok mandana nım nandi-kwambiñ dañ.

³⁹ Sındi kuñgu taletalen nımnat wolok telak wın manda youyoulin gınañ tımbi inda-samektok nandañda tımbi manda wın pinat-lonji kena pa ti-kılıñ eañ, tımbi manda wali wakan nokok kusatna eu daklelak, ⁴⁰ gañgan sındi giñgıñembi, nak sep tımba pañgıtaumbi, kuñgu sisinik wın kasıleneliñdok nokoñ nım pa bañ.

⁴¹ Amalı kot giñgıt namañ ba nım namañ, nak wala nandi-koñgom nım pa tılet. ⁴² Gan sındok kandañla wındiñ nım. Nak nandi-kılıñ ti-sambi, sambı-nandi-daklelet, wın sındok gınañjılı Kunum Yambat nım kasıleañ. ⁴³ Neta, nokok Bepnali nani-mulımbi, endok kınjannan sındoñ bıñgut, ganmek sındi siñgi wıwıt pa ti-namañ. Gan tıkap ama nolı enlok nanandınla sındoñ bılakta, sındi not pa tıñmañ. ⁴⁴ Sındi nosiılı kot giñgıt samañ wala nandi-koñgom pa tañ, gan Kunum Yambat noñgan sinikti kot

gĩngĩt samektok sɪn gembɪ nɪm pa kokañ. Wɪndɪñda tɪmbɪ sɪndɪ nɪtek nokok mandana nandɪ-kwambiñ daneliñ?

⁴⁵ Bepnalok dainan nindɪ sɪnɪk mandalɪ sep youpi sanɪ-kolaukak? Wɪn nak nɪm! Sɪndɪ wɪndɪñ nɪm nandɪ-namnekaliñ. Wɪn ama sɪndɪ sep kɪmɪlektok nandɪ-kwambiñ dañ, wɪn Mose en wakan mandalɪ sep youlekak! ⁴⁶ Endɪ nokok plon manda youkuk, wala tɪmbɪ tɪkap sɪndɪ endok mandan nandɪ-kwambiñ daumda, nokok mandana bo nandɪ-kwambiñ daneliñ. ⁴⁷ Gan tɪkap sɪndɪ Moselɪ manda youkuk wɪn nɪm nandɪ-kwambiñ dañda, nokok mandana nɪtek nandɪ-kwambiñ daneliñ?”

6

Yesulɪ ama 5,000 wakɪt tam gɪt gwañgwa bɪsat nanañ ep towiñguk

(Matayo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

¹ Tɪmbɪ Yesulɪ Galili kwelan undanem bɪ pakap, nain nola kɪkeñ tɪkembɪ, Galili tuk guañ, wolok koi no Taibelias, wɪn dɪkñembɪ, tombon kandañ gwañgwañii gɪta wandɪñ ñañguk. ² Tɪmbɪ amatam kɪmɪn wopumdɪ Yesulɪ jimba kundit ama jɪmbatsɪatta tɪ-semliñguk wɪn pa kayañgɪliñda tɪmbɪ, en kle-gɪmgɪm embɪ ñañgɪliñ. ³ Tɪmbɪ Yesulɪ tambon kandañ ña tombɪ, kwet jañgɪn nolok lombɪ, gwañgwañii gɪta pip pakuk. ⁴ (Nain wolonda Juda amatamdok gwɪlat wopum no, koi Kamaikamai gwɪlat, walɪ dumalañguk.)

⁵ Tɪmbɪ Yesulɪ deium ñaumbɪ, amatam kɪmɪn wopum endoñ bɪumbɪ yambɪmbɪ, Filipta nɪ-nandɪmbɪ eñguk, “Nɪndɪ nanañ denanin tuambɪ, amatam ñandin sɪnɪk ep towineñ?” ⁶ (Endɪ amatam ep towiuktok nandɪ-sambat ikan tɪñguk, gan Filiptok nanandɪ-kɪlɪktɪn ka-nanduktok wɪndɪñ eñguk.) ⁷ Tɪmbɪ Filiptɪ tambane nɪñguk, “Tɪkap nɪndɪ kena tɪmbɪ, sandap 200 wolok tuan pat-nɪmumda, mɪnem walɪ plaua nanañ tuanambɪ, amatam noñgan noñganlɪ lakatgot naneliñda, walɪ gama tuop nɪm tɪ-semek.” ⁸ Tɪmbɪ Yesulok gwañgwa no koi Andlu, Simon Petlolok kwayañ, endɪ Yesu ñɪndɪñ nɪñguk, ⁹ “Gwañgwa no ñɪn patak, endok plaua nanañ wɪn bali kwɪlanlɪ tɪndɪn kɪt tambongot gɪt mɪkbalak sinjin tɪpet palmɪlak. Gan plaua gɪt mɪkbalak wandin walɪ amatam asupgan pakañ nɪtek tuop tɪ-semek?”

¹⁰ Tɪmbɪ Yesulɪ gwañgwañii enbɪmbɪ, endɪ amatamdɪ pip patneliñdok enbɪmbɪ pipakɪliñ. (Kwet wolok kli asup pakuk.) Tɪmbɪ ama endok kwɪnakwɪnatsɪ wɪn 5,000 ba nɪtepek. ¹¹ Tɪmbɪ Yesulɪ plaua nanañ wɪn epbi, Kunum Yambat weñmɪmbɪ, amatam wolok pipakɪliñ enda danɪ-semneliñdok gwañgwañiila emguk. Emu taleumbɪ, mɪkbalak tɪpetta wɪndɪñgangot tɪñguk. Tɪmbɪ amatamdɪ nandɪ-galksɪlok tuop epbi nañgɪliñ. ¹² Na tokñeumbɪ, Yesulɪ gwañgwañiila enguk, “Nanañ nambɪmbɪ, dɪp pat-tañalak wɪn kiulɪt! Nɪm kañbi, binam pap kolauk.” ¹³ Wɪndɪñda endɪ amatamdɪ nanañ na-tɪlap biñgɪliñ wɪn kiukɪliñ, wɪn plaua nanañ kɪt tambongot wolok dɪpdɪpli sandɪñ lɪk 12 tokñeñgɪliñ.

¹⁴ Amatamdɪ Yesulɪ jimba kundit wɪn tɪmbɪm kañgɪliñda tɪmbɪ manda ñɪndɪñ eu satañguk, “Biañgan sɪnɪk, Kunum Yambattɪ plofet nɪ-mulɪm kwelan indauktok een ✧ wɪn ama ip ñakan sɪnɪk!” ¹⁵ Endɪ wɪndɪñ eumbɪ, Yesulɪ yambɪ-nandɪñguk, wɪn amatamdɪ en kaikgan tɪkembɪ, ama wapmañjɪ wɪndɪñ mambɪ ilektok nandɪ-sambat tɪñgɪliñ, wala tɪmbɪ endɪ yambɪk bimbi, bɪndambo engan kwet jañgɪnnan loñguk.

Yesulɪ tuk guañ plon yalimbi ñañguk

(Matayo 14:22-27, Maleko 6:45-52)

¹⁶ Timlala tɪmbɪmbɪ, Yesulok gwañgwañiilɪ kwet jañgɪnnan nanin tuk guañnan pɪmbɪ pakɪliñ. ¹⁷ Pakap, kwet kɪlɪm eumbɪ, Yesulɪ endoñ gama nɪm bɪñgukta tɪmbɪ endɪ kɪkeñ plon lombɪ, tuk guañ dɪkñembɪ, ña Kapaneam kandañ ñanepi ñañgɪliñ.

18 Ñañilimbi, sasale wopum bimbí, tuk pendilimbi, tuktok gembíndi wopungan mílakuk. 19 Endi 5 ba 6 kilomita wolok tuop kindit ñambi kañgíliñ, wín Yesu kesíkti tuk plon yaliyali bimbí, kíkēñ tím̄bi dumalaum kañbi m̄s̄iñgíliñ. 20 Gan Yesulí enguk, “Ñin natna s̄in̄ik, n̄im m̄s̄ineliñ.” W̄indíñ eumbi, 21 gwañgwañiili kíkēñ ḡinañ nañgip loneliñdok nandi-koñgom tíñgíliñ, tím̄bi wolongan kíkēñdi kwet ñanepi ñañgíliñ wandíñ ña suañguk.

Kuñgulok nanañ biañgan s̄is̄in̄ik wín Yesu en wakan

22 Kwet salaumbi, amatam tuk guañ tambon kandañ gamañgot pakíliñ endi ka-nandi-tomgíliñ, wín “Desa kíkēñ noñganlíñgot ñolok pakuk, gan Yesulí wolok plon n̄im loñguk. Wín gwañgwañiili n̄s̄iñgot wolok plon lombi ña-taleñgíliñ.” 23 Tím̄bi kíkēñ d̄iw̄indí Taibelias it kwelan nanin bimbí, Yesulí Kunum Yambat weñm̄mbi, amatam nanañ ep towiñguk kwet wolok ñas̄iñgan b̄i tomgíliñ.

24 Tím̄bi amatamdí ka-nandi-tomgíliñ, wín Yesu ḡit gwañgwañiili kwet wolok nombo n̄im pakíliñ, wala tím̄bi endi kíkēñ wandíñ b̄i tomgíliñ wolok plon lombi, Yesu lonj̄inepi Kapaneam it kwelan ñañgíliñ. 25 Ñambi, Yesu en tuk guañ tambon kandañ tím̄bi indaumbi, n̄i-nandiimbi eñgíliñ, “Endaut, d̄ik dawanda ñandíñ b̄iñ?” 26 Tím̄bi Yesulí e-nandiñj̄i wín nandi-kimnemi, ñ̄indíñ tambane enguk, “Ba s̄indí nak jimba kundit asup tím̄bam kañbi, kusatna nandi-dakleñgíliñda tím̄bi nep lonjañ ba? Wín biañgan n̄im! Nak sanlet, wín s̄indí nandi-galks̄lok tuop nanañ na tokñeñgíliñ, walañgot tím̄bi nep lonjañ.

27 S̄indí nanañ kolalak wandin kas̄ileneliñdok kena boñḡit n̄im t̄inekaliñ. Tambo s̄indí nanañ walí sep tím̄bi kaiktaumbi, kuñgu taletalen n̄imnat samlak wín kas̄ileneliñdok ḡiñḡinemi, kena boñḡit t̄inekaliñ. Tím̄bi nak Ama S̄is̄in̄ikti nanañ wakan sametat, wín kusei ñ̄indíñda: Bep Yambattí nak w̄indíñ tím̄bettok nanb̄i taleñguk.” 28 W̄indíñ eumbi, endi n̄i-nandiñgíliñ, “Ale, n̄indí Kunum Yambattok kenan t̄ineñdok n̄itek s̄in̄ik t̄lok?” 29 Eumbi tambane enguk, “Kunum Yambat endi ñ̄indíñ t̄inelíñdok nandi-samlak: s̄indí endi ama nin n̄i-mulim p̄i indañguk, wín natna nandi-kilíkti t̄i-nam-ta-kunekaliñ.”

30-31 Amatamdí manda wín nandiimbi, ñ̄indíñ n̄i-nandiñgíliñ, “Ale, d̄ik jimba kundit nek s̄in̄ik no tím̄bim kañmek, d̄ik manda biañgan elañ wín gumañ nandi-kwambiñ daneñ? Wín ñ̄indíñ youyoulin patak, ‘Endí nanañ kunum ḡinañ nanin emum nayañgíliñ,’ ✧ wala tím̄bi Mose endíla n̄indok bep pañniila nanañ koi mana wín kwet silaninnan emumbi nayañgíliñ. W̄indíñda d̄itna kundit engano nek s̄in̄ik daut n̄imetañ?” 32 Eumbi tambane enguk, “Endí nanañ wín nayañgíliñ wín biañgan s̄in̄ik, gan nak ñ̄indíñ sanba: nanañ kunum ḡinañ nanin emguk wín Mose n̄im. Tambo nokok Bepna en wakan nanañ s̄is̄in̄ik wín kunum ḡinañ nanin pa samlak. 33 Wín kusei ñ̄indíñda: nek ñalí kunum ḡinañ nanin p̄mbi, kwelalok amatam kuñgu s̄is̄in̄ik emlak, walí nanañ biañgan s̄is̄in̄ik Kunum Yambat en pa samlak wakan.” 34 Eumbi n̄iñgíliñ, “Wopum, d̄ik nain tuop nanañ wín n̄imekañ.” 35 Eumbi enguk, “Kuñgu s̄is̄in̄ik wolok nanañ wín natna wakan. No en nokoñ bimbí, nep yousimbi, nandi-kilíkti t̄i-namlakta, endok ḡinan tipm̄nlí nanañ tukta nombo n̄im kimbekak.

36 Gan nak sangut wolok tuop s̄indí nokok kusatna ikan nambi-nandañ, gañgan n̄im nandi-kilíkti tañ. 37 Bepnalí amatam nokok k̄itnanan yap̄tak, endi ḡitíkti nokok kandañ b̄i-talenekaliñ. Tím̄bi nokok kandañ bañ wín nak endoñnan nanin no n̄im ep kleutat. N̄im s̄in̄ik. 38 Wín kusei ñ̄indíñda: nak natnalok mana tañgoneupi kunum ḡinañ nanin kwelan ñ̄in n̄im p̄ñgut. Tambo Bepnalí nani-mukuk endok man mandan tañgoneuttok indañgut. 39 Tím̄bi endok man mandan wín ñ̄indíñ: amatam nokok k̄itnanan yap̄t-taleñguk, endoñnan nanin walí no n̄im pait-talenekaliñ. Tambo nak

✧ 6:30-31: Naimaia 9:15, Kap 78:24, 105:40

endi gitiik ep kamaimbi, nain taletalennan kimnan nanin epma mlata-talenekaliñ.
⁴⁰ Win Bepnali ñindiñ indauptok nandi-galk talak: amatam nin endok Niñañ nokok kusatna nambi-daklembi, nandi-kiliti ti-namañ, endi gitiik kuñgu taletalen nimnat win kasilenekaliñ, timbi nain taletalennan natna mek kimnan nanin epma mlataenekaliñ.”

⁴¹ Yesuli “Nanañ kunum ginañ nanin piñguk win natna” windiñ eñgukta timbi, Juda ama biesili kusei kimpipi, endok plon e-balep timbi, ⁴² nisitingan e-nandi timbi eñgiliñ, “En Yesu yañ, Joseptok niñañ win, timbi nindi endok meñ beu nandi-semamiñ! Nitakta timbi ama wandin wali kunum ginañ nanin kwelan piñguk windiñ pa elak?”

⁴³ Eumbi tambane enguk, “Sindi sinlok boñgipsinan e-balembalep nombo nim timbit.

⁴⁴ Bep nin nak nani-mukuk en amatam nokoñ nim yanañgimda, ama noli nokoñ bimbibi, nep kle kuneliñdok tuop nim. Timbi nain taletalennan natna mek kimnan nanin ep timba mlataenekaliñ. ⁴⁵ Plofet amali manda youkiliñ wolok ginañ ñindiñ youyoulin patak, ‘Kunum Yambatti amatam gitiik eni-daut ti-semibi, nanandi emekak.’
 ✧ Windiñda timbi amatam Bep ti nanandi emlak win nandimbi nandi-dasiañ, endi gitiiki nokoñ bimbibi, nep kle kuañ.

⁴⁶ Ama noli Bep daili kañguk windiñ nim sanlet. Win nak Bep git kukap kwelan pi indañgut, nak noñganditgot en kañgut. ⁴⁷ Win biañgan sinik. Timbi ñindiñ sanlet: nin endi nandi-kiliti ti-nam-kulakta, endi Bep git papat kwambiñgan kulak. ⁴⁸ Kuñgu sisinik wolok nanañ win natna wakan. ⁴⁹ Sindok bep pañjili kwet silaninnan kuñipi, nanañ koi mana kunum ginañ nanin piñguk win nayañgiliñ, gañgan endi sembi-taleñgiliñ. ⁵⁰ Gan nanañ sisinik kunum ginañ nanin piñguk wali mana wandin nim. Tambo nin endi nanañ wakan nalak, endi nim sembekak.”

⁵¹ Yesuli yousimbi enguk, “Nanañ kunum ginañ nanin pimbibi, kuñgu sisinik win pa samlak win natna wakan. No en nanañ win pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak. Nanañ win nokok piñgipna, timbi kwelalok amatamdi papat kwambiñgan kuneliñdok nak tapma ti-semetat.”

⁵² Yesuli windiñ eñgukta timbi Juda ama biesili ginañji komba dumbi, kusei kimpipi, nisitingan e-tañan timbi, ñindiñ eñgiliñ, “Ama wandin wali enlok piñgiu ninda nimum naneñdok telak no nim patak!” ⁵³ Eumbi enguk, “Manda et wali biañgan sinik. Timbi ñindiñgot sanlet: tikap sindi Ama Sisinik nokok piñgipna git wekatna nim nanekaliñda, kuñgu sisinik wali nim pat-samekak. ⁵⁴ Gan nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulakti kuñgu taletalen nimnat win ip palmilak, timbi nain taletalennan natna en kimnan nanin timba mlalekak. ⁵⁵ Win kusei ñindiñda: nokok piñgipna git wekatna wali nanañ tuk sisinik. ⁵⁶ Windiñda timbi nin endi nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulak, endi nakita gali-kwambiñ dambi kulak, timbi nak en gita gali-kwambiñ dambi kulet. ⁵⁷ Bep kuñgu molomdi nani-mupi, kuñgu namgukta timbi kulet. Windiñgangot nin endi nak nep na-ta-kulakta, nak kuñgu sisinik win ip pa miletta timbi endi papat kwambiñgan kuukak. ⁵⁸ Nanañ kunum ginañ nanin piñguk win natna wakan. Nanañ ñali bep pañdi nanañ koi mana win nambi, kukap sembiñgiliñ wandin nim. Tambo nin endi nanañ ñin pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak.”

⁵⁹ Yesuli Kapaneam it kwelan papi, it kiyau ginañ amatam eni-daut ti-semguk, wolonda endi manda windiñ eñguk.

Manda kuñgu taletalen nimnat win timbi inda-nimlak wolok kusei win Yesu en wakan

⁶⁰ Amatamdi Yesuli enlok piñgiu git wekai nanala manda eum nandimbi, en kle-kuñgiliñ, endoñnan nanin asupti ñindiñ eñgiliñ, “Manda ñin mlap sinik yañ. Nindi sinik kindem nandi-dasiuk?” ⁶¹ Gan endi e-balep windiñ tiñgiliñ win Yesuli enlok

gɨnan gɨnañ ikan nandi-daklembi enguk, “Manda wali sɨndok nanandi-kɨlɨktɨnjɨ tɨmbɨ kolalak ba? ⁶² Wɨndiñda tɨmbɨ tɨkap sɨndɨ nak Ama Sɨsɨnɨktɨ dama pakutnan undane lowambi nambɨneliñda, nɨtek nandi-namneliñ? ⁶³ Wɨn Kunum Yambattok Woñɨn wali wakan kuñgu sɨsɨnɨk wɨn samlak, tɨmbɨ kwelan ama nolɨ wolok sep plaptauktok tuop nɨm. Wɨn natna manda sanɨ-talelet wali sep tɨmbɨ pañgɨtaumbi, sɨndɨ Woñ wakɨt kuñgu sɨsɨnɨk wɨn gumañ kasɨleañ. ⁶⁴ Ganmek sɨndoñnan nanin dɨwɨndɨ nokok mandana nɨm nandi-dasiañ.” (Yesulɨ manda wɨn eñguk wɨn kusei ñɨndiñda: endɨ kenan kusei kɨmɨkuknan ikan yambi-nandi-dakleñguk, wɨn ama nɨndɨ en nɨm nandi-kɨlɨktɨ tɨñmɨñgɨliñ, ba nin sɨnɨktɨ en kanjɨkñiilok kɨsɨnan kɨmɨlekak.) ⁶⁵ Tɨmbɨ yousɨmbi enguk, “Amatam dɨwɨndɨ nokok mandana nɨm nandi-dasiañda tɨmbɨ nak ñɨndiñ ikan sanɨt: tɨkap Beptɨ ama no nɨm nandi-taleñmekta, endɨ nokoñ bɨmbi, nep kle-kuuktok tuop nɨm.”

⁶⁶ Yesulɨ manda wɨndiñ eu taleumbi, en kle-kuñgɨliñnan nanin asuptɨ en siñgi wɨlɨm ñambi, en gɨta nombo nɨm kuñgɨliñ. ⁶⁷ Wɨndiñda tɨmbɨ Yesulɨ gwañgwañii 12 enɨ-nandiɨmbi eñguk, “Ba sɨndɨ bo nak nambɨk bimbi, ñanepi nandañ ba?” ⁶⁸ Eumbi, Simon Petlolɨ tambane niñguk, “Wopum, nɨndɨ dɨk gambineñda, nindoñ sɨnɨk ñaneñ? Neta, manda kuñgu taletalen nɨmnat wɨn tɨmbɨ inda-nɨmlak wɨn dɨk noñgandiñgot pa nɨnɨlañ. ⁶⁹ Tɨmbɨ nɨndɨla ikan gambɨ-nandi-daklembi, nandi-kwambiñ damiñ, wɨn dɨk wakan Kunum Yambatti gep danbi gani-mukuk.”

⁷⁰ Tɨmbɨ Yesulɨ tambane enguk, “Natnañgan gwañgwa 12 sep kasɨleñgut. Ganmek sɨndoñnan nanin nolɨ kolan molomdok gɨñgɨt kulak.” ⁷¹ Wɨndiñ eñguk wɨn Simon Iskaliottok niñañ Judas enda eñguk. Wɨn kusei ñɨndiñda: Judas endɨ gwañgwa 12 endoñnan nanin no, ganmek endɨ Yesu kanjɨkñiilok kɨsɨnan kɨmɨlepi tɨñguk.

7

Yesulok kwayañiili en nɨm nandi-kɨlɨktɨ tɨñmɨñgɨliñ

¹ Wolok siñgi kandañ Juda ama biesɨlɨ Yesu wɨlɨ kɨmnelɨñdok telak lonjɨñgɨliñda tɨmbɨ, endɨ Judia kwelan nombo nɨm kuñgulok nandiɨmbi, Galili kwet wandiñ kandañ kle-gɨmbut ñambi kuñguk.

² Tɨmbɨ Juda amatamdok gwɨlat no, wɨn gonjala it gɨnañ papattok gwɨlat * wali dumalañguk. Gwɨlat wɨn Jelusalem indauptok tɨñgukta tɨmbɨ, ³ Yesulok kwayañiili ñɨndiñ nɨñgɨliñ, “Dɨk ñalinin pɨmbi, gwɨlatta Judia kwelan ñambi, kundit engano pa tɨlañ wɨn wolok tɨmbekañ. Wɨndiñda amatam gep kle-kuañ endɨ wɨn gumañ kaneliñ. ⁴ Neta, kot gɨñgɨt tɨkeuktok nandiɨlaktɨ kena pat-semɨn nɨm pa tɨlak. Dɨk kundit wandin pa tɨlañda tɨmbɨ, kwelan kuañ gɨtik enda dɨkok kusaka tɨmbɨ inda-dakle-semun.” ⁵ (Yesulok kwayañiili bo en Mesia sɨnɨk wɨn nɨm nandi-kwambiñ dañgɨliñda tɨmbɨ manda wɨndiñ eñgɨliñ.) ⁶ Wɨndiñda Yesulɨ tambane enguk, “Nokok nainna gama nɨm indañguk, gan sɨndɨla gwɨlatta nain no ba nola ñanepi ñaneliñ, wali bo kɨndemgot. ⁷ Wɨn kwelalok gɨñgɨtñiili kusei nɨmnat nɨtek tɨmbɨ sambɨ-kunjɨt tɨ-sammelɨñ, gan nakta endok kunditsɨ kolan wɨn ewa dakle-ta-kuletta tɨmbɨ, endɨ nambɨ-kunjitta pa tɨ-namañ. ⁸ Sɨndɨ sɨngan gwɨlatta Jelusalem ñanekaliñ, gan nakta nainna gama nɨm indañgukta tɨmbɨ nɨm ñautat.” ⁹ Wɨndiñ embi, Galili kwelan wɨñgan pakuk.

Yesulok mandan ba kundil wɨn Kunum Yambattoñnan nanin

¹⁰ Yesulok kwayañiili Jelusalem gwɨlatta ña-taleumbi, endɨ bo ñañguk, gan endɨ indañgan nɨm ñañguk, endɨ pat-semɨn gitañgitak ñañguk. ¹¹ Tɨmbɨ gwɨlat wolonda

* **7:2:** Bep pañjiilɨ kwet sɨlaninnan kuñpi, sel isɨ gɨnañ dou-mɨlat tɨñgɨliñ, nain wɨn nandi-kaiktanelɨñdok Juda amalɨ gonjala it gɨnañ papattok gwɨlat wolonda gonjala it kɨndipi, wolok dou mɨlat tɨñgɨliñ (Wok Pris 23:33-36,39-43, Lo 16:13-16).

Juda ama biesili en lonjimbí, “Ama wín dek?” embí, e-nandi-ta-kuñgiliñ. ¹² Tímbi kímín wopumdok boñgípsinan asupti Yesulok plon manda janjat eñgiliñ. Díwíndi “Endi ama kíndem” wíndiñ eumbi, díwíndi ñíndiñ eñgiliñ, “Ním, endi amatam nanandínji tímbi kamalalak.” ¹³ Gan Juda ama biesila mísíñgiliñda tímbi ama noli Yesulok plon manda indañgan no ním eñgiliñ.

¹⁴ Gwílat ip palím boñgíptaumbi, Yesuli tapma it sañ jimba gínañ lombi, kusei kímípi, amatam eni-daut tí-semguk. ¹⁵ Tímbi Juda ama biesili endok mandan nandímbi, nanandi kena tímbi eñgiliñ, “Endikñe manda nandi-tale ama noli en ním ní-daulímíñguk, gan nítek tímbi nandínandi wopum wandin palmílak?” ¹⁶ Wíndiñ eumbi, Yesuli tambane enguk, “Nak nanandi emlet wín natnaloñnan nanin ním, wín Kunum Yambat nindi nani-mukuk endoñnan nanin. ¹⁷ Tímbi no endi Kunum Yambattok man kímít-kleuptok nandímbi kímít-klelak, endi ka-nandi-dakleukak, wín nanandi walí denanin síník, wín Kunum Yambattoñnan nanin, ba ama sílanin no nomík natnalok nanandínala pa elet. ¹⁸ Enlok nanandínla manda elakti enlok koi gíñgít tíke-louptok wíndiñ pa tílak. Gan nin endi ní-mukuk endok koi gíñgít tíke-louptok kena tílak, endi biañgan molom, juluíñ endok kandañ no ním palmílak.

¹⁹ Moseli Kunum Yambattok endikñe mandan síndok bep pañjiila eni-daut tí-semguk wín pat-samlak, gañgan síndoñnan nanin noli manda gítík wín no ním kímít-kleañ. Wíndiñda tímbi síndi kusei nekta nak síník nepbi, nílím kimbettok telak lonjañ?” ²⁰ Eumbi, kímín gítíktí tambane níñgiliñ, “Nindi gwíli kímbeñdok telak lonjilak? Yal kolandi pí-gamumbi, e-kamakama tílañ!” ²¹ Eumbi enguk, “Nak Sabat patnandi nainnan kundit engano noñgan tíñgutta tímbi, síndi gítík wala nandum píumbi, nanandi kena tañ. ²² Síndok kandañ, síndi níñañjiilok síñginji díp gwílap wín Sabat patnandi nainnan bo pa dombañ, Moseli bep pañjiila enguk wolok tuop. (Gan dombi kundit telak wín Moseloñ nanin ním, wín síndok bep pañjiiloñ nanin.) ²³ Tíkap síndi Moselok endikñe mandan wín ním wítnelíñdok níñañjiilok síñginji díp gwílap wín Sabat patnandi nainnan bo kíndem pa dombañda, nítek tímbi síndi nak Sabat patnandi nainnan ama nolok síñgin gítík tímba kíndem da-taleñguk, wala gimbit tí-namañ? ²⁴ Síndi yop tambí, ama dausíñgot yambi-danbí, yom plon nombo ním yapítnekaliñ. Tambo síndi nek walí Kunum Yambattok dainan díndím síník wolok tuop ama yambi-danbí, díndímgan tínekaliñ.”

Amatamdi Yesu en Mesia ba ním wala gínañ típet tíñgiliñ

²⁵ Wolonda Jelusalem nasi díwíndi kusei kímípi, nísíñgan Yesulok plon ñíndiñ e-nandi tímbi eñgiliñ, “Níndok ama biesili ama wíwíttok nandañ wín ñakan bek. ²⁶ Nítek tímbi endi ñolok indañgan ipi, manda samakgan elak, tímbi ama biesili enda manda no ním níañ? Ba endi en Mesia síník wíndiñ biañgan nandi-ñímañ bek? ²⁷ Gan nítek? Mesia en indaumeke, endi denanin wín no ním nandíñmínekaliñ, gan níndíla ama ñolok il kusei wín nandíñmamíñ.”

²⁸ Wíndiñda tímbi Yesuli tapma it sañ jimba gínañ amatam eni-daut tí-semípi, manda tambon ñíndiñ wopumgan eu píñguk, “Síndi nokok kusatna nandi-nambí, nak denanin wín biañgan nandi-namañ ba? Gan nak natnalok nanandínala ním bí indañgut. Tambo nin nak nani-mukuk, endi biañgan molom síník. Síndíla en ním nandíñmañ, ²⁹ gan nakta en nandi-kíliñ tíñmílet, wín kusei ñíndiñda: nak en gíta palambí nani-mulímbi, pí indañgut.”

³⁰ Yesuli Kunum Yambattoknan nanin píñguk wíndiñ eñgukta tímbi ama díwíndi en tíkenepi tí-tílakíliñ, gan endok kímíkímlok nainíñn gama ním indañgukta tímbi, amalí en tíkenelíñdok tuop ním. ³¹ Ganmek kímín gítík endok boñgípsinan amatam asupti Yesu en Mesia síník wín nandi-kwambíñ dambí, nísíñgan ñíndiñ eñgiliñ, “Ama ñali Mesia wandin indambí, jimba kundit asup pa tílak! Ama noli indam, en makleuktok tuop ním bek ya.”

³² Kimin gitikti Yesulok plon manda janjat windiñ eumbi, Falisi amali win nandimbi, tapma ama biesila enbimbi, endi tapma ittok kamaikamai ama diwin yakan eni-mulimbi, Yesu tikenepe ñaŋgiliñ. ³³ Timbi Yesuli eñguk, “Nak nain dumangangot sin gita gama paletat. Pakap, nani-mukuk endoñ undane ñawambi, ³⁴ sindi nak nep lonjimbi, nim nambinekaliñ, timbi nak paletatnan sindi ñaneliñdok tuop nim.” ³⁵ Windiñ eumbi, Juda ama biesili nisiñgan ñindiñ e-nandiñgiliñ, “Nindi en lonjimbi nim kanekamiñ, windiñ elakta timbi endi dendin ñaupi elak? Ba endi ñndok notnii diwin papusenem papi, Grik amalok boñgipsinan kuañ endoñ ñambi, Grik ama eni-daut ti-semepi elak ba? ³⁶ Timbi nindi lonjinekamñ, gan nim kanekamiñ, timbi nindi endi palekaknan ñaneñdok tuop nim windiñ elak, manda wolok kusei win nitek?”

Kuñgulok tuk biañgan sisanik wolok kusei win Yesu en wakan

³⁷ Gonjala it gwilat wolok nain taletalen wali loloñ sisanik. Sandap wolonda Yesuli tapma it sañ jimba ginañ m+lap ipi, kiti-koli pi+umbi eñguk, “No en tukta kimlakta, endi nokoñ bimbi nambin! ³⁸ Kunum Yambattok mandan youyoun patak, wolok tuop nin endi naka nandi-kilikti ti-namlakta, ‘tuk en timbi kaiktauktok wali endok ginan ginañ tokñe map pine-ta-ñaukak.’” ³⁹ Yesuli tuktok plon eñguk, win endi Dindim Woñlok plon eñguk. (Win Yesu nandi-kilikti ti-ñimañdi Woñ win kasilenepi tiñgiliñ, gan nain wolonda Kunum Yambatti Yesulok pipapal engano patak wolok undane louktok gama nim tike-loñgukta timbi Dindim Woñ gama nim ni-mulimbi, kwelan piñguk.)

⁴⁰ Yesuli windiñ eumbi nandiñgiliñ, wolonda diwindi ñindiñ eñgiliñ, “Biañgan sisanik, ama ñali plofet indaindalok een ip en wakan.” ⁴¹ Timbi diwindi eñgiliñ, “Endi Mesia sisanik.” Gan diwindi ñindiñ eñgiliñ, “Nim ya! Mesial Galili kwelan nim indauktok een! ⁴² Manda youyoun patak wali ñindiñ elak: Mesial Devittok komblin, timbi endok il kusei Betleem wandiñ indaukak.” ⁴³ Windiñda timbi amatamdi Yesu en nin wala embi tambikiliñ. ⁴⁴ Timbi diwindi en tikeneñdok nandi-galk tiñgiliñ, gan ama noli en nim tike-kañgiliñ.

Juda ama biesili giñgimbi, Yesu nim nandi-kilikti tiñmñgiliñ

⁴⁵ Timbi tapma it kamaikamai amali undanembi, tapma ama biesi git Falisi amaloñ ña tombimbi, endi eni-kañbi eñgiliñ, “Kusei nekta sindi en nim tike nañgipi bañ?” ⁴⁶ Eumbi tambane engiliñ, “Manda elak wandin ama noli no nim eumbi nandiñgimñ!” ⁴⁷ Eumbi, Falisi amali enombimbi eñgiliñ, “Nim kañbi, endi sinda bo julun+ti ti-samek. ⁴⁸ Ba kandikñe ama git Falisi ama ñandoñnan nanin noli Yesu win nandi-kilikti tiñmñguk ba? Nim yañ! ⁴⁹ Win kimin gitik, nindi Moselok endikñe manda nim nandi-dakleañda timbi jimbiñdok giñgit kuneliñdok nandi-semamiñ, endi wakan Yesu nandi-kilikti tiñmañ.”

⁵⁰ Timbi ama biesi endoñnan nanin no koi Nikodemus, ama nindi damañgan tim no Yesu kauptok ñañguk, endi ñindiñ enguk, ⁵¹ “Nndok endikñe mandanili ñindiñ tineñdok elak: nindi yop tambi, ama kit yout tamiñ tambon manda ena taleumbi, windiñ nim tiñmlok. Tambo nindi endok ep tindin win eu inda-dakleuktok nain m+mbi, endok kusal win ka-nandi-daklembi, wolok siñgi kandañmek endok mandan ena talelak.” ⁵² Eumbi, noliili tambane niñgiliñ, “Nim kañbi, d+tna bo endok nol no Galili nanin! Tikap dik manda youyoun patak win pinat-lonjlonji timbeñda, dik kadakleuñ, win Galili kwelan plofet ama no nim indaneliñdok een.” ⁵³ Windiñ eumbi, endi walinin pim ñambi, isinan ña-taleñgiliñ.

8

¹ Gan Yesu endila Oliv kwet jañginnan ñambi loñguk.

Tam telak joñgo kuñguk no Yesuloñ nañgipi biñgiliñ

² Kwet salawa salawa tím̄bim̄bi, Yesul̄i tapma it sañ jimba ḡinañ b̄indambo undane loumbi, amatam ḡit̄ikt̄i endoñ b̄im̄ kle-ḡimbul̄im̄bi, endi pip papi, kusei k̄im̄ipi enidaut t̄i-semguk. ³ T̄iñ̄l̄im̄bi, endik̄ñe manda nand̄i-tale ama ḡit̄ Falisi ama d̄iw̄in endi tam wapaia no telak joñgo kuum kañbi t̄ikeñḡil̄iñ w̄in nañḡip̄ b̄im̄bi, amatam Yesulok mandan nand̄i-pak̄il̄iñ endok boñḡips̄inan k̄im̄il̄im̄ il̄im̄bi, ⁴ Yesula n̄im̄bi eñḡil̄iñ, “Endaut, tam ñ̄in telak joñgo kuñ̄l̄im̄bi t̄ikeumbi, nañḡipi bam̄iñ. ⁵ Moselok endik̄ñe mandal̄i tam wandisi w̄in kawatt̄i yand̄ip̄ k̄im̄ t̄ind̄ilok n̄inlak. Ale, dik̄ta n̄itek t̄i-ñ̄im̄neñdok ewiñ?” ⁶ Endi Yesu manda plon k̄im̄it̄nel̄iñdok kusei lonj̄im̄bi, mandanj̄il̄i s̄isoñ t̄iñ̄m̄nep nand̄im̄bi, w̄indiñ n̄i-nand̄iñḡil̄iñ. * Gan Yesul̄i nand̄i-k̄im̄nem̄bi, mumuñanem̄bi, kwet kw̄il̄iñ plon kii n̄iñan̄l̄i kundit youkuk. ⁷ T̄iñ̄l̄im̄bi, nombo nombo n̄i-nand̄umbi, m̄lap ipi enguk, “S̄indoñnan nanin nind̄i yom no n̄im̄ t̄iñguk, wandin wal̄i k̄indem telak dama t̄i-sambi, kawat t̄ike kopi w̄il̄in.”

⁸ T̄im̄bi Yesul̄i b̄indambo mumuñanem̄bi, kwet kw̄il̄iñ plon kii n̄iñan̄l̄i kundit youkuk. ⁹ T̄im̄bi amal̄i manda w̄in nand̄im̄bi, endi kusei k̄im̄ipi, noñgan noñgand̄i walinin p̄im̄ ñañḡil̄iñ, w̄in ama gw̄ilats̄i wopum endi dama ñaumbi, d̄iw̄indi bo ep klem ña-taleumbi, Yesu ḡita tam endiñgot pak̄im̄ik. ¹⁰ T̄im̄bim̄bi Yesul̄i m̄lap deimbi, tam n̄i-nand̄im̄bi eñguk, “Tam, ama k̄it̄ yout t̄i-gaml̄iñ endi dek? Ba dik̄kok yomgalok tambon ombi-t̄ikeuñdok ama nol̄i nombo n̄im̄ elak ba?” ¹¹ Eumbi n̄iñguk, “Wopum, no n̄im̄.” T̄im̄bi Yesul̄i n̄iñguk, “Nak bo dik̄ tamboñga ombi-t̄ikeuñdok n̄im̄ elet. K̄indem a, ñau, t̄im̄bi yom nombo n̄im̄ t̄i-ta-kuukañ.”

Kolsalen nind̄i kuñgu s̄is̄in̄ik̄ n̄im̄lak w̄in Yesu en wakan

¹² T̄im̄bi Yesul̄i b̄indambo amatamda manda enbi eñguk, “Kwelan kuañdok kolsalen w̄in natna. No en nak nep kle-kulakta, endi nain no ba nola k̄il̄im̄ ḡinañ n̄im̄ kuukak. Tambo endi kolsalen kuñgu s̄is̄in̄ik̄ m̄lak wal̄i palmekak.” ¹³ T̄im̄bi Falisi amal̄i manda wala nandum p̄umbi n̄iñḡil̄iñ, “D̄it̄nalok kusaka e-daklelañda t̄im̄bi manda elañ wal̄i biañgan n̄im̄ t̄ilak.” ¹⁴ Eumbi tambane enguk, “W̄indiñ n̄im̄. Nak natnalok kusatna e-daklelet, ganmek nokok mandanal̄i biañgan t̄ilak, w̄in kusei ñ̄ind̄iñda: nak denanin b̄iñgut ba dend̄iñ ñautat w̄in nand̄i-talelet. Gan s̄ind̄ila nak denanin b̄iñgut ba dend̄iñ ñautat w̄in n̄im̄ nandañ. ¹⁵ T̄im̄bi s̄inlok nanand̄inj̄ilok tuop ama pa yambi-dan̄i t̄i-semañ, gan nakta w̄indiñ n̄im̄ pa t̄ilet. ¹⁶ Gan t̄ikap nak ka-dan̄i kena t̄imbetta, nak w̄in natnañgan n̄im̄ t̄imbet, tambo Bep nak nan̄i-mukuk en n̄it̄i ka-dan̄i kena w̄in yakan tam̄ik, wala t̄im̄bi wal̄i d̄ind̄im̄ euk. ¹⁷ T̄im̄bi s̄inlok endik̄ñe mandanj̄i ḡinañ manda no ñ̄ind̄iñ youyoul̄in patak: t̄ikap ama t̄ipett̄i nepek nolok plon gemb̄i ipi, manda noñgan eam̄ik̄ta, endok mandanjet wal̄i biañgan. ¹⁸ Ale, s̄ind̄i nokok mandanala w̄ind̄iñgangot nandum biañgan t̄imbekak. Neta, natnalok kusatna e-daklelet, t̄im̄bi Bep nan̄i-mukuk endi bo gemb̄i it-nambi, nokok kusatna e-daklelak.”

¹⁹ Yesul̄i w̄indiñ eumbi, endi n̄i-nand̄im̄bi eñḡil̄iñ, “T̄im̄bi dik̄kok bepka gemb̄i it-gamlak endi dek?” Eumbi enguk, “S̄ind̄i nak n̄im̄ nand̄i-namañ, ba nokok Bepna bo n̄im̄ nand̄i-ñ̄i-mañ. Neta, t̄ikap s̄ind̄i nak nin s̄in̄ik̄ w̄in nand̄i-namumda, nokok Bepna en bo ip nand̄iñ̄m̄nel̄iñ.”

²⁰ Yesul̄i tapma it sañ jimba ḡinañ papi, tap̄ikot m̄inem dasiyañḡil̄iñ kandañ wolo pipapi, amatam enidaut t̄i-semñ̄ipi, manda w̄in eñguk. Ganmek en w̄il̄i k̄im̄nel̄iñdok nain wal̄i gama n̄im̄ indañgukta t̄im̄bi, ama nol̄i en n̄im̄ t̄ikeñḡil̄iñ.

Yesu en kunum ḡinañ nanin w̄in eu inda-dakleñguk

* **8:6:** Nain wolonda Juda amatamd̄i endik̄ñe manda t̄ipet k̄im̄it̄-klembi, kapmainan kuñḡil̄iñ. Moselok endik̄ñe mandan̄l̄i tam telak joñgo kuañ w̄in kawatt̄i yand̄ip̄ k̄im̄nel̄iñdok eñguk, gan Roma nasilok endik̄ñe mandan̄l̄i wala k̄im̄isip̄ t̄iñguk. T̄ikap Yesul̄i tam w̄in w̄il̄i k̄imbektok eukta, endi Romalok endik̄ñe mandan w̄in w̄ilek, gan t̄ikap endi n̄im̄ w̄il̄i k̄imbektok eukta, endi Moselok endik̄ñe mandan w̄in w̄ilek, t̄im̄bi amatam en kle-kuñḡil̄iñ asupt̄i siñgi w̄il̄im̄nel̄iñ.

²¹ Tîmbi Yesuli yousimbi, ñîndîñ enguk, “Nain nîm ombataumbi, nak sambim ñautat, tîmbi sindî Mesia lonji-tîlapi, sindok yomjî gama pat-samumbi kîmnekalîñ. Tîmbi natna ñautatnan sindî ñanelîñdok tuop nîm.” † ²² Wîndîñ eñgukta tîmbi Juda ama biesîli nîsîñgan ñîndîñ eñgîlîñ, “Endî elak, wîndî ñaukaknan nîndî ñaneñdok tuop nîm. Wîndîñ elakta tîmbi endî enlok kuñgun tîmbi kolauktok elak ba nîtek?”

²³ Tîmbi Yesuli yousimbi enguk, “Sîndîla kwelan nanin, gan nakta kunum gînañ nanin. Sîndîla kwet ñolok gîñgît, gan nakta kwet ñolok gîñgît nîm. ²⁴ Kusei wala tîmbi nak ñîndîñ sanî: sindok yomjî gama pat-samumbi kîmnekalîñ. Wîndî tîkap sindî nokok kusatna papat kwambîñ ‡ wîndî nîm nandî-kwambîñ dañda, sindok yomjî biañgan pat-samumbi kîmnekalîñ ñak.” ²⁵ Eumbi nî-nandîñgîlîñ, “Dîk nin sînik wîndî nînbî nandîna.” Eumbi tambane enguk, “Nak nin? Wîndî nak kena kusei kîmîkîmîlînan eñgut ip wakan. ²⁶ Nak sindok kusasî tîmba inda-dakleumbi sanî-danbettok manda asupgan gumañ ewî. Tîmbi manda elet walî biañgan sînik. Neta, nanî-mukukî biañgan molom sînik, tîmbi nak endî manda nanbîmbi nandîlet, wîndîñgangot kwelan kuañda pa enlet.”

²⁷ Yesuli Bep Yambattok plon manda enguk wîndî nîm nandî-dakleñgîlîñda tîmbi ²⁸ Yesuli yousimbi enguk, “Sîndî nak Ama Sîsînik kloñbat plon nep lomek, ñîndîñ nambî-nandînekalîñ: kusatna sangut wîndî natna, tîmbi natnalok nanandînala nepek no nîm pa tîlet, tambo Beptî nanandî namguk wolok tuopgangot nak manda pa elet. ²⁹ Tîmbi nanî-mukuk en wakan nakîta pat-ta-kulak, wîndî endî nokok ep tîndîna gîtik wîndî kau kîndem dalakta tîmbi nain nola nak nîm nambîñguk.” ³⁰ Manda wîndîñ eñîlîmbi, amatam asuptî en Mesia sînik wîndî nandî-kwambîñ dañgîlîñ.

Yesuli nin yomjînan nanin ep pîsatak endî Kunum Yambattok sambalii sînik samaktangan kuañ

³¹ Tîmbi Yesuli Juda ama nin ip nandî-kîlîktî tîñmîñgîlîñ enda ñîndîñ enguk, “Tîkap sindî nokok mandana kîmît-kle tî-ta-kuañda, sindî nokok gwañgwanai biañgan sîsînik, ³² tîmbi Kunum Yambattok kusal sîsînik wîndî ka-nandî-talenekalîñ. Tîmbi walî sep pîsalîmbi, sindî samaktangan kunekalîñ.” ³³ Eumbi, endî manda wala nandum pîumbi, tambane nîñgîlîñ, “Nîndî Ablaamdok komblîñîi, nain nola ama nolok kapmainan kena gwañgwa sîlanin no nîm kuñgîmîñ. Nîtek tîmbi dîk elañ, wîndî walî nîp pîsalîmbi, samaktangan kunekamîñ?” ³⁴ Eumbi tambane enguk, “Sîndî Ablaamdok komblîñîi wîndî biañgan sînik. Gan nak ñîndîñ sanba: amatam yom tî-kuañ gîtik endî yomjîlî ep topmumbi, kena gwañgwa sîlanin wandin wolok kapmainan kuañ.

³⁵ Tîmbi sindî yomlok kena gwañgwa sîlanin kuañda tîmbi Kunum Yambattok ilan pipapat kwambîñ nîm pat-samlak, gan nak Molomdok Nîñañdî Bepnalok ilan papat kwambîñgan kulet. ³⁶ Wîndîñda tîmbi tîkap sindî nak nandî-tale-namnelîñda, nak Molomdok Nîñañdî yomdok toptopnan nanin sep pîsalambî, sindî biañgan Kunum Yambattok sambalii samaktangan kunekalîñ.”

Amalok ep tîndîñjîlî bepsî sîsîniktok kusal wîndî tîmbî inda-daklelak

³⁷ Tîmbi Yesuli yousimbi enguk, “Sîndî Ablaamdok sambalii wîndî nandî-samlet, ganmek sindî nokok mandana nîm nandî-dasiañda tîmbi nîlî kîmbettok telak lonjañ. ³⁸ Nakta Bepnalok kandañ nek kañgut wala manda elet, gan sîndîla sînlak bepsîlî sanguk wolok tuopkan pa tañ.” ³⁹ Eumbi tambane nîñgîlîñ, “Nîndîlok bep pañnî wîndî Ablaam en wakan.” Eumbi enguk, “Tîkap Ablaamdî sindok bep pañjî sîsînik palîmda,

† **8:21:** Manda wolok walan wîndî ñîndîñ: Yesuli kîmbi, kunum gînañ loukak, gan nin endî Yesu en Mesia sînik wîndî nîm nandî-kwambîñ dañ, endî ep kîmîlektok Mesia nola lonji-ta-kuñpî, nîsîlok yomjîla tîmbi kunum gînañ lonelîñdok tuop nîm. ‡ **8:24:** Grik mandalî nîm inda-daklelak, gan nandî-tale ama asuptî nandañ, wîndî Yesuli enlok kusal plon e-yout tîñguk, endî Kunum Yambat wîndîñ eñguk.

sindi endok telak kindem win ikan kim-it-klembi kuneliñ. ⁴⁰ Gan nitek? Nak Kunum Yambattok kusal sisinik win endoñnan nanin kasileñgut wakangot pa sanlet, gañgan sindi nili kimbettok telak lonjañ win! Ablaamdi kundit wandin no nim tiñguk, ⁴¹ wala timbi endi sindok bep pañji sisinik nim. Sindok bepsi sisinik no patak, timbi sindi endok wekai pa kleañ.” Windiñ eñgukta timbi niñgiliñ, “Ninlok meni patni Salali telak joñgo wandin no nim kuñipi npguk. Nim sinik. Nindi Ablaamdok komblinii, wala timbi Kunum Yambat en noñgandi ndok Bepni sisinik.” ⁴² Windiñ eumbi enguk, “Tikap Kunum Yambatti biañgan sindok Bepsi sisinik palimda, sindi ginañjili nep kasileneliñ. Win kusei ñindiñda: win Kunum Yambat enlok kandañnan nanin nak pimi, kwelan ñolok indañgut patet. Timbi natnalok nanandinala windiñ nim tiñgut. Tambo endi nak nani-mulimbi pi indañgut.

⁴³ Nak manda elet win sindi kusei nekta nim nandi-dakleañ? Win kusei ñindiñda: sindi nokok mandana nandi-dasindasila kunjit pa tañ. ⁴⁴ Sindi win bepsi Satan endok komblinii, timbi endok wekai klembi, endi nitek timbep nandi-galk talak win sindi tinep nandañ. Nain kusei kimikimilinan nanin endi amatam ep timbi kola ti-ta-bilak. Timbi juluiñit molom sisinikta timbi endi kusei sisinik win nain no ba nola nim pa kim-it-klelak. Tambo endi juluiñit molom gitiktok kusei, wala timbi juluiñ manda elak win enlok ginañ nanandin klembi pa elak. ⁴⁵ Gan nakta Kunum Yambattok kusal sisinik win sanletta timbi, sindi nokok mandana nim nandi-kwambiñ dañ. ⁴⁶ Sindoñnan nanin noli nak kolan tiñgut win timbi inda-dakleuktok tuop nim. Windiñda timbi nak endok kusal sisinik win sanletta, sindi nitakta timbi mandana nim nandi-kwambiñ dañ? ⁴⁷ Kunum Yambattok giñgitñiil endok mandan pa nandi-dasiañ, gan sindila endok giñgitñii nim kuañda timbi windiñ nim pa tañ.”

Yesu papat kwambiñgan kulakti Ablaam maklelak

⁴⁸ Timbi Juda ama Yesulok mandan nandi pakiliñ endi ñindiñ niñgiliñ, “Dik Samalia ama pimiñen yal kolannat windiñ eñgimiñ, win nindi manda biañgan eñgimiñ yañ!” ⁴⁹ Eumbi tambane enguk, “Nak yal kolanna nimnat. Tambo nokok kuñgunali ba mandanali Bepnalok koi giñgit timba wopum dalak, ganmek sindila nokok kotna giñgit timbi kolalak. ⁵⁰ Natna kotna giñgit tike-louptok kena nim pa tilet. Tambo no patak nokok kotnali giñgit tikeuptok nandilak, timbi endi wakan amatam gitik yambi-danbekak. ⁵¹ Win biañgan sinik.

Timbi nak ñindiñ sanba: no en nokok mandana kim-it-klembi kulakta, endok plon kim nim indañmekak. Nim sinik.” ⁵² Windiñ eumbi, Juda amali amalok piñgipsi silanin wala eumbi, windiñ nandiñipi niñgiliñ, “Dik yal kolanganat win ip gambi-nandi-dakleamiñ! Ablaam gita plofet ama endi sembi-taleñgiliñ, gañgan dik win ñindiñ elañ, ‘No en nokok mandana kim-it-klembi kulakta, endok plon kim nim indañmekak.’ ⁵³ Diki ndok bep pañni Ablaam maklelañ ba? Nim ya! En git plofet amali sembi-taleñgiliñ, wala timbi dik wandin wali ditnala nandum nin sinik timbimbi, manda wandin elañ?” ⁵⁴ Eumbi, Yesuli tambane enguk, “Natna kotna giñgit tike-lowamda, wali tlal timbek. Win nokok Bepnali wakan kotna giñgit pa tike-lolak. Sindi en sindok Yambatsi kitiañ, ⁵⁵ gan en nim nandi-kiliñ eañ. Natna en nandi-kiliñ tiñmilet. Tikap nak ‘en nim nandi-kiliñ elet’ windiñ ewamda, sindi nomik manda juluiñgan eut. Gan nak en nandi-kiliñ tiñmimbi, endok mandan kim-it-klembi kulet.

⁵⁶ Sindok bep pañji Ablaam endila nandiñguk, win nak kwelan indam kuwambi kauktok, timbi wala silisili wopum tiñguk. Timbi endi windiñ indaumbi kañguk, wolonda simbai kindem dañguk.” ⁵⁷ Windiñ eumbi niñgiliñ, “Akae! dik gama gwilat 50 nim maklelañdi nitek timbi ‘nak Ablaam kañgut’ windiñ elañ?” ⁵⁸ Eumbi tambane enguk, “Win biañgan sinik. Timbi nak ñindiñ sanlet: Ablaamdi gama nim indañilimbi, nak papat kwambiñgan kuletti ikan pakut.” Yesuli enla windiñ eumbi, ⁵⁹ Juda amali endi Kunum Yambat ni-tike-pi-yalilak windiñ nandimbi, witiñeliñdok

kawat mekiliñ, gan endi yambi-sembi, tapma it sañ jimba ginañ nanin pim ñaṅguk.

9

Yesuli dausi sisipm+n kuañ endok dausi t+mbi tombektok indaṅguk

¹ Nain nola Yesuli telaknan ñañipi, ama no meñ simbai ginañ nanin dai sisipm+n indaṅguk win kaṅguk. ² T+mbi endok gwaṅgwañiil+ ni-kañbi eṅg+iñ, “N+n+ndaut, win enlok yomda ba meñ beulok yomjetta t+mbi dai sisipm+n indaṅguk?” ³ Eumbi enguk, “Win enlok ba meñ beulok yomla t+mbi n+m, win Kunum Yambatti t+ke-k+m+iñ+iñ+mbi, amatamdi endok kundil engano s+n+k win ka-daklenel+iñdok dai sisipm+n indaṅguk. ⁴ T+mbi n+ndi Bep nak nani-mukuk endok kundil engano win gama sala pal+iñ+iñ+mbi t+llok. Nain n+m ombataumbi, k+i+m eumbi, ama noli kena no t+mbektok tuop n+m. ⁵ Gan kwelan kulet tuop nak kwelan kuañ endok kolsalenji wakan.”

⁶ W+ndiñ eu taleumbi, kwet plon iwit suambi, kwet git tambaneumbi, ganji indaumbi, ama dai sipsipm+n dai gw+lap plon saplembi, ⁷ ñ+iñ+iñ n+iṅguk, “D+k Siloam tuk guañnan ñambi, timaṅga daut w+i+l+i.” (Kot Siloam win n+iñ+llok mandan+n’an ‘n+i-mumul+n’.) T+mbi ama wali ñambi, timan daut w+i+l+i+mbi, dai tomb+mbi, k+ndem deimbi, ilnan undane ñaṅguk.

⁸ T+mbi endok nolii git ama di+w+in nin endi dama m+nemda k+i+t+inat ti-semñ+iñ+mbi kaṅg+iñ, endi en kañbi, n+i+s+iṅgan e-nandi t+mbi eṅg+iñ, “Ama kwelan pipapi, m+nemda k+i+t+inat t+i+l+iṅguk en wakan bek.” ⁹ Eumbi, di+w+ndi eṅg+iñ, “En ñak,” t+mbi di+w+ndi ñ+iñ+iñ pa eṅg+iñ, “N+m yañ, ama no en nom+k.” T+mbi endi enguk, “Win natna ñakan.” ¹⁰ Eumbi n+i-nandi+mbi eṅg+iñ, “W+ndiñda d+k nitek t+mbi dauka tomb+mbi deilañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama koi Yesu k+i+añ endi kwet t+ke ganji t+mbi, nokok dautna gw+lap plon saplembi, ñ+iñ+iñ nan+k, ‘D+k Siloam tuk guañnan ñambi, timaṅga daut w+i+l+i.’ Wolok tuop nak ñambi, w+i+l+i+mbi, dautna tom+k.” ¹² W+ndiñ eumbi, endok nolili “Ama w+n dek?” ni-kaumbi, “Nak en n+m nandiñ+m+i+l+i” enguk.

¹³ T+mbi endi ama dama dai sisipm+n kuṅguk win naṅg+ipi, Falisi amaloiñ ñaṅg+iñ. ¹⁴ Win Sabat patnandi nainnan Yesuli kiil+ ganji t+mbi, ama wolok dai plon sapleumbi, dai tomguk, ¹⁵ wala t+mbi Falisi amal+ wala nandum p+i+mbi, endi bo kusei k+i+m+ipi, telak nitek plon dai tomguk wala ni-kaumbi, ñ+iñ+iñ tambane enguk, “Endi ganji nokok dautna plon sapleumbi, nak timana daut w+i+l+i+ipi deilet.”

¹⁶ W+ndiñda Falisi ama di+w+ndi Yesula ñ+iñ+iñ eṅg+iñ, “Ama wali Sabat patnandi naindok endi+kñe manda maklembi, kena pa t+lak, wala t+mbi Kunum Yambatti en n+m ni-mul+m b+i+m indaṅguk.” Gan di+w+ndi ñ+iñ+iñ eṅg+iñ, “Nitek t+mbi yom amal+ jimba kundit wandin gumañ pa t+mbek?” W+ndiñ embi, n+i+s+iṅgan tamb+k+i+l+iñ. ¹⁷ W+ndiñda endi ama dai sisipm+n indaṅguk enda b+nda ni-nandi+mbi eṅg+iñ, “W+n endi d+i+nalok dauka t+mbi tomguk, wala t+mbi d+i+na ama wala nitek s+n+k elañ?” Eumbi enguk, “Nak enda nandi+wam endi plofet ama no t+lak.”

¹⁸ Gan ama wali dai sisipm+n kuumbi, endok dai tomguk, win Juda ama bies+i+ gama n+m nandi-kwambiñ daṅg+iñ, wala t+mbi endi ama wolok meñ beu k+i+semum b+i+mbi ¹⁹ en+i-nandiñg+iñ, “Ñ+iñe s+i+tok niñañjet ba? T+mbi s+i+ dai sisipm+n indaṅguk w+ndiñ eam+k ba? W+ndiñda nitek t+mbi endi man ñ+iñ+iñg+iñ deilak?” ²⁰ Eumbi tambane eng+i+m+k, “En n+i+tok niñanet, dai sisipm+n indaindan win nandiñ+mam+k. ²¹ Gan nitek t+mbi man ñ+iñ+iñg+iñ deilak, ba nindi s+n+k endok dai t+mbi tomguk, w+nda mek n+i+la n+m nandi-dakleam+k. Win enla ni-kaw+i+l+i! Endi ip bend+i+mbi, ama t+lakta t+mbi k+ndem enlok kusei e-dakleutak.” ²² Juda ama bies+i+ ikan e-toptopm+n, win t+i+kap ama noli Yesula en Mesia s+n+k win indaṅgan eukta, ama bies+i+ en it kiyau ginañ nanin kle-kol+i+mbi, pawan pa kuuk. Kusei wala t+mbi ama wolok meñ beuli

Juda ama biesila m+s+imbi, ²³ ñ+ndiñ eñgimik, “Endi ip bendimbi, ama tilakta timbi enla ni-kawit!”

²⁴ Timbi ama biesili ama dai sisipm+n kuñguk win bindambo kitinmum biumbi niñgiliñ, “Ñ+ndi ama wala yom ama sinik w+ndiñ nandiñmam+ñ, wala timbi dik manda biañgan embi, dikok daukali tomguk, wala Kunum Yambat en wakan ni-kindem daukañ, ama win nim.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Endi yom ama ba nim, win nak nim nandilet. Gan nak nepek no nandi-kiliñ elet win ñ+ndiñ: nak dautna sisipm+n kuñgutti man deilet.” ²⁶ Eumbi yousimbi ni-kañgiliñ, “Nitek ti-gamguk? Ba nitek timbi dauka timbi tomguk?” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Nak win ikan sanitalet, gan sindi nandinepi kunjit tiliñ. Nekta manda kilik w+ngan bindambo sanbam nandinepi eañ? Nim kañbi sindi bo endok gwañgwañii indaneliñdok nandinel+ñ?”

²⁸ Timbi ama biesili ni-suambapi eñgiliñ, “Dikta ama wolok gwañgwan, gan n+ndila Moselok gwañgwañii. ²⁹ Timbi n+ndila ka-nandi-dakleam+ñ, win Kunum Yambatti Mosela kena manda niñguk, gan ama wolok kena t+ndilok gemb+n win denanin win nim nandiñmam+ñ.” ³⁰ Eumbi tambane enguk, “Akai! Ñ+n nepek g+tikñin sinik yañ! Sindi endok gemb+n win denanin win nim nandiñmañ, ganmek endi nokok dautna timbi tomguk! ³¹ N+ndi g+tik nandi-dakleam+ñ, win Kunum Yambatti yom ama nim nandi-semalak. Tambo nin endi Kunum Yambat kimit-klembi, man tañgonekulakta, Kunum Yambatti endok nimolo win nandimbi nandiñmilak. ³² Ba kwet kusei kimikimilinan nanin bikap man ñ+ndiñg+it, ama no dai sisipm+n indaindan endok dai timbi tomguk, wolok kasat no ip nandiñgim+ñ ba? Nim ya! ³³ W+ndiñda tikap ama ñali Kunum Yambattoknan nanin nim bi+umda, nepek wandin no timbektok tuop nim.” ³⁴ W+ndiñ eumbi, ama biesili tambane niñgiliñ, “Dik meñgalok simbai g+nañ nanin yom ama indañguñdi kulañ wandin wali n+nda nitek timbi nanandi nimeñdok nandiñlañ?” W+ndiñ embi kle-kokiliñ.

³⁵ Timbi Yesuli ama win kle-kokiliñ wolok kasat win nandimbi, ama win kauptok ñambi, timbi indaumbi, ni-nandimbi eñguk, “Dik Ama Sis+nik enda nandi-kilikti t+ñm+lañ ba?” ³⁶ Eumbi tambane ninguk, “Ama wopum, nak en nandi-kilikti t+ñmettok Ama Sis+nik win nin, win dik nanbim nandiwa.” ³⁷ Eumbi niñguk, “Dik en ip kalañ ñak. Biañgan sinik, nak manda ganlet natna Ama Sis+nik wakan.” ³⁸ W+ndiñ eumbi niñguk, “Wopum. Nak nandi-kilikti ti-gamlet.” W+ndiñ eñpi, m+lelem t+ñm+ñguk.

³⁹ Timbi Yesuli ñ+ndiñ eñguk, “Nak kusei ñ+ndiñda timbi kwelan indañgut: naka timbi daus+ sisipm+n kuañ endok daus+ tombimbi, deimbi ka-daklenekaliñ, timbi nin endi ñ+ndiñ nandañ, ‘n+ndi dautni deimbi ka-dakleam+ñ,’ endi daus+ sisipm+n papat kwambiñgan kunekaliñ. Timbi endi ka-dakleañ ba nim, wolok tuopgan Kunum Yambatti yambi-danbekak.” * ⁴⁰ Timbi Falisi ama diwin Yesu gita pakiliñ endi manda win nandimbi niñgiliñ, “Nitek? N+ndi dautni sisipm+n nime!” ⁴¹ Eumbi enguk, “Tikap sindi ‘Nim ka-dakleam+ñ’ w+ndiñ eumda, sindok yomj+lok m+lap nim pat-samum, gan sindi ‘Ka-dakleam+ñ’ w+ndiñ juluñgan eañda timbi, sindok yomj+lok m+lap win kimilim pat-samlak.”

10

Sipsip kandikñenji kindem win Yesu en wakan

¹ Yesuli yousimbi, Falisi amala enguk, “Manda elet wali biañgan sinik. Timbi ñ+ndiñ sanlet: nin endi sipsip sañ g+nañ loupi, yamanan nim loñ+pi, nolok joñgo lap+pi piuk, endi kumbu ama ba ti-piñpiñen. ² Gan nin endi yamanan lolak, endi sipsiplok kandikñenji en wakan. ³ Ama endi yamanan biumbi, yama kandikñe amali yama

* **9:39:** Yesuli g+nañ tiplik daila manda wandin embi, ñ+ndiñ eñguk: no en Yesulok kusal sis+nik win nim ka-daklembi, nim nandi-kilikti t+ñmilak, endi ama dai sisipm+n wandin, timbi Kunum Yambatti endok tombon ombiñmekak.

pa pisalimlak, timbi sipsipti endok man pa kimit-kleañ, win endi enlok sipsipñiilok kosti kiti-semum bumbi, yanañgilimbi, kwelan pimbi ñañ. ⁴ Kwelan pi ña-taleumbi, kandikñenji telak dama ti-semalak, timbi sipsipti endok man malap nandiñmañda timbi en pa kle ñañ. ⁵ Gan endi ama gitikñin no nim kle ñaneliñ. Tambo endi man malap walan no nandañda timbi misimbi pi ñaneliñ.”

⁶ Yesuli Falisi amala eyout manda windiñ enguk, gan endi manda wolok kusei win nim nandi-dakleñgilñ. ⁷ Windiñda timbi Yesuli bindambo enbi enguk, “Manda wali biañgan sinik. Timbi ñindiñ sanlet: sipsipti Bep Yambattoñ lololok yama win natna. ⁸ Nak gama nim indañlambi, ama nindi sipsiploñ bimbibi, juluñgan yambidikñeñgilñ, endi kumbu ama ba ti-piñpiñen ama, gan sipsipti endok mandanji nim nandi-dasimbi kimit-kleñgilñ. ⁹ Nak noñgandi yama wakan. No en nokoñ bimbibi, Bep Yambattok sañ ginañ lolakta, en nim kolauktok nak en tike-kamaiutat, timbi endi misimis nimnat kumbi, nepek nola nim lonjukak. ¹⁰ Kumbu amal sipsip kumbu tindilok ba yandip kilmok ba ep timbi kolaneliñdok walañgot pa bilak. Gan natna indañgut, win nokok giñgitnaili kuñgu sisinik wakit bisik tokñetokñen wali endok pat-semektok indañgut.”

¹¹ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Natna win sipsiplok kandikñenji kindem. Kandikñe kindem endi sipsipñiila timbi nandi-koñgomnat kim-semek. ¹² Gan ama nin minem kenañgot pa tilak, endila sipsiplok kandikñenji ba bepsi nim. Endi kamot moyendi bumbi kalakta, misimbi, sipsip yambimbi pim ñaumbi, kamotti sipsip ep si kleumbi papuseneañ. ¹³ Ama wali minem kenañgot timbi, sipsip nim nandi-semalakta timbi windiñ pa tilak. ¹⁴⁻¹⁵ Gan natnala sipsiplok kandikñenji kindem. Bepti nandi-kiliñ ti-namumbi, nak nandi-kiliñ tiñmilet, windiñgangot nokok giñgitnaila nandi-kiliñ ti-semambi, endi naka nandi-kiliñ ti-namañ. Timbi wingot nim. Nokok sipsipnaila timbi nandi-koñgomnat kim-semetat. ¹⁶ Timbi sipsip ñalañgot nim a. Sipsip diwin no wakit pat-namañ. Endi sañ ñolok ginañ nanin nim, gan nak endi wakit yanañgit bimbilok. Endi nokok mana malapna nandimbi, nep kimit-kleumbi, nokok sipsipnai gitikti kikesimin noñgan indaumbi, nak noñgandi endok kandikñenji kuutat.

¹⁷ Bepnali nep kasilembi, ginañli nandi-koñgom pa ti-namlak win kusei ñindiñda: nak kimmnan nanin bindambo milalettok nandi-koñgomnat kimbetat. ¹⁸ Nak nim nandi-tale-semamda, ama noli nili kimmneliñdok tuop nim, gan nak nandi-tale-sembi, nandi-koñgomnat kimbetat. Win Bepnali nokok kuñguna bimbi, bindambo tiketikelok gemb nambi, windiñ timbettok nandi-dikñeñguk.”

¹⁹ Yesuli windiñ engukta timbi Juda amatamdi nisinñgan bindambo tambipi, ²⁰ asupti ñindiñ engilñ, “Yal kolan noli endok ginan ginañ pumbi, kamakama tilak. Endok mandan slakan neta nandilok?” ²¹ Timbi diwindi engilñ, “Ama yal kolannat noli manda wandin nim euk. Timbi wingot nim. Yal kolan noli dai sisipmin endok dai timbi tombektok tuop nim ya!”

Juda amatam asupti Yesu en Kunum Yambattok Niñañ win nim nandi-kwambiñ dañgilñ

²² Timbi gwilat no Jerusalem indañguk wolonda Juda amatamdi bep pañjiil tapma it timbi kaiktañguk * nain win nandi-kaikta pa tañ. Gwi sasale nain timbimbi, ²³ Yesuli tapma it sañ jimba ginañ Solomondok palanda plon ñañambit tiñilimbi, ²⁴ Juda amatamdi bimbibi, en klem gimbut papi niñgilñ, “Dikok kusaka nain nittek gamañgot kimit-semumbi, nindi dika nin sinik wala ginañ tipet tamñ? Tikap dik Mesia sinikta, kusaka indangan nini-dakleukañ.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Nak win ikan sangut, gan sindi nim nandi-kwambiñ da-namañ. Nak Bepnalok koi plon kundit

* **10:22:** Damañgan nain nola Silia nasili mikta Jerusalem lombi, tapma ilan nisilok yambatsila bit ep tapma tiñmiiñgilñ, kusei wala timbi itti kolañguk. Juda amal Silia nasi ep kle-kot-talembi, tapma it win bindambo timbi kaiktañguk.

engano pa tilet walî mek kusatna tîmbî inda-daklelak, ²⁶ gan sîndî sipsipnai nîmda tîmbî wîñ nîm nandî-kwambîñ dañ. ²⁷ Nokok sipsipnailî mandana nandî-dasimbi kîmî-t-kleañ. Wîñ nak nandî-kîlîñ tî-semlet, tîmbî endî nak nep kîmî-t-klembî kuañ. ²⁸ Tîmbî nak kuñgu taletalen nîmnat emlet, tîmbî endî kolandok gîñgît nombo nîm tî-nekalîñ, tîmbî ama nolî nokok kîtnanan nanin no nîm kîwîlap tîmbî epmekak. ²⁹ Wîñ nokok Bepna, nin endî gîñgîtnai kîtnanan yapîkuk, endî mek nepek gî-tîkgan yapma kle-talelak, wala tîmbî ama nolî Bepnalok kiinan nanin gîñgîtnai kîwîlap tîmbî, epnelîñdok tuop nîm. ³⁰ Bep nî-tî noñgan tamîk.”

³¹ Manda wala tîmbî amatamdî bîndambo kawattî wîlî kîmnelîñdok kawat mekîlîñ, ³² gan Yesulî enguk, “Nak kundit kîndem kusei kusei Beptoñ nanin sîndok dausînan tîmbambi kañgîlîñ. Sîndî kundit nek sînikta tîmbî kawattî nîtnepi tañ?” ³³ Eumbi tambane nîñgîlîñ, “Wîñ kundit kîndem nola tîmbî wîndîñ nîm tamîñ. Wîñ dik kwelan ama sîlanin wandin walî dîtnala Kunum Yambat eñîpi, en nî-tîke-pî-yalilañda tîmbî nîndî kawattî gwîtnepi tamîñ.” ³⁴ Wîndîñ eumbi, Yesulî enlok kusak kasopmeuktok Kunum Yambattok mandan nolok plon e-yout tîmbî, ñîndîñ tambane enguk, “Sîndok endîkîne mandanjî gînañ youyoulîñ patak, wîñ Kunum Yambattî ama dîwînda ñîndîñ enguk, ‘Nak sangut wîñ sîndî yambat’. ✧ ³⁵ Tîmbî nîndî nandamîñ, manda youyoulîñ patak walî nain tuop biañgan sînik. Ale, tîkap Kunum Yambat en wakan ama sîlaninda manda embi, endok kosî ‘yambat’ kî-tîngukta, ³⁶ nîtek tîmbî sîndî nak kît yout tî-namañ, tîmbî ‘Nak Kunum Yambattok Nîñañ’ wîndîñ eñgukta tîmbî nak en nî-tîke-pî-yalilet wîndîñ eañ? Wîñ Beptî en wakan nak enlok kenan tîndîlok nak nep kasîlembi, nani-mulîmbi, kwelan pî indañgut.

³⁷ Kîndem a, tîkap nak Bepnalok kenan nîm pa tîletta, kak, nak endok Nîñañ wîñ nîm nandî-kwambîñ danekalîñ. ³⁸ Gan tîkap nak Bepnalok kenan wîñ tîletta, nak endok Nîñañ wîñ nandî-kwambîñ danekalîñ. Wîñ sîndî nokok mandanala tîmbî wîñ nîm nandî-kwambîñ danelîñ bek, ganmek nokok kunditnala tîmbî wîñ nandî-kwambîñ dawît. Wîndîñ tînelîñda, sîndî ka-daklembi nandî-daklenekalîñ, wîñ Beptî nokok gînañ patak, tîmbî nak endok gînañ patet.” ³⁹ Yesulî wîndîñ eñgukta tîmbî amatamdî bîndambo tîke ñanep nandîñgîlîñ, gan endî kîsînan nanin jîlop paipi ñañguk.

⁴⁰ Tîmbî Yesulî Jodan tuk dîkînebi, maim lambîlak kandañnan undane ñambi, Yoanelî damañgan tuk i-sem-i-sem kena tînguknan wandîñ ña kuñguk. Kuñîlîmbi, ⁴¹ amatam asuptî endoñ bîmbi, nîsîñgan ñîndîñ eñgîlîñ, “Yoanelî jimba kundit engano no nîm tînguk, ganmek endî ama ñolok plon manda eñguk gî-tîk walî biañgan sînik.” ⁴² Wîndîñ eñîpi, wolok pakîlîñ asuptî Yesu en Mesia wîñ nandî-kwambîñ dañgîlîñ.

11

Mîlamîlat ba kuñgu molom wîñ Yesu en wakan

¹⁻² Ama no koi Lasalos endî jîmbat wopum tî-pakuk. Lasalosî wiwiit Malia gît Mata en gîta Betani it kwelan kuñguk, tîmbî Malia wîñ tam nin endî sîngimek Wopumdok kesî pîñgîp saple mîlîñnattî wîlîpi, kumbam saktî tîmbî kalandañguk. ✧ Lasalosî jîmbat tî-palîñîlîmbi, ³ endok wiwiittî Yesuloñ manda ñîndîñ kîmîlîm loñguk, “Wopum, dik nandî: noka gînañgalî kasîlelañ endî jîmbat tîlak.” ⁴ Tîmbî Yesulî kasat wîñ nandîmbi, ñîndîñ eñguk, “Jîmbat indañmîñguk walî endî kîmbektok nîm. Tambo walî Kunum Yambattok koi gîñgît wopum dauktok ba nak Kunum Yambattok Nîñañ nokok kusatna engano wîñ tîmbî inda-dakleuktok indañmîñguk.”

⁵ Tîmbî Yesulî Mata wakît dalañ Malia ba wiu Lasalos wîñ ep galk tañguk. ⁶ Wîndîñda tîmbî endî ‘Lasalosî jîmbat tîlak’ gîñgît wîñ nandîmbi, kwet pakuk wolok sandap tîpet nombo yousîm pakuk. ⁷ Pakap, gwañgwañiila enguk, “Bîumbi, Judia

kwelan b'ndambo undane ñana.”⁸ Eumbi niñg'liñ, “Niñdaut, Judia nasili kawatti gwitnep tiñg'liñ, nain niñ ombataumbi, dik b'ndambo wandiñ undane ñauñdok elañ ba?”⁹ Eumbi tambane enguk, “Sandap noñgan g'nañ aua 12got kwetti sala patak. Wala timbi sandap kulakti kwet ñolok kolsalen kalakta timbi yout-kasalam niñ pa t'lak.”¹⁰ Gan tim kulakti kolsalen niñ palmilakta timbi yout-kasalam pa t'lak.”

¹¹ Yesuli w'ndiñ eñipi, yousimbi enguk, “Notni Lasalosli dou patak, gan nak ñambi, timba silikñem m'ilekak.”¹² Eumbi, gwañgwañili niñg'liñ, “Wopum, t'kap endi dou patakta, jimbali taleumbi, k'ndem daukak.”¹³ W'in Yesuli Lasaloslok k'ndok plon e-yout tiñguk, gan gwañgwañili endi dou silanin wala elak w'ndiñ nandiñg'liñ.¹⁴ W'ndiñda timbi Yesuli indañgan eni-daklembi eñguk, “Lasalosli ip sembi, ¹⁵ gan sinda timbi nak en g'ita niñ pakut wala s'ibatnali k'ndem dalak. W'in kusei ñ'ndiñda: nain ñolonda nokok kusatna nandi-kwambiñ da-s'in taneliñdok nainji indalak. Gan man ñ'in endoñ ñana.”¹⁶ Eumbi, wolongan Tomas koi no Didimus endi gwañgwa diw'nda ñ'ndiñ enguk, “Ale, w'ndiñda n'ndi bo ñambi, niñdaut en g'ita kimna.”

¹⁷ Timbi Yesuli Betani it kwet kandañ ña tombi, Lasalosli nain t'pet t'pet ikan sum g'nañ taplium pakuk wolok kasat nandiñguk.¹⁸ Betani w'in mayañgan niñ, 3 kilomita ba n'itek Jelusalem timbi dumalaum patak,¹⁹ wala timbi amatam asupti Jelusalem bimbi, Malia g'it Matalok wiset sembiñgukta timbi eni-k'likti t'nepi endoñ bi taleñg'liñ.²⁰ Timbi nimbek noli Matala “Yesu bilak” w'ndiñ niñbi nandiñbi, endi telak plon ña timbi indañguk, gan Maliali ilan pipakuk.²¹ Timbi Matali Yesula niñguk, “Wopum, dik ñolok palimda, witnali niñ sembek.”²² Ganmek man ñ'ndiñg'itañgan ñ'ndiñ nandiñlet: dik Kunum Yambatta n'itek timbektok ni-nandutañda, nandi-gametak.”²³ Eumbi niñguk, “Dikok wikali b'ndambo kimnan nanin m'ilapi kuukak.”²⁴ Eumbi, Matali niñguk, “Kunum Yambatti nain taletalennan amatam g'itik ep timbi m'ilatnekalin, wolondamek nokok witnali bo m'ilekak w'nda nak nandi-daklelet ñak.”²⁵ Eumbi niñguk, “Amatam ep m'ilamilat ba kuñgu ememlok molom w'in natna ñakan. Wala timbi naka nandi-k'likti ti-namlakti kimbek bek, ganmek kuñgun sisinik wali gama palmekak.”²⁶ W'in amatam kaik papi, naka nandi-k'likti ti-namañ g'itik endi sembiñelñ, ganmek kim biañgan wali nain no ba nola niñ inda-semekak. Dik w'in nandi-kwambiñ dalañ ba?”²⁷ Eumbi, Matali niñguk, “Wopum, biañgan ñak! Timbi nak manda ñ'in bo nandi-kwambiñ dalet: Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, nin kwelan ñolok indauptok een, w'in ditna wakan.”

²⁸ Matali w'ndiñ eu taleumbi, ilan undane ñambi, dalañ Malia kitiñm'imbibi, manda janjat timbi, ñ'ndiñ niñguk, “Niñdautti bi tombi, kiti-gamlak.”²⁹ Eu nandiñbi, wolongan platik m'ilapi, Yesuloñ ñañguk.³⁰ (Yesuli it kwet g'nañ gama niñ loñguk, tambo endi Matali en timbi indañguk wolok pakuk.)³¹ Timbi Jelusalem nasi, nindi Malia g'ita it g'nañ papi, ni-k'likti tiñg'liñ, endi Malia platik sinik m'ilapi, pawan pim ñaumbi kañg'liñ. Kañbi, “Endi sumnan kut-blamblan eup ñalak” w'ndiñ nandiñbi, kle ñañg'liñ.

³² Timbi Maliali Yesu pakuknan ña tombi kañguk, wolonda endi kesinan m'ilelem timbi niñguk, “Wopum, dik ñolok palimda, witnali niñ sembek!”³³ W'ndiñ eu taleumbi, kut-blamblan eñguk, timbi Jelusalem nasi en g'ita biñg'liñ endi bo mano tiñg'liñ. Timbi Yesuli w'in yambiñguk, wolonda endok g'nañli m'ilata-sinik taumbi, blan ba gimbit walan wandin deiñguk.³⁴ Timbi eni-nandiñguk, “Delok kimilim patak?” Eumbi niñg'liñ, “Wopum, ñ'in bi ka.”³⁵ Timbi Yesuli sumdok telaknan ñañipi, dai tulli p'ñguk.³⁶ W'ndiñda Jelusalem nasili nis'iñgan ñ'ndiñ eñg'liñ, “Wi kawit! Endi Lasalos g'nañli sinik t'ike-kasileñguk yañ.”³⁷ Gan endoñnan nanin diw'ndi ñ'ndiñ eñg'liñ, “N'itek timbi ama dai sipsipm'in endok dai timbi tomgukt' ama ñ'in niñ t'ike-kimilimbi sembiñguk?”

³⁸ Tĩmbi Yesulĩ bĩndambo gĩnañ mĩlata sĩnik taumbi, sumnan ña tomguk. Lasalos wĩn kawat tombañ nolok gĩnañ kĩmĩpi, yama wĩn kawat wopumdi masip bimbĩ. ³⁹ Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Kawat tĩke ñawit!” Eumbi, ama sembĩsembĩndok wiu Mata endĩ tambane nĩnguk, “Wopum, nain tĩpet tĩpet ikan sembĩ-pakukta tĩmbi ip mĩlĩñ tĩlak yañ!” ⁴⁰ Eumbi, Yesulĩ nĩnguk, “Nak ikan ñĩndĩñ ganĩt: tĩkap dĩk naka nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-namlañda, Kunum Yambattok kusal engano wĩn inda-dakleumbi kautañ.” ⁴¹ Wĩndĩñda ama dĩwĩndĩ kawat wĩn tĩke ñaumbi, Yesulĩ deium loumbi, ñĩndĩñ eñguk, “Bep, dĩk nokok nĩmolona ikan nandĩ-namlañ, wala tĩmbi nak we ganlet. ⁴² Dĩk nain tuop nandĩ-namlañ, wĩn natna nandĩ-talelet. Gan nak amatam ñolok ikañ enda nandĩ-sembi, endĩ dĩtna wakan nanĩ-mulĩm indaĩgut wĩn nandĩ-kwambĩñ danelĩñdok wĩndĩñ et.” ⁴³ Wĩndĩñ eu taleumbi, wopungan kĩtĩmbi eñguk, “Lasalos, dĩk pi!” ⁴⁴ Eumbi, kĩmguktĩ kaiktambi piñguk. Tĩmbi kii kesĩ ba kumbam wĩn sandumdi tapli imimĩnda tĩmbi Yesulĩ enguk, “Sandum piĩsalĩm, samakgan kuwĩn.”

*Yesu amatamdok kĩnjan wĩli kĩmnelĩñdok telak lonjĩñgĩliñ
(Matayo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)*

⁴⁵ Wĩndĩñda Jelusalem nasi Malia kanep bĩngĩliñ endoñnan nanin asuptĩ Yesulĩ Lasalos nĩtek tĩñmĩnguk wĩn ka-nandĩñgĩliñda tĩmbi en Mesia sĩnik wĩn nandĩ-kwambĩñ dañgĩliñ. ⁴⁶ Gan dĩwĩndĩ Falisi amalofĩ ñambi, Yesulĩ nĩtek tĩnguk wolok kasat tĩ-semgĩliñ.

⁴⁷ Wĩndĩñda tapma ama biesĩ gĩt Falisi ama endĩ Judalok it kiyau wopumdok ama gĩtik kiti-semum bĩumbi, kĩmĩn tĩmbi, nĩsĩngan Yesulok plon ñĩndĩñ e-nandĩ tĩngĩliñ, “Nĩtek tĩlok? Ama walĩ jimba kundit asupgan sĩnik pa tĩlak wĩn! ⁴⁸ Tĩkap nĩndĩ binambi, wĩndĩngot tĩ-kuukta, amatam gĩtikgandĩ en Mesia wĩndĩñ nandĩ-kwambĩñ dambi, enda tĩmbi kusei kĩmĩpi, nĩndok kandĩkĩnenii Roma nasi mik tĩ-semumbi, endĩ bĩmbi, nĩndok tapma it wakĩt ama sambat ñĩn nĩpma tĩkeumbi kolanekamĩñ.”

⁴⁹ Tĩmbi ama biesĩ endoñnan nanin no, wĩn Kaiafas, endĩ gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanjĩ kuñguk, tĩmbi endĩ ñĩndĩñ enguk, “Sĩndĩ ka-nandĩ-daklenjĩ nĩmnat yañ! ⁵⁰ Nĩm kañbi Juda ama nĩn gĩtik kola-taleneñ, wala tĩmbi wĩn sĩndok kandañ kĩndem, tĩkap ama noĩnganlĩngot amatam gĩtiktok kĩnjannĩ kĩm-nĩmek. Sĩndĩ wĩn nĩm ka-nandĩ-dakleañ bek.” ⁵¹ Kaiafaslĩ wĩndĩñ eñguk, gan endĩ manda wĩn enlok nanandĩnla nĩm eñguk. Tambo endĩ gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanjĩ pakukta, plofet manda eñpi, ñĩndĩñ eñguk: Yesulĩ Juda amatamdok kĩnjan kĩm-semepi tĩnguk. ⁵² Tĩmbi endokgot nĩm. Endĩ Kunum Yambattok gĩngĩtĩnii kwet nolok nolok papusenem pakañ ep kiulĩmbi, sambat noĩngan tĩnelĩñdok kĩmbepi tĩnguk. ⁵³ Kaiafaslĩ wĩndĩñ eñgukta tĩmbi Juda ama biesĩli sandap wolondaĩngan kusei kĩmĩpi, nĩsĩngan e-sambat tĩ-kumbi, Yesu wĩli kĩmnelĩñdok telak lonjĩñgĩliñ.

⁵⁴ Wĩndĩñda tĩmbi Yesulĩ Jelusalem nasi endok boñgĩpsĩnan indaĩngan nombo nĩm kuñguk. Tambo endĩ walinĩn piĩm ñambi, kwet no kwet sĩlanĩn ñasiĩngan patak wolok ñambi, it kwet no koi Eflaim wolok gwañgwañii gĩta kuñguk.

⁵⁵ Tĩmbi Juda amatamdok Kamaikamai gwĩlat dumalaumbi, amatam asuptĩ isĩ kwesi bimbĩ, Kunum Yambattok dainan jamilan indanelĩñdok itaĩngan tapma ilan tĩ-pañgĩpañgĩle tĩnepi Jelusalem lo ñaĩngĩliñ. ⁵⁶ Ñambi, Yesu lonjĩmbi, tapma it sañ jimba gĩnañ ipi, nĩsĩngan ñĩndĩñ eñgĩliñ, “Sĩndĩ nĩtek nandañ? Endĩ gwĩlatta nĩm bĩukak bek.” ⁵⁷ Wĩndĩñ eñgĩliñ wĩn kusei ñĩndĩñda: tapma ama biesĩ gĩt Falisi amalĩ Yesu tĩkenelĩñdok manda kwambĩñ no ñĩndĩñ eu sataĩnguk, “Tĩkap ama nolĩ Yesu delok patak wĩn nandĩlakta, wĩn nĩnbĩ nandĩmbi, en tĩkeneñdok.”

12

*Maliali Yesu kimkamlok ti-pañgipañgile tiñmñguk
(Matayo 26:6-13, Maleko 14:3-9)*

¹ Kamaikamai gwilat gama nim indañlambi, sandap kit tambon noñgan gama palambi, Yesuli nolii git Betani it kwelan ña tomguk. Betani win Lasalos, nin Yesuli kimnan nanin timbi mlakuk, endok il kwel. ² Yesuli wolok tombambi, nanañ sina tiñmumbi, Yesu gita nanañ nañgilñ endoñnan nanin no win Lasalos, timbi Matali yambi-dikñeñguk. Nanañ na-paliñlambi, ³ Maliali wiliñgilo no tikembi, Yesuloñ ña indambi, piñgip saple mliñ kindem tuan loloñ sinik endok kesii plon yalimpi, kumbam sakti timbi kalandañguk. Timbi piñgip saplelok mliñ kindem wali it gitik win tokñeñguk. *

⁴ Timbi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot, ama nin endi siñgi kandañ Yesu kanjikñiilok kisinan kimikuk, endi Maliali kundit tiñguk wala nandum piumbi eñguk, ⁵ “Yakai! Nindi piñgip saple win tuatualok kimitnem tuaumda, gwilat noñgandok kena naindok tuan walinin epbi, gumañ pimbinesila emneñ!” ⁶ Gan endi ama pimbinesila nim nandi-semguk, tambo endi kumbu pa tiñgukta timbi windiñ eñguk. Win amatamdi Yesu git gwañgwañiila minem emgiliñ win Judasli ka-dikñembi, walinin gitakan enlok pa epliñguk.

⁷ Timbi Yesuli Judasla nimbii eñguk, “Maliala mlap nim miwñ! Win nak kimbambi, nep kindit taplinekaliñ, wolok itañgan nokok piñgipna ti-pañgipañgile ti-namektok endi piñgip saple win tuatualok nim kimikuk. ⁸ Pimbinesili nain tuop sin gita kuumbi, kindem ep kimitnekaliñ, gan nakta kwelan ñolok sin gita papat kwambiñgan nim kuutat.”

Tapma ama biesili Lasalos bo wili kimneliñdok e-sambat tiñgiliñ

⁹ Timbi Jerusalem nasi asupgan sinik endi Yesu Betani it kwelan pakuk wolok giñgit nandimbi, kanepi biñgiliñ. Timbi engot nim. Endi Yesuli Lasalos kimnan nanin timbi mlakuk en bo kanepi biñgiliñ. ¹⁰⁻¹¹ Win Lasalosla timbi amatam asupti Yesulok kandañ ña-talembi, nandi-kilikti tiñmñgiliñ, wala timbi tapma ama biesili Lasalos bo wili kimneliñdok e-sambat tiñgiliñ.

*Yesuli ama wapmañ wandin Jerusalem loñguk
(Matayo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)*

¹² Kwet salaumbi, amatam kimin gitik gwilatla Jerusalem biñgiliñ endi Yesuli wolok loupit tiñguk manda win nandiñgiliñ. ¹³ Nandimbi, Yesulok koi giñgit ti-ke-lonelñdok komba gandua wandin wolok kii gayam ombim epbi, it kwet bimbi, telaknan timbi indauktok ñambi, ñindiñ kitimbi eñgiliñ,

“Hosana! Ni-ta-lona!
Ama ñin Wopumdok koi plon bumbi,
Kunum Yambatti gwilam tiñmin!
Endi Israel nindok Ama Wapmañni! ✧

¹⁴ Timbi Yesuli doñki sim no timbi indaumbi, wolok plon pipapi ñañguk. Win plofet manda ñindiñ youyoulin patak wolok tuop indañguk,

¹⁵ “Saion nasi sindi nim misineliñ! Wi kawit!
Sindok ama wapmañji doñki niñañ plon pipapi bilak.” ✧

¹⁶ (Nain wolonda Yesulok gwañgwañiili nek indañguk wolok walan gama nim nandi-dakleñgiliñ. Win Kunum Yambatti Yesu kimnan nanin timbi mlapi, endok pipapal engano wolok undane loñguk, wolok siñgi kandañmek endi nandi-tomgiliñ, win plofet amal Yesulok plon windiñ indauktok youyoulin, timbi wolok tuopgan indañmñguk.)

* **12:3:** Win wina tipet ba nittek wolok tuop Maliali piñgip saple koi ‘nad’ kitiñ win Yesulok kesii plon yalimikuk.

✧ **12:13:** Kap 118:25-26 ✧ **12:15:** Sekeraia 9:9

¹⁷ Tĩmbi kĩmĩn wopum Yesulĩ Lasalos kitiĩmĩmbi, kĩmnan nanin tĩmbi mĩlapĩ, sum gĩnaĩnan nanin lambumbi kaĩngĩlĩĩ, endĩ yousĩmbi, nek indaĩnguk wĩn e-saktaĩngĩlĩĩ. ¹⁸ Kĩmĩn gĩtik Kamaikamai gwĩlatta Jelusalem biĩngĩlĩĩ, endĩ Yesu telak plon tĩmbi indanelĩĩndok ñaĩngĩlĩĩ, wĩn kusei ñĩndĩĩnda: Yesulĩ jimba kundit wandin tĩnguk wolok gĩngĩt sapaĩneumbi, endĩ nandĩmbi, telak plon tĩmbi indanelĩĩndok ñaĩngĩlĩĩ. Ñaumbi, ¹⁹ Falisi amalĩ wĩn kaĩbi, nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi, nisĩĩngan ñĩndĩĩ eĩngĩlĩĩ, “Wĩ kawĩt! Kwelan kuaĩ gĩtikĩ en ip klem kunepi ñaĩ! Nĩndĩ nek kusei kusei tamĩĩ, walĩ bien nĩmnat wandin inda-daklelak!”

Yesulĩ enlok kĩmkĩmĩĩla plofet manda enguk

²⁰ Amatam gwĩlatta Kunum Yambat mĩlelem tĩĩmĩnelĩĩndok Jelusalem biĩngĩlĩĩ endok boĩngĩpsĩnan Grik ama dĩwĩn pakĩlĩĩ. ²¹ Filip endĩ Betsaida it kwet Galili kwelan nanin, tĩmbi sambat walĩ endoĩ bĩmbi nĩngĩlĩĩ, “Ama wopum, nĩndĩ Yesu kanep nandamĩĩ.” ²² Eumbi, Filiptĩ ñambi, Andlu nĩmbĩ nandumbi, yakan Yesuloĩ ñambi, eĩngĩlĩĩ wolok tuop nĩngĩmĩk.

²³ Tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩĩ tambane enguk, “Nak Ama Sĩsĩnik nokok pipatna engano wolok undane louttok nain walĩ ip inda-talelak. ²⁴ Wĩn biaĩngan sĩnik. Tĩmbi ñĩndĩĩ sanlet: tĩkap nanaĩ mĩnjĩptĩ kwelan nĩm pĩmbi kĩmbekta, en noĩngangot palek. Gan tĩkap endĩ kĩmbekta, endĩ bien asup laliuk. ²⁵ Nin endĩ enlok kuĩngun tĩke-kimbĩĩ dalakta, endok kuĩngun papat kwambiĩngan nĩm palmekak. Gan nin endĩ kwelan ñolok kumbi, naka tĩmbi kuĩngun enlok nĩm tĩke-kimbĩĩ dalakta, walĩ wakan kuĩngun wĩn tĩke kamaimbi, papat kwambiĩngan palmekak. ²⁶ Wĩn no en nokok kena gwaĩngwana kulakta, endĩ nak nep kle kuwĩn. Nak nep kle kuĩpi, natna patetnan endĩ bo palekak. Tĩmbi nokok Bepnalĩ kena gwaĩngwana kuaĩ gĩtikta kot gĩngĩt emekak.”

²⁷ Tĩmbi Yesulĩ enlok kĩmĩla kĩmĩt-nandĩmbi yousĩmbi eĩnguk, “Man nokok gĩnaĩna mĩlataumbi, nĩtek ewĩt? ‘Bep, dĩk mĩlap inda-namep tĩlak ñĩn napma tĩke’ wĩndĩĩ ewĩt ba? Nĩm a. Wĩn nak mĩlap wĩn bemettok indaĩngutta tĩmbi wĩndĩĩ nĩm eutet. ²⁸ Tambo nak ñĩndĩĩ elet, ‘Bep, dĩkok kusaka engano wĩn tĩmbi inda-dakleumbi, kokalĩ wopum dawĩn.’ ”

Yesulĩ wĩndĩĩ eumbi, kunum gĩnaĩ nanin manda nolĩ ñĩndĩĩ eu piĩnguk, “Nokok kusatna engano wĩn ikan tĩmba inda-dakleumbi, kotnalĩ wopum daĩnguk, tĩmbi wĩndĩĩngangot bĩndambo tĩmbetat.” ²⁹ Kĩmĩn gĩtik wolok pakĩlĩĩ endĩ kitiĩkĩtĩ wĩn nandĩmbi, dĩwĩndĩ “Dĩlĩmat kitiĩlak” eumbi, dĩwĩndĩ “Eĩnalo nolĩ manda nĩlak” wĩndĩĩ eĩngĩlĩĩ. ³⁰ Tĩmbi Yesulĩ tambane enguk, “Manda walĩ nak nep tĩmbi plaptauktok nĩm, walĩ sĩndĩ sep tĩmbi plaptauktok pĩlak. ³¹ Man ñĩndĩĩngĩt nain inda-taleumbi, ñĩndĩĩ indaukak: Kunum Yambattĩ kwelalok amatam gĩtik yambi-danbi, tambonjĩ ombi-tĩkenelĩĩndok eu taleukak, tĩmbi kwet ñolok kandĩkĩne Satan en wakan wĩlĩ pĩukak. ³² Gan natnalok kandaĩ wĩn ñĩndĩĩ: nak kwelan nanin nep loumek, nak amatam gĩtikĩ nokoĩ bĩmbĩlok telak dĩlĩ-tom-semetat.” ³³ Yesulĩ wĩndĩĩ eĩnguk, wĩn endĩ kĩmkĩm nĩtein kĩmbektok wĩn e-dakleĩnguk.

³⁴ Tĩmbi amatam dĩ tambane nĩngĩlĩĩ, “Manda youyoulĩn patak walĩ Mesia papat kwambiĩngan kuuktok eumbi pa nandĩĩngĩmĩĩ. Nĩtek tĩmbi dĩk Ama Sĩsĩnik kloĩbat plon tĩke-loumbi kĩmbektok elaĩ? Dĩk Ama Sĩsĩnik nĩtein wandin ñala manda wĩn elaĩ?” ³⁵ Tĩmbi Yesulĩ enlok plon manda embi, ñĩndĩĩ enguk, “Kolsalenĩ nain du-mangangot gama sĩndok boĩngĩpsĩnan pat-samekak. Nĩm kaĩbi kĩlĩm dĩ sapma kleuk, wala tĩmbi sĩndĩ kolsalen gama pat-samlak tuop wolok gĩnaĩ yousĩmbi kunekalĩĩ. Neta, kĩlĩm gĩnaĩ kulaktĩ dendĩĩ ñalok wala nĩm nandĩ-daklelak. ³⁶ Wĩndĩĩnda tĩmbi kolsalendok kuseilĩ sĩn gĩta gama palĩĩlĩmbi, sĩndĩ kolsalen molom indanelĩĩndok en nandĩ-kĩlĩkĩtĩ tĩĩmĩnekalĩĩ.”

Yesulĩ wĩndĩĩ eu taleumbi, amatam yambĩk bim ñambi, yambi-semĩm pa kuĩnguk.

Yesu n+im nandi-kilikt+ tñmañd+ tuanj+ omb+t+kenekaliñ

³⁷ Yesul+ jimba kundit asupgan amatamdok daus+nan ip tñnguk, gan asupt+ wandin-gan embi gñng+nembi, en Mesia w+n n+im nandi-kwambiñ dañg+liñ. ³⁸ W+n plofet Aisaial+ manda no youkuk patak wal+ bien timbektok w+nd+ñ indañguk. Manda w+n ñ+nd+ñ,

“Wopum, n+ndi gñng+it manda eñg+m+ñ
w+n amatam t+pet s+n+kt+ nandi-kwambiñ dañg+liñ,
ba d+kok gemb+ñga daut semguñ w+n ka-dakleñg+liñ.” ✧

³⁹ End+ Yesu nandi-kilikt+ tñm+neliñdok tuop n+im. Wolok kusei w+n Aisaial+ ñ+nd+ñ youkuk,

⁴⁰ “Nak Kunum Yambatt+ endok dausi masipbi,
g+nañj+ timba kwambiñ dañguk.
N+im kañbi, end+ dausi+li nokok kunditna kañbi,
g+nañj+li nandi-k+liñ embi,
tambanem, nokoñ b+umbi,
natna ep timba kaikta-talenekaliñ.” ✧

⁴¹ Aisaial+ w+nd+ñ youkuk, w+n kusei ñ+nd+ñda: Kunum Yambatt+ Mesialok kusal engano w+n Aisaia itañgan daul+m+um kañbi, end+ nepek eukak ba timbekak wolok plon youkuk.

⁴² Ganmek nain wolongan Juda ama bies+lok boñg+ps+nan bo asupt+ Yesu nandi-kilikt+ tñm+ñg+liñ, gan end+ Falisi amala m+si+ñg+liñda timbi w+n n+im e-indañg+liñ. N+im kañbi, end+ it kiyau g+nañ nanin ep kle-kol+mbi, pawan kuneliñ. ⁴³ Ama wal+ amatam eni-k+ndem dañ wala nandi-galk wopum tñng+liñ, ganmek Kunum Yambattok kandañ nandi-galk wopum wandin n+im timbi, nandi-kilikt+inj+ k+m+it-sembiñg+liñ.

⁴⁴ Timbi Yesul+ wopumgan k+timbi, ñ+nd+ñ eu pñnguk, “Nak nandi-kilikt+ ti-namlakt+ nakgot n+im nandi-kilikt+ ti-namlak, tambo end+ Bep nak nani-mukuk en bo nandi-kilikt+ tñm+lak. ⁴⁵ W+nd+ñgangot nak namb+lakt+ nani-mukuk en bo kalak. ⁴⁶ Amatam nak nandi-kilikt+ ti-namañ, end+ kilim g+nañ nombo n+im kuneliñdok nak kolsalen wandin kwelan p+ indañgut. ⁴⁷ Nak kwelan kuañ yambi-danbi, endok kolanj+lak tambon ewa taleuktok n+im indañgut. Tambo nak kolanj+lak tambonnan nanin yapma t+keuttok indañgut. Kusei wala timbi t+kap ama noli nokok mandana nandi-k+m+k+mnelakta, natna en ka-danbi, endok tambon ewa talelak w+nd+ñ n+im t+let. ⁴⁸ Tambo nin end+ nak siñgi w+it-nambi, nokok mandana n+im nandi-dasilak en ka-danbi, tambon eu taleuktok no patak, w+n nak manda eñgut wal+ wakan en kwet nain taletalenan ka-danbi, tambon ombi-t+keuktok eu taleukak. ⁴⁹ W+n kusei ñ+nd+ñda: nak natnalok nanand+inala manda n+im eñgut. Tambo Bep nak nani-mukuk en wakan nak manda nek ba n+tek eelok w+n nani-d+kñeñguk. ⁵⁰ Timbi nak ñ+nd+ñ nandi-k+liñ elet: end+ manda euttok nani-d+kñeñguk, manda wal+ amatam ep timb+mbi, kuñgu taletalen n+imnat kunekaliñ. W+nd+ñda timbi nak end+ manda n+tek eelok nanguk, wolok tuopgangot pa elet.”

Yesul+ kimbepi, gwañgwañii ti-pañg+pañg+le ti-semguk

13

Yesul+ gwañgwañiilok kes+si w+lit-semguk

¹ Kamaikamai gw+lat indaup t+mb+mbi, Yesul+ kwelan ñolok bimbi, Beuloñ undane lololok nain indañguk w+n ka-nandi-dakleñguk. End+ ama nin kwelan ñolok en k+m+it-kle kuñg+liñ w+n ep galk ti-ta-biñguk, timbi yous+mbi, kwelan gama kuñguk tuop ep galkta tñnguk w+n daut semguk.

² Yesu gít gwañgwañii endi tim nanañ na-paliññilimbi, ñindañ indañguk: Satandi Judas, Simon Iskaliottok niñañ, enda ikan gnan gnañ nanandi mambi, Yesu kanjikñiilok kisinan kimilektok niñguk. ³ Gañgan Yesuli nandiñguk, win Bepti nepek gitik endok kiinan kimilimbi ka-dikñeñguk, timbi endi Kunum Yambattoñnan nanin piñgukti endoñ undane louptok tiñguk. Windiñ nandiñpi, ⁴ nanañ na-pakilñnan nanin mlapi, dasindasin ombap kiundip kimpipi, timbikalanda no tikembi, boñgñunan temguk. ⁵ Tiñpi, tuk jawañ gnañ wili piumbi, kusei kimpipi, gwañgwañii kesisi wilit-sembi, timbikalanda boñgñunan temguk wali timbi kalandañguk.

⁶ Windiñ ti-sem-ta-ñakap, Simon Petloloñ bi tombimbi niñguk, “Wopum, nim kañbi diki nokok kesitna wilep timbeñ a.” ⁷ Eumbi tambane niñguk, “Natna nek ti-samlet wolok kusei win dik man ñindiñgita nim nandi-daklelañ, gan gamamek nandi-tombekañ.” ⁸ Eumbi, Petloli kimsip tiñmimbi niñguk, “Dik nain no ba nola nokok kesitna no nim wilit-namekañ.” Eumbi, Yesuli niñguk, “Tikap nak nim wilit-gametetta, dik nokok giñgit yousim kuuñdok tuop nim.” ⁹ Eumbi, Simon Petloli niñguk, “Wopum, tikap windiñda, dik nandi-nambi, kesitnañgot nim wilit-nameñ, tambo dik nokok kitna ba kumbana wakit wilit-namekañ!” ¹⁰ Eumbi, Yesuli niñguk, “Nin endi tuk ikan ik, endi jamilan sisinik, gan kesitnañgot wiliwilittok. Timbi gnañjilok kandañ sindi jamilan sinik, gan gitik sinik nim.” ¹¹ Yesuli nin sinikti en kanjikñiilok kisinan kimpipi tiñguk win ikan ka-nandiñgukta timbi ñindiñ eñguk, “sindi gitik sinik jamilan nim.”

¹² Yesuli gwañgwañiilok kesisi wilit-talembi, dasindasin ombap bindambo dasimbi, kwel kinjannan undane ña pip papi eni-nandiñguk, “Sindi nak nek ti-samit wolok kusei ka-nandi-tomañ ba nim? Win ñindiñ: ¹³ nak sindok Sanindautsi ba Wopumji kuletta timbi sindi ‘Ninindaut’ ba ‘Wopum’ nanañ win dindim eañ. ¹⁴ Windiñda tikap nak sindok Wopumji ba Sanindautsil sindok kesisi wilit-sam-taleletta, singan kesisi tambo wiliim ti-ta-kulok. ¹⁵ Nak telak win daut samit, win sindi bo nak nomik kosi giñgit win biu piumbi, nak ti-samit windiñgan sindi tambo tike-kimit ti-kunekaliñ. ¹⁶ Biañgan ñak. Nak ñindiñ sanlet: kena gwañgwa silanindi molomjilok kapmainan kuañ, timbi ama kena tindilok eni-mulim ñañ endi bo nin eni-mukuk endok kapmainan kuañ. * ¹⁷ Sindi nepek sanit wolok walan ip nandi-daklelañda, tikap sindi wolok tuop ti-kunekaliñda, sindi Kunum Yambattok dainan amatam diwin yapma kle-patnekaliñ.”

*Ama nin Yesu kanjikñiilok kisinan kimpipi tiñguk win inda-dakleñguk
(Matayo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)*

¹⁸ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Nak sindi gitik amatam diwin yapma kle-patnekaliñ windiñ nim elet. Nak ama nitein nokok gwañgwani kuneliñdok ep kasileñgut win nandi-dakle-samlet, timbi nak nin kasileñgut win plofet manda no youyouln patak wali bien timbektok kasileñgut. Win ñindiñ, ‘Ama no notna wandin nakita yakan nanañ nalak, endi kanjik ti-namlak.’ ✧ ¹⁹ Nak man ñin wolok plon itañgan kasat ti-samlet, win kusei ñindiñda: windiñ inda-namumek, sindi nokok kusatna papat kwambiñ win nandi-kwambiñ danekaliñ. ²⁰ Nak kusatnala elet wali biañgan sinik. Timbi ñindiñ sanlet: nin endi nak ama ni-mukut enda not tiñmilak, endi Kunum Yambattok dainan nak wakan not ti-namlak, timbi nin endi not ti-namlak, endi nak nani-mukuk enda bo not tiñmilak.”

²¹ Yesuli windiñ e-talembi, gnañ mlata-sinik taumbi, indañgan e-daklembi enguk, “Manda et wali biañgan sinik, win nak ñindiñ sanlet: sindoñnan nanin noli bola ti-nambi, kanjikñiilok kisinan napiletak.” ²² Timbi gwañgwañiili Yesuli ninda sinik

* **13:16:** Manda wolok walan win ñindiñ: tikap Yesuli siñgin tike-pimbi, gwañgwañii ep kimikukta, endok gwañgwañiili tambo windiñgantok tilok. ✧ **13:18:** Kap 41:9

eñguk wala gama nım nandi-daklembi, nandi-bendi wopum tımbi, tambo ka tıñgılıñ. ²³ Tımbi endoñnan nanin no, wın gwañgwa nin Yesulı gınañlı kasileñguk † endı Yesulok ñasiñgan kii dındım kandañ pakuk, ²⁴ wala tımbi Petlolı enda kiilı walawala tımbi niñguk, “Ninda sınık elak wın dik ni-ka!” ²⁵ Wındiñ tımbımbi, gwañgwa walı Yesulok kandañ ñaña embi ni-nandiñguk, “Wopum, wın nin?” ²⁶ Eumbi, Yesulı tambane niñguk, “Nak plaua nanañ dıp ñın wıtna gınañ wisımbi, miwam nambetak en wakan.” Wındiñ eñıpi, plaua nanañ dıp wın wisımbi, Judas Simon Iskaliottok niñañda mımbi ²⁷ tıkeumbi, wolongan Satandı Judaslok gınañ pi-ñımiñguk. Tımbi Yesulı niñguk, “Dik nepek tımbep tılañ wın platik sınık tı.”

²⁸ Endı wındiñ eñguk, gan nanañ na-pakılıñ dıwın nolı endı kusei nekta wındiñ niñguk wın nım nandi-dakleñgılıñ. Nım nandi-daklembi, ²⁹ Judaslı endok mınemjı ka-dıkñeñgukta tımbi dıwındı Yesulı Judasla ñındiñ ba nek niñguk wındiñ nandiñgılıñ, “Dik ñambi, gwılatta nek nanalok tıpkamiñ wın tua,” ba “Pımbiñesıla mınem em.” ³⁰ Tımbi Judaslı nanañ dıp wın tıke-taleumbi, wolongan walinin kılım gınañ pım ñağguk.

Yesulı gwañgwañii tambo tıke-galk tıneliñdok enı-dıkñeñguk

³¹ Judaslı walinin ip pım ñaumbi, Yesulı gwañgwañii dıwın ñındiñ enguk, “Ama Sisınık nokok kusatna engano walı man inda-dakleupi tılak, tımbi nek inda-namepi tılak, walı Kunum Yambattok kusal engano wın tımbı inda-dakleukak. ³² Tıkap nak endok kusal engano wın tımba inda-daklelakta, nain nım ombataumbi, endı bo nokok kusatna engano wın tımbı inda-dakleukak.

³³ Gwañgwanai, nak nain dumangot gama sın gıta kuutat. Kukap ñawambi, sındı nep lonjınekalıñ, gan nak Juda ama biesıla engut wındiñgangot sında ñındiñ sanlet, ‘Nak ñautatnan sındı ñaneliñdok tuop nım.’ ³⁴ Wındiñda tımbi nak endıkñe manda komblin sanbi, sındı gınañjılı tambo tıke-galk tıneliñdok sanı-dıkñelet, wın nak sep galk tı-samguttı tı-samlet, telak wolok tuopgan sındı bo tambo tıke-galk tınekalıñ. ³⁵ Tıkap sındı wındiñ tı-kunekalıñda, amatam gıtıktı sındı nokok gwañgwanai kuañ wın sambı-nandi-tomnekalıñ.”

Yesulı Petlolok e-sembın wın eu indağguk

(Matayo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34)

³⁶ Tımbi Simon Petlolı Yesu ni-nandiñguk, “Wopum, dik dendıñ ñaukañ?” Eumbi tambane niñguk, “Nak ñautatnan dik man ñın nep klem ñauñdok tuop nım, gan gamamek dik nep klembi ñaukañ.” ³⁷ Eumbi ni-nandiñguk eñguk, “Wopum, nıtek tımbi nak man ñın gep klem ñauttok tuop nım? Nak kuñguna bimbi, kım-gamettok pañgıtam patet.” ³⁸ Wındiñ eumbi, Yesulı niñguk, “Ba dikok kuñguñga bimbi, kım-nametañ ba? Wın biañgan nım! Nak ñındiñ ganlet: puputtı gamañ nım kıtıñlımbi, dik naka nain tıpet gıt no e-sembı tı-nametañ.”

14

Kunum Yambattoñ lololok telak noñgangot wın Yesu en wakan

¹ Tımbi Yesulı yousımbi, gwañgwañiila ñındiñ enguk, “Gınañjı mılataumbi, nandi-bendi wopum tañ wındiñ nombo nım tınekalıñ. Tambo sındı Kunum Yambattok plon panjañganembi, wındiñgangot nokok plon panjañgane-ta-kunekalıñ. ² Nokok Bepnalok il kuseinan it gınañ asup patak. Nım palımda, nak ñındiñ nım sanbet, ‘Nak ñambi, it tıwılı dikñe tı-sametat.’ ³ Tımbi nak ñambi, it tıwılı dikñe tı-sam-talemek, undane bımbi, sanañgımbi, sındı bo natna kuutatnan kuneliñdok ñanekamiñ. ⁴ Tımbi nak kwet delok ñautat, wolok telak wın sındı ip nandi-taleañ.”

† 13:23: Yoanelı enlok plon e-yout tıñguk, gan enlok koi tıke-louktok nım nandiñguk, eu inda-dakleñguk.

5 Tĩmbi Tomasli niñguk, “Wopum, dik dendĩñ ñaukañ wĩn nĩndi nĩm nandi-dakleamiñ, wala tĩmbi telak wĩn nĩtek nandi-dakleneñ?” 6 Eumbi niñguk, “Natna telaktok kusei, manda biañgan sisĩnĩktok kusei, ba kuñgu sisĩnĩktok kusei. * Nak napma klembi, Beptoñ tomtom wĩn no nĩm sisĩnĩk patak. 7 Sĩndi nak nandi-kĩliñe ti-namumda, Bepna bo nandi-ñĩmĩneliñ. Tĩmbi sĩndi man kusei kĩmĩpi, en nandi-kĩliñ tĩñmañ. Biañgan ñak, sĩndi en ikan kañgĩliñ.”

8 Tĩmbi Filipti niñguk, “Wopum, dik Bep daut nĩmumbi, nandĩna tuop ti-nĩmek.” 9 Eumbi niñguk, “Filip, nak nain ombapgan sĩn gĩta ip kuñgut, ganmek dik nokok kusatna gama nĩm nambi-nandi-tomlañ ba? No en nak nambiñguktĩ Bep ip kañguk. Wĩndĩnda dik nekta ‘Bep daut nĩmekañ’ elañ? 10 Bepti nokok gĩnañ palĩmbi, nak endok gĩnañ patet. Dik wĩn nĩm nandi-kwambiñ dalañ ba? Nĩti noñgan tamĩkta tĩmbi nak manda sanlet wĩn natnalok nanandĩnala nĩm pa elet. Tambo Bep nokok gĩnañ pakti enlok kenan pa tĩlak. 11 Bepti nokok gĩnañ palĩmbi, nak endok gĩnañ patet, sĩndi manda wĩn nandi-kwambiñ da-kunekaliñ. Tĩkap sĩndi nak wĩndĩñ eletta tĩmbi wĩn nandi-kwambiñ danelĩndok tuop nĩmda, kundit ep tĩmbambi kañgĩliñda tĩmbi wĩndĩñ tĩnekalĩñ. 12 Biañgan sisĩnĩk, sĩndi kunditnala tĩmbi wĩndĩñ tĩnekalĩñ.

Tĩmbi kundit tĩndĩlok kandañ nak ñĩndĩñ sanlet: nin endi nak nandi-kĩliktĩ ti-nam ti-kulakta, endi bo kena ba kundit natna tĩlet wĩndĩñgangot tĩmbekak. Tĩmbi endok kenan ba kundil wali natna kena ba kundit tĩngut wĩn makleukak. Wĩn kusei ñĩndĩnda: nak Bepnaloñ loutat. 13 Lowambi, sĩndi nokok kotnalok plon kiti-nambi, nek ba nek ti-samettok nani-nandiñ, wolok tuop nak Nĩñañdi Bepnalok kusal engano wĩn tĩmba inda-dakleuktok ti-sametat. 14 Wĩn tĩkap sĩndi nokok gĩngĩtnai kuañda tĩmbi nek ba nek ti-samettok nani-nandiñekaliñda, natna wĩn ti-sametat.”

Yesuli Dĩndĩm Woñ ni-mulĩm piũptok e-kwambiñ dañguk

15 Tĩmbi Yesuli yousĩmbi, gwañgwañiila ñĩndĩñ enguk, “Tĩkap sĩndi gĩnañjĩli nep galk tañda, nak sĩndi nek tĩnelĩndok sani-dĩkĩnelet wolok tuop ti-kunekaliñ. 16 Tĩmbi nak Bepta ni-nandi-wambi, endi sĩndok Pañgembĩlanji no ni-mulĩm piũmbi, nokok kĩnjan sĩn gĩta papat kwambiñgan kuukak. 17 Nak Dĩndĩm Woñ Beptok kusal sisĩnĩk wĩn tĩmbi inda-daklelak enla elet. Kwelalok gĩngĩtĩii endĩla en nĩm ka-nandañ ba en nĩm nandiñmañ, wala tĩmbi endi en kasĩleneliñdok tuop nĩm. Gan Woñ wali sĩn gĩta kulak, tĩmbi sĩndok gĩnañjĩ gĩnañ piũmbi, palekakta tĩmbi sĩndĩla en nandi-kĩliñ tĩñmañ.

18 Nak sambiwambi, pañgembĩlanji nĩmnat nomĩk nĩm kunekaliñ. Nĩm. Nak sĩndoñ undane bĩutat. 19 Wĩn nain nĩm ombataumbi, kwelalok gĩngĩtĩiilĩ nombo nĩm nambiñekaliñ, gan sĩndĩla bĩndambo nambiñekaliñ. Tĩmbi nak papat kwambiñgan kuletta tĩmbi sĩndi bo kunekaliñ. 20 Sĩndi bĩndambo nambiñmek, ñĩndĩñ ka-nandi-daklenekalĩñ: nak Beptok gĩnañ patet, tĩmbi sĩndi nokok gĩnañ palĩmbi, nak sĩndok gĩnañ patet. 21 Nin endi nokok endĩkĩne mandana nandi-dasimbi kĩmĩt-kle-kulakta, endi wakan gĩnañli nep galk tambi, nep kasĩlelak. Tĩmbi nin endi wĩndĩñ ti-namlak, en wakan Bepnali tĩke-galk taukak, tĩmbi natna bo en tĩke-galk tambi, nokok kusatna tĩmba inda-dakle-ñĩmekak.”

22 Tĩmbi Judas no, wĩn Judas Iskaliot en nĩm, wali Yesu ni-nandiĩmbi eñguk, “Wopum, nĩtek tĩmbi dikok kusaka wĩn nĩndañgot tĩmbi inda-dakle-nĩmep elañ, gan kwelalok amatam dĩwĩnda nĩm?” 23 Tĩmbi Yesuli tambane niñguk, “Tĩkap nolĩ gĩnañli nep kasĩle-kulakta, endi nokok mandana kĩmĩt-kle-kulak. Tĩmbi Bepnali ama wandĩn wĩn tĩke-galk tambi, Bep nĩti endoñ bĩmbi, en gĩta yakan papat kwambiñgan kundekamĩk. 24 Gan nin endi gĩnañli nĩm nep kasĩle-kulakta, endi nokok mandana nĩm kĩmĩt-klelak.

* 14:6: Yesu en wakan telak Kunum Yambattoñ ñalok wĩn daut nĩmlak, endok kusal wĩn tĩmbi inda-dakle-nĩmlak, tĩmbi kuñgu sisĩnĩk nĩmlak.

Tĩmbi manda sanbambi nandañ wolok kandañ wĩn ñĩndiñ: wĩn natnalok manda nĩm, wĩn Bep nin nak kwelan nani-mukuk enlok mandan.

²⁵ Nak gama sĩn gĩta kuñipi, nepek gĩtik wĩn sani-ta-bilet. ²⁶ Gan gamanda Bepti sĩndok Pañgembĩlanji, wĩn Dĩndĩm Woñ, ni-mulĩm pĩmbi, nokok kinjannan sĩn gĩta kuukak. Tĩmbi endi wakan nepenepek gĩtik sani-daut ti-sambi, natna manda sangut gĩtik wĩn tĩmbi kaikta-samumbi, bĩnda nandi-tomnekalĩñ.

²⁷ Nak sambik bimbi, nokok busukna bisikĩat pat-samektok samlet. Busuk samettok pat-namlak wali busuk kwelan nanin wandin nĩm. Nak busuk wĩn samletta tĩmbi sĩndok gĩnañjili mĩlataumbi, mĩsĩmĩsĩ nĩm tĩnekalĩñ. ²⁸ Nak manda ñĩndiñ ikan sanbambi nandiñ, ‘Nak sambik bimbi, ñakap, sĩndoñ bĩndambo undane bĩutat.’ Sĩndi gĩnañjili biañgan nep galk tambi, nep kasile-kuumda, nak Beptoñ ñautat wala sĩndi naka tĩmbi nandi-sĩlisĩli tĩnelĩñ. Neta, Bepnali nak napma klembi, loloñ sĩnik patakta. ²⁹ Nepek gamamek indaukak wĩn nak man ñĩn itañgan sani-talelet, wĩn kusei ñĩndiñda: nak sanit wolok tuop indaukak, wolondamek sĩndi nak manda biañgan elet wĩn gumañ nandi-kwambiñ danekaliñ.

³⁰ Nak sĩn gĩta manda nombo yousĩm sansanlok nain lakatgot pat-namlak, wĩn kusei ñĩndiñda: kwettok kandikĩe ama Satan endi nep tĩmbi kolauttok bĩupi tĩlak. Endi nepek no ti-namektok gembĩ nĩm palmĩlak, ³¹ gan nak wandingan embi nĩm kĩmĩsip tĩmĩlet. Tambo nak Bepna gĩnañnali kasilelet wĩn kwelan kuañdi nambi-nandi-dakleneliñdok Bepnali nani-dikĩeñguk wolok tuopgan tĩlet.

Ale, ip mĩlapi, pĩm ñana.”

15

Wain komba sisĩnik wĩn Yesu en wakan

¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Natna wain komba sisĩnik, tĩmbi nokok Bepnali wain kenalok kandikĩe ama. ² Endi nokok kĩtna gayam bien nĩm laliañ gĩtik wĩn dombĩmbi, ep kolĩm ñalak. Tĩmbi nokok kĩtna gayam bien laliañ wali bien lali-sĩnik taneliñdok endi ti-dĩndĩme kena pa tĩlak. ³ Tĩmbi komba kii gayam bien lalilalilok ti-dĩndĩm eañ, wandin nak manda sanbambi nandi-dasiñgĩliñ wali ikan sep ti-dĩndĩm eumbi, Kunum Yambattok dainan dĩndĩm indañgĩliñ.

⁴ Tĩkap kii gayamdĩ komba plon nĩm yousĩm patakta, wali engan bien laliuktok tuop nĩm, wĩndiñgangot tĩkap sĩndi natnalok plon nĩm yousĩm pakañda, bienjĩ lalineliñdok tuop nĩm. Wĩndiñda tĩmbi sĩndi natnalok plon yousĩmbi pat-ta-kunekaliñ, tĩmbi natna sĩndok plon yousĩmbi pat-ta-kuutat. ⁵ Natna wain komba, tĩmbi sĩndi nokok kĩtna gayam. Nin endi nokoñ yousĩmbi, nak bo endoñ yousĩletta, wali wakan bien asup pa lalilak. Wĩn kusei ñĩndiñda: nak napma klembi, bien lalilalilok telak no nĩm patak. ⁶ Tĩkap ama nolĩ nokoñ nĩm yousĩmbi patakta, endi komba gayam dombĩ kokottok wandin: wĩn tĩke kolĩmbi, yañetaumbi, kii gayam dĩwĩn gĩta ep kiupi, komba gĩnañ ep siu dĩndĩlok. ⁷ Tĩkap sĩndi nokoñ yousĩm pakañ, tĩmbi nokok mandana nandi-dasiñgĩliñ wĩn kĩmit-kle-kuañda, sĩndi Kunum Yambattĩ wĩndiñ ba wĩndiñ ti-samektok nandañ wala kĩndem ni-nandumbi, nandi-samekak. ⁸ Nandi-samumbi, sĩndi telak wĩndiñ plon bien asup laliumbi, nokok gwañgwanai kuañ wĩndiñ inda-daklelak, tĩmbi nokok Bepnali kot gĩñgĩt tĩkelak.”

⁹ Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila enguk, “Bepti nep galk tañguk, wĩndiñgangot nak sep galk tañgut. Tĩmbi nak yousĩmbi, sep galk ta-ñauttok sĩndi nokoñ yousĩm patnekalĩñ. ¹⁰ Wĩn natna Bepnalok endikĩe mandan kĩmit-kle-talembi, endoñ yousĩm patet, tĩmbi endi yousĩyousĩñgan nep galk talak, wĩndiñgangot tĩkap sĩndi nokok endikĩe mandana kĩmit-kleañda, sĩndi nokoñ yousĩm patnekalĩñ, tĩmbi nak yousĩyousĩñgan sep galk tautat. ¹¹ Wĩn nak sĩmba sasat nandilet wĩn sĩndi bo nandiĩmbi, gĩnanji gĩnañ tokĩeumbi pat-samektok nandilet, wala tĩmbi nokok

mandana kim-it-kleneliñdok sanit. ¹² Timbi endikñe mandana win ñindiñ: nak sep galk tañgut, wíndiñgangot sindi ginañjili tambo tike-galk ti-ta-kunekaliñ.

¹³ Tikap ama noli noliila ep galk tamba kim-semekta, endi ep galk tindilok telak diwin gitik patak win makle-sin tauk. ¹⁴ Timbi tikap sindi nokok endikñe mandana kim-it-kle-kuañda, sindi nokok notnai sinik inda-dakleañ. ¹⁵ Nak sinda kena gwañgwa nombo nim sanlet, tambo nak sinda nokok notnai sani-talelet. Win kusei ñindiñda: kena gwañgwalí molomdi nek nandi-sambat tilak win nim nandilak, gan nokok Bepnali nepek gitíñgitik nanguk win nak sinda sani-dakle-talewambi, sindi ikan nandi-taleañ. ¹⁶ Sindi nak nim nep kasileñgíliñ. Tambo natna sep kasilembi, ñindiñ tinelíñdok sep dangut: sindi ñambi, bienji timbi indaukak, win bien papat kwambiñgan palekak wandin. Wíndiñ indaumek, sindi nokok kotna plon Bep kitíñmímbi, nepek no ba no ti-samektok ni-nandañ, endi wolok tuop sinik ti-samekak. ¹⁷ Nak endikñe manda ñin bindambo sanba nandiwit: sindi ginañjili tambo tike-galk ti-ta-kunekaliñ.”

Gwañgwañiilok mɪlap inda-semekak wala Yesuli eu inda-semguk

¹⁸ Yesuli bindambo yousimbi, ñindiñ enguk, “Amatam kwelalok gíñgit kuañdi nandi-kunjitta ti-samumbi, wolonda sindi nim nandi-kamalanekaliñ, win kwelalok gíñgit kuañdi dama naka ip nandi-kunjitta ti-namgíliñ. ¹⁹ Sindi kwelalok gíñgit kuumda, endi sinda nandum endok nosii timbimbi, sep galk taneliñ. Gan nak endok boñgípsinan nanin sep kasilewambi, sindi natnalok gíñgitnai kumbi, kwelalok gíñgit nombo nim kuañ. Kusei wala timbi endi sinda nandi-kunjitta ti-samañ. ²⁰ Sindi manda ñin dama sangut win nandi-tombit, ‘Kena gwañgwa silanindi molomjilok kapmainan kuañ.’ * Kusei wala timbi tikap kwelalok gíñgitñiili nak nep timbi kolauttok nep kle-gimigim eñgíliñda, wíndiñgangot sindi bo sep timbi kolaneliñdok sep kle-gimigim enekaliñ, timbi tikap endi nokok mandana nandi-dasimbi kim-it-kleñgíliñda, wíndiñgangot endi sindok mandanji bo nandi-dasimbi kim-it-klenekaliñ. ²¹ Endi Bep nani-mukuk en nim nandi-kiliñ tíñmañ, wala timbi sindi nokok gíñgitnai kuañda timbi endi kolan wandin win ti-samnekaliñ.

²² Nak indambi, Bepnalok mandan engut win ikan nim enbamda, yomjilok mɪlap nim pat-semek. Gan nak indambi, endok mandan engutta timbi endi yom tindilok e-tembi manda no nim pat-semalak. ²³ Naka nandi-kunjitta ti-namlakti Bepnala bo nandi-kunjitta tíñmilak. ²⁴ Ba nak kundit gembinat gitikñin amalí nim tindiñ endok boñgípsinan nim pa timbamda, yomjilok mɪlap nim pat-semek. Gan endi kundit win kañgíliñ, ganmek Bep nita nandi-kunjitta ti-nimigíliñ, wala timbi yomjilok mɪlap kimilim pat-semalak. ²⁵ Endok endikñe mandanji ginañ ñindiñ youyoulin patak, ‘Endi naka slakan nandi-kunjitta ti-namgíliñ,’ ☆ timbi manda wali bien timbektok endi wíndiñ ti-namgíliñ.”

Yesuli Dindim Woñdi gwañgwañii ep timbi pañgítauktok e-kwambiñ dañguk

²⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Siñgimek nak sindok Pañgembílanji win Beptok kandañ nanin ni-muletat. Woñ wali Beptoñnan nanin pímbi, endok kusál sísínik win timbi inda-daklelak. Pimek, nokok kusatna e-dakle timbekak, ²⁷ timbi siní bo nokok kusatna e-dakle ti-ta-kunekaliñ. Win kusei ñindiñda: sindi nak kena kusei kimikut naningan nakita ku-ta-bañ.

16

¹ Nepek kolan sanit wandin wali inda-samumek, sindok nandi-kiliktiñji wolonda nim pi piuktok nak manda gitik win sanit. ² Endi it kiyauñji ginañ nanin sep kle-kolimbi, pawan kunekaliñ. Timbi wíndiñgot nim. Nain indaumbi, nin endi

* **15:20:** Manda wolok walan win ñindiñ: kena molomda nitek indañmilak, wolok tuopgan endok kena gwañgwanla indañmilak. ☆ **15:25:** Kap 35:19, 69:4

sindoñnan nanin no wili kimbekakta, endi ‘telak wolok plon Kunum Yambat kimit-klelet’ em nandukak, gan endi timbi kamalaukak. ³ Endi Bep niti nim nandi-kiliñ ti-nimañda timbi windiñ ti-samnekalñ. ⁴ Nepek gamamek indaukak, win nak man ñin itañgan sani-talelet. Win kusei ñindiñda: nak sanit wolok tuop ti-samnekalñ, wolondamek nak endok plon manda sangut win sindi nandi-tomnekalñ.

Nak sin gita kuñgutta timbi kena kusei kimikut wolonda nepek wolok kasat gama nim ti-sangut. ⁵ Gan man ñindiñgit nak Bep nani-mukuk endoñnan ñaupi tilet, gañgan sindoñnan nanin noli ‘Dik dendin ñaukañ?’ windiñ no nim nani-nandañ. ⁶ Tambo nak ñañalok manda mlap wandin sanletta timbi, simba gawatti sindok ginanjti tokñelak. ⁷ Gan nak manda ñindiñ elet wali biañgan tilak: nak sambu ñautat wolok bien wali sindoñ inda-samekak. Neta, tikap nak nim sambu ñautta, Pañgembilali sindoñ nim biwik. Tikap nak sambu ñautatta, nak en ni-mulambi, sindoñ biukak. ⁸ Bimek, kwelalok giñgitñiila timbi dakle-semumbi, nandi-kwambiñ danekalñ, win yom win nek sinik, ba nin endi win dindim sinik, ba Kunum Yambatti nitek sinik yambi-danbekak win endi nim nandi-daklembi, nandum kamalalak. ⁹ Win ñindiñ: endi nak nim nandi-kilikti ti-namañ, wali yom biañgan sisinik. ¹⁰ Timbi dindim kuñgulok kandañ win ñindiñ: nak Beptoñ undane ñawambi, sindi nombo nim nambinekalñ, wali nak dindim sinik win timbi inda-dakleukak. ¹¹ Timbi ka-dani kenalok kandañ win ñindiñ: Kunum Yambatti kwet ñolok kandikñe ama Satan ikan ka-danbi, tambon ombi-tikeuktok eu taleñgukta timbi amatam bo yambi-danbekak.

¹² Manda sansanlok gama asup patak, gan man ñindiñgit sindi win gitik nandi-daklembi, nandi-dasineliñdok tuop nim. ¹³ Gan Woñdi Kunum Yambattok kusal sisinik win timbi inda-daklelak. Endi pimek, sindok nanandinjti ep timbi pañgitaumbi, Yambattok kusal sisinik win nandi-daklenekalñ. Win kusei ñindiñda: Woñdi enlok nanandinla manda no nim eukak, tambo manda nitek nimbimbi nandilak wolok tuop endi eukak, ba nepek nek siñgimek indaukak win sanbi indaukak. ¹⁴ Timbi endi nak manda nimbambi nandilak win sanbi indaukakta timbi, endi nokok kusatna engano win timbi inda-dakleukak. ¹⁵ Bep nitok nanandinnet win noñganda timbi nak ñindiñ sanit, ‘Nak manda Woñda nimbambi nandilak win sinda sani-dakleukak.’ ”

Milapsilok kinjannan silisilili gwañgwañiiloñ inda-semekak

¹⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Nain nim ombataumbi, sindi nombo nim nambinekalñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo nambinekalñ.” ¹⁷ Windiñ eumbi, endok gwañgwañi diwindi nisinñgan ñindiñ eñgiliñ, “Endi ñindiñ elak, ‘Nain nim ombataumbi, nandi nombo nim kanekamiñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo en kanekamiñ,’ timbi ‘Endi Beptoñ undane ñaukakta timbi windiñ indaukak.’ Manda wolok walan wali nek plon e-yout tilak?” ¹⁸ Windiñ eñipi, nisinñgan e-nandiñgiliñ, “ ‘Nain nim ombatalak’ manda wolok walan wi nitek? Nek elak win nandi nim nandi-dakleamñ.”

¹⁹ Timbi endi wala ni-nandineliñdok nandumbi, Yesuli yambi-nandi-daklembi enguk, “Nak ñindiñ sanit, ‘Nain nim ombataumbi, sindi nombo nim nambinekalñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo nambinekalñ.’ Win manda wolok kuseila singan e-nandi tañ ba? ²⁰ Manda et wali biañgan sinik. Timbi nak ñindiñ sanlet: nak kimbambi, sindi kut-blamblan embi, mano tinekalñ, gan kwelalok giñgitñiili silisilili tinekalñ. Timbi sindok ginañji mlata sinik taumbi patnekalñ, gan sindi bindambo nambimbi, sindok nandi-milapsilok kinjannan silisilili inda-samekak.

²¹ Win tamdi gwañgwa tikelak wandin inda-samekak. Endok piñgip gawat tindilok nainñin indalakta timbi ginan mlata sinik taumbi patak, gan endi gwañgwa tikemek, gwañgwan indañmlak wali silisilili mumbi, mlap win ip kamalalak. ²² Windiñgangot nain ñolonda sindok ginañji mlalalak, gan nak bindambo bi sambambi nambinekalñ, wolonda walenjili bo kindem daumbi, silisilili ginañji

tokñeukak, tĩmbi ama noli sĩndok sĩlisĩlinji solom tĩkeneliĩndok tuop nĩm. ²³ Nain wĩn indaumek, sĩndi nepek nolok plon nombó nĩm nak nani-nandĩnekalĩĩ. Wĩn biañgan sĩnik. Tĩmbi nak ñĩndĩĩ sanlet: sĩndi nepek no ba nola nokok Bepnala nĩ-nandĩnekalĩĩ, wolok tuop endi nokok kotna plon samekak. ²⁴ Sĩndi nokok kotna plon enda nepek nola nĩm nĩ-nandĩ-ta-bĩngĩlĩĩ. Ale, man ñĩn sĩndi kĩndem gĩngĩnembĩ, nĩ-nandĩ tĩ-ta-kunekalĩĩ, tĩmbi wolok tuopgan inda-samumbĩ, nandĩ-sĩlisĩlĩlĩ gĩnañji tokñeukak.”

Mĩlap kusei kusei indaukak, gan Yesuli kwettok gembĩn kolan wĩn ip wĩla pĩnguk

²⁵ Yesuli yousĩmbĩ, ñĩndĩĩ enguk, “Nak manda sani-ta-bĩlet wĩn eyout mandalĩĩngot sanlĩĩngut, gan nain indaumbĩ, nak manda eñĩpi, eyout manda nombó nĩm sanbetat. Tambo nokok Bepnalok plon indañgan kasat tĩ-samet. ²⁶ Nain wolonda sĩndi nokok kotna plon Bep nĩ-nandĩnekalĩĩ. Nak Bepti sep kĩmĩlektok nĩ-nandut. Wĩndĩĩ nĩm sanlet, tambo ñĩndĩĩ sanlet: wĩn sĩn en nĩ-nandĩnekalĩĩ. ²⁷ Wĩn kusei ñĩndĩĩda: sĩndi gĩnañjĩlĩ nak nep galk tambi, nak Bepti nanin pĩngut wĩn nandĩ-kwambĩĩ da-kuañda tĩmbi endi sep galk tambi, nĩ-nandĩnji nandĩ-samekak. ²⁸ Nak en gĩta pakap kwelan pĩmbi indañgutta, man ñĩn kwet ñĩn bĩmbi, endoñ undane loupi tĩlet.” ²⁹ Wĩndĩĩ eumbi, gwañgwañĩlĩ nĩngĩlĩĩ, “Ei! man ip dĩk eyout manda bĩmbi, manda indañgan nĩnĩlañ wĩn! ³⁰ Man ñĩn nĩndi gambĩ-nandamĩĩ, wĩn dĩk nepek gĩtĩngĩtĩk nandĩ-talelañ, tĩmbi nĩndi gama nĩm gani-nandĩnambĩ, dĩk ikan nĩndok nanandĩnĩ ka-nandĩ-daklelañ. Kusei wala tĩmbi nĩndi dĩk Kunum Yambattoñnan nanin pĩngũ wĩn nandĩ-kwambĩĩ damĩĩ.”

³¹ Tĩmbi Yesuli tambane enguk, “Ba sĩndi biañgan ip nandĩ-kwambĩĩ da-namañ ba? ³² Nandañ! Nĩm ombataumbi, nain ñĩn ip inda-talelak: nokok kanjĩknailĩ sep kleumbi, sĩndi nak nambium, natnañgan palambĩ, sĩndi noñgan noñgandĩ papusenembĩ, isĩnan pi ña-talenetañ, ganmek nokok Bepnalĩ nakĩta patakta tĩmbi nak natnañgan nĩm paletet. ³³ Sĩndi nokok gĩnañ kuañda tĩmbi busuk bĩsĩkĩat wĩn kasĩleumbi pat-samektok nak manda wĩn sanĩt. Kwelan ñolok mĩlap kusei kusei pat-samlak, gan nak kwelalok gembĩn kolan wĩn ip wĩla pĩngukta tĩmbi sĩndok sĩmbatsĩ saleun.”

17

Yesuli enla ba gwañgwañĩila nĩmolo tĩnguk

¹ Yesuli manda wĩn eu taleumbi, kunum gĩnañ deium loumbi, Beula nĩmolo ñĩndĩĩ tĩmĩmĩnguk, “Ambep, nak mĩlap bembĩ, kĩmbettok nain ip indalak. Dĩk nandĩ-namumbi, nak dĩkok Nĩñañgalĩ kusaka engano wĩn tĩmba inda-dakleuktok dĩk bo nokok kusatna engano wĩn tĩmbi inda-dakleukañ. ² Dĩk ama nep kĩmĩt-kleneliĩndok namguñ, tĩmbi nak kuñgu taletalen nĩmnat enda emettok nandĩngũ, wala tĩmbi dĩk nak amatam gĩtik yambĩ-dĩkĩeuttok napĩkuñ. ³ Tĩmbi kuñgu taletalen nĩmnat wolok walan wĩn ñĩndĩĩ: endi Kunum Yambat sĩsĩnik noñgangot dĩk nandĩ-kĩlĩĩ tĩ-gamañ, tĩmbi Yesu Mesia dĩk nani-mukuñ naka nandĩ-kĩlĩĩ tĩ-namañ. ⁴ Dĩk naka kena tĩmbettok namguñ wĩn gĩtik tĩmba taleñguk, tĩmbi telak wolok plon dĩtnalok kusaka engano wĩn kwelan ñolok tĩmba inda-dakleñguk. ⁵ Ale, Bep, man ñĩn dĩk nandĩ-nambĩ, natnalok kusatna engano wĩn ñĩndĩĩ tĩmbi inda-daklewĩn: kwet gama nĩm indañĩlĩmbi, nak dĩkĩta kuñĩpi, nokok pipapatna engano pat-namguk wĩn dĩk bĩndambo naka namumbi pat-namun.

⁶ Dĩk kwelan kuañ endoñnan nanin dĩwĩn ep danbi, nokok gwañgwanai kuneliĩndok yapĩkuñ, tĩmbi nak dĩkok kusaka enda enĩ-dakle-semambĩ, endi dĩk nandĩ-kĩlĩĩ tĩ-gamañ. Wĩn endi dĩkok gĩngĩtkai, gan dĩk nakĩta kuneliĩndok yapĩkuñ, tĩmbi nak yambĩ-dĩkĩewambĩ, endi dĩkok mandañga kĩmĩt-kle-kumbi, ⁷ man ñĩndĩngĩt nambĩ-nandĩ-dakleañ, wĩn dĩk nepek gĩtĩngĩtĩk namumbi pat-namlak walĩ biañgan dĩkoñnan nanin. Endi wĩndĩĩ nandĩ-dakleañ, ⁸ wĩn kusei ñĩndĩĩda: dĩk manda naka nanguñ

wın nak enda enba taleñguk. Ewambi, endi nandi-dasimbi, nak dikoñnan nanin pi indañgut wın biañgan ka-nandi-dakleañ, timbi dik nani-mukuñ wın ip nandi-kwambiñ da-taleañ.

⁹ Nak enda timbi nimolo ti-gamlet. Nak man ñindiñgıt kwelan kuañ gitıktı nimolo nim ti-gamlet. Tambo nak ama nin dik nokok gwañgwanai kuneliñdok yapıkuñ endañgot nimolo ti-gamlet, wın kusei ñindiñda: endi dikok giñgıtkai sınık. ¹⁰ Wın nokok giñgıt kuañ endi gitıktı dikok giñgıtkai, timbi dikok giñgıtkai gitıktı endi nokok giñgıtnai. Timbi endok kuñgunjılı nokok kusatna engano wın timbi inda-daklelak. ¹¹ Nak kombıkan dikoñ bıutat, timbi kwelan ñolok nombo nim yousimbi kuutat, gan endıla kwelan yousimbi kunekalıñ.

Bep Giñgi Sınık nitı noñgan tamık, wıñdiñgangot endi bo noñgan tıneliñdok dik nandi-nambi, dikok gembınga naka namguñ walı ep kamaiukañ. ¹² Nak en gıta kuñpi, dik gembı namguñ walı ep kamaimbi yambi-dikñe-ta-bıñgut. Timbi endoñnan nanin no kolandok giñgıt kuñguk en noñgandıñgot kolañguk, nolii diwınlı nim. Wın manda youyoulin patak walı bien timbettok wıñdiñ indañguk. ¹³ Ale, nak dikoñ bıupi tılet, gan nak nandi-sılısılı tılet wolok tuopgan endi bo nandi-sılısılı tıneliñdok nak kwelan ñolok gamañgot patetta manda gitıktı ñın enbambi nandañ.

¹⁴ Dik manda nanguñ wın nak enda enı-talewambi, endi nandi-dasiñgılıñ, timbi natna kwet ñolok giñgıt nim kulet, wıñdiñgangot endi bo kwet ñolok giñgıt nombo nim kuañ, wala timbi kwelalok giñgıt kuañdi nandi-kunjıta ti-semañ. ¹⁵ Dik kwet ñalinin yapma tıkeuñdok nimolo nim ti-gamlet. Tambo nak ñindiñ nimolo ti-gamlet: dik ep kamaiumbi, kolan molomdi ep timbi kolaneliñdok tuop nim. ¹⁶ Natna kwet ñolok giñgıt nim, wıñdiñgangot endi bo kwet ñolok giñgıt nim kuañ. ¹⁷ Wıñdiñda timbi dikok mandañgalı kusaka sısınık wın e-daklelak, walı ep timbi pañgıtaumbi, endi dıtnalok giñgıtkaiñgot kunekalıñ. ¹⁸ Dik nak kwelan nani-mulımbi indañgut, wın dikok kenañga timbettok. Wıñdiñgangot nak bo endi kwelan enı-mut-talelet. ¹⁹ Timbi endi bo biañgan kuñgunjı dikok bi-gammelıñdok nak dikok kenañga timbettok kuñguna dikok bi-gam-talelet.”

Nin endi Yesu nandi-kılıkti tıñmınekalıñ enda nimolo tıñguk

²⁰ Timbi Yesulı nimolo yousim timbi eñguk, “Bep, nak gwañgwanai 11 endañgot nimolo nim ti-gamlet. Tambo nak amatam nin endi gwañgwanailok mandanjı nandi-mbi, nandi-kılıkti ti-namnekalıñ, enda bo nimolo ti-gamlet. ²¹ Wın Bep dik nokok gınañ palımbi, nak dikok gınañ palımbi, nitı noñgan tamık, wıñdiñgangot endi bo noñgan tıneliñdok nak nimolo tılet. Timbi kwelan kuañ gitıkti dik wakan nak nani-mukuñ wın nandi-kwambiñ daneliñdok nak nandi-kılıkti ti-namnekalıñdi Bep nitok gınañ patneliñdok nimolo tılet. ²² Nitı noñgan tamık, wıñdiñgangot endi bo noñgan tıneliñdok nak nandi-sembi, dik pipapat engano naka namguñ pat-namlak wın emambi pat-semıak. ²³ Wın endi noñgan sınık inda-talembi, noñgan tıneliñdok nak endok gınañ palımbi, dik nokok gınañ patañ. Endi wıñdiñgan noñgan tınekalıñ, wolonda kwelan kuañ gitıkti ka-nandi-daklenekalıñ, wın dik wakan nani-mukuñ, timbi dik nak nep galk tañguñ, wıñdiñgangot nak nandi-kılıkti ti-namañ wın ep galk tañguñ.

²⁴ Kunum kwet gama nim indañilımbi, dik nak nep galk tañguñda timbi pipapat engano wın namguñ pat-namlak. Bep, nak ñindiñ indauktok nandi-galk talet: amatam nakıta kuneliñdok namguñ, endi bo natna kuutatnan nakıta kumbi, nokok pipapat engano wın kanekalıñ. ²⁵ Bep ep tıñdın dıñdım molom, kwelalok giñgıtıñıılı dıka nim nandi-gamañ, gan nakta nandi-kılıñ ti-gamlet, timbi dik nani-mulımbi indañgut wın nokok gwañgwanai ñalı ka-nandi-tom-taleañ. ²⁶ Nak dikok kusaka engano wın daut semgut, timbi yousimbi daut sem-ta-ñautat. Wın dik nak nep galk

talañ, wíndiñgan endi bo tambo ep galk taneliñdok ba nak en gita kuuttok wíndiñgan ti-semetat.”

Yesuli enlok kusal timbi inda-dakleuktok kim mɪlapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk

18

Yesu tikeñgiliñ

(Matayo 26:47-57, Maleko 14:43-53, Luka 22:47-54)

¹ Yesuli nimolo timbi taleumbi, gwañgwañii git pakiliñnan nanin pim ñambi, tuk no koi Kitlon win dikñemi, oliv komba kena no wandiñ pakuknan ña tomgiliñ. ² Endi wolok nain asup kimin tañgiliñda timbi Judas Yesu endok kanjikñiilok kisinan kimilepi tiñguk endi bo kwet win nandiñguk. ³ Wíndiñda tapma ama biesi git Falisi amalí tapma ittok kamaikamai ama diwin eni-mukiliñ en wakít Romalok mik ama diwin Judasli ep kiulimbi, endi tou git sipalak ep pindopi, miktok nepenepek epmumbi, Judasli yanañgiliimbi, kwet wolok biñgiliñ. ⁴ Bumbi, Yesuli nitek indañmektok win ikan nandi-taleñpi, ña ep timbi indaumbi enguk, “Sindi nin lonjañ?” ⁵ Eumbi tambane niñgiliñ, “Yesu Nasalet nanin.” Eumbi enguk, “Win nak ñakan.” (Timbi Judas Yesu kanjikñiilok kisinan kimikuk endi ama wolok boñgipsinan ikuk.)

⁶ Yesuli “Win nak ñakan” wíndiñ eumbi, wolongan amalí nandi-silikñemi, siñgisiñgilok ñambi, pi pi-taleñgiliñ. ⁷ Wíndiñ timbimbi, bindambo eni-nandimbi eñguk, “Sindi nin lonjañ?” Eumbi, “Yesu Nasalet nanin” wíndiñ niñgiliñ. ⁸ Eumbi, Yesuli tambane enguk, “Win nak ñakan win ikan sanít. Wíndiñda tikap sindi nak nep lonjañda, notnai ñin yambiumbi ñawít.” ⁹ Yesuli manda wíndiñ eñguk, win endi dama Beula ñindiñ niñguk wali bien timbektok eñguk, “Dik ama nakita kuneliñdok namguñ win nak yambi-dikñewambi, no nim paikiliñ.”

¹⁰ Timbi Simon Petloli kakit tike biñguk win tiañeum lambumbi, tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa silanin no koi Malkus endok pawan kit dindim kandañ nanin wílalim pi piñguk. ¹¹ Wíndiñ timbimbi, Yesuli Petlola niñguk, “Dikok kakitka kwelnan suaeum piwin. Bepnali engan mɪlap ñin kimit-namguk win nitekta timbi nim bembet?”

¹² Timbi mik ama wakít endok telak damanji ba tapma ittok kamaikamai ama endi Yesu tikembi, kii imbi ¹³ nañgipi, ama no koi Anas endoñ dama ñañgiliñ. Anas endok wembanlok wapai koi Kaiafas endi gwilat wolonda tapma amalok telak damanji kuñguk. ¹⁴ Win Kaiafas en wakan Juda ama biesila nanandi dama ñindiñ emguk, “Ama noñganliñgot amatam gitiktok kinjanji kimbek win kindem.”

Petloli Yesula “Nim nandñmilet” eñguk

(Matayo 26:58,69-70, Maleko 14:54,66-68, Luka 22:55-57)

¹⁵ Yesu nañgip ñañilimbi, Simon Petlo git Yesulok gwañgwa no * endi siñgi klem ñañgimik. Tapma amalok telak damanji endok sambaliilí gwañgwa no win nandñmñgiliñ, wala timbi endi telak damalok il sañ jimba ginañ Yesu kindem klem loñguk, ¹⁶ gan Petloli telak yama pawan ikuk. Timbi gwañgwa nin telak damanji lok sambaliilí nandñmñgiliñ endi pi ñambi, telak yama kandikñe wembela Petlolok plon manda nimbimbi, yama pisalimbi, gwañgwa wali Petlo nañgiliimbi, ginañ loñgimik. ¹⁷ Loumbi, yama kandikñe wembe wali Petlo ni-kañbi eñguk, “Nim kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi niñguk, “E, nak nim.”

* **18:15:** Yoaneli gwañgwa ninda youkuk endi enla eñguk.

¹⁸ Sasale tiñgukta timbi tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa git tapma ittok kamaikamai ama endi komba sim ipi, sei-palimbi, Petlo endi bo boñg+ps+nan ña ipi, komba sei-pakuk.

*Tapma amalok telak damanji Yesu ni-nandinandi tiñguk
(Matayo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)*

¹⁹ Timbi Anas tapma amalok telak damanji damañgan pakuk endi Yesu ni-kañbi, endok gwañgwañiilok plon ba manda e-daut tiliñguk wolok plon ni-nandinandi tiñguk. ²⁰ Timbi Yesuli ñindiñ tambane niñguk, “Nak amatam gitikta indañgan manda engut, win Juda amatam gitikti it kiyaunji ginañ ba tapma ilan kim+n tañ wolok nain tuop manda eni-daut ti-sem-ta-kuñgut, timbi nak kwet sembinan nepek no nim eñgut. ²¹ Wala timbi nekta naka nani-nandiñ? Manda enbambi nandiñgiliñ enda eni-kaukañ; endi mek nak nek engut win nandañ.” ²² Windiñ eumbi, kamaikamai ama ñasiñgan ikiliñ endoñnan nanin noli Yesu timan dai plon wipi niñguk, “Dik tapma amalok telak damanji enda nitakta manda windiñ tambane ñilañ?” ²³ Eumbi tambane niñguk, “Manda ewa kamalalakta, win kusei nani-dakleumbi nandiwa, ba dindiñm eletta, dik nekta slakan nitañ?” ²⁴ Timbi Anasli eumbi, Yesu kii im-bimbini nañgip ñambi, tapma amalok telak damanji Kaiafas endoñ ñañgiliñ.

*Petloli Yesula ‘Nim nandiñmilet’ bindambo eñguk
(Matayo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)*

²⁵ Timbi Simon Petloli komba sei-paliñilimbi, ni-nandiñmibi eñgiliñ, “Nim kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi, e-kim+sem+mbi enguk, “E, nak nim.” ²⁶ Timbi tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa no, win ama nindok pawan Petloli wili dikñeñguk endok wekai dipti Petlola ñindiñ niñguk, “Dik oliv komba kena ginañ en gita kuumbi gambit win!” ²⁷ Eumbi, bindambo “Win nak nim” eumbi, wolongan puputti kititiñguk.

*Pilatoli Yesu ama wapmañ kuñgunla ni-nandi tiñguk
(Matayo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)*

²⁸ Kwet salaumbi, Juda ama biesili Kaiafaslok il bimbi, pim ñambi, Yesu nañgipi, kandikñe ama Pilatolok ilan ñañgiliñ, gan il ginañ nim loñgiliñ, win kusei ñindiñda: endi Roma ama Pilatolok il ginañ loumda, Kunum Yambattok dainan kolambi, Kamaikamai gwilattok nanañ sandap wolonda naneliñdok tuop nim. It ginañ nim lombi, sañ jimba ginañ palimbi, ²⁹ Pilatoli pim, endoñ ñambi, eni-nandiñmibi eñguk, “Sindi ama ñala manda nitak embi, kit yout tiñmañ?” ³⁰ Eumbi tambane niñgiliñ, “Endi kolan tindi ama nim palimda, dikok kikanan slakan nim kim+tneñ.” ³¹ Eumbi, Pilatoli enguk, “Tikap windiñda, sin en tikembi, sinlok endikñe mandanji kim+t-klembi, manda plon kimilit.” Eumbi, ama biesili niñgiliñ, “Juda nindok endikñe mandanli en kimkimlok elak, ✧ gan Roma sindok endikñe mandanji niñdi sep lapipi, windiñ tineñdok kim+sip patak.” ³² Juda ama biesili Pilatola windiñ niñgiliñ, wali timbi indadakleñguk, win Yesuli damañgan kimkim nitein kimbektok e-dakleñguk, manda wali bien timbep tiñguk. ✧

³³ Timbi kandikñe Pilatoli ama biesilok mandanji nandi-talembi, kandikñe amalok it ginañ undane lombi, Yesu kititiñmum bumbi ni-nandiñmibi eñguk, “Ba dik ñakan Juda amatamdok ama wapmañji ba?” ³⁴ Eumbi tambane ni-nandiñguk, “Ba dik manda win ditnalok nanandiñgala elañ, ba diwindok manji klembi elañ?” ³⁵ Eumbi niñguk, “Natna Juda ama nim, wala timbi dikok kusaka nitak nandi-gamet? Win ditnalok amatangai git tapma ama biesili gepbi, nokok kitnanan gapikañ. Dik nitak sinik tiñguñ?” ³⁶ Eumbi tambane niñguk, “Nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok

nim. Wın kwet ñolok palımda, nokok kena gwañgwanaili kanjiknai mik ti-semumbi, endi nıtek plon nepbi, Juda ama biesilok kisınan napıtnelıñ? Gan nokok ama wapmañ kuñguna wın kwet ñolok nim.”

³⁷ Tımbi Pilatoli niñguk, “Wındiñda dıtna ama wapmañ wındiñ elañ ba?” Eumbi tambane niñguk, “Naka ama wapmañ nanlañ wın dındım elañ. Wın kusei biañgan sisınik wın e-dakle kena tımbettok menali napmıumbi, kwelan indañgut. Tımbi nin endi kusei biañgan sisınik wın tıke-kwambiñ dalok nandi-galk tañ gıtık endi nokok mandana nandi-mbi nandi-dasiañ.” ³⁸ Eumbi, Pilatoli niñguk, “Kusei biañgan sisınik wın nek sınık?”

Pilatoli Yesulok kolan no nim tımbi indañguk, ganmek kimbektok eu taleñguk (Matayo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)

Tımbi Pilatoli bındambo pımbi, Juda amatamdoñ ñambi enguk, “Nakta endok kolan no nim tımba indalak. ³⁹ Gan nak sindok ep tındıñji no kimıt-klembi, Kamaikamai gwılat tuop ama no it kwambiñ gınañ nanin sindok pa pisat-samlet, wala tımbi sindi nak ama ñın Juda amatamdok ama wapmañji nının en pisat-samettok nandañ ba?”

⁴⁰ Wındiñ eumbi, endi kwawañganembi, tambane niñgılıñ, “Nım yañ! Barabas kak pisat-nımiñ!” Barabas wın endi ama piñpiñen nin Roma ama mik ti-semliñguk. ✧

19

¹ Wolongan Pilatoli eumbi, mik amali toa pisik asupnat gaut gwılapı tındın wali Yesu waıpgılıñ. ² Tımbi ama wapmañ walan esilımiñıpi, toa no pisikñat wali bondınembi, kumbannan kimılı pımbi, sauloñ gımın dasi-mıñgılıñ. ³ Wındiñ tıñıpi, ama noñgan noñgan endoñ bıñgılıñ tuop endi walan noñgangot tımbi, “Judalok ama wapmañji, we!” wındiñ nımbi, timan dai plon kit pındım wıkilıñ.

⁴ Tımbi Pilatoli bındambo pımbi, kimın gıtıktoñ ñambi enguk, “Nandi-wıt: nak en sindoñ nañgıp bıwambi, sindi ñındiñ ka-nandi-wıt: nakta endok yomınlok bien lonji nım kañ bilet.” ⁵ Tımbi Yesu en toa pisikñat bondınen gıt sauloñ gımınnat wakıt pı ilımbi, Pilatoli daut sembi enguk, “Ama ñın kawıt!” ⁶ Wındiñ eumbi, tapma ama biesi gıt tapma ittok kamaikamai amali Yesu kañgılıñ, wolongan endi wopungan kitımbi eñgılıñ, “Kloñbat plon wıli kimbın!” Eumbi, Pilatoli manjınan tıkembi enguk, “Nakta endok yomın yolonjıletta tımbi sindi en tıkembi, kloñbat plon wılit.” ⁷ Tımbi Juda ama biesili tambane niñgılıñ, “Endi enla ‘Nak Kunum Yambattok Nıñañ’ wındiñ pa elak, tımbi endikñe manda pat-nımlak walinin noli ama wandisi wın yandıp kımnelıñdok elak.”

⁸ Tımbi Pilatoli Yesulok plon manda wandin wın nandiñguk wolonda endi wıli kımnelıñdok eu taletalela mısi sınık tambı, ⁹ Yesu it gınañ nañgıp lombi, ni-kañbi eñguk, “Dık denanin sınık?” Gan Yesuli tambon no nım tambane niñguk, ¹⁰ wala tımbi Pilatoli niñguk, “Nıtek? Ba dık manda tambon no nım nanlañ ba? Nak dık slak gambiwam kuuñdok ba ewa kloñbat plon kımbeñdok gembı pat-namlak, wın dık nım nandi-daklelañ ba?” ¹¹ Tımbi Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti gembı nım gamumda, nepek no ti-nameñdok gembı no nım pakamek. Kusei wala tımbi ama nin nak dık kok kikanan napıkuk endok yomınli dık kok yomga maklelak.” *

¹² Pilatoli manda wala tımbi Yesu kañbiuktok telak lonjiñguk, gan Juda ama biesili kwawa tımbi kitımbi, Pilatola niñgılıñ, “No en enla ama wapmañ elak, endi Roma ama wapmañ Sisala kanjik tıñmımbi e-ta-pı tıñmılak. Wındiñda tıkap dık ama ñın kañbiutañda, dık bo Sisalok nol nım indalañ.” ¹³ Pilatoli manda wındiñ nandi-mbi, wolongan endi Yesulok mandan eu taleuktok en nañgıp pımbi, ka-danı amalok pitit

✧ 18:40: Maleko 15:7 * 19:11: Yesuli tapma amalok telak damanjı Kaiafas endok plon e-yout tıñguk bek.

plon pipakuk, kwet kawat p̄indim̄li galgal̄n wolok. (Juda amalok mandanj̄nan kwet wolok koi w̄in Gabata.)

¹⁴ Sandap wolondañgan Juda amal̄i Kamaikamai gw̄ilattok nepek ḡit̄ik t̄i-jum̄it t̄iñ̄l̄imbi, kwet boñḡip taumbi, Pilatol̄i pitit plon pipapi, Juda amatamda e-sasale manda enbi eñguk, “Ale, s̄indok ama wapmañj̄i ñ̄in kawit!” ¹⁵ Eumbi, end̄i k̄it̄imbi eñḡil̄iñ, “Nañḡip ñawit! Nañḡip ñawit! Nañḡip ñambi, kloñbat plon w̄il̄i k̄imb̄in!” T̄imbi Pilatol̄i enguk, “N̄itek? S̄indok ama wapmañj̄i ñakan ñak! Ba nak en kloñbat plon w̄il̄i k̄imnel̄iñdok eut ba?” Eumbi, tapma ama bies̄il̄i ñ̄indiñ̄ tambane n̄iñḡil̄iñ, “Nimbek no en n̄indok ama wapmañ̄i n̄im, Sisa en noñgan.” ¹⁶ Wolongan Pilatol̄i nand̄i-sem̄bi, Yesu kloñbat plon w̄il̄i k̄imnel̄iñdok k̄is̄inan k̄im̄ikuk.

Yesu kloñbat plon w̄il̄i k̄im̄iñguk

(Matayo 27:32-56, Maleko 15:21-41, Luka 23:26-49)

¹⁷ W̄indiñ̄da mik amal̄i Yesu walinin nañḡip ñambi, enlok kloñbat m̄ium bemb̄imbi, kwet no koi Kumba Kwandat, Judalok mandanj̄nan Golgata, wand̄iñ̄ nañḡip ñambi, ¹⁸ kloñbat plon w̄ik̄il̄iñ. T̄imbi kolan t̄ind̄i ama t̄ipet wak̄ita yand̄ip̄bi, no tombon no tombon, t̄im Yesu en endok boñḡipsetnan ep samba embi, mamb̄i ik̄il̄iñ.

¹⁹ T̄imbi Pilatol̄i eu taleumbi, Yesulok kumbam m̄indiñ̄ plon kundit ñ̄indiñ̄ youp k̄im̄ik̄il̄iñ, “Yesu Nasalet nanin, Juda amalok ama wapmañj̄i.” ²⁰ Kundit w̄in Juda wak̄it Roma ba Grik endok mandanj̄i plon youp k̄im̄ik̄il̄iñ, t̄imbi Yesu w̄ik̄il̄iñ w̄in it kwet ñasiñgan pakukta t̄imbi Juda ama asupgand̄i manda w̄in kañbi pinak̄il̄iñ. ²¹ T̄imbi Juda amalok tapma ama bies̄il̄i kundit wala kañ nandum tuop n̄im t̄imb̄imbi, Pilato n̄imbi eñḡil̄iñ, “D̄ik ‘Juda amalok ama wapmañj̄i’ w̄indiñ̄ n̄im yout. Tambo ñ̄indiñ̄ yout, ‘Ama ñal̄i en ‘Nak Juda amalok ama wapmañj̄i’ eñguk.’ ” W̄indiñ̄ eumbi, ²² Pilatol̄i tambane enguk, “Ewam youlaliñ̄ w̄indiñgan pal̄in.”

²³ T̄imbi mik amal̄i Yesu kloñbat plon w̄it-talembi, endok dasindasin t̄ipet t̄ipet w̄in ep danbi, molom tuop tuop epḡil̄iñ. T̄imbi end̄i w̄indiñ̄got endok kiup̄in ombap t̄ikembi kañḡil̄iñ, w̄in kiup̄i w̄in sandum noñgand̄iñgot t̄ind̄in, d̄imbo n̄imnat, ²⁴ wala t̄imbi end̄i wala kau k̄indem daumbi, n̄is̄iñgan ñ̄indiñ̄ eñḡil̄iñ, “W̄in wilapnambi kolauk, wala t̄imbi molom nin s̄in̄ik w̄in indauktok n̄ind̄i t̄imbi-indalok sañala t̄ina!” W̄indiñ̄ embi, t̄imbi-inda sañala t̄imb̄imbi, kiup̄i wolok molom indaumbi, manda ñ̄indiñ̄ youyoul̄in patak wal̄i bien t̄iñguk, “End̄i nokok dasindasina ep danbi, sandumnala t̄imbi t̄imbi-inda sañala t̄iñḡil̄iñ.” ✧
Wolok tuopgan mik amal̄i t̄iñḡil̄iñ.

²⁵ T̄imbi Yesulok meñ wak̄it meñlok dalañ, ba Klopas tam̄in koi Malia, t̄imbi Malia Makdala nanin end̄i Yesulok kloñbal̄i kuseinan ik̄il̄iñ. ²⁶ T̄imbi Yesul̄i enlok meñ ḡit̄ gwañgwan nin ḡinañ̄li kas̄ileñguk w̄in end̄i ñasiñgan il̄imbi kañbi, gwañgwa wolok plon meñla ñ̄indiñ̄ n̄iñguk, “Tam, ñ̄in d̄ikok n̄iññañga wakan.” ²⁷ W̄indiñ̄ em tambanembi, gwañgwa wala ñ̄indiñ̄ n̄iñguk, “Ñ̄in d̄ikok meñga wakan.” T̄imbi nain wolonda gwañgwa wal̄i Yesulok meñ nañḡil̄imbi, endok ilnan ñ̄aumbi ka-d̄ik̄iñguk.

²⁸ Wolok siñgi kandañ Yesul̄i nand̄iñguk, w̄in end̄i kena nek t̄imbektok indañguk w̄in ḡit̄ik ip t̄imbi taleñguk. T̄imbi manda enlok plon youyoul̄in patak wal̄i bien t̄imbektok end̄i ñ̄indiñ̄ eñguk, “Tukta k̄imlet.” ✧ ²⁹ T̄imbi kwet kambot nolok ḡinañ̄ wain tuk kimb̄iñ̄ w̄il̄imbi, wolok pakuk. W̄indiñ̄da ama nol̄i nepek busuk̄nanen tuk tiañelok no t̄ikembi, wal̄i wain tuk ḡinañ̄ w̄is̄imbi, komba koi hisop wolok bem kusip bañak ḡinañ̄ k̄im̄ipi, man plon k̄im̄il̄im loumbi nañguk. ³⁰ Wain tuk kimb̄iñ̄ w̄in nañbi eñguk, “Ip t̄imba talelak.” W̄indiñ̄ eñ̄ipi, kumbam bium gwasei p̄umbi, kuñgun Kunum Yambattok kiinan k̄im̄ipi k̄im̄iñguk.

³¹ Sandap wolonda Sabat patnandi nain wopum indaup tĩmbĩmbi, Juda amatamdi wolok ti-paĩngĩpaĩngĩle tĩngĩliĩ. Tĩmbi Juda ama biesili ama kloĩbat plon yandiĩpmĩum pakĩliĩ endok piĩngĩpsiĩ Sabat nainnan yousĩm papatta nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi, Pilatoloĩ ñambi nĩngĩliĩ, “Diĩ kindem nandi-nĩmbi, mik amala enbĩmbi, endi endok kesisi kwandat wĩli gĩlo-semum platikan kĩmbĩmbi, piĩngĩpsi ep piĩmbi, ep ñawit.” Wĩndiĩ eumbi, Pilatoli mik amala enbĩmbi, ³² endi ama tĩpet Yesu gĩt yandiĩpgĩliĩ endoĩ ñambi, dama nolok kesi kwandai wĩli gĩloumbi, siĩgi nolok wĩndiĩngot tĩngĩliĩ. ³³ Tĩmbi Yesuloĩ biĩm kaĩngĩliĩ, wĩn en ikan kĩmĩnguk. Wĩndiĩ kaĩbi, endok kesii kwandai nĩm wĩli gĩloĩnguk. ³⁴ Gan mik ama noli bambau kandaĩ basamdi youli tombĩmbi, wolongan wekat gĩt tukti yaliĩmulĩmbi, Yesuli biaĩngan kĩmĩnguk wĩn inda-dakleĩnguk.

³⁵ Wĩn sindi bo nandi-kilĩkti tĩneliĩndok nepek wĩn dailiĩngan indaum kaĩngukti wolok gembĩn ipi elak. Endok e-dakle mandan wali biaĩngan tĩlak, tĩmbi endi manda biaĩngan elak wĩn ikan nandi-talelak. ³⁶ Nepek nek indaĩnguk wali manda youyouliĩn patak wali bien tĩmbektok indaĩnguk. Neta, manda noli ñĩndiĩ elak, “Kwandai no nĩm wĩli gĩlolok,” ✧ ³⁷ tĩmbi no wĩn ñĩndiĩ, “Endi ama youli tomtomĩn enda daut deinekaliĩ.” ✧

Yesu sum gĩnaĩ kĩmĩkiliĩ

(Matayo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

³⁸ Josep Alimatia nanin † endi Yesulok gwaĩngwa no kuĩnguk, gan Juda ama biesila mĩsiĩngukta tĩmbi gitaĩngitak pat-sembiĩnguk. Yesu kĩmĩngukta endi Pilatoloĩ ñambi, ñĩndiĩ ni-nandiĩnguk, “Nak Yesulok dalandan kindem tĩke ñawit ba?” Eumbi nandi-ñĩmumbi, ñam Yesu kloĩbat plon nanin biĩndiĩpi, tĩke ñaĩnguk. ³⁹ Tĩmbi Nikodemus ‡ damaĩngan tim nola Yesu ña kaĩnguk endi bo biĩnguk. Endi gwasap mĩliĩ kindem walan tĩpet 30 kilo ba nĩtek kiukiuliĩn wĩn ep biĩnguk. ⁴⁰ Ama tĩpet endi Yesulok dalandan tĩkembi, Juda amali dalandanjiĩlok plon pa taĩ telak wĩn klembi, gwasap endok plon kĩmĩpi, sandum satnindi tĩmĩp imgiĩmĩk.

⁴¹ Yesu kloĩbat plon wĩkiliĩ kwet wolok ñasiĩngan gwatnam kena no pakuk, tĩmbi kena wolok gĩnaĩ sum kawat tombaĩ gĩtikĩin no pakuk, wolok ama dalandan gama no nĩm kĩmĩkĩmĩliĩn. ⁴² Sabat patnandi nain wĩn indaup tĩmbĩmbi, sum ñasiĩngan pakukta tĩmbi endi Yesulok dalandan wolok tĩke ña kĩmĩpi, sum telak yama masipgiĩmĩk.

20

Yesulok dalandan sum gĩnaĩ nĩm pakuk

(Matayo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)

¹ Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩliĩnan kwet gama nĩm salaĩliĩmbi, Malia Makdala nanin endi Yesulok sumnan ñambi kaĩnguk, wĩn kawat sum telak yama masimasipmĩn wĩn tĩke lo tambon kĩmĩliĩm pakuk. ² Wĩndiĩ kaĩbi, woĩnep ñambi, Simon Petlo gĩt gwaĩngwa no Yesuli gĩnaĩli tĩke-kasileliĩnguk endoĩ ñambi enguk, “Wopumdok dalandan sumnan nanin tĩke ñambi, delok kĩmĩliĩm patak wĩn nĩndi nĩm nandamĩĩ.”

³ Wolongan Petlo gĩt nol endi iset bimbi, sumnan ñandepi ⁴ yakan woĩnep ñaĩngĩmĩk, gan nol wali Petlo maklembi, dama sumnan tomguk. ⁵ Tombi, telak yama pawan mumuĩmbi, gĩnaĩ deium loumbi, sandum Yesulok dalandan tĩmĩtĩmĩliĩn wĩn kaĩnguk, gan gĩnaĩ nĩm loĩnguk. ⁶ Tĩmbi Simon Petloli siĩgi klem bi tombi, sum gĩnaĩ lombi kaĩnguk, wĩn Yesulok kwel kĩnjannan sandumliĩngot pakuk. ⁷ Sandum no

✧ **19:36:** Kisim Bek 12:46, Namba 9:12, Kap 34:20 ✧ **19:37:** Sekeraia 12:10 † **19:38:** Josep Alimatia nanin endi Juda amatamdok kandiĩkĩenji ba ama wopum no. (Matayo 27:57, Maleko 15:42, Luka 23:50-51) ‡ **19:39:** Nikodemus endi Juda amatamdok kandiĩkĩenji ba ama wopum no. (Yoane 3:1-10, 7:50)

endok kumbam imimɩn wali diwɩn no git nɩm pakuk. Tambo sandum wɩn engan kwasanembi, giɩngiɩngan kimɩlim pakuk. ⁸ Tɩmbi gwaɩgwa dama sumnan tomguk endɩ wɩndiɩngot gɩnaɩ lombi, nepenepek gitɩk wɩn kaɩbi, Yesu mɩlakuk wɩn nandi-kwambiɩn daɩguk. ⁹ (Nain wolonda endɩ Kunum Yambattok mandanɩ Mesialɩ kimnan nanin mɩlalektok elak wɩn gama nɩm nandi-tomgɩliɩn.)

Yesulɩ Malia Makdala nanin endoɩ indaɩguk

(Maleko 16:9-11)

¹⁰ Tɩmbi gwaɩgwa tɩpet endɩ isetnan undane ñaɩgimɩk, ¹¹ gan Malia Makdala nanin endɩ sumnan undane bi tom papi, pawan ipi, kut-blamblan eɩguk. Tɩɩpi mumuɩembi, sum gɩnaɩ deium loumbi, ¹² eɩalo tɩpet dasindasinjet satnin wɩn yambiɩnguk. Endɩ Yesulok kwel kinjannan pipakimɩk, noli kumbam kandaɩ pilɩmbi, noli kesɩ kandaɩ pipakuk. ¹³ Pipapi niɩgimɩk, “Tam, diɩk neta kut-blamblan elaɩ?” Eumbi enguk, “Nokok Wopumnalok dalandan tɩke ñam, delok kimɩlim patak wɩn nɩm nandiɩlet.” ¹⁴ Wɩndiɩn eɩpi undanembi, Yesu siɩgi kandaɩ ilɩmbi kaɩguk, gan endɩ en gama nɩm ka-nandi-tomguk. ¹⁵ Tɩmbi Yesulɩ ni-kaɩbi eɩguk, “Tam, diɩk neta kut-blamblan elaɩ? Ba ninda lonjɩlaɩ?” Ni-kaumbi, Malialɩ “Kena kandɩkɩe ama kalet” wɩndiɩn nandiɩmbi niɩnguk, “Ama wopum. Tɩkap diɩk ñali tɩke ñaɩnaɩda, nanbi nandiɩmbi, diɩk kwet delok kimɩlaɩnan ñambi, natna tɩke ñam kɩndit tapliutet.”

¹⁶ Tɩmbi Yesulɩ Malialok koi kitɩumbi, endɩ tɩkɩle ka-nandi-tombi, Juda mandanjɩnan “Rabonai” niɩnguk. (Wɩn ninɩlok mandanɩnan ‘Nokok nandautna’.) ¹⁷ Malialɩ Yesula wɩndiɩn kitɩmbi, tɩke-kaumbi, Yesulɩ niɩnguk, “Nambɩk bi! Nak gama Bepnaloɩ nɩm undane loɩgut, wala tɩmbi nombo nɩm nep kawɩn. Diɩk nokok kwayanailoɩ * ñambi, ñɩndiɩn enbekaɩ, ‘Wɩn nokok Betna git sɩndok Bepɩ, nokok Yambatna git sɩndok Yambatsɩ, nak endoɩ undane loupi tɩlet.’” ¹⁸ Tɩmbi Malia Makdala nanin endɩ Yesulok gwaɩgwaɩiloɩ ña tombi enguk, “Nak Wopum ip kat” embi, Yesulɩ manda niɩnguk wɩn wakan kasat ti-semumbi nandiɩngɩliɩn.

Yesulɩ gwaɩgwaɩiloɩ inda sembi ti-semguk

(Matayo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)

¹⁹ Kena nain kusei kimɩkimɩlinan sandap wolonda kwet kilɩm eumbi, Yesulok gwaɩgwaɩili kimɩn ti-pakɩliɩn. Endɩ Juda ama biesɩla misɩngɩliɩnda tɩmbi it yama kekak ti sip kwambiɩn da-talembe pakɩliɩn. Paliɩliɩmbi, Yesu en boɩgɩpsɩnan indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ²⁰ Wɩndiɩn e-talembe, enlok kii bim tɩpet wakɩt bambau gilɩn daut semumbi, endɩ Wopum en wakan wɩn ka-nandi-tom sɩnɩk tambɩ, sɩlisɩliɩ tokɩe-semguk. ²¹ Tɩmbi Yesulɩ biɩdambo enguk, “Busuk pat-samun. Beptɩ nak nani-mukuk, wɩndiɩngangot nak bo sɩndi sani-mutet.” ²² Wɩndiɩn e-talembe, man woɩli ep pendɩpi enguk, “Sɩndok gɩnaɩji gɩnaɩ Diɩndim Woɩ kasɩlewɩt! Kasɩle-talemek, ²³ Woɩ wali daut samlak, wɩn Kunum Yambatti ama nolok yomɩn biɩmɩnguk ba nɩm, tɩmbi wolok tuop sɩndi amatamda kɩndem ñɩndiɩn eni-dakle-semnekalɩn, ‘Yomjɩlok mɩlap wɩn wiat-taletalen,’ ba ‘Yomjɩlok mɩlap wɩn kimɩlim pat-samlak.’”

²⁴ Yesulɩ inda-semguk wolonda endok gwaɩgwaɩi 12 endoɩnan nanin no koi Tomas (koi no Didimus) endɩ nolii git nɩm pakuk. ²⁵ Nɩm pakukta, endok noliiɩ ñɩndiɩn niɩngɩliɩn, “Niɩndi Wopum kaɩgimɩn!” Gan endɩ enguk, “Tɩkap nak dautnalɩ biliɩndok gil endok kii bim plon nɩm kautat, tɩmbi kitna niɩnaɩli kii bim wandan gɩnaɩnan nɩm suaeutat, tɩmbi bambau wanda wɩn nɩm tɩke-kautatta, sɩndi nek eaɩ wɩn nak nɩm sɩnɩk nandi-kwambiɩn dautat.”

²⁶ Sande noɩngan taleumbi, gwaɩgwalɩ biɩdambo it gɩnaɩnan kimɩn tɩmbɩmbi, Tomasɩ en gɩta yakan pakɩliɩn. Endɩ yama kekak ti sip kwambiɩn da-talembe pakɩliɩn, ganmek Yesulɩ biɩdambo boɩgɩpsɩnan bi indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.”

* **20:17:** Yesulɩ enlok kwayaɩila eɩguk, wɩn endɩ gwaɩgwaɩiɩlok plon e-yout tiɩnguk.

²⁷ Wíndiñ eñipi, Tomasla kii bim daulimimbi niñguk, “Kika niñañ kítna gil plon kimipi, kítna ka! Tímbe kika kot suapi, nokok bambatna tike-nandi! Dik nandi-bendi nombo nim timbekañ, tambo nak kaik patet win nandi-kwambiñ daukañ!”
²⁸ Eumbi tambane niñguk, “Dik nokok Wopumna gít Yambatna.” ²⁹ Eumbi, Yesuli niñguk, “Ba dik nambilañda tímbe nandi-kilikti ti-namlañ ba? Nin endi nim nambañ, gan wandangan embi nandi-kilikti ti-namañ, endi Bepnalok dainan amatam diwin yapma kle pakañ.”

Kusei nekta pepa ñin youyoulin patak

³⁰ Yesuli gwañgwañiilok dausinan jimba kundit diwin asupgan tiñguk, gan win pepa ñolok ginañnan nim youyoulin patak. ³¹ Gan kundit youyoulin patak wali kusei ñindinda youyoulin: sindi manda ñin pinat nandi tímbe, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, win nandi-kwambiñ danekaliñ, tímbe nandi-kwambiñ dañipi, endok giñgitiñii kuañda tímbe kuñgu sinitik win kasilenekaliñ.

21

Yesuli tuk guañ baliliñnan gwañgwañiiloñ inda-semguk

¹ Yesuli gwañgwañiiloñ dama Jelusalem inda-semguk, wolok siñgi kandañ endi bindambo Galili kwelan tuk guañ koi Taibelias wolok inda-semguk. Win ñindin:

² Simon Petlo, Tomas (endok koi no Didimus) gít Natanael Kana it kwet Galili kwelan nanin, wakít Sebedilok niñañiit tipet ba Yesulok gwañgwañiit tipet no yakan kimin ti-pakiliñ. ³ Palinlimbi, Simon Petloli noliila enguk, “Nak mikbalak lolonjila ñautet.” Eumbi niñgiliñ, “Nindi dikita yakan ñanetamiñ.” Wíndiñ embi, walinin pim ñambi, kikeñ plon lom ñambi, mikbalak lik tiatia kena tiñgiliñ, gan tim ombap wolonda mikbalak no nim epgiliñ.

⁴ Kwet salaup tímbe, gwañgwañiili Yesu kinnanjatnan palimbi kañgiliñ, gan endi en Yesu win nim ka-nandi-tomgiliñ. ⁵ Tímbe Yesuli kiti-sembe enguk, “Notnai! Ba sindi mikbalak no nim epmiliñ ba?” Eumbi, “Nim epmamiñ” wíndiñ nimbe, ⁶ endi enguk, “Ale. Liksi kikeñ kit dindim kandañ koli piumbi epnetañ.” Eumbi, endi bindambo lik win koli piumbi, mikbalak asup epgiliñda tímbe lik win tiañeum kikeñ plon lambilambilok tuop nim.

⁷ Wolongan Yesuli gwañgwa ginañli tike-kasileañguk endi Petlola ñindin niñguk, “Win Wopum engan!” Simon Petloli manda “Wopum” wíndiñ nandimbi, dasindasin kiundip biñguk win tike dasimbi, Yesuloñ ñaupi, tuk guañ ginañ dikokuk. ⁸ Tímbe gwañgwa diwíndi Petlo kikeñ plon klembi, mikbalak lik tokñetokñen win tiañembi, kinnanjatnan bi tomgiliñ. Kwet win mayañgan sinitik nim, 100 mita ba nittek wolok tuop. ⁹ Kinnanjatnan pumbi, komba di-papal kañgiliñ, tímbe komba galk plon mikbalak wakít plaua nanañ diwin palimbi kañgiliñ. ¹⁰ Tímbe Yesuli enguk, “Mikbalak kombikan epmiliñ diwin ep biwit!” ¹¹ Eumbi, Simon Petloli kikeñ plon lombi, mikbalak lik tiañeumbi, tuk pawan kinnanjatnan lambiñguk. Mikbalak wopum sinitik 153 gitik wali pi lik tímbe tokñeñgiliñ, ganmek lik wali nim blañganeñguk.

¹² Tímbe Yesuli bim, nanañ nanelindok enguk. Gwañgwañiili en Wopum win ip nandiñmñgiliñda tímbe, endi gitik wali “Dik nin?” wíndiñ ni-nandinep misñgiliñ.

¹³ Tímbe Yesuli bimbi, plaua wakít mikbalak epbi, emumbi nañgiliñ.

¹⁴ Yesuli kimmnan nanin mlakuk wolok siñgi kandañ endi gwañgwañiiloñ wíndiñ inda-semumbi, nain tipet gít no tiñguk.

Yesuli Petlola endok giñgitiñii yambi-dikñeuktok niñguk

¹⁵ Nanañ nanbi taleumbi, Yesuli Simon Petlo ni-nandimbi eñguk, “Simon Yoanelok niñañ, dik nokok gwañganai diwin ñin yapma klembi, ginañgalí nak nep kasile-sinitik talañ ba?” Eumbi niñguk, “Tímbe, Wopum, nak ginañnali dik gep kasilelet win

dik ip nandilañ.” Wíndiñ eumbi, Yesuli enlok giñgítñiilok plon Petlola ñíndiñ niñguk, “Nokok sipsip niñanai ep towi ti-ta-kuukañ.”

¹⁶ Tímbi bándambo ni-nandumbi, nain típet tínguk, “Simon Yoanelok niñañ, dik gíñañgalí nak nep kasíle-síník talañ ba?” Eumbi niñguk, “Tímbi, Wopum, nak gíñañnalí dik gep kasílelet wín dik ip nandilañ.” Wíndiñ eumbi niñguk, “Nokok sipsipnai yambi-díkñe ti-ta-kuukañ.”

¹⁷ Tímbi bándambo ni-nandumbi, nain típet gít no tínguk, “Simon Yoanelok niñañ, dik gíñañgalí nak nep kasílelañ ba?” Yesuli “Dík gíñañgalí nak nep kasílelañ ba?” wíndiñ eumbi, nain típet gít no tíngukta tímbi, Petlolí gíñañ kolaumbi niñguk, “Wopum, dik nepek gítík ip nandi-talembi, nak gíñañnalí dik gep kasílelet wín nambi-nandilañ.” Eumbi, Yesuli niñguk, “Nokok sipsipnai ep towi ti-ta-kuukañ. ¹⁸ Wín biañgan tímbeañ.

Tímbi nak ñíndiñ ganba nandi. Dík sim plon papi, dítnañgan bíngwílap tembi, delok ñaupi nandilíñguñ wolok tuopkan samasamakgan ñalíñguñ, gan dik gílik tímbeañ nain wolonda dik kíkka tíke-loumbi, nimbek nolí gep topmbi, kwet ním ñañalok nandi-galk talañnan ganañgílimbi ñaukañ.” ¹⁹ (Yesuli wíndiñ embi, Petlolí Kunum Yambattok koi giñgít míuktok telak nítek plon kímbekek wín tímbi inda-dakleñguk.) Tímbi yousímbi, ñíndiñ niñguk, “Dík nak nep kle-kuukañ.”

Pepa ñín youkuk endok mandan

²⁰ Tímbi Petlolí tambanem kañguk, wín Yesuli gwañgwa nin gíñañlí tíke-kasíleñguk endí ep klem bínguk. (Endí gwílattok nanañ yakan na-pakíliñ, wolonda gwañgwa walí wakan Yesulok plon panjañganembi ni-nandímbi eñguk, “Wopum, wín nindí síník dik kanjikkailok kísinan gapílekak?”) ²¹ Petlolí gwañgwa wín kañbi, Yesu ni-nandímbi eñguk, “Wopum, ama ñolok kandañ nítek indañmekak?” ²² Eumbi niñguk, “Tíkap nak undanem bí tombetat, endí wolok tuop yousímbi kuuktok nandíñmetta, walí díkok nepek ním. Díkta nak nep kle-kuukañ.”

²³ Tímbi manda walí Yesu kímít-kle-kuañgíliñ endok boñgípsinan sapañeumbi, ama walí ním kímbekek wíndiñ nandíñgíliñ. Gan Yesuli Petlola ñíndiñ ním nímbi eñguk, “Gwañgwa walí ním kímbekek.” Tambo endí ñíndiñgot eñguk, “Tíkap nak undanem bí tombetat, endí wolok tuop yousímbi kuuktok nandíñmetta, walí díkok nepek ním.”

²⁴ Gwañgwa walí wakan nepek gítík wolok gembín ipi, ñolok yout-talelak. Tímbi nindí mandan youkuk wala nandína biañgan síník tílak.

²⁵ Yesuli kundit kusei kusei asup díwín no wakít tínguk. Tímbi nak ñíndiñ nandílet: nindí kundit gítíñgítík wín youtnamda, pepa asup síník indaumbi, nindí kwet tuop tuop pepa gítík wín kímítneñdok kwet lonjineñ.